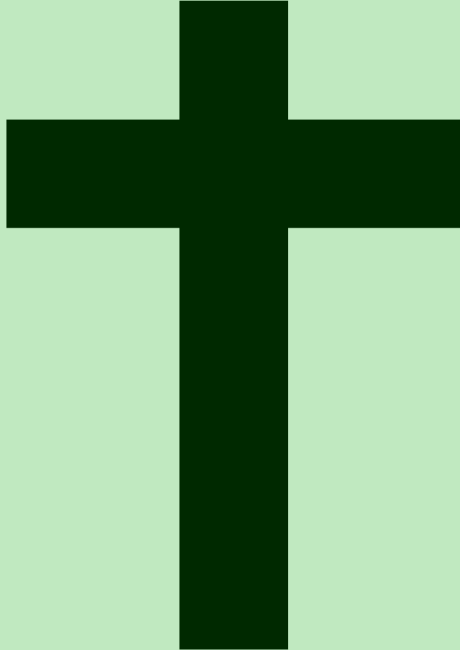

Cacaüyari niuquieya xapayari türatu hecuame

hepaüsita tati'aitüvame tasivicueisitüvame

Qesusi Cürisitu mi'atüa

New Testament in Huichol (MX:hch:Huichol)

**Cacaüyari niuquieya xapayari türatu hecuame hepaüsita tati'aitüvame
tasivicueisitüvame Quesusi Cürisitu mi'atüa
New Testament in Huichol (MX:hch:Huichol)
El Nuevo Testamento de nuestro señor y salvador Jesucristo**

copyright © 1988 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Huichol

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Huichol [hch], Mexico

Copyright Information

© 1988, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Huichol

© 1988, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-25

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 19 Dec 2025 from source files dated 29 Jan 2022

79690d81-fd4b-51b4-a3a6-712e0fddaca3

Contents

Mateu	1
Maricuxi	59
Rucaxi	94
Vani	155
Nü'arisixi	196
Xumatari	247
1 Curinitutari	271
2 Curinitutari	293
Carasiyatari	308
'Epesutari	317
Piriputari	326
Curusetari	333
1 Tesarunicatari	339
2 Tesarunicatari	344
1 Timuteu	347
2 Timuteu	354
Titu	359
Quirimuni	362
Hepürayusixi	364
Satiyacu	383
1 Pecuru	389
2 Pecuru	396
1 Vani	401
2 Vani	407
3 Vani	408
Cura	409
Masiücütü Que Müratüa	411

MATEU

Niuqui 'Aixüa Manuyüne Que Mütiu'üxasitacai

Quesusi Cürisitu 'inüarieya, que mü'ane münu'ayatücai
(Rucaxi 3:23-38)

¹ 'Inüari canihücütüni 'icü. Nuivarite mecani'inüarini, Quesusi Cürisitu que mü'ane müxiüyarieyatücai. Raviri canitusieyatücaitüni, 'Apurahami meta.

² 'Apurahami 'Isahaqui cani'uquiyarieyatücaitüni. 'Isahaqui meta Cacuvu pü'uquiyarieyatücai. Cura pü'uquiyarieyatücai, 'ivamamata.

³ Cura meta Parexi Sara püva'uquiyaritücai, Tamari vavarusitücacu. Parexi Hesirumi pü'uquiyarieyatücai. Hesirumi 'Arami pü'uquiyarieyatücai.

⁴ 'Arami 'Aminaravi pü'uquiyarieyatücai. 'Aminaravi Nahasuni pü'uquiyarieyatücai. Nahasuni Sarumuni pü'uquiyarieyatücai.

⁵ Sarumuni Puhuxi pü'uquiyarieyatücai, Xahavi varusieyatücacu. Puhuxi Huveri pü'uquiyarieyatücai, Xuti varusieyatücacu. Huveri Quisahi pü'uquiyarieyatücai.

⁶ Quisahi Raviri pü'uquiyarieyatücai, que mü'ane cuiepa müti'aitametücai. Raviri Sarumuni pü'uquiyarieyatücai, heitivitüca que mü'ane Huriyaxi mü'üyayatücai.

⁷ Sarumuni Xupuhami pü'uquiyarieyatücai. Xupuhami 'Aviyaxi pü'uquiyarieyatücai. 'Aviyaxi 'Asa pü'uquiyarieyatücai.

⁸ 'Asa Cusapati pü'uquiyarieyatücai. Cusapati Curami pü'uquiyarieyatücai. Curami 'Usiyaxi pü'uquiyarieyatücai.

⁹ 'Usiyaxi Cutami pü'uquiyarieyatücai. Cutami 'Acaxi pü'uquiyarieyatücai. 'Acaxi 'Esequiyaxi pü'uquiyarieyatücai.

¹⁰ 'Esequiyaxi Manasexi pü'uquiyarieyatücai. Manasexi 'Amuni pü'uquiyarieyatücai. 'Amuni Cusiyaxi pü'uquiyarieyatücai.

¹¹ Cusiyaxi Quecuniyaxi pü'uquiyarieyatücai, 'ivamamata quepaucua vaüriyarica memevitüqui Vaviruniasiepaitü.

¹² Mehevitüqueica Vaviruniya, Quecuniyaxi Saratieri pü'uquiyarieyatücai. Saratieri Suruvaveri pü'uquiyarieyatücai.

¹³ Suruvaveri 'Aviyuri pü'uquiyarieyatücai. 'Aviyuri 'Eriyaquimi pü'uquiyarieyatücai. 'Eriyaquimi 'Asuru pü'uquiyarieyatücai.

¹⁴ 'Asuru Saruqui pü'uquiyarieyatücai. Saruqui 'Aquimi pü'uquiyarieyatücai. 'Aquimi 'Eriyuri pü'uquiyarieyatücai.

¹⁵ 'Eriyuri 'Erehasari pü'uquiyarieyatücai. 'Erehasari Matani pu'üquiyarieyatücai. Matani Cacuvu pü'uquiyarieyatücai.

¹⁶ Cacuvu Cuse pü'uquiyarieyatücai. Cuse Mariya pücünayatücai. Mariyasie caniyenuiva Quesusi, Manayexeiyarie mütitevacai Cürisitutütü.

¹⁷ Mücü 'Apurahamisie memüyecü nuivarite xiüyarimama tamamata heimana nauca xiüyariyari mecaniyupaümecaitüni Raviri 'amuyeicacaique. Tamamata heimana nauca xiüyariyari mepüyupaümecai Ravirisie memüyecü Vaviruniyapai memevitüqueique xiüyarimama. Tamamata heimana nauca xiüyariyari mepüyupaümecai Vaviruniyapai memevitüqueique vaxiüyarima Cürisitu mutinuivaxüque.

Quesusi Cürisitu que mütiunuivaxü
(Rucaxi 2:1-7)

¹⁸ Mericüsü müpaü catiniuyüni quepaucua Quesusi Cürisitu mutinuivaxü. Mariya müvarusieyatücaimatü Cusematü mepüyutivitüni queca, peru mecatineneüquivavetü cuxi, mücü nayehucacaitüni, 'Iyari Mütiyupata ya'ane 'ipitüacu.

¹⁹ Cuse cünaya mayaniquecai, mücü heiseriemecü yacatinicamiecaitüni, peru pücayuvaüriyacai mixanetanícü. 'Ayumieme pi'eirimücücai 'avie.

²⁰ Mericüsü müpaü püreuyutimaixüa. Hicü Ti'aitamesüa mieme niuqui tuayame niuxeiya yuheinüsita müpaü 'utaineme, Cuse 'acu Raviri pemünu'aya. 'Axa pepücati'acühüaveni Mariya pemütivitünicü 'a'üya. 'Iyari Mütiyupata ya'ane 'ipitüacu, hesiena püyeya 'icü nunusi.

²¹ 'Uquitüme pütiniveni. Mücü canivatavicueisitüamücü yuteüterima, tita 'axa memüteyurie canivanavairiemücü. 'Ayumieme pepitaterüva Qesusi, taniuquicü Tiyu-vicueisitüvame maine.

²² 'Icü naitü müpaü catiniuyüni, maye'anicü tita mütixatacai Ti'aitame, tixaxatame müpaü 'utainecacu,

²³ Camüsü 'üimari müyuxevi payehucani, 'Uqui pütiniveni.

'Emanuheri pütaterüvarieni.

Mücü taniuquicü, Cacaüyari Tahesüa Muca paine.

²⁴ Mericüsü Cuse yatihuheinuca 'anutaniereca müpaü pütüuyuri que mütita'aitüa Ti'aitamesüa mieme niuqui tuayame. Canitivitüni yü'üya.

²⁵ Peru püca'icumaüvacai, 'ariqueque 'uqui 'utinivecuque. Pitaterüvaxü Qesusi.

2

Temaivavemete que memüte'u'axüa

¹ Mericüsü Qesusi Verenipai canetinuiva Cureya cuieyarisie, quepaucua Herurexi mana müti'aitametücai. 'Ana yucuepa meheycüneca temaivavemete tayeta me-payenexüa, tahixüapa mepu'axüa quiecarisie Querusareme müracuteva,

² müpaü me'utiyuatü, Haqueri peca Huriyusixi teüteriyari tiva'aitüvame metinuivaxü. Tame xurave tepexei 'anatineximecacu, pü'inüarieya. Nenevieri te'ipitüanique tepu'axüa.

³ Hicü ti'aitame Herurexi tiutamariECA niyuxamuriecaitüni, yunaitü Querusaremetarita hepaüna.

⁴ Varucuxeürieca mara'acate memühüritüariecai, müme meta 'inüaricü memüte'üquitametetücai teüteri vasata miemete yunaime, nivaruta'ivaviya haque metinuivaquecai Cürisitu.

⁵ Müpaü metenicühüaveni, Verenipai vaniu Cureya cuieyarisie. Tamüsü tixaxatame müpaü tiniu'utüani,

⁶ Vereni quiecatari 'acu,

Cureya cuieyarisie xemütitei,

Que memütexexeiya,

Te'aitamete Cura cuieyarisie miemete,

Canimarivani xequiecar.

Xesata quiecametütü

Cananucuquemücü ti'aitametütü,

Neteüterima va'üviyanique,

'Ixaherisixi teüteriyari.

⁷ Hicü Herurexi temaivavemete nivaruta'inieni 'avie. Nivaruta'ivaviya heiseriemecü quepaucua masiücütü matüa xurave.

⁸ Nivarenü'ani Verenipai müpaü 'utayüca, Mana xequenehu, heiseriemecü xequenativava nunusi hepaüsita. Quepaucua xemeitaxeiya yaxequeneteneutahüavi, mana nemineneviyamieci neta.

⁹ Me'i'enieca ti'aitame menecüne. Camüsü xurave memexei 'anatineximecacu, mücü vahüxie neutamiecaitüni. Heta'aca haque müyecatei nunusi, heimana niyuhayeva.

¹⁰ Me'ixeyatü xurave cuini mieme meniutemamaviecaitüni yemecü.

11 Quita meheutahaxüaca nunusi meniuxeiya varusieya meta Mariya Me'utihüxima'uca nenevieri meneipitüani. Yupinite mana mete'ucupica, 'imiquieri metenimini huru, 'ücuá visi mu'üa, mixaxi.

12 Hicü yuheinüsita mete'utaxatüarieca quename Herurexisüa tavari mecaheuhuni, xeime huyeyari 'utüa meniucacüne yucuiepapai.

Que memüte'uyuta'unaxü 'Equipitu cuieyarisiepaitü

13 Mericüsü mehecünecu müme, Cuse yuheinüsita canixeiya Ti'aitamesüa mieme niuqui tuayame. Müpaü niutayüni niuqui tuayame, Quenanucuquexi, quenivaranuvitüqui nunusi varusieyamame. 'Equipitupai xequeneyuta'una. Mana xequene'uvani, 'ariqueque nematitahüave xemahunicü. Herurexi canitivaumücü nunusi 'imienique.

14 'Anucuqueca Cuse, yüvicüta nivarevitüni nunusi varusieyata. 'Equipitupai menecüne.

15 Mana mene'uvacaitüni mexi camüvecái Herurexi. Müpaü tinaye'ani que mainecai Ti'aitame, tixaxatame ya'utainecacu, Nenitahüave nenive, 'Equipitu cuieyarisie müvayeyanicü.

Herurexi cuyaxi que mütivarenü'a türi memüvarecuinicü

16 Hicüsüari tiutamariéca Herurexi memicuamanaxücü temaivavemete, cui niuyeha'ani. Nivarenü'ani cuyaxi memüvarecuinicü türi yunaime haica viyari memücahücai cuxi, Vereni memütitecai naisarie 'auriena memütitecai, que memüte'itahüavixü temaivavemete tucari hepaüsita.

17 'Anari catinaye'ani tita mütixatacai Cacaüyari, tixaxatame Queremiyaxi müpaü 'utainecacu,

18 Xevitü pe'enierie Xamasie
'Utasuatü yuheiverietü cuini mieme,
Xaqueri 'utasuatü yunivema vacü
Cayunütüarinüatü 'amemüca'u'uvacü.

19 Mericüsü Herurexi 'umücu, Cuse yuheinüsita canixeiya Ti'aitamesüa mieme niuqui tuayame 'Equipitu cuieyarisie heyeicatü.

20 Müpaü niutayüni, Quenanucuquexi, quenivaranuvitüqui nunusi varusieyata. Mana quenemie 'Ixaherisixi vacuieyarisie. Menecuiniri müme memivautüvecái nunusi memimiecucai.

21 Hicüri 'anucuqueca nivarevitüni nunusi varusieyata. Mana caneta'ani 'Ixaheri cuieyarisie.

22 Tiutamariéca quename 'Ariquerau ti'aitametücai Cureya cuieyarisie 'uquiyarieya que müti'aitacai Herurexi, peumacai mana munuanicü. Müpaü tiutahüavariéca yuheinüsita, Carereya cuieyarisie püta caneutiyyune.

23 Mana heta'aca quiecarisie nayerüni Nasareti müracusevasie. Müpaü catinaye'ani Ti'aitame que mutayü, texaxatamete yame'utiyuanecacu, quename Nasaretitanaca titevacaquecai.

3

Ti'üyame Vani que müticuxatacai

(Maricuxi 1:1-8; Rucaxi 3:1-9, 15-17; Vani 1:19-28)

1 Mericüsü Cureya cuieyarisie caninuani Ti'üyame Vani macumavesie ticuxatatü

2 müpaü 'utaitü, Xequeteneuhayeva que xemüteyuriecai. Canayehuraniri, que mü'ane taheima müti'aita cuitü canisutüamücü 'ena ti'aitatü.

3 'Icü canihücütüni que mü'ane müxasivacai, quepaucua tixaxatame Quisariyaxi müpaü mutayü,

Xevitü mahiva macumavesie 'uветü
Xequeneucuha'aritüa Ti'aitame huyeya haitü,

Xexeuravime xequeneutivevi huyeya haitü.

⁴ Mücü Vani cameyu huxariyari cananacatücücäitüni, navi hüyameyaricü rayühüacai. Tüpuxi nivacuacaitüni yeuta mieme xiete ti'iecai.

⁵ 'Ana yunaitü Querusaremetari, yunaitü Cureya cuie quiecatari, yunaitü Curutani hatuxame tesita quiecatari meni'axecaitüni hesüana.

⁶ Mücü nivaruca'üyacaitüni Curutani hatuxamesie, meyuhecüatacacu 'axa que memüteyuriecai.

⁷ Hicü yumüireme vaxeiyatü Pareseusixi Saruseusixi hesüana memü'axecai 'üyarica hepaüsita, müpaü tinivarutahüave, Cari xeme terücaxi xepüva'ivama. Quepaicü pütixehcüatüa xemüyuta'unacü capa 'uxa'a varie xe'uyehecarienicü.

⁸ Müme memüte'uhayevaxü que memüteyuriecai, vahepaü püta xequeteneyurieca, 'uximayasica que müreuyevese.

⁹ Müpaü xepücateyücühüaveni quename xeyüvave müpaü xemutiyuanenicü yu'iyarisie, Tame tepünaqui'eriva ta'uquiyari temexeiyacü 'Apurahami xe'utiyuatü. Müpaü nepütixecühüave, Cacaüyari caniyüveni 'icü tetexi teüteri müvarayeitüanicü, 'Apurahami nivemama memacü necü.

¹⁰ Hasa caniuca'arütüarieni cüyexi maxüriyanicü. 'Ayumieme naitü cüye 'aixüa 'anenetü müca'utixuxuavere, mücü 'ari canaxüriyamücü, taipa caneuxüriyamücü.

¹¹ Neri necanixe'uca'üyani hacü, xemüte'uhayevaxücü que xemüteyuriecai. Que mü'ane ne'utüma 'umamie, mücü cui pütürücaüye, necatürücaüyecacu ne. 'Aixüa nepüca'ane nehesie müтинаquenicü ni nemiparevienicü. Mücü püta que mütixe'uca'üyani, 'Iyari Mütiyupata canixepitüamücü, canixe'itimücü tai que mütiyu'itiva.

¹² Cuxari 'itivame pacue'e, cuini mieme pütiveque yutüricu. Niti'utamücü yu'icuaxi caxetunisie, cuxariyari püta pütataiyani tai mücatüvesie.

Qesusi que mütiuca'üyarie

(Maricuxi 1:9-11; Rucaxi 3:21-22)

¹³ Mericüsü 'ana Qesusi caninuani Carereya cuieyarisie heyeyaca. Curutani hatuxamesie caninuani Vanisüa, 'iya mica'üyacü.

¹⁴ Vani masi niyucu'imavacaitüni müpaü 'utaitü, Neuyeveca masi 'ecü püta pemünesica'üya ne. Queri titayari nehesüa petinua.

¹⁵ Qesusi müpaü tinitahüave, Müpaü pütüyüni hicü. 'Aixüa cani'aneni yatemütecahunicü naime 'aisicasie, 'ipaü teteyurietü. Hicü Vani müpaü piyuri.

¹⁶ 'Uca'üyarieca Qesusi, hapa nanatiyani cuitü cuiepa. Hicü muyuavi nanacatenire. Nixeiya Cacaüyari 'Iyarieya heimana 'acamiecacu cucurupaü 'anetü, hesiena yuhayevaque.

¹⁷ Xevitüta müpaü netayüni taheima, 'Icü caninenivetüni münaqui'eriva. Mücücü necaninaqui'aca.

4

Qesusi que mütiuta'inüasie

(Maricuxi 1:12-13; Rucaxi 4:1-13)

¹ Hicüsüari 'Iyari caneivitüni Qesusi macumavesiepai. Mana Cauyumarie ni'inüatamücücäitüni, siparasü xüca 'axa tiuyurieni, haitü.

² Huta teviyari tucari huta teviyari tucari 'uyuhaquieca, caneuhacamücücäitüni Qesusi.

³ Hicü Cauyumarie nuaca 'ita'inüataque müpaü tinitahüave, Tamüsü, 'ecü Cacaüyari xüca penu'ayatüni, müpaü quetineutahüavi 'icü tetexi, pa mayuyeitüanicü.

⁴ Mücü müpaü tinita'eiya, 'Utüarica müpaü paine, Tevi xüca pa cuaca xeicüa, Mücücü püca'ayeyurini.

Cacaüyari que mutayü,
Niuquieya naitü peuyeveseta
Mayeyurinicü tevi.

⁵ Hicü Cauyumarie Querusareme neivitüni Cacaüyari quiecarienapaitü. Vatuqui yecürita nenutivitüni.

⁶ Müpaü tinitahüave, 'Ecü Cacaüyari xüca penu'ayatüni, vatipai queneucasuna. 'Utüarica müpaü paine,
Yuhesüa miemete niuqui tuayamete
Pütiva'aitüaca 'ahepaüsita.
Yumamacü mepümasituicani
Capa tetesie pe'uti'ücamürecü.

⁷ Qesusi müpaü tinita'eiya, Müpaü paineta 'utüarica, Pepüca'i'isipaneni Ti'aitame mü'acacaüyari, haitü.

⁸ Hicü tavarı Cauyumarie neivitüni yemuri cui manutitevasie. Cuiepa memütama vacuie xexuime nixeyasitüani visi mü'ane.

⁹ Müpaü tinitahüave, Nepümasimini 'icü naime, xüca nenevieri penesi'upitüani pe'utitunumaqueme.

¹⁰ Qesusi müpaü tinitahüave, Quenemie Cauyumarie. 'Utüarica müpaü paine,
Nenevieri pecanipitüaca Ti'aitame
Mü'acacaüyari hücüame.
Mücü hücüa pecanayexeyacamücü.

¹¹ Hicü Cauyumarie nicu'eirieni neyani, niuqui tuayamete me'u'axüaca menipare-viecaitüni.

*Qesusi que mütisutüa ti'uximayatü Carereya cuieyarisie
(Maricuxi 1:14-15; Rucaxi 4:14-15)*

¹² Mericüsü tiutamariECA quename Vani hevyarie, Carereyapai neyani Qesusi.

¹³ Nasaretisie 'uyupataca, Caperünaume henuaca haracuna tesita maniere, mana nayerüni Savuruni Nepütari vacuieyari müracutevasie.

¹⁴ Müpaü tinaye'ani tita mütixasivacai quepaucua tixaxatame Quisariyaxi müpaü mutayü,

¹⁵ Savuruni cuieyari
Nepütari cuieyari,
Haracuna mananiere
Curutani 'anutaüye meta,
Carereya haque memetitei müme memücatateüterima,

¹⁶ Teüteri yüvipa memütitecai
Müme hecüariya meniuxeiya cui müxavatü.
Müme 'etüripa memütitecai
Haque memücuiximecai,
Müme vahesie mieme
Hecüarivivame cananatineni.

¹⁷ Mericüsü 'ana Qesusi nisutüani ticuxatatü, müpaü 'utaitü, Xequeteneuhayeva que xemüteyuriecai. Canayehuraniri, que mü'ane taheima müti'aita cuitü canisutüamücü 'ena ti'aitatü.

*Qesüteveyamete Qesusi que mütivarutahüavixü yunaucame
(Maricuxi 1:16-20; Rucaxi 5:1-11)*

¹⁸ Hicüsüari haracuna tesita 'uyemietü Carereya cuieyarisie, nivaruxeiya yuhutame yu'ivamacame. Xevitü Simunitütü Pecuru catinitevacaitüni, 'ivaya meta 'Atürexı. Mana taxaya meneutavivivacaitüni haracunasie, memüquesüteveyametetücaicü müme.

¹⁹ Hicü müpaü tinivarutahüave, Cümü, nehesie xequeteneviyani. Teüteri xevacux-exeürivame necanixe'ayeitüamücü, quesüte xemütevaruxexeürivapaü hicü.

²⁰ Müme yapaucua yutaxaya me'ucu'eirieca hesiena meteniuvia.

²¹ Mericüsü 'uma 'uyemietü hipame nivaruxeiya yuhutame yu'ivamacame, Cacuvu Vani, Severeu nivemama. Canuvasie meniyetecaitüni Severeumatü va'uquiyarimatü yuvipi memanesiquitüatü. Hicü nivaruta'inieni hesiena memüteviyanicü.

²² Cuitü me'icu'eirieca canuva, yu'uquiyari me'ucu'eirieca, hesiena meteniuvia.

Qesusi que mütiva'üquitüacai yumüireme

(Rucaxi 6:17-19)

²³ Mericüsü naisarie Carereya cuieyarisie caniuyeicacaitüni, ti'üquitatü vatuquiteta, ticuxatatü niuqui 'aixüa manuyü necü, que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu ticuxatatü, varanayexürüvatü teüteri naime cuiniyacü naime veranariyacü.

²⁴ Naisarie Siriya cuieyarisie tiniutamariva que mütiyurienecai. Meni'atüirivacaitüni yunaima 'axa memü'itüariecai, müireme cuiniya müvaviyacai, müiremecü memü'uximatüariecai, müme cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvaviyacai, quierixiecate, huriecate. Nivaranayexürüvacaitüni.

²⁵ Cui yumüiretü meneiveiyacaitüni, Carereyasie Tamamata Quiecaritiesie Querusaremesie Cureyasie Curutani 'anutaüyesie meheyecüneca.

5

Xasicaya, yemurisie 'anutiyaca que müticuxatacai

¹ Mericüsü teüteri yumüireme vaxeiyatü, mana yemurisie neutiyune. Muva 'anacay-acu teyü'üquitüvametemama 'auriena meniu'axüani.

² Mücü tinivaruti'üquitüani ya'utaitü,

Müme 'aixüa memü'itüarie vaxatatü

(Rucaxi 6:20-23)

³ 'Aixüa mecani'itüarieca

Müme vaüca memüteheuyehüva yu'iyarisie que memüteyumate.

Que mü'ane taheima macave mecanexeyacuni tiva'aitüvametüme.

⁴ 'Aixüa mecani'itüarieca

Müme memüyuheiverie.

Mepünütüarieni.

⁵ 'Aixüa mecani'itüarieca

Müme memüca'ayu'eririya.

Vahesie pütinaque cuie naitü.

⁶ 'Aixüa mecani'itüarieca

Müme memüyuvaüriya

Heiseriemecü yamemütecahunicü

Yaxeicüa tevipaü

Meuhacamücüpaü meuharimücüpaü.

Yamepütepütüarieni mepütihuxani.

⁷ 'Aixüa mecani'itüarieca

Müme memüteyucanenimaya.

Mepütinenimayasieni.

⁸ 'Aixüa mecani'itüarieca

Müme memü'itiatüca va'iyari müyuxevinicü.

Mepixeiya Cacaüyari.

⁹ 'Aixüa mecani'itüarieca

Müme memüvanütüani teüteri, 'aixüa memüteyuxeyanicü.

Mepümasiücüni Cacaüyari nivemama que memütehüme.

¹⁰ 'Aixüa mecani'itüarieca

Müme memuveiyarie memüyuvaüriyacü heiseriemecü yamemütecahunicü.
Que mü'ane taheima macave mecanexeiyacuni tiva'aitüvametüme.

¹¹ 'Aixüa xecani'itüarieca xeme

Quepaucua memüxeta'uxive'erieni, quepaucua memüxe'uveyani,
quepaucua mete'itavatü 'axa memutiuyaneni xehepaüsita naimecü nehesie
xemümiemetecü.

¹² Xequeneyutemamavieca 'ana xequenenaqui'aca müpaü xetemaitü, 'aixüa 'aneme xecanipitüariecuni vaüca taheima mieme. Müpaüta metenivaruveiyacaitüni texaxatamete xehetüa memü'axecai.

Cuiepa memütama va'una vahecüarivivamete

(Maricuxi 9:50; Rucaxi 14:34-35)

¹³ Xeme cuiepa memütama va'una xecanihümetüni. 'Una xüca hamuritü 'ayanique, titacü ha'usivitü rayaniqueyu. 'Asipücaýve. Panuyevivivaniqueyu xEICÜA, teüteri mepicaquesinaniqueyu.

¹⁴ Xeme cuiepa memütama vahecüarivivamete xecanihümetüni. Yemuri heima quiecari pücaýve müti'aviesieni.

¹⁵ Mücü meta, 'ititaiyame cüxeme, cacunicü püca'enucanani, masi vapaitü neitiyemücü. Nivahecüariyacamücü yunaime quita memayetei.

¹⁶ Yaxeicüa xeme, hecüariya xehesüa mieme müpaü quetihecüaca teüteri vahüxie, memüxexeianicü 'aixüa que xemüteyurie, 'aixüa memutiuyanenicü xe'uquiyari taheima macave hepaüsita.

Qesusi que mutayü 'inüari niuquiyari hepaüsita

¹⁷ Müpaü xepücatecu'erivani quename nenua ne'ica'unaque 'inüari niuquiyari, texaxatamete vaniuquiyari. Que nemütinua, ne'ica'unaque necapunua, ne'eye'atüanique püta necaninuani.

¹⁸ 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, mexi cataxüve muyuavi cuie, xei hüxiyari xei tuniyari pücatatümaiarieni 'inüari niuquiyarisie mieme, naitü mexi ca'aye'ave.

¹⁹ Que mü'ane mitixani'erieni 'icü 'aisica sepa 'imatüme, yativa'üquitüatü teüteri, mücüta 'imatüme pütaterüvariени, que memütemariva müme memeixeiya que mü'ane taheima macave tiva'aitüvametüme. Perusü que mü'ane yamüticamie yamüti'üquita, mexüacame püta pütaterüvariени.

²⁰ Müpaü nepütixecühüave, xeme xepüyuvaüriya heiseriemecü yaxemütecahunicü. Mümeta 'inüaricü memüte'üquitamete, Pareseusixi meta, müme yaxeicüa vaniu mepüteyuvaüriya. Mericüte, peuyevese xeme masi yemecü yaxemütecahunicü. Me xüca catixaütüni, tixaü xepücaheutahaxüani haque müra'aita que mü'ane taheima macave.

Qesusi que mutayü memüha'a vahepaüsita

(Rucaxi 12:57-59)

²¹ Xepu'enana quename meripai miemetexi müpaü mete'utahüavarie, Pepücati'amemivani. Que mü'ane mütiyumemivani, 'isücame hesiena 'apürahüpani.

²² Ne masi müpaü nepütixecühüave, que mü'ane miheca yu'iva, 'isücame hesiena 'apürahüpani. Que mü'ane 'axa müticühüaveni yu'iva, mücüsie mepüte'uhüpani ta'uquiyarima. Que mü'ane müpaü mütitahüave, Cari pepüca'amate, mücü panutahüiyani xasi taiyariyarisie.

²³ 'Ayumieme xüca 'a'imiquieri pe'atüani mürayutimavatüre, mana xüca yaper'a'erivani quename 'a'iva tixaütücü 'aixüa camatixeiya,

²⁴ mana mürayutimavatüre queneucu'eiri 'a'imiquieri. Quenemie meri, 'aixüa xeteyux-eiyatü xequenacüni yu'ivamatü. 'Ariqueque muva pe'ayeneme queneutimava.

²⁵ Cuitü quenehamicutani que mü'ane mümasixaneta mexi huyeta pe'uyeica hamatüana, capa masiyetuanicü 'isücame süa masixanetame, 'isücame capa masiyetuanicü tupirisüa, capa pe'anutahüiyanicü.

²⁶ 'Icü niuqui caniseüyeni que nematicühüave, muva pepücavayeyani mexi pecati'atuave naimecü.

Quesusi que mutayü, que mü'ane micumaüva xeime 'üyaya xeime cünaya, mücü hepaüsita

²⁷ Xepu'enana quename müpaü metecühüavarüvacai, Xeime 'üyaya cünaya pepücacumaüvani.

²⁸ Ne masi müpaü nepütixecühüave, que mü'ane mixeiya 'uca 'ihive'erietü, mücü canicumaüvani yu'iyarisie.

²⁹ 'Ayumieme 'ahüxicü 'aserieta miemecü xüca 'axa petiyurieneni, mecuxi quenivatitu'i quenehüva. 'Aixüa caniyümücü masi tixaütü müreuyevenicü 'avaiyarisie mieme, capa pe'axevitü peheucahüiyanicü xasi taiyariyarisie.

³⁰ 'Amama 'aserieta mieme xüca 'axa 'ane matiumayüisitüvani, mecuxi quenavitequi quenehüva. 'Aixüa caniyümücü masi pemanupurunicü capa pe'axevitü peheucahüiyanicü xasi taiyariyarisie.

Quesusi que mutayü, 'uqui yü'üya mucu'eirie hepaüsita

(Mateu 19:9; Maricuxi 10:11-12; Rucaxi 16:18)

³¹ Müpaüta mepüte'utahüavarie meripai miemetexi, Que mü'ane micu'eirie yü'üya, 'eiriya xapayari que'ihuritüani.

³² Ne masi müpaü nepütixecühüave, que mü'ane micü'eiri yü'üya, mücü xeime cünaya cumaüvame canayeitüani yü'üya me xüca 'uca 'icumayüirieni que mü'ane mücayücüna xeicüa. Que mü'ane mitivitüni 'uca mucu'eiriva, mücüta picumaüvani xeime 'üyaya.

Quesusi que mutayü, memüyühuritüa vahepaüsita

³³ Mücü meta, xepu'enana quename meripai miemetexi müpaü metecühüavarüvacai, Pepüca'ahuritüani peti'itavatü, masi que pemüti'ahuritüa yapepüticamieni Ti'aitame masixeyacacu.

³⁴ Ne masi müpaü nepütixecühüave, yemecü xepücayühuritüaca. Taheima mieme muyuavi xexatatü xepücayühuritüaca Cacaüyari muva yu'uvenisie 'acaitü müti'aitacü.

³⁵ Cuie xexatatü xepücayühuritüaca cuie 'uvenieyatüa mieme quetayatüa mieme mühücücü. Querusareme xexatatü xepücayühuritüaca ti'aitame mütürücaüye quiecarieya mühücü.

³⁶ 'Amu'u pexatatü pepüca'ahuritüaca pemücayüvecü tuxame yüvime pemeyeitüanicü ni xei cüpayari.

³⁷ Xüca xeyuvaüriyani, hü xequeneutiyuaneni xeicüa, me xüca xecayuvaüriyani, tixaü xequeneutiyuaneni. Tavari xei niuquiyari panayuhayeva, que mü'ane 'axa mütiyurusüa canimiemetüni.

Quesusi que mutayü, 'axa memüvayurie 'axa me'itüarieca vahepaüsita

(Rucaxi 6:29-30)

³⁸ Xepu'enana quename müpaü metecühüavarüvacai, Yühüxicü pürapica rahüxicü, yutamecü ratamecü.

³⁹ Ne masi müpaü nepütixecühüave, müpaü xeteyurietü xepüca'inenaca que mü'ane 'axa müxeyurie. Masi que mü'ane 'a'apucuesie mümasicuvaya 'aserieta, ta'aurie pe'aveme queneupitüa tapata.

⁴⁰ Que mü'ane masixanetatü mümasinavairiemücü 'acamixa, queneutauniri 'a'ucarita.

⁴¹ Que mü'ane masiviya hesiena mieme tixaütü pemüranutünicü xei queyari, huta queyari queneumieni 'utüana.

⁴² Que mü'ane tixaütü mümativaviri, queneupitüa, que mü'ane mümasiniüviriemücü pepüca'ixani'erieca.

*Que müreyevese müvanaqui'eriecü müme memeye'unie
(Rucaxi 6:27-28, 32-36)*

⁴³ Xepu'enana quename müpaü metecühüavarüvacai, Pepinaqui'erieca 'auravatanaca, pepi'uxive'erieca que mü'ane mümasi'aye'unie.

⁴⁴ Ne masi müpaü nepütixecühüave, xequenivanaqui'erieca müme memüxe'aye'unie, xequeneyunenevieca müme memüxe'uveya vahesie mieme.

⁴⁵ Müpaü xeyüatü püyuritüni yu'uquiyari taheima macave nivemama xemühümecü. Mücü canenatinetüvani yutau 'axa memüteyurie vahesüa 'aixüa memüteyurie vahesüa. Viyeri panacanü'ava müme heiseriemecü yamemütecahu vahesie müme heiseriemecü yamemücatecahu vahesie yaxaicüa.

⁴⁶ Xüca xevanaqui'erieca müme memüxenaqui'erie, que xete'a'iva mücücü. Camü, 'asita müme cuviyexunusie mieme memüteyetuiriyari yaxaicüa mepüteyurie.

⁴⁷ Xüca yu'ivamarixi xevavaüritüaca hücüa, titasü xeteyurie hipatü yamemücateyurie. Camü, müme memücatateüterima yaxaicüa mepüteyurie.

⁴⁸ Xeme püta yemecü xequenaye'axüa, maye'avepaü xe'uquiyari taheima macave.

6

Qesusi que mutayü, müme 'aixüa memüteyurie vahepaüsita

¹ Xequeneyucuerivayurieca capa xete'ayexeiyanicü teüteri vahüxie, müme memüxe'ixüariecacü xEICÜA. Me xüca vahüxie xEICÜA yaxeteyurieca, tixaütü xepücatepitüarieni, yu'uquiyarisüa taheima macavesüa.

² Quepaucua pemiparevie puvüre, cuxineta pepüca'aitani 'ahüxie mühüsieriecacü pemüxeiyarienicü, tuquipa caye 'utüa que memüteyurie müme yacü xEICÜA memüteyurie, teüteri 'aixüa memütiyuanenicü vahepaüsita. 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'ari meheixeyatü mepacü tita memütepitüarieni.

³ 'Ecü püta quepaucua pemiparevie, 'asipepücatayüni, sepa 'amama 'aserieta mieme 'asimücatimate que mütiyuriene 'a'utata mieme,

⁴ 'avie pemiparevicü. 'Ana 'a'uquiyari 'ixeyatü tita müti'aviesie pümatipitüani 'a'ivarica yunaime vahüxie.

Qesusi que mutayü nenevieri hepaüsita

(Rucaxi 11:2-4)

⁵ Quepaucua xemüyunenevie, müme yacü xEICÜA memüyüa vahepaü xepüca'yüaca. Cui püvanaque tuquipa memüti'unicü 'isiquinasie memüti'unicü meyunenevietü teüteri memüvaxeiyanicü. 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'ari meheixeyatü mepacü tita memütepitüarieni.

⁶ 'Ecü püta quepaucua pemü'anenevie 'aquita queneutahaca. Quitenie pereuname nenevieri quenepitüaca 'a'uquiyari mana muyeica muye'aviesie. 'A'uquiyari 'ixeyatü tita müti'aviesie pümatipitüani 'a'ivarica yunaime vahüxie.

⁷ Xeyunenevietü xepüca'imüiriyani niuqui hipame nuivarite vahepaü. Vaüca memutiniucacü, me'enieriecame mepüyu'erie.

⁸ Vahepaü xe'ananetü xepüca'acüne. Cacaüyari müxe'uquiyari yapütimate tita xemüteheuyehüva, yaxecate'itavavirievavecacu cuxi.

⁹ 'Ayumieme 'ipaü püta xequeteneyunenevieca xeme, Ta'uquiyari taheima pemacave, Pequereuyehüviyarieni que pemütipasie.

¹⁰ 'Enata queneusutüa peti'aitatü, Yamequeteyurieca que mümatinaque Taheima que memüteyurie, cuiepata yaquetiuyüni.

¹¹ 'Icuai hicü mieme que temüteheuyehüva, Yaquetatineumicuanü hicü.

¹² Quetatineuyehüvirieca 'axa temüte'uyuricü
Tameta temütevareuyehüviricü müme 'axa memütasi'uyuri.

¹³ Pepücatasipitüaca temüta'inüasienicü,
Masi quetaneutavicueisitüa 'axa temüca'itüarienicü.
'Ecüsü 'aheyemecü pecatini'aitametüni
Pecanitürücaüyeni
Visi pecani'aneni 'aheyemecü.
Müpaü xeicüa canı'aneni.

¹⁴ Xüca xetevareuyehüvirieca teüteri 'axa memüteyurie, xe'uquiyari taheima macave
püxereuyehüvirieca xemeta.

¹⁵ Me xüca xecatevareuyehüvirieca teüteri, xe'uquiyari pücxereuyehüvirieca xemeta
'axa xete'uyurieyu.

Quesusi que mutayü haquiya hepaüsita

¹⁶ Quepaucua xemüyuhaquiva müme yacü xeicüa memüteyurie vahepaü xepücaüyaca.
Müme yuheiveriecate vahepaü meteyuxexeyame mepayuyeitüva yacü xeicüa,
yuhaquivamete vahepaü memüteyuxexeyanicü teüteri que memütevaxeyia. 'Icü niuqui
caniseüyeni que nemütixecühüave, 'ari meheixeyatü mepacü tita memütepitüarieni.

¹⁷ 'Ecü püta quepaucua pemü'ahaquiva, quene'acaviri 'amu'usie, quenanaahütaiima,

¹⁸ tiyuhaquivamepaü pemücati'axexeyanicü, teüteri que mematexeyia. 'A'uquiyari
mana muyeica muye'aviesie, mücü püta que matixeyia pepümasiücünü. 'A'uquiyari
'ixeyiatü tita müti'aviesie, mücü pümatipitüaca 'a'ivarica yunaime vahüxie.

Que müti'uta taheima mieme

(Rucaxi 12:33-34)

¹⁹ Xequeteneuhayeva cuiepa timieme xetixeürietü xeicüa. Cuiepa timieme
pütüyusevixima ticümiyarietü tiyucuitamatü, tenavayamete qui vari mepeuhaque,
mepinava.

²⁰ Taheima mieme masi xequetenexeüriea. Mücü pücatiyusevixima caticümiyarietü
catiyucuitamatü, tenavayamete mepücaheutahaque mepüca'inava.

²¹ Haque pemeitixeürie, manata 'a'iyari püyecani.

Tavaiyari cüxemeya

(Rucaxi 11:34-36)

²² Tahüxie canihücütünü tavaiyari cüxemeya. 'Ayumieme xüca 'ahüxi yuxevini que
pemütixeyia 'apini, 'avaiyarisie naime pepühecüariviyarieca.

²³ Me xüca 'ahüxi 'axa 'aneni peti'acahive'eriecacu, 'avaiyarisie
pecaniyüriariecamücü. Mericüte, 'acüxeme xüca 'uyüre, yemecü pepüyüriarieni.

Cacaüyarisie tiviyatü, yupinisie tiviyatü pücaüyve müti'uximayaca 'axeicüa

(Rucaxi 16:13)

²⁴ Tevi pücaüyve 'axeicüa yuhutame vahesie tiviyatü müti'uximayaca yucusiyarima.
Ni'uxive'eriecamücü xeime 'inaqui'erietü xeime, mesü xeimesie pütiviyani 'ixani'erietü
xeime. Xepücaüyvave 'axeicüa xemüte'uximayaca Cacaüyarisie xeteviyatü yupinisie xete-
viyatü.

Cacaüyari que müti'üviya yunivema

(Rucaxi 12:22-31)

²⁵ 'Ayumieme müpaü nepütixecühüave, xequeteneuhayeva xeyu'iyaritüatü yutu-
cari hepaüsita, tita tetecuanı tita tete'ieni xecateyücühüavetü, yuvaiyari hepaüsita
xepücaüy'iyaritüaca tita tete'anacatüxüani xecateyücühüavetü. 'Icuai xeicüa que titucari,
'ixuriqui ravaiyari que tihücütünü.

²⁶ Xequenivaru'ixüari viquixi taheima miemete. Mepüca'uca'esa mepüca'uca'isana, cax-etunisie mepücateti'uta. Sepanetü, xe'uquiyari taheima macave pütivamicua. Mericüte, xeme cuini mieme masi xepeuyevese ni que müme.

²⁷ Xeme quepaicü püyüve yu'iyaritüatü 'a'utevitü mayuyetitüani xüca 'esi'utevini, sepa xei sicuriyari.

²⁸ 'Ixuriqui hepaüsita titayaricutaxi xeteyu'iyaritüa. Xequeteneyü'üquitüaca xehe'erivatü texuxuri 'üsita mieme que mütiuyüraxüa. Capüti'uximaya capüvita.

²⁹ Siepüre müpaü nepütixecühüave, Sarumuni sepa naimecü marivetü mayuyetitüvacai visi pücatiyuquemaritüvacai texuxuripaü.

³⁰ Xüca müpaü 'aneni, xüca Cacaüyari müpaü tiquemaritüaca 'üxa 'üsita mieme hicü meuti'u 'uxa'a huxunuta meucahüiva, masi yemecü catixequemaritüaca xeme sepa haveri mieme xEICÜA yuri xemüte'erie.

³¹ 'Ayumieme xepücayu'iyaritüaca yaxe'utiyuatü, Queri tetecuaca, titari tete'ieca, titacü tetetaquemaritüaca, xe'utiyuatü.

³² Müme memücatateüterima mepivautüve mücü naime. Xe'uquiyari taheima macave yapütimate xemeiyehüvacü 'icü naime.

³³ Xeme masi xequeneyuvaüriyani mücü tixe'aitüvame mühücütünicü, heiseriemecü yaxemütecahunicü. Müpaü xeteyurietü, xepütemiquienita mücü naime.

³⁴ 'Ayumieme xepücayu'iyaritüaca 'uxa'a miemecü. 'Uxa'a puxuaveni 'iyaritüarica yücümana. Tita 'axa müti'ane 'ari pütinaquixü hicü miemecü xemüyu'iyaritüacacü.

7

Hipame vahesie xepücate'uhüpani, que mutayü (Rucaxi 6:37-38, 41-42)

¹ Hipame vahesie xepücate'uhüpani, xehesie capa rahüivanicü.

² Hipame vahesie que xemüte'uhüpa, yaxeicüa xeme xehesie pürahüivani. Que xemüteva'inüasirie hipame, yaxeicüa xepüte'inüasiyarieni.

³ Titayari cui petixeiya xasi 'a'iva hüxita neutavivi, pecahe'erivatü queuruvi mana neutave 'ecü 'ahüxita.

⁴ Que petitahüaveni 'a'iva, Tamüsü nepümasivaye'itirieni xasi 'ahüxita neutavivi, queuruvi heutavecacu cuxi 'ecü 'ahüxita.

⁵ Yacü peputaine xEICÜA. 'Ahüxita meri quenivayehüva queuruvi, 'arique 'aixüa peheunieretü pecanayeimücü pemivaye'itirienicü xasi 'a'iva hüxita neutavivi.

⁶ Tita Cacaüyarisie mieme mütipasie xepücatevamicuani süicüri. Cuca cuini müraye'atüca xepüca'acaxürüvani tuixuri vahüxie, capa me'itiquesinanicü, capa ta'aurie me'axürieme mexe'utisanacü süicüri.

Xüca xeteta'ivauni, xüca xetecuvautüveni, 'itupari xüca xe'uyuitüani, 'aixüa püyüni (Rucaxi 11:9-13; 6:31)

⁷ Xecatehayevatü xüca xeteta'ivauni, yaxepütemiquieni. Xüca xetecuvautüveni xecatehayevatü, yaxepüte'itaxeia. 'Itupari xüca xe'uyuitüani xecatehayevatü, xepüteheuyepiyarieni.

⁸ Que mü'ane mita'ivau pitanaqui'erieni yu'ivaurica, que mü'ane mivaune pitaxeiyani, que mü'ane 'itupari mücuyuitüva püreuyepiyarüva.

⁹ Xevitü xeme xüca nu'aya 'itavavirieni pa, tete que timini pa xatatü.

¹⁰ Xüca quesü 'itavavirieni, cu que timini quesü xatatü.

¹¹ Xemesietü sepa 'axa xemü'anene, xüca 'aixüa 'anemecü xetevamicuani yutüriyama, masi vaücavamecü xe'uquiyari taheima macave 'aixüa 'aneme catinivamimücü müme yamemüte'itavavirieni.

¹² 'Ayumieme nai que mütixenaque teüteri memüxeyurienicü xeme, mücü canixe'inüaritücamücü, yaxecüa xemüvayurienicü müme meri. Müpaü tiyurienetü canitaxeviriyamücü 'inüari niuquiyari texaxatamete vaniuquiyari naime.

*Quitenie 'esimayeva
(Rucaxi 13:24)*

¹³ Quitenie 'esimayevasie xequeneutahaxüa. 'Epayeva quitenie, 'epatayeva huye meucayune haque memeuyexürüve. Mepüyümüire mana memeutahaque.

¹⁴ 'Esipayeva quitenie, püyusaipüna huye tucarisiepai meutiyune. Hipatü xecüa mepicaxexeiya.

*Cüye que mütimasiücü yu'icuxisie
(Rucaxi 6:43-44)*

¹⁵ Xequeneyucuerivayurieca texaxatamete memüte'itava vahepaüsita. Xehesüa mepatahaque muxasi vahepaü meteyuxexeyatü, masi tetüata mepü'üravesixi püta memütenavaya.

¹⁶ Que memüte'utixuxuavere xepüvaretimani que memü'anene. Caxie que tica'inüiva xuyasie. Pini que tica'inüiva visexasie.

¹⁷ Naitü cüye münararani 'aixüa pütiutixuxuavere. Naitü cüye mütixainirüme 'axa pütiutixuxuavere.

¹⁸ Cüye münarani pücaýüve 'axa mütiutixuxuavereni. Cüye mütixainirüme pücaýüve 'aixüa mütiutixuxuavereni.

¹⁹ Naitü cüye 'aixüa mücatiutixuxuavere canavitequiemücü, taipa caneuxüriyamücü.

²⁰ 'Ayumieme que memüte'utixuxuavereni xepüvaretimani que memü'anene.

*Yunaitü muyuavisie mepüca'aye'axüani que mutayü
(Rucaxi 13:25-27)*

²¹ Müme müpaü memünetecühüave, Ti'aitame 'acu, Ti'aitame me'utiyuatü, yunaitü müme mepücaheutahaxüani haque müti'aita que mü'ane taheima macave. Müme xecüa yamemütecachu que mütinaque ne'uquiyari taheima macave, müme mecaneutahaxüacuni.

²² Mücü tucarisie yumüiretü müpaü mepünetetahüave, Ti'aitame 'acu, Ti'aitame, neuxei tame temasixatatü tetenicuxatacaitüni, temasixatatü cacaüyarixi 'axa memü'anene tepüvareutanü'axüa, temasixatatü marivemecü tepüteyuriecäi.

²³ 'Anari ne müpaü nepütivatahüave, Hasuacu nepücaxematecai. Nehesüa xepücamiemete, xequeneutayeixüa. Cari yaxepüteyurie que mücatiheiserie.

*Simiyenitu 'aixüa mü'ane 'axa mü'ane
(Rucaxi 6:47-49; Maricuxi 1:22)*

²⁴ 'Ayumieme nepaine, que mü'ane mi'enie 'icü neniuiqui que nemutayü, yamüticatüa, mücü tevi mütimaivepaü cani'aneni. Mücü niyutaquitüani tetesie.

²⁵ 'Ucaviyecu, hatuxame vayenecu, 'ucu'ecacu, mücü quisie 'uquexüacu 'eca, cacana-tiveni, tetesie mutaquicaicü simiyenituyari.

²⁶ Masi que mü'ane mi'enie 'icü neniuiqui, yacaticamietü, mücü tevi 'asimücatimatepaü cani'aneni. Mücü niyutaquitüani xiecaripa.

²⁷ 'Ucaviyecu, hatuxame vayenecu, 'ucu'ecacu, mücü quisie 'uquexüacu, niucaveni. Carima niutayuani 'ativeximetü.

²⁸ Hicüsüari Qesusi quepaucua minü 'icü xasica, teüteri mecaniuhüxiyani 'üquisicayacü.

²⁹ Que mü'ane heiserie mexeixapaü tiniva'üquitüacaitüni. Müme 'inüaricü memüteva'üquitüvacai vahepaü pücati'üquitacai Qesusi.

8

Quesusi que mürenayehüa tevi cuiniyacü müca'itiyacai
(*Maricuxi 1:40-45; Rucaxi 5:12-16*)

- ¹ Mericüsü quepaucua yemurisie macane, teüteri yumüiretü mecaniveiyacaitüni.
² Hicü tevi cuiniyacü müca'itiyacai hesüana nuaca nenevieri canipitüani ya'utaitü, Ti'aitame xüca pe'avaüriyani pepüyüve pemünesi'itienicü.
³ Mücüri yumama 'utaseraca nimayüani ya'utaitü, Nepünevaüriya. Pecaniu'itiiyaniri. Cuiniyaya yapaüca neunuani, 'itiyatü nayani.
⁴ Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, Neuxei, xeimetüme pepücaraxaxatüvani. Mara'acamesüa quenemie püta quene'ahecüata masixeiyacü. 'Imiquieri quenanutimava que mütiu'aitaxü Muisexi yapemütivatahecüatüanicü.

Quesusi que mürenayehüa cuya nu'aya
(*Rucaxi 7:1-10*)

- ⁵ Mericüsü Caperünaumesie heutahacu cuya hesüana caninuani xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame. Mücü vaüriyarica nipitüani
⁶ müpaü 'utaitü, Ti'aitame 'acu, nenive muva nequita pacaca hurietü cui yüanetü cuiniyacü.
⁷ Mücü rehüave, Ne netiyemie nemenayehüanicü.
⁸ Cuya rehüave, Ti'aitame, 'aixüa nepüca'ane nequita pemeutahanicü. Niuqui xeicüa queneutayüqui. Mücücü panayehüiyani nenive.
⁹ Nesiere necatini'aitüariECA necuyatütü, cuyaxita nepütiva'aitüvame. Xüca müpaü netitahüave xeime, Quenemie ne'utaitü, mücü püyemie. Xeimeta müpaü xüca netiutahüave, Quenaye'a ne'utaitü, mücü canayeimücü. Xüca müpaü netitahüave nehesüa mieme ti'uximayatame, 'Ipaü quetineyurieneni, müpaü pütiiyurieneni.
¹⁰ Quesusi 'i'enieca nihüxiyacaitüni. Müpaü tinivarutahüave müme memiveiyacai, 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, ni xeime 'Ixaherisixi vasata 'icüpaü 'aneme nepücahetaxeiyave yuri ti'eriecame.
¹¹ Müpaü nepütixecühüave, yumüiretü meni'axüacuni tau matineicasie miemete macayuyipiquesie miemete. Mexa 'aurie mecanayaxicuni 'Apurahamimatü 'Isa-haquimatü Cacuvumatü haque müre'aita que mü'ane taheima macave.
¹² Peru müme mana memeutahaxüaniquecai müpaü me'enenetü memutinuivaxücü, müme püta mecanayeveyariexüacuni tacua, yüvipa yemecü memü'uvanicü. Mana meniutisuanacuni meniutaquevecuni.
¹³ Hicü Quesusi müpaü tinitahüave cuyaxi tiva'aitüvame, Quenemie. Yuri que pemütiuta'eri, yapeque'itüarieni. 'Anatütü nanayehüiyani nu'aya.

Quesusi que mürenayehüa Pecuru varücaüya
(*Maricuxi 1:29-31; Rucaxi 4:38-39*)

- ¹⁴ Mericüsü Quesusi Pecuru quie nuaca, nixeiya varücaüya 'ucacaime hüiyacame.
¹⁵ Mamayasie nimayüani. Hüiya nihayeva. 'Anucuqueca tinivarumini.

Yumüireme que mütivaranyexüri
(*Maricuxi 1:32-34; Rucaxi 4:40-41*)

- ¹⁶ Hicü 'ucutaicarecu mecani'atüirieni yumüireme teüteri, cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvaviyacai. Cacaüyarixi nivanaranyenü'axüani niuquicü, yunaime püvaranyexüri memütecucuyecai.
¹⁷ Müpaü tiuyuricu, paye'a Cacaüyari que mutayü, tixaxatame Quisariyaxi ya'utainecacu, Mücütütü cataniunavairieni taveranariya, peitü tacuiniya.

Teüteri Quesusisie memüteviyaquecai
(*Rucaxi 9:57-62*)

¹⁸ Mericüsü Qesusi vaxeiyatü teüteri que memüteyuxeüriecai 'auriena yumüiretü, tinivaruta'aitüani yuteüterima 'anutaüyepai memenuyevitünicü.

¹⁹ Hicü xevitü 'inüaricü müti'üquitametücai hesüana nuaca, müpaü tinitahüave, Ti'üquitame 'acu, 'ahesie necatiniviyamücü. Haque pemeyemie, neta necaniyemieni 'a'utüma.

²⁰ Qesusi rehüave, Cauxaisi yuterü mepexeyia, viquixi taheima miemete yu'itua mepexeyata, peru ne, Yuri Tevi que nemütiteva, haquevasü nepücarexeiya haque nemünetamuritaritüani.

²¹ Xevitüta tiyü'üquitüvame müpaü tinitahüave, Ti'aitame, queneneupitüa merie nemüyemiecü, nemicateucucü ne'uquiyari 'umüyu.

²² Qesusi rehüave, Nehesie quetineviyanisü. Müquite quenivaruhayeva, müme püta memüvacateucucü yuhesüa miemete müquite.

Qesusi que müreinuitüa 'eca hamevari

(Maricuxi 4:35-41; Rucaxi 8:22-25)

²³ Mericüsü canuvasie 'acayerüca neyani Qesusi, hesüana miemete teyü'üquitüvamete yunaitü me'acayaxeca 'üaritü mepecü.

²⁴ Hicü haracuna nenutivayacaitüni, Canuva pücahahecüacai hamevarisata. Qesusi masi canicusucaitüni.

²⁵ Hicü teyü'üquitüvamete 'auriena me'uyuxeürieca menenutahütüani müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame quetaneutavicuesitüa tepeuyevexime.

²⁶ Mücü müpaü tinivarutahüave, Titayari xeteheumama. Cari haveri mieme xeicüa yuri xepüte'erie. Hicü 'anucuqueca nitatieni 'eca haracuna. Cui cayuvatü caniutamare.

²⁷ Teüteri menihüxiyacaitüni müpaü me'utiyuatü, Queri 'ane 'icü. Cari 'asita 'eca yapüticamie que maine, haracuna meta.

Cacaüyarixi que memütevaviyacai Catarenatari

(Maricuxi 5:1-20; Rucaxi 8:26-39)

²⁸ Mericüsü 'anutaüyepai meheta'axüacu Catarenatari vacuiepapai yuhutatü menenucunaque teuquiyapa meheyecüneca, cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvaviyacai. Cuini mieme metenayu'eririyacaitüni. Hipatü mepüca'yüvavecai mana memü'uvanicü mücü huyeta, müme vacümana.

²⁹ Mericüsü müpaü metenihiva, Que petasiyurieni 'ecü, Cacaüyari pemünu'aya. 'Uva petinua petasi'uximatüanique tucari ca'aye'avecacu cuxi.

³⁰ Mericüsü memanu'uvacaisie tevapai metenicuacaitüni tuixuri yumüiretü.

³¹ Cacaüyarixi 'axa memü'anene menitavavirieni müpaü me'utiyuatü, Xüca petasi'anuyenü'axüani, mana püta quetanalanunü'a cuerietü tuixuri temüvaviyacü.

³² Müpaü tinivarutahüave, Xequenehu manapaitü. Mana mehecüneca menivarutiviyaxüani tuixuri. Yunaitü tuixuri meniutinausa. 'Axa 'anecüa meneucanausaxüaximeni haracunapa. Hapa meniucuini.

³³ Hicü vahüvemete meniyuta'unaxüani. Quiecarisie meheta'axüaca metenicuxatacaitüni naime teüteri cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvaviyacai vahepaüsita.

³⁴ Hicü quiecatari yunaitü mecanivayecüne meheinaquiyuca Qesusi. Me'ixeyiatü vaüriyarica menipitüacaitüni müyemiecü vacuiepa mücayuhayevanicü.

9

Qesusi que mürenayehüa huriecame

(Maricuxi 2:1-12; Rucaxi 5:17-26)

¹ Mericüsü canuvasie 'acayerüca 'anutaüyepai neyani. Yuquiecarisie ninuani.

² Hicü huriecame meni'atüirieni 'itarisie yecaime. Qesusi vaxeiyatü yuri que memüte'eriecai müpaü tinitahüave huriecame, 'Aiyari queneucayesa nenive. 'Ari pepüreyehüviyari 'axa pemütiuyuricü.

³ Hicü hipatü 'inüaricü memüte'üquitametetücai müpaü meteniyücühüavecaitüni yu'iyarisie, Cari 'icü pisevixima Cacaüyari 'axa 'utaitü.

⁴ Qesusi va'iyaritüarica maitü, müpaü niutayüni, Titayariri 'axa xeteyu'iyaritüatüve yu'iyarisie.

⁵ Tita masi caticuanive. Que ticuanive müpaü mütayünicü, pepüreuyehüviyari 'axa pemütuyuricü 'utaitü. Caticuanive masi müpaü püta mütayünicü, quenanucuquexi quenecuyeicani 'utaitü.

⁶ Para yaxemütemaicaçü quename heiserie nehexeiya cuiepa nemütivareuyehüvirienicü 'axa memüte'uyuricü, Yuri Tevi nehücütütü, hicü müpaü tinitahüave huriecame, Quenanucuquexi, 'a'itari quenacuetü, 'aque quenemie.

⁷ Hicü 'anucuqueca yuquie neyani.

⁸ Teüteri me'ixeiya menimamacaitüni. 'Aixüa meniutiyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita, heiserie müvarupitüacü teüteri müpaü memüteyurienicü.

*Que mütita'ini Mateu hesiena mütiviyanicü
(Maricuxi 2:13-17; Rucaxi 5:27-32)*

⁹ Hicü Qesusi 'uma 'uyemietü nixeiya tevi Mateu titevacame mana 'acaime memüte'ayutituayasie. Müpaü tinitahüave, Nehesie quetineviyani. 'Anucuqueca hesiena tiniuviya.

¹⁰ Mericüsü Qesusi mana catinicuacaitüni quita. Yümüretü cuviyexunusie mieme memüteyetuiriyari, 'axa teyuruvamete meta me'u'axüaca Qesusimatü teyü'üquitüvametemama vahamatü metenicuacaitüni 'axeicüa.

¹¹ Pareseusixi mevaruxeiyaca müme, müpaü metenivarutahüave teyü'üquitüvametemama, Titayaricutaxi müme cuviyexunusie mieme memüteyetuiriyari vahamatü 'axa teyuruvamete vahamatü ticua'a mücü tixe'üquitüvame.

¹² 'Iya varu'enieca müpaü niutayüni, 'Aixüa memüteheu'erie mepücaheiyehüva tiyu'uhayemavame. Müme memütecucuye püta mecaneiyehüaca.

¹³ Peuyevese cuxi yaxemüteyü'üquitüanicü que maine mücü niuqui müpaü manuyüne, Nepünaqui'a xüca xeteyucanenimayaca, peru mavari xEICÜA pücanesinaque, manuyüne. Ne que nemütinua, nepücanua nevata'inienique müme heiseriemecü yamemütecahu. Müme 'axa memüteyurie püta nevata'inienique nepunua, memütehayevanicü que memüteyuriecai.

*Que mütiuta'ivaviyarie haquiya hepaüsita
(Maricuxi 2:18-22; Rucaxi 5:33-39)*

¹⁴ Hicüsüari Vani teyü'üquitüvametemama Qesusisüa meniu'axüani müpaü me'utiyaatü, Tame, Pareseusixi meta, titayari tete'utatihaguiva, 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete mecayutihaquivacacu.

¹⁵ Qesusi müpaü tinivarutahüave, Neüquiyapa que meteyüvave 'ixüaramete memüyuheiveriecaçü mexi neneüqueme vahamatü 'a'uca. Tucari canaye'amücü quepaucua neneüqueme mütihanieni vasata. 'Anari meniyuhaquicuni.

¹⁶ Tevi 'ixuriqui mücayutatutuecü püca'imatesiquitüani 'ixuriqui müye'i. Manesiquiyari müpaü mü'ane 'ixuriqui pütahana, sanimeyari masi 'axa 'anetü payeica.

¹⁷ Yaxeicüa sixai müyeye'isie pücacatuariva caxie vinuyari mücuanacü. Me xüca müpaü tiyurienique, sixai nitisaniqueniqueyu. Vinu nitayeuriveniqueyu, sixai neyeveniqueyu. Masi sixai mühehecuasie pücatuariva caxie vinuyari mücuanacü. Mücü naitü püyuhayevani.

*Cairu nu'aya que müranucuquetüarie, 'uca ticuicame Qesusi 'ücarieya 'umayüacu
(Maricuxi 5:21-43; Rucaxi 8:40-56)*

¹⁸ Müya tivacuxaxatüvacacu, teüteri va'uquiyari xevitü nuaca nenevieri canipitüani ya'utaitü, Nenive nemüni xique 'uca. Masi quenemie queneutime'i hesiena, nanutanierimücü.

¹⁹ Qesusi 'anucuqueca neiveiya, teyü'üquitüvameteta 'üaritü.

²⁰ Hicü 'uca 'aura caniyani müticuyecai, tamamata heimana huta viyari müyuriecail xuriyaya caheunuavecacu. Varitana 'uyemietü nimayüani 'ücarieya putuniyarisie.

²¹ Yu'iyarisie müpaü tiniyücüühüavecaitüni, Xüca ne'imayüani siqueresü 'ücarieya xeicüa, nepanayeveni.

²² Qesusi ta'aurie 'aveca 'ixeiyaca müpaü niutayüni, 'Aiyari queneucayesa nenive. Yuri pemüti'eriecü pepanayehüiyari. 'Anatütü nanayeveni 'uca.

²³ Hicü Qesusi va'uquiyari quie henuaca, cürautavivamete varuxeiyaca teüteri meyux-amuriecame meta,

²⁴ müpaü tinivarutahüave, Xequenanuyecüni. 'Üimari pücamüqui. Pucusu masi. Meni-nanaimacaitüni.

²⁵ Peru varanuyenü'axüacu teüteri, mana heutahacu, 'iviyacu mamayasie, nanucuqueni 'üimari.

²⁶ Müpaü pütiutamarivaxü mücü cuiepa naisarie.

Yuhutatü memacücüpecai meheunenieretü que memüte'ayeitüarie

²⁷ Mericüsü mana 'anuyeyacu, yuhutatü meniveiyacaitüni Qesusi memacücüpecai, meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, Raviri pemünu'aya, quetanenenimayaca.

²⁸ Quita heutahacu müme memacücüpecai 'aura menacüne. Qesusi müpaü tinivarutahüave, Yuri xete'erie quename müpaü neyüve. Müpaü mete'icüühüave, Hü Ti'aitame.

²⁹ Hicü nivaramayüaxüani vahüxita müpaü 'utaitü, Yuri que xemüte'erie yax-eque'itüarieni.

³⁰ Meheunenieretü menacüne. Hicü Qesusi cuini mieme nivarupitüani yuhaxüama ya'utaitü, Neuxei, xevitü tüma pücaretimani.

³¹ Müme masi mehecüneca metenicuxatacaitüni mücü cuiepa naisarie.

Nenurietü niuvetü que mürayeitüarie

³² Hicü mehecünecu müme hesüana caniu'atüarieni tevi münenuriecail cacaüyari 'axa mü'ane miviyacaicü.

³³ 'Enuyenü'acu cacaüyari 'axa mü'ane, nenurie niutaniuni. Teüteri menihüxiyacaitüni müpaü me'utiyuatü, Hasuacu müpaü 'anetü pücamarivacail haitüarie 'Ixaheri cuieyarisie.

³⁴ Perusü Pareseusixi müpaü meniutiuyanecaitüni, Cacaüyarixi 'axa memü'anene tiva'aitüvame miparevicü, 'ayumieme nivananuyenü'axüani cacaüyarixi 'axa memü'anene.

Qesusi que mütivanenimayacail teüteri

³⁵ Mericüsü Qesusi naime quiecaritesie 'emacuyeyeusie 'esimüyeyeusie canicuyeica-caitüni ticu'üquitametü vatuquiteta, ticuxatatü niuqui 'aixüa manuyünecü, que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu ticuxatatü, varanayexürüvatü müme naime cuiniyacü naime veranariyacü memütecucuyecail.

³⁶ Teüteri yumüireme vaxeiyatü, nivarutinenimayata, memü'uximatüariecaicü mematixürüvecaicü, muxasi memücaheixeiya yühüveme vahepaü.

³⁷ Hicü müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, 'Isanari püvaücava, 'isanamete mepücayumüire.

³⁸ 'Ayumieme xequeneutavaviri 'isanari cusiyari, 'isanamete müvatanü'axüanicü yu'isanarita.

10

*Tamamata heimana yuhutame que mü'tivaranayexei nü'arisixi
(Maricuxi 3:13-19; Rucaxi 6:12-16)*

¹ Mericüsü teyü'üquitüvamete varuta'inieca yu'aurie tamamata heimana yuhutame hesüana memümiemetetücai, heiserie nivarupitüani cacaüyarixi memüca'itiyatüca vahepaüsita memüvaranuyenü'axüanicü, memüvaranayexürüvanicü müme naime cuiniyacü naime veranariyacü memütecucuyecai.

² Nü'arisixi tamamata heimana yuhutatü müpaü mecatenitetevacai. Simuni meri Pecuru mü'titevacai, 'Atürexitari mü'ivayatücai, Cacuvu Vani meta mü'ivayatücai, Severeu memünivemamatücai,

³ Piripe Parüturume meta, Tumaxi Mateu meta cuviyexunusie mieme mü'tiyetuiriyarüvacai, Cacuvu 'Aripeu münu'ayatücai Reveu meta Tareu mü'titevacai,

⁴ Simuni mücananisitatücai Cura meta 'Isicariutitanaca 'arique miyetua Qesusi.

*Tamamata heimana yuhutame que mü'tivareutanü'axüa
(Maricuxi 6:7-13; Rucaxi 9:1-6)*

⁵ Mericüsü 'ime Qesusi nivareutanü'axüani tamamata heimana yuhutame müpaü tivaruta'aitüaca, Müme memücatateüterima vahuyeta xepücaheuhuni. Samariyatari vaquiecarisie xepücaheutahaxüani.

⁶ Masi muxasi memeuyexürüve vahesüa xequeneuhuni, 'Ixaherisixi teüteriyari vahesüa.

⁷ Xe'uyehutü 'ipaü xequetenecuxatani, Canayehuraniri, cuitü que mü'ane taheima müti'aita 'enata pisutüani ti'aitatü, müpaü xe'utiyuatü.

⁸ Xequenivaranayexürüvani tecuicucate, xequenivaranutanieritüvani müquite, xequeniva'itieca müme cuiniyacü memüca'itiyatüca, xequenivaranuyenü'axüa cacaüyarixi 'axa memü'anene. 'Asixecatecuetatüarietü xepüte'umiquie, 'asixecateyucuetatüatü xequetenivamicuani.

⁹ Xepücahenu'üveni ni huru ni pürata ni cuvüre tuminiyari yuvivurasie.

¹⁰ Xerai xepüca'anuhuruvani huyeta mieme. Huta 'ücyari ya cacai xepüca'anu'üni. Mumuxi xepüca'anucueni. Ti'ivamesie pütinaque yu'icuai mümiquienicü yu'ivarica.

¹¹ Quiecarisie quepaucua xemeutahaxüani 'amacuyevasie ya 'esimüyevasie, xequenecuvava que mü'ane mana meca 'aixüa mütiuca'iyari. Hesüana xequeneyuhayevani 'asita quepaucua que xemüyehu.

¹² Quita xeheutahaxüaximetü vaürisica xequenepitüaca quiecame.

¹³ Xüca quiecame 'aixüa tiuca'iyarini, xevaürisica queyuhayevani hesiena. Me xüca 'aixüa catiuca'iyarini, xevaürisica que'acunuani xehesie.

¹⁴ Que mü'ane mücaxetanaqu'erieni, que mü'ane mücayuvaüriya xeniuqui mü'enienicü, quita xevayenexüaximetü, mücü quiecarisie xevayenexüaximetü, xequeneucasixüa tumuanari yu'ücasie, mana mücayuhayevacü.

¹⁵ 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, tucari 'aye'ayu quepaucua 'isücame müvatahüave, Surumatari Cumuxatari 'esiva cuanivemecü meni'itüariecuni, peru mana quiecatari püta cui cuanivemecü mecani'itüariecuni.

'Arique xepuveiyarieca, que mutayü

¹⁶ Neri que nemütixehentanü'axüa, muxasi vahepaü xecaniyüacacuni 'üravesixi vasata xe'u'uvatü. 'Ayumieme xequetenemaivaveni cuterixi vahepaü, xepüca'inüca tita 'axa müti'anene cucuruxi vahepaü.

¹⁷ Xequeneyucuerivayurieca teüteri vahepaüsita. Müme mepüxeyetuani yu'uquiyarima vahesüa. Mepüxetavayani yutuquiteta.

¹⁸ Cuvexunarurixixi te'aitamete vahüxie xecananuhapaniecuni nehesüa xemümiemetecü. Müpaü xe'itüarietüvetü xecanivatahecüasitüiyacuni müme hipameta memücatateüterima.

¹⁹ Quepaucua memüxeyetuanı, müpaü xepücateyu'iyaritüaca que xemutiuyaneni, quepaü xemütevacühüaveni. 'Anaque yaxecatenipitüariecuni que xemutiuyaneni.

²⁰ Xemesü xepücahümetüni que mü'ane yamütayüni 'ana, masi xe'uquiyari 'Iyarieya canihücütücamücü que mü'ane yamütayüni xecuyuitüatü.

²¹ Ra'iva pürayetuanı mümierienicü. Ra'uquiyari niyetuamücü yunive. Türi meniye'ha'acuni yu'uquiyarima vahepaüsita, metenita'aitacuni memücüi'ivacü.

²² Yunaitü mecanixe'uxive'eriecacuni nehesüa xemümiemetecü. Que mü'ane tiuca'enivatü 'amuyeicani heutipareyuque, mücü canitavicueisitüariemücü.

²³ Quepaucua memüxe'uveiyani xeime quiecariyarisie, 'uma püta xeimesiepaitü xequeneyuta'unaxüa. 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, quiecarite 'Ixaheri cuieyarisie miemete xepüca'ayenüvaveni mexi necanuaveni, Yuri Tevı que nemütihücü.

²⁴ Tiyü'üquitüvame que tiyüve me'ivacü ti'üquitame ve'emetütü. Ti'uximayatame que tiyüve me'ivacü yucusiyari ve'emetütü.

²⁵ 'Aixüa caniyümücü xüca tiyü'üquitüvame ti'üquitamepaü 'anetü 'ayani xeicüa, xüca ti'uximayatame yucusiyaripaü 'anetü 'ayani xeicüa. Mericüte, qui cusiyari xüca Peheresehuri me'itaterüva masi vaüca yamepütevataterüva hesüana miemete quiecatari.

*Que mü'ane meuyevese mimacarüca
(Rucaxi 12:2-9)*

²⁶ Xepücavamacarüca. Naitü müranucaname, xeiarietü catinayeimücü. Tita mütiü'aviesie, mücüta masiücütü payani.

²⁷ Que nemütixetahüave tahücüate tetecuxatatü yüvipa, yaxequetenecuxatani hecüta. Tita xemüte'enie yanetixecuxaxatüvacacu xenacata, vapai yunaime vahüxie xe'uti'utü yaxequeteneuhivani.

²⁸ Xepücavamacarüca müme memüyüvave vai memümieni xeicüa, mecayüvavetü memimieni ra'iyari. Masi xequenemacarüca que mü'ane müyüve mica'una ra'iyari ravaiyari naime xasi taiyariyarisie.

²⁹ Tamüsü 'üxaviquixi que memütetuiya, yuhutatü xei senitavuyari mecate'aye'atüca. Ni xevitü müme cuiepa pücacaveni, xe'uquiyari yacatimaicacu.

³⁰ Xeme xecüpa xemu'usie mieme xexuitü puti'inüasie que mütipaüme.

³¹ 'Ayumieme xepücaheumamaca. Yümüretü 'üxaviquixi que memüte'aye'atüca, masi vaüca xepüte'aye'atüca xeme.

*Müme memüyuhecüata Qesusi Cürisitusüa memiemetetütü teüteri vahüxie
(Rucaxi 12:8-9)*

³² Que mü'ane müyuhecüata teüteri vahüxie quename nehesüa mieme 'utaitü, neta quename hesiena netiviya nepünehecüata ne'uquiyari hüxie taheima macave hüxie.

³³ Que mü'ane masi müyuhecüata teüteri vahüxie quename nehesüa camieme 'utaitü, neta quename hesiena necativiya nepünehecüatani ne'uquiyari hüxie taheima macave hüxie.

*Qesusi hixüata que mütivasana
(Rucaxi 12:51-53; 14:26-27)*

³⁴ Que nemütinua, müpaü xepücatecu'erivani quename cuiepa memütama 'aixüa meteyuxeiyame nemüvarayeitüanicü nenua. 'Aixüa meteyuxeiyame nemüvarayeitüanicü necapunua, cusiracü memüyutacucuyanacü püta necaninuani.

³⁵ Nepunua meta vahixüata nemüvatasanacü, tevi yu'uquiyari maye'uniecacü, 'uca yuvarusi maye'uniecacü, viquivame yumu'e maye'uniecacü.

³⁶ Müme memeye'unieca tevi, quiena quiecatari mecanihümetücacuni.

³⁷ Que mü'ane vaüca müvanaqui'erie yu'uquiyari yuvarusi 'esiva nesinaqui'erietü ne, 'aixüa püca'ane münesihexeyanicü. Que mü'ane vaüca müvanaqui'erie yunive 'uqui 'uca 'esiva nesinaqui'erietü ne, mücûta 'aixüa püca'ane münesihexeyanicü.

³⁸ Que mü'ane yeme mücayuvaüriya 'asita curuxisie mümierieni, sepa nehamatü muye-ica nehesie tiviyatü, mücûta 'aixüa püca'ane münesihexeyanicü.

³⁹ Que mü'ane yutucari mütaxeiya pitatümaiya. Que mü'anesü mitümaiya yutucari nehesüa mümiemecü, mücû heixeyatü payani.

Ivarica
(*Maricuxi 9:41*)

⁴⁰ Que mü'ane müxetanaqui'erie pünesitanaqui'erie neta. Que mü'ane münesitanaqui'erie canitanaqui'erienita 'iya münesihyenü'a.

⁴¹ Que mü'ane mitanaqui'erie tixaxatame, he'erivatü tixaxatame mühücücü xei-cüa, mücû tixaxatamepaü pütüpütüarieni. Que mü'ane mitanaqui'erie tevi heis-eriemecü yamüticamie, he'erivatü yamüticamiecü xei-cüa, mücûta tevi heiseriemecü yamüticamepaü yapütüpütüarieni.

⁴² 'Ime sepa memücamamarivave, que mü'ane miharitüani müme xeime, sepa xei vasuyaricü haütümecü xei-cüa miharitüa, he'erivatü tiyü'üquitüvame mühücücü, niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, yemecü yu'ivarica pütüpütüarieni.

11

Vani Ti'üyamesüa miemete niuqui tuayamete que memüte'u'axüa Quesusisüa
(*Rucaxi 7:18-35*)

¹ Mericüsü Quesusi quepaucua mütiutahayevaxü tiva'aitüatü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete tamamata heimana yuhutame, mana caneyeyani quiecaritiesie müti'üquitanicü müticuxatanicü.

² Mericüsü Vani casariyanata 'ayecaitü tiniutamarieni Cürisitu que mütiyurienecai. Nivaretanü'ani yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete.

³ Vacümana Quesusi müpaü tiniutahüave, 'Ecü petihücü que mü'ane 'umamieniquecai, nusu xeime cuxi tepücuevieca.

⁴ Quesusi müpaü tinivaruta'eiya, Xequeneuhuniri, xequetenetaxatüa Vani tita xemüte'u'eni tita xemüte'uxei hepaüsita,

⁵ memacücüpe que memüte'anutaneniere, huriecate que memüte'anucu'uve, müme memüca'itiatücatei cuiniyacü mete'itiatü que memüte'acüca, memünacatuxietücatei meheu'enanatü que memüte'acüca, müquite que memüte'anucu'uitüariva, puvüresixi que memütecuxaxatüariva niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita.

⁶ Mücû meta, 'aixüa cani'itüarieca que mü'ane necümana müca'ucununuitüariva.

⁷ Mericüsü mana me'uyehuximecacu, Quesusi canisutüani tivacuxaxatüvatü teüteri Vani hepaüsita müpaü 'utaitü, Titayari xetehecucünixüa macumavesie. Haca 'ecacü 'uyuaneme que xetehecu'ixüari. Tixaü xüari.

⁸ Mesü tita xetehecu'ixüari. Xicu 'ixuriqui müyumeni manacatücü xetehecuxei. Tixaü xüari. Tamüsü müme müyumemeni memanacatücü masi te'aitamete vaquita mepayetei.

⁹ Mesü titayari yemecü xetehecunenierixü. Tixaxatame xexeiaque püta xecatehecücünixüa 'acu. Hü müpaü nepütixecühüave, tixaxatame xepuxei yemecü mütixaxatame hipatü yamemücatehüme.

¹⁰ 'Icü canihücütüni 'utüarica mixatacai müpaü 'anuyütü, Camü, neniuiqui tuayame.
Necanenunü'amücü 'ahüxiepai
Micuha'arütüanicü 'ahuye
Pecanuavecacu cuxi.

11 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, teüteri vanivema vasata ni xevitü püca'anucuqueve Vani Ti'üyamepaü ve'emetütü. Perusü que müti'ane mücü taheima macave ti'aitametücacu, sepa tevi mücave'eme, mücüsie tiviyatü masi yemecü püve'eme, Vani hepaüna cave'emetücacu.

12 Vani Ti'üyame munuasie hicüque, tita temütehexeiya que mü'ane taheima macave tati'aitüvametücacu, mücü naitü püviyariexime tüma. Me'iviyacutü mepüyucuitüve memeixeianicü yuhesie mieme.

13 Texaxatamete yunaitü, 'inüari niuquiyarita metenicuxatacaitüni 'arique que mütiyüni quecai Vani munuaque.

14 Xüca xeyuvaüriyani xemitanaqui'erienicü 'icü niuqui, mücü Vani canihücütüni 'Eriyaxi 'umamieniquecai.

15 Xaütü netü mu'enaxü.

16 Titapaü mete'ananeme netivaxatani hicü miemete teüteri. Türi vahepaü mecani'aneneni quiecarari hixüapa memütitei memüvahivi yu'ivama

17 yame'utiyuatü,

Cari yacü xEICÜA tepüxecürautaviya,

Xepücateneitüve.

Yacü xEICÜA tepütahiveriecai xehesie mieme,

Xepüca'utisuanacai.

18 Vani caninuani caticua'atü caye'etü. Müme müpaü meputiyuane, Cari cacaüyari 'axa mü'ane pinü'ü.

19 Ne püta Yuri Tevi nehücütütü necaninuani neticua'atü necu'ienetü. Müme müpaü meputiyuane, 'E'e, mücü tevi 'icuaicü xEICÜA püyüane, vinucü xEICÜA püyüane, püvanaqui'erie müme cuviyexunusie mieme memüteyeturari 'axa teyuruvamete yu-naime. Sepanetü mücü, Cacaüyari timaivetü que mütiyuriene, mücücü yacatini-masiücüni heiserie que mürexeiya.

Que memücateyuvauiriyacai quiecaritesie quiecatari

(Rucaxi 10:13-15)

20 Hicü nisutüani varutate'atü teüteri quiecaritesie memayetecai haque türücaüyemecü mütiyurienecai müiremecü, quiecatari memücatehayevacaicü que memüteyuriecai.

21 Müpaü niutayüni, Xüa 'ui Curasini quiecatari, xüa 'ui Vesaira quiecatari. Tirusie Sirunisie xüca türücaüyemecü tiuyüni que que mütiuyü xehesüa, vana quiecatari meripai mepütehayevaqueyu que memüteyuriecai, mepüyuheiveriecaqueyu maixa me'anacatütü heiverica 'inüariyari, naxi meyucavirivatü.

22 Müpaü xEICÜA nepütixecühüave, Tirutari Sirunitari vahesie mieme pücuani veni quepaucua 'isücame müvatahüave, peru xeme xehesie mieme cuini mieme pücuani veni masi.

23 Xemeta Caperünaumetari, que xeteyutituicaniqueyu muyuavisiepai. Müquite vahesüa xepeucaxüriyani püta. Xüca Surumasie türücaüyemecü tiuyüni que que mütiuyü xehesüa, mücü quiecarari püraniereniqueyu cuxi hicü.

24 Müpaü xEICÜA nepütixecühüave, Suruma cuieyarisie quiecatari vahesie mieme pücuani veni quepaucua 'isücame müvatahüave, peru xeme xehesie mieme cuini mieme pücuani veni masi.

Nehesüa xequeneu'axüa, xequene'uxipieca, que mutayü

(Rucaxi 10:21-22)

25 Mericüsü 'ana Qesusi müpaü niutayüni, Ne'uquiyari taheima pemüti'aita cuiepa meta, pamüpariyusi nepümasipitüa 'ecü, pemütiuti'avietaxücü 'icü naime memücaheitimanicü müme memüteyü'üquitüavave memütemaivave, türi püta vahesie mieme masiücüme pemayeitüacü.

26 Hü ne'uquiyari, pepü'avaüriyacai müpaü pemütiyurieneicü.

²⁷ Nai netiniyetuiriarieni, ne'uquiyari yanetipitüacacu. Xevitü püca'imaive mücü nu'aya, 'uquiyarieya xEICÜA pimate. Xevitü püca'imateta 'uquiyarieya. Nu'aya xEICÜA pimate mücü, me xüca nu'aya yuvaüriyani masiücüme meyeitüani xEICÜA, peitimani 'uquiyarieya.

²⁸ Nehesüa xequeneu'axüa xemüte'uximayatatüve xemu'ica yunaitü. Ne nepüxe'uxipitüaca.

²⁹ Neyucu xequenanuyetecani, xenesi'enietü xequeteneyü'üquitüaca. Ne nepüca'ane'eriya, nepücatinecatave'erie ne'iyarisie. 'Uxipiya xecanetaxeiyacuni yu'iyarisie.

³⁰ Neyucu 'aixüa pü'ane, ne'ica pa'exani.

12

Teyü'üquitüvamete que memüte'itihurucacai türicu 'uxipiya tucarisie
(*Maricuxi 2:23-28; Rucaxi 6:1-5*)

¹ Mericüsü 'ana Qesusi türicu ma'iviyanecaisie niuyemiecaitüni 'uxipiya tucarisie, teyü'üquitüvametemamata yunaitü. Hicü mepeuhacacuicuai teyü'üquitüvamete. Menisutüani me'itihurucatü müayari, meteniuticuatüüne.

² Hicü Pareseusixi mevaxeiyatü müpaü metenitahüave Qesusi, Neuxei, 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete yamepüteyurie que mücatitauniva yamütiyurienenicü 'uxipiya tucarisie.

³ Mücü müpaü tinivarutahüave, Cari xepüca'iterüvavave que mütiuyuri Raviri quepau-cua meuhacamücaicai, müme 'utümana memu'uvacaita quepaucau memehacacuicuai.

⁴ Cacaüyari quita neutahani, pa Cacaüyari hüxie mamaneai niucuan. Heiserie pücahexeiyacai miticuanicü, mümeta 'utümana memu'uvacai heiserie mepücahexeiyacai memiticanicü, mara'acate xEICÜA heiserie mepexeiyacai.

⁵ Mücü meta, xüari xepüca'iterüvavave que maine 'inüari niuquiyari, mara'acate que memüte'itisana 'uxipiya tucari 'inüariyari tuquipa me'u'uvatü 'uxipiya tucarisie, peru vahesie pücarahüiva mücücü.

⁶ Ne masi müpaü nepütixecühüave, 'ena catinixuaveni tita cui mütive'eme, tuqui 'amüpa cave'emetüacu hepaüna.

⁷ Icü niuqui müpaü manuyüne, Nepünaqui'a xüca meteyucanenimayaca, peru mavari xEICÜA pücanesinaque, manuyüne, xüca xemaivavenique xepücate'uhüpaniqueyu müme 'asimemücate'uyuri vahesie.

⁸ Mericüte, Yuri Tevi nehücütütü, 'uxipiya tucari hepaüsitata necatini'aitani.

Tevi mümamavaquicai

(*Maricuxi 3:1-6; Rucaxi 6:6-11*)

⁹ Mericüsü mana heyeyaca vatuquipa nenuani.

¹⁰ Hicü tevi mana nayecateitüni mümamavaquicai. Müme müpaü metenita'ivaviya Qesusi, Sipara, titauniva 'uxipiya tucarisie menayehüanicü ticuicame, mehaitücaitü memitaxanetacü.

¹¹ Mücüsü müpaü tinivarutahüave, Que mü'ane xeme xüca muxa hexeiyani, muxa xüca 'uxipiya tucarisie xavata heucaveni, cativiyan mivatihanacü. Xüari piviyani.

¹² Mericüte, tevi cuini mieme caraye'axe, muxa mücaraye'axepaü. 'Ayumieme nepaine, canitaunivani 'aixüa mütiyurienenicü 'uxipiya tucarisie.

¹³ Hicü müpaü tinitahüave tevi, 'Amama queneutasera. 'Itaseracu, 'aixüa 'anetü nayani yuxevitü tapa miemepaü.

¹⁴ Hicü Pareseusixi mevayecüneca meniuyu'enieni hepaüsitana, que memüte'imieniquecai.

Niuqui matüaripai mixatacai Qesusi

¹⁵ Qesusi müpaü retimaica xaüsie neyani. Yumüiretü meniveiyacaitüni. Yunaimenivaranayexürieni.

¹⁶ Vaüriyarica nivarupitüani capa masiücüme meheyeitüanicü.

¹⁷ Müpaü catinaye'ani Cacaüyari que mutayü, tixaxatame Quisariyaxi ya'utainecacu,

¹⁸ Camü nesiparevivame

Nepenayexei

Nepinaqui'erie

Mücücü nepünaqui'a ne'iyarisie.

Nenipitüamücü ne'iyari.

Hipame nuivarite tinivataxatüamücü

Tita mütiheiserie hepaüsita.

¹⁹ Mücü pücayumieneni

Püca'utahivani.

Xevitü püca'i'enieni

Caye 'utüa 'utaniucame.

²⁰ Haca mutapünarie püca'anumura.

Cüxeme vitayari sepa mücuauniya püca'icutüsani

Mexi 'e'ivarüme naime

Mücü yatipitüacacu

Tita mütiheiserie.

²¹ Müme memücatateüterima

Yuri mepüte'erieca

Que mü'ane mühücüsie.

Que memüte'ixanetacai Qesusi, müpaü me'utiyuatü quename cacaüyari 'axa mü'ane 'inücai

(Maricuxi 3:19-30; Rucaxi 11:14-23; 12:10)

²² Hicüsüari hesüana caniu'atüarieni tevi cacaüyari 'axa mü'ane minücai macüpecai mücaniuecai. Qesusi nenayehüani. Nenuriecame niuvetü nayani, heunieretü ratüa.

²³ Memüyumüirecai yunaitü menihüxiyacaitüni. Müpaü meniutiyuanecaitüni, Cari 'icü Raviri Nu'aya catihücü.

²⁴ Pareseusixi masi me'u'enanaca müpaü meniutiyuani, 'Icü xüca Peheresepuri cacaüyari 'axa memü'anene mütiva'aitüva ca'inücaque pücavaranuyenü'axüaveniqueyu cacaüyari.

²⁵ Peru Qesusi va'iyaritüarica maitü müpaü tinivarutahüave, Naime cuiepa xüca quiecatari yuhixüata meyusana, mana pacumavere. Naime quiecarisie, naime quita xüca quiecatari yuhixüata meyusana, quiecar 'epücareutevini.

²⁶ Xücar Cauyumarie 'anuyuyenü'ani yücümana, yuhixüata nisane. Que reutevini ti'aitametütü.

²⁷ Mücü meta, xüca Peheresepurisie xeniu netiviyatü nevaranuyenü'avani cacaüyari 'axa memü'anene, que mü'anesie meteviyatü meteveranuyenü'ava xeme xenivema. 'Ayumieme müme xehesie mepüte'ahüpani.

²⁸ Mesü Cacaüyari 'Iyarieya xüca hücütüni que mü'ane münesiparevie nevaranuyenü'avacacu cacaüyari 'axa memü'anene, cari Cacaüyari 'ari canisutüani ti'aitatü xehesüa.

²⁹ Mücü meta, quepaü tiyüve tevi mütürücaüye quita meutahaque mütinavanicü piniteya, me xüca ca'ihüani meri mücü mütürücaüye. 'Ihüame pütitinavani tita mütixuave quitana.

³⁰ Que mü'ane nehesie mücativiya, mücü pünesi'aye'unie. Que mü'ane nehamatü müca'icuxeürie, mücü pitaxürüva.

³¹ 'Ayumieme müpaü nepütixecühüave, naime 'axa que memüteyurie 'axa que memutiyuane teüteri, mepüyüvave memüteheuyehüviyarienicü. Peru müme memisevixima 'Iyari 'axa me'utiyuatü, müme mepücateheuyehüviyarieni.

³² Que mü'ane niuqui yamütayüni nehepaüsita, Yuri Tevi que nemütihücü, mücü püyüve müreuyehüviyarienicü, peru que mü'ane 'axa 'utaitü misevixima 'Iyari Mütiyupata, mücücü pücareuyehüviyarieni 'ena cuiepa, 'umamiesieta.

Cüye yu'icuaxicü pümasiücü
(Rucaxi 6:43-45)

³³ Cüye xüca xemaica quename narani 'icuaxieyata 'aixüa caniyümücü. Me cüye xüca xemaica quename xainive, 'icuaxieyata xaxainitü canayeimücü. Cüye yu'icuaxicü pümasiücü.

³⁴ Cari xeme terücaxi xepüva'ivama, quepaü xeyüvave 'aixüa xemütecuxatanicü 'axa xete'u'iyaritü. Que müranayuhayeva ra'iyari tihünecacu, yacatinicuxatamücü yutetacü.

³⁵ Tevi 'aixüa mütiuca'iyari 'icuxeürieme tita 'aixüa müti'anene yuhesie, tita 'aixüa müti'anene canivayehanimücü. Tevi 'axa mütiuca'iyari 'icuxeürieme tita 'axa müti'anene yuhesie, tita 'axa müti'anene canivayehanimücü.

³⁶ Müpaü nepütixecühüave, naime niuqui yacü xEICÜa memutiniuca teüteri, mücü hepaüsita mepütiniuni quepaucua 'isücame müvatahüave.

³⁷ Que pemitayücü, mücücü heiserie pecanipitüariecamücü, mesü que pemitayücü, mücücü pepanutahüiyani.

'Ana miemete 'axa mete'u'iyaritü 'inüari que memüte'itavaviri Qesusi
(Maricuxi 8:12; Rucaxi 11:29-32)

³⁸ Mericüsü 'ana hipatü 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Pareseusixi meta hipatü müpaü metenitahüave, Ti'üquitame 'acu, 'inüari tepüxeiiaqueyu yapetatixeisitüacacu.

³⁹ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Hicü miemete teüteri 'axa xepüte'u'iyari, xepüvacumaüva hipame va'ütama. 'Ayumieme 'inüari xenivautüveni, peru 'inüari xepücapitüarieni. Cunasi 'inüari que müratüa tixaxatametütü, müpaü xEICÜa xecatenipitüariecuni 'inüari.

⁴⁰ Cunasi quesü 'amüpasie que mütiyecatei haica tucari haica tucari, müpaürita yaxeicüa Yuri Tevi que nemütiteva, cuieta nepüyecani haica tucari haica tucari.

⁴¹ Ninivesie quiecatari 'amepüti'uni metetahecüataque hicü miemete teüteri va-hepaüsita quepaucua 'isücame müvatahüave. Hicü miemete vahesie pürahüiyani 'ana, Ninivetari memüte'uhayevaxücü que memüteyuriecai, Cunasi tivarutaxatüacu. Camüsü, Cunasi que mücatitürücaüyecai, que mü'ane cui mütürücaüye püta 'ena puyeica.

⁴² 'Uca taserie mecatei müti'aitametücai yucuiepa, mücü 'apütaqueni titahecüataque hicü miemete vahepaüsita. Vahesie pürahüiyani 'ana, mücü meyetüacü cuie manunierepaitü, mi'enienicü Sarumuni que mütimaivecai. Camüsü Sarumuni que mücatimaivecai, que mü'ane cui mütimaive püta 'ena puyeica.

Cacaüyari 'axa mü'ane tavari que mütiyiya tevi
(Rucaxi 11:24-26)

⁴³ Xevitü cacaüyari müyusevixima 'ixüname tevi, macuvaquisie pücuyeicani 'uxiipiya cuvaunetü, yutexienetü.

⁴⁴ 'Ana müpaü pütayüni, Nequie nepüyemie nemüvayetüasie. Nuame heutaniereme xüca 'ixeiya 'uyemaveme vaye'itiyacame 'aixüa tiuye'aneme,

⁴⁵ 'ana püyemie, hipame püvata'inieni cacaüyarixi 'atahutame masi cuini mieme 'axa memü'anene. Meheutahaxüame, muva me'ayetetü mepacüne yunaitü. 'Imatürieca mücü tevi masi yemecü 'axa 'itüarienetü payani, müca'itüarienecaipaü matüaripai. Müpaüta mecani'itüariecuni 'icü teüteri hicü miemete 'axa memüteyurie.

*Quesusi 'ivamama varusieya
(Maricuxi 3:31-35; Rucaxi 8:19-21)*

⁴⁶ Tivacuxaxatüvacacu cuxi teüteri yumüireme, varusieya 'ivamama tacua meniti'ucaitüni me'ihüavicutü.

⁴⁷ Xevitü müpaü tinitahüave, Neuxei, 'avarusi 'a'ivama tacua meniti'uca memasihüavicutü.

⁴⁸ Quesusi müpaü tinita'eiya niucame, Que hateri nevarusi ne'ivama.

⁴⁹ Yumama 'utaseratü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete vahepa, müpaü niutayüni, Camü nevarusi ne'ivama.

⁵⁰ Que mü'ane yamütiyuriene que mütinaque ne'uquiyari taheima macave, mücü canine'ivatüni caninevarusitüni.

13

*Ti'ivivame 'üxasieya hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai
(Maricuxi 4:1-9; Rucaxi 8:4-8)*

¹ Mericüsü 'ana Quesusi quita hayeneca, haracuna tesita niutayerüni taniunique.

² Hicü teüteri yumüiretü meniuyucuxeürieni 'auriena. 'Ayumieme canuvasie püta nicayerüni, mana yecaitü tini'üquitacaitüni, teüteri xiecaripa meti'ucacu.

³ Vaüca tinivaruti'üquitüani 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, ya'utaitü, Mericüsü ti'ivivame neyani, ni'ivienecaitüni.

⁴ Mericüsü 'imüari 'ivienecacu, hipatü huye tesita niucaxürieni. Viquixi me'ucaxürieca menicuteüxü.

⁵ Hipatüta ayeparisie tiucaxüri vaüca müca'acucuieyasie. Cuitüva niutineni cuie 'emücasuicaicü.

⁶ Tau hanecu maxürixü niucuini, niutivani mücahananayatücateicü.

⁷ Hipatüta xuyasata mucaxüri, xuya tupiriyayari 'utiyraca heimana puyetüa.

⁸ Masi hipatüta cuie 'aixüa mü'anesie niucaxürieni. Putixuaverixü, hipatü xei sienituyari nayani, hipatü haica teviyari ratüa, hipatü xei teviyari heimana tamamata ratüa.

⁹ Xaütü netü mu'enaxü.

*Titayari müpaü müti'üquitacai Quesusi, 'üxasi hepaüsita ticuxatatü xEICÜA
(Maricuxi 4:10-12; Rucaxi 8:9-10)*

¹⁰ Mericüsü teyü'üquitüvamete 'aura me'acüneca müpaü metenita'ivaviya, Titayari 'üxasi hepaüsita peticuxatatü xEICÜA petiva'üquitüa.

¹¹ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Xeme xecaniupitüarieni xemimaicacü tita müti'aviesiecai, xemütemaicacü que müti'ane ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Müme püta müpaü mepücatepitüarie.

¹² Que mü'ane tixaütü mürexeiya tavari cuxi pütimiquieni, manayuhayevanicü. Que mü'ane mümave, sepa que mütitita mürexeiya, pütinavaiyarieni.

¹³ 'Ayumieme 'üxasi hepaüsita neticuxatatü nepütiva'üquitüa, memücaheunenierecü sepa cui memütaneniere, memücaheu'enanacü sepa cui memüta'enana, 'asimemücatemaivavecü.

¹⁴ Vahesie pütünaquixü tita mütixatacai tixaxatame Quisariyaxi ya'utaitü, Cui xepüta'enanaca peru xepücatemaivaveni.

Cui xepütaneniereni peru tixaütü xepücatexeyani.

¹⁵ 'Icü teüteri yu'iyarisie mepüyü'üraraxie, Yunacacü haveri mieme xEICÜA mepeu'enana.

Vahüxie pü'itutupe.

Me xüca müpaü meca'anenique

Yühüxicü mepeuneniereniqueyu

Yunacacü mepeu'enanacaqueyu

Yu'iyarisie mepütemaivaveniqueyu,

Ta'aurie mepaxürieniqueyu,
Nepüvaranayexürieniqueyu ne.

¹⁶ Xeme masi 'aixüa xepu'itüarie xemeunenierecü yühüxicü, 'aixüa xepu'itüarie, xemeu'enanacü yunacacü

¹⁷ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, yumüiretū texaxatamete, yumüiretū teüteri heiseriemecü yamemütecahucaí, müme mepixeyacucai tita xemütexeyia xeme, peru mepüca'ixei. Mepi'eniecucai tita xemüte'enie, peru mepüca'i'eni.

Quesusi que müthecüatacai yü'üquisica, ti'ivivame 'üxasieya hepaüsita que müti'üquitacai (Maricuxi 4:13-20; Rucaxi 8:11-15)

¹⁸ Mericüte, xequeneu'enana 'üxasi hepaüsita, ti'ivivamesie que mütimasiücü 'üquisica.

¹⁹ Que mü'ane mi'enie 'icü niuqui que müti'ane 'Iya ti'aitametücacu maine, peru 'asimücaretimaive, que mü'ane 'axa mütiyuruva nuame pinavairieni tita 'iyarieyasie mütiuca'iviya. Müpaü cani'itüarieca huye tesita muca'iviypaü.

²⁰ Ayeparisie muca'iviya, mücü canihücütüni que mü'ane mi'enie niuqui, yutemavietü mitanaqui'erie xei mieme.

²¹ Yücümana pücahananatave, 'apücareutere masi. 'Ayumieme quepaucua mü'uximatüarie, quepaucua muveyarie 'icü niuqui hepaüsita, yapaucua niucunitüarivani.

²² Mücü meta xuyasata muca'iviya, mücü canihücütüni que mü'ane mi'enie niuqui, peru püyu'iyaritüa tita cuiepa mütimieme ra'erivatü, pütiyu'irüviya tuminicü yutemavietü. 'Ayumieme niuqui panunamiyari cacaniutixuavere.

²³ 'Aixüa mü'anesie muca'iviya, mücü canihücütüni que mü'ane mi'enie niuqui, meitima. Mücü niutixuxuavereni, hipatü xei sienituyari pacü, hipatüta haica teviyari racü, hipatüta xei teviyari heimana tamamata racü.

Türicu hepaüsita hamürixa hepaüsita, ticuxatatü que müti'üquitacai

²⁴ Mericüsü tavarita 'üquisica nivarumini 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, müpaü 'utaitü, 'Ipaü catini'aneni, que mü'ane taheima macave ti'aitametücacu. Tevi 'imüari 'aixüa mü'anene puca'ivi yuvasiyata.

²⁵ Perusü mecusucacu xevitü mana caninuani 'eye'unietü. Hamürixa 'uca'ivieca türicusata, neyani.

²⁶ 'Utinecu sisiüravitü, tixuaverirümecacu, 'anari masiücütü nayani hamürixa.

²⁷ Hicü te'uximayatamete me'u'axüaca yucusiyarisüa, müpaü metenitahüave, Cusiyari 'acu. 'Imüari 'aixüa cati'anenecai pemica'ivi 'avasiyata. Haqueri pemieme hamürixa.

²⁸ Mücü müpaü pütivaruta'ei, Tevi münesi'aye'unie müpaü pütüuyuri. Te'uximayatamete müpaü metenitahüave, Mericüte, pecati'avaüriya temuhu, temicuxeürieni hamürixa.

²⁹ Mücü müpaü niutayüni, Tixaüsü, xücate xe'icuxeürieni hamürixa, 'axeicüa xepi-vatixünaxüani türicuta yünücame.

³⁰ Xequeneuhayeva 'axeicüa müvaverenicü 'isanaxaque. 'Isanari 'aye'ayu, 'ana müpaü nepütivatahüave 'isanamete, Hamürixa xequeneucuxeüri meri, xequenanahüaxüa xemitaiyacü. Türicu xequeneuti'uta necaxetunisie.

Musitasa 'imüariyari hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai (Maricuxi 4:30-32; Rucaxi 13:18-19)

³¹ Hicü tavarı 'üxasi hepaüsita ticuxatatü 'üquisica nivarumini müpaü 'utaitü, 'Ipaü püti'ane ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Musitasa 'imüariyari paü cani'aneni tevi mica'epaü yuvasiyata.

³² 'Imüarite pücaxuave hepaüna 'anenetü 'esipepetü, peru quepaucua mütineni, tupiriyate pücaxuave hepaüna 'anenetü 'epapatü. Cüye payeica 'epatü, taheima miemete viquixi mepüyüvave hesiena memü'axüani memüyuti'ituatüani.

Pa cuxanariyame hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai
(Rucaxi 13:20-21)

³³ Tavarita tinivaruta'üquitüani 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, müpaü 'utaitü, 'Ipaü püti'ane ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Pa cuxanariyamepaü cani'aneni. 'Uca 'ivatituca nenutinüitüani pa mütüxiyarisie haica 'axuvayarisie, 'ariqueque niuticux-anare naitü.

Que mütiyurienecai Quesusi, 'üxasi hepaüsita ticuxatatü ti'üquitatü
(Maricuxi 4:33-34)

³⁴ Müpaü naimecü Quesusi tinivacuxaxatüvacaitüni teüteri, 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tivati'üquitüanique. 'Üxasi hepaüsita caticuxatatü, 'asipücativacühüavecai.

³⁵ Müpaü püraye'a, Cacaüyari que mutayü, tixaxatame ya'utainecacu, 'Üxasi hepaüsita neticuxatatü nepütaniuni. Nepütitaxata tita müti'aviesiecai Cuie munetüariepai hicüque.

Quesusi que mütihecüatacai yü'üquisica, hamürixa hepaüsita ticuxatatü que müti'üquitacai

³⁶ Mericüsü varenü'aca teüteri quita neutahani. Teyü'üquitüvamete 'auriena meniti'uni müpaü me'utiyuatü, Quetaneutahecüasitüiya mücü 'a'üquisica hamürixa hepaüsita petic-uxatatü que pemüti'üquitacai vasiyata mieme.

³⁷ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Que mü'ane mica'ivi 'imüari 'aixüa mü'anene, Yuri Tevi que nemütihücü ne necanihücütüni.

³⁸ Vasiya cuie canihücütüni naitü. 'Imüari 'aixüa mü'anene, müme mecanihümetüni memeixeiya que mü'ane taheima macave tiva'aitüvametüme.

³⁹ Hamürixa, mücü 'axa mütiyuruvasüa miemete mecanihümetüni. Tevi meye'uniecai quiecame, hamürixa muca'ivi, mücü Cauyumarie canihücütüni. 'Isanari, mücü tucari canihücütüni quepaucua meutipare. 'Isanamete niuqui tuayamete metehüme.

⁴⁰ Hamürixa que mütiucuxeüriya que mütiutitaiyari taipa, müpaürita catiniyümücü quepaucua maye'ani.

⁴¹ Yuri Tevi que nemütihücü, nepüvatanü'axüani nehesüa miemete niuqui tu-ayamete. Müme mepüvacuxeürieni teüteri memüteyucununuitüva, teüteri yamemüteyurie que mücatiheiserie, mevanücacu müme memünesihexeiya netiva'aitüvametücacu.

⁴² Memücuxeüriyani, müme mepüvareucaxürieni huxunuta müvatitatavesie. Muva meputisuanani mepüyutaqueveni.

⁴³ Müme heiseriemecü yamemütecahu püta memamarivavetü mecanacünicuni 'ana haque va'uquiyari müra'aita, tau que mütimerücaüye. Xaütü netü mu'enaxü.

Tumini mü'aviesiecai

⁴⁴ Mericüsü 'ipaü catini'aneni que mü'ane taheima macave ti'aitametücacu. Vaücava tuminipaü cani'aneni mü'aviesiecaipaü cuieta. Tevi heitaxeiyaca tavari niti'avieta. Cui yutemavietü, mana neyani, catinetuani nai mürexeiyacai neinaneni mücü cuie.

Perüra visi mü'ane cuinie müraye'axe

⁴⁵ Tavarita 'ipaü catini'aneni que mü'ane taheima macave ti'aitametücacu. Tituayame picuvaunecai perüra visi mü'anene.

⁴⁶ Xeime perüra hetaxeiyaca cuinie müraye'axecai, mana neyani, tinetuani nai mürexeiyacai, mücü tuminiyaricü neinaneni perüra.

Vipi

⁴⁷ Tavarita 'ipaü catini'aneni, que mü'ane taheima macave ti'aitametücacu. Vipipaü cani'aneni haramarasie meucahanivapaü. Mücü ha tesita mepüvaratinetüa quesüte yücü me'aneneme yusata.

⁴⁸ Quepaucua memutahünixü, menenatihana haramara tesita. Mana metitetü 'aixüa memü'anene menivaranuyeteüxü, menivareucaxürieni quirivasie, 'axa memü'anene mepüvarexüri.

⁴⁹ Müpaürita catiniyümücü quepaucua meutipare. Niuqui tuayamete meneutayeixüani, menivaranuyeteüxicuni 'axa teyuruvamete memüvanü'ü müme heiseriemecü yamemütecachu,

⁵⁰ mepüvareucaxürieni huxunuta müvatitatavesie. Muva meputisuanani mepüyutaqueveni.

Rapini xique mütimieme meripai mütimieme

⁵¹ Hicüsüari müpaü tinivarutahüave, 'Icü xetehetima naime. Hü mete'icühüave.

⁵² 'Iya müpaü tinivarutahüave, Mericüte, 'ayumieme nepaine, que mü'ane 'inüaricü müti'üquitame, quepaucua yamüretimanicü que müti'ane ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave, mücü tevipaü caniyüaneni quicü mühürütüariepaü. Yayüanetü, yupin-isata pütivayehapa tita xique mütimieme tita meripai mütimieme meta naime.

Quesusi que mütiuyuri Nasaretisie

(Maricuxi 6:1-6; Rucaxi 4:16-30)

⁵³ Mericüsü Quesusi tiuhayevaca müpaü ti'üquitatü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, mana heyeyaca niuyupata.

⁵⁴ Yuquiecarü nuaca tiniva'üquitüacaitüni vatuquita. Müme 'ayumieme menihüxiyacaitüni. Müpaü meniutiyanecaitüni, 'Icü meixeiya, haque pemieme que mütimaive türücaüyemecü que mütiyuriene.

⁵⁵ 'Icü carüpiniteru catinu'aya. Varusieya Mariya catiteva, 'ivamama meta Cacuvu Cuse Simuni Cura mecateteteva.

⁵⁶ 'Ivamama 'ucari yunaitü 'uva mecatetitei tahesüa. Haquesüari pemieme 'icü naitü que mütiyuriene.

⁵⁷ Menitixeümani. Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Tixaxatame naisarie ve'eme cani'erivani. Yucuipea xeicüa yuquita ve'eme püca'eriva.

⁵⁸ Mana vaüca pücatiuyuri türücaüyemecü, müme yuri memücate'eriecaicü.

14

Ti'üyame Vani que mütiümerie

(Maricuxi 6:14-29; Rucaxi 9:7-9)

¹ Mericüsü 'ana Herurexi canihürütüariecaitüni mücü cuiepa müti'aitanicü. Caniu'ena Quesusi hepaüsita que müraniuvacai.

² Müpaü tinivarutahüave memipareviecai, Cari Vani canihücütüni Ti'üyame. 'Umüca panucuque, 'ayumieme türücariya nicuyuitüvani.

³ Mücü Herurexi yatiuta'aitacu meripai, niuviyarieni Vani, niuhüiyani, nanutahüiyani casariyanata, müpaü mütinaquecaicü Heruriya.

⁴ Müpaü tiniuyüni, Vani caviyarievētü cuxi müpaü mütitahüavecaicü Herurexi, Pücatauniva pemevitücünicü, 'utaitü, Heruriya xatatü. Mücü Heruriya, Herurexi canicueyatücaitüni meri, ca'inavairievecacu cuxi yu'iva Piriye mütitevacai.

⁵ Herurexi pimiemücücai Vani, peru püvamacarücai teüteri, quename tixaxatametücai memütecuerivacaicü.

⁶ Mericüsü tucarisie quepaucua Herurexi mutinuivaxüsie, Heruriya nu'aya 'ucatütü tiniutineini vahüxie. Pinaquecai Herurexi.

⁷ 'Ayumieme puyühürütüa, quename tita mütitavavirieniqueyu timiniquecai, 'utaitü.

⁸ 'Iya varusieya yatitahüavecu müpaü tinitahüave, Vani Ti'üyame mu'uya queneneu'ütüa 'ena pateyusie yecaimé.

⁹ Ti'aitame cui yuhiverietü müyühürütüacaicü teüteri hamatüana memütecuaicai vahüxie, tiniuta'aita mütimiquienicü.

¹⁰ Neinü'ani cuya tita'aitüaca Vani mu'uya manuxitenicü casariyanata.

¹¹ Mu'uya 'atüariecu pateyusie yecaitü, 'üimari 'umiquieca, pi'ütüa yuvarusi.

¹² Hicü Vani teyü'üquitüvametemama me'u'axüaca meneicueni caxarieya, meneica-teucu. Meheycüneca meteneitaxatüani Quesusi.

Teüteri que mütivarumi 'auxüme miriyari

(Maricuxi 6:30-44; Rucaxi 9:10-17; Vani 6:1-14)

¹³ Mericüsü Quesusi tiutamariECA, neyani canuvasie cayerüca macumavesiepaütü yuxaüta. Teüteri mete'utamariECA, yü'ücama menecüne quiecaritiesie meheycüneca hepaüsitana meheta'axüanique.

¹⁴ Hicü 'anatiyeiximetü Quesusi, teüteri nivaruxeiya yumüireme. Vanenimayatü, nivaranayexürieni vahesüa miemete tecuicuate.

¹⁵ Hicü 'ucutaicarecu teyü'üquitüvamete 'auriena meniuyucuxeürieni müpaü me'utiyuatü, 'Ena canacumaveni, cananucayaniri memütecuaniqueaücü. Quenivareutanü'axüani teüteri, quiecaritiesie memütayeixüanicü, 'icuai memüteyutinairienicü.

¹⁶ Quesusi masi müpaü tinivarutahüave, Pücaheuyevese memüyehucü. Xeme püta xequetenivarumicua.

¹⁷ Müme müpaü metenita'eiya, Quete 'ena tixaütü tepücatehexeiya, 'auxüme payari huta quesüteyari xeicüa tepexeiya.

¹⁸ Müpaü tinivarutahüave, 'Uva nehesüa xequenatua.

¹⁹ Hicü tivaruta'aitüaca teüteri memücuyaxixüanicü 'üxapa, 'enu'üca 'auxüme payari huta quesüteyari meta, taheima heutiniereca niyutanenevieni. 'Ititaraca pa ni-varu'ütüani teyü'üquitüvamete, müme menivaruta'ütüani teüteri.

²⁰ Yunaitü meniticuani meniutihuxani. Hicü menicuxeürieni tarimeyari manuyuhayevaxü, menitihüniya tamamata heimana huta quirivayari.

²¹ 'Uquisi memüte'ucuai 'auxüme miriyari yacütütü mecaniyupaümecaitüni, 'ucari türi meta mepüca'inüaricai.

Quesusi ha heima que müramiecai

(Maricuxi 6:45-52; Vani 6:16-21)

²² Hicüsüari nivarutamexütüani teyü'üquitüvamete, canuvasie memücayaxecü memenuchaitüiyacü 'anutaüyepaitü, 'arique püvarenü'a teüteri.

²³ Varenü'aca, yemurisie neutiyune yuxaüta yutanenevienique. Hicü 'ucuyürecu mana necateitüni yuxaüta.

²⁴ Hicü canuvasie meyetetü ha hixüapa meneutahucaitüni. Cuie hetevacacu, hamevari picuyuitüvacai canuva, hepana mu'ecacaücü.

²⁵ Mericüsü 'esivatücacu tuxacüta, vahepa canamiecaitüni Quesusi haracuna heima 'umietü.

²⁶ Teyü'üquitüvamete me'ixeiyatü haracuna heima 'amiecame, meniyumuinacaitüni, müpaü meteniyücühüavecaitüni, Tietü 'iyari 'uyüximeni. Memamatü meniutihivacaitüni.

²⁷ Hicü Quesusi niutaniuni müpaü tivacühüavetü, Yu'iyari xequeneucayasa, ne nepühücü. Xepücamamaca.

²⁸ Hicü Pecuru müpaü tinita'eiya, Ti'aitame xüca 'ecü pehücütüni, quenetineuta'aitüa mana nemümiecü 'ahesüa, ha heima ne'umietü.

²⁹ 'Iya rehüave, Quenaye'a. Canuvasie 'anacayaca Pecuru, ha heima namiecaitüni. Mana hura ninuani Quesusi manuvecaisie.

³⁰ 'Ixeiyaca 'eca que mütiu'ecacai niutimani. Nicayunirümecaitüni. Niutahiva müpaü 'utaitü, Ti'aitame queneneutavicueisitüa.

³¹ Hicü Quesusi yumama 'utaseraca niviya. Müpaü tinitahüave, 'E'e, cari 'ecü 'esiva xeicüa yuri pepüti'erie. Titayari peti'a'iyaritüacai.

³² Canuvasie mecayaxirümecacu 'eca neunuani.

³³ Müme canuvasie memüyetecai nenevieri mecanipitüani müpaü me'utiyuatü, Xas-unicü Cacaüyari pecaninu'ayatüni 'ecü.

Teüteri Qesusi que mütivaranaxürüvacai Quenesareti cuieyarisie
(*Maricuxi 6:53-56*)

³⁴ Hicü 'anutaüye mehecüneca, Quenesareti cuieyarisie meneta'axüani.

³⁵ Mana quiecatari menimaicaitüni me'ixeyaca, niuqui meneutanü'axüani 'aura yunaime vahesüa. Meni'atüirivacaitüni tecuicucate yunaime.

³⁶ Cuini mieme menivaviriecaitüni me'imayüanique siqueresü 'ixuriquieyasie. Müme memimayüa mepanaxexürü yemecü.

15

Titacü mütiseviximarie tevi
(*Maricuxi 7:1-23*)

¹ Mericüsü 'ana Qesusisüa meniu'axüani Pareseusixi, hipatüta 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Querusareme memeyecü müpaü me'utiyuatü,

² Titayaricutaxi 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete mete'itisana yutusima vayeiyari. Cari mepüca'ucamaimava quepaucua memüte'uticua'a.

³ Mücü masi müpaü tinivaruta'eiya, Titayaricutaxi xeme püta yaxecateyurie Cacaüyari que müti'aita, yuyeiyarisie xemüteviyanicü.

⁴ Cacaüyari meripai müpaü niutayüni, Quetinivareuyehüvirieca 'a'uquiyari 'avarusi. Tavarita müpaü niutayüni, Que mü'ane 'axa mutainenü yu'uquiyari yuvarusi hepaüsita, que'umierieni xei mieme.

⁵ Xeme püta müpaü xeniutiyuaneni, Que mü'ane xeniu müpaü müticühüave yu'uquiyari ya yuvarusi, Que nematiparevieniquecai, mücü 'imiquieri püta nepayeitüa, haitü, mücücü xeniu pücaheuyevese 'uxa'atüni varie mütivareuyehüvirienicü yu'uquiyari yuvarusi.

⁶ Xepitürücarıyapi tita Cacaüyari mütiutayü, yuyeiyarisie yaxemütecahunicü.

⁷ Yacü xEICÜa xeputiyuane. Quisariyaxi 'aixüa putayü ticuxatatü xehepaüsita, müpaü 'utaitü,

⁸ Icü teüteri yutetacü xEICÜa

Quename meneteheuyehüvirie meputiyuane.

Que memüte'u'iyari püta, teva mepu'uva.

⁹ Yacü xEICÜa menenayexeiyani

Tita memüte'üquita, teüteri püta va'aisica mühücücü xEICÜa.

¹⁰ Mericüsü yu'aurie varutahüaveca teüteri, müpaü tinivarutahüave, Xequeneu'enana, xequetenemaivaveni.

¹¹ Tita tevi teta müreutahaque, mücücü pücaseviximarieni. Masi tita tetana müratineica, mücücü püta caniseviximariemücü tevi.

¹² Hicü teyü'üquitüvamete 'aura me'acüneca müpaü metenitahüave, Müpaü pecatimate, Pareseusixi mücü niuqui me'u'enieca meniuyeha'ani.

¹³ Müpaü tinivaruta'eiya, Naitü 'iteüri ne'uquiyari taheima macave müca'ica'e püvatihuna.

¹⁴ Xequenivahayevani. Me'acücüpetü mepüvarahapana hipame memacücüpe. 'Acüpetü xeime macüpe xüca 'ahanani, yuhutatü mevatixavasie meneucaxüriecuni.

¹⁵ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Quetaneutahecüasitüiya 'icü 'üquisica.

¹⁶ Iya rehüave, Cari xemeta 'asixepücatemate.

¹⁷ Tietüsü müpaü xecatemaica, naitü rateta müreutahaque huriepana nicayune, nihüani.

¹⁸ Tita rateta müratineica 'iyarieyasie püta patineica. Mücütütü niseviximaca tevi.

¹⁹ Va'iyarisie natineicani tita memüteyurie, 'axa meteyücühüavetü, meteyumemivatü, mevacumaüvatü hipame va'ütama vacünama, mevacumaüvatü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, metenavayatü, mete'itavatü quepaucua memütehecüata, 'axa me'utiyuatü hipame vahepaüsita.

²⁰ 'Icücü caniseviximariECA tevi. Peru müpaü que memütecua'a meca'ucamaimavatü, mücücü pücaseviximarieni tevi.

*Yuri que müti'eriecai 'uca Canani quiecame
(Maricuxi 7:24-30)*

²¹ Mericüsü mana heyeyaca Qesusi, Tiru Siruni cuieyarisie neyani.

²² Hicü mana caninuani Canani quiecame 'uca mücü cuieyarisie heyeyaca. Niu-tahivacaitüni müpaü 'utaitü, Quenenenenimayaca Ti'aitame, Raviri pemünu'aya. Nenive 'uca cui püyüane, cacaüyari 'axa mü'ane pinü'ü.

²³ Qesusi püca'ita'ei. 'Aura me'acüneca teyü'üquitüvametemama, müpaü metenitahüave, Quenanunü'a. Tasicuveiyanetü putahiva xeicüa.

²⁴ Mücü müpaü niutayüni, Ne muxasi memeuyexürüve vahesüa xeicüa neneyenü'arieni 'Ixaheri quie quiecatari vahesüa.

²⁵ 'Uca 'aura 'ayaca niutihüximaqueni hetüana müpaü tivavirietü, Ti'aitame 'acu, queneneuparevi.

²⁶ Müpaü tinita'eiya, 'Aixüa capü'aneniqueyu xüca tevi türi vapa vanavairienique, sinurixi xüca vaminique.

²⁷ 'Uca rehüave, Xasunicü peputaine Ti'aitame, peru 'asita sinurixi mepiticua'a temüxiquiyari vacusiyarima vamexasie manacavivive.

²⁸ Hicü Qesusi müpaü tinita'eiya, 'Uca 'acu, cuini mieme yuri pepüti'erie. Que matinaque, yapeque'itüarieni. 'Anatütü cananayehüiyani nu'aya.

Qesusi que müti'varanayexürie yumüireme

²⁹ Mericüsü mana heyeyaca Qesusi, haracuna tesita caninuani Carereya cuieyarisie. Yemurisie 'utiyaca mana nayerüni.

³⁰ Hicü hesüana meniu'axüani yumüiretü teüteri huriecate mevaravitütü, müme meta vamamate mütutunicai memacücüpecai memünenurietücatei hipameri yumüireme. Hetüana menivacutuacaitüni, 'iya nivaranyaxexürüvacaitüni.

³¹ 'Ayumieme teüteri meniuhüxiyani mevaxeyatü nenuriecate que memüteniuvavecai, huriecate que memüte'u'uvacai, memacücüpecai que memüteheunenierercai. 'Aixüa meniutiyuanecaitüni 'Ixaherisixi yucacaüyari hepaüsita.

*Teüteri que müti'varumi nauca miriyari
(Maricuxi 8:1-10)*

³² Hicü Qesusi yu'aurie varutahüaveca yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete müpaü tinivarutahüave, Ne teüteri nenivanenimayaca. Haica tucari meniuyurieni hicü nehüesüa. 'Icuai mepücahexeiya. Nepücanevaüriya meyhacacuitüveme nemüvarenü'anicü, capa metiveranaxüame mehecaxürieni huyeta.

³³ Hicü teyü'üquitüvamete müpaü metenitahüave, 'Uva macumavesie haque tepeicax-eiya pa yapaümeme temütevaminicü teüteri yayupaümeme.

³⁴ Qesusi müpaü tinivaruta'ivaviya, Quepaümeme xepexeiya pa. Müme müpaü meniutiyuane, 'Atahutame, quesüte meta yapaümeme 'esimepepeme.

³⁵ Tivaruta'aitüaca teüteri memücuyaxixüanicü cuiepa, pa cananucü'üni 'atahuta pa-yari, quesüte meta.

³⁶ Pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, nititara pa, tivaru'ütüa teyü'üquitüvamete, teyü'üquitüvameteta metevavuta'ütüa teüteri.

³⁷ Yunaitü mete'ucuaca meniutihuxani. Menicuxeürieni tarimeyari manuyuhayevaxü, 'atahuta quirivayari hüpüneme.

³⁸ Memüte'ucuai nauca miriyari mecaniyupaümecaitüni 'uquisi xeicüa, 'ucari türi meta mepüca'inüaricai.

³⁹ Hicü varutanü'axüaca teüteri canuvasie nicayerüni. Macarani cuieyarisie neyani.

16

*'Inüari que memüte'itavaviri Pareseusixi Saruseusixi
(Maricuxi 8:11-13; Rucaxi 12:54-56)*

¹ Mericüsü Pareseusixi Saruseusixi meniu'axüani. Me'i'inüatatüvetü, menitavavirieni 'inüari memüxeiyacü taheima mieme mupitüarie.

² 'Iya müpaü tinivarutahüave, Xeme taicai müpaü xeputiyuane, 'Uxa'a xüari sipüreu'aneni, camü haivitüri nixuxureni.

³ Ximerita hicü pücaviyerüme xeputiyuane, camü haivitüri nixuxureni 'aneusuica. Tamüsü xepimate que mütiyuxexeiya haivitüri. Cari xepücaüyvave xemeitimanicü 'inüari hicü muxuave que mütiyuxexeiya.

⁴ Hicü miemete teüteri 'axa mepüteyurie, mepüvacumaüva hipame va'ütama. Müya me'ananetü 'inüari mepücuvaütüve memixeyacü, peru 'inüari mepücapitüarieni, Cunasi 'inüari que müratüa, müpaü xeicüa mepütepitüarieni. Hicü varucu'eirieca neyani.

*Tiyucuxanariyame Pareseusixi vahesüa mümieme
(Maricuxi 8:14-21)*

⁵ Mericüsü teyü'üquitüvamete hamatüana menecüne 'anutaüyepai, peru metenatümaiya pa memanu'üniquecai.

⁶ Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Yumarima 'aixüa, xequeneyü'üviyani tiyucuxanariyame hepaüsita Pareseusixi Saruseusixi vahesüa mümieme.

⁷ Mücü müpaü meteniyutahüave, Pa temücaheye'üicü 'ayumieme müya canaineneni.

⁸ Qesusi retimaica que memüteyücühüavecai, müpaü niutayüni, Titayari niuqui xetexüatüa xeme, pa tepücahexeiya xeteyücühüavetü. 'Esiva cari yuri xepüte'erie.

⁹ Cari 'asixepücatemate cuxi. Xepücahe'eriva 'auxüvime payari cümana yu'auxüvime miriyari mememiquie, quepaümeme quirivayari xemucuxeüri,

¹⁰ mesü 'atahuta payari cümana nauca miriyari mememiquie, quepaümeme quirivayari xemucuxeüri.

¹¹ Titayari 'asixecatemate, quename pa necaxatatü müpaü netixe'utahüavixü, Xequeneyü'üviyani Pareseusixi Saruseusixi vahesüa mieme tiyucuxanariyame hepaüsita, ne'utaitü.

¹² 'Anaque yamecatenetimani quename memüyü'üviyanicü tiyucuxanariyame hepaüsita cahainecai, masi Pareseusixi Saruseusixi va'üquisica hepaüsita memüyü'üviyanicü püta hainecai.

*Pecuru que mütiyuhēcüataxü, Qesusisie tiviyatü
(Maricuxi 8:27-30; Rucaxi 9:18-21)*

¹³ Mericüsü Qesusi Sesareya Piripusie nuaca, nivacu'ivaviyacaitüni yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete müpaü 'utaitü, Teüteri que me'utiyuane ne que nepüpaicü, Yuri Tevi que nemütihücü.

¹⁴ Mümesü müpaü metenita'eiya, Hipatü quename vaniu Vani Ti'üyame pehücü, meputiyuane, hipatüta quename vaniu 'Eriyaxi pehücü, hipatüta quename Queremiyaxi, 'ecüsü texaxatamate xevitü pepühücü meputiyuane.

¹⁵ Müpaü tinivarutahüave, Xemeta, que xe'utiyuane que nepüpaicü ne.

¹⁶ Simuni müpaü tinita'eiya Pecurutütü, Que mü'ane manayexeyarie Cürisitütütü, 'ecü pecanihücütüni, Cacaüyari mayeniye pepünu'aya.

¹⁷ Qesusi müpaü tinitahüaveni, 'Aixüa pepu'itüarie 'ecü Simuni Cunasi pemünu'aya. Tevi vai xuriya xeicüa hücütütü, yapücamatiu'üquitüa, masi ne'uquiyari taheima macave yamatiniu'üquitüani.

¹⁸ Nesü müpaü nepümaticühüave, 'ecü Pecuru pecanihücütüni, tete pemütiteva. 'Icü tetesie nepüvaruti'uitüani müme 'arique memüyutixexeürivani nehesüa miemete. Müme mepüca'a'ivarieni, sepa memücüi'iva.

¹⁹ Yavi nepümasi'uitüani cümana müxünarüva haque müre'aita que mü'ane taheima macave. Tita cuiepa pemücatitauni, müpaü pücatitauniyarieni taheimata. Tita cuiepa pemütitaunie, müpaü pütitauniyarieni taheimata.

²⁰ 'Ana nivaruhüritüani teyü'üquitüvamete 'asimemücatehehüavenicü xeime quename Cürisitütücai.

Qesusi que mütiavarutaxatüa que mütimierieniquecai

(Maricuxi 8:31-9:1; Rucaxi 9:22-27)

²¹ Mericüsü 'ana Qesusi nisutüani tivahecüatüatü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, müpaü 'utaitü, Neuyeveca Querusareme nemeutiyuncü haitü, vaüca nemüticuine ta'uquiyarima vahesüa mara'acate memühüritüarie vahesüa müme meta 'inüaricü memüte'üquitamete vahesüa haitü, nepemierieni, hairieca tucari nepanucuqueni haitü.

²² Hicü Pecuru yateva heivitüca nisutüani 'icu'imaiyatü müpaü 'utaitü, Tixaü Ti'aitame. Müpaü pepüca'itüarieni.

²³ Qesusi cui 'enutaxeiyatü müpaü tinitahüave Pecuru, Xaüsie queneuye'a, Cauyumarie 'acu. Pepünesicunuitüamücü, Cacaüyaripaü pemücare'iyaricü, teüteri vahepaü püta pemüre'iyaricü.

²⁴ Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, Tevi xüca yuvaüriyani nehamatü muyeicanicü, que'uyutatuani queyuvaüriyani sepa curuxisie mumierie, nehesie quetiviyan.

²⁵ Que mü'ane müyutavicueisitüamücü caniyutatümaiymücü. Que mü'ane püta müyutatümaiya nehesie mieme, niyutavicueisitüamücü yemecü.

²⁶ Tevi nai cuiepa müti xuave xüca ti'ivanique, tita ra'ivaqueyu xüca yutatümaiyanique. Titacü tiyutuan tevi, yutucari mücanavaiyarienicü.

²⁷ Yuri Tevi que nemütihücü, necaninuamücü ne'uquiyaripaü nemarivetü neniugu tuayamete vahamatü. 'Ana nepürapica, yuxexuitü que memüteyuriecai 'anaque 'amecatenapiniyariecuni.

²⁸ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, hipatü 'ena memü'uva mepücacuini mexi mecanesixeyavave Yuri Tevi neye'acacu, neti'aitacacu.

17

Yücü tiyuxexeiyatü que müratüa

(Maricuxi 9:2-13; Rucaxi 9:28-36)

¹ Mericüsü 'ataxeime tucari 'anucayacu, Qesusi canivarevitüni Pecuru, Cacuvu, 'ivaya meta Vani, yemuri 'emutevisie yühücüame.

² Hicü me'ixeyiacacu yücü 'anetü nayeitüarieni. Nayexavatüre taupaü. 'Ixuriquieya tuxatü ratüa hecüariyapaü.

³ Hicü mevaxeiyacacu memasiücütü menacüne Muisexi 'Eriyaxi, hamatüana metenicuxatacaitüni.

⁴ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave Qesusi, Ti'aitame, 'aixüa cani'aneni, 'uva temu'uvacü tame. Xüari pümasinaque 'ena xamaru nemütivevieni haicame, 'ahesie mieme xeime, Muisexisie mieme xeime, 'Eriyaxisie mieme xeime.

⁵ Taniucacacu cuxi, yapaucua haivitüri müxavatü nivareutinani. Haivitürisie xevitü niutaniuni müpaü 'utaitü, 'Icü caninenivetüni münaqui'eriva, mücücü neninaqui'aca. Xequene'enieca 'iya.

⁶ Me'i'enieca teyü'üquitüvamete, meniutihüxima'uni cuini mieme memamatü.

⁷ Quesusi 'aura 'ayaca, varutimayüaca müpaü niutayüni, Xequenanucu'uti xepücaheumamaca.

⁸ Mehanenieretücüneca, Quesusi xeicüa mepuxei, xeime pücatixaü.

⁹ Hicü yemurisie me'acanexüaximecacu, Quesusi müpaü tinivaruta'aitüani, Tita xemüte'uxei, xeme xepücatehaxaxatüvani xeime, mexi cuxi müquite vasata neca'anucuquetüarieve, Yuri Tevi que nemütihücü, 'ariqueque xeicüa.

¹⁰ Hicü teyü'üquitüvamete müpaü metenitahüave, Mericüte müme 'inüaricü memüte'üquita, titayari müpaü mete'utiyuane quename heuyevese 'Eriyaxi meri munuanicü.

¹¹ Müpaü tinivaruta'eiya, Neuyeveca siepüre 'Eriyaxi meri munuanicü, 'aixüa miyurienicü naime.

¹² Ne masi müpaü nepütixecühüave, 'Eriyaxi 'ari caninuani. Mepüca'imaicai me'ixeyatü, masi que mütivanaquecai yamepiyurie. Yaxeicüata Yuri Tevi que nemütihücü, nepüticuine yamenesiyuriecacu hepaüna.

¹³ 'Ana müpaü mepütehetime teyü'üquitüvamete, Vani Ti'üyame müxatacaicü.

Quesusi que mürenayehüa temaicü müquierixiecai

(Maricuxi 9:14-29; Rucaxi 9:37-43)

¹⁴ Mericüsü teüteri yumüiretü mana memü'uvacaisie meta'axüaximecacu, tevi 'aura caniyani hesüana. 'Utitunumaqueca huxiena

¹⁵ müpaü niutayüni, Ti'aitame 'acu, nenive quenenenimayaca. Püquierixie, cui püyüane. Heiva nativauseni taipa heivata hapa.

¹⁶ Neniva'atüirieni 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete. Mepüyutatexi me'enayehüanique.

¹⁷ Quesusi müpaü niutayüni, 'Acusü xeme hicü xemümiemete yuri xepücate'erie, yu'iyarisie xepüxamurie. Quepaümexa peuyevese xehamatü nemuyeicanicü, quepaümexa nepüxenevieca. Xequenavitüqui 'uva nehesüa.

¹⁸ Hicü Quesusi 'itatiecu cacaüyari 'axa mü'ane minücai, pixünaxü. 'Anatütüri nanayehüiyani temaicü.

¹⁹ Hicü teyü'üquitüvamete 'aura me'acüneca Quesusisüa yühücüate müpaü meniu-tiyuani, Titayari tete'itatexie tame te'eyenü'anique.

²⁰ Müpaü tinivarutahüave, 'Esiva xeicüa yuri xemüte'eriecü, 'ayumieme xepita-texie. Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, musitasa 'imüariyaripaü 'esipemecü xeicüa xüca yuri xete'erieca, xüca müpaü xete'itahüave mücü yemuri mana muve, Queneu'apata 'uma püta, xe'utiyuatü, mücü niyupatamücü. Xeniquemacacuni naime.

²¹ Peru yunenevietü yuhaquietü xeicüa caniyüveni meyenü'anicü müpaü mü'ane.

Tavari Quesusi que mütivarutahüavixü que mütimierieniquecai

(Maricuxi 9:30-32; Rucaxi 9:43-45)

²² Mericüsü quepaucua memuyucuxeüri Carereyasie, müpaü tinivarutahüave Quesusi, Yuri Tevi que nemütihücü, necaniyetuiyamücü teüteri vahesüa.

²³ Müme mecanenimiecuni. Hairieca tucarisie necananucuemücü. Cui mepüyuhiveriecai müme.

Tumini tuqui 'amüpasie mieme, que mütiuyutua

²⁴ Mericüsü Caperünaume me'u'axüacu, müme tuqui 'amüpasie mieme tumini memücuxexeürivacai meniu'axüani Pecurusüa. Müpaü metenitahüave, 'Iya xeniu mütixe'üquitüa tuqui 'amüpasie mieme catiyutua.

²⁵ Hü, pütüyutua, rehüave.

Hicü quita heutahacu 'asicatayüvecacu cuxi, Quesusi müpaü tinitahüave, Que peticu'eriva Simuni. Que hate mepücuetatüarie cuiepa memütama teva'aitüvamete

vahesüa memüteyutuanicü 'amemüte'apicacü. Te'aitamete vanivema meteyutua, nusu hipatü mepüteyutua.

²⁶ Pecuru, Xüari hipatü mepüteyutua 'utayücu, Qesusi müpaü tinitahüave, Mericüte, vanivema mepüxüxüni.

²⁷ Peru tepücavahaxüatüani. 'Ayumieme haracuna quenemie, mana queneucavivi cuaisü. Que 'anetü meri manuviere quesü, mücü quenanatihani. Pehenutatetapieme mana tumini pepetaxeiya 'auxüme 'inüariyari tuminiyari. Mücü quenivaye'üi queni-varuta'ütüa nehesie mieme 'ahesie miemeta.

18

Que mü'ane masi müve'eme

(Maricuxi 9:33-37; Rucaxi 9:46-48)

¹ Mericüsü 'ana Qesusisüa meniu'axüani teyü'üquitüvamete müpaü me'utiyuatü, Mericüte, quepaicü masi cuini mieme püve'eme, taheima macave que mütivaxeiya müme mütiva'aitüa.

² Qesusi yu'aurie 'itahüaveca nunusi vahüxie nitaqueni.

³ Müpaü niutayüni, Caniseüyeni que nemütixecühüave, ta'aurie xüca xeca'axürieni, türi vahepaü xe'enenetü xüca xeca'acüne yemecü xepücaheutahaxüani haque müre'aita que mü'ane taheima macave.

⁴ Que mü'ane yuhepaüsita 'asica'utaitü mayuyeitüani 'icü nunusipaü, mücü canihücütüni que mü'ane masi cuini mieme müve'emetüni, taheima macave que mütivaxeiya müme mütiva'aitüa.

⁵ Que mü'ane mitanaqui'erieni xeime nunusi 'icüpaü mü'ane nehesüa mümiemecü, mücü pünesitanaqui'erieni neta.

Teüteri que memütecununuitüariva

(Maricuxi 9:42-48; Rucaxi 17:1-2)

⁶ Mesü 'ime mecavavemetetütü yuri memüte'erie nehesie, que mü'ane micunuitüa sepa xeime, 'aixüa caniyüni queyu masi xüca mata mahete 'acatütüarienique cüpieyasie, xüca haramarasie heucahüiyanique meucatevasie.

⁷ Xüa 'ui que me'itüarieni cuiepa memütama memüyucununuitüvacü. Neuyeveca teüteri memücunuitüarieni, peru xüa 'ui mücü tevi que mü'ane müvacunuitüani.

⁸ Xüca 'amama masihecahüpani ya 'a'üca, quenavitequi quenehüva. 'Aixüa caniyümücü masi pemeutahanicü tucari maxuavesie pemamapurutü pe'ücapurutü, peru 'aixüa püca'yüni huta mamayari huta quetayari pehexeyatü xüca peheucahüiyani tai yuheyemecü müta'asie.

⁹ Xüca 'ahüxi masihecahüpani, quenivayetu'i quenehüva. Masi 'aixüa caniyümücü tapa xeicüa peheunieretü pemeutahanicü tucari maxuavesie, peru 'aixüa püca'yüni naisata peheunieretü xüca peheucahüiyani xasi taiyariyarisie.

Muxa meuyevecai 'üxasieya hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

(Rucaxi 15:3-7)

¹⁰ Yumarima 'aixüa xepücavatave'erieca 'ime memücavavemete, sepa xeime. Müpaü nepütixecühüave, müme vaniugui tuayamete yuheyemecü 'amecaniu'uvani ne'uquiyari taheima macavesüa, mepicühüave.

¹¹ Yuri Tevi nehücütütü que nemütinua, nevatavicueisitüanique memeuyexürie, 'ayumieme necaninuani.

¹² Que xetecu'eriva. Tevi xüca xei sienituyari varexeiyani yumuxasi, xüca xevitü müme heuyeveni, hipame cativacu'eirieni hürisie nauca teviyari heimana tamamata heimana 'atanaucame, cativaumie meuyeve.

¹³ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca 'acu heitaxeiya, mücücü niyutemavieca cuini mieme, que mücatiyutemavie memücaheuyexüriecai vacü nauca teviyari heimana tamamata heimana 'atanaucame vacü.

¹⁴ Müpaü yaxeicüa xe'uquiyari taheima macave pücayuvaüriya meuyevenicü sepa xevitü 'icü memücavavemete.

*Que müreuyevese müreiyehüvirienicü yu'iva
(Rucaxi 17:3)*

¹⁵ 'A'iva xüca 'axa masi'uyurieni, mana quenemie yaquetineutahüavi yühücüate xeti'utü 'ecü 'iya. Xüca masi'u'enieni, 'a'ivatütü pühücütüni xeyunaqui'erietü.

¹⁶ Me xüca camasi'u'enieni, xeime quenanuvitüqui ya yuhutame, tehecüatamate vani-uquicü naitü niuqui müseirecü, yuhutame ya yuhaicame vani-uquicü.

¹⁷ Müme xüca cavaru'enieni, yaquetinivarutahüavi memüyutixexeüriva. Xücate cavaru'enieni memüyutixexeüriva, que mü'ane tanuivarisie mücamiemepaü quetineux-eiya, tiyucuanamepaü.

¹⁸ Caniseüyeni que nemütixecühüave, tita xemücatetaunie 'ena cuiepa, mücü pücatitauniyarieni taheimata, tita xemütetaunie 'ena cuiepa, mücüta pütitauniyarieni taheimata.

¹⁹ Tavarü caniseüyeni que nemütixecühüave, yuhutatü xeme xeyu'enietü xüca yaxeicüa xeteyumaica 'ena cuiepa tita xemütetavauni hepaüsita, sepa que mütitita, ne'uquiyari taheima macave müpaü catinixepitüamücü.

²⁰ Haque yuhutatü yuhaicatü memeyuxeürie menesitahüaveque, mana nepuyeicani vasata.

²¹ Hicü Pecuru 'aura 'ayaca müpaü tinitahüave, Ti'aitame, quepaümexa nepüreiyehüvirieni ne'iva, 'axa nesiuyuriyu. 'Atahutamexa va'atü.

²² Quesusi müpaü tinitahüave, Ne 'atahutamexa nepücahaine, masi haica teviyari heimana tamamata heimana 'atahutamexa püta.

Tevi mücayuvaüriyacai müreiyehüvirienicü xeime

²³ 'Ayumieme nepaine, 'ipaü catini'aneni ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Tevi yucuiepa müti'aitametücai müpaü pütiuta'ai, te'uximayatametemama 'amemüte'apicacü tita müreuyevcai.

²⁴ Mericüsü müpaü tisutüacu vavavirietü, xevitü hesüana pü'atüarie, meuyevecai xei miriyari miriyari 'inüariyari 'amürapicacü tumini.

²⁵ Mücaheixeyacacü cümana mütiyutuanicü, mücü ti'aitame müpaü pütiuta'ai mütiuyacacü tevi, 'üayata türiyamamata piniteyata, mücü tuminiyari'icü 'amürapiniyarienicü.

²⁶ Hicü hetüana niutihüximaqueni ti'uximayatame müpaü 'utaitü, Quenenecuevieca cuerietü, nai nepürapica.

²⁷ Hicü mücü ti'uximayatame cusiyarieya 'inenimayatü nixüna, reiyehüviri tita müreuyevcai.

²⁸ Mericüsü ti'uximayatame heyaca neitaxeiya yuhepaü 'aneme ti'uximayatame. Peuyevecai 'iya xei sienituyari 'inüariyari xecüa mi'ütüanicü. Cüipitüana 'iviyaca müpaü tinitahüave, Queneneu'ütüa tita müreuyevese pemürapinecü.

²⁹ Hetüana niutihüximaqueni hepaüna 'anetü ti'uximayatame, müpaü 'utaitü, Quenenecuevieca cueritü, nai nepürapica.

³⁰ Mücü pücayuvaüriyacai, masi tiniuta'aita casariyanata manutahüiyanicü mexi carapivecai tita müreuyevcai.

³¹ Mericüsü hepaüna me'ananetü te'uximayatamete hipatü me'ixeyaca que mütiuyuri, cuini mieme meniyutihiverieni. Mehecüneca, que mütiuyü nai metenitaxatüani yucusiyari.

³² Hicü cusiariyea 'itahüaveca müpaü tinitahüave, Cari 'axa pepütiuca'iyari. Camü ne nemareuyehüviri tita müreuyevcai pemürapinecü naimecü, yapemutayücü.

³³ Caricuta müpaü careuyevcai 'ecütari peminenimayacacü 'iya 'ahepaü müti'uximayatame, yaxeicüa que nemümatiunenimayataxü ne.

³⁴ Cusiari ha'atü yemecü niyetuani teyu'uximatüvamete vahesüa mexi carapivecai tita müreuyevcai naime.

³⁵ Yaxeicüata ne'uquiyari taheima macave püxeyurieni xüca yuxexuitü 'aixüa 'iyaricü xecatevareuyehüvirivani yu'ivama.

19

*Quesusi que müti'üquitacai, memücu'eiriva vaxatatü
(Maricuxi 10:1-12; Rucaxi 16:18)*

¹ Mericüsü Quesusi 'inüca 'icü niuqui, Carereya cuieyarisie niuyupata, Cureya cuieyarisie neyani Curutani hatuxameyari 'anutaüye.

² Teüteri yumüiretü meniveiyacaitüni. Mana nivaranyaxürüvacaitüni.

³ Mericüsü Pareseusixi hesüana meniu'axüani me'ita'inüataque müpaü me'utiyuatü, Titauniva yü'üya mücu'eirienicü naimecü.

⁴ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Müpaü xecate'iterüvavave, mücü matüaripai müvarunetüa, 'uquitüme 'ucatüme müvarutivi.

⁵ Müpaü niutayüni, 'Ayumieme 'uqui niyupatamücü, yu'uquiyari yuvarusi vahesüa niyeyemücü, yü'üyasie tiniviyamücü püta. Memüyuhutacai xei vaiyari mecanacünicuni meyuxevitü, cananuyüneni.

⁶ 'Ayumieme mecaniyuxevini, mepücayhutari, xei vaiyari mehümetütü. 'Ayumieme Cacaüyari müvarutaxeviriyaxücü, tevi pücavataxüriexüani.

⁷ Peru müme müpaü metenitahüave, Mericüte, xüca müpaü 'aneni, titayari Muisexi müpaü tiu'aitaxü xapa 'eiriya hepaüsita mihuritüanicü micu'eirienicü.

⁸ Mücü müpaü tinivarutahüave, Muisexi yu'iyarisie xemü'itutupecü canixe'utaunieni xemüvacu'eirienicü yü'ütama. Peru matüaripaitü müpaü cacani'anecaitüni.

⁹ Ne masi müpaü nepütixetahüave, que mü'ane micu'eirieni yü'üya, mitivitüni xeime, mücü canicumaüvamücü que mü'ane mücayü'üya xeime cünaya mühücücü, me xüca 'uca mü'üyayatücai 'icumayüaveni xeime mücayücüna meri xEICÜA, picu'eirieni. Que mü'ane meta mitivitüni mücu'eiriva, mücüta nicumaüvamücü xeime 'üyaya.

¹⁰ Hicü teyü'üquitüvamete müpaü metenicühüaveni, Cari xüca müpaü 'aneni 'uqui 'ucamatü que mütiyaiyacı, 'aixüa cani'aneniqueyu masi xüca caneüquenique.

¹¹ Mücü müpaü tinivarutahüave, 'Icü niuqui yunaime vahesie pücamieme. Müme müpaü memütepitüarie, müme vahesie xEICÜA canimiemetüni.

¹² Hipatü mepücanüquivave müpaü me'anenetü memutinuivaxücü. Hipatüta mepücanüquivave müpaü me'aneneme teüteri memüvarayeitüacı. Hipatüta yücümana mepücanüquivave, yamütiyünicü que müti'ane ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Que mü'anesie mümieme 'icü, hesiena quetinaqueni.

*Quesusi que mutayü türi vahesie mieme 'aixüa memü'itüarienicü
(Maricuxi 10:13-16; Rucaxi 18:15-17)*

¹³ Mericüsü 'ana türi meni'atüarieni hesüana, vahesie 'utimeme müyutanenevienicü, peru teyü'üquitüvamete menivarutate'acaitüni.

¹⁴ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xequenivapitüaca türi, xepücavanenaca nehesüa memü'axenicü. Müya memü'anene catiniva'aitüvametüni que mü'ane taheima macave.

¹⁵ Hicü vahesie 'utimeca neyani.

*'Uqui müxicutücai**(Maricuxi 10:17-31; Rucaxi 18:18-30)*

¹⁶ Hicü 'uqui hecuatü hesüana ninuani müpaü ticühüavetü, Ti'aitame 'acu, tita reuyevese 'aixüa nemütiyurienicü, tucari mücaxüve nemexeianicü.

¹⁷ Müpaü tinita'eiya, Titayari peneticu'ivaviya tita 'aixüa müti'ane hepaüsita. Que mü'ane 'aixüa mü'ane yuxevitü 'apuyeica Cacaüyaritütü. 'Ayumieme xüca peheuta-hamücü tucari maxuavesie, yaquetinecamieni que müti'aita.

¹⁸ Rehüave, Que mü'ane 'aisica 'acu. Quesusi rehüave, Müpaü manuyüne, pepücati'amemivani pepüca'icumaüva xeime 'üyaya, pepücatinavayani, peti'itavatü pepücatihecüatani,

¹⁹ quetivareuyehüvirieca 'a'uquiyari 'avarusi, quenenaqui'erieca 'ahepaü tevi que pemüti'anaqui'erie manuyüne.

²⁰ Hicü 'uqui müpaü tinitahüave, 'Icü naimesie yanepüticamie temaicüyaripai. Tita cuxi reuyevese.

²¹ Quesusi müpaü tinitahüave, Xüca pe'avaüriyani pemaye'anicü, quenemie, quetineu-tua 'apini, quetivarumicua memümamave. Müpaü petiyurieme vaüca pepeucaqueni taheima. 'Ana pe'ayame nehesie quetineuviya.

²² Hicü 'uqui 'icü niuqui 'u'enieca neyani yuhiverietü, vaüca mürexeiyacaicü.

²³ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, canicuaniveni xicu maye'anicü müti'aitüvametünicü que mü'ane taheima macave.

²⁴ Tavari müpaü nepütixecühüave, que müticuanive xicu maye'anicü Cacaüyari müti'aitüvametünicü, masi pücacuanive cameyu manuyehanicü 'ivipame huxieyasie.

²⁵ Me'u'enanaca teyü'üquitüvamete yeme meniuhüxiyani. Müpaü meniutiyuanecaitüni, Xüca müpaü 'aneni, quepai püyüve mütavicieisitüarienicü.

²⁶ Hicü Quesusi vaxeiyatü müpaü tinivarutahüave, Teüteri mepücaüyave, peru Cacaüyari naimecü caniyüveni.

²⁷ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Camüsü tame tepeicü'eiri naime 'ahesie tepüteviya. Mericüte, tita tetehexeiyani tame.

²⁸ Quesusi müpaü tinivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xeme nehesie xemüteviya, quepaucua cuie mühecuasie temü'axüani, Yuri Tevi nehücütütü quepaucua ne'üvenisie nemayerüni neti'aitatü visi ne'aretü, 'ana xemeta 'isücate xecanacünicuni. Tamamata heimana huta 'üveniyarisie xe'ayaxeme xecateniva'aitüacacuni teüteri tamamata heimana yuhutame nuivarite 'Ixaherisie memüyecü.

²⁹ Que mü'ane micu'eiri yuqui yu'ivama 'uquisi 'ucari, yu'uquiyari yuvarusi yunivema yucuie, xüca varucu'eirieni nehesüa mümiemecü, mücü cuini mieme masi varexeiyatü canayeimücü, tucari mücaxüve hexeiyatü payani.

³⁰ Yümüretü hicü miemete memümexüacate 'imatüremete mecanacünicuni, 'imatüremete mexüacate mete'acüne.

20*Caxie haraverita memüte'uximayacai*

¹ 'Ipaü catini'aneni ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Tevi quiecame ximeri meri neyani vata'inienique te'ivamete haraveritana memüteta'ivacü caxie hepaüsita.

² Müpaü tivarutahüavecü xei tucarisie mieme que mütiyutuacai, meniuyuvaüriya, ni-varenü'ani yuharaverita.

³ Hicü 'anatinecu heyaca nivaruxeiya hipame quiecari hixüapa memüti'ucal mecate'ivatüvetü.

⁴ Müpaü tinivarutahüave, Xemeta haraverita xequenehu. Que mütiheiserie nepütixepitüani. Hicü menecüne.

⁵ Mericüsü tavarı heyaca tuca tavarita cüa caviecacu yaxeicüa pütıyuri.

⁶ Hicü 'acayunirümecacu neyani. Hipameta nivarecaxeyı mana meti'ucame. Müpaü tinivarutahüave, Titayarı 'uva xeteti'u tucarıcü xecate'ivatüvetü.

⁷ Müme müpaü metenitahüave, Tevi pücatasita'inieve temüteta'ivacü. Müpaü tinivarutahüave, Xemeta haraverita xequenehu. Que mütiheiserie, yaxepütepitüarieni.

⁸ Mericüsü 'ucutaicarecu haraverı cusiayarı müpaü tinitahüave yuparevivame, Te'ivamete quenivaretahüavi, quenivare'ütüani va'ivarica xique miemetexi meri, 'ariqueque ximeri miemetexi.

⁹ Hicü müme 'acayunirümecacu memutahüavarie me'u'axüaca xei tucarisie mieme meniuta'ütüarieni yuxexütü.

¹⁰ Müme matüarı memutahüavarie me'u'axüaca, müpaü mepütecü'erivacai vaücava masi memü'ütüarieniquecaicü, peru mümeta yaxeicüa xei tucarisie mieme meniuta'ütüarieni yuxexütü.

¹¹ Me'itanaqui'erieca yu'ivarica, menitiniuquimani haravericame

¹² müpaü me'utiyaütü, Camü 'ime 'imatürieaque memü'axüa xei hurayarı mepuyuri xeyicüa caricuta yaxeicüa pepütıvarupitüa tahepaü, sepa tame temüte'ucacucüinecai tucarıcü, sepa temücuaxiyatücatei xürıpa tame.

¹³ Mücü 'ita'eiyaca xeime müme müpaü niutayüni, Nehamicu 'axa nepücaması'uyuri. Pecatiu'avaüri que nemainecai xei tucarisie mieme que memütinetuacai.

¹⁴ Quenanu'üi 'atumini, quenemie. Nepünevaüriya nemı'ütüanicü 'icü 'imatüreme que nemümatı'ütüa 'ecü.

¹⁵ Catıtaunıva müpaü nemütiyurienicü nepinicü que mütinaque. Nusu 'axa pepünetıuxei 'ecü 'aixüa nemütiuca'iyarıcü.

¹⁶ Müpaü yaxeicüa müme hicü memü'imatüremete, 'ana mexüacate mecanacünicuni, mexüacate 'imatüremete mete'acüne. Yümüretü meputa'inierie, peru hipatü xeyicüa mepanayexeyarie.

*Tavari Qesusı que mutayü que mütimierieniquecai
(Marıcuxı 10:32-34; Rucaxı 18:31-34)*

¹⁷ Mericüsü Qesusı Querusareme quepaucua mumiecai, yateva nivarevitüni Tamamata Heimana Yuhutame yühücüame. Mana huyeta müpaü tinivarutahüave,

¹⁸ Neuxei, Querusareme tepeutiylene hicü. Yuri Tevi que nemütihücü necaniyetuiyamücü mara'acate memühürıtüarie vahesüa, müme 'inüarıcü memüte'üquita vahesüa. Va'isücate menesita'ıvaviyayu necanimieriemücü.

¹⁹ 'Ana meneniyetuacuni müme memücatateüterima vahesüa nemünanaimarienicü nemücuveyaxüanicü curuxisie nemümierienicü. Hairieca tucarı 'aye'ayu necananucuquetüariemücü.

*Cacuvu Vanimatü que memüte'ıtavaviri
(Marıcuxı 10:35-45)*

²⁰ Mericüsü hicü Severeu nivemama vavarusi hesüana ninuani yunivema varavitütü. Niutihüximaqueni hetüana tıxaütü titavarienique.

²¹ Mücü müpaü tinitahüave, Tita pereuyehüva. Rehüave, Müpaü queneutayüqui, 'icü nenivema yuhutatü memayaxecü xevitü 'aserieta xevitü 'a'utata quepaucua peti'aitatü pemayanı.

²² Qesusı müpaü tinivarutahüave, 'Asixepücatemate tita xemütecü'ıvava. Nehepaü xete'ucacucüinetü xeteyüvave xemenu'ienicü tita nemüranu'ieni ne, nehepaü xeteyüvave xema'ıvarienicü, tevi que müranucanamiepaü hacü quepaucua muca'üyarie. Tepüyüvave mete'icühüave.

²³ Müpaü tinivarutahüave, Yemecü nehapaü xepüte'ucacucuiñeni xe'i'ietü tita nemüranu'ieni, xeca'üyarietü nemüca'üyarienipaü. Peru heiserie nepücahexeiya nemüxepitüanicü ni neserietä xeniu ni ne'utata xemutiyaxecü. Masi müme xeiçüa ne'uquiyari micuha'aritäa vahesie mieme, yamecatenipitüariēcacuni müme püta.

²⁴ Hicü hipatü tamamata me'u'enanaca menivarutixeuñani yuhutame yu'ivamacame.

²⁵ Hicü Qesusi yu'aurie varutahüaveca müpaü niutayüni, Xeme müpaü xepütemate, müme nuivarite vasata memüte'aitamete, müme meteniva'uxitüaca mete'aitatü. Vavemete heiserie mecanexeiñani vahepaüsita que memüteyurieni.

²⁶ Müpaü pücatiyüni xeme xesata. Que mü'ane xeme xesata ve'eme mayaniqueyu, mücü yunaime xeparevivame canayeimücü.

²⁷ Que mü'ane mexüacame mayaniqueyu xesata, yunaime xehesie mieme ti'uximayatü canayeimücü.

²⁸ Yaxeicüa Yuri Tevi nehücütütü que nemütinua, nemüpareviñanicü nepücanua, masi hipame nevaparevienique püta necaninuani, netucari nemüyetuanicü yumüireme vahesie mieme, nevaxünaque.

Que memüte'anutanenierixü yuhutatü me'acücüpetü

(Maricuxi 10:46-52; Rucaxi 18:35-43)

²⁹ Mericüsü Quericusie me'ayecünirümecacu, yumüiretü teüteri meniveiyacaitüni.

³⁰ Yuhutatü me'acücüpetü mana menicatecaitüni huye tesita. Hicü me'u'enanaca quename 'anuyeyaniquecai Qesusi, meniutihivani müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame 'acu Raviri pemünu'aya, quetanenenimayaca.

³¹ Teüteri menivarutitieni cayuvatü memütetenicü. Müme masi vaüca meniutihivatücüne müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame 'acu, quetanenenimayaca, Raviri pemünu'aya.

³² Hicü Qesusi mana 'utaqueca nivarutahüave. Müpaü niutayüni, Que tixenaque müpaü nemütiyurienicü xehesie mieme.

³³ Müpaü metenitahüave, Ti'aitame 'acu, tepanutanenierequeyu.

³⁴ Hicü Qesusi vanenimayatü nivaramayüaxüani vahüxita. Yapaucua menanutaneniñere, menenucuveyia mümeta.

21

Querusaremesie que müreutaha

(Maricuxi 11:1-11; Rucaxi 19:28-40; Vani 12:12-19)

¹ Mericüsü Querusaremesie meni'axüaximecaitüni. Vetüpaquesie nuaca Huriva Mati'u yemuriyaritäa, Qesusi nivarenü'ani teyü'üquitüvamete yuhutame

² müpaü tivarutahüaveca, Quiecarari 'anutaüye mucumasie xequenehu. Cuitü xecanivaretaxeyiacuni puxu macuvie nu'ayamame. Xevaracuxüname xequenivarahapani nehesüa.

³ Xevitü xüca xeta'ivaviya, müpaü xepüte'itahüave, Ti'aitame püvareuyehüva. Cuitü püvaranü'ani.

⁴ Müpaü tiniuyüni maye'anicü que mutayü Cacaüyari, tixaxatame müpaü 'utainecacu,

⁵ Müpaü quetinetahüavi Siyuni müracuteva quiecame, Neuxe, que mü'ane mümat'aitüa 'ahesüa canamieni Ca'ayu'eriyatü, puxusie 'acaitü Puxu nunusisie 'anutiñerüme.

⁶ Hicü teyü'üquitüvamete mehecüneca, müpaü mete'uyurieca que mütivaru'aitüa Qesusi,

⁷ puxu meneyehana, nu'ayari. Yü'ücari me'anutiveracu puxusie, nanutiñerüni.

⁸ Yumüiretü teüteri huyeta meni'itüaximecaitüni yü'ücari, hipatü cüye mamateya meheucuvitequetü meni'itüaximecaitüni huyeta.

⁹ Teüteri yumüiretü memuhaitütüacai memu'imamatücai meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, 'Aixüa cani'aneni Raviri Nu'aya, 'aixüa queticuniuvani que mü'ane mamie Ti'aitamesüa miemetütü hepaüsita, 'aixüa cani'aneni que mü'ane taheima macave.

¹⁰ Hicü Querusareme heutahacu yunaitü quiecatari menanucu'uni müpaü me'utiyuatü, Qesü püpaicü 'icü.

¹¹ Teüteri müpaü meniutiyuanecaitüni, 'Icü catinixaxatametüni Qesusitütü, Nasareti quiecame Carereya cuieyarisie.

Que müti'iti tuqui 'amüpa

(Maricuxi 11:15-19; Rucaxi 19:45-48; Vani 2:13-22)

¹² Mericüsü Qesusi Cacaüyari tuquieya 'amüpata neutahani curaruta. Nivaranuyeveiya yunaimememütetuacai memütenanecai mana curarutapai. Tumini patamete vamexate natixürieni, cucuruxi vatuayamete va'üpari ratixüri.

¹³ Müpaü tinivarutahüave, 'Ipaü catine'uca, Nequi nenevieri quiyari canimari-vacamücü, 'anuyütü, xemesü masi terü xecanayeitüani haque tenavayamete memeyu'avieta.

¹⁴ Hicü tuqui curaruyarita 'uvecacu, memacücüpecai memühurietücatei hesüana me-niu'axüani, nivaranayexürieni.

¹⁵ Hicü mara'acate memühuritüariecai mümeta 'inüaricü memüte'üquitacai, me'ixeyaca marivemecü que mütiyurienecai, mevaxeyatü türi meta tuqui curaruyarita memutihivacai, 'Aixüa cani'aneni Raviri Nu'aya me'utiyuatü, müme meniuyeha'ani.

¹⁶ Müpaü metenitahüave, Cari pecati'ena que memutiyuane 'icü. Qesusi müpaü tinivarutahüave, Hü. Cauca hasuacu xeca'iterüvavave 'icü,

Türi memüsiseve vatetasie

Niuqui 'aixüa mü'ane

Nepüvayenetüani nehepaüsita,

maine.

¹⁷ Hicü varucu'eirieca, quiecarisie nivayeyani Vetaniyapai. Muva necateitüni.

Que mütiuniu, 'axa mü'itüarienicü xapa mücatacacai

(Maricuxi 11:12-14, 20-26)

¹⁸ Mericüsü ximeri tavarü quiecarisie yemieximetü neuhacamücücäitüni.

¹⁹ Xapa cüyeyari 'uxeiyaca huye tesita 'uveme, hepana neyani. Tixaü pücatiutaxe hesiena, xavari xeicüa. Müpaü tinitahüave xapa, Tavarü pepücatacaca. Yapaucua niutavani xapa.

²⁰ Me'ixeyaca teyü'üquitüvamete menihüxiyacaitüni müpaü me'utiyuatü, 'E'e, quetü, yapaucua pütava xapa.

²¹ Qesusi müpaü tivacühüave, Caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca yuri xete'erieca, xüca xe'iyari cayuhutani, que mütiuyü xapa hepaüsita, müpaü xepüteyurieca xemeta. Mücü meta, sepa müpaü xemüte'itahüave yemuri mana muve, Queneu'apata, haramarasie queneu'ahüva, xe'utiyuatü, müpaü pütüyüni.

²² Sepa que mütitita, nai xemütetavauni xeyunenevietü, xüca yuri xete'erieca, xeheixeyatü xepacüne.

Qesusi heiserie que mürexiyacai

(Maricuxi 11:27-33; Rucaxi 20:1-8)

²³ Mericüsü tuquipa heta'acu mara'acate memühuritüariecai teüteri va'uquiyarima yunaitü 'aura menacüne ti'üquitacacu. Müpaü meniutiyuane, Heiserie haque pemieme pemeixeiya 'ipaü pemütüyurienecü. Quepai 'icü heiserie masi'upitüa.

²⁴ Qesusi müpaü tivaruta'ei, Neta tixaütü nepütixeta'ivaviya. Xüca xenesita'eiya, neta yanepütixetahüave haque memieme heiserie nemexeiya yanemütüyurienecü.

²⁵ Tamüsü Vani quepauca müti'üyanecai, haque pemiemetücai 'üyaricaya. Taheima macave pipitüa, teüteri nusu mepipitüa. Mümeri niuqui menixuatüacaitüni müpaü

meteyücühüavetü yunaitü, Xüca tame müpaü te'utiyuaneni quename taheima macave 'ipitüa, mücü müpaü pütaticühüaveni, Mericüte, titayari yuri xecate'ita'eriri.

²⁶ Mesü xüca müpaü te'utiyuaneni quename teüteri me'ipitüa xEICÜA, camü tepüvamacaxe teüteri. Yunaitü Vani tixaxatametüme mepü'erie.

²⁷ Hicü Qesusi müpaü meteniuta'eiya, 'Asitepücatemate. Mücüta müpaü tinivartahüave, Mericüte, neta 'asinepücatixetahüave haque memieme heiserie nemexeiya yanemütiyuriencü.

Tevi nivemama yuhutame va'üxasi hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

²⁸ Perusü que xetecu'eriva. Tevi yunivema nivarexeiyacaitüni yuhutame. Xeimesüa nuaca müpaü tinitahüave, Nenive 'acu, hicü quetine'uximayatamie haraverita.

²⁹ 'Iya rehüave, Nepücanevaüriya. 'Ariquesietü yücü tiyutihüaveca neyani.

³⁰ Mericüsü 'arique 'ivayasüa nuaca yaxeicüa tinitahüave. 'Iya, 'Au ne'uquiyari 'utayüca, pücahetüa.

³¹ Mericüte, que mü'ane mücü 'icü yapüticatüa 'uquiyarieya que mütinaquecai. Müpaü mete'icühüave, Matüari mitahüavixüsetü. Hicü Qesusi müpaü tinivartahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'asita müme memüteyetuiriyari cuviyexunu tuminieya, 'ucari meta tuminicü memüyuvitünüa mecanixe'anuhaitüiyacuni memaye'axüanicü Cacaüyari mütiva'aitüvametünicü, xeme pücatixaü.

³² Vani xehesüa ninuani huye xexeisitüanique, tixecuxaxatüvatü heiseriemecü yaxemütecahunicü. Yuri xepücate'uta'eri hesiena, peru 'asita müme memüteyetuiriyari cuviyexunu tuminieya, 'ucari meta tuminicü memüyuvitünüa müme yuri meteniuta'eriecaxüani hesiena. Xeme masi xete'uxeiyaca que mütiuyü, ni 'ariqueque xepücatehayevacai que xemüteyuriecäi, yuri xepücate'uta'eri hesiena.

Te'üviyamete 'axa teyuruvamete

(Maricuxi 12:1-12; Rucaxi 20:9-19)

³³ Xeimeta 'üxasi xequene'enieca xemüteyü'üquitüacacü. Quiecame haraveri niutavevieni. Caxie 'uca'uitüaca nicurarutüiya, caxie püname nivati'inieni, 'e'utevime niutavevieni neniereme, capa caxie 'ucacuaiyanicü.

Te'üviyamete nivaruhüritüani vacuetatüatü, teva retüa.

³⁴ Mericüsü ticuaximecacu, yuhesüa miemete te'uximayatamete nivarenü'ani te'üviyamete vahesüa memenutünicü 'icuaxi cusiylarisie mütinaquequecaicü.

³⁵ Te'üviyamete masi mevarutiviyaca te'uximayatamete hesüana memeyecü, xeime meniucuvaxüani, xeime mete'umi, xeime mete'utituaxixü.

³⁶ Hicü hipame tavarü nivareyenü'axüani te'uximayatamete yumüireme masi. Yaxeicüa mepüvaruyuri.

³⁷ 'Imatürieca vahesüa neinü'ani yunive müpaü 'utaitü, Xüari meteneiyehüviriecuni nenive.

³⁸ Hicü te'üviyamete nu'aya me'uxeiyaca müpaü meniutiyuanecaitüni, Camüsü 'icüsie 'ariqueta catininaquimücü cusiylari pinieya. Cümü tepimieni, tepiviya tita hesiena mütinaque 'arique.

³⁹ Me'iviyaca haraveri vari meneicahüani mepimi.

⁴⁰ Mericüte, quepaucua munuani haraveri cusiylari, que vayurieni te'üviyamete müme.

⁴¹ Müpaü metenitahüave, 'Axa 'anemecü nivatixütüamücü 'axa memüte'uyuricü müme, hipame püta nivahüritüamücü te'üviyamete, 'icuaxiyari memiyetuirieni cusiylari quepaucua tucari maye'ani.

⁴² Hicü Qesusi müpaü tinivartahüave, Hasuacu xecate'ititerüvavave 'utüarica xapayarisie que maine,

Mücü tete memutixani'eri qui vevivamete

Mücü 'isiquina titutuicame nayani.

Ti'aitame müpaü catiniuyurieni.

Canimariveni que temüte'ixeiya,
manuyüne.

⁴³ 'Ayumieme müpaü nepütixecühüave, xepücapitüarieni xeme xemeixeiyanicü Cacaüyari tixe'aitüvametüme. Hipatü püta 'icuaxiyari memütixuavitüani yamecatenipitüariecacuni xei nuivariyari.

⁴⁴ Xüca 'iya tetesie 'ucaveni pütimure. Xüca hesiena 'ucaveni tete, pitapüna.

⁴⁵ Hicü mara'acate memühürütüariecai Pareseusixi vahamatü me'i'enieca 'üxasieya, müpaü metenimaicaitüni müvaxataicü müme.

⁴⁶ Metenicuvautüvecaitüni que memüte'iviyacü, peru 'asimepücate'uyuri mevamacatü teüteri. Müme müpaü mepütectu'erivacai quename tixaxatame hücütücai Qesusi.

22

Neüquiya 'ixüarariyari 'üxasieya hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

¹ Mericüsü Qesusi tavari 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruta'üquitüani müpaü 'utaitü, 'Ipaü catini'aneni ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave.

² Tevi yucuipea müti'aitametücai neüquiya 'ixüarariyari niutavevieni yunivesie mieme.

³ Yuhesüa miemete te'uximayatamete nivareutanü'axüani memüvatahüavecü müme meripai memuta'inierie neüquiyacü. Müme memuta'inierie mepüca'yünecai memacü necü.

⁴ Tavari tivareutanü'axüa te'uximayatamete hipame müpaü tivarutahüaveca, Memuta'inierie müpaü xequetenivaretahüavi, Neuxei, ne'icuai 'apürapine, turusixi mete'ucui'ivaxü, vacaisixi meta memüvaiyatüca xemütecuanicü, nai pütih'a'arisie. Xequenacüni neüquiyapa.

⁵ Memuta'inierie me'itave'erietü masi meneutayeixüani xevitü yuvaxata, xevitüta yutienitapai.

⁶ Hipatüta mevarutiviyaca te'uximayatametemama, 'axa mepüvaruyuri mepüvarucui.

⁷ Hicü ti'aitame niuyeha'ani. Varenü'acu cuyaxi yuhesüa miemete menivarutixütüani müme teyumemivamete, vaquiecaru mete'utataiyaxü.

⁸ 'Ana müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete te'uximayatamete, Neüquiya pücuha'arisieri peru memuta'inierie 'aixüa mepücate'u'iyaricai.

⁹ 'Ayumieme xequeneutayeixüa huye manuyehanesiepai. Yunaima xemüvaretaxeiya xequenivareta'ini neüquiyapa.

¹⁰ Mericüsü te'uximayatamete huyeta meheutayeixüaca menivarucuxeürieni yunaima memüvaretaxe 'axa teyuruvamete 'aixüa teyuruvamete yunaima. 'Ixüaramete mecanihüpünecaitüni haque neüquiya meveviya.

¹¹ Mericüsü ti'aitame mana heutahaca vaxeiyaque 'ixüaramete, tevi niuxeiya mana 'acaime neüquiyapa mieme 'ixuriqui müca'anacatücücai.

¹² Müpaü tinitahüave, Nehamicu 'acu, quepaütütü 'uva pepataha neüquiyapa mieme 'ixuriqui peca'anacatütü. Mücü cayuvatü tinicateitüni.

¹³ Hicü ti'aitame müpaü tinivarutahüave yuparevivamete, Xequenanahüa 'ücateyasie mamateyasie, xequenanuyehüva tacua yüvipa. Mana pütasuacani püyutaqueveni.

¹⁴ Yümüretüsü meputa'inierie, peru hipatü xEICÜA mepanayexeiyarie.

Cuviyexunu tuminieya

(Maricuxi 12:13-17; Rucaxi 20:20-26)

¹⁵ Mericüsü Pareseusixi menecüne. Mepuyu'eni que memüte'iviyacü niuquieyasie.

¹⁶ Hicü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete menivarenü'ani hesüana, hipame meta Herurexisie memüteviyacai, müpaü memüte'itahüavecü, Neuxei ti'üquitame tame müpaü tepütemate 'ecü yuri pemutainecü, Cacaüyari huyeya hepaüsita pemüti'üquitacü que mütivaiyacü, pemüca'acuerivayuriecü sepa xevitü que mütiyücühüave, yücü pemücativaxeyacü teüteri.

¹⁷ Hicümüsüari, yaquetatineutahüavi que pemüticu'eriva. Ti'aitame Sesaxi tumini que mütivava cuviyexunusie mieme, titauniva mütiyutuanicü, pücatauniva nusu.

¹⁸ Qesusi timaitü 'axa que memiyuriecucäi müpaü niutayüni, Cari yacü xeicüa xepüyüa. Titayaricutaxi xenete'inüatatüve.

¹⁹ Tumini para xequeneneuxeisitüa xeime cümana mütiuyutua. Müme xei tuminiyari meni'ütüani.

²⁰ Hicü müpaü tinivarutahüave, Quepai ramu'u püra'uxa, quepai püra'utüarica 'icü.

²¹ Mete'icühüave, Sesaxi. Hicü müpaü tinivarutahüave, Mericüte, tita Sesaxisüa mütimieme xequetenapinirica Sesaxi, tita Cacaüyarisüa mütimieme, xequetenapinirica Cacaüyari.

²² Me'i'enieca meniuhüxiyani. Hicü me'icu'eirica menecüne.

*Que memüte'ita'ivaviyaxü, müquite que memüte'anucu'uni hepaüsita
(Maricuxi 12:18-27; Rucaxi 20:27-40)*

²³ Mericüsü mücü tucarisie Saruseusixi hesüana meniu'axüani. Müme müpaü pütivaniquitücai quename meca'anutaneniere müquite. Hicü müpaü metenita'ivaviya,

²⁴ Ti'üquitame, Muisexi müpaü niutayüni, tevi xüca 'umüni türi cavarexeiyatü, 'ivaya nitivitümücü yucue, türi nivativevimücü 'ivaya mumüpaü memütetetevacacü.

²⁵ Mericüsü tahesüa 'amenititecaitüni yu'ivamatü 'atahutatü. Vamasä 'utineüqueca niumüni. Türi mücavarexeiyacacü, yü'üya caniucu'eirieni mutaya mitivitünicü.

²⁶ Mutaya yaxaicüa tiniuyurieni, 'itivitüca niumüni, 'utümana mieme meta, 'atahutatü yunaitü.

²⁷ 'Imatüriecaque niumüni 'uca.

²⁸ Mericüte quepaucua xeniu memanucu'uni, 'atahutatü memitivitü, que mü'ane ra'üya pürayani.

²⁹ Qesusi müpaü tinivaruta'eiya, Xepuyuyari xemüca'imatecü 'utüarica xapayari que maine, 'asixemücatematecü Cacaüyari que mütitürücaüye.

³⁰ Quepaucua memanucu'uni mepücaneneüqueni mepücaviquieca, masi Cacaüyari ni-uquieya tuayamete vahepaü mepü'aneneni taheima.

³¹ Müquite que memüte'anucu'uni que müre'uxa cauca hasuacu xeca'iterüvavave tita mütixe'utahüavixü Cacaüyari müpaü 'utaitü,

³² Ne 'Apurahami 'Isahaqui Cacuvu necanivacacaüyaritüni, manuyüne. 'Ayumieme müquite pücavaxata, quename vacacaüyari haitü. Memayeyuyuri püta vacacaüyari caniyuxatani, sepa memucui.

³³ Me'u'enanaca teüteri, menihüxiyacaitüni 'üquisicayacü.

*'Aitüarica müve'eme
(Maricuxi 12:28-34)*

³⁴ Mericüsü Pareseusixi me'u'enanaca que mütivarunütüa Saruseusixi meniuyu-cuxeürieni 'axeicüa.

³⁵ Hicü xevitü müme 'inüari niuquiyari mümaicai nita'inüata müpaü ticu'ivaviyatü,

³⁶ Ti'üquitame 'acu, que mü'ane 'aitüarica masi peuyevese 'inüari niuquiyarisie mieme.

³⁷ 'Iya rehüave, Quenenaqui'erieca Ti'aitame mü'acacaüyari, nai que pemütiuca'iyari, nai que pemüti'amate, nai que pemüticu'eriva, manuyüne.

³⁸ 'Icü 'aitüarica masi yemecü caneuyeveca, cananuhaitüaca.

³⁹ 'Utümana mieme hepaüna cananuyüneni, 'Ahepaü tevi quenenaqui'erieca que pemüti'anaqui'erie, 'anuyütü.

⁴⁰ 'Icü niuqui hutatü canenucutuica 'inüari niuquiyari texaxatamete vaniului naime.

*Cürisitu quepai püranive, que mütivaruta'ivaviyaxü
(Maricuxi 12:35-37; Rucaxi 20:41-44)*

⁴¹ Mericüsü Pareseusixi memuyucuxeürie Qesusi nivaruta'ivaviya

⁴² müpaü 'utaitü, Que xetecu'eriva Cürisitu hepaüsita. Que mü'ane püraxiüyari. Müpaü mete'itahüavixü, Raviri canixiüyariyatüni.

⁴³ Müpaü tinivarutahüave, Mericüte, Cacaüyari 'Iyarieya 'icuyitüvacacu, titayari Ravir-itütü Neti'aitüvame titaterüvaxü müpaü 'utaitü,

⁴⁴ Ti'aitame müpaü tinitahüave que mü'ane müneti'aitüa, Niserieta quenacani

'Ahetüapai mexi nevarahapani müme memümasi'aca'unie.

⁴⁵ Mericüte, xüca Cürisitu tita'aitüani Raviri, que timasiücü quename xiüyarieya.

⁴⁶ Xevitü pücaüvecai mita'eiyacü. Tavari ni xevitü pücaüvaüriyacai tixaütü mütita'ivaviyacü 'arique.

23

Quesusi que müttivaruniuquima müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Pareseusixi meta (Maricuxi 12:38-40; Rucaxi 11:37-54; 20:45-47)

¹ Mericüsü Quesusi tinivacuxaxatüvacaitüni teüteri yuhesüa miemete teyü'üquitüvameteta

² müpaü 'utaitü, Müme 'inüaricü memüte'üquita Pareseusixita Muisexi 'uvenieyasie me'atetü mepüte'üquita.

³ 'Ayumieme nai que memütexecühüave yaxequeteneyurieca yaxequetenecahuni, peru que memüteyurie yaxepücateyurieca xeme. Mepütecuxata peru yamepücateyurie.

⁴ 'Ica meniucuha'aritäni mahetete mücuanivetüca, teüteri vanaiparisie menivarutitütüvani, peru mepücaüvaüriya ni yu'itüvamecü memüvaparevienicü.

⁵ Nai que memüteyurie, yamepüteyurie teüteri memüvaxeiyacü xEICÜA. 'Epatayeyeu cuitaxiyari cümana niuqui xapayari manahüa quepaucua yuyeiyari memüvevie, 'apünene va'ücar putuniyari.

⁶ Püvanaque quiecame 'aurie memayaxecü 'ixüararipa, teüteri vahüxie memayaxecü tuquita,

⁷ püvanaque vaürisica memüpitüarienicü quiecar hixüapa, teüteri Ti'üquitame me'utiyuatü memüvatahüavecü püvanaque.

⁸ Xemesü Ti'üquitame xepücate'uterüvarüvani. Xevitiüxa catinixe'üquitüaca, xeme yunaitü xecaniyu'ivamaca.

⁹ Ne'uquiyari xepücatecühüavarüvani cuiepa, xevitiüxa müxe'uquiyaricü taheima macave.

¹⁰ Te'üquitamete xepücate'uterüvarüvani, xevitiüxa tixe'üquitüvame mühücücü Cürisitütütü.

¹¹ Que mü'ane xeme masi mümariva, peuyevese mücü xeparevivame mayanicü.

¹² Que mü'ane tixaütü tihücütütü mayuyeitüva, mücü tixaü catihücütütü canayeitüariemücü masi. Que mü'ane tixaü catihücütütü mayuyeitüva, mücü masi tixautü tihücütütü canayeitüariemücü.

¹³ Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xEICÜA xemüyüacü. Xepücavataunie teüteri memaye'axüanicü mütiva'aitüvametünicü que mü'ane taheima macave. Xeme xepücaüvaüriya müpaü xemüte'aye'axüanicü, müme meta memüyuvaüriya, xepüvanena.

¹⁴ Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xEICÜA xemüyüacü. Xepütevarutixütüiri viyurasixi vapini, 'exeteheutevitü neneviericü, mücamasiücünicü que xemüteyurie. Xehesie masi yemecü tinahüivamücü.

¹⁵ Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xEICÜA xemüyüacü. Naisarie haramarasie cuiepa xepücu'uva, xe'ivautüvetü xeime xenücame xemayeitüanicü. Quepaucua xemeitaxeiya, xecanipata, masi yemecü hesiena

mütinaquenicü xasi taiyariyarisie meucahüiyanicü, xehesie 'axa mü'ane que mütinaque xeicüa pücatixaü.

¹⁶ Xüa 'ui xeme xe'acücüpetü xemüvarahapana hipame, müpaü xe'utiyuatü, Que mü'ane tuqui 'amüpa xatatü müyühuritüa, yacü püyühuritüa. Me xüca yühuritüatü huru tepüayari xatani cümana müquemaritäräe tuqui, peuyevese yamüticamienicü que mutayü.

¹⁷ Cari 'asixepücatemate, xepacücüpe. Que mü'ane masi yemecü peuyevese, huru nusu, tuqui nusu peuyevese tuqui huru müpatacü Cacaüyarisüa mieme mayanicü.

¹⁸ Mücü meta, que mü'ane xeniü mürayutimavatüre xatatü müyühuritüa, yacü püyühuritüa. Me xeniü xüca mavari heimana mürapine xatatü yühuritüani, peuyevese yamüticamienicü que mutayü.

¹⁹ Xepacücüpe. Que mü'ane masi yemecü peuyevese, mavari nusu, mürayutimavatüre nusu peuyevese, mücü mipatacü mavari Cacaüyarisüa mieme mayanicü.

²⁰ Que mü'ane mürayutimavatürecü xatatü müyühuritüa, mücü xatatü püyühuritüa, nai heimana mürapine xatatü püyühuritüata.

²¹ Que mü'ane müyühuritüa tuqui 'amüpa xatatü, mücü xatatü püyühuritüa, que mü'ane tuquita mayeca xatatü püyühuritüata.

²² Que mü'ane muyuavi xatatü müyühuritüa Cacaüyari 'uvenieya xatatü püyühuritüa, que mü'ane hesiena macave xatatü püyühuritüata.

²³ Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xeicüa xemüyüacü. Tamamata taparisie mieme, xei tapari xepüyüaüriya xemix-atüanicü Cacaüyari, 'asita yerüvavuena texuxuri cuminu naime. Peru xepihayeva tita masi müreyevese 'inüari niuquiyarisie mieme, heiseriemecü yaxemüteyuriecacü, xemüteyucananimayacacü, yaxemütecahunicü que xemutiyuane. Müpaü püta püreyevese müpaü mütiyurienenicü, siepüre catihayevatü xei tapari 'ixatüatü.

²⁴ Xe'acücüpetü xepüvarahapana hipame. Cari yu'isarisie xepenuyecase xecüi xemücahexünicü, peru xepexü cameyu 'amünenä.

²⁵ Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xeicüa xemüyüacü. Que mü'ane herie xeicüa müca'itiva tecüxi xacü, müpaü xepüyüa, peru yutaüta xepühüpüne xetnavacutü xeyutatuatü.

²⁶ Cari Pareseu pehücütütü pepacüpe. Taütana meri quenivacu'itiexüa tecüxi, herieta 'itiatü mayanicütari.

²⁷ Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xeicüa xemüyüacü. Müqui teucume meunaximapaü xecani'aneneni. Herie visi pütüyuxexeiya, peru pühüne müquite va'umeyari naitü müca'itiatüca.

²⁸ Xemeta yaxecüa herie xeicüa müme heiseriemecü yamemütecahu vahepaü xepüteyuxexeiya, teüteri que memütexexeiya, peru xepühüpüne yacü xeicüa xeyüatü, yaxecatecacünicutü.

²⁹ Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüarieni yacü xeicüa xemüyüacü. Texaxatamete vateucumete xepüvaveviri, müme heiseriemecü yamemütecahucai vateucumete visi xepüte'uquemaritäa.

³⁰ Müpaü xeputiyuane, Tame xüari xüca 'ate'u'uvanique quepaucua ta'uquiyarima 'amemu'uvacai, tamesüari tepücavapareviecaqueyu mütayeurienicü texaxatamete vax-uriya.

³¹ Xemesietü xepüyuhēcüata, müme texaxatamete memüvarucui que xemütevanivema.

³² Xe'uquiyarima que memüte'isutüa mecuxi xequenaye'atüaca vahepaü.

³³ Cari cuterixi xepühüme, terücaxi xepüva'ivama. Quepaütücacu xepüyutavicueisitüani xemücaheucaxüriyanicü xasi taiyariyarisie, 'isücame xeta'ivaviyayu.

³⁴ 'Ayumieme xehesüa nepüvarenü'avani texaxatamete, temaivavemete, 'inüaricü te'üquitamete. Hipame müme xepüvacuini, curuxisie xepüvacavütüani, hipame müme xepüvativayani yutuquita, quiecarisie xepüvaranuyeveveyani xeime quiecarisie.

³⁵ 'Ayumieme xehesie pūrahūiyani yunaima heiseriemecū yamemūtecachu vaxuriyacū cuiepa mūtayeurivecū, Haveri heiseriemecū yamūticamiecai xuriyayacū meri, 'asita Sacariya Verequiyaxi nu'aya xuriyayacūque, xemimi tuquita caheta'avecacu, mūrayutimavatūre heyeyacu.

³⁶ Niuqui caniseūyeni que nemūtixecūhūave, 'icū naitū pūrahūiyani hicū miemete teūteri vahesie.

*Quesusi yuhiverietū que mutayū Querusareme quiecatari vahepaūsita
(Rucaxi 13:34-35)*

³⁷ Querusareme 'acu, Querusareme, 'ahesūa quiecatari mecanivatacucuyani texaxatamete, mecanivatituaxani Cacaūyari nū'arimama 'ahesūa memū'axe. Mūixa nepūnevaūriyacai nemūvacuxeūrienicū 'atūriyama, vacana yunivema que mūtivacuxeūriva yu'anatūa. Mepūcayuvaūri.

³⁸ Camūsū xequi 'uyemavetū pūcu'eiriva.

³⁹ Mūpaū nepūtixetahūave, tavarī xepūcanesixeiya mexi tucari ca'aye'ave quepaucua mūpaū xemutiyuaneni, 'Aixūa queticuniuvani que mū'ane Ti'aitamesūa miemetūtū mamie hepaūsita.

24

*Quesusi que mutayū, tuqui 'amūpa que mūtica'unarieniquecai 'arique
(Maricuxi 13:1-2; Rucaxi 21:5-6)*

¹ Mericūsū Quesusi tuqui 'amūpata vayeyaca neyani. Hesūana miemete teyū'ūquitūvamete 'aura menacūne me'ixeisitūanique quite tuqui curaruyarita miemete.

² Mūcū mūpaū tinivacūhūaveni, Xete'ixeiya 'icū naime. Niuqui caniseūyeni que nemūtixecūhūave, tete pūcahayevarieni yuheima 'atetū. Naitū masi nīca'unariemūcū.

*'Inūari que mūtimestiūcūni taparirūmecacu
(Maricuxi 13:3-23; Rucaxi 21:7-24; 17:22-24)*

³ Hicū mana 'ayerūcu Huriva Mati'u yemuriyarisie teyū'ūquitūvamete 'auriena menacūne yūhūcūate mecutecacu. Mūpaū metenitahūave, Quetatineutaxatūa quepaucua mūpaū pūtiyūni que pemainecai. Tita ti'inūariyaritūni quepaucua pemunuani, quepau-cua mūtaparirūmeni.

⁴ Hicū Quesusi mūpaū tivacūhūave, Xequeneyucuerivayurieca capa xevitū tixe'u'irūviyacū.

⁵ Yumūiretū mepū'axūani mūpaū me'utiyuatū quename nehesūa memiemete, Neri Cūrisitu nepūhūcū, me'utiyuatū. Mepūteva'irūviya yumūireme.

⁶ Xepūva'enieni cuyaxi meyucuitūveme, cuya niuqui xepū'enieni. Yumarima xepūcaxamurieca. Peuyevese mūpaū mūtiyūnicū, peru 'acuxi naitū pūcatapare mūcūcū.

⁷ Nuivarite mecaniyeha'acuni mevacuicutū hipame nuivarite. Xexuime cuieyarisie quiecatari mepūyeha'ani, hipame cuieyarisie miemete mevacuicutū. Naisarie vaūca cuiniya canitixuaverimūcū, haca canitavemūcū cuie canitayuamūcū.

⁸ 'Icū naitū mūpaū tiyūyu, mūcūcū cuiniya pūsutūarieni xeicūa.

⁹ 'Anari mecanixeyetuacuni xemū'uximatūariēcacū. Mepūxecuinisū, yunaitū nuivarite mepūxe'uxive'erieca nehesūa xemūmiemetecū.

¹⁰ 'Ana yumūiretū mepūcunuitūarieni, mepūyuyetuanī mepūyuye'uxive'erienī.

¹¹ Yumūiretū texaxatamete mepanucu'uni mete'itavatū. Mepūteva'irūviya yumūireme.

¹² Cuini mieme memūcayuvaūriyacū yamemūtecahunicū, 'ayumieme yumūiretū mepūtivaūripiximeni que memūteyucanaquī'erie.

¹³ Que mū'ane tiuca'enivatū 'amuyeicani tapareyuque, mūcū canitaviceisitūariemūcū.

14 'Icū niuqui'aixüa manuyüne que müti'ane 'Iya ti'aitametücacü manuyüne, mücü catinixaxasivamücü naisarie memeutitei teüteri, memühecüasitüiyarienicü yunaitü nuivarite. 'Anaque nitaparimücü.

15 'Uxa'atüni xepixeiya mücü tevi müvaseviximani müracumaveriyani mana 'utiveme haque mevayepasie Cacaüyariesie mieme, Cacaüyari que mutayü Tanieri tixaxatame ya'utainecacu, titerüvame quetimaive tita mütixata.

16 'Anari müme Cureya cuieyariesie meme'uvani hürisiepai meque'uyuta'unaxüani.

17 Que mü'ane caretasie müyeca 'uxipietü, yapaucua que'anacayani. Ni yuquita pücaheutahani yupini tivayepinique, püyuta'una püta.

18 Que mü'ane yeuta meyeicani yu'utüma pücanuani yü'ücarı tivayehurienique.

19 Xüa 'ui müme memuhuca, müme memütesisitüani mücü tucari 'aye'ayu.

20 Xequeneyunenevieca muhaütüsie müca'aye'anicü xemüyuta'unaxüanicü, mesü 'ux-
ipiya tucarisie ca'aye'anicü.

21 'Ana cuini mieme 'uximatüarica canitixuaverimücü yamemücate'uximatüarievavepaü cuie munetüariepai hicüque, tavarı que mücatitixuavere 'ariqueta.

22 Mücü 'uximatüarica xüca 'esicareuteritüarienique, ni xevitü haquevasü pücatavicueniqueyu. Peru memanuyexeiyaarie vacü, 'uximatüarica 'esipüreuteritüarieni.

23 'Anari xüca xevitü müpaü tixecühüaveni, Camü 'ena caniuyeicani Cürisitu, Camü mana, xüca hainenı nusu, yuri xepücate'erieca.

24 Mete'itavatü mepü'axüani Cürisitusixi meyuxatatü texaxatamete meyuxatatü. 'Inüari mepütivevieni mamarıvaveme meteva'irüviyaque 'asita müme memanuyexei-
yarie xüca meyüvavenique.

25 Tamüsü müpaü catiyüvecacu cuxi, müpaü nepütixe'utahüavixü.

26 'Ayumieme xüca müpaü metexecühüaveni, Neuxei, macumavesie neyeicani, mana xepücaheuyeneicani. Xüca müpaü metexecühüaveni, Neuxei, quita peti'aviesie, yuri xepücate'erieca.

27 Merücarıya naisarie que mütimasiücü muyuavisie tahixüata 'umerücatü tasutüapai, müpaüta naisarie catinimasiücücümücü quepaucua munuani Yuri Tevi.

28 Canimasiücünü caxari sepa haque meca, mana meniycuxeüriecuni virücüxi.

Yuri Tevi que mütinuani

(Maricuxi 13:24-37; Rucaxi 21:25-33; 17:26-30, 34-36)

29 'Ana cuitü 'uximatüarica heunuayu, tau niyürimücü, meseri pücahecüarivieni, xu-
ravesixi mepücaxürieni muyuavisie miemete, müme türücarıya memexeiya muyuavisie mepücuyitüarieni.

30 'Ana masiücütü canayeimücü Yuri Tevi 'inüarieya taheima. 'Ana yunaitü nuivarite cuiepa memütama meniycutihiveriecuni, mecanixeiycuni Yuri Tevi muyuavisie mieme haisata 'acamiecame, türücaüyetü cui xavatütü.

31 Cuxineta hüsiyacacu püvatanü'axüani yutupirisixima, müme mepüvacuxeürieni müme müvaranuyexei, taserieta ta'utata tahixüata tasutüapai memü'uva, naisarie cuie ma-
nuniere muyuavitüa.

32 Pinicü xequeteneyü'üquitüaca. Quepaucua xavari mücavivieni xüca yürani, xüca mamateya cuneicani, müpaü xepütemaica tasüari 'auracacutüca.

33 Xemeta yaxaicüa quepaucua xemixeiya 'ipaü tiyüanecacu naitü, müpaü xequetene-
maica quename hehura quitenie müta'aximenipaü.

34 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, Hicü miemete mepücacuini mexi
ca'aye'ave 'icü naitü.

35 Muyuavi cuie pütixüni, peru neniucui pücaxüni.

36 Tevi 'asipücatimate quepaucua maye'ani mücü tucari. Taheima miemete tupirisixita
'asimepücatemate, Cacaüyari Nu'aya 'asipücatimate, 'uquiyarieya xEICÜA pütimate.

³⁷ Que mütiuyü Nuhexi 'amuyeicacaisie, müpaüta catiniyümücü quepaucua Yuri Tevi munuani.

³⁸ 'Anapai memücatihauvecai cuxi, mepütecuatüvecai mepü'ietüvecai mepüneneüquecai mepüvatavitütüvacai. 'Ariqueque tucari naye'ani quepaucua Nuhexi meutaha canuvasie.

³⁹ 'Asimepücatemaicai, 'ariqueque xeicüa quepaucua ha mütitüa müvarehausitüa yunaime. Yaxeicüa catiniyümücü quepaucua Yuri Tevi munuani.

⁴⁰ 'Anari yuhutatü xüca me'u'uvani vaxata, xevitü panutivitüquieni xevitü pücu'eiriva.

⁴¹ Yuhutatü xüca metüxüni yu'aurie, xevitü ranutivitüquieni xevitü ticu'eiriva.

⁴² 'Ayumieme xequenayeneniereni 'asixemücatematecü que mü'ane tucarisie munuani xecusiyari.

⁴³ 'Ipaüsiere xequetenemaica, quiecame xüca müpaü timaicaque que mü'ane hurayarisie munuaniquecai tinavayame, payeniereniqueyu püca'ipitüaniqueyu meutahanicü quitana.

⁴⁴ 'Ayumieme xemeta xequeneha'arisieca. Quepaucua canuaximeme xemü'erieca, 'ana caninuamücü Yuri Tevi.

Ti'uximayatame yamüticamie yamücaticamie

(Rucaxi 12:41-48)

⁴⁵ Qui cusiyari que mü'ane pühuritüani yuquita miemete te'uximayatamete vacü, mütivaminicü quepaucua memeyehüva. Que mü'ane yamüticamie, que mü'ane müyumate, mücü canihuritüariemücü.

⁴⁶ 'Aixüa pü'itüarieni 'iya ti'uximayatame xüca cusiariyea nuame 'itaxeiya müpaü tiyurieneme.

⁴⁷ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, pütihuritüani yupini hepaüsita naime.

⁴⁸ Me xüca 'iya ti'uximayatame 'axa tiuca'iyaritü müpaü tiyücühüaveni yu'iyarisie, Necusiyari 'epüreutevi canuavetü,

⁴⁹ xüca varutivatüyani yuhepaü te'uximayatamete, xüca ticucuaneni xüca cu'ieneni tarüvecarixi vahamatü,

⁵⁰ mücü ti'uximayatame cusiariyea caninuamücü quepaucua müca'icuevie yapaucua quepaucua 'asimücatimate ti'uximayatame.

⁵¹ Hixüata piviteni mücü, müme yacü xeicüa memüyüa vahepaü pütipitüani. Manari putasuacani püyutaqueveni.

25

Tamamata 'üimarixi va'üxasi hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

¹ Mericüsü 'ana 'ipaü catini'anemücü ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Neüquiyapa, neneüqueme mücueviyasie 'üimarixi tamamata yücüxeme me'a'ütü menecüne me'inaqueque.

² Yu'auxüvitü müme 'asimepücatemaicai, yu'auxüvitü mepütemaivavecai.

³ Müme 'asimemücatemaicai yücüxeme me'a'ütü haseitiyari mepücaheyeha.

⁴ Memütemaivavecai haseiti mepahapacai puteyasie yemaneme yücüxeme me'a'ütü.

⁵ Yunaitü mepeucusicucai neneüqueme 'ereutevicacu, meneucusu.

⁶ Tücarixi hixüapa xevitü niutahiva, Neuxei neneüqueme mana pamie, xequenenaquiyu, 'utaitü.

⁷ Hicü 'üimarixi yunaitü menenucu'uni, menicuha'arütüani yücüxeme.

⁸ Müme 'asimemücatemaicai müpaü metenivarutahüave memütemaivavecai, 'Esiva xequetaneumicua yuhaseiti, tame tacüxeme mütüxüaximecü.

⁹ Memütemaivavecai müpaü metenivaruta'eiya, Tietüsü catinaquimücü tahesie mieme xehesie miemeta. Mecuxi xequenehu tetuayamete vahesüa, xequenenanai yuhesie mieme.

¹⁰ Hicü mexi meheinanetüvecai neneüqueme caninuani. Müme memucuha'arisie 'utümana meneutahaxüani 'ixüararipa. Quitenie neucunare.

¹¹ 'Arique mücaque memeicunanai mecaniu'axüani 'üimarixi müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame 'acu, Ti'aitame, quetatineuyepiri.

¹² Mücü müpaü tivacühüave, Yuricü nepücaxemate.

¹³ 'Ayumieme nepaine, xemeta xequenayeneniereni 'asixemücatematecü que mü'ane tucarisie que mü'ane hurayarisie munuani.

Vaücava tumini 'üxasieya hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

¹⁴ Mücü meta, 'ipaü catini'anemücü, tevi teva müyemiecai que mütiuyuri. Yu'aurie nivarutahüave yuhesüa miemete te'uximayatamete. Yupini tinivayeturieni.

¹⁵ Xeime niu'ütüani 'auxüme quirivayari tumini, xeimeta huta quirivayari tiu'ütüa, xeimeta xei quirivayari tumini. Que memüteyüvavecai yuxexuitü, yapaümeme mepu'ütüarie. Hicü neyani.

¹⁶ Que mü'ane 'auxüme quirivayari mu'ütüarie tumini, cuitü neyani, mücücü tinituacaitüni. Tavari 'auxüme quirivayari pana'ivaxü tumini.

¹⁷ Yaxeicüa 'iya hutame mu'ütüarie tavari hutame rana'ivaxü.

¹⁸ Peru 'iya xei quirivayari mu'ütüarie mana vayeyaca cuieta nivati'inieni titi'avietaxü yucusiyari tuminieya.

¹⁹ Mericüsü te'uximayatamete vacusiyari 'epüreuterixü, 'ariqueque caninuani. Cuenita nivaruvevirieni.

²⁰ Que mü'ane 'auxüme quirivayari mu'ütüarie nuaca, ni'atüirieni tamamata quirivayari müpaü 'utaitü, Cusiyari 'ecü tumini 'auxüme quirivayari pepünesi'uyeturi. Neuxei, mücücü tavari 'auxüme quirivayari nepana'ivaxü.

²¹ Cusiyarieya müpaü tinitahüave, 'Aixüa puyü, ti'uximayatame pecanihücütüni 'aixüa pemütiuca'iyari yapemüticamie. 'Esivacütütü yapepüticamiecai, hicü vaüca nepümatihüritüani. 'Acusiyaripaü pe'atemavietü peque'ayani.

²² Hicü 'iya huta quirivayari mu'ütüarie nuaca müpaü niutayüni, Cusiyari 'ecü tumini huta quirivayari pepünesi'uyeturi. Neuxei mücücü tavari huta quirivayari nepana'ivaxü.

²³ Cusiyarieya müpaü tinitahüave, 'Aixüa puyü, ti'uximayatame 'aixüa pemütiuca'iyari yapemüticamie pecanihücütüni. 'Esivacütütü yapepüticamiecai, hicü vaüca nepümatihüritüani. 'Acusiyaripaü pe'atemavietü peque'ayani.

²⁴ Hicü 'iya xei quirivayari mutanaqui'erie müpaü niutayüni, Cusiyari nepümasimate 'ecü pema'a'eriyacü. Pepuca'isana haque pemücaheca'e, pepicuxexeüriva haque pemücaheicaxüri.

²⁵ Neri nematü neneyani netiti'avietaxü 'atumini cuieta. Camü 'apini.

²⁶ Hicü cusiyarieya müpaü tinitahüave, Cari ti'uximayatame 'axa pemütiuca'iyari pemü'a'üraxi pecanihücütüni. 'Ecüsietü pepünesimate que nemütiuca'isana haque nemücaheca'e, que nemüticuxexeüriva haque nemücaheicaxüri.

²⁷ 'Ayumieme peuyeveci 'ecü siqueresü netumini pemüyetuanicü tumini hüvemete vahesüa, ne nenuame nepini nemütitanaqui'erienicü yapaümeme 'ana'ivayu.

²⁸ Tamüsü xequenenavairi 'iya tuminieya, xequene'ütüa 'iya tamamata quirivayari mexeiyä.

²⁹ Que mü'ane tixaütü mürexeiya tavari cuxi pütimiquieni, manayuhayevanicü. Que mü'ane tixaü mücarexeiya, sepa que mütitita mürexeiya, pütinavaiyarieni.

³⁰ 'Iya ti'uximayatame 'asimücatiuyuri xequenanuyehüva tacua yüvipa. Mana putasuacani pütiyutaqueveni.

'Tsücame que mütivata'ivaviya nuivarite

³¹ Mericüsü quepaucua munuani Yuri Tevi marivetü, yunaitü tupirisiximama me'iteütacacu Cacaüyarisie mieme memüpasie, 'ana marivetü payerüni yu'uvenisie.

³² Yunaitü nuivarite menicuxeüriyacuni hüxiena. Nivapatamücü, muxasi vahüveme que mütivapata muxasi sipuri.

³³ Muxasi nivati'uitüamücü yuserieta sipuri yu'utata.

³⁴ 'Ana Ti'aitame müpaü pütivatahüave müme serietana memüti'uni, Xequenaye'axüari xeme. Ne'uquiyari 'aixüa paine xehepaüsita. Xeheixeyatü xequenacüni tixe'aitüvametüme, xehesie mieme que mütiucuha'arisie quepaucua cuie munetüarie.

³⁵ Ne neheuhacamücücacu xepünete'umi, neheuharimücücacu xepünesi'uharitüa, necuyeicametüme xepünesi'utanaqui'eri,

³⁶ nemavecacu xepünesi'uquemaritüa, neticuyecacu xepünesi'üviyacai, ne'anutahüiyacu nehesüa xepü'axecai.

³⁷ 'Anari müme heiseriemecü yamemütecahu müpaü metenitahüavicuni, Ti'aitame quepaucua tepümasi'uxei peheuhacamücüme temate'umi, peheuharimücüme tepümasi'uharitüa.

³⁸ Quepaucasü tepümasi'uxei pecuyeicame temasi'utanaqui'eri, pemaveme temate'utiquemaritüa.

³⁹ Quepaucua tepümasi'uxei peticuyeme pe'anutahüiyacu 'ahesüa tete'axecai.

⁴⁰ Hicü Ti'aitame müpaü tinivatahüavimücü, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, müpaü que xemüvaruyurie 'ime ne'ivama sepa memü'imatüremetetücai, müpaü xepünesi'uyuri ne.

⁴¹ Hicü müpaü pütivacühüavenita müme 'utatana memüti'uni, Nehesüa xequeneu-tayeixüa xeme 'axa xemütecühüavarüva. Tai yuheyemecü müta'asie Cauyumariesie mieme tupirisiximama vahesie mieme mucuha'arisiesie xequenehu.

⁴² Neri neheuhacamücücacu xepücanete'umi. Neheuharimücücacu xepücanesi'uharitüa.

⁴³ Necuyeicametüme xepücanesi'utanaqui'erie, nemavecacu xepücanesi'utiquemaritüa, neticuyecacu ne'anutahüiyacu xepücanesi'üviyacai.

⁴⁴ 'Anari müme müpaü metenitahüavicuni, Ti'aitame quepaucua tepümasi'uxei peheuhacamücüme peheuharimücüme pecuyeicame pemaveme peticuyeme pe'anutahüiyacu, temücatavaüriyacai temasiparevienicü.

⁴⁵ Hicü müpaü tinivatahüavimücü, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, müpaü que xemücavaruyuri 'ime ne'ivama sepa memü'imatüremetetücai, müpaü xepücanesi'uyuri ne.

⁴⁶ Mümesü mecaniyehuni yuheyemecü memü'uximatüariecacü, müme heiseriemecü yamemütecahu tucari mücaxüve memexeiyacü püta mecaniyehuni.

26

Que memüte'imieniquecai Quesusi

(Maricuxi 14:1-2; Rucaxi 22:1-2; Vani 11:45-53)

¹ Mericüsü Quesusi 'inüca 'icü niuqui naime, müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete,

² Xeme müpaü xepütemate, huta tucari 'anucayayu, Pasicua 'ixüarari canatinemücü quepaucua teme'eriva, Cacaüyari que mütivaruhayevaxü tateüterima. 'Ana Yuri Tevi nehücütütü neniyetuiyamücü curuxisie nemümierienicü.

³ Hicü 'ana mara'acate memühüritüariecai teüteri va'uquiyarima meniuyucuxeürieni mara'acame mühüritüariecaisüa Caipasi mütitevacaisüa.

⁴ Meniuyu'enieni, me'icuananame memiviyacü Quesusi, memimienicü.

⁵ Müpaü meniutiyanecaitüni, 'Ixüaramete vahüxie xeicüa tepüca'iviya, teüteri me'uyuxamurienicü.

*Visi mu'üa que mütiucaviriyari Quesusisie
(Maricuxi 14:3-9; Vani 12:1-8)*

⁶ Mericüsü Qesusi mana niucateitüni Vetaniasie Simunisüa cuiniyacü meripai müca'itiyacaisüa.

⁷ Hicü 'uca mana ninuani tete puteyayari visi mü'ane 'ahanatü visi mu'üa 'aye'üneme cuini mieme müraye'axe. Neitituani Qesusi mu'uyasie ticuacacu.

⁸ Hicü teyü'üquitüvamete me'ixeyatü meniuyeha'ani müpaü me'utiyuatü, Titayaricu-taxi yacü xEICÜA reiyehüa.

⁹ Püyüveniqueyu vaücavamecü mütiuyacacü, tuminiyari memümiqüienicü memümamave.

¹⁰ Qesusi müpaü retimaica, müpaü tinivarutahüave, Titayari xete'i'uximatüa 'uca. 'Aixüa tiniuyurieni nehesie mieme.

¹¹ 'Uxa'atüni varie 'amecaniu'uvacuni memümamave xehesüa, nesiere xehesüa 'anepüca'uyeicani 'uxa'atüni varie.

¹² 'Ipaü que müreititua visi mu'üa nehesie, nesicuha'aritüatü nemücateuquienicü müpaü pütüyuri.

¹³ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, sepanetü haque 'icü niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita mecuxaxasivani naisarie cuiepa, que mütiuyuri 'icü 'uca canitax-asiemücü ma'erivanicü.

*Cura que mütiuyuvaüri miyetuanicü Qesusi
(Maricuxi 14:10-11; Rucaxi 22:3-6)*

¹⁴ Mericüsü Cura Tamamata Heimana Yuhutame müxevitütücai 'Isicariutitanaca mütevecai mana neyani mara'acate memühürütüariecai vahesüa.

¹⁵ Müpaü tinivarutahüave, Tita xenete'ütüani nemüxeyetuirienicü. Müme yuhamatüa me'uyu'enieca xei teviyari heimana tamamata meni'ütüani pürata tuminiyari.

¹⁶ 'Ana nisütüani ticuvaunetü quepaucua 'aixüa müyüuniqueyu müvayetuirienicü.

*Ti'aitame 'Icuaiya que mütiu'aisie 'inüariyari
(Maricuxi 14:12-25; Rucaxi 22:7-23; Vani 13:21-30; 1 Curinitutari 11:23-26)*

¹⁷ Mericüsü 'anatüacu Pa Mücacuxanariyari tucariyari, teyü'üquitüvamete Qesusi 'aurie meniuyucuxeürieni müpaü me'utiyuatü, Haque masihenaque 'aixüa temeyurienicü, 'ecü 'ixüarari 'icuaiyari pemürecuanicü.

¹⁸ Müpaü tivacühüave, Xeimesüa xequenehu quiecarisie. Müpaü xequetenetahüavi, Ti'üquitame müpaü paine, Netucari caneutihuraniri. 'Aquita Pasicua 'ixüarari nepütaveviennequeyu nehesüa miemete teyü'üquitüvamete vahamatü.

¹⁹ Hicü Qesusi que mütiyaruta'aitüa yamepüte'uyurie. 'Aixüa mepiyuri Pasicua 'ixüarari 'icuaiyari, para meme'erivanicü Cacaüyari que mütiyaruhayevaxü vateüterima.

²⁰ Hicü 'ucutaicarecu mexa 'aurie nayerüni Tamamata Heimana Yuhutame vahamatü.

²¹ Metecuacacu müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xevitü xeme pünesiyetüani.

²² Cuini mieme meyuhiverietü yuxexütü müpaü metenitihüavetücüne, Ne netihücü Ti'aitame.

²³ 'Iya müpaü tinivarutahüave, Xevitü canihücütüni nehamatü pa manati'üve xacüsie, 'iya caneniyetuamücü.

²⁴ Yuri Tevi que nemütiteva necaniyemieni nemümierienicü que müre'uxa nehepaüsita, peru xüa 'ui 'iya tevi que mü'ane münesiyetüani Yuri Tevi nehücütüme. Masí 'aixüa pü'aneniqueyu xüca ca'utinuivaque 'iya tevi.

²⁵ Hicü miyetuaniquecai Curatütü müpaü niutayüni, Ti'üquitame netihücü ne. Rehüave, 'Ecüsü müpaü pecaniutaineni.

²⁶ Hicü metecuacacu Quesusi pa nanucu'üni. 'Aixüa 'utayüca Cacaüyari hepaüsita pa hepaüsita, nititara tivarumi teyü'üquitüvamete. Müpaü niutayüni, Xequenanu'üi xequeneuticua'i. 'Icü caninevaiyaritüni.

²⁷ Hicü 'enucuhanaca tecüxi, pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, nivaru'itüani müpaü 'utaitü, Yunaitü xequenanuti'ixüa 'icü.

²⁸ 'Icü caninexuriyatüni, türatu mühecua caniseiriyamücü. Yumüireme vahesie mieme nitayeuriamücü memüteheuyehüviyarienicü 'axa memüte'uyuricü.

²⁹ Müpaü nepütixecühüave, tavarı havaicü nepüca'enu'ieni 'icü caxie hayari, mexi tucari ca'aye'ave quepaucua hecuamecü nemenu'ieni xehamatü haque ne'uquiyari müre'aita.

Quesusi que mutayü, Pecuru que mütiyucu'imavaniquecai, quename ca'imaicai 'utaitü (Maricuxi 14:26-31; Rucaxi 22:31-34; Vani 13:36-38)

³⁰ Hicü cuicari Cacaüyari hepaüsita me'uticuicaca menecüne Huriva Mati'u.

³¹ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xeme yunaitü xepücunuitüarieni 'icü tücarisie necümana. Müpaü püre'uxa, Nepimieni muxasi vahüveme, muxasi müva'üviyacai meni-taxüriexüacuni.

³² Nemierieme ne'anucuqueme nenixe'anucuhaitüiyamücü Carereyasiepaütü.

³³ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Sepanetü yunaitü memucunuitüarie 'acümana, ne hasuacu nepücacunuani.

³⁴ Quesusi rehüave, Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, 'icü tücarisie vacana 'uquiri catahivavecacu cuxi, 'ecü haicacüa pepü'acu'imavani, quename pecanesimate pe'utaitü.

³⁵ Pecuru rehüave, Sepanetü meuyevese 'ahamatü nemumierieni, nepücanecu'imavani quename necamasimate ne'utaitü. Yunaitü teyü'üquitüvamete yaxeicüa meniu-tiyanecaitüni.

Quesusi que mütiyutanenevie Quetisemanisie (Maricuxi 14:32-42; Rucaxi 22:39-46)

³⁶ Mericüsü Quesusi Quetisemani mütiuyetevasio neta'ani vahamatü. Müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, 'Uva xequenateni, ne mexicuxi 'uma nepünenenevimie.

³⁷ Hicü Pecurumame Severeu nivemama yuhutame nivarevitüni manapai, nisütüani yuhiverietü yu'iyaritüatü.

³⁸ Hicü müpaü tinivarutahüave, Ne'iyarisie cuini mieme neninehiverieca, mücücü nenimüximieni. 'Uva xequeneyuhayeva xequenetaneniereni nehamatü.

³⁹ 'Esiva 'uma 'uyaca niutihüximaqueni. Niyutanenevienı müpaü 'utaitü, Ne'uquiyari xüca tüma yüvenique müca'aye'anicü, 'icü hivericacü nemüca'itüarienicü cuerietü. Mesü que münetinaque ne pücatixaü, que matinaque 'ecü püta yaneque'itüarieni.

⁴⁰ Teyü'üquitüvamete memanatecaisie nuaca, nivaretaxeıya mecusume. Müpaü tinitahüave Pecuru, 'E'e xecateyüvavecai siqueresü xei hurayari xemütanenierenicü nehamatü.

⁴¹ Xequenetaneniereni, xequeneyunenevieca capa 'axa xete'uyurienicü xe'uta'inüasieme. Xe'iyari caniyuvaüriyani, xevaiyari masi puverani.

⁴² Hicü hutarieca heyaca niyutanenevienı müpaü 'utaitü, Ne'uquiyari, xüca cayüveni 'icü manuyeyanicü, xüca heuyeveca yanemü'itüarienicü, que mümatinaque yaquetiuyüni.

⁴³ Nuaca tavarı nivaretaxeıya mecusume, memücusimarietücateicü.

⁴⁴ Varucu'eirieca tavarı heyaca hairieca tiyutanenevi yaxeicüa 'utaitü.

⁴⁵ Hicü teyü'üquitüvamete memanatecaisie nuaca müpaü tinivarutahüave, Xetecusu cuxi xete'uxipie. Camü, canaye'aximeniri, Yuri Tevi que nemütihücü, nemüyetuiyanicü 'axa teyuruvamete vahesüa.

⁴⁶ Xequenanucu'uti tepüvanaquıyu. Que mü'ane münesiyetüani 'acanamieni.

*Quesusi que mütiuviyarie**(Maricuxi 14:43-50; Rucaxi 22:47-53; Vani 18:2-11)*

⁴⁷ Mericüsü 'utaniucacacu cuxi Cura mana caninuani Tamamata Heimana Yuhutame müxevitütücai. Yuvaücavame teüteri yuhamame nivaravitücücaitüni 'ixiparate cüyexi mete'u'ücame, mara'acate memühürütüariecai teüteri va'uquiyarima mevareyenü'acu.

⁴⁸ 'Iya miyetuaniquecai 'inüari püvarupitüa mevayecünirümecacu, müpaü 'utaitü, Que mü'ane nemütavaürütüani ne'i'isetü, mücü canihücütüni. Xequeneuviya.

⁴⁹ Hicü Quesusisüa nuaca müpaü niutayüni, Que 'acu Ti'üquitame. Ni'iseni.

⁵⁰ Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, Nehamicu, titacü pemütinua, yaquetineuyuri. Hicü 'auriena me'uyucuxeürieca, Quesusi meniuviya.

⁵¹ Müme Quesusimatü mem'u'uvacai xevitü nivatihana yu'ixipara. 'Ivaca ti'uximayatame mara'acame mühürütüariecaisüa mieme, nacaya naviteni.

⁵² Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, Painatana queneuca'uta 'a'ixipara. Yunaitü 'ixiparasie memüteviya, 'ixiparacü mepüca'unarieni.

⁵³ Müpaü pecaticu'eriva nemüyüvecü nemitavavirienicü ne'uquiyari, mücü cuitü müvaranü'anicü yutupirisixima tamamata heimana huta vaxayari meyupaümeme.

⁵⁴ Peru xüca müpaü netiyurienique, quepaü raye'aniqueyu 'utüarica meuyevese 'ipaü mütiyüni manuyüne.

⁵⁵ Hicü 'ana Quesusi müpaü tinivarutahüave teüteri, Cari xepeyecü 'ixiparate cüyexi xe'u'ütü xenesiviyaque, que mütiviviyarüva tinavayame. Müixa tuquita nenayecateitüni tucari'neti'üquitatü. 'Ana xepücanesihevi.

⁵⁶ Perusü 'ipaü naitü pütiuyü, maye'anicü texaxatamete que memutiyua 'utüarica xapayarisie. Hicü teyü'üquitüvamete yunaitü me'icu'eirieca meniyuta'unaxüani.

*Quesusi que mütiutahüavarie 'isücate vahüxie**(Maricuxi 14:53-65; Rucaxi 22:54-55, 63-71; Vani 18:12-14, 19-24)*

⁵⁷ Müme memiviya Quesusi mecani'atüirieni Caipasi. Mücü mara'acame mühürütüariecai canihücütücaitüni. Hesüana müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai meniyucuxeürieni 'uquiravesixi vahamatü.

⁵⁸ Pecuru niveiyacaitüni yateva mara'acame mühürütüariecai quitanapaitü. Mana heutahaca tupirisixi va'aurie nayerüni niereque que mü'itüarieniquecai.

⁵⁹ Hicü mara'acate memühürütüariecai vahamatü yunaitü 'isücate 'axeicüa menivavautüvecaitüni memunenierixü, Quesusi memütaxanetacü, vaniuquicü mümierienicü.

⁶⁰ Mepüyutexiecai sepa yumüiretü mete'itavatü memu'axüa metehecüatatü que memüte'unenierixü. 'Imatürieca yuhutatü me'anucu'uca,

⁶¹ müpaü meniutiyuani, 'Icü müpaü painecai, Ne necaniyüveni nemica'unacü Cacaüyari tuquieya, tavarai hairieca tucari nerenuquitüani.

⁶² Hicü mara'acame mühürütüariecai 'anucuqueca müpaü tinitahüave, Tixaü pecatita-niuni 'ahepaüsita, 'ipaü que memümatexaneta 'ime.

⁶³ Quesusi 'asipücahainecai. Hicü mara'acame mühürütüariecai müpaü tinitahüave, Nepümasihürütüa Cacaüyari mayeyuri masi'eniecacu yapemütaticühüavenicü xüca cürisitu pehücütüni Cacaüyari nu'aya.

⁶⁴ Quesusi cayucu'imavatü müpaü ticühüave, 'Ecü müpaü pecaniutaineni. Mücü meta, müpaü nepütixecühüave, Yemecü xecanenixeiyacuni Yuri Tevi que nemütihücü, mana ne'acaima Que Mü'ane Mütürücaüye serieta, haisata ne'acamiecame taheima.

⁶⁵ Hicü mara'acame mühürütüariecai yu'ixuriqui niutasana müpaü 'utaitü, Cari pisevix-ima Cacaüyari 'axa 'utaitü. Que cuxi tetevareuyehüva memunenierixü. Xemetütü hicüri xepi'eni que mütisevixima Cacaüyari 'axa 'utaitü.

⁶⁶ Que xetecu'eriva. Müme müpaü metenicühüaveni, Peuyevese mümierienicü.

⁶⁷ Hicü mericü meniti'aüsicamatücüne hüxitana, menitihusutücüne. Hipatü 'aurita-pana meneitivani

⁶⁸ müpaü me'utiyuatü, Cari pepütixaxatame. Mericüte Cürisitu, quetaneutaxatüa que mü'ane pümasiheutiva.

Pecuru que mütiyucu'imavacai, quename Quesusi camaicai 'utaitü
(*Maricuxi 14:66-72; Rucaxi 22:56-62; Vani 18:15-18, 25-27*)

⁶⁹ Mericüsü Pecuru tacua niucateitüni. Ti'uximayatame hesüana nuaca 'üimaritütü müpaü tinitahüave, 'E'e, 'ecütari Quesusimatü pepuyeicacai Carereya quiecamematü.

⁷⁰ 'Iya niyucu'imavacaitüni yunaime vahüxie müpaü 'utaitü, 'Asinepücatimate tita pemütixata.

⁷¹ Mana heyacu quitenie xevitü nixeiya 'uca. Müpaü tinivarutahüave müme mana memüti'ucai, 'Icüri Quesusi Nasaretitanacamatü puyeicacai.

⁷² Tavari niyuta'imani yühüritüatü müpaü 'utaitü, Cacaüyari nesi'eniecacu nepaine, nepüca'imate mücü tevi.

⁷³ Yareutevicacu vana memüti'ucai me'u'axüaca müpaü metenitahüave Pecuru, Yuricü 'ecü xevitü pecanihücütüni müme. 'Aniuquicü pepümasiücü que pemütiuniuca.

⁷⁴ Hicü 'axa tiniutiniutüyani, müpaü 'utaitü, Cacaüyari xüca 'axa nesiurienique tüma xüca neti'itavani, yemecü nepaine, nepüca'imate mücü tevi. Yapaucua niutahiva vacana.

⁷⁵ Pecuru ne'erivacaitüni Quesusi niuquieya que mütitahüavixü, Vacana catahivave-cacu cuxi, 'ecü haicacüa pepü'acu'imavani quename pecanesimate pe'utaitü. 'Anuyeyaca niutasuani cui yuhiverietü.

27

Quesusi que mütiutahüavarie Piratu hüxie
(*Maricuxi 15:1; Rucaxi 23:1-2; Vani 18:28-32*)

¹ Mericüsü ximeri yunaitü mara'acate memühüritüariecai teüteri va'uquiyarima vahamatü meniuyucuxeürieni meyu'enienique Quesusi hepaüsita, memimienicü.

² Meneihana hüacame, Piratu meniyetuirieni cuvexunaruri.

Cura que mütiümü

³ Mericüsü Cura miyetua tiutamarieca quename 'isücate mete'uta'aitaxü mümierienicü, yücü tiniyücühüavecaitüni. Vatumini nivarecu'ütüani mara'acate memühüritüariecai 'uquiravesixi, xei teviyari heimana tamamata pürata tuminiyari,

⁴ müpaü 'utaitü, 'Axa nepütiuyuri nemiyetuacü tevi hesiena mücarahüiya, xuriyaya mütayeurienicü. Müme müpaü metenicühüavecaitüni, Sepasü tame, 'ecü püta pepü'acuerivayurieca.

⁵ Tuquita heicaxüriea tumini nivayeyani. Heyaca niuyucavieni.

⁶ Mara'acate memühüritüariecai meheiti'üca tumini müpaü meniutiyuanecaitüni, Pücatauniva temeicaxürienicü tuqui tuminiyari meucavesie, muyetuiyacü tevi xuriyaya mütayeurienicü.

⁷ Me'uyu'enieca cuie mecaniunaneni mücü tuminicü xari vevivame cuieya, mana heu'uvacate teva miemete vateuquiyapa mayanicü.

⁸ 'Ayumieme mücü cuie Xuriya Mataxüri catiniuyetevaca hicüque.

⁹ 'Anari naye'ani tita Cacaüyari mütiutayü Queremiyaxi müpaü 'utainecacu tixaxatametütü, Menei'üni xei teviyari heimana tamamata pürata tuminiyari, que müraye'arücai 'iya, 'Ixaherisixi teüteriyari müpaü mete'eye'atüacu,

¹⁰ mepi'ütüa xari vevivame meminanairienicü cuie, Ti'aitame que münetiü'aitüa.

Piratu Quesusi que mütiuta'ivaviyaxü
(*Maricuxi 15:2-5; Rucaxi 23:3-5; Vani 18:33-38*)

¹¹ Mericüsü Quesusi niutaquerieni cuvexunaruri hüxie. Mücü müpaü tinita'ivaviya, 'Ecü Huriyusixi teüteriyari tiva'aitüvame petihücü 'ecü. Quesusi cayucu'imavatü rehüave, 'Ecüsü müpaü pecaniutaineni.

¹² Mara'acate memühürütüariecai 'uquiravesixi me'ixanetacacu 'asipücatiuta'a.

¹³ Hicü Piratu müpaü tinitahüave, Pecativa'enie que müreupaüme memaitüca 'ahepaüsita memunenierixü.

¹⁴ 'Iya havaicü püca'ita'ei. 'Ayumieme cui ni'iyarixiecaitüni cuvexunaruri.

Cuvexunaruri que mütiuta'aitaxü. Qesusi mümierienicü

(Maricuxi 15:6-20; Rucaxi 23:13-25; Vani 18:38-19.16)

¹⁵ Mericüsü xexuime 'ixüarapa cuvexunaruri niyuvaüriyacaitüni memanutaxürivacai xevitü müxünarienicü teüteri vahesie mieme, que mü'ane müvanaquecai.

¹⁶ 'Ana 'anutahüiyacame mecanexeyacaitüni mümarivacai Vaxavaxi mütitevacai.

¹⁷ Me'uyucuxeüriecu Piratu müpaü tinivarutahüave, Que mü'ane püxenaque nemüxexünirieni, Vaxavaxiri, mesü Qesusiri Cürisitu müterüvarüva.

¹⁸ Müpaü pütimaicai, me'ütesatü memiyetuacü.

¹⁹ Hicü Piratu mana 'acaicu 'isücame 'uvenieyasie, 'üyaya niuqui neinü'airieni müpaü 'utaitü, Queneuhayeva mücü tevi heiseriemecü yamüticamie. Cümana vaüca nepütücuinixü neheinüsita hicü yüvicüta.

²⁰ Mericüsü mara'acate memühürütüariecai 'uquiravesixita menivarutahüave teüteri memitavavirienicü Vaxavaxi, memüteta'aitacü Qesusi mümierienicü.

²¹ Hicü müpaü tinivarutahüave cuvexunaruri, 'Ime yuhutame que mü'ane püxenaque nemüxexünirienicü. Müme müpaü mepaitücatei, Vaxavaxi queneuxüna.

²² Piratu tivacühüave, Mericüte, queri ne'iyurieni Qesusi 'icü Cürisitu müterüvarüva. Yunaitü mete'icühüave, Curuxisie que'umierieni.

²³ 'Iya tivarahüave, Titayaricuta, queri tiuyuri 'axa tiuyuri. Müme cuini mieme meniutihivatüüne müpaü me'utiyuatü, Curuxisie que'umierieniricü.

²⁴ Piratu tiuxeyiaca que mütiyutexienecai, masi cuini mieme que memüteyuxamurietüvecai, ha niuta'aita, niucamaïmani teüteri vahüxie müpaü 'utaitü, Ne nepü'itiya, nehesie pücarahüivani 'icü xuriyayacü, xeme püta xehesie pürahüiyani.

²⁵ Yunaitü teüteri müpaü metenitahüave, Xuriyayacü tahesie querahüivani, tatüriyama vahesieta.

²⁶ Hicü nivaruxünirieni Vaxavaxi. Tiuta'aitaca Qesusi mücuveyaxüanicü, niyetuani curuxisie mümierienicü.

²⁷ Mericüsü cuvexunarurisüa miemete cuyaxi parasiyusie meheivitüca Qesusi cuyaxi vaquita, menivaruta'inieni cuyaxi mana memayetecai yunaime.

²⁸ Me'itiquemaripieca, cuya 'ücarieya mütaüraüye menenacuvirieni.

²⁹ Xuya mumayari me'utasaca mu'uyasie menenutimanirieni, haca 'isüyari menicueitüani serietana. Hüxiena metitunuma'utü meninanaïmacaitüni müpaü me'utiyuatü, Que 'acu Huriyusixi tiva'aitüvame.

³⁰ Me'i'aüsicavieca, haca meninavairieni, cümana mu'uyasie menicuvayacaitüni.

³¹ Me'inanaïmaca meninavairieni 'ücar, menitiquemaritüani 'ixuriquieyacü. Mana meneihana curuxisie mümierienicü.

Qesusi que mütiümierie curuxisie

(Maricuxi 15:21-32; Rucaxi 23:26-43; Vani 19:17-27)

³² Mericüsü mana me'uyehutü menitaxeïya Sirenetanaca Simuni titevacame. Mecaniviya menütüquirienicü curuxieya.

³³ Curucuta mütiuyetevasie meniu'axüani, taniuquicü Müqui Mu'uya Manuca mütiuyetevasie.

³⁴ Mana meni'itüani vinu masina siürica nücame meuyuyehüacacü. He'inüataca püca'i'imücücai.

³⁵ Curuxisie me'icavieca cuyaxi meniyuta'iva que memüteheitahuriexüaniquecaicü 'ixuriquieya.

³⁶ Mana mecatetü meni'üviyacaitüni.

³⁷ Mu'uya heima meneivera xapa, que mütiutaxanesie re'ucame, 'ICÜ QUESUSI CANIHÜCÜTÜNI HURIYUSIXI MÜTIVA'AITÜVAME, 'anuyüneme.

³⁸ Mericüsü 'auriena menivarutivütüani tenavayamete yuhutame curuxisie, seri-etana xeime 'utatana xeime.

³⁹ Hicü müme memanuyecücaai 'axa metenicühüavecaitüni yumu'u me'utisiquetü

⁴⁰ müpäü me'utiyuatü, Cari 'ecü pepica'unaquecai tuqui, haica tucari 'anayeyayu pepenuquitüaniquecai. Parasü, queneu'atavicueisitüa xüca Cacaüyari penu'ayatüni. Curuxisie quenacaye'a.

⁴¹ Müpäüta mara'acate memühuritüariecai mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai 'uquiravesixi vahamatü me'inanaimatü yunaitü müpäü meniutiyuanecaitüni,

⁴² Hipame niu nivatavicueisitüvacaitüni, püca'yüve müyutavicueisitüanicü yücümana. Cari 'Ixaherisixi catatini'aitüvametüni niu. Mericüte, hicü que'acayani curuxisie, yuri temüteta'erienicü tame hesiena.

⁴³ Mücüsietü Cacaüyarisie yuri pütü'eriecai, hicü xüca 'inaqui'erieca que'itavicueisitüani müpäü mainecaicü, Ne Cacaüyari necaninu'ayatüni.

⁴⁴ Tenavayameteta 'auriena curuxisie memuyevücai yaxeicüa 'axa metenicühüavecaitüni.

Quesusi que mütiyetua yu'iyari

(Maricuxi 15:33-41; Rucaxi 23:44-49; Vani 19:28-30)

⁴⁵ Mericüsü tuca niucuyüre naisarie mana cuiepa cüa caviecacuque niucuhecüare.

⁴⁶ Hicü cüa caviecacu Quesusi carima niutahiva müpäü 'utaitü, Heri, Heri, rama savacütani, taniuquicü Necacaüyari necacaüyari titayari penetiucu'eiri manuyüne.

⁴⁷ Hipatü müme muva memütü'ucai me'u'enanaca müpäü meniutiyuani, 'Eriyaxi niutahüave.

⁴⁸ Xevitü müme 'unausarümetü neyani, ha'iseveme 'acuetü nitihüniya vinu masinacü. Hacasie 'iqueca neitiserieni menu'ienicü.

⁴⁹ Hipatü müpäü meniutiyuani, 'Acuxisü tepütaneniereni, siparasü 'Eriyaxi xüca 'uhamieni 'itavicueisitüanique.

⁵⁰ Quesusi tafari carima 'utahivaca niyetuani yu'iyari.

⁵¹ Hicü 'ixuriqui 'emayesuicai meuvücai tuquita hixüata nisane heimana 'acayuaca. Cuie putayua, tetexi tiutitarixü.

⁵² Teuquiya nanutiyeptietücani, yumüiretü Cacaüyari teüterimama memeucusixüa mepanucu'uitüarie.

⁵³ Teuquiyapa meheycüneca Cacaüyari quiecariena meneutahaxüani 'anucuquecu 'iya, yumüiretü mepüvaruxei.

⁵⁴ Hicü cuya mühüritüariecai hipatü hamatüana memi'üviyacai Quesusi quepaucua cuie memuxei 'uyuaneme memixe naitü que mütiuyü, cuini mieme menimamacaitüni müpäü me'utiyuatü, Yuricü 'icü Cacaüyari caninu'ayatücaitüni.

⁵⁵ Yumüiretüta 'ucari mana meniti'ucaitüni teva metanenieretü. Müme Qesusimatü meneyecüne Carereyasie mete'iminique.

⁵⁶ Mariya Mararatanaca xevitüta Mariya Cacuvu Cuse müvavarusitücai, Severeu nive-mama vavarusi hipatüta mana meniti'ucaitüni.

Quesusi que mütiucateuqui

(Maricuxi 15:42-47; Rucaxi 23:50-56; Vani 19:38-42)

⁵⁷ Mericüsü 'acayunirümecacu, tevi mana ninuani xicutütü 'Arimateya quiecametütü Cuse titevatü mütiyü'üquitüvametücai Quesusisüa mieme.

⁵⁸ Piratusüa nuaca nitavavirieni Quesusi caxarieya. Hicü Piratu müpäü pütü'aitaxü müyetuiriyarienicü.

⁵⁹ Hicü Quesusi caxarieya necueni nita'eima rinu 'ixuriquiyaricü 'itiyacamecü.

⁶⁰ Yuteuquiyapa neitateni mühecuacaisie meripai mütiuta'aitacai müvaye'inierienicü 'aitüa. Tete 'amünena 'acacurupaca teuquiya heunaca, neyani.

⁶¹ Mana meniucateitüni Mariya Mararatanaca xevitü Mariyamatü teuquiya hüxie.

Cuyaxi que memüte'i'üviyacai teuquiya

⁶² Mericüsü 'uxa'arieca, Pienixi 'utaxücu, mara'acate memühüritüariecai Pareseusixi vahamatü meniuyucuxeürieni Piratusüa

⁶³ müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame tame tepe'eriva 'iya tiyu'irüviyame que mainecai 'ayeyuritü cuxi, Haica tucari 'aye'ayu nepanucuqueni 'utaitü.

⁶⁴ 'Ayumieme quetineuta'aita teuquiya mü'üviyarienicü hairieca tixüyuque, capa teyü'üquitüvamete yüvicüta me'axüame me'inavanicü, müpaü capa meteverutahüavecü teüteri, Müquite vasata panucuque. Xüca müpaü meteyurienique, 'imatürieca mieme 'irümar pe'ivaniqueyu meripai mieme.

⁶⁵ Piratu müpaü tinivacühüaveni, Xemesietü cuyaxi xequenivaranuvitüqui. Xequenehu xequene'üviyani que xemüteyüvave.

⁶⁶ Müme mehecüneca meni'üviyacaitüni teuquiya. Cuyaxi menivaruhüritüani, tetesie teuquiya meniu'inüaritüani yuseyucü.

28

Que müranucuquetüarie 'umieriecu

(Maricuxi 16:1-8; Rucaxi 24:1-12; Vani 20:1-10)

¹ Mericüsü 'uxipiya tucari 'utaxücu semana mexüacame tucarisie yuimuana Mariya Mararatanaca xevitü Mariyamatü mana meniu'axüani me'ixeiyaque teuquiya.

² Hicü cuie carima niutayuani. Taheima nacaneni Ti'aitame tupirieya. Nuaca, heicurupaca tete, hesiena nayerüni.

³ Merücaripapaü pütüyuxexeyacai, 'ixuriquiteya pütuxacai 'üvipaü.

⁴ Me'imacatü tehüvemete cuyaxi meputiyüyüacacai, müquite vahepaü me'anenetü menacüne.

⁵ Hicü niuqui tuayame müpaü tinivarutahüave 'ucari, Xepücaheumamaca xeme. Ne müpaü nepütimate xemicuvautüve Qesusi curuxisie memerie.

⁶ 'Uva pücayecacai. Panucuquetüarie que mainecai. Xequenacüni xequeneu'ixüari haque matequi.

⁷ Hicü cuitü xequenehu, müpaü xequetenivaretahüavi teyü'üquitüvametemama müquite vasata manucuquetüariecä, müxe'anuhaitüiyacü Carereyasiepai. Mana xecaneixeyacuni. Camü yanepütixe'utahüavixüri.

⁸ Cuitü teuquiyapa meheycüneca memamatü cui meyutemamavietü meniu-tanausaxüani memütevataxatüanicü teyü'üquitüvametemama.

⁹ Hicü mana me'uhucacu Qesusi nivanarunucunaque müpaü 'utaitü, 'Aixüa 'acu. Müme hetüana me'utihüxima'uca menimayüani quetayasie, nenevieri menipitüani.

¹⁰ Hicü müpaü tinivacühüaveni Qesusi, Xepücaheumamaca. Xequenehu, xequetenivaretaxatüa ne'ivama Carereyapai memüyehucü. Mana mepünesihexeyia.

Cuyaxi que memütevarutahüavixü mara'acate memühüritüariecai

¹¹ Mericüsü 'ucari me'uhucacu, cuyaxi hipatü quiecarisie menecüneta. Naitü que müreyü metenivarutaxatüani mara'acate memühüritüariecai.

¹² Hicü 'uquiravesixi vahamatü me'uyucuxeürieca me'uyu'enieca yunaitü, tumini vaüca menivaru'ütüani cuyaxi

¹³ müpaü me'utiyuatü, Xeme müpaü xequeneutiyuaneni, Teyü'üquitüvametemama meniu'axüani, mepinava mexi tecusucacai.

¹⁴ Xüca cuvexunaruri tiutamarieni, tame 'aixüa tepiyurieni xehesie mücarahüiyanicü.

¹⁵ Müme tumini me'utanaqui'erieca yamepüteyuriecäi que memüte'utahüavarie. Müpäü pürecuxaxasiva Huriyusixi vasata hicüque.

Quesusi que mütivaruhüritüa nü'arisixi

(Maricuxi 16:14-18; Rucaxi 24:36-49; Vani 20:19-23)

¹⁶ Hicü teyü'üquitüvamete Tamamata Heimana Xevitü Carereya menecüne mücü yemurisiepai Quesusi que mütiwarehüavecai memüyehucü.

¹⁷ Me'ixeiyatü nenevieri mecanipitüacaitüni, hipatüsietü müme 'asimepücatemaicai xüca yuritücaitüni me xüca catixaütüni.

¹⁸ Hicü Quesusi 'aura niuyani, tinivarutaxatüani müpäü 'utaitü, Naimecü heiserie nepexeiya taheima cuiepata.

¹⁹ 'Ayumieme xequeneutayeixüa, teyü'üquitüvamete xequenivarayeitüa yunaime nuivarite, xevaca'üyatü ta'uquiyarisüa nu'ayasüa 'Iyari Mütiyupatasüa memümiemetetünicü,

²⁰ xeteva'üquitüatü yamemütecahunicü nai que nemütixe'u'aitüa. Camüsü, nesietü tucaricü xehamatü nepuyeicani mexi cataparive. Müpäü xEICÜa cani'aneni.

MARICUXI

Niuqui 'Aixüa Manuyüne Que Mütiu'üxasitacai

Ti'üyame Vani que müticuxatacai

(Mateu 3:1-12; Rucaxi 3:1-9, 15-17; Vani 1:19-28)

¹ Niuqui 'aixüa manuyüne Qesusi Cürisitu Cacaüyari münü'aya hepaüsita, 'ipaü tiniusutüarieni.

² Quisariyaxi Cacaüyarisüa mieme mütixaxatametücai xapayasie, müpaü catine'uca, Camü, neniuiqui tuayame necananunü'amücü meri. Mücü 'aixüa caniyuriemücü 'ahuye pecanuavecacu.

³ Macumavesie xevitü nahivani, Xequeneha'aritäaca Ti'aitame huyeya, 'utaitü, Xequeneutixeurariya huyeteya, 'utaitü.

⁴ Que müre'uxa, Vani macumavesie tine'üyanecaitüni, müpaü ticuxatatü, memütehayevacü 'axa memüteyuriecaicü, mücücü memüteheuyehüviyarienicü, 'arique memüca'üyarienicü.

⁵ Yunaitü Cureya cuieyarisie quiecatari, yunaitü Querusareme quiecatarita, meneyecüne me'ixeiyacutü. Nivareca'üyacaitüni yunaime Curutani hatuxamesie, meyuhecüatacacu 'axa que memüte'uyuri.

⁶ Mücü Vani cameyu huxariyari cananacatücücaitüni, navi hüyameyaricü nayühüacaitüni. Tüpuxi nivacuacaitüni, yeuta mieme xiete ni'iecaitüni.

⁷ Que müticuxatacai, müpaü nainecaitüni, Xevitü 'ucanamieni ne'utüma. 'Iya yemecü canive'emetüni, ne pücatixaü. Ne 'aixüa nepüca'ane nehesie mütinaquenicü ni nemiparevienicü.

⁸ Nesüari necanixe'üyaneni hacü. Mücü canixeca'üyamücü 'Iyari Mütiyupatacü.

Qesusi que mütiuca'üyarie

(Mateu 3:13-17; Rucaxi 3:21-22)

⁹ Mericüsü, 'ana caninuani Qesusi, Nasareti heyeyaca Carereya cuieyarisie. Vani canica'üya Curutani hatuxamesie.

¹⁰ Hicü Qesusi hapa 'anatiyeiximetü, muyuavi niuxeiya 'anacayepierümeme. Canix-eiya 'Iyari 'acamieme para hesiena müyuhayevacü, cucurupaü 'anetü.

¹¹ Xevitüta niutaniuni taheima, müpaü 'utaitü, 'Ecü pecaninenivetüni, necamani-naqui'erieca. 'Acümana neninetemavieca.

Qesusi que mütiuta'inüasie

(Mateu 4:1-11; Rucaxi 4:1-13)

¹² Hicü 'Iyari neinü'ani macumavesie.

¹³ Mana niuyeicacaitüni huta teviyari tucari. Cauyumarie ni'inüatanecaitüni. Yeutari memüvaxuave niuyeicacaitüni Qesusi. Cacaüyari tupirisiximama menipareviecaitüni.

Qesusi que mütisutüa ti'uximayatü Carereya cuieyarisie

(Mateu 4:12-17; Rucaxi 4:14-15)

¹⁴ Mericüsü, Vani 'anutahüiyacu, Qesusi caninuani Carereya cuieyarisie, niuqui cuxatatü 'aixüa manuyüne, que mütiyüni Cacaüyari ti'aitametücacu ticuxatatü,

¹⁵ ya'utaitü, Tucari canaye'aniri. Hicürixüa Cacaüyari cuitü canisutüamücü 'ena ti'aitatü. Xequeteneuhayeva que xemüteyuriecai, niuqui 'aixüa manuyünesie yuri xequeteneuta'eri.

Qesusi que mütivaruta'ini hesiena memüteviyanicü quesüteveiyamete yunaucame

(Mateu 4:18-22; Rucaxi 5:1-11)

¹⁶ Mericüsü, haracuna tesita 'uyemietü Carereya cuieyarisie, canivaruxeiya Simuni 'Atüreximame yu'ivamacame. 'Emeneitavivivacaitüni vipi haracunasie, memüquesüteveyametetücaicü müme.

¹⁷ Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Cümü, nehesie xequeteneviyani. Teüteri xevacuxexeürivame nenixe'ayeitüamücü, quesüte xemütevaruxexeürivapaü hicü.

¹⁸ Yapaucua yuvipi me'ucu'eirieca, hesiena meteniuvia.

¹⁹ Hicü 'esiva 'umapai 'uyemietü nivaruxeiya Cacuvu Vanimame yu'ivamacame, Severeu nivemama. Müme canuvasie meniyetecaitüni yuvipi memanesiquitüatü.

²⁰ 'Iya nivaruta'inieni hesiena memüteviyanicü. Yuquemasi Severeu me'ucu'eirieca canuvasie yecaima, te'ivamete vahamame, Qesusisie meteniuvia.

Cacaüyari müca'itiya que mütinücai tevi

(Rucaxi 4:31-37)

²¹ Mericüsü Caperünaume meneta'axüani. Hicü cuitüva 'uxipiya tucarisie, Huriyusixi vatuquita heutahaca, tini'üquitacaitüni.

²² Menihüxiyacaitüni tita müti'üquitacai hepaüsita. Que mü'ane heiserie mexeiypaü tinivaru'üquitüvacaitüni, que memücate'üquitacai müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai.

²³ Mericüsü heutahacu, yapaucua tevi caneutahani vatuquita cacaüyari müca'itiya minücai. 'Iya niutahiva

²⁴ müpaü 'utaitü, 'Ai, que petati'uximatüani, Qesusi Nasaretitanaca 'acu. Petasi-heuyehüanique petinua. Ne nepümasimate que pemüpaicü. Que mü'ane Cacaüyarisie mieme mupasie, 'ecü pecanihücütüni, tinitahüave.

²⁵ Qesusi nita'imaiya, müpaü ticühüavetü, Cayuvatü 'aixüa, queneuxüna.

²⁶ Hicü mücü cacaüyari müca'itiya, tevi nütü, carima 'utahivatü, nixüna.

²⁷ Yunaitü meniuhüxiyani. 'Ayumieme niuqui meniutixüatüatücüne müpaü me'utiyuatü, Titari 'icü. Que titita 'icü 'üquisica mühecua. Camü heiserie hexeiyyatü tiniva'aitüaca 'asita cacaüyarixi memüca'itiyatüca, müme meni'enieni.

²⁸ Hicü cuitüva naisarie Carereya cuieyarisie tiniutamariva que mütiuyuri.

Qesusi que mürenayehüa Pecuru varücaüya

(Mateu 8:14-15; Rucaxi 4:38-39)

²⁹ Mericüsü tuquita me'ayenexüaca, Simuni 'Atürexu vaquie menecüne, Vani Cacuvu yunaitü.

³⁰ Simuni varücaüya mana niucateitüni hüiyatü. Cuitüva metenitaxatüani Qesusi que mü'anecai.

³¹ Hicü 'aura 'ayaca, mamaya 'uviyaca, nenucuhana. Yapaucua cahüiyatü nayani 'uca, tinivarumini.

'Acayunecu, yumüiretü que memüte'anayexüriya

(Mateu 8:16-17; Rucaxi 4:40-41)

³² Hicü taicai 'acayunecu, meni'atüirieni tecuicucate yunaime, müme meta cacaüyarixi memüvaviyacai.

³³ Yunaitü quiecatari meniycuxeürieni quitenie hüxie.

³⁴ Yumüireme nivananayexürieni cui memüyüacai müireme cuiniyacü. Cacaüyarixi nivarayenü'axüani yuvaücavame. Pücapitüacai cacaüyarixi memütiniunicü, müme memi-maicaicü.

Qesusi que müticuyeicacai Carereya cuieyarisie ticuxatatü

(Rucaxi 4:42-44)

³⁵ Hicü 'uxa'arieca ximeri meri 'acuxi yüvicüta nanucuqueni. Quita vayeyaca, neyani macumavesiepai. Mana niuyutanenevieni.

³⁶ Hicü Simuni, hipatüta hamatüana memü'uvacai menenucuyeique Qesusi.

³⁷ Me'itaxeiyaca müpaü metenitahüave, Yunaitü mepümasicuvautüve.

³⁸ Qesusi müpaü tinivarutahüave, Cümüsüari 'uma püta tepüyehu. Hipame quiecarite-sie tepütayeixüani, nemütivaretaxatüanicü manarita. 'Ayumieme necaneyeyani.

³⁹ Hicü mana niuyeicacaitüni, ticuxatatü vatuquiteta naisarie Carereyasie, varayenü'avatü cacaüyarixi.

Qesusi que mürenayehüa tevi cuiniyacü müca'itiyacai

(Mateu 8:1-4; Rucaxi 5:12-16)

⁴⁰ Mericüsü xevitü cuiniyacü müca'itiyacai caninuani hesüana, cui 'ivavirietü. 'Utitunumaveca hüxiena, müpaü tinitahüave, Xüca pe'avaüriyani, 'ecü pecaniyüveni pemünesi'itieni.

⁴¹ Qesusi 'inenimayatü yumama niutasera. Nimayüani müpaü ticühüavetü, Nesüari nepünevaüriya. Pecaniu'itiyaniri.

⁴² Müpaü titahüavecu yapaucua peunua cuiniya. Tevi 'itiyatü nayani.

⁴³ Cuini mieme 'ihüritüatü, Qesusi neinü'ani cuitüva,

⁴⁴ müpaü ticühüavetü, 'Amarima 'aixüa, xeimetüme pemücaraxaxatüvani havaicü. Mara'acamesüa quenemie püta. Quene'axeiyänüa. Pemanayevecü, quenanutimava que müre'aitaxü Muisexi yapemütivatahecüatüanicü.

⁴⁵ Mücü masi mana heyaca yatiniutixatatüyani vaücava. Naisarie tinicuxatacaitüni que mütiüyü. 'Ayumieme Qesusi püca'yüvecai quiecarisie me'axeni yuhecüatatü, masi yeuta necateitüni macumavesie. Hesüana meni'axecaitüni naisarie quiecatari.

2

Qesusi que mürenayehüa huriecame

(Mateu 9:1-8; Rucaxi 5:17-26)

¹ Mericüsü yapäumexa tucari 'anucayacu, hutarieca caninuani Caperünaumesie. Catiniutamariva quename quita hayecatei.

² Yümüretü cuitü meniyucuxeürieni. Memüyumüirecaicü, ni quitenie hüxie mepücatenaquecai. Mücü tinivacüxaxatüvacaitüni niuqui.

³ Hicü hipatü huriecame meni'atüirieni, yunaucatü mehecuetü.

⁴ Hura me'ecuenique meniyutatexieni teüteri memüyumüirecaicü. 'Ayumieme Qesusi manucatei qui heima püta mecaneitiyepieni. Me'ivati'ineca 'ixumari muva mene-icatuani huriecame, 'itarisie 'acaime.

⁵ Qesusi varuxeiyaca yuri que memüte'eriecai, müpaü tinitahüave huriecame, Nenive, pepüreuyehüviyarie 'axa pemütiuyuricü.

⁶ Hicü hipatü 'inüaricü memüte'üquitametücai muva mecanayetecaitüni. Yu'iyarisie müpaü meteniyücühüavecaitüni,

⁷ Titayaricuta müya ticühüave icü. Pisevixima Cacaüyari müpaü 'axa 'utaitü. Que-painetü püyüve müreiyehüvirieni tevi 'axa tiuyurieyu. Xevitiüxa xEICÜa caniyüveni Cacaüyaritütü.

⁸ Qesusi yu'iyarisie timaitü müya memüteyücühüavecaicü, müpaü tinivarutahüave, Titayari müya xeteyücühüave yu'iyarisie.

⁹ Tita masi caticuanive. Que ticuanive müpaü mütitahüave muhurie, Pepüreuyehüviyarie 'axa pemütiuyuricü. Caticuanive masi müpaü mütitahüave, Quenanucuquexi, 'a'itari quenanucucue'i, quenecuyeicani.

¹⁰ Paraque müpaü xemütehetimanicü Yuri Tevi netitevatü heiserie nemexeiyacü cuiepa, nemütivareuyehüvirienicü 'axa meteyurieyu, müpaü tinitahüave huriecame,

¹¹ 'Ecü nepümarahüave, quenanucuquexi, 'a'itari quenanucucue'i, 'aquie quenemie.

¹² Hicü nanucuqueni. Yu'itari 'anucucueca neyani yunaime vahüxie. 'Ayumieme yunaitü meniuhüxiyani. 'Aixüa meniutiuyanecaitüni Cacaüyari hepaüsita, müpaü me'utiuyatü, Hasuacu tepücanenierivave 'ipaü tiyüaneme.

Que mütita'ini Revi hesiena mütiviyanicü
(Mateu 9:9-13; Rucaxi 5:27-32)

¹³ Mericüsü tavarî haracuna tesita neyani Qesusi. Teüteri yunaitü hesüana meni'axecaitüni. Mücü tiniva'üquitüacaitüni.

¹⁴ Hicü mana 'uyemietü nixeiya Revi 'Aripeu münu'ayatücai teüteri memüte'ayutituayasie 'acaime. Müpaü tinitahüave, Nehesie quetineviyani. Revi 'anucuqueca hesiena tiniuviya.

¹⁵ Mericüsü ticuacacu Qesusi Revi quita, yuvaücavatü cuviyexunusie mieme memüteyetuiriari, hipatüta 'axa teyuruvamete metenicuacaitüni Qesusimatü teyü'üquitüvametemama vahamatü. Meniyümüirecaitüni memiveiyacai.

¹⁶ Hicüsüari hipatü 'inüaricü memüte'üquitametetücai, müme Pareseusixi vahesie memüteviyacai, müme me'ixeiya ticuacame 'axa teyuruvamete vahamame müme cuviyexunusie mieme memüteyetuiriari vahamame, müpaü metenivarutahüave teyü'üquitüvametemama, Neuxei, püticua'a püti'ie müme cuviyexunusie mieme memüteyetuiriari vahamatü, 'axa teyuruvamete vahamatü.

¹⁷ Qesusi varu'enieca müpaü tinivarutahüave, Müme 'aixüa memüteheu'erie tiyu'uhayemavame mepücaheuyehüva. Müme memütecucuye püta mepeiyehüva. Nesü que nemütinua, nepücanua nemüvata'inienicü müme heiseriemecü yamemütecachu. Müme 'axa memüteyurie püta nevata'inienique nepunua, memütehayevecü 'axa memüteyuriecaicü.

Que memüte'ita'ivaviyaxü haquiya hepaüsita
(Mateu 9:14-17; Rucaxi 5:33-39)

¹⁸ Mericüsü Vani teyü'üquitüvametemama, Pareseusixi yunaitü 'icuai meniyluhaquiecaitüni heiva. Hipatü me'u'axüaca, müpaü metenita'ivaviya, Titayari Vani teyü'üquitüvametemama, teyü'üquitüvamete Pareseusixi vahesüa memümüemete titayari meteyuhaquie, 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete mecayuhaquiecacu.

¹⁹ Qesusi müpaü tinivaruta'eiya, Que meteyüvave memüyuhaquieca neneüqueme cupaniyerumama, neneüqueme mexi vahamatü 'a'uca. Mexi neneüqueme vasata 'uca, mecapyüvave memüyuhaquieca.

²⁰ Tucari naye'amücü quepaucua neneüqueme mütihanieni vasata. 'Ana meniyluhaquiecuni, 'iya tucari 'aye'ayu.

²¹ Tevi 'ixuriqui mücayutatutuecü püca'imatesiquitüani 'ixuriqui cui müye'i. Mesü xüca müpaü tiuyurienique, manesiqui hecuametütü müye'i pütahanaqueyu, sanimeyari masi 'axa 'anetü nayaniqueyu.

²² Tevi sixai müye'isie püca'icatuani vinu mücuanacü, mesü xüca müpaü tiuyurienique, sixai nitasanequeyu, vinu neyeveniqueyu sixaita. Vinu masi sixai hecuamesie canituarivani mücuanacü.

Teyü'üquitüvamete que memüte'ivatihunaxüa türicu 'uxipiya tucarisie
(Mateu 12:1-8; Rucaxi 6:1-5)

²³ Mericüsü 'uxipiya tucarisie 'esipa niuyeicacaitüni, teyü'üquitüvametemamata yunaitü. Müme menisütüani me'icahurucatü müayeyari, mana me'u'uvatü.

²⁴ Hicü Pareseusixi müpaü metenitahüave, Neuxei, titayaricuta müpaü meteyurie que mücatitauniva 'uxipiya tucarisie.

²⁵ Qesusi müpaü tinivarutahüave, Hasuacu xecate'ititerüvavave que mütiuyuri Raviri, heiyehüatü heuhacamütü, müme hamatüana memü'uvacaita meheuhacacuicucacu.

²⁶ 'Iya Cacaüyari quita neutahani quepaucua 'Aviyatari mühüritüariecai mara'acate vahepaüsita. Pa Cacaüyari huxie mamani niuticuani. Mara'acate xeciüa heiserie mepexeiya memiticuanicü mücü pa, hipatü heiserie mepücahexeiya. Müme hamatüana memü'uvacai tinivaruminita Raviri.

²⁷ Müpaüta tinivarutahüave Quesusi, 'Uxipiya tucari caniuti'usieni teüteri vahesie mieme. Teüteri que memüte'uveviya, 'uxipiya tucarisie mieme xeicüa mepüca'utiveviya.

²⁸ 'Ayumieme Yuri Tevi que nemütiteva, 'uxipiya tucari hepaüsitata necatini'aitani.

3

Tevi mümamavaquicai

(Mateu 12:9-14; Rucaxi 6:6-11)

¹ Mericüsü tavari tuquita neutahani. Tevi mümamavaquicai muva nayecateitüni.

² Müme menihupiecaitüni, Capenayehüani 'uxipiya tucarisie meteyücühüavetü, me'ixanetacutü.

³ Hicü Quesusi müpaü tinitahüave tevi mümamavaquicai, Quenanucuquexi, hixüapa queneutaquexi.

⁴ Müpaü tinivaruta'ivaviya Quesusi, 'Uxipiya tucarisie tipitüarie 'aixüa mütiyurienicü, püpütüarie nusu 'axa mütiyurienicü. Tipitüarie mütiyutavicueisitüanicü, püpütüarie nusu mütiyumienicü. Mümesü cayuvatü meniumacaitüni.

⁵ Hicü yuhaxüama varuxeiyaca, yuhiverietü memüsese'icaicü yu'iyarisie, müpaü tinitahüave tevi, 'Amama queneutasera. 'Iya nitasera, 'aixüa 'anetü nayani.

⁶ Hicü Pareseusixi mevayecüneca, müme Herurexisie memüteviyacai vahamatü meniuyu'enieni hepaüsitana, que memüte'imieniquecai.

Teüteri que memüteyucuxeürie haracuna tesita

⁷ Hicü Quesusi teyü'üquitüvametemama yunaitü haracunapai menecüne. Yumüiretü teüteri meniveiyacaitüni Carereyatari, Cureyatari,

⁸ Querusaremetari, 'Irumeyatari, Curutani 'anutaüyetari, Tiru 'aurie Siruni 'aurie quiecatari. Yuvaücavatü me'u'enanaca nai que mütiyurienecai, hesüana mecaniu'axüani.

⁹ Hicü nivaruta'aitüani teyü'üquitüvamete hura memehanacü canuva hesiena mieme, capa me'isaipünacü, memüyumüirecaicü teüteri.

¹⁰ Yumüireme nivaranayexürüvacaitüni. 'Ayumieme yunaitü cuiniya memexeiyacai mesaipünetü hesüana meni'axecaitüni me'imayüanique. 'Ayumieme canuva niuta'aita.

¹¹ Cacaüyarixi memüca'itiatüca me'ixeiyatü, huxiena meniucaxürüvecaitüni, müpaü mete'uhivatü, 'Ecü Cacaüyari pecaninu'ayatüni.

¹² 'Iya heiseriemecü nivahüritüacaitüni memüca'ihcüatanicü que müpaicütücai.

Tamamata heimana yuhutame que mütiyaranuyexei nü'arisixi

(Mateu 10:1-4; Rucaxi 6:12-16)

¹³ Hicü neutiune hürisie. Müme müvaranuyexei nivaruta'inieni hesiena memüteviyanicü. Me'ayecüneca teüteri vasata, hesiena meteniuviya.

¹⁴ Tamamata heimana yuhutame nivaranuyeteüxüa. 'Arique ni-vatanü'axüaniquecaitüni memütecuxatanicü, hamatüana memü'uvanicü,

¹⁵ heiserie nivapitüaniquecaitüni memüvaranayexürüvanicü tecuicuate, memüvarayenü'axüanicüta cacaüyarixi 'axa memü'anene.

¹⁶ Simuni püxevitütücai, Quesusi mitaterüvaxü Pecuru,

¹⁷ hipatüta, Cacuvu Severeu nu'aya, Vani Cacuvu 'ivaya, Quesusi mütiyavarutaterüvaxü Puhanerüquesi, taniuquicü Türarücamete paine,

¹⁸ 'Atürexixi, Piripe, Parüturume, Mateu, Tumaxi, Cacuvu 'Aripeu nu'aya, Tareu, Simuni mücananisitatücai,

¹⁹ Cura 'Isicariutitanaca 'arique Quesusi müyetua.

Que mü'ane 'axa 'utaitü misevixima 'Tyari Mütiyupata

(Mateu 12:22-32; Rucaxi 11:14-23; 12:10)

Hicü quita meneutahaxüani.

²⁰ Tavari yuvaücavatü teüteri me'u'axüacu müme mepüyutatexie metecuanique.

²¹ Hicü maremama me'u'enanaca, meniu'axüani memenuhanacü. Müpaü meteniyücühüavecaitüni, 'Asipücatimate que mütiyuriene.

²² Mücü meta, hipatü 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Querusaremesie memeyecü, müpaü meniutiyanecaitüni, Peheresepuri pinü'ü. Cacaüyarixi 'axa memü'anene va'uquiyarisie mütiyayacü, 'ayumieme püvarayenü'a cacaüyarixi, meniutiyanecaitünita.

²³ Hicüsüari yu'aurie varutacuevieca, 'üxasicü müpaü tinivaruta'üquitüani, Cauyumarie que tiyüve mayuyenü'anicü yücümana.

²⁴ Yaxeicüata, xeime cuieyarisie quiecatari xüca hixüata meyusana, xüca me'ayuca'unieca, mücü vacuviyexunu püca'yüveni 'emüreutevinicü.

²⁵ Xeime quie miemete hixüata xüca meyusana, xüca me'ayuca'unieca, mepüca'yüvaveni 'ememüteheutevinicü.

²⁶ Cauyumarie xüca yuca'unarümenique, türücariyaya hixüata xüca yusanaque, 'emüreutevinicü püca'yüveniqueyu. Pütaxüximeniqueyu püta.

²⁷ Tevi püca'yüve meutahanicü mütürüca'yüe quita, piniteya mütinavanicü, me xüca ca'ihüanique mütürüca'yüe meri. 'Ihüame, pütinavani tita mütixuave quitana.

²⁸ 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, naime 'axa memüteyurie teüteri, mepüyüvave memüteheuyehüviyarienicü, naime 'axa memutiyuane.

²⁹ Masi que mü'ane 'axa 'utaitü misevixima Cacaüyari 'Iyarieya Mütiyupata, mücü hasuacu pücareuyehüviyarieni mücücü. Hesiena masi catiniuhüivani, yuheyemecü 'emuvecü tita 'axa mütiuyuri.

³⁰ 'Ipaü niutayüni, müme müpaü memutiyanecaicü, Cacaüyari müca'itiya ninüca.

Quesusi 'ivamama varusieya

(Mateu 12:46-50; Rucaxi 8:19-21)

³¹ Hicü varusieya 'ivamama yunaitü mecaniu'axüani. Tacua meti'utü metenitanü'airieni yu'aurie me'icuevietü.

³² Teüteri yumüretü menayetecaitüni hamatüana. Müpaü metenitahüave, Neuxei, 'avarusi 'a'ivama mepümasiha'ivava tacuapaitü.

³³ Mücü müpaü tinivarutahüave, Quehateri nevarusi ne'ivama.

³⁴ Varanuxeiyatüyaca 'auriena mematecai, müpaü niutayüni, Camü nevarusi ne'ivama.

³⁵ Que mü'ane yamütiyuriene que mütinaque Cacaüyari, mücü canine'ivatüni caninevarusitüni.

4

'Imüari 'ivivame 'üxasi hepaüsita que mütimasiücü

(Mateu 13:1-9; Rucaxi 8:4-8)

¹ Mericüsü tavarı haracuna tesita tiniuti'üquita. Hesüana meniyucuxeürieni yuvaücavatü teüteri. 'Ayumieme canuvasie nacayerüni hapa yecaimesie. Yunaitü teüteri cuiepa püta meniti'ucaitüni ha tesita.

² Mana vaüca tiniva'üquitüacaitüni 'üxasi hepaüsita. Hicü ti'üquitatü müpaü tinivarutahüave,

³ Xequene'enanaca. Camüsü, 'ivivame neyani.

⁴ Mericüsü 'imüari 'ivienecacu, hipatü huyeta niucaxürieni. Viquixi meniucaxürieni meniticuani.

⁵ Hipatüta macutetexiyasie niucaxürieni, vaüca müca'acucuieyasie. Cuitüva niutineni, cuie 'emücasuicaicü.

⁶ Hicü quepaucua tau mane nicuini, niutivani mücahananatücateicü.

⁷ Hipatüta xuya 'imüariyarisata niucaxürieni. Xuya niutivere, heimana niuyecüne. 'Imüari cacaniutixuavere.

⁸ Hipatüta cuie 'aixüa müracu'anesie niucaxürieni. 'Utinexüaca 'utivavereca, niutixu-avere. Hipatü xei teviyari heimana tamamata nayani, hipatüta haica teviyari ratüa, hipatüta xei sienituyari ratüa.

⁹ Müpaüta niutayüni, Xaütünetü mu'enaxü que'u'ena.

Titayari 'üxasi hepaüsita ticuxatatü müti'üquitacai

(Mateu 13:10-17; Rucaxi 8:9-10)

¹⁰ Hicü yühücüate metitetü, müme 'auriena memütitecai, Tamamata Heimana Yuhutame vahamatü menita'ivaviya 'üxasi hepaüsita que müti'üquitacai.

¹¹ Müpaü tinivarutahüave Quesusi, Xeme xecaniupitüarieni tita mütiuti'aviesiecai, xemütemaicacü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. Hipatü tacua memütitei püta, naimecü 'üxasi hepaüsita xEICÜA mecaniupitüarieni 'utüarica manuyünepaü, para memüca'ixeyacü, sepa yemecü memütanenierenique, para 'asimemücatehetimanicü, sepa yemecü memü'enanacaque,

¹² capa ta'aurie me'axürienicü Cacaüyarisie meteviyaque, capa mete-heuyehüviyarienicü.

Quesusi que mütihecüatacai yü'üquisica ti'ivivame hepaüsita

(Mateu 13:18-23; Rucaxi 8:11-15)

¹³ Hicü müpaü tinivacühüaveni, Cari xeme 'icü 'üxasi hepaüsita xepüca'u'enana. Quetütüri xete'enanani naime 'üxasi hepaüsita.

¹⁴ 'Ivivame ni'ivieneni niuqui.

¹⁵ Hipatü huyeta miemete mecanihümetüni haque niuqui muca'iviya. Quepaucua memi'enie, cuitüva Cauyumarie ni'axeni. Niuqui netücüni vahesüa muca'iviya.

¹⁶ Hipatüta yaxeicüa 'imüari mecanihümetüni macutetexiyasie memuca'iviya. Quepaucua niuqui memü'enie, yapaucua menitanaqui'erieni meyutemamavietü.

¹⁷ Yücümana mepücahananatüca, masi 'emepücateheutere. Quepaucua memü'uximatüarie quepaucua memutaveiyarie 'icü niuqui hepaüsita, yapaucua meniucunuitüarieni.

¹⁸ Hipatüri 'imüari menihümetüni xuya 'imüariyarisata memuca'iviya. Müme niuqui meniu'enieni,

¹⁹ masi mepüyuhiveritüa tita hicü mütimieme meha'erivatü, tuminicü meyutemamavietü mepüteyu'irüviya, hipameta vaücavame menihive'erieca. Mücücü niuqui ni-upünariexüani naisata. Cacaniutixuavere.

²⁰ Hipatü 'imüari mecanihümetüni cuie 'aixüa müracu'anesie memuca'iviya. Niuqui mecani'u'enieni, meniuyuvaüriya me'inaqui'erietü, mecaniutixuxuavereni. Hipatü xei teviyari heimana tamamata menacüne, hipatüta haica teviyari menacüne, hipatüta xei sienituyari menacüne.

Tita müti'avie que mütihecüasieni

(Rucaxi 8:16-18)

²¹ Hicü müpaüta tinivacuxaxatüvacaitüni, Cüxeme que racueiya puticü manunamienicü, 'utatüa mutiquecanicü nusu. Vapai püta caraqueca.

²² Tita müti'avie, masiücütü mayanicü xEICÜA 'apuve. Tita müranucaname, mühecüasienicü xEICÜA 'apuve.

²³ Xaütünetü mu'enaxü que'u'ena.

²⁴ Müpaüta tinivacuxaxatüvacaitüni, Xequeneyucuerivayurieca tita xemüte'enie hepaüsita. Que xemüteva'inüasirie hipame, yaxeicüa xepüte'inüasiyarieni. Hesiena payaxe, xeme xemü'enana xehesie mieme.

²⁵ Que mü'ane tixaütü mürexeiya, tavarari cuxi pütimiquieni. Que mü'ane tixaütü mücarexeiya, sepa que mütitita mürexeiya pütinavaiyarieni.

'Üxasi 'imüari hepaüsita, que mütiutineica

²⁶ Müpaüta tinivacuxaxatüvacaitüni, 'Ipaü catini'aneni Cacaüyari ti'aitametücacu. Camü tevi 'imüari niuta'ivieni cuiepa.

²⁷ Niucahupuni nanucuquecani tucariçü tucariçü. 'Imüari niutineicani niutivavereni, mücü 'ascatimaicacu que mütimeica que mütiuvavere.

²⁸ Cuie yuxaüta pitinenetüva cüsunuyari meri, 'arique müayeyari, 'arique tacari.

²⁹ Ticuayu, 'ana türicu xicamete nivaranunü'amücü, 'isanari maye'acü.

'Üxasi musitasa 'imüariyari hepaüsita

(Mateu 13:31-32; Rucaxi 13:18-19)

³⁰ Hicü müpaü niutayüni, Que te'utiyuaneni, titapaü ti'aneni Cacaüyari ti'aitametücacu. Que mü'ane 'üxasi hepaüsita tepihēcütani.

³¹ Musitasa 'imüariyari paü cani'aneni. Cuiepa muca'iviva, xevitü 'imüari hepaüna 'anetü pücaxuave cuiepa 'esipepetü.

³² 'Uca'iviyaca canitineicani. Tupiriya mutineica, xevitü hepaüna 'anetü pücaxuave 'epapatü. Mamateya neucunexüani 'etütütü. Taheima miemete viquixi mecaniyüvaveni memüyuti'ituatüanicü hesiena 'etüriyarisie.

Titayari Quesusi müti'üquitacai 'üxasi hepaüsita ticuxatatü

(Mateu 13:34-35)

³³ Vaüca 'üxasi hepaüsita ticuxatatü 'iyapaü 'aneneme tinivacuxaxatüvacaitüni niuqui, que memüteyüvavecai memi'enienicü.

³⁴ 'Üxasi hepaüsita caticuxatatü pücativacuxaxatüvacai. Teyü'üquitüvamete xEICÜA me'ayetetü yühücüate tinivarutahecütüani naime.

Quesusi que mütinütüa 'eca vitari

(Mateu 8:23-27; Rucaxi 8:22-25)

³⁵ Hicü mücü tucarisie 'ucutaicarecu müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Hicümüsütari 'anutaüye tepanucüne.

³⁶ Müme mevarucu'eirica teüteri mana memüti'ucai, meneivitüni ca'anatiyeivecacu canuvasie meyetetü. Hipatüta canuvate menecüne hamatüana.

³⁷ Hicü yapaucua niucu'eca vaücava. Hamevari neucayeurivecaitüni canuvasie. Nitihüniyarümecaitüni.

³⁸ Quesusi canuva cüsapa nacateitüni, muritarisie 'utimu'utü, cusutü. Menenutahütüani müpaü mete'icühüavetü, Ti'üquitame 'acu, pecareu'acuerivayurie temeuyeveximecü.

³⁹ Hicü 'anucuqueca nitatieni 'eca. Müpaü tinitahüave haracuna, Cayuvatü 'aixüa, quetineuhayeva. 'Eca neunuani, niucuharuanare yemecü.

⁴⁰ Müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Titayari xetemama. Quepaütütü yuri xecate'erie.

⁴¹ Müme masi cuini mieme meniutimamani. Müpaü meteniyutahüave, Quepaicüri pühücü 'icü. 'Asita 'ecatütü haracunatütü meni'enieca que mütiva'aitüa.

5

Cacaüyarixi 'axa memü'anene que memüte'inücai Cataratanaca

(Mateu 8:28-34; Rucaxi 8:26-39)

¹ Mericüsü haracuna 'anutaüye meneta'axüani Cataratari vacuiepa.

² Canuvasie 'anatiyacu, yapaucua tevi cacaüyari müca'itiya minücai nenucunaque müquite vateuquiyapa 'ayeneca.

³ Mücü tevi vateuquiyapa necateitüni. Teüteri menitexiecaitüni me'ihüanique tepüacü.

⁴ Müixa nicuhüivacaitüni tepüacü yumamatesie yü'ücatesie, peru yumamacü tepüa nanutequecaitüni, yü'ücasie mieme nanuyequesinacaitüni. Xevitü hepaüna pücatürücaüyecai mimaxiutacü.

⁵ Tucaricü tücaricü teuquiyapa nicuyeicacaitüni ya hürisie, cuhivanetü, tetecü yucuxitequetü.

⁶ Hicü Qesusi 'uxeiyaca teva 'uyeicame, hepana niutanausa. Hüxiena niuti-tunumaqueni

⁷ carima 'utahivatü, müpaü 'utaitü, Que peneti'uximatüani, Qesusi 'acu Cacaüyari yunaima vaheima macave pemünu'aya. Nepümasivaviri yanetihüritüatü Cacaüyari, penücahürixüa 'axa nesi'uyurieni. Müpaü niutayüni

⁸ Qesusi müpaü mütitahüavixücü, 'Ecü cacaüyari pemüca'itiya, queneuxüna.

⁹ Hicü müpaü tinita'ivaviya, Que petiteva. Mücü müpaü tinitahüave, Cuyaxi Xei Vaxayari netinitevaca, temütamüirecü.

¹⁰ Vaücava vaüriyarica neyevaviriecaitüni Qesusi mücavaranyenü'anicü mücü cuiepa.

¹¹ Mericüsü yemuritüa tuixuri metenicuacaitüni yuvaücavatü.

¹² Cacaüyarixi vaüriyarica meneyevaviriecaitüni yamete'icühüavetü, Tuixuri vahesüa quetananunü'a temüvanünicü müme.

¹³ Hicü Qesusi nivarupitüani. Cacaüyarixi memüca'itiatüca me'ixünaca tevi meni-varutiviya tuixuri, 'esivatücacu huta miriyari meyupaümeme. Tuixuri yapaucua meni-utanausa 'aita meneucayune. Hapa meneuxürieni, meniucuini haracunasie.

¹⁴ Hicü tuixuri vahüvemeti meniyuta'una. Yametenicuxatacaitüni quiecarü 'amüyevasie 'esimüyeysie. Teüteri menecüne mecunieretüvetü que mütiuyü.

¹⁵ Qesusisüa me'u'axüaca menixeiya tevi cacaüyarixi meminücai, Xei Vaxayari memiviyacai. Menixeiya mana 'acaime, heuquemarimacame, 'aixüa re'iyarime. Meniutimamani.

¹⁶ Hicü müme memunenierixü metenivacuxaxatüvacaitüni que mu'itüarie tevi, que mütiuyü tuixuri vahepaüsita.

¹⁷ Teüteri menisutüani vaüriyarica me'ipitüatü vacuiepa müyemiecü.

¹⁸ Hicü canuvasie cayerüximecacu Qesusi, 'iya tevi cacaüyarixi meminücai vaüriyarica canipitüani hamatüana muyeicanicü.

¹⁹ Qesusiri püca'ipitüa. Müpaü püta tinitahüave, 'Aquie quenemie 'amarema vahesüa. Yaquetinivaretaxatüa vaüca que mütiuyuri Ti'aitame 'ahesie mieme, que matiunenimay-ataxü.

²⁰ Mücü neyani. Tamamata Quiecarite müracutivasie nisutüani ticuxatatü vaüca que mütiuyuri Qesusi hesiena mieme. Yunaitü menihüxiyacaitüni.

Cairu nu'aya que müranayehüiya, 'uca müticuyecai 'imayüacu Qesusi 'ixuriquieya (Mateu 9:18-26; Rucaxi 8:40-56)

²¹ Mericüsü hutarieca 'anutaüye 'anuyacu canuvasie, yuvaücavatü teüteri meni-yucuxëurieni 'auriena haracuna tesita 'uvecacu.

²² Mericüsü tuqui va'ü xevitü, Cairu titevatü, mana caninuani. Qesusi 'uxeiyaca niutihüximaqueni hüxiena.

²³ Vaüriyarica canipitüani müpaü 'utaitü, Nenive pemüxime 'ucatütü. Quenemayüamie manayevenicü, 'ayenieretü mayanicü.

²⁴ Qesusi 'utümana neyani.

Mericüsü meniveiyacaitüni teüteri yumüiretü me'isaipünatü.

²⁵ Hicü 'uca 'aniuyeicacaitüni vasata tamamata heimana huta viyari müyuriecai tic-uyetü xuriya 'uhanisitüatü.

²⁶ Vaüca tini'uxitüariecaitüni yumüireme teyu'uhayemavamete vahesüa 'axetü. Tita mürexiyacai nai tiniutixütüani tiyutuatü. Yutatexieca, cui niyüanecaitüni masi.

²⁷ 'U'enaca que müticuxaxasivacai Qesusi hepaüsita, 'utümana 'umietü teüteri vasata, Qesusi 'ixuriquieya niunayüani,

²⁸ müpaü tiyüchüavetü, 'Ixuriquieya xüca ne'umayüani xëicüa, nenanayevemücü.

²⁹ Mericüsü yapaucua xuriya peunua maneicacai. Yuvaizarisie müpaü tiniuyumani mücü cuiniya meunuacü.

³⁰ Hicü Qesusi yu'iyarisie retimaica yütürücariyacü mi'axixücü xeime, yapaucua ta'aurie 'aveca teüteri vasata müpaü niutayüni, Quepai ne'ixuriqui pumayüa.

³¹ Teyü'üquitüvametemama müpaü metenitahüave, Cari pevaxeiyatü teüteri naisata memasisaipünacacu, müya peraine, quepai pünesi'umayüa peraine.

³² 'Iya nanieretüyani, que mü'ane miyuri xeiyaque.

³³ 'Uca 'uyüyüacatü maricacü, timaitü que mütiuyü yuhesie, hūxiena ninuani. Mana 'utihūximaqueca, naime tiniutahecüata que mütiuyü, que mütivaiyacü.

³⁴ Hicü müpaü tinitahüave, Nenive, yuri pemütiuta'ericü pepanayeve. 'A'iyarisie peca'uximatüarietü quenemie, 'aixüa pereu'erietü 'uxa'atüni varie yapecatiucacu-cuinetü.

³⁵ Hicü müpaü 'utainecacu cuxi, va'üsüa miemete meniu'axüani müpaü mete'icühüavetü, 'Aniveri pemü. Titayari peti'uximatüa cuxi ti'üquitame.

³⁶ Qesusi varu'enieca müpaü mete'icühüaveme, müpaü tinitahüave va'ü, Pepücaheumaca, yuri quetine'erieca xEICÜA.

³⁷ Hicü teüteri pücarupitüa memenuveiyacü. Pecuru Cacuvu yu'ivamacame Vani-mame xEICÜA nivarupitüani.

³⁸ Hicü va'ü quie heta'aca meyuxamurietüveme nivaruxeiya me'utisuaname me'utihivame yumüireme.

³⁹ Muva heutahaca müpaü tinivarutahüave, Titayari xeteyuxamurie xete'utisuana. Nunusi pücamüqui. Pucusu xEICÜA.

⁴⁰ Müme mecaninanaimeaitüni. Hicü yunaime varayenü'aca, nunusi muyecasio nivareutavitüni cuesieya varusieya mümeta hamatüana memu'uvacai.

⁴¹ Hicü mamayasie tiviereca, müpaü tinitahüave yuniuquicü, Tarita cumi, taniuquicü, 'Üimari 'acu, quenanucuquexi nematinahüaveni.

⁴² Yapaucua nanucuqueni nunusi, niuyeicacaitüni. Tamamata heimana huta viyari nexeiycacaitüni. Cuitüva menihühüixiani yemecü.

⁴³ Qesusi heiseriemecü yatinivarutahüave xevitü tüma mücaretimanicü que mütiuyü. Müpaüta tinivarutahüave, memüte'iminicü.

6

Nasareti quiecarisie que mütiuyeicacai Qesusi (Mateu 13:53-58; Rucaxi 4:16-30)

¹ Mericüsü mana neyani, yuquiecarini ninuani. Teyü'üquitüvamete meniveiyacaitüni.

² Hicü 'uxipiya tucari 'aye'acu, tuquita nisutüani ti'üquitatü. Müme memi'eniecai meyumüiretü menihühüixiacaitüni müpaü me'utiyuatü, 'Icü meixeiya, haque pemieme. 'Icü que tiupitüarie mütimaivenicü. Que tiupitüarie 'inüari mütürücaivi mütiyuriencü.

³ 'Icü caticaripiniteru, Mariya münu'aya. Cacuvu Cuse Cura Simuni va'iva catihücü. 'Uva tahesüa mecatetitei 'ivamama 'ucari. Hicü menitixani'erieni.

⁴ Qesusi müpaü tinivarutahüave, Tixaxatame ve'eme cani'erivani naisarie, masi yuquiecarisie xEICÜA yumarema vasata yuquita ve'eme püca'eriva.

⁵ Mana püca'yüvecai xeime 'inüari mütürücaüye mütiyuriencü. Hipame tecuicucate xEICÜA yuxexuime vahesie 'utimeca nivananayexürieni.

⁶ Yuri memücate'eriecaicü, ni'iyarixiecaitüni. Hicü quiecarite 'esimüyeusie tini'üquitaneacaitüni.

Tamamata Heimana Yuhutame que mütiyareutanü'axüa teyü'üquitüvamete (Mateu 10:5-15; Rucaxi 9:1-6)

⁷ Mericüsü Tamamata Heimana Yuhutame varutacuevieca yu'aurie, ni-vareutanü'axüani yuhutatame. Heiserie nivarupitüani cacaüyarixi memüca'itiatüca vahepaüsita.

⁸ Müpaü tinivaruta'aitüani, tixaütü memücate'upiximenicü huyeta, mumuxi xEICÜA, 'inüa pücatixaü, cüsiurita pücatixaü, tumini vivurasie yemaneme pücatixaü,

⁹ memeu'uixüanicü cacai xEICÜA, peru huta camixayari memüca'anacatütücanicü tini-varuta'aitüani.

¹⁰ Müpaüta tinivarutahüave, Haque xeme'axüani quita, muva xequeneyuhayevani 'asita quepaucua xemüyehuque.

¹¹ Quiecarisie quiecatari xüca mecaxetanaqui'erieni, xüca mecayuvaüriyani memüxe'enienicü, mana xequenanuyecüni, tumuanari xequeneucasixüa yucacaisie, müpaü xeteyurietü xemütetahecüatanicü vahesie que mürähüiva. 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, Surumatarari Cumuxatarari cuini mieme mepücatatacuritüarieni müme vahepaü quepaucua 'isücame müvatacuevieneni, mücü quiecarisie quiecatari que memütetatacuritüarieni.

¹² Hicüsüari teyü'üquitüvamete meneutayeixüani, müpaü metecuxatatü, teüteri memütehayevacü 'axa memüteyuriecü.

¹³ Yuvaücavame cacaüyarixi menivarayenü'axüani. Tecuicuicateta yuvaücavame haseiti mevarucavirivatü menivaranayexürüvacaitüni.

*Ti'üyame Vani que mütiümierie
(Mateu 14.1-12; Rucaxi 9. 7-9)*

¹⁴ Hicü Herurexi müti'aitametücai mana cuiepa niu'ena que mütiuyü. Naisarie tiniu-tamariva que mü'ane mühücütücai Quesusi. Müpaü meniutiyuanecaitüni, Ti'üyame Vani caniyüaneni. Nanucuquetüarieni 'umüca, 'ayumieme mücü türücariya nicuyuitüvani.

¹⁵ Hipatüta müpaü meniutiyuanecatüni, 'Eriyaxi canihücütüni, hipatüta, tixaxatame caniyüaneni meripai miemetexi texaxatamete vahepaü 'anetü.

¹⁶ Herurexi masi 'u'enaca müpaü niutayüni, Süricü Vani canihücütüni nemi'aitaxü mu'uya manutivitequienicü. Mücü nanucuquetüarieni, rainecai.

¹⁷ Mücü Herurexi meripai nivarutanü'ani memiviyacü Vani. Casariyanata nenu-tahüani, müpaü mütinaquecaicü Heruriya. Müpaü tiniuyüni Herurexi mitivitücü yu'iva 'üyaya, Heruriya mütevevacai, Herurexi 'ivaya Piriipe titevacacu.

¹⁸ Vani caviyarievatü cuxi müpaü tinicühüavecaitüni Herurexi, Pepücapitüarie pe-mevitücünicü 'a'iva 'üyaya.

¹⁹ Heruriya ni'uxive'eriecaitüni. Niyutexienecaitüni 'imiemütü Vani.

²⁰ Herurexi nimacarücaitüni Vani, 'imaitü tevi mühücütücaicü heiseriemecü yamüticamiecaicü, mupasiecaicü Cacaüyarisie mieme. Ni'üviyacaitüni. 'Tenietü 'asipücatimaicai que mütiyuriemücücai. Siepüre ninaquecaitüni mi'enienicü.

²¹ Mericüsü tucari naye'ani Heruriya Vani ma'ivacü, quepaucua Herurexi 'ixüarari mutavevi matinuivaxü yutucarisie. Te'aitamete, cuyaxi teva'aitüvamete, Carereyatari va'uquiyarima nivaruta'inieni.

²² Heruriya nu'aya 'uca vatahaca, tiutineica, nivanaquecaitüni Herurexi mümeta hamatüana memütecuacai yunaitü. Cuiepa ti'aitame müpaü tinitahüave 'üimari, Tita mümatinaque queneneutavaviri, nemümasiminicü.

²³ Niyühuritüani yarehüavetü, Tita pemünetitavavirieni nepümasimini, sepa cuiepa nemüti'aita hixüata 'arücame pemünetiutavaviri.

²⁴ Hicü mana neyani 'üimari. Müpaü tinitahüave yuvarusi, Tita netitavavirieni. Mücü müpaü tinita'eiya, Vani Ti'üyame mu'uya quenetavavirie.

²⁵ Mexüiva heutahaca cuiepa ti'aitamesüa, nitavavirieni müpaü 'utaitü, 'Ipaü canetini-naqueni ne, hicü cuitü pemünesimini Vani Ti'üyame mu'uya, pateyusie yecaime.

²⁶ Cuiepa ti'aitame cui niyuhiveriecaitüni. Muyühuritüacü, teüteri hamatüana memütecuacai vacü, 'ayumieme pücayuvaüriyacai mita'imaiyacü.

²⁷ Cuiepa ti'aitame cuya niutanü'ani cuitü, 'ita'aitüaca Vani mu'uya mütuimiecü.

²⁸ Mücü heyaca, mu'uya nanutiviteni casariyanata. Pateyusie yecaime ni'atüani. 'Üimari niyetuirieni, 'üimarita yuvarusi niyetuirieni.

²⁹ Hicü mete'utamariECA, Vani teyü'üquitüvametemama menecüne, caxarieya menecueni. Teuquiyapa meneiteni.

Teüteri que müttivarumi 'auxüme miriyari

(Mateu 14:13-21; Rucaxi 9:10-17; Vani 6:1-14)

³⁰ Mericüsü nü'arisixi Quesusisüa meniycuxeuërieni, que memüte'uyuri que memüte'üquitacai mete'itaxatüanique.

³¹ 'Iya müpaü tinivarutahüave, Cümüsü taxaüta tepuhu macumavesie, xequene'uxipieca 'esiva. Hipatü yuvaücavatü meni'axecaitüni menecücacaitüni, 'ayumieme tucari mepücahücai ni memütecuanicü müme.

³² Hicü canuvacie menecüne macumavesiepai yühücüate.

³³ Yuvaücavatü menivaruxeiya memecü, menimaicaitüni Qesusi. Naime quiecarisie quiecatari yuvaücavatü yü'ücama menecüne me'unasaxüaximetü. Me'uhaitütüatü meneta'axüani müme meri.

³⁴ Hicü 'anatiyeiximetü Qesusi, teüteri nivaruxeiya yumüireme. Nivarutinenimayata, muxasi yühüveme memücahexeiya vahepaü memü'anenecaicü. Mana nisutüani tiva'üquitüatü müiremecü.

³⁵ Hicüsüari ya'atevacacu tau, teyü'üquitüvametemama hesüana meniycuxeuërieni müpaü me'utiyuatü, 'Ena canacumaveni, yacanatevani tau.

³⁶ Quenivareutanü'axüa 'aurava memütayeixüanicü quiecarite 'esimüyeyeusie 'emüyeyeusie, memüteyutinanaïrienicü 'icuai.

³⁷ Mücü masi müpaü tinivaruta'eiya, Xeme püta xequetenivarumicua. Müme müpaü metenitahüave, Tame tete'inaanaiyu pa huta sienituyarisie 'arücame, tetevamini.

³⁸ Mücü müpaü tinivarutahüave, Quepaümeme xepexeiya pa. Xequeneuxeiya. Yame-tetimaica, 'Auxüme payari, huta quesüteyarita, metenitahüave.

³⁹ Hicü nivaruta'aitüani yunaime, memücuyaxixüanicü 'üxa macuyürasie yayupa-paümetü.

⁴⁰ Mana menicuyaxixüani, xei sienituyari ya huta teviyari heimana tamamata yameyupapaümetü.

⁴¹ Hicü 'auxüme payari 'anu'üca, huta quesüteyarita meta, yuheima heutinierca, pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, pa niutitara. Nivaru'ütüani teyü'üquitüvamete memüvaminicü. Huta quesüteyarita niutimura yunaime vahesie mieme.

⁴² Yunaitü mete'ucuaca meniutihuxani.

⁴³ Hicü menicuxeuërieni pa yuhayevameyari tamamata heimana huta quirivayari hüpüneme, quesüteyarita 'üarime yuhayevame.

⁴⁴ Müme memüte'ucuai 'uquisi xEICÜa 'auxüme miriyari mecaniyupaümecaitüni.

Qesusi ha heima que mütiuyeicacai

(Mateu 14:22-27; Vani 6:16-21)

⁴⁵ Hicü nivarutamexütüani teyü'üquitüvamete memacayaxecü canuvacie, memenuyehaitüiyacü Vesairapai haracuna 'anutaüye, mexi varateutüvacai teüteri.

⁴⁶ Vareutanü'axüaca, hürisie neutiyune yutanenevienique.

⁴⁷ Hicü 'ucutaicarecu, canuva haracuna hixüapa niuyemiecaitüni. Qesusi cuiepa püta niuyeicacaitüni yuxaütame.

⁴⁸ Mana me'uximatüaricame nivaruxeiya me'ivequeme, vahepa maye'ecacaicü. Hicü 'esivatücacu tuxacüta, Quesusi vahepa canamiecaitüni haracuna heima 'umietü. Ni-uyeyaniquercaitüni.

⁴⁹ Müme me'ixeyaca haracuna heima 'umiecame, müqui me'erietü, meniutihiva.

⁵⁰ Yunaitü menixeyia, meniyumuinacaitüni. Mücü cuitü nivarutahüave. Müpaü niutayüni, Yu'iyari xequeneucayasa, ne nepüyüane. Xepücaheumamaca.

⁵¹ Hicü vahesüa ye'acu, canuvasie 'acayerücu, 'eca neunuani. Müme cuini mieme menihüxiyacaitüni meni'iyarixiecaitüni.

⁵² Pa hepaüsita que mütiuyü 'asimepücatehetimaivavecai, masi yu'iyarisie meniupupurucaitüni.

*Quesusi que mütiwaranayexürüvacai Quenesareti cuieyarisie
(Mateu 14:34-36)*

⁵³ Hicü 'anutaüye me'anucüneca Quenesareti cuieyarisie meneta'axüani. Mana menecuvieni canuva.

⁵⁴ Canuvasie me'anaticünecu, yapaucua meneitimani quiecatari.

⁵⁵ Naisarie miemete vahesüa meniutanausaxüani. Menisutüani tecuicucate meva'atüvatü 'itarisie me'aheime haque meme'enana quename mana nua.

⁵⁶ Naisarie que müticuyeicacai, quiecarite 'esimüyeyeusie, 'emüyeyeusie, yeuta, tecuicucate menicutuarivacaitüni quiecarie hixüapa, vaüriyarica me'ipitüatü 'ix-uriquieya xEICÜA memümayüanicü. Yunaitü memicumauvacai menanayexürüvecaitüni.

7

*Tita ca'itiyacame meyeitüa tevi
(Mateu 15:1-20)*

¹ Mericüsü 'auriena meniyucuxeürieni Pareseusixi, hipatüta 'inüaricü memüte'üquitametetücai Querusareme memeyecü.

² Menivaruxeiya teyü'üquitüvametemama hipame metecuacame vamama ca'itiyacacu mecamaimatücaitü Huriyusixi vayeiyari que müti'ane. Meniniuquixiecaitüni müme.

³ Pareseusixi, hipatüta Huriyusixi teüteriyari yunaitü, xüca cuini mieme meca'utimaimani, tixaü mepücatecuaca, yutusima vayeiyarisie yametecahutü.

⁴ Quiecarie hixüapa me'ayecüatü xüca mecayuwenani hacü, mepücatecuaca. Vaücava cuxi müireme yeyari canixuaveni yamemütecahu, tecüxite xarite casute que memüte'itie.

⁵ Hicü Pareseusixi te'üquitameteta müpaü metenita'ivaviya, Titayari yutusima vayeiyarisie yamecatecahu 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete. Mesü vamama ca'itiyacacu mepütecua'a.

⁶ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Cari Quisariyaxi 'aixüa painecai meripai, xexatatü xeme, 'aixüa yuhesie 'axa mü'ane xemü'avietacü. Müpaü catina'uca, 'Icü teüteri yutetacü ve'eme mepünesixata, Que memüte'u'iyari püta teva mepu'uva.

⁷ Xüanacüa xEICÜA menenayexeiyani

Tita memüte'üquita, teüteri va'aisica mühücücü xEICÜA.

⁸ Tita müti'aitacai Cacaüyari xete'uhayevaca, teüteri vayeiyarisie xeteniviyani, tecüxite harevemete que xemütehauxina, tavari hepaüna müireme que xemüteyurie.

⁹ Müpaüta tinivarutahüave, Visi xepüteyurie xeme, xe'ihayevaca tita Cacaüyari müti'aitacai yaxemütecahunicü yuyeiyarisie.

¹⁰ Muisexi müpaü naineni, Quetinivareuyehüvirieca 'a'uquiyari 'avarusi. Tavari müpaü canaineni, Que mü'ane 'axa mutaineneni yu'uquiyari yuvarusi hepaüsita, que'umierieni xei mieme.

¹¹ Xemesü püta müpaü xeniutiyuaneni, Tevi xüca müpaü ticühüaveni yu'uquiyari yuvarusi, nepini naime cümana pemüparevianiqueyu, mücü Curuvani canihücütüni, taniuquicü, nepimini Cacaüyari, que maine,

¹² mücücü xepüca'ipitüaca 'uxa'atüni varie 'asimütiyurienenicü yu'uquiyari yuvarusi vahesie mieme.

¹³ Xecaneyeitüani tita Cacaüyari mütiutayü, yaxetecahutü yuyeiyarisie, que xemütevaretuiri yunivema. Vaücavamecü xepüteyurie 'icüpaü.

¹⁴ Tafari yu'aurie varutacuevieca teüteri, müpaü tinivarutahüave, Xequenene'enieca yunaitü, xequetenemaivaveni.

¹⁵ Tevi 'aurie tixaütü pücatixuave hesiena heutahame müyüveni ca'itiyacame meyeitüanicü. Tita taütana müratineica, mücü püta canihücütüni tita ca'itiyacame müreyeitüva tevi.

¹⁶ Xaütü netü mu'enaxü que'u'ena.

¹⁷ Hicü teüteri varucu'eiriecu, quita heutahacu, teyü'üquitüvametemama menita'ivaviya 'üxasi hepaüsita que müti'üquitacai.

¹⁸ Mücü müpaü tinivarutahüave, Cari xemeta 'asixepücatemaivave vahepaü. Xeme müpaü xecatehetimaive, naitü tevi 'aurie mütixuave hesiena heutahame püca'yüveni ca'itiyacame meyeitüanicü

¹⁹ 'iyarieyasie mücaheutahaquecü. Huriepana püta neutahaqueni, nihüani. Müpaü 'utaitü, naime 'icuai 'itiyacame nixatacaitüni.

²⁰ Tita tevi taüta müratineica, mücü püta canihücütüni tita ca'itiyacame meyeitüa.

²¹ Teüteri va'iyarisie catinimiemetüni 'axa que memüteyücühüave, que memütevacumaüva que mü'ane mücayü'üya mücayücüna,

²² que memütenavaya, que memüteyumemiva, que memüte'icumaüva xeime 'üyaya, que memüte'ihive'erie tita mücattivapini, 'axa que memüte'u'iyari, que memüte'irüma, que memüteyucahive'erie merucuyatüvetü, que memüteyucuasiri, que memüteyusevixima 'axa me'utiyuatü, que memüteyucatave'erie yacü xeicüa que memüteyücühüave.

²³ Mücü naitü 'axa que memüteyurie, vataüta catinimiemetüni. Mücü ca'itiyacame caneyeitüvani tevi.

*Yuri que müti'eriecai 'uca Sirupenisiatanaca
(Mateu 15:21-28)*

²⁴ Hicü mana heyaca, Tiru cuieyarisie ninuani, Siruni cuieyarisie. Quita heta'acu, püca'inaquecai Qesusi xevitü mütimariecacü, peru püca'yüvecai mana müyuhayevacü ca-marivatü.

²⁵ Mericüsü, 'uca niu'ena hepaüsitana. Cacaüyari müca'itiya ninücaitüni 'iya nu'aya 'ucatüme. 'Uca cuitü hesüana nuaca, huxiena niutihuximaqueni.

²⁶ Cüriyecusixi vaniuqui caniniuquieyatücaitüni, Sirupenisiasie ninuivametücaitüni. Vaüriyarica nipitücaitüni meyenü'anicü cacaüyari 'axa mü'ane, mixünacü niveya.

²⁷ Qesusi müpaü tinitahüave, Neuyeveca meri türi memütihuxanicü. 'Aixüa püca'ane türi vapa müvanavairienicü, sinurixi müvaminicü.

²⁸ Mücü müpaü tinita'eiya, Xasunicü peputaine 'uqui, peru 'asita sinurixi mepiticua'a türi vapa mexatüa mücavivive temüxiquiyari.

²⁹ Qesusi müpaü tinitahüave, 'Aixüa pemutayücü, quenemie. Camü cacaüyari 'axa mü'ane 'ari nixüna 'anive.

³⁰ Hicü yuquie heta'aca canitaxeiya yunive 'utasie cacaime, cacaüyari 'axa mü'ane 'ixünacu.

Qesusi que mürenayehüa tevi mücaheu'enacai münenuriecai

³¹ Hicü Tiru cuieyarisie heyeyaca Siruni cuieyarisie niuyeyune. Tamamata Quiecarite müracutevasie 'uyeyaca, Carereya haracunayarisie neta'ani.

³² Mana meni'atüirieni tevi mücaheu'enacai münenuriecai. Vaüriyarica menipitüani hesiena mutimenicü.

³³ Yateva heivitüca hücüame teüteri memüca'anu'uva, nacatana neica'uitüani yu'itüvame. 'Uta'aüsicavieca nimayüani nenieya.

³⁴ Yuheima heutiniereca na'aivani Quesusi. Yuniuquicü müpaü tinitahüave tevi, Hepata, taniuquicü quevatiyepietücani paine.

³⁵ Yapaucua nacateya nivatiyepierixüani nenieya niuxünarieni, heiseriemecü 'utani-utü nayani.

³⁶ Hicüsüari nivaruhüritüani xeime memücatehecuxaxatüvanicü, peru que mütivaruhüritüa, müme masi yemecü metenicuxatacaitüni naisarie.

³⁷ Vaücavamecü menihüxiyacaitüni teüteri yame'utiyuatü, Naime 'aixüa catiniuyurieni. Müme memücaheu'enanacai meheu'enanacame nivarayeitüvani, müme memücaniuvavecai meniuvaveme nivarayeitüvani.

8

Teüteri que mütivaruni nauca miriyari (Mateu 15:32-39)

¹ Mericüsü 'anapaitütü tavari yumüiretü teüteri meyucuxeüriecu, 'icuai mecahexeiya-cacu, teyü'üquitüvamete nivarutacuevieni yu'aurie. Müpaü tinivarutahüave,

² Ne teüteri nepüvanenimaya. Haica tucari mepuyuri nehamatü. 'Icuai mepücahexeiya.

³ Meyehacacuitüveme xüca nevareutanü'axüani vaquie, huyeta mepe'amüxüani, hipatü tevapai mecaniquiecataritüni.

⁴ Teyü'üquitüvametemama müpaü metenita'eiya, Haque mieme peyüve pa mütivaruminicü 'ime 'ena macumavesie.

⁵ Mücü müpaü tinivaruta'ivaviya, Quepaümeme xepexeiya pa. 'Atahutame, meniu-tiyuani.

⁶ Hicü nivaruta'aitüani teüteri cuiepa memücuyaxecü. 'Atahuta payari 'uti'üca, pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, nititara. Teyü'üquitüvamete nivaru'ütüani memüvaminicü. Müme mecanivarumini teüteri.

⁷ Yapaümeme quesüte menivarexeiyacaitünita 'esimemüpepe. Pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, tiniuta'aita quesüte memümüquienicüta.

⁸ Mete'ucuaca meniutihuxani. Yuhayevameyari tarimeyari meniucuxeürieni teyü'üquitüvamete, 'atahuta quirivayari nayani.

⁹ Esivatücacu nauca miriyari mecaniyupaümecaitüni teüteri. Hicü nivareutanü'axüani.

¹⁰ Teyü'üquitüvamete vahamatü yunaitü canuvasie menacayaxe, Rarümanuta müracutevasie menecüne.

'Inüari que memüte'itavaviri Pareseusixi (Mateu 16:1-4; Rucaxi 12:54-56)

¹¹ Hicü Pareseusixi meniu'axüani. Menisutüani niuqui mexüatüatü hamatüana, me'ivavirietü 'inüari memüxeiyacü muyuavisie mieme mupitüarie, memi'inüatanicü.

¹² Mücü yu'iyarisie ha'aivatü müpaü niutayüni, Titayari 'inüari metevava hicü mieme-texi. Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, yemecü 'inüari mepücapitüarieni hicü miemetexi.

¹³ Varucu'eirieca hutarieca nacayerüni canuvasie, 'anutaüyepai neyani.

Tiyucuxanariyame Pareseusixi vahesüa mümieme (Mateu 16:5-12)

¹⁴ Mericüsü teyü'üquitüvamete metenatümaiya pa mema'üuniquecai. Xeime hücüa mepexeiya pa canuvasie.

¹⁵ Hicü müpaü tinivaruta'imaiya, Yumarima 'aixüa xequeneyucuerivayurieca tiyucuxanariyame hepaüsita Pareseusixi vahesüa mümieme, Herurexisüa mümieme.

¹⁶ Müme müpaü meteniyutahüave, Pa temücaheye'üicü müya naineni.

¹⁷ Qesusi tiutimaica que memüteyücühüavecai müpaü tinivarutahüave, Titayari ni-uqui xetexüatüa pa xemücahexeyacü. Xecate'enana, xecatemaivave cuxi. Xe'iyari cuxi tise'se'i.

¹⁸ Xe'uhüxitü xecateheuneniere, xe'unacatü xecateheu'enana, tixaü xecateha'eriva.

¹⁹ 'Auxüme payari ne'utitaracu 'auxüme miriyari vahesie mieme, quepaüme quirivayari hüpüneme xepucuxeürie muyuhayevaxü. Müme müpaü meniutiyuani, Tamamata heimana hutame.

²⁰ Mücü tivarahüave, 'Atahuta payari nauca miriyari vahesie mieme ne'utitaracu, quepaüme quirivayari xepucuxeürie muyuhayevaxü. Müme meniutiyuani, 'Atahutame.

²¹ Müpaü tinivarutahüave, Queri xecatemaivave cuxi.

Macüpecai que müranayehüiya Vesairasie

²² Hicü mecaneta'axüani Vesairapai. Teüteri meni'atüirieni 'uqui macüpecai, vaüriyarica me'ipitüatü mimayüanicü.

²³ Hicü macüpecai mamayasie tiviereca, quiecarite sitapai neihana. He'aüsicamaxüaca hüxitana, hesiena 'utimeca, müpaü tinita'ivaviya, Tixaü pecatixeiya.

²⁴ Hicü 'anutaniereca müpaü niutayüni, Teüteri cüyexi nepüvaxeiya yaxeicüa me'aneneme, peru teüteri meneu'uvani.

²⁵ Hicü hutarieca hüxitana niutimeni. Tevi nanutaniere, heunieretü nayani. Naime tiniuxeiya que mütiyayacü.

²⁶ Hicü Qesusi nitanü'ani quiena müpaü titahüaveca, Quiecarisie pepücaheumieni, xeime pepücaraxaxatüvani.

Pecuru que mütiyutahecüataxü

(Mateu 16:13-20; Rucaxi 9:18-21)

²⁷ Hicü Qesusi teyü'üquitüvamete vahamatü yunaitü menecüne. Quiecarite 'es-imüyeusie meniu'uvacaitüni Sesareya Piripu 'aurie. Mana huyeta me'uyehutü, müpaü tinivaruta'ivaviya teyü'üquitüvamete, Teüteri que me'utiyuane que nemüpaicü ne.

²⁸ Mümeri müpaü metenita'eiya, Hipatü müpaü meniutiyuane, Vani Ti'üyame pemühücücü, hipatüta 'Eriyaxi pemühücücü, hipatüta texaxatamete pemüxevitü.

²⁹ Hicü müpaü tinivaruta'ivaviya, Xemete que xe'utiyuane que nepüpaicü. Pecuru müpaü tinita'eiya, Que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitütütü, 'ecü pecanihücütüni.

³⁰ Hicü nivaruhüritüani 'asimemücatehehüavenicü xeime hepaüsitana.

Qesusi que mütihecüatacai que mütimierieniquecai

(Mateu 16:21-28; Rucaxi 9:22-27)

³¹ Hicüsüari nisutüani tiva'üquitüatü, müpaü 'utaitü, Neuyeveca cuxi ne Yuri Tevi que nemütiteva vaüca nemüticuinecü. Ta'uquiyarima, mara'acate memühüritüarie, mümeta 'inüaricü memüte'üquitamete mecanenitixani'eriecuni. Necanimieriemücü, necananutanierimücü hairieca tucarisie.

³² 'Icü niuquieya canihécüacaitüni que mutayü. Hicü Pecuru yateva heivitüca nisutüani 'icu'imaiyatü.

³³ Qesusi ta'aurie 'aveca, hipame varuxeiyaca teyü'üquitüvamete, nicu'imaiyani Pecuru müpaü 'utaitü, Xaüsie queneuye'a Cauyumarie Nehüxie pepüca'uveni. 'Ecü Cacaüyariपाü pepücare'iyari, teüteri vahepaü xecüa pepüre'iyari.

³⁴ Hicü yu'aurie varutacuevieca teüteri, teyü'üquitüvamete vahamame müpaü tinivarutahüave, Tevi xüca yuvaüriyani nehamatü muyeicanicü, queyuxani'erieca, queyuvaüriyani sepa curuxisie mümierieni, nehesie quetiviyani.

³⁵ Que mü'ane müyutavicueisitüamücü caniyutatümaiymücü. Que mü'ane müyutatümaiya nehesie mieme, niuqui 'aixüa manuyünesie mieme, mücü niyutavicueisitüamücü yemecü.

³⁶ Tevi nai cuiepa mütixuave xüca ra'ivanique, tita ra'ivaqueyu xüca yutatümaiyanique.

³⁷ Tevi titacü tiyutuani yutucari mücanavaiyarienicü.

³⁸ Hicü miemetexi hipame va'ütama memüvacumaüva 'axa memüteyuruva vasata 'uye-icatü, que mü'ane münesiteviya miteviya nenuqui, neta Yuri Tevi que nemütiteva necaniteviyacamücü 'iya quepaucua nemunuani ne'uquiyaripaü nemarivetü, netupirisixima memüpasie Cacaüyariesie mieme vahamatü.

9

¹ Hicü müpaü tinivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, hipatü 'uva memü'uva mepücacuini mexi mecanenierivave que mütiyüni quepaucua Cacaüyari munuani türücaüyemecü ti'aitatü. 'Arique mücaque mecanicuicuni.

Qesusi yücü 'anetü que müratüa

(Mateu 17:1-13; Rucaxi 9:28-36)

² Hicü 'ataxeime tucari 'anucayacu Qesusi nivarevitüni Pecuru Cacuvu Vani yemuri 'amanutitevisie yuhücüame. Mana yücü 'anetü nayeitüarieni vahüxie.

³ Quemarieya xavatütü nayani, cui tuxatü 'üvipaü. Cuiepa mütama turiyame müya 'aneneme pücaüve mitiyeitüani.

⁴ Mana 'Eriyaxi Muiseximatü memasiücütü menacüne, Qesusimatü metenicuxatacaitüni.

⁵ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave Qesusi, Ti'üquitame 'acu, 'aixüa cani'aneni 'uva temu'uvacü. Camüsü xamaru tepütivevieni haicame, 'ahesie mieme xeime, Muisexisie mieme xeime, 'Eriyaxisie mieme xeime.

⁶ Pecuru 'asipücatimaicai que mütayüuniqueai, teyü'üquitüvamete cui memeumamacaicü. 'Ayumieme müpaü putayü.

⁷ Hicü haivitüri nuaca nivaru'etüriviya. Xevitü niutaniuni haivitürisie ya'utaitü, 'Icü caninenivetüni neninaqui'erieca, xequene'enieca.

⁸ Yapaucua mehanieretücüneca naisarie, xeime mepüca'uxei yu'aurie 'uveme, Qesusi xeicüa meniuxeiya.

⁹ Hicü yemurisie me'acanexüaximecacu, Qesusi nivaruta'aitüani 'asimemücatehehüavenicü xeime tita memüte'uxei, mexi Yuri Tevi müquite vasata ca'anucuqueveci cuxi, 'ariqueque xeicüa.

¹⁰ Que mainecai yamecatenicahehüaitüni, peru yusata niuqui menixüatüacaitüni tita mütixatacai, manucuqueni müquite vasata que mainecai.

¹¹ Hicü müpaü metenita'ivaviya, Müme 'inüaricü memüte'üquitamete, titayari müpaü mete'utiyuane quename heuyevese 'Eriyaxi meri munuani.

¹² Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Neuyeveca 'Eriyaxi meri munuani 'aixüa miyurieni naime. Masi que re'uxa Yuri Tevi hepaüsita, que müreuyevese vaüca müticuinecü müxani'erivanicü.

¹³ Masi ne müpaü netinixecühüaveni, 'Eriyaxi caninuaniri. Yamepiyuri que mütivanaquecai, müpaü que müre'uxa hepaüsitana.

Qesusi que mürenayehüa temaicü, cacaüyari 'axa mü'ane 'iviyacacu

(Mateu 17:14-21; Rucaxi 9:37-43)

¹⁴ Hicü mevaranucu'axirümecacu hipame teyü'üquitüvamete, yumüireme teüteri meni-varuxeiya teyü'üquitüvamete va'aurie, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai meni-varuxeiya niuqui mexüatüacame vahamame.

¹⁵ Hicü teüteri me'ixeyaca Qesusi, meniuhüxiyani, hepana meniutanausaxüani menitavaürütüani.

¹⁶ Mücü müpaü tinivaruta'ivaviya müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Titacü niuqui xetexüatüa vahamatü.

¹⁷ Tevi xevitü müpaü tinita'eiya, Neuxei ti'üquitame, nenive 'uquitüme nepümasi'atüiri, cacaüyari 'axa mü'ane minü'ücü ca'itaunietü mütaniunicü.

¹⁸ Sepa haque meita'axiya peiyehüpa, cuaimuxari püvayeneica, yutametecü pütiutaqueve putanaranare. Ne nenivarutavavirieni teyü'üquitüvamete 'ahesüa miemete memenayehüanicü, peru mepüyutatexie.

¹⁹ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Cari hicü miemete yuri xepücate'erie. Quepaümexa peuyevese xehamatü nemucani. Quepaümexa nepüxenevieca. Xequenavitüqui.

²⁰ Hicüsüari meni'atüirieni. Mücü cacaüyari 'ixeyaca Qesusi, yapaucua nitanüni temaicü. Cuiepa 'ucaveca 'iya, nicurupenecaitüni, cuaimuxari 'anativietü.

²¹ Qesusi müpaü tinita'ivaviya quemasieya, Quepaümexa pi'axiya. Mücü müpaü niutayüni, Nunusiyaripai.

²² Müixa taipa hapa neihüpani 'imienique. 'Ecü xüca peyüveni 'asipemütiyurieni, quetanenenimayaca quetaneparevieca.

²³ Qesusi müpaü tinitahüave, Titasü peraine, xüca neyüveni pemaine. Que mü'ane yuri müti'erie naimecü püyüve.

²⁴ Hicü temaicü quemasieya müpaü tiniuhiva, Yuri nepüti'erie 'acu, queneneuparevi yuri xüca necati'erieca.

²⁵ Qesusi yumüireme varuxeiyaca me'anausaxüaximeme hepana meyucuxeürienique, nitatieni cacaüyari 'axa mü'ane müpaü ticühüavetü, Neuxei 'ecü cacaüyari pemüca'itaunie mütaniunicü mü'enanicü, ne nematini'aitüaca pemixünacü, tavarı pemüca'iviyanicü.

²⁶ 'Iya cacaüyari 'utahivaca 'itacasetü carima, nixüna. Müquipaü 'anetü nayani temaicü. 'Ayumieme 'esivatücacu yunaitü müpaü meniutiyuani, Caniumüniri.

²⁷ Perusü Qesusi temaicü mamaya 'uviyaca nenucuhana. 'Iya nanucuqueni.

²⁸ Hicü quita heutahacu, teyü'üquitüvametemama müpaü menita'ivaviya yuhücüate me'ayetetü, Titayari tetetatatexie tame temayenü'anicü.

²⁹ Mücü müpaü tinivarutahüave, Yunenevietü yuhaquietü xEICÜA caniyüveni meyenü'anicü 'ipaü 'aneneme.

Qesusi tavarı que mutayü que mütimierieniquecai

(Mateu 17:22-23; Rucaxi 9:43-45)

³⁰ Hicü mana menecüne. Carereya cuieyarisie meniuyecüne. Püca'inaquecai xevitü mütitamarienicü.

³¹ Teyü'üquitüvamete tiniva'üquitüacaitüni. Müpaü tinivarutahüave, Ne Yuri Tevi nehücütütü nepüyetuiya teüteri vamamasie. Menenimiecuni. Nemierieme, hairieca tucari 'anucayayu nenanucuquemücü.

³² Müme 'icü niuqui mepücahetimaivavecai. Menimamacaitüni me'ita'ivaviyaque.

Que mü'ane masi müve'eme

(Mateu 18:1-5; Rucaxi 9:46-48)

³³ Mericüsü Caperünaume meneta'axüani. Quita meheutahaxüacu müpaü tinivaruta'ivaviya, Titacü niuqui xetexüatüacai huyeta.

³⁴ Müme cayuvatü xEICÜA meniumacaitüni, niuqui memüxüatüacaicü huyeta que mü'ane müme masi müve'emetücaicü.

³⁵ Hicü 'ayerüca, Tamamata Heimana Yuhutame varutacuevieca yu'aurie, müpaü tinivacühüaveni, Xevitü xüca ve'eme 'ayeimücüni, neuyeveca yunaime vaparevivame mayuyetitüanicü 'imatüreme mayuyetitüanicü.

³⁶ Hicü nunusi 'ahanaca vahixüapa nitaqueni. 'Itituca müpaü tinivarutahüave,

³⁷ Que mü'ane xeime mütanaqui'erieni 'ipaü me'aneneme türi nehesüa mümiemecü, mücü canenitanaqui'erimücü ne. Que mü'ane munesitanaqui'erieni ne xEICÜA pücanesitanaqui'erieni, masi que mü'ane munesihyenü'a canitanaqui'erimücüta.

*Que mü'ane mücatasi'aye'uni, mücü tahesie tiniviyani
(Rucaxi 9:49-50; Mateu 10:42)*

³⁸ Vani müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, xeime tahesie mücativiya tecaniuxeiya varayenü'avame cacaüyarixi 'axa memü'anene, 'ahesüa niu miemetütü. Mücü tahesie mücativiyaü, 'ayumieme tepinena.

³⁹ Quesusi müpaü niutayüni, Xepüca'inenaca. Tevi xüca türücaüyemecü 'inüari tiyurieneni, müpaü 'utaitü quename nehesüa mieme, quetiüyüveni cuitüva nehepaüsita 'axa mutaineneni.

⁴⁰ Que mü'ane mücatasi'aye'uni, tahesie catiniviyani.

⁴¹ Que mü'ane xei tecüxiyari müxeharütüani Cürisitusüa miemete xemühümecü, yemecü peixeiyani tita müra'ivaxü.

*Titacü mütitiquetamüre
(Mateu 18:6-9; Rucaxi 17:1-2)*

⁴² Que mü'ane mitiquetamüra xeime 'icü türi yuri memüte'erie, masi 'aixüa püyüniqeyu mata mahete xüca 'ecatütüanique cüpieyasie, haramarasie xüca heucahüiyanique meripai.

⁴³ 'Amama xüca masihecahüpani, quenavitequi. Masi 'aixüa püyüniqeyu pemama-purutü xüca peheutahanique tucari maxuavesie, hutame pe'ucamamatü xasi taiyari-yarisie pemücaheutahanicü mücatüvesie.

⁴⁴ Mana cuisi müvacüme pücamüni tai pücatüveni.

⁴⁵ 'Aüca xüca masihecahüpani, quenavitequi. Masi 'aixüa püyüniqeyu xüca pe'ücapurutü peheutahanique tucari maxuavesie, hutame pe'uca'ücatü xasi taiyariyarisie pemücauhüiyanicü mücatüvesie.

⁴⁶ Mana cuisi müvacüme pücamüni tai pücatüveni.

⁴⁷ 'Ahüxi xüca masihecahüpani, quenivatitu'i. Masi 'aixüa püyüniqeyu xüca peheutahanique haque Cacaüyari müra'aita tapa pe'acüpetü, xasi taiyariyarisie pemücauhüiyanicü hutame pe'ucahüxitü.

⁴⁸ Mana cuisi müvacüme pücamüni, tai pücatüveni.

⁴⁹ Yunaitü meni'itiyacuni taicü, naitü mavari que müti'itiva 'unacü.

⁵⁰ 'Una 'aixüa canü'aneni, peru xüca hamuritü 'ayanique, titacü ha'usivime xete-heyeitüaniqueyu 'una. 'Una xequenexeiyani yuhesie 'aixüa xeteyuxexeyatü.

*Quesusi que müti'üquitacai, 'uqui yü'üya mücu'eirie hepaüsita
(Mateu 19:1-12; Rucaxi 16:18)*

10

¹ Mericüsü mana heyeyaca, Cureya cuieyarisie 'uyeyaca, Curutani hatuxame 'anutaüye ninuani. Mana tavari teüteri hesüana meniyuxeüriecaitüni. Que mütiyurienecai, tavari tiniva'üquitüacaitüni.

² Hicü Pareseusixi meniu'axüani, müpaü mete'icu'ivaviyatü me'i'inüatatüvetü, Titau-niva 'uqui yü'üya mücu'eirienicü me'utiyuatü.

³ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Que tixe'u'aitüa Muisexi.

⁴ Müme müpaü metenitahüave, Muisexi nipitüani tevi xapa mütavevienicü 'eiriya hepaüsita, 'arique micu'eirienicü.

⁵ Quesusi müpaü tinivaruta'eiya, Xe'iyari müsese'icü 'ayumieme 'icü 'aitüarica tinixe'uta'utüirieni.

⁶ Peru matüaripai naitü mütiunetüariepai, Cacaüyari nivarutivieneni 'uquitüme 'ucatüme.

⁷ 'Ayumieme 'uqui niyupatamücü, yuquemasi yuvarusi vahesüa niyeyeimücü, yu'üyasie tiniviyamücü.

⁸ Memüyuhutacai xei vaiyari mecanacünicuni meyuxevitü, cananuyüneni. 'Ayumieme mecaniyuxevini, mepücauyhutari.

⁹ Mericüsü Cacaüyari que mütivaruxeviriyaxü, tevi pücvataxüriexüani.

¹⁰ Hicü quita me'ayetetü, teyü'üquitüvamete tavarari menita'ivaviya mücü hepaüsita que mutayü.

¹¹ Qesusi müpaü tinivarutahüave, Que mü'ane 'icu'eirieme yü'üya, xeime püta mütivitüni, mücü nicumaüvani que mü'ane mücayü'üya.

¹² 'Ucata xüca 'icu'eirieni yücuna, xeime püta xüca 'uticünata, mücü nicumaüvani que mü'ane mücayücuna.

Qesusi que mütiuniu, türi 'aixüa memü'itüarienicü

(Mateu 19:13-15; Rucaxi 18:15-17)

¹³ Hicü hesüana mecaniva'atüvacaitüni türi vahesie mutimenicü, peru teyü'üquitüvamete menivarutate'acaitüni.

¹⁴ Qesusi varuxeyaca teyü'üquitüvamete que memüteyuriecai niuyeha'ani. Müpaü tinivarutahüave, Xequenivapitüaca türi nehesüa memü'axenicü. Xepücavanenasitüiyani. Cacaüyari müya me'aneneme catiniva'aitüvametüni.

¹⁵ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane nunusipaü mücayuvaüriya Cacaüyari mütita'aitüanicü yapücatipitüarieni.

¹⁶ Hicü yumamasie varutitücütü yacaniutainecaitüni para 'aixüa memü'itüarienicü vaheima 'utimeca.

'Uqui müxicutücai

(Mateu 19:16-30; Rucaxi 18:18-30)

¹⁷ Mericüsü Qesusi niyemieximecaitüni. Hicü tevi 'unausarümetü hesüana ninuani. Huxiena niutitunumaqueni müpaü ticu'ivaviyatü, Ti'üquitame 'aixüa pemütiuca'iyari 'acu, tita reuyevese nemütiyurienicü tucari mücaxüve nehesie mütinaquenicü.

¹⁸ Qesusi müpaü tinita'eiya, Titayari 'aixüa netiuca'iyarime penetixata. Tevi 'aixüa mütiuca'iyari 'apüca'uyeica, Cacaüyari yuxevitü 'aixüa pütiuca'iyari püta.

¹⁹ 'Ecüsü 'aitüarica pepümate, pepücati'amieni, xeime 'üyaya cünaya pepücacumaüvani, pepücatinavayani, xemiesie pepücarahüpani peti'itavatü, pepücati'acuamanani, 'aquemasi 'avarusi quetinivareuyehüvirieca, que manuyüne.

²⁰ 'Iya müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, 'icü naimesie yanepüticamie temaicüyaripai.

²¹ Qesusi 'ixeyatü ninaqui'eriecaitüni. Müpaü tinitahüave, Xevitiüxa xEICÜA peuyevese yapemütiyurieni. Quenemie, tita pemürexeyia quetinetua, tuminiyari queni-varumicua puvüresixi. Mücücü muyuavisie vaüca pepeucaqueni. Pevare'ütüame quenaye'a, nehesie quetiniviyani, sepa curuxisie pemumierienique.

²² 'Icü niuquicü panutixünetüya. Yuhiverietü caneyani vaüca mürexeyiacaicü.

²³ Hicü Qesusi yu'aurie hanieretüyaca müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Canicuaniveni xicusixi memaye'axüanicü Cacaüyari mütiva'aitüvametünicü.

²⁴ Teyü'üquitüvamete menihüxiyacaitüni niuquieyacü. Qesusi hutarieca müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Nenivema, canicuaniveni müme yuri memüte'erie tuminisie memaye'axüanicü Cacaüyari mütiva'aitüvametünicü.

²⁵ Sepa mücacuanivenique cameyu manuyehani 'ivipame huxieyasie, peru siepüre yeme pücuaneve xicu maye'anicü Cacaüyari müti'aitüvametünicü.

²⁶ Müme masi vaüca menihüxiyacaitüni. Müpaü meteniyücühüavecäitüni, Mericüte, xüca müpaü 'aneni, quepai püyüve mütavicueisitüarienicü.

²⁷ Hicü Qesusi vaxeyiatü müpaü niutayüni, Teüteri mepücaüyvave memüyutavicueisitüanicü, masi Cacaüyari caniyüveni müvatavicueisitüanicü. Cacaüyari naimecü caniyüveni.

²⁸ Hicüsüari Pecuru nisutüani müpaü ticühüavetü, Camüsü tame naime tete'ucu'eirieca 'ahesie tepüteviya.

²⁹ Quesusi müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane micu'eirie yuqui yu'ivama yuvarusima yuquemasima yü'ütama yunivema yucuie, xüca varucu'eirieni necümana, niuqui 'aixüa manuyünesie mieme,

³⁰ xei sienituyari masi varexeiyatü canayeimücü hicü quite, 'ivamarixi, yuvarusima, yunivema, cuie. 'Uximatüarietü varexeiyatü canayeimücü. Tucari 'umamiesie 'aye'ame, tucari mücaxüve hexeiyatü canayeimücü.

³¹ Peru yuvaücavatü hicü memüve'emete, 'imatüremete mecanacünicuni, 'imatüremete ve'emete mecanacünicunita.

Tavari Quesusi que mutayü que mütimierieniquecai

(Mateu 20:17-19; Rucaxi 18:31-34)

³² Mericüsü huyeta meniuhucaitüni Querusareme meutiyune 'utüa, Quesusi nanuhaitüacaitüni. Teyü'üquitüvamete menihüxiyacaitüni. Hipatü memiveiyacai menimamacaitüni. Hicü tavari yateva canivarevitüni Tamamata Heimana Yuhutame. Nisutüani tivacuxaxatüvatü que mü'itüarieniquecai,

³³ müpaü 'utaitü, Neuxei, Querusareme teneta'axüacuni. Ne Yuri Tevi que nemütiteva necaniyetuiyamücü mara'acate memühüritüarie vahesüa, müme 'inüaricü memüte'üquitamete vahesüa. Va'isücate menesitahüaveyu, necanimieriemücü, menesiyetuayu teüteri memücahuriyusixi vahesüa.

³⁴ Müme mecanenitananaimacuni, yuhaxüama nehesie meniuta'aüsicaviecuni menenicuvaxüacuni, mecanenimiecuni. Peru hairieca tucari 'aye'ayu, necananu-cuquemücü.

Cacuvu Vanimatü que memüte'itavavirie

(Mateu 20:20-28)

³⁵ Hicü Severeu nivemama Cacuvu Vani yuhutatü 'aura me'acüneca, müpaü metenitahüave, Ti'üquitame, pütasinaque tahesie mieme yapemütiyurienicü, que temümatetavavirieni.

³⁶ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Que tixenaque yanemütiyurienicü xehesie mieme.

³⁷ Müpaü metenita'eiya, Quetaneupitüa 'atemutiyaxecü xevitü 'aserieta xevitüta 'a'utata, quepaucua visi pe'aretü pemayani.

³⁸ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, 'Asixepücatemate tita xemütecü'ivava. Ne-hepaü xete'ucacucuinertü xeteyüvave xemenu'ienicü tita nemüranu'ieni ne, nehepaü xeteyüvave xema'ivarienicü tevi que müranucanamiapaü hacü quepaucua muca'üyarie.

³⁹ Müme müpaü meniutiyuani, Tecaniyüvaveni. Quesusi müpaü tinivarutahüave, Yemecü tita nemüranu'ieni xecananu'iecuni, nemüca'üyarienipaü xecanica'üyariecuni.

⁴⁰ Peru heiserie nepücahexeiya nemüxepitüanicü ni neserietä ni ne'utata 'axemutiyaxecü. Masi müme vahesie mieme mucuha'arisie xEICÜA, müme yametenipitüariecuni.

⁴¹ Hipatü Tamamata me'u'enanaca que memutiyuanecai, menisutüani mevaxeümatü Cacuvu Vani.

⁴² Quesusi yu'aurie varutacuevieca yunaime, müpaü tinivarutahüave, Xeme müpaü xepütemate, müme nuivarite vasata memümariva mete'aitametetütü meteniva'uxitüaca mete'aitatü. Vavemete heiserie mecanexeiyani vahepaüsita que memüteyurieni.

⁴³ Müpaü pücatiyüni xeme xesata. Que mü'ane ve'eme mayaniqueyu xesata, yunaime xeparevivame canayeimücü.

⁴⁴ Que mü'ane mexüacame mayaniqueyu xesata yunaime xehesie mieme vaüriyarica ti'uximayatü canayeimücü.

⁴⁵ Yuri Tevi que nemütiteva, que nemütinua, nemüpareviyanicü nepücanua, masi neva-parevienique püta necaninuani, netucari nemütatüanicü yumüireme vahesie mieme, nevaxünaque.

Que müranutanierixü Varütimeyu macüpecai
(Mateu 20:29-34; Rucaxi 18:35-43)

⁴⁶ Mericüsü Quericu meneta'axüani. Mana meheyehuximecacu 'iya Qesusi, teyü'üquitüvametemama yunaitü, yumüiretü teüteri vahamatü, tevi macüpecai mana niucateitüni huye tesita tivautü, Varütimeyu titevatü, Timeyu nu'ayatütü.

⁴⁷ 'Icü 'u'enaca quename Qesusi Nasaretitanaca 'uyüximecai, nisütüani müpaü tiuhivatü, Qesusi 'acu Raviri pemünu'aya, quenenenenimayaca cuerietü.

⁴⁸ Yumüiretü menitate'acaitüni cayuvatü müticanicü. Mücüsü masi carima müpaü tiniuhivacaitüni, Raviri nu'aya 'acu, quenenenenimayaca cuerietü.

⁴⁹ Qesusi mana 'utaqueca, müpaü niutayüni, 'Aura xequenehüaviyu. Müme mehecüneca 'aura menitahüave macüpecai, müpaü me'utiyuatü, 'Aiyari queneucayesa quenanucuquexi, 'aura pümasitahüave.

⁵⁰ Mücü yü'ücaru heviveca, 'anucuqueca, Qesusisüa neyani.

⁵¹ Qesusi müpaü tinitahüave, Que matinaque nemümasiyurienicü. Macüpecai müpaü niutayüni, Ti'üquitame nepayeniereniqueyu.

⁵² Qesusi müpaü tinitahüave, Quenemie, yuri pemütiuta'ericü pepanayeve. Yapaucua nanutaniere, huyeta neiveiya Qesusi.

Querusaremesie que müreutaha
(Mateu 21:1-11; Rucaxi 19:28-40; Vani 12:12-19)

11

¹ Mericüsüari Querusaremesie me'axüaximecacu Vetüpaquesie Vetaniasie, yemuritüa me'u'axüacu Huriva Macu'u müracusevasie, yuhutame nivarutanü'ani teyü'üquitüvamete.

² Müpaü tinivarutahüave, Quiecaru 'anutaüye mucumasie xequenehu. Mana xe'anutahaxüaximetü puxu nunusi xecanetaxeiyacuni hacuviecame, tevi hesiena müca'anutiyerüve cuxi. Xequenacuxüna xequenahani.

³ Xevitü xüca müpaü tixecu'ivaviyani, Titayari müya xeteyurie 'utaitü xeme müpaü xequenetiyua, Ti'aitame neiyehüaca, cuitüva canenü'amücü.

⁴ Mericüsü mehecüneca caye 'utüa meneitaxeiya puxu nunusi 'acuviecame quitenie 'aurie. Menecuxüna.

⁵ Teüteri mana memüti'ucal hipatü müpaü metenivaruta'ivaviya, Que xeteyurie puxu nunusi xe'acuxünatü.

⁶ Hicü yametenivarutahüave que mütivarutahüavixü Qesusi, teüteri yametenivarupitüani.

⁷ Puxu meneyehana Qesusisüa. Hicü yü'ücaru me'enutiveriecu, hesiena nanutiyerüni.

⁸ Yumüiretü me'ivaüritüatü yü'ücaru meni'itüaximecaitüni huyeta. Hipatüta cüye xavari me'uhapatü meniyetuaximecaitüni.

⁹ Memuhaitütüacal, memu'imamatücal müpaü metenihivacaitüni, Quetaneutavicueisitüa 'aixüa, 'aixüa queticuxaxasivani 'iya hepaüsita, que mü'ane Ti'aitamesüa miemetütü 'amamie hepaüsita,

¹⁰ que mü'ane Ti'aitametütü maye'ani tatevari Raviri müti'aitacaipaü, mücü hepaüsita. 'Aixüa cani'aneni que mü'ane taheima macave.

¹¹ Mericüsü Qesusi Querusaremesie neutahani, tuqui 'amüpata neutahani. Hanieretüyaca naisarie nivayeyani 'acayunirümecacu. Tamamata Heimana Yuhutame vahamatü yunaitü menecüne Vetaniyapai.

Que mütiuniu 'axa mü'itüarienicü xapa mücatacacai
(Mateu 21:18-19)

¹² Mericüsü 'uxa'arieca Vetaniya meheycüneca Qesusi neuhacamücücaitüni.

¹³ Xapa 'uxeyiaca tevapai xavacame, hepana neyani 'ixeiyaque, siparasü xüca tixaü ticaxeyiaqueyu hesiena. Mana nuaca tixaütü cacatiniucaxeyia, xavari xEICÜA, maxux-uavere müca'aye'avecaicü.

¹⁴ Qesusi hicü müpaü tinitahüave xapa, Hasuacu xevitü tüma 'a'icuxi pücaticuani. Meni'enieni teyü'üquitüvemetemama.

Que müti'iti tuqui 'amüpa

(Mateu 21:12-17; Rucaxi 19:45-48; Vani 2:13-22)

¹⁵ Hicü Querusareme meneta'axüani. Qesusi tuqui 'amüpa curaruyarita heutahaca, nisütüani varanuyeveveyatü müme tuqui curaruyarita memütetuacai memütenanecai. Tumini patamete vamexate natixürieni, cucuruxi vatuayamete va'üparite natixürieni.

¹⁶ Pücavapitüacai tixaü mete'apitü memanuyecücanicü tuquita.

¹⁷ Mana tini'üquitacaitüni müpaü tivacühüavetü, 'Ipaüri care'uxa, Nequie nenevieri quiyari canimarivacamücü yunaime nuivarite vahesie mieme. Xemesü püta terü xecanayeitüaca haque tenavayamete memüyu'avieta.

¹⁸ Hicü mara'acate memühuritüarietü, müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai vahamatü yunaitü meni'enieni, menimacarücaitüni, teüteri yunaitü memühüxiyacaicü tita müti'üquitacai hepaüsita. 'Ayumieme mara'acate metenicuvautüvecaitüni que memüte'imienique.

¹⁹ Hicü 'ucutaicarecu quiecarisie nivayeyani.

Xapa que mütiuva, tiutaniucu para 'axa mü'itüarienicü

(Mateu 21:20-22)

²⁰ Mericüsü ximeri 'ame'uyehuximetü, xapa meniuxeyia vaquime naitü nanayari-paitü.

²¹ Pecuru heye'erieca que mütiuyü müpaü tinitahüave Qesusi, Neuxei Ti'üquitame, 'iya xapa pemaxatacai 'axa mü'itüarienicü, mücü canitavaniri.

²² Qesusi müpaü tinivacühüaveni, Cacaüyarisie yuri xequetene'erieca.

²³ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane müpaü mütitahüave 'icü yemuri, 'Ena quene'apata, haramarasie queneu'ahüva 'utaitü, xüca yu'iyarisie cayux-amurieca, masi xüca yuri ti'erieca quename müpaü tiyüni que maine, müpaü catiniyümücü hesiena mieme.

²⁴ 'Ayumieme nepütixecühüave, naime xemütetavauni xeyunenevietü, yuri xequetene'erieca quename xe'itanaqui'eri. Müpaü yuri xete'eriecacu, yacatiniyümücü xehesie mieme.

²⁵ Quepaucua xemüyunenevie, xüca xeimesie xetehüacuni xequeteneuyehüvirieca, mütixehueyehüvirienicüta xeme xe'uquiyari muyuavisie macave, ta'aurie que xemüte'axürüve.

²⁶ Me xüca xecatevareuyehüvirieni teüteri, xe'uquiyari muyuavisie macave pücatixehueyehüvirieni xeme ta'aurie que xemüte'axürüve.

Qesusi heiserie que mürexeyiacai

(Mateu 21:23-27; Rucaxi 20:1-8)

²⁷ Mericüsü tavarı meneta'axüani Querusaremesie. Tuqui curaruyarita yeyeicacacu, mara'acate memühuritüarietü, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai, 'uquiravesixi vahamatü yunaitü 'aura meniu'axüani.

²⁸ Müpaü metenita'ivaviya, Haque pemieme heiserie pemexeyia 'ipaü pemütiyuriencü. Quepaicü heiserie masipitüa 'ipaü pemütiyuriencü.

²⁹ Hicü Qesusi müpaü tinivaruta'eiya, Neta nepüxeta'ivaviya xeimecü xEICÜA. Xüca xenesita'eiya, neta nepütixetahüave haque memieme heiserie nemexeyia 'ipaü nemütiyuriencü.

³⁰ Vani quepaucua müti'üyanecai, taheima timiemetücai 'üyarica, teüteri vahesüa pümiemetücai nusu. Xequeneneuta'eiya.

³¹ Hicü müme niuqui menixüatüacaitüni müpaü me'utiyuatü, Xüca tame müpaü te'utiyuani quename taheima miemetücai, mücü müpaü nitayümücü, Titayari yuri xecate'i'erri.

³² Masi xüca müpaü te'utiyuani quename teüteri vahesüa miemetücai, quesü yüni. Müpaü meteniyücühüavecaitüni memüvamacarücaicü teüteri. Müme yunaitü müpaü meniutiyuanecaitüni Vani hepaüsita, quename yuricü tixaxatametücai.

³³ 'Ayumieme müpaü metenita'eiya Qesusi, 'Asitepücatemate. Qesusita müpaü tinivaruta'eiya, Mericüte, neta 'asinepücatixetahüave haque memieme heiserie nemexeiya 'ipaü nemütiyuriencü.

Te'üviyamate 'axa teyuruvamete
(Mateu 21:33-46; Rucaxi 20:9-19)

12

¹ Hicüsüari nisutüani tivacuxaxatüvatü, 'üxasi hepaüsita ti'üquitatü. Müpaü niutayüni, Tevi haraveri caniutavevieni. Caxie 'uca'uitüaca, 'utatesaca, vati'ineca caxie püname, 'e'utevime 'utavevieca neniereme capa caxie 'ucacuaiyanicü, te'üviyamate ni-varuhüritüani vacuetatüatü, tevapai caneyani.

² Hicü tucari 'aye'acu muticuacuaesie, ti'uximayatame niutanü'ani te'üviyamate vahesüa, haraverita mieme 'icuxi yapaümeme mütanaqui'erienicü cusiylarisie mieme.

³ Müme masi me'iviyaca, me'icuvaxüaca, yacü xecüa maveme meneinü'ani.

⁴ Hutariecata xeime niutanü'ani ti'uximayatame vahesüa. Mücü menituaxa mu'uyasie, meninanaimacaitüni.

⁵ Xeimeta 'utanü'acu, menimieni. Yuvaücavame cuxi nivanü'acaitüni. Hipame menivarutivani, hipame menivarucuini.

⁶ Xeime cuxi canexeiyacaitüni yunivetüme münaku'eriecai. 'Imatürieca nitanü'ani vahesüa, müpaü tiyücühüavetü, Meteneiyehüviriecuni nenive.

⁷ Te'üviyamate masi müpaü meteniyücühüavecaitüni, Camüsü, 'icüsie catininaquimücü cusiylari piniteya. Cümü tepimieni, tahesie püta mütinaquenicü.

⁸ Hicü me'iviyaca menimieni, haraveri varie meneicahüani.

⁹ Mericüte, que tiyurieni haraveri cusiylari. Caninuamücü, te'üviyamate nivatixütüamücü, hipame nivahüritüamücü püta yuharaveri.

¹⁰ Cari ni 'icü 'utüarica xecatetiterüvavave,
Mücü tete memutaxani'eri qui vevivamete,
Mücü 'isiquina titutuicame nayani.

¹¹ Ti'aitame müpaü catiniuyurieni,
Canimariveni que temüte'ixeiya.

¹² Müpaü mepütemaical müvaxatacaicü 'üxasi hepaüsita ti'üquitatü. 'Ayumieme metenicuvautüvecaitüni que memüte'iviyacü, peru menivamacarücaitüni teüteri. Hicü meheicu'eirica menecüne.

Cuviyexunu tuminieya
(Mateu 22:15-22; Rucaxi 20:20-26)

¹³ Hicüsüari hesüana menivarutanü'ani Pareseusixi hipame, mümeta Herurexisie memüteviyacai hipame, niuquieyasie memiviyacü.

¹⁴ Mana me'u'axüaca müpaü metenitahüave, Neuxei ti'üquitame, tame tepümasimate 'ecü yuri pemutainecü, pemüca'acuerivayuriecü sepa xevitü que mütiyücühüave, yücü pemücativaxeyacü teüteri, masi Cacaüyari huyeya hepaüsita pepüti'üquita que mütivaüyacü. Tamüsü, titauniva mütiyutuanicü Sesaxi cuviyexunuyasüa mieme, pücatauniva nusu.

¹⁵ Tepi'ütüani, tepüca'i'ütüani nusu. Mücü yatimaitü yuhesie 'axa mü'ane que memüte'avietacai, müpaü tinivarutahüave, Titayari xenete'inüatatüve. Tuminiyari xequena'üi nemixeyacü xeime.

¹⁶ Müme meni'atüirieni xeime. Müpaü tinivarutahüave, Quepai ramu'u püra'uxa, quepai püra'utüarica 'icü. Sesaxi mu'uya canihücütüni, 'utüaricayata, metenita'eiya.

¹⁷ Qesusi müpaü tinivarutahüave, Tita Sesaxisüa mütimieme, Sesaxi xequetenapinirica. Tita Cacaüyari'süa mütimieme, Cacaüyari xequetenapinirica. Meniuhüxiyani que mutayü.

Que memüte'ita'ivaviyaxü, müquite que memüte'anucu'uni hepaüsita
(Mateu 22:23-33; Rucaxi 20:27-40)

¹⁸ Hicü hesüana meniu'axüani Saruseusixi. Müme yameniutiyanecaitüni quename müquite meca'anutaneniereni.

¹⁹ Hicü müpaü metenita'ivaviya, Neuxei ti'üquitame, Muisexi 'ipaü catiniu'utüani tahesie mieme, tevi xüca masicaya 'umüni, xüca cueya 'uyuhayeva türi cavarexeyatü, mücü tevi canitivitümücü yucue, türi nivativevimücü masicaya nivemama memütaterüvarienicü.

²⁰ Mericüsü 'atahutatü 'amenititecaitüni 'ivamarixi. Vamasi 'uca niutivitüni, niumüni türi cavaruhayevaca.

²¹ Mutaya nitivitüni, mücütä tiumü türi cavaruhayevaca. 'Iyata mutaya yunaitüta yaxecüa menitivitüni.

²² 'Atahutatü yunaitü 'ivamarixi türi mepücavaruhayevaxü. Yunaitü me'ucuicu, 'ucata tiumü.

²³ Mericüte, quepaucua xeniu memanucu'uni, 'atahutatü memitivitü quepai ra'üya pürayani.

²⁴ Hicü Qesusi müpaü tinivaruta'eiya, Camü, 'ayumieme xecaniyuyarieca, 'utüaricayari xemücamatecü, que mütitürücaüye Cacaüyari 'asixemücatematecü.

²⁵ Quepaucua müquite memanucu'uni, mepücaneneüqueni mepücaviquieca. Cacaüyari tupirisiximama taheima miemete vahepaü mecaniyüacacuni püta.

²⁶ Müquite vahepaüsita que müre'uxa que memüte'anucu'uni, cari xecate'ititerüvavave Muisexi xapayasie haque tupiriya mexata, Cacaüyari que mütitahüavixü, 'Apurahami, 'Isahaqui, Cacuvu necanivacacayaritüni ne, cananuyüneni.

²⁷ 'Ayumieme müquite pücaxata quename vacacaüyari haitü. Memayeyuyuri püta vacacaüyari caniyuxatani, sepa memucui. Cuini mieme xepüyuyari.

'Aitüarica müve'eme
(Mateu 22:34-40)

²⁸ Hicü xevitü 'inüaricü müti'üquitametücai 'aura 'ayaca, varu'enieca niuqui mexüatüacame, tinimaicaitüni 'aixüa mütivata'eiyacü, müpaü tinita'ivaviya Qesusi, Que mü'ane 'aitüarica masi püve'eme naime 'aitüaricasie mieme.

²⁹ Qesusi müpaü tinita'eiya, 'Ipaü cananuyüneni 'aitüarica müve'eme, Xequeneu'enana 'Ixaherisixi. Ti'aitame mütacacaüyari, 'iya Ti'aitame caniyuxevini.

³⁰ Peninaqui'eriecamücü Ti'aitame mü'acacaüyari naime que pemüre'iyaricü, naime que pemüti'amatecü, naime que pemüticu'erivacü, naime 'atürücariyacü. 'Icü 'aitüarica masi canive'emetüni.

³¹ 'Esivatücacu hepaüna müve'emecü 'ipaü cananuyüneni, Peninaqui'eriecamücü 'ahepaü tevi que pemüti'anaqui'eriepaü. Xevitü 'aitüarica pücaxuave masi ve'emetütü, 'icü hutatü xecüa.

³² Hicü 'iya ti'üquitame müpaü tinitahüave, 'Aixüa pü'ane ti'üquitame. Yuri pecaniutainen, Cacaüyari caniyuxevini, xevitiüxa 'apüca'uyeica hepaüna 'anetü, que pemaine.

³³ Xüca tevi 'inaqui'erieca naime que müre'iyaricü, naime que mütimaivecü naime yutürücarıyacı, xüca yuhepaü tevi naqui'erieca que mütiyunaqui'eriepaü, yemecü 'aixüa caniyümücü, que mücatıyüni naitü mavari mütaiya mücui'iva.

³⁴ Hicü Qesusi 'i'enieca timaivemepaü que mütitaei müpaü tinitahüave, Teva pepüca'uyeica pemaye'anicü, Cacaüyari mati'aitüvametütü mayanicü. Hipatü tavari mepücayuvaüriyacai tixaütü memüte'ita'ivaviyacü.

Cürisitu quepai püranive, que müttivaruta'ivaviyaxü

(Mateu 22:41-46; Rucaxi 20:41-44)

³⁵ Qesusi müpaü niutayüni tuquita ti'üquitatü, Titayari müpaü mete'utiyuane müme 'inüaricü memüte'üquitamete, quename vanıu Cürisitu Raviri xiüyarieya hücütüni.

³⁶ Mücü Raviritütü müpaü niutayüni 'Iyari Mütiyupata 'icuyuitüvacacu, Ti'aitame müpaü tinitahüave que mü'ane müneti'aitüva, Neserieta quenacani

'Aquetatüa mexi nevarahapani müme memümasi'aca'unie.

³⁷ Tamüsü Raviri Neti'aitüvame tinitaterüva. Mericüte, xüca Cürisitu tita'aitüani Raviri, que timasiücünü quename xiüyarieyatüni. Teüteri meyutemamavietü meni'eniecaitüni yuvaücavatü.

Qesusi que mütivaxanetacai sicürivanusixi

(Mateu 23:1-36; Rucaxi 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Ti'üquitatü müpaü tinivarutahüave, Xequeneyucuerivayurieca müme 'inüaricü memüte'üquitamete vahepaüsita, müme müvanaque memeu'uvanicü 'etütüme me'anacatütü, quiecarı hixüapa vaürısica memüpıtüarıenicü,

³⁹ teüteri vahüxie memayaxecü tuquita, quiecame 'aurie memayaxecü 'ixüararıpa, müme vahepaüsita.

⁴⁰ Viyurasixi vapini mepütevarutixütüiri, 'emetehutevitü neneviericü mücamasiücünicü que memüteyurie. Vahesie masi yemecü tinahüivani.

Viyura tumini que müti'atüiri Cacaüyari

(Rucaxi 21:1-4)

⁴¹ Hicü tumini macaxürüva cacuniyari hüxie niutayerüni Qesusi. Teüteri ni-vaxeıyacaitüni tumini me'acaxürüvame cacunisie. Xicusixi yumüiretü vaüca mene-ıcaxürüvacaitüni.

⁴² Mericüsü xevitü viyura caninuani tuminicü mavetü, hutame neucaxürıeni xei senıtavuyari müraye'atüca 'axeicüa.

⁴³ Hicü yu'aurie varutacuevieca teyü'üquitüvamete, müpaü tinivarutahüave Qesusi, Nıuqui canıseüyeni que nemütıxecühüave, 'icü viyura tumini mavetü cacunisie ne-ıcaxürıeni vaücava, müme yunaitü memeıcaxürüva 'esıva xeicüa meneıcaxürıeni.

⁴⁴ Yunaitü müme meneıcaxürıeni tita müranuyuhayeva, peru 'ıya yuhaveri mieme neucaxürıeni, naime cümana mütiyumıcuacai.

13

Qesusi que mutayü, tuqui 'amüpa que mütica'unarıenıquecaicü 'arique

(Mateu 24:1-2; Rucaxi 21:5-6)

¹ Hicü tuquita 'ayenecacu, teyü'üquitüvametemama xevitü müpaü tinitahüave, Neuxei, ti'üquitame, tetexi que timamarıvave quıte.

² Qesusi müpaü tinitahüave, 'Icü qui petıxeıya 'amüpapa. Tete pücahayevarıeni yuheıma 'atetü. Naitü canıca'unarıemücü.

Inüarite que mütimasiücünü taparırumecacu

(Mateu 24:3-28; Rucaxi 21:7-24; 17:22-24)

³ Hicü Huriva Macu'u yemurisie 'ucaicu tuqui 'amüpa hüxie, Pecuru Cacuvu Vani 'Atürexü yühücüate müpaü metenita'ivaviya,

⁴ Quetatineutaxatüa quepaucua müpaü pütüyüni que pemaine. Tita ti'inüariyaritüni quepaucua maye'aximeni 'icü naitü.

⁵ Qesusi nisutüani müpaü tivacuxaxatüvatü, Yumarima 'aixüa, xevitü catixe'u'irüviya.

⁶ Yümüretü mecani'axüacuni müpaü me'utiyuatü quename nehesüa memiemete, Ne Cürisitu necanihücütüni, me'utiyuatü. Yümüreme menivacuamanacuni.

⁷ Xeme quepaucua xemüva'enieni cuyaxi meyucuitüveme, quepaucua xemi'enieni cuya niuqui, xepücauyaxamurieca. Neuyeveca müpaü mütiyünicü, peru 'acuxi naitü pücatapare mücücü.

⁸ Nuivarite mecaniyeha'acuni mevacuicutü hipame nuivarite, xexuime cuiesie quiecatari mecaniyeha'acuni hipame cuiesie miemete mevacuicutü. Naisarie cuie canitayuamücü, haca canitavemücü. Peru que mütiyüni, mücücü canisutüariemücü xeicüa cuiniya.

⁹ Xemesü xequeneyucuerivayurieca. Mecanixeyetuacuni 'isücate vahesüa. Tuquiteta xecanitiveiyacuni. Cuvexunarurisixi te'aitamete vahüxie xecaniti'ivaviyariecuni nehesüa xemümiemetecü, xemüvahecüatüacacü que xemüte'unenierixü.

¹⁰ Neuyeveca 'icü niuqui 'aixüa manuyüne memütaxatüarienicü yunaitü nuivarite meri.

¹¹ Quepaucua memüxetiviya memüxe'anuhapani 'isücate vahüxie, xeta'icuevatü xepücayu'iyaritüaca que xemutiuyaneni. Masi que xemütepitüarieni 'ana, müpaü xeputiuyaneni. Xeme xepücahüme que mü'ane yamütayüni, 'Iyari Mütiyupata püta canihücütüni que mü'ane yamütayüni.

¹² Ra'iva pürayetüani mümierienicü, quemasieya yunive niyetuamücü, türi meniyeha'acuni yu'uquiyarima vahepaüsita, metenita'aitacuni memücüi'ivanicü.

¹³ Yunaitü menixe'uxive'eriecacuni nehesüa xemümiemetecü. Que mü'ane tiuca'enivatü 'amuyeicani quepaucua mümünique, mücü nitavicueisitüariemücü.

¹⁴ Xeme 'uxa'atüni xenixeiyacuni mücü tevi müvaseviximani müracumaveriyani mana 'utiveme haque 'aixüa müca'ane mutivenicü, que mainecai tixaxatame Tanieri. Titerüvame quetimaiveni tita mütixata. 'Ana hürisie mequeyuta'una müme Cureya cuieyarisie meme'uvani.

¹⁵ Que mü'ane caxetunisie macaca 'uxipietü, mücü 'anacayame yuquita pücaheutahani yupini tivayepinique.

¹⁶ Que mü'ane yeuta meyeicani, yu'utüma pücanuani yu'ücari tivayehurienique.

¹⁷ Xüa 'ui müme memuhuca müme memütesisitüa 'ana.

¹⁸ Xequeneyunenevieca müpaü catiuyünicü muhaütüsie.

¹⁹ 'Iya tucarisie 'uximatüarica canitixuaverimücü cuini mieme, matüaripai quepaucua Cacaüyari nai mütiunetüa hicüque que mücatixuavecai, tavarü que mücatixuavenita.

²⁰ Ti'aitame xüca 'esicareiteritüanique 'uximatüarica, ni xevitü tevi pücatavicueniqueyu. Mesü müme müvaranuyexei vacü 'esipüreiteritüa.

²¹ 'Anari xevitü xüca müpaü tixecühüaveni, Camü, 'ena caniuyeicani Cürisitu, Camü mana, xüca hainenü nusu, yuri xepücate'i'eririeca que mü'ane müya mutainenü.

²² Yacü Cürisitusixi, yacü texaxatamete mecani'axüacuni. 'Inüari mecanitiveviecuni mamarivaveme mevacuamanaque 'asita müme memanuyexeyarie xüca meyüvavenique.

²³ Xemesü xequeneuyü'üviya. Nai nepütixe'utaxatüa yacatiyüvecacu cuxi.

Yuri Tevi que mütinuani

(Mateu 24:29-35, 42-44; Rucaxi 21:25-36)

²⁴ 'Ana 'iya 'uximatüarica heunuayu, tau caniyürimücü, mesa cacanihecüarivimücü,

²⁵ xuravesixi mecanicaxüricuni muyuavisie miemete, müme türücariya memexeiya muyuavisie mecaniyuitüariecuni.

²⁶ 'Ana Yuri Tevi que nemütiteva mecanenixeiyacuni haisata ne'acamiecame, cui netürücaüyetü, nexavatütü.

²⁷ 'Anarita netupirisixima nenivatanü'axüamücü, müme nemüvaranuyexei nenivacuxeürimücü, taserieta ta'utata tahixüata tasutüapa memeu'uva, naisarie cuie manuniere muyuavitüa.

²⁸ Narüca xeha'erivatü müpaü xequetenemaica, quepaucua xavari mücavivieni xücarî yürani, xüca mamateya cuneicani, tasüari 'auracacutüca.

²⁹ Xemeta yaxeicüa, quepaucua xemixeiya 'ipaü tiyüaneme, yaxequetenemaica que-name hehurari, quitenie müta'aximenipaü.

³⁰ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, hicü miemetexi mepücatixüni, mexi 'icü naitü ca'aye'ave.

³¹ Cuie muyuavi naitü canitixümücü, peru ne neniului pücaxüni.

³² Tevi 'asipücatimate quepaucua maye'ani 'iya tucari, taheima miemete tupirisixita 'asimepücatemate, neta 'asinepücatimate Cacaüyari Nu'aya nehücütütü. Ne'uquiyari xeiçüa catinimaica.

³³ Yumarima, xequenayeneniereni xequeneyunenevieca, 'asixemücatematecü quepaucua maye'ani.

³⁴ Müpaü cani'aneni que mütiuyü, tevi tevapai metüa, yuqui mucu'eiri. Te'uximayatamete nivaruhüritüani yuxexuime, vamayüitaricü vahüritüatü. Quiteni tihüveme tiuta'aitüani mayenierenicü.

³⁵ Xemeta 'ayumieme xequenayeneniereni, 'asixemücatematecü quepaucua munuani qui cusiari, ya taicai ya tucari hixüapa, ya vacana tahivayu, ya yuimuana.

³⁶ Xequenayeneniereni capa xecusume xe'utaxeiyacü yapaucua nuame.

³⁷ Que nemütixecühüave xeme, yunaime netinivacühüaveni vahesie mütinaquecü, xe- quenayeneniereni.

14

Que memüte'iviyaquecai Qesusi

(Mateu 26:1-5; Rucaxi 22:1-2; Vani 11:45-53)

¹ Mericüsü huta tucari neuyevecaitüni 'ixüarari maye'anicü quepaucua mema'erivacai Cacaüyari que mütivaruhayevaxü vateüterima, quepaucua pa cacuxaxanime memücuacai. Mara'acate memühüritüariecai müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai vahamatü metenicuvautüvecaitüni que memüte'iviyaçü me'icuanamatü, que memüte'imienicü.

² Müpaü meteniyücühüavecaitüni, Mecuxi 'ixüaramete vahüxie 'asitemücateyurieni, teüteri capa meyutaxamurienicü.

Visi mu'üa que mütiucaviriyari Qesusisie

(Mateu 26:6-13; Vani 12:1-8)

³ Mericüsü Vetaniasie 'uyeicatü tiniucuanî Simunisüa que mü'ane cuiniyacü müca'itiyacaisüa. Hicü 'uca mana caninuani tete visi mü'ane puteyayari 'ahanatü, visi mu'üa 'aye'üneme narüru titevacame canücame cui müraye'arücai. Puteya cüipieya 'anumuraca, Qesusi mu'uyasie neitiyeurieni visi mu'üa.

⁴ Hipatü meha'atü müpaü meteniyücühüavecaitüni, Titayaricuta yacü xeiçüa reiyehüa 'icü visi mu'üa.

⁵ Püyüveniqueyu mituanicü 'icü visi mu'üa haica sienituyari 'inüariyaricü heimana yapaümemecü, tuminiyari memümüquienicü puvüresixi. Menitiecucaitüni 'uca.

⁶ Peru Qesusi müpaü niutayüni, Xequeneuhayeva, titayari xete'i'uximatüa. 'Aixüa catiniuyurieni nehesie mieme.

⁷ 'Uxa'atüni varie 'amecaniu'uvacuni puvüresixi xehesüa. Quepaucua xemüyuvaüriya xecaniyüvaveni 'aixüa xemüvayurienicü, nesiere xehesüa 'anepüca'uyeicani 'uxa'atüni varie.

⁸ 'Icü que mütiyüvecai, müpaü catiniuyurieni. Ne'ayeyuricacu cuxi, caneniucavirieni nemücateuquienicü.

⁹ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, sepanetü haque mecuxaxasivani 'icü niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita naisarie cuiepa, 'icü 'uca que mütiuyuri canita'üxasisiemücü ma'erivanicü.

Cura que mütiyuvaüriya miyetuanicü Quesusi
(Mateu 26:14-16; Rucaxi 22:3-6)

¹⁰ Hicü Cura 'Isicariutitanaca, Tamamata Heimana Yuhutame müxevitütücai, caneyani mara'acate memühuritüariecai vahesüa 'iyetuanique.

¹¹ Müme me'i'enieca meniyutemamaviecaitüni. Müpaü metenitahüave tumini memi'ütüaniquercaicü. Mücü tinicuvaunecaitüni quepaucua 'aixüa mütiyüniquecai miyetuanicü.

Ti'aitame 'Icuaiya que mütiu'aisie 'inüariyari
(Mateu 26:17-29; Rucaxi 22:7-23, Vani 13:21-30; 1 Curinitutari 11:23-26)

¹² Mericüsü Pa Mücacuxaxani 'ixüarariyari sutüariecacu, quepaucua memüvacuicai muxasi türixi meteha'erivatü Cacaüyari que mütivaruhayevaxü vateüterima, teyü'üquitüvametemama müpaü metenitahüave, Haque masihenaque temuhucü 'aixüa temeiuyurienicü, 'ixüarari 'icuaiyari pemürecuanicü.

¹³ Hicü yuhutame teyü'üquitüvamete nivarutanü'ani müpaü tivarutahüaveca, Quiecarisie xequenehu. 'Uqui mana püxe'anucunaque ye'ü 'ahanatü hecuhanüca. Mücü xequenanuveiya.

¹⁴ Haque meuhani, müpaü xequetenetahüavi quiecame, Ti'üquitame müpaü paine, Hipatüte haqueva qui müme nemütiva'üquitüa nehamatü 'ixüarari 'icuaiyari temücuanicü.

¹⁵ Mücü qui taüta xe'utivitüme püxexeisitüani hipame qui 'emüyeva naitü 'ureyepicame 'aixüa tiha'aritüariecame. Muva 'aixüa xequeteneyuri tahesie mieme.

¹⁶ Hicü mana menecüne teyü'üquitüvamete. Quiecarisie meneta'axüani. Que mütiyarutahüavixü meteniutaxeiya. Muva 'ixüarari 'icuaiyari 'aixüa meteniuyurieni para memüteha'erivanicü Cacaüyari que mütiyaruhayevaxü vateüterima.

¹⁷ Mericüsü 'ucutaicarecu, Quesusi, Tamamata Heimana Yuhutame vahamatü yunaitü mecaniu'axüani.

¹⁸ 'Ame'atecacu metecuacacu, Quesusi müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xevitü xeme nehamatü müticua'a pünesiyetüani.

¹⁹ Hicü meniyuhiverietücateitüni. Müpaü metenita'ivaviya yuxexuitü, Ne netihücü.

²⁰ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Xeme Tamamata Heimana Yuhutatü, xevitü canihücütüni que mü'ane pa manati'üve nehamatü 'icü xacüsie.

²¹ Yuri Tevi que nemütiteva, nepüyemie nemümierienicü que müre'uxa nehepaüsita, perusü xüa 'ui que mü'ane munesiyetüani Yuri Tevi nehücütüme. 'Aixüa cani'aneniqueyu masi xüca ca'utinuivaque 'iya.

²² Hicü metecuacacu, Quesusi pa 'anucü'üca 'aixüa 'utayüca Cacaüyari hepaüsita pa hepaüsita, 'ititaraca pa, nivarumini, müpaü 'utaitü, Xequenanu'üi, 'icü caninevai-yaritüni.

²³ Tecüxi 'anucuhanaca pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari nivaru'itüani. Yunaitü menenuti'ixüani mücüsie.

²⁴ Müpaü tinivarutahüave, 'Icü caninexuriyatüni, türatu mühecua caniseiriyamücü. Yümüireme vahesie mieme nitiyuriyamücü.

²⁵ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, tavarari caxie hayari nepüca'anu'ieni mexi ca'aye'ave quepaucua hecuamecü nemenu'ieni haque Cacaüyari müra'aita.

Qesusi que mutayü, Pecuru que mütiyucu'imavaniquecai, quename ca'imaicai 'utaitü
(Mateu 26:30-35; Rucaxi 22:31-34; Vani 13:36-38)

²⁶ Hicü cuicari Cacaüyari hepaüsita me'utacuicaca, menecüne Huriva Macu'u yemurisie.

²⁷ Qesusi müpaü tinivarutahüave, Xeme yunaitü hicü tücaricü xenicunuitüaricuni necümana, que müre'uxa, Muxasi vahüveme necanimiemücü, muxasi meni-taxüriexüacuni.

²⁸ Nesü nemierieme ne'anutaniereme necanixe'anucuhaitüiyamücü Carereyasiepai.

²⁹ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Ne sepanetü yunaitü memücunuitüaricuni, nepücacunuani ne.

³⁰ Qesusi müpaü tinitahüave, Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, hicü yüvicüta vacana hutacüa catahivavecacu cuxi, 'ecü haicacüa pepü'acu'imavani, quename pecanesimate pe'utaitü.

³¹ Mücü cuini mieme masi müpaü putayü, Sepanetü 'ahamatü nemumierienique, yanepücatinecu'imavani. Yunaitü yaxeicüa meniutiyanecaitüni.

Qesusi que mütiyutanenevie Quetisemanisie
(Mateu 26:36-46; Rucaxi 22:39-46)

³² Hicü Quetisemani müracutevasie menecüne. Müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, 'Uva xequenateni mexi nenenenevie.

³³ Pecuru, Vani, Cacuvu nivarevitüni yateva. Mana cuini mieme 'uta'aivatü yuhiverietü nayani.

³⁴ Müpaü tinivarutahüave, Ne'iyarisie cuini mieme neninehiverieca, mücücü nemüximetü tüma. 'Uva xequeneyuhayeva xequenetaneniereni.

³⁵ Hicü 'esiva yateva niuyani. 'Utiñuximaqueca cuiepa, niyutanenevien xüca tüma xüa tiyüvenique müca'aye'aniqueyu que mütiyüñiquecai.

³⁶ Müpaü niutayüni, Ne'uquiyari 'acu, naimecü pepüyüve 'ecü. 'Icü tecüxi quenenuhani cuerietü hivericacü yanemüca'itüaricicü, mesü que münatinaque ne pücatixaü, 'ecüsü que mümatinaque püta quetiuyüni.

³⁷ Hicü muva ninuani, nivarutaxeiya mecusume. Müpaü tinitahüave Pecuru, Simuni 'acu, peticusu. Pecatiyüvecai pemütanierenicü xei hurayari.

³⁸ Xequenetaneniereni, xequeneyunenevieca capa 'axa xete'uyurienicü xe'uta'inüasieme. Xe'iyari püyuvaüriya, xevaiyari püta puverarani.

³⁹ Hicü hutarieca heyaca niyutanenevien yaxeicüa 'utaitü.

⁴⁰ Hutarieca muva nuaca nivarutaxeiya tavarari mecusume memücusimarietücateicü. 'Asimepücatematecai que memüte'ita'eiyaquecai.

⁴¹ Hicü hairieca muva nuaca müpaü tinivarutahüave, Hicürixüa xequenecusuni xe-quene'uxipieca. 'Ariri cümütücaricü, canaye'ani. Camüsü, Yuri Tevi nehücütütü, 'axa teyuruvamete vamamasie nepüyetuiyani.

⁴² Xequenancu'uti, tepüvanaquiyu. Neuxe, que mü'ane münesiyetüani 'acanamieni.

Qesusi que mütiuyiyarie
(Mateu 26:47-56; Rucaxi 22:47-53; Vani 18:2-11)

⁴³ Mericüsü yapaucua müpaü tivacühüavecacu cuxi, Cura caninuani, Tamamata Heimana Yuhutame müxevitütücai. Yuvaücavame teüteri yuhamame nivaravitücücaitüni cusirate cüyexi mete'u'ücame. Mara'acate memühürütüaricai, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai 'uquiravesixita menivareyenü'ani.

⁴⁴ Mericüsü que mü'ane miyetuaniquecai 'inüari nivarupitüani teüteri mevayecünirümecacu ya'utaitü, Que mü'ane memütavaüritüani ne'l'isetü, mücü canihücütüni. Xequeneuviya 'iya, xequenanuhani 'aixüa xe'ihütü.

⁴⁵ Hicü Cura nuaca, 'aura niuyani cuitü. 'Aixüa 'acu Ti'üquitame titahüaveca, ni'iseni.

⁴⁶ Hicü müme meniviya.

⁴⁷ Müme 'aura memüti'ucai, xevitü yucusira vatihanaca, nivani ti'uximayatame mara'acame mühüritüariecaisüa mümiemetücai. Nacaya naviteni.

⁴⁸ Qesusi müpaü tinivarutahüave, Xeme cari xepeyecü cusirate cüyexi xe'u'ütü xene-siviyaque, tinavayamepaü que mütiyiviyarüva.

⁴⁹ Müixa xesata neniuyeicacaitüni tucaricü tuquita neti'üquitatü, xepücanesihevi. Peru que'aye'ani 'utüarica que maine.

⁵⁰ Hicü yunaitü me'icu'eirieca meniyuta'unaxüani.

Temaicü que mütiyu'unaxü

⁵¹ Xevitü temaicü niveiyacaitüni rinu savanayaricü yu'eimatü mümavecaicü. Meniviya temaicü,

⁵² peru mücü yusavana 'ucu'eirieca niyuta'una mavetü.

Qesusi que mütiutahüavarie 'isücate vahüxie

(Mateu 26:57-68; Rucaxi 22:54-55, 63-71; Vani 18:12-14, 19-24)

⁵³ Hicü mara'acame mühüritüariecaisüa meneihana Qesusi. Mana meniyucuxeürieni mara'acate memühüritüariecai 'uquiravesixi, müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai yunaitü.

⁵⁴ Pecuru tevapai niveiyacaitüni, mara'acame mühüritüariecai qui 'aurie ninuani. Tacua tupirisixi vahamatü niutivecaitüni tai 'aurie cüxetü.

⁵⁵ Hicü mara'acate memühüritüariecai yunaitü 'isücate menivavautüvecaitüni tehecüatamete, memixanetacü Qesusi, vaniuquicü memimienicü. Haquevasü mepücavarutaxei.

⁵⁶ Yümüiretü mete'itavatü menihecüatacaitüni que vaniu memüte'unenierixü peru vaniuiqui pücauyexevicai.

⁵⁷ Hipatü me'anucu'uca menitahecüata mete'itavatü que memüte'unenierixü vaniu, müpaü me'utiyuatü,

⁵⁸ Tame teni'enieni 'ipaü haineme, 'Icü tuqui mamacü muveviya nenita'unamücü, haica tucari 'anucayayu xeimeta nenitavevimücü mamacü caveviyacame.

⁵⁹ Ni müpaü que memütehecüatacai, vaniuiqui pücataxe virivecai.

⁶⁰ Mericüsü mara'acame mühüritüariecai vahixüapa 'utaqueca, Qesusi niuta'ivaviya müpaü 'utaitü, 'Asipecatita'ani. Que tita 'icü memütehecüata 'ahepaüsita.

⁶¹ Mücü masi cayuvatü mana niuvecaitüni, tixaü püca'uta'a. Mara'acame hutarieca müpaü tinita'ivaviya, 'Ecü peticürisitu. Que mü'ane 'aixüa müticuxaxasiva, 'ecü petinu'aya.

⁶² Qesusi müpaü tinita'eiya, Ne necanihücütüni. Yuri Tevi que nemütiteva, xeme xecanenixeiyacuni, Que Mü'ane Mütürücaüye serieta ne'acaima. Ne'acamieme taheima mieme haisata xecanenixeiyacuni.

⁶³ Hicü mara'acame yu'ixuriqui 'utisanaxüaca müpaü niutayüni, Que cuxi tete-vareuyehüva tehecüatamete.

⁶⁴ Xeme xecani'enieni que mütisevixima Cacaüyari 'axa 'utaitü. Que xeteyücühüave. Müme yunaitü müpaü meniutiyanecaitüni quename müpaü reuyevecai mümierienicü.

⁶⁵ Hipatü menisütüani hesiena me'uti'aüsicavivatü me'inanaimatü. Meheitinaca hüxiena, menitihusutücüne müpaü mete'icühüavetü, Quetinehecüatani quepai müyüane. Tupirisixita me'iviyaca menicusunacaitüni.

Pecuru que mütiyucu'imavacai, Nepüca'imate Qesusi 'utaitü

(Mateu 26:69-75; Rucaxi 22:56-62; Vani 18:15-18, 25-29)

⁶⁶ Mericüsüari Pecuru vatipai 'uvecacu qui 'aurie tacua, 'uca caninuani müti'uximayatametücai mara'acame mühürütüariecaisüa mieme.

⁶⁷ Pecuru 'uxeiyaca cüxecame, heutaniereca, müpaü niutayüni, 'Ecüta 'iya Nasareti-tanacamatü pecaniuyeicacaitüni Qesusimatü.

⁶⁸ Mücü niyucu'imavacaitüni, müpaü 'utaitü, Ne havaicü nepüca'imate, 'asinepücatimate que pemaine. Müpaü 'utayüca quitenie nanuyeyani. Vacana niutahiva.

⁶⁹ Hicü 'iya 'uca hutarieca 'ixeiyaca nisütüani müpaü tivacühüavetü müme mana memüti'ucai, 'Icü xevitü canihücütüni müme.

⁷⁰ Mücü tavari niyucu'imavacaitüni. Yareutevitüta müme mana memüti'ucai tavari müpaü metenitahüave Pecuru, Yuricü 'ecü xevitü müme pecanihücütüni. Camüsü Carereya pecaniquiecametüni, vahepaü pemütiuniucacü.

⁷¹ Hicü nisütüani müpaü 'utaitü, Cacaüyari 'axa xüca nesiurienique tüma xüca neti'itavani, yemecü nepaine, tixaü 'icü tevi nepücamate xemixata.

⁷² Cuitüva hutarieca vacana niutahiva. Pecuru Qesusi niuquieya na'erivani que mütitahüavixü, Vacana hutarieca catahivavecacu cuxi, 'ecü haicacüa pecani'acu'imavamücü quename pecanesimate pe'utaitü. 'Icü nai ra'erivatü niutasuani.

15

Qesusi que mütiutahüavarie Piratu hüxie

(Mateu 27:1-2, 11-14; Rucaxi 23:1-5; Vani 18:28-38)

¹ Hicüsüari 'ucatarecu cuitü mara'acate memühürütüariecai, 'uquiravesixi, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai, hipatüta 'isücate yunaitü meyucuxeürieca meyu'enieca, Qesusi menehana hüacame, Piratu meniyeiturieni.

² Piratu müpaü tinita'ivaviya, 'Ecü Huriyusixi teüteriyari tiva'aitüvame petihücü. Mücü cayucu'imavatü müpaü tinita'eiya, 'Ecüsü müpaü pecanaineni.

³ Mara'acate memühürütüariecai menixanetacaitüni vaücava.

⁴ Tavari müpaü tinita'ivaviya Piratu, Tixaü pecatita'ani. Camü que müreupaüme memümasixaneta.

⁵ Qesusi tavari tixaü cacaniuta'ani. 'Ayumieme Piratu niuhüxiyani.

Cuvexunaruri que mütiuta'aitaxü, Qesusi mümierienicü

(Mateu 27:15-31; Rucaxi 23:13-25; Vani 18:38-19.16)

⁶ Mericüsü xexuime visie mücü 'ixüararipa vahesie mieme nenayexünacaitüni 'anuta-hüivacame, que mü'ane memivaviriecäi.

⁷ Xevitü nanutahüivacaitüni 'ana Vaxavaxi titevatü. 'Iya cuviyexunu 'unamete vahamatü nanutahüivacaitüni. Müme cuviyexunusixi mevaca'unarümetü meteniyucuini.

⁸ Hicü yumüiretü teüteri me'u'axüaca menitavavirieni, yamütiyurienicü yaxecüa que mütiyurienecäi xexuime visie vahesie mieme.

⁹ Piratu müpaü tinivarutahüave, Xeme tixenague nemüxe'anayexünirienicü Huriyusixi tixe'aitüvame.

¹⁰ Mücü müpaü catinimaicaitüni memiyetuacü me'ütesatü mara'acate memühürütüariecai.

¹¹ Mara'acate memühürütüariecai menivarucuyuitüani teüteri memitavaunicü Vaxavaxi püta manayexünarierenicü.

¹² Piratu müpaü tinivarutahüave tavari, Mericüte, queri ne'iyurieni 'icü Huriyusixi tixe'aitüvame que xemüte'iterüva.

¹³ Müme me'ita'eiyatü müpaü metenihüiva, Curuxisie quenemi'a.

¹⁴ Piratu müpaü tinivarutahüave, Titayaricuta, tita 'axa tiuyuri. Müme masi cuini mieme meniutihivacaitüni, Curuxisie quenemi'a, me'utiyuatü.

¹⁵ Hicü Piratu vanaqui'aritämütü teüteri, Vaxavaxi nivananayexünirieni. Tiuta'aitaca Qesusi mücuveiyaxüanicü niyetuani curuxisie mücaviyanicü.

¹⁶ Hicü cuyaxi xaüsie meneivitüni mana quita parasiyu 'amüpata, parasiyu Püreturiu mütiuyetevsie. Yunaima cuyaxi mana memayetecai menivaruta'inieni.

¹⁷ 'Ixuriqui mütaüraüye menenacatütüani, xuya mumayari me'utasaca menenuti-manirieni.

¹⁸ Menisutüani me'ivaüritüatü müpaü me'utiyuatü, Que 'acu tüma Huriyusixi tiva'aitüvame.

¹⁹ Hacacü menitivaxüani mu'uyasie. Menicu'aüsicamavacaitüni. Me'utitunuma'uca yacü nenevieri menipitüacaitüni.

²⁰ Me'inanaimaca 'ixuriqui mütaüraüye menenutihünirieni, 'ixuriquieya menenacatütüani.

Quesusi que mütiümierie curuxisie

(Mateu 27:32-44; Rucaxi 23:26-43; Vani 19:17-27)

Merücüsü meneivitüni curuxisie me'imienique.

²¹ Cuyeicame me'uviyaca mecanita'aitüani curuxieya menucue'irienicü. Cuyeicame Simuni Sirenetanaca catinitevacaitüni, Herecanituru Xupu niva'uquiyaritüacaitüni. Xaüsie heyeyaca, quiecarisie ni'aximecaitüni.

²² Merücüsü Curucutapai meneivitüni Quesusi, taniuquicü Müqui Mu'uya Manuca mütiuyetevsie.

²³ Hicü vinu masivi nücame menenu'itüaniquecaitüni meuyuyehüacacü, peru Quesusi püca'enu'i.

²⁴ Merücüsü curuxisie menicavieni. 'Ixuriquiteya meniyutahuritüani, meyu'ivatüvetü memütetimanicü tita memüte'anuhurieniquecai yuxexuitü.

²⁵ Merücüsü 'utaxürecu curuxisie menicavieni.

²⁶ Que mütiuxanesie yatiniu'utüarieni, Huriyusixi Tiva'aitüvame 'anuyütü.

²⁷ Tenavayamete menivarutivütüani yuhutame curuxitesie hamatüana serietana xeime 'utatanata xeime.

²⁸ 'Ana naye'ani 'utüaricayari müpaü müre'uxa, Müme memitisana 'inüari niuquiyari, xevitü cani'erivacaitüni.

²⁹ Müme menanuyecücaai meninanaimacaitüni, yumu'u me'utisiquetü, müpaü me'utiyuatü, 'E'e, cari 'ecü tuqui pepüta'unaquecai, haica tucari 'anuyeyayu pepenuve-vieniquecai.

³⁰ Parasü, queneu'atavicueisitüa, curuxisie pe'acayeicatü.

³¹ Yaxeicüata mara'acate memühüritüariecai müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai vahamatü meninanaimacaitüni müpaü meteyücühüavetü, Nivarutavicueisitüani hipame, pücaüve müyutavicueisitüanicü yücümana.

³² Cürisitütütü, 'Ixaherisixi niu mütati'aitüvame, curuxisie que'acayani, temixeyacü, yuri temüteta'eriexüanicü. Müme 'auriena memutivütüarie curuxisie mümeta 'axa me-niutiyuanecaitüni hepaüsitana.

Quesusi que mütiyetua yu'iyari

(Mateu 27:45-56; Rucaxi 23:44-49; Vani 19:28-30)

³³ Merücüsü tuca 'ayacu, naisarie niucüyüre, cüa caviacacucue niucuhecüare.

³⁴ 'Anari Quesusi carima müpaü tiniuhiva vaniuquicü, 'Eruhi, 'Eruhi, rama savacütani, taniuquicü necacaüyari, necacaüyari titayari penetiucu'eiri, maine.

³⁵ Hipatü mana memüti'ucai me'i'enieca müpaü meniutiyuani, Neuxei, 'Eriyaxi niu-tahüave.

³⁶ Xevitü 'unausarümetü neyani, ha'iseveme niutahüniya vinu masinacü. Ha-casie 'iqueca neitiserieni müpaü 'utaitü, 'Acuxisü tecanitaneniericuni, xüca 'uhamieni 'Eriyaxi 'ecaxünaque.

³⁷ Hicü Quesusi carima 'utahivaca, yu'iyari niyetuani.

³⁸ Hicü 'ixuriqui meuviecai tuquita hixüata nisane heimana 'acayuaca.

³⁹ Xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame Quesusi hüxie muvecai, 'ixeyaca yu'iyari que mütiyetua müpaü niutayüni, 'Icü yuricü Cacaüyari caninu'ayatücaitüni.

⁴⁰ Mericüsü 'ucari meninenierecaitüni yateva meti'utü, Mariya Mararatanaca, Mariya Cacuvu 'Esimutevi Cuse müvavarusitücai, Sarumeri, hipatüta mana meniti'ucaitüni.

⁴¹ Müme meniveiyacaitüni quepauca Carereyasie muyeicacai, metenimicuacaitüni. Hipatüta yuvaücavatü 'ucari 'utümana memu'axüa Querusaremesie mana meniti'ucaitüni.

Quesusi que mütiuteuqui

(Mateu 27:57-61; Rucaxi 23:50-56; Vani 19:38-42)

⁴² Mericüsü 'acayunirümecacu, tucari memüyucuha'aritüvacaisie, 'uxa'arieca 'uxipiya tucari maye'aniquecaicü,

⁴³ Cuse 'Arimateyatanaca caninuani. 'Iya 'isücate canixevitütücaitüni 'aixüa mümarivacai, müta'icuevacai Cacaüyari ti'aitametütü mayanicü. Yu'iyari heucayeca Piratusüa ninuani, Quesusi caxarieya nitavavirieni.

⁴⁴ Piratu niuhüxiyani 'ari mumücü. Xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame niutacuevieni yu'aurie. Nuacu, Piratu nita'ivaviya que müreutevicai Quesusi hemüquitü.

⁴⁵ Cuyaxi tiva'aitüvame yatitahüavecu Piratu, quename hemü, caxari niyetuirieni Cuse.

⁴⁶ Mücü rinu savanayari hecunaneca, 'ecacueca caxari, savanacü nita'eima, teuquiyapa neitateni 'aita müvaye'inieriecaisie. Neicurupa tete quiteniesie, neicunani.

⁴⁷ Mariya Mararatanaca, Mariya Cuse müvarusieyatücaimatü menixeiya haque meu-tatequie.

16

Que müranutanierixü 'umierieca

(Mateu 28:1-10; Rucaxi 24:1-12; Vani 20:1-10)

¹ Mericüsü 'uxipiya tucari 'utixücu, Mariya Mararatanacari, Mariya Cacuvu müvarusieyatücaimatü, Sarumematü, 'uhaye visi mu'üa menecunaneni, memüyehucü meheitavirienique caxari.

² Ximeri cuitü 'atinecu tau semana mexüacame tucarisie, teuquiyapa meneta'axüani.

³ Müpaü meteniyucu'ivaviyacaitüni, Quepai tete pütasiheuhüvirieni teuquiya quitenie meuca.

⁴ Mana me'utandeniereca mecanixeiya tete heuhüiyacame, 'amünecai.

⁵ Hicü teuquiyapa meneutahaxüani. Vaserieta 'acaima temaicü meniuxeiya, mutuxa 'amütevi 'anacatücüme. Meniutimamani.

⁶ Mücü müpaü tinivarutahüave, Xepücamamaca. Quesusi xepücvautüve Nasaretitanaca curuxisie mucaviya. Cananucuquetüarieniri, 'uva pücaiyeca. Neuxei 'uva meniteni.

⁷ Hicüri xequenehu. Müpaü xequetenivaretahüavi teyü'üquitüvametemama Pecurumame, quename niu xe'anuyehaitüiyaxü, Carereyapai hetüa, quename mana xeheix-eiya, que mütixe'utahüavixü.

⁸ Hicü teuquiyapa mevayecüneca meniyuta'una. Me'utiyüyüacatü me'umamatü men-acüne. Xeime tüma 'asimepücate'utahüavixü memümamacaicü.

Quesusi masiücütü que mürayuyetitüa, Mariya Mararatanaca 'ixeyacacu

(Vani 20:11-18)

⁹ Hicü semana mexüacame tucarisie 'anutanierieca Quesusi ximeri, masiücütü nayuyetitüani meri Mariya Mararatanaca 'ixeyacacu. Que mü'ane meripai memiviyacai cacaüyarixi 'axa memü'anene 'atahutatü, Quesusi müvarayenü'a, mücü Mariya canihücütücaitüni mixei.

¹⁰ Mücü heyaca, yatinivarutaxatüani müme hamatüana memu'uvacai, meyhiver-iecacu me'utisuanacacu.

¹¹ Müme me'u'enanaca quename 'ayeyuricai, quename mücü 'ixei, yuri mepücate'uta'eri.

Quesusi masiücütü que mürayuyetitü, teyü'üquitüvametemama me'ixeyacacu yuhutatü
(Rucaxi 24:13-25)

¹² 'Arique masiücütü nayuyetitüani yücü 'anetü, yuhutatü müme yeutapai memuhucai me'ixeyacacu.

¹³ Müme yu'utüma menecüne, hipame teyü'üquitüvamete yametenivaretahüave que mütiüyü. Mümeta 'acuxi yuri mepücatevaruta'eriri.

Quesusi que mütiavaruhüritüa nü'arisixi
(Mateu 28:16-20; Rucaxi 24:36-49; Vani 20:19-23)

¹⁴ 'Imatüriecata masiücütü nayuyetitüani Tamamata Heimana Xevitü teyü'üquitüvamete me'ixeyacacu metecuacacu. Nivarutatieni yuri memücate'eriecaicü, yu'iyarisie memüses'e'icaicü, yuri memücatevaruta'eriricü müme memixei 'anucuquecu.

¹⁵ Hicü müpaü tinivarutahüave, Naisarie cuiepa xequeneutayeixüa. Niuqui 'aixüa manuyüne xequetenivacuxaxatüvani yunaima queyupaümetü memunetüarie.

¹⁶ Que mü'ane yuri mütita'erieni müca'üyarieni, mücü nitavicueisitüariemücü. Que mü'ane yuri mücati'erie, 'isücame ninenamücü hesiena mürähüivacü.

¹⁷ 'Ipaü 'anenetü 'inüarite canitixuaverimücü haque meme'uva müme yuri memüte'erie. Nehesüa memümiemetecü menivarayenü'axüacuni cacaüyarixi 'axa memü'anene. Menitiniucuni niuqui mühehecuacü.

¹⁸ Cuterixi xüca mevaranucu'üni, mümüiya xüca me'anu'ieni, tixaü 'asipücavayurieni. Tecuicucate vahesie xüca me'utimeni müme mepanayexürieni.

Que müranutitüa
(Rucaxi 24:50-53)

¹⁹ Mericüsü Ti'aitame Quesusi müpaü tivarutahüaveca, taheima nanutivitüquieni, Ca-caüyari serieta nayerüni.

²⁰ Naisarie meneutayeixüani müme metecuxatatü, Ti'aitame vapareviecacu vaüca tiyurienecacu vaniuqui seiriyacacu 'inüari que müti vapitüacai. Müpaü xEICÜA cani'aneni.

RUCAXI

Niuqui 'Aixüa Manuyüne Que Mütü'u xasitacai

Teuquiru que mütiutavaüritüa

¹ Yümüiretü meniuyuvaüriya memüteti'utüanicü naime hepaüsita tasata que mütiuyü.

² Müme sutüapai memunenierixü, tupirisixi memacü niuqui 'aixüa manuyüne metecuxatatü, müme metateniyetuirieni mücü niuqui.

³ Neta nai que mütiuyü matüaripai hicüque heiseriemecü netinicuvaunecaitüni. 'Ayumieme nemareuyehüvirietü, Teuquiru 'acu, nepünevaüriya xexuime naime nemaraca'utüirienicü

⁴ yapemütimaicacü 'icü niuqui pemu'eni hepaüsita que mütise'i.

Que mütiutahüavarie, Vani 'ariqueque que mütinuivaquecai

⁵ Mericüsü quepaucua Herurexi müti'aitametücai Cureya cuieyarisie, mara'acame 'aniuyeicacaitüni Huriyusixi teüteriyari vamara'acate xevitü hücütütü, Sacariya titevatü, 'Aviyaxi teüterimama metenitetevacaitüni mara'acate vahamatü müti'uximayacai. Yü'üya canexeiyacaitüni 'Erisaveti titevacame, mara'acame nu'ayatüme.

⁶ Yü'üitatü heiseriemecü yameteniyuriecaitüni Cacaüyari hüxie. Yametenicahucaitüni Ti'aitame que müti'aitacai naime, vahesie carahüivacacu.

⁷ Nunusi mepücahexeiyacai 'Erisaveti mücayüvecaicü. Mecani'uquiravesixitücaitüniri.

⁸ Mericüsü Sacariya mara'acametütü tini'uximayacaitüni Cacaüyari hüxie quepaucua 'Aviyaxi teüterimama vahesie mütiunaquixü.

⁹ Mara'acate que mütivayeiyaritücai, hesiena tiniunaque heiva Ti'aitame tuquitana meutahanicü, müticüsinaianicü.

¹⁰ Quepaucua maye'a mütitacüsinaiyacü, yunaitü teüteri tacua meniyuneneviecaitüni.

¹¹ Hicü nixeiya niuqui tuayame Ti'aitamesüa mieme mana 'utiveme müracüsinaiyasie serieta.

¹² Sacariya 'ixeyiatü niuyuitüarieni yu'iyarisie, niutimani.

¹³ Hicü niuqui tuayame müpaü tinitahüave, Pepücaheumaca, Sacariya 'acu. 'A'ivaaurica pü'enierie. 'A'üya 'Erisaveti xenive canitinuivitüamücü. Vani petiniterüvamücü.

Peni'atemaviecamücü vaüca,
'A'iyari cuini mieme ninaqui'acamücü

¹⁴ Yümüiretü mecaniyutemamaviecacuni
Quepaucua mütinuiva.

¹⁵ Canimarivemücü Cacaüyari hüxie.

Caxie vinuyari,

Xeime vinuta pücaye'eni.

'Iyari Mütiyupata

Caniviyamücü püta tinuivayu.

¹⁶ 'Ixaherisixi teüteriyari yumüireme

Ta'aurie canivaraxüriemücü,

Ti'aitame memayexeianicü

Yucacaüyaritüme.

¹⁷ Canenucuhaitüiyamücü Ti'aitame

'Eriyaxipaü tiuca'iyaritü,

Türücariyaya hexeyiatü.

Va'uquiyarima ta'aurie nivaraxüriemücü,

Yütüriyama memüvara'erivanicü,

Müme yuri memücate'erie

Ta'aurie nivaraxüriemücü,
Müme heiseriemecü yamemütecahu vahepaü memüteyücühüavenicü.

Nivacuha'aritüamücü teüteri,
Ti'aitame memücueviecacü.

¹⁸ Hicü Sacariya müpaü tinicühüaveni niuqui tuayame, Que 'aneme 'inüariyaricü yanepütimaica. Necani'uquirasitüni, ne'üyata tucarieya ranutitüa.

¹⁹ Hicü niuqui tuayame müpaü tinicühüaveni, Ne Cüravieri necanihücütüni. Cacaüyari huxie neniuvani. Yanemümatitahüavecü necaneyenü'arieni, nematitaxatüanicü 'icü niuqui 'aixüa manuyüne.

²⁰ Hicü camü, cayuvatü pepütiyerüni, pecaniuvetü pecanayeimücü mexi ca'aye'aveni, 'ecü yuri pemücatiuta'ericü neniuguisie. Peru neniugui canaye'amücü quepaucua tucari maye'ani.

²¹ Mericüsü teüteri menicueviecaitüni Sacariya. Meni'iyarixiecaitüni 'emüreutevicaicü tuquita.

²² Hicü vayeyaca niyutatexieni varahüavetü. Müme yametenetimani quename tixaütü tiuxeit tuquita. 'Iya yumamacü nivacu'inüaritüvacaitüni. 'Aniucateitüni caniuvetü.

²³ Hicü heutiparecu 'uximayasicaya, yuquie caneyani.

²⁴ Hicü 'ana 'üyaya 'ayehucatü nayani 'Erisaveti. Niyu'avietacaitüni 'auxüme meseri müpaü 'utaitü,

²⁵ Camü, 'ipaü tiniuyurieni Ti'aitame, yuvaüriyatü 'aixüa münesiyurienicü, teüteri memücanesinanaimacacü.

Mariya que mütiutahüavarie, Quesusi 'ariqueque que mütitinuivaquecai

²⁶ Mericüsü 'ataxevirieca meserisie Cacaüyari nitanü'ani yuniugui tuayame Cüravieri, Carereya cuieyarisie quiecarisie Nasareti müracutevasie.

²⁷ 'Üimari mücaxuriquicaisüa nitanü'ani Mariya mütitetevacaisüa. Nitiviquieximecaitüni, 'uqui Cuse titevatü nitivitüniuecaitüni. Cuse Raviri caninunuiyarieyatücaitüni.

²⁸ Hicü Mariyasüa heutahaca niuqui tuayame, müpaü niutayüni, 'Aixüa 'acu. Ti'aitame 'aixüa catiniuca'iyarini 'ahesie mieme, 'ahamatü puyeica.

²⁹ Mücü yu'iyarisie niuyuitüarieni, yatinicu'erivacaitüni titayari müpaü mütivaüritüa.

³⁰ Niuqui tuayame müpaü tinitahüave, Pepücaheumaca, Mariya 'acu. Cacaüyari 'aixüa pütiuca'iyari 'ahesie mieme.

³¹ Hicüri pe'ayehucatü pecanayeimücü, pecanitinivemücü. Quesusi peca-tiniterüvamücü.

³² Canimarivemücü,
Que mü'ane taheima macave nu'aya canimarivacamücü.

Ravirisie caniyeyeimücü,
Ti'aitame Cacaüyaritütü canipitüamücü
Raviri 'uvenieyasie mayerünicü
Que müti'aitacai 'iya.

³³ 'Ixaherisixi teüteriyari
Catinivata'aitüamücü yuheyemecü.
Que müti'aita
Pücatipare hasuacu.

³⁴ Hicü Mariya müpaü tinitahüave niuqui tuayame, Mericüte, quepaütütü 'ipaü pütüyüni. 'Uqui nepücamate.

³⁵ Niuqui tuayame müpaü tinitahüave,
'Iyari Mütiyupata 'ahesie caninuamücü.
Que mü'ane taheima macave
Yütürücariyacü camani'etüriviyamücü.

'Ayumieme nunusi mütinuiva canipasiemücü
 Cacaüyarisie mieme,
 Müpaü catinimarivacamücü
 Cacaüyari nu'ayatütü.

³⁶ Camü, 'a'iva yateva 'Erisaveti 'ayehucatü nayani 'ucarasiütü. 'Ataxeime meseri niyurieca 'iya caniveveme memüxatacai.

³⁷ Cacaüyari pücajutatexieni, naimecü püyüveni püta.

³⁸ Mariya müpaü tinitahüave, Mericüte, ne Ti'aitame necatini'uximayatameyatüni. Que pemaine yaquetiuyüni. Hicü niuqui tuayame caneyani.

Mariya que mürecu'ivataxü 'Erisavetisüa

³⁹ Hicüsüari yucuha'arütüaca caneyani Mariya. Yumexüitüatü quiecarisie neta'ani hürü mananiere Cureya cuieyarisie.

⁴⁰ Sacariya quita heutahaca, nitavaüritüani 'Erisaveti.

⁴¹ Mericüsü 'Erisaveti quepaucua mi'eni Mariya 'ivaüritüacacu, nunusi neucuyuaxüani huriepana. Hicü 'Iyari Mütiyupata niviya 'Erisaveti.

⁴² Müpaü niutayüni carima, Vaüca 'aixüa pepu'itüarie, hipatü 'ucari temüca'itüariepaü. 'Aixüa cani'itüariemücü que mü'ane pemütinuivitüani.

⁴³ Nehesie que tinaque neti'aitüvame varusieya munesi'ivatamiecü.

⁴⁴ Camü, 'avaürisica ne'u'eniecu, nunusi yutemavietü neucuyuaxüani nehuriepa.

⁴⁵ 'Aixüa pecani'itüariemücü yuri pemütiuta'ericü quename 'aye'ani naitü que pemütiutahüavarie, Ti'aitame que mümaretahüavixü.

⁴⁶ Hicü Mariya müpaü niutayüni,
 Ne'iyari müpaü paine, Ti'aitame canitürücaüeni.

⁴⁷ Ne'iyari niyutemavieca nehe'erivatü
 Cacaüyari munesi'utavicueisitüacü.

⁴⁸ Caneniuxeiya ti'uximayatame que nemütihücü hesiena mieme,
 Sepa tixaü nemücatihücü.

Camü, 'uxa'a varie yunaitü nuivarite
 'Aixüa ne'itüarietame mecaneni'eriecacuni.

⁴⁹ Que mü'ane mütürücaüye

Marivemecü caneniuyurieni.

Mücü Pasiecame canixasivani.

⁵⁰ Canivanenimayaca yunaime memüteheiyehüvirie,
 Vanivemata nivanenimayaca.

⁵¹ Yücümana que mütiyuriene

Canimasiücüni que mütitürücaüye.

Nivareutaveiyaxüani müme memüteyucatave'erie

Yu'iyarisie que memütecü'eriva,

⁵² Cuiepa te'aitamete nivarunavairieni

Tita memüte'aita,

Müme tixaü memücatehüme püta

Nivaruhüritüani vaüca.

⁵³ Memeuhacacuicuai nivarutihüniya 'aixüa mü'anecü.

Memeuca'ucai nivareutanü'axüani memamaveme.

⁵⁴⁻⁵⁵ Nisutüani tasiparevietü 'Ixaherisixi teüteriyari

Hesüana mieme temüte'uximayatamete,

He'erivatü que mütivarutahüavixü ta'uquiyarima.

Caninenimayaca 'Apurahami yuheyemecü,

Cataninenimayaca tame hesiena temüyecü.

⁵⁶ Mericüsü Mariya 'Erisavetisüa niucateitüni 'esivatücacu haica meseri. 'Arique yuquie neyani.

Vani Ti'üyame que mütiutinuivaxü

⁵⁷ Mericüsü tucari naye'ani 'Erisaveti mütinivenicü. 'Uquitüme niutiniveni.

⁵⁸ Hicü 'auravatari maremama yunaitü mete'utamariECA Ti'aitame vaüca que mütitanenimayataxü, hamatüana mecaniyutemamaviecaitüni.

⁵⁹ Hicü 'atahairieca tucarisie mecaniu'axüani me'inüaritüanique nu'esi Huriyusixi vaxitequiyacü. Sacariya mecateniterüvaquecaitüni 'uquiyarieyapaü.

⁶⁰ 'Ana varusieya müpaü niutayüni, Tixaüsietü. Vani catinitevacamücü püta.

⁶¹ Müme müpaü metenitahüave, Haquevasü 'amare pumave müpaü titevatü.

⁶² Yumamacü menitahüave quemasieya, que mütinaque mütiterüvarienicü.

⁶³ Xapa 'uta'ivaüca, müpaü 'utaineme canaca'utüani, Vani catinitevacamücü püta. Yunaitü meniuhüxiyani.

⁶⁴ Hicü yapaucua nenieya niuxünarieni. Niutaniuni 'aixüa 'utaitü Cacaüyari hepaüsita.

⁶⁵ 'Auravatari yunaitü mecanimamacaitüni. Naisarie Cureya hüriyarisie que mütiuyü catinixaxasivacaitüni.

⁶⁶ Yunaitü memü'enanacai meniyu'iyaritüacaitüni müpaü meteyücühüavetü, Que 'anetü payani 'icü nunusi. Mücü meta, Ti'aitame yütürücariyacü nipareviecaitüni.

Sacariya que mutayü, Cacaüyarisie mieme ticuxatatü

⁶⁷ 'Ana Cacaüyari 'Iyarieya Mütiyupata caniviyani nunusi 'uquiyarieya. Sacariya niutaniuni Cacaüyarisie mieme müpaü 'utaitü,

⁶⁸ 'Aixüa queticühüavarüvani Ti'aitame,

Que mü'ane 'Ixaherisixi mütacacaüyari.

Nisutüani yuteüterima va'üviyatü,

'Aixüa 'iyurienetü memüxünarienicü.

⁶⁹ Que mü'ane mütürücaüye niuquerieni, mütasitavicueisitüanicü,

Raviri quie mieme,

Raviri müti'uximayacaicü Cacaüyarisie mieme

⁷⁰ Meripaitü que mainecai que mütiyurieniquecai.

Yametenixaxatacaitüni texaxatametemama

Memupasie hesiena mieme,

Memutiniucacaicü hesiena mieme.

Müpaü meniutiyanecaitüni

⁷¹ Mütasi'utavicueisitüaniquecaicü

Müme memütasi'aye'uni memücatasi'a'ivacü,

Müme memütasi'uxive'erie memücatasi'a'ivacü.

⁷² Müpaüta meniutiyanecaitüni

Müvanenimayataquecaicü ta'uquiyarima

He'erivatü türatu mutavevi yücümana,

⁷³ Que mütiuyühürütüa yaticühüavetü ta'uquiyari 'Apurahami

Quename tasipitüaniquecai

⁷⁴ tecamamatü

Temütavicueisitüarienicü

Müme memütasi'aye'uni memücatasi'a'ivacü,

Temeyexeiyanicü 'iya que mütinaque,

⁷⁵ Hesiena mieme tepasietü,

Heiseriemecü yatetecahutü,

Hüxiena te'u'uvatü mexi te'ayeneniere.

⁷⁶ 'Ecü meta nunusi 'acu,

Que mü'ane taheima macavesüa mieme tixaxatame

Pecatiniuterüvarüvamücü.

Ti'aitame pepanucuhaitüiya

Huyeya 'aixüa pemüyurienicü.

⁷⁷ Teüterimama petinivatahecüatüamücü

Que mütivatavicueisitüani pehaitü,

Que mütivareuyehüvirieni müme 'axa memüte'uyuri pehaitü.

⁷⁸ Müpäü catiniyuriemücü

Tacacaüyari mütiyucananimayacü.

'Ayumieme que mü'ane taheima mümieme caninuamücü.

⁷⁹ Nivahecüariviyamücü müme yüvipa memütitei,

Müme meta mecui'ivarümetü memüyüriyarie

Nivahecüariviyamücü.

Ta'ücate cataniseiriyamücü,

Temeu'uvanicü haque 'aixüa temütetaxeianicü

Cacaüyarimatü.

⁸⁰ Mericüsü nunusi caniverecaitüni. 'Iyarieya türücaüyetü nayani. Macumavesie neyeicacaitüni mexi tucarieya ca'aye'vecai cuxi masiücütü mayanicü 'Ixaherisixi vahüxie.

2

Quesusi que mütiutinivaxü

(Mateu 1:18-25)

¹ Mericüsü 'ana 'aisica neutanü'ariexüani Sesaxi 'Acusitusüa mieme, müpäü 'utaitü, yunaitü cuiepa memütama memayucayasacü.

² Mücü 'inüari matüaripai mieme puyü quepaucua Sireniyu mehüritüariecai Siriya cuieyarisie.

³ Yunaitü mecaneutayeixüani memayucayasacü yuxexuitü yuquiecarisie.

⁴ Hicü Cuse Carereya cuieyarisie Nasaretü müracutevasie neyeyani. Cureya cuieyarisie ninuani Raviri quiecariena Vereni müracutevasie. Raviri quie canimiemetücaitüni, Raviri nunuiyarieya canihücütücaitüni.

⁵ Macayerienicü neyeyani Mariya 'avitütü mücü mayehucacaicü. 'Üyaya nayaniquecaitüni.

⁶ Mana mexi me'u'uvacai, tucarieya naye'ani mütinivenicü.

⁷ Hicü yumatüari niutiniveni. Tuvaxatecü nicu'eima, vacaisixi vacanuvacie nicate ni mücaxuavecaicü vahesie mieme memüva'axüaniquecaisie.

Taheima miemete niuqui tuayamete que memütevarutahüavixü muxasi vahüvemete

⁸ Mericüsü 'ana muxasi vahüvemete mana meniu'uvacaitüni. Yeuta meni-vahütüvecaitüni yumuxasi yüvicüta.

⁹ Hicü vahüxie niutaqueni niuqui tuayame Ti'aitamesüa mieme. Va'aurie nacuxa-vatücaitüni Ti'aitame hecüariyayacü. Vaüca menimamacaitüni.

¹⁰ Hicü niuqui tuayame müpäü tinivarutahüave, Xepücamamaca. Hicü nenixetax-atüamücü niuqui 'aixüa manuyüne. Vaüca canixuavecamücü temavierica yunaime teüteri vahesie mieme.

¹¹ 'Icü tücarisie tiyuvicueisitüvame canetinuiva xehesie mieme. Raviri quiecariena tineyüni. Que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitütütü canihücütüni, Ti'aitame canihücütüni.

¹² 'Icü 'inüaricü xecaneitimaicuni. Nunusi xecanexeiyacuni tuvaxatecü 'eimeme, vacaisixi vacanuvacie heyecaime.

¹³ Hicü yapaucua niuqui tuayame 'aurie meniuti'uni muyuavisie miemete yumüiretü, 'aixüa me'utiyuatü Cacaüyari hepaüsita, müpäü me'utiyuatü,

¹⁴ Taheima visi catinicühüavarüvani Cacaüyari.

Cuiepa 'aixüa mecatenixeiyariecuni teüteri
Müme vacümana münaqui'a.

¹⁵ Mericüsü niuqui tuayamete muyuavisie meheutiyunixüacu, müpaü meteniyühüavecaitüni muxasi vahüvemete, Hicümüsüari tepüyehu Verenipaitü. Tepi'ixüariyu que mainecai, Ti'aitame que mütatiutahüavixü.

¹⁶ Meyumexütüatü menecüne. Mevaruta'ivaUCA Mariyamame menivarutaxeiya Cuse, nunusi meta vacaisixi vacanuvassie yecaimé.

¹⁷ Mevaruxeiyaca metenicuxatacaitüni que memüte'utahüavarie nunusi hepaüsita.

¹⁸ Yunaitü memü'enanacai menihüxiyacaitüni que memütevarutahüavixücü muxasi vahüvemete.

¹⁹ Masi Mariya ni'üviyacaitüni yu'iyarisie 'icü naime, yu'iyaritüatü hepaüsitana.

²⁰ Hicü menecüne muxasi vahüvemete 'aixüa metecuxatatü Cacaüyari hepaüsita nai que memüte'uxeicü nai que memüte'u'enicü. Naitü catiniuyüni que memüte'utahüavarie.

Tuquita que müti'atüarie Qesusi

²¹ Mericüsü 'atahairieca tucari meni'inüaritüani Huriyusixi teüteriyari vaxitequiyacü. 'Ana Qesusi tiniuterüvarieni, niuqui tuayame que mütiterüvaxü yuvarusissie ca'ayecaicu cuxi.

²² Mericüsü Muisexi 'inüaricü catini'aitacaitüni nivecame hepaüsita. Tucari 'aye'acu memüyu'itienicü, Querusareme menecüne nunusi meheyetuanique Ti'aitamesüa.

²³ Müpaü catine'uca 'inüari xapayarisie, Ti'aitame meripaitü que mainecai, Yunaitü 'uquisi matüarixi memütinunuiva, müme mecanipasiecacuni Ti'aitamesie mieme.

²⁴ Menecüne memütemavanicü Ti'aitame que mainecai, xüa 'inüari xapayarisie que müre'uca, Cucuruxi xei parisi, mesü veuraixi türixi yuhutame mecanivaremavacacuni, 'utaitü.

²⁵ Hicü tevi Querusareme necateitüni Simiyuni titevatü. 'Iya heiseriemecü yaticami-etü Cacaüyari nayexeiyacaitüni. Nicueviecaitüni 'Ixaherisixi teüteriyari vanütüvame. 'Iyari Mütiyupatacü nihünecaitüni.

²⁶ Müpaü tiniupitüarieni, 'Iyari Mütiyupata que mütitahüavixü, quename cuitü camüniuecai. 'Ixeiyame que mü'ane Ti'aitame micayeniquecai Cürisitütüme xeiçüa, 'anarique canimüniuecaitüni.

²⁷ Hicü 'Iyari 'inücu, Huriyusixi vatuquipa ninuani. 'Arique Qesusi 'uquiyarimama meneutahaxüani yame'iyurienique nunusi, Huriyusixi que mütivayeiyari, 'inüari niuquiyarisie que müre'uxa.

²⁸ 'Ana Simiyuni nenutuni. 'Aixüa niutayüni Cacaüyari hepaüsita, müpaü 'utaitü,

²⁹ Hicürixüa necusiyari 'acu,

Pepeye'atüa 'aniuqui.

Pepünesi'uxünaxü

Ne'iyarisie neca'uximatüariecacu.

'Ahesie mieme nepüti'uximaya.

³⁰ Hicürixüa necümana nepütixuei

Que pemütivavicueisitüani teüteri.

³¹ Nepixei tita pemütiha'aritüa

Yunaime teüteri vahüxie.

³² Canivahecüariviyamücü hipame nuivarite,

Visi te'aneneme catanayeitüamücü

'Ateüterima 'Ixaherisixi

³³ Hicü 'uquiyarieya varusieya meniyu'iyaritüacaitüni müpaü mainecaicü hepaüsitana.

³⁴ 'Aixüa xepü'itüarieca, niutayünita Simiyuni. Müpaü Mariya tiniutahüave nunusi varusieya,

Camü 'icü nunusi
 Yumüiretü 'Ixaherisixi
 Mematixürüenicü,
 Yumüiretütä
 Memanucu'unicü
 Cani'ayumiemetüni.
 'Inüari caniyümücü,
 Caniniuquimariecamücü.

³⁵ 'Ecüta 'a'iyarisie
 Pecanisequiemücü hivericacü,
 Cumu 'ixipara que mütiyuseve.
 Mücü que mütiyurieleni,
 Yumüiretü memasiücütü mecanacünicuni
 Que memüteyücühüave yu'iyarisie.

³⁶ Xevitütä 'acaniuyeicacaitüni 'ucarasitütü, Hana titevatü. Mücü Cacaüyari ni-
 uquieya canicuxatacaitüni. Panuheri caninu'ayatücaitüni, 'Aseri nunuivarieyatütü.
 Caniseüyecaitüni, nauca teviyari heimana nauca viyari canihücaitüni. 'Utiviquieca
 'atahuta viyari piteütacai yücüna,

³⁷ 'umücu yuxaüta 'eniucateitüni. Tuqui curaruyarita pücavayeicacai masi yuhaquetü
 yunenevietü pü'ayumiemetücai tucaricü tucaricü.

³⁸ Hicü 'aura 'uyaca pamüpariyusi nipitüani Cacaüyari. Qesusi hepaüsita tinivacuxax-
 atüvacaitüni Querusaremetari memüta'icuevacai memütaxünarienicü yunaitü.

Nasareti que memütehecü

³⁹ Hicü meheye'atüaca naime que müre'uxa 'inüari xapayarisie, Ti'aitame que
 mainecai meripaitü, Carereyasie menecüne. Yuquiecarí meneta'axüani Nasareti
 müracusevasie.

⁴⁰ Mericüsü nunusi niverecaitüni türücaüyetü timaivetü nayeiximecaitüni, Cacaüyari
 'aixüa pütüuca'iyaricai hesiena mieme.

Temaicüyari Qesusi tuquita que mütiyeyeicacai

⁴¹ Mericüsü xexuime visie 'uquiyarimama Querusareme meneta'axecaitüni
 'ixüararipa quepaucua meme'erivacai, Cacaüyari que mütivaruhayevaxü vateüterima.

⁴² Hicü quepaucua tamamata heimana huta viyari mühücai, mana meneutiyunixüani,
 teüteri que mütiyaveiyaritücai 'ixüararipa.

⁴³ Hicü heutiparecu, yu'utüma mehahuximecacu, Qesusi Querusareme neyuhayeva,
 'asimecatemaicacu 'uquiyarimama.

⁴⁴ Teüteri vasata 'uyeicame me'erietü, xei tucari meniu'uvacaitüni. 'Ana yu'ivama
 yumarema vahesüa menitivautücüne.

⁴⁵ Meca'itaxeiyavavetü, Querusareme menacunuaxüani me'icuvautüvetü.

⁴⁶ Hicü hairieca tucari meneitaxeiya tuqui curaruyarita 'ayecaime, te'üquitamete
 vahixüapa 'ucaime. Niva'eniecaitüni nivacu'ivaviyacaitüni.

⁴⁷ Yunaitü memi'eniecai menihüxiyacaitüni timaitü que mütiyacu'eiyacai.

⁴⁸ Hicü 'uquiyarimama me'ixeiyatü meni'iyarixiecaitüni. Varusieya müpäü
 tinitahüave, Nenive, titayari müya petatiuyuri. Tepümasicuvautüve tetahiverietü
 'a'uquiyarimatü.

⁴⁹ Müpäü tinivarutahüave, 'E'e, cari xepünesicuvautüvecai. Tamü, 'asixecatemaicai,
 meuyevesecü ne'uquiyari quiya hepaüsita nemü'ayumiemetünicü.

⁵⁰ Müme 'asimepücateheitima niuquieyasie que mainecai.

⁵¹ Hicü vahamatü neyani, Nasareti meneta'axüani. Que memaitücatei yacatini-
 camiecaitüni. Varusieya yu'iyarisie ni'üviyacaitüni 'icü naime.

⁵² Quesusi timaivetü canayeiximecaitüni, caniverecaitüni. Cacaüyari, teüterita masi vaüca simetenixeiyacaitüni.

3

Vani Ti'üyame que müticuxatacai

(Mateu 3:1-12; Maricuxi 1:1-8; Vani 1:19-28)

¹ Mericüsü 'ana Tiveriyu Sesaxi tamamata heimana 'auxüme viyari niuyurieni ti'aitatü, Punisiyu Piratu niucayerieni 'isücametütü Cureya cuieyarisie, Herurexi nihüritüariacaitüni Carereya cuieyarisie mütü'aitanicü, Piripe Herurexi mü'ivayatücai catini'aitacaitüni 'Itureya cuieyarisie Türacuniti cuieyarisie, Risaniyaxi catini'aitacaitüni 'Aviriniyasie,

² 'Anasi Caipasi mecanihüritüariacaitüni mara'acate. 'Ana Cacaüyari yuniuqui nipitüani Vani Sacariya nu'aya, macumavesie 'uyeicame.

³ Naisarie Curutani hatuxameyari tesie niuyeicacaitüni müpaü tivacuxaxatüvatü, memütehayevacü que memüteyuriecäi para Cacaüyari mütivareuyehüvirienicü 'axa que memüte'uyuri, mücücü memüca'üyarienicü.

⁴ Yacatiniyurienecaitüni que müre'uxa Quisariyaxi xapayasie, Cacaüyari niuquieyacü que müticuxatacai,

Xevitü mahiva macumavesie 'uvetü,
Xequeneucuha'aritä Ti'aitame huyeya, haitü,
Xexeuravime xequeneutivevi huyeya, haitü.

⁵ Naitü 'aqui cananuparecutüariexüamücü,
Naitü yemuri 'emutütü 'esimutütü 'acuveritü canayeitüariemücü
Tita mütitutune xexeuravitü nayeimücü
Tita müracutetexiya 'acuharuanitü canayeimücü

⁶ Yunaitü teüteri mepixeiya que mütiyuvicueisitüva Cacaüyari.

⁷ Vani müpaü tinivacuxaxatüvacaitüni teüteri memü'axecai müvaca'üyacü, Cari xeme terücaxi xepüva'ivama. Quepaicü pütixehcüatüa xemüyuta'unacü capa 'uxa'a varie xehecariecacü.

⁸ Müme memüte'uhayevaxü que memüteyuriecäi, vahepaü püta xequeteneyuriecäi, que müreuyevese. Xepüca'isutüaca yu'iyarisie müpaü xeteyücühüavetü, Tepünaqui'eriva ta'uquiyari temexeiyacü 'Apurahami. Müpaü nepütixecühüave, Cacaüyari caniyüveni 'icü tetexi teüteri müvarayeitüani 'Apurahami nivemama.

⁹ 'Ari hasa caniuucuha'aritärieni cüyexi maxürienicü. 'Ayumieme naitü cüye 'aixüa 'anenetü müca'utixuxuavere canaxüriyamücü, taipa caneuxüriyamücü.

¹⁰ Teüteri müpaü metenicu'ivaviyacaitüni, Mericüte, quesü teteyuriecäi tame.

¹¹ 'Iya müpaü tinivacühüavecaitüni, Que mü'ane huta camixayari mexeiya, que'imini que mü'ane mücaheixeiya. Que mü'ane 'icuai mexeiya yaxeicüa quetiurieneni.

¹² Memüteyetuiriyari cuviyexunusie mieme meni'axecaitüni, memüca'üyarienicü. Müpaü metenicühüavecaitüni, Ti'üquitame 'acu, que teteyuriecäi tame.

¹³ 'Iya müpaü tinivacühüavecaitüni, Que xemüte'u'aitüarie, heimana mieme xepücatevaucä.

¹⁴ Cuyaxita müpaü metenicu'ivaviyacaitüni, Qesü teteyuriecäi tame. 'Iya müpaü tinivacühüavecaitüni, Xepücatenavayani, 'itaricacü xepücataviviyani. Xequenenaqui'aca yu'ivaricacü.

¹⁵ Mericüsü 'ana teüteri menita'icuevacaitüni yu'iyarisie meyu'iyaritüatü yunaitü Vani hepaüsita, xüca mücü Cürisitu hücütüni me xüca catixaütüni, me'utiyuatü.

¹⁶ Peru Vani müpaü tinivarutahüave yunaime, Neri hacü nepüxe'uca'üya. 'Ucanamieni que mü'ane cui mütürücaüye, necatürücaüyecacu ne. 'Aixüa nepüca'ane nehesie mütinaquenecü nemipareviecacü ni nemenacuveirienicü cacaiya cuitaxiyari. Mücü

püta que mütixe'uca'üyani, 'Iyari Mütiyupata canixepitüamücü, canixe'itimücü tai que mütiyu'itiva.

¹⁷ Cuxari 'itivame pacue'e, cuini mieme pütiveque yutüricu. Niti'utamücü yu'icuaxi caxetunisie, cuxariyari püta pütataiyani tai mücatüvesie.

¹⁸ Masi vaüca nivatuicacaitüni teüteri, niuqui 'aixüa manuyüne nivacuxaxatüvacaitüni.

¹⁹ Hicü Herurexi мүcü cuieya nihüritüariecaitüni müti'aitanicü. Yu'iva niu'üyapieni, Heruriya titevacame niutivitüni. Vaücava catiniyurienecaitüni Herurexi 'axa tiyurienetü. 'Ayumieme Vani nitate'acaitüni.

²⁰ Hicü Herurexi nayuye'atüani 'axa que mütiyurienecai, Vani manutahüacü casariyanata.

Quesusi que mütiuca'üyarie

(Mateu 3:13-17; Maricuxi 1:9-11)

²¹ Mericüsü quepaucua yunaitü teüteri memuca'üyarie, Quesusita caniuca'üyarieni. Mexi yuneneviecai, taheima nanacatenire.

²² 'Iyari Mütiyupata heimana nacaneni, que mütiyuxexeiyacai cucurupaü 'anetü. Xevitü taheima müpaü netayüni, 'Ecü pecaninenivetüni pemünaqui'eriva. 'Acümana necani-naqui'aca.

Quesusi teucarimama

(Mateu 1:1-17)

²³ Mericüsü Quesusi xei teviyari heimana tamamata viyari yacütütü nihücaitüni quepaucua misutüa müpaü tiyurienetü. Cuse caninu'ayatücaitüni, que memütecu'erivacai. 'Iya 'Erie caninu'ayatücaitüni,

²⁴ 'iyata Matati caninu'ayatücaitüni, 'iyata Revi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Merüqui caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cana caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cuse caninu'ayatücaitüni,

²⁵ 'iyata Matatiyaxi caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Amuni caninu'ayatücaitüni, 'iyata Nahumi caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Esürie caninu'ayatücaitüni,

²⁶ 'iyata Nacahi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Mahati caninu'ayatücaitüni, 'iyata Matatiyaxi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Semei caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cuse caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cura caninu'ayatücaitüni,

²⁷ 'iyata Cuhana caninu'ayatücaitüni, 'iyata Xesa caninu'ayatücaitüni, 'iyata Suru-vaveri caninu'ayatücaitüni, 'iyata Saratieri caninu'ayatücaitüni,

²⁸ 'iyata Nerie caninu'ayatücaitüni, 'iyata Merüqui caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Arie caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cusami caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Erimurami caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Eri caninu'ayatücaitüni,

²⁹ 'iyata Cusue caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Eriyeseri caninu'ayatücaitüni, 'iyata Curimi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Matati caninu'ayatücaitüni,

³⁰ 'iyata Revi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Simiyuni caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cura caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cuse caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cunani caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Eriyaquimi caninu'ayatücaitüni,

³¹ 'iyata Mereya caninu'ayatücaitüni, 'iyata Mainani caninu'ayatücaitüni, 'iyata Matata caninu'ayatücaitüni, 'iyata Natani caninu'ayatücaitüni,

³² 'iyata Raviri caninu'ayatücaitüni, 'iyata Quisahi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Hu-veri caninu'ayatücaitüni, 'iyata Puhuxi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Sarumuni caninu'ayatücaitüni, 'iyata Nahasuni caninu'ayatücaitüni,

³³ 'iyata 'Aminaravi caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Arami caninu'ayatücaitüni, 'iyata Hesirumi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Parexi caninu'ayatücaitüni,

³⁴ 'iyata Cura caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cacuvu caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Isa-haqui caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Apurahami caninu'ayatücaitüni, 'iyata Tare caninu'ayatücaitüni, 'iyata Nacuri caninu'ayatücaitüni,

³⁵ 'iyata Seruqui caninu'ayatücaitüni, 'iyata Racau caninu'ayatücaitüni, 'iyata Perequi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Heveri caninu'ayatücaitüni,

³⁶ 'iyata Sara caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cainani caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Arüpasari caninu'ayatücaitüni, 'iyata Semi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Nuhexi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Ramequi caninu'ayatücaitüni,

³⁷ 'iyata Matusareni caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Enuqui caninu'ayatücaitüni, 'iyata Careri caninu'ayatücaitüni, 'iyata Maharareri caninu'ayatücaitüni,

³⁸ 'iyata Cainani caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Enuxi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Seti caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Arani caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cacaüyari caninu'ayatücaitüniri.

4

Qesusi que mütiuta'inüasie

(Mateu 4:1-11; Maricuxi 1:12-13)

¹ Mericüsü, Qesusi 'Iyari Mütiyupatacü hünētü mana neyeyani Curutani hatuxame-yarisie. 'Iyari Mütiyupata nivitüximecaitüni macumavesie 'uyeicacacu

² huta teviyari tucari. Cauyumarie ni'inüatanecaitüni, siparasü xüca 'axa tiuyurienique tuma, 'utaitü. Tixaü caticuaivetü yapaümexa tucari, cuini mieme catineuhacamücücaitüni.

³ Hicü Cauyumarie müpaü tinitahüave, Tamüsü, 'ecü xüca Cacaüyari penu'ayatüni, 'icü tete müpaü quetineutahüavi, pa payuyeitüani.

⁴ Qesusi müpaü tinita'eiya, 'Utüarica müpaü paine, Tevi xüca pa cuaca xeicüa, mücücü püca'ayeyurini. Cacaüyari que mutayü, niuquieya naitü peuyeveseta.

⁵ Hicü Cauyumarie vapai heivitüca, cuiepa memütama vacuie nai nixeisitüani xei nieriycü.

⁶ Cauyumarie müpaü tinitahüave, Heiserie nepümasipitüaca 'icü naime hepaüsita, yunaitü visi memümatecühüavenicü nepümasipitüaca. 'Icü nai necaniyetuiriarieni, heiserie nepexeiya nemiminicü que mü'ane munesinaque.

⁷ 'Ecü 'ayumieme nenevieri xüca penesi'upitüani, 'icü naitü 'apini pürayani.

⁸ Hicü Qesusi müpaü tinitahüave, Quenemie Cauyumarie. 'Utüarica müpaü paine, Nenevieri pepipitüani Ti'aitame 'acacaüyari, Mücü hücüame pepayexeyani.

⁹ Hicü Cauyumarie neivitüni Querusareme. Vatuqui yecürita nenutivitüni. Müpaü tinitahüave, 'Ecü Cacaüyari xüca penu'ayatüni, vatipai queneucasuna.

¹⁰ 'Utüarica müpaü paine,

Yuhesüa miemete

Niuqui tuayamete

Pütiva'aitüaca

'Ahepaüsita,

Memümasi'üviyacü.

¹¹ Müpaü paineta 'utüarica,

Yumamacü mepümasituicani,

Capa tetesie pe'uti'ücamürecü.

¹² Qesusi müpaü tinitahüave, Müpaü paineta, Pepüca'i'isipaneni Ti'aitame mü'acacaüyari.

¹³ Hicü Cauyumarie naimecü 'ita'inüataca neyani 'ariqueta 'ita'inüataque.

Qesusi que mütisutüa yu'uximayasica Carereyasie

(Mateu 4:12-17; Maricuxi 1:14-15)

¹⁴ Mericüsü Qesusi yu'utüma neyeyani Carereyapaitü, 'Iyari 'itürücariyacacu. Naisarie caniutamariva hepaüsitana.

¹⁵ Tinicu'üquitanecaitüni vatuquiteta. Yunaitü 'aixüa metenicuxatacaitüni hepaüsitana.

*Quesusi que mütiuyuri Nasaretisie**(Mateu 13:53-58; Maricuxi 6:1-6)*

¹⁶ Hicü Nasaretita ninuani mataverixüsie. Yuyeyari cu'erivatü, tuquita neutahani 'uxipiya tucarisie. Nanucuqueni tititerüvaque.

¹⁷ Hicü xapa niuhuritüarieni Cacaüyari niuquieya maye'uxa, Quisariyaxi que müraca'utüa. 'Itaveraca nitaxeiya niuqui haque müpaü maine,

¹⁸ Ti'aitame 'Iyarieya caneniuviya

Caneniuhüritüani

Niuqui 'aixüa manuyüne

Nemüvacuxaxatüvanicü

Memümamave.

Caneneyenü'ani

Nemüvaranayexürienicü

Müme memüyuhiverie

Yu'iyarisie,

Yanemütivatahüavecü

Müme memanutaxüriya,

Quename me'utixünarie.

Yanemütivatahüavecüta

Müme memacücüpe,

Quename me'anutaneniere,

Nemüvaxünacü

Müme memüviyarietüca,

¹⁹ Nemüticuxatanicü,

Tucari 'aye'a

Ti'aitame müyuvaüriya

Vahesie mieme, ne'utaitü.

²⁰ Hicü 'itacuicueca xapa, 'iyetuirieca tiyuparevivame, mana nayerüni ti'üquitame 'uvenieyasie. Yunaitü tuquita memayetecai cui menixeiyacaitüni.

²¹ Hicü nisutüani müpaü tivacuxaxatüvatü, 'Icü tucarisie naye'ani 'icü 'utüarica que maine, xe'i'eniecacu xeme.

²² Yunaitü metenihecüatacaitüni me'i'enieca. Menihüxiyacaitüni niuqui visi manuyüne tetana mayeneicacaicü. Müpaü meniutiyanecaitüni, Camüsü, 'icü Cuse catinu'aya.

²³ 'Ana müpaü tinivacühüaveni, Xüari 'icü niuquiyaricü xepünetecühüave, Tiyu'uhayemavame 'acu, sipasü 'acümana quena'anayehüva. Que temüte'u'enana Caperünaume que müreyü, 'enata 'aquiecarisie yaxecüa quetineyurieneni, xepünetecühüaveni va'atü.

²⁴ Müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, tixaxatame pücanaqui'eriva yuquiecarisie.

²⁵ Yuri nepaine, 'Ixaheri cuieyarisie yumüiretü viyurasixi meniu'uvacaitüni quepau-cua 'Eriyaxi 'amuyeicacai, quepauca muyuavisie müreunami haica viyari heimana 'ataxeime meseri, quepauca haca mutave naisarie cuiepa.

²⁶ Müme vahesüa püca'utanü'arie 'Eriyaxi ni xeimesüa, Siruni cuieyarisie püta niu-tanü'arieni Sarepüta müracutecavie viyurasüa.

²⁷ Mücü meta, yumüiretü 'ameniu'uvacaitüni 'Ixaheri cuieyarisie cuiniyacü meca'itiatücaitü quepauca 'Eriseu 'amuyeicacai tixaxatametütü. Ni xevitü tüma püca'u'itiya mana quiecatari, Siriyatanaca püta caniu'itiani Nahamani titevatü.

²⁸ Hicü me'i'enieca que müticuxatacai, meniuyeha'ani yunaitü tuquita memayetecai.

²⁹ Me'anucu'uca, vaquiecarie yemurisie manierecü quiecarie yeta 'ai heima meneihana mana meheicahüanique.

³⁰ 'Iya vahixüata heutayuneca caneyani.

Cacaüyari müca'itiya que mütiyiyacai tevi
(*Maricuxi 1:21-28*)

³¹ Mericüsü quiecarisie ninuani Caperünaume müracutevasie Carereya cuieyarisie. Mana 'uxipiya tucarisie tiniva'üquitüacaitüni.

³² Müme menihüxiyacaitüni 'üquisicayacü, heiserie hexeyatü mütaniucacaicü.

³³ Hicü tuquita nayecateitüni tevi cacaüyari müca'itiya 'iviyacacu.

³⁴ Carima niutahiva müpaü 'utaitü, 'Ai, que petati'uximatüa Qesusi Nasaretitanaca. Petasica'unaque cari pepunua. Ne nepümasimate que pemüpaicü. Cari 'ecü pepühücü Cacaüyarisie mieme pemupasie.

³⁵ Hicü Qesusi nitatieni müpaü 'utaitü, Hicü cayuvatü, queneuxüna. 'Iya cacaüyari 'ita'uimüraca tevi vahixüpa, nixüna caticuinitüaca.

³⁶ Yunaitü meniutimamani. Meteyucuxaxatüvatü müpaü meniutiyuanecaitüni, Que 'aneme niuqui pexeiya. Heiserie hexeyatü nivarutate'ani cacaüyarixi memüca'itiyatüca türücariya hexeyatü, menivatixünani.

³⁷ Naisarie quiecarie 'aurie canicuxaxasivacaitüni, Qesusi que mütiyuriencai.

Qesusi que mürenayehüa Pecuru varücaüya
(*Mateu 8.14-15; Maricuxi 1.29-31*)

³⁸ Mericüsü tuquita vayeyaca Simuni quie ninuani. Hicü hüiya yeme niviyacaitüni Simuni varücaüya. Menitavavirieni miparevienicü.

³⁹ 'Auriena 'utaqueca, nitatieni hüiya. Hicü hüiya nihayeva. Yapaucua 'anucuqueca nivarutiparevietüyani.

Que mütiwaranayexüri 'acayunecu
(*Mateu 8:16-17; Maricuxi 1:32-34*)

⁴⁰ Hicü tau 'acayunecu, yunaitü memüvarexeiyacai tecuicucate müireme cuiniyacü memütecucuyecai hesüana mecaniva'atüani. Yuxexuime vahesie 'utimeca ni-varanayexürieni.

⁴¹ Cacaüyarixi 'axa memü'anene canivaruta'aitüani memüvatixünacü yumüireme memütevacuinitüacai. Müme meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, 'Ecü Cacaüyari pecaninu'ayatüni. Qesusi varutate'aca cacaüyarixi, pücavapitüacai memütiniunicü memimaicaicü quename Cürisitu hücutücai heiserie mupitüarie.

Qesusi que müticuyeicacai Carereya cuieyarisie, ticuxatatü
(*Maricuxi 1:35-39*)

⁴² Hicü 'ucatarecu neyani macumavesie. Teüteri yumüiretü menicuvautüvecaitüni. Me'itaxeiyaca vaüriyarica menipitüacaitüni mücavacu'eirienicü.

⁴³ Mücü masi müpaü tinivarutahüave, Neuyeveca hipame quiecaritesie niuqui 'aixüa manuyüne nemücuxatanicü, que mütiyüni Cacaüyari ti'aitacacu, peuyevese nemüticuxatanicü. 'Ayumieme nepeyenü'arie.

⁴⁴ Cureya cuieyarisie tuquiteta catinicuxatanecaitüni.

5

Qesüte que memütevaratixüri Qesusi niuquieyacü
(*Mateu 4:18-22; Maricuxi 1:16-20*)

¹ Mericüsü Qesusi Quenesareti haracunayari tesita niuevacaitüni ticuxatatü. Yumüiretü menisaipünacaitüni, me'i'eniecutü Cacaüyari niuquieya.

² Hicü canuva niuxeiya hutame ha tesita 'aheicame quesüteveyamete vacanuva. Qesüteveyamete me'anaticüneca yuvipi meni'ecuacaitüni.

³ Hicü xeimesie cayerüca Simuni canuvayasie, nitavavirieni haracunasie 'esiva meutahanicü. Canuvassie yecaitü tiniva'üquitüacaitüni teüteri.

⁴ Hicü yuxasica 'unüca, müpaü tinitahüave Simuni, 'Emeucatevasie queneuyeye'a, 'avipi mana queneucavivi quesüte pemüvaratixürienicü.

⁵ Hicü Simuni müpaü tinitahüave, Ti'üquitame 'acu, tucacüta nai tepayequexi, tepüte'uta'uxitüa yacü xEICÜa, tixaü tepücate'umi. Masi müya pemainecü, neneica-viviemücü vipi.

⁶ Yamete'uyurica menivaratixürieni quesüte cuini mieme meyupaümeme. Vipi nitanirümecaitüni.

⁷ Hicü yucupaniyeruma xeime canuvasie memüyetecai yumamacü menivarumaviya memacü necü memüvaparevienicü. Meniu'axüani, yucanuvate meniutihüniyaxüani hutame. 'Esivatücacu meniucayunüxüani.

⁸ Hicü nai tiuxeyaca Simuni, Pecuru mütitevacai, niutitunumaqueni Qesusi huxie müpaü 'utaitü, Ti'aitame, queneneuhayeva. Ne 'axa nepütiyuriene.

⁹ Niutimani 'iya, yunaitü hamatüana memü'uvacai meniutimamani müya yupaümeme memüvaratixüricü quesüte.

¹⁰ Yaxeicüata Severeu nivemama meniutimamani Cacuvu Vani Simunimatü memüte'uximayacai. Hicü Qesusi müpaü tinitahüave Simuni, Pepücamaca. Hicüsü 'uxa'atünita teüteri püta pecanivacuxeürimücü.

¹¹ Hicü canuva me'anatihapaca cuiepa, naime meteniucu'eirieni Qesusisie mete-viyaque.

Qesusi que mürenayehüa tevi cuiniyacü müca'itiyacai

(Mateu 8:1-4; Maricuxi 1:40-45)

¹² Mericüsü xeime quiecarisie niuyeicacaitüni Qesusi. Ticuicame mana niucateitüni müca'itiyacai naitü heupünitü. Hicü Qesusi 'uxeyaca, niutihüximaqueni, müpaü titavavirienique, Ti'aitame xüca pe'avaüriyani, pepüyüve pemünesi'itienicü.

¹³ 'Iya yumama 'utaseraca nimayüani müpaü 'utaitü, Nepünevaüriya, pequeheu'itiyani. Yapaucua cuiniya nihayeva.

¹⁴ Hicü Qesusi müpaü tinita'aitüani 'asimücatitahüavecü xeime. Müpaü tinitahüave, Quenemie mara'acame masixeyacü. Pemü'itiyacü quetineutimava cumu Muisexi que mütiu'aitaxü pemütivatahecüatüanicü.

¹⁵ Perusü masi cuini mieme catinixaxasivacaitüni hepaüsitana. Teüteri yumüiretü meniyutixexeürivacaitüni memi'enienicü memanayexürüvenicü cuiniya que memütehhexeyacai.

¹⁶ Qesusi masi macumavesie neyeicacaitüni yutanenevienique.

Qesusi que mürenayehüa huriecame

(Mateu 9:1-8; Maricuxi 2:1-12)

¹⁷ Mericüsü xeime tucarisie tini'üquitacaitüni. Mana menayetecaitüni Huriyusixi teüteriyari yuyeyaricü memüpasiecai Pareseusixi memüteyuterüvacai, hipatüta Huriyusixi va'inüaricü memüte'üquitametetücai. Naime quiecaritiesie Carereya cuieyarisie Cureya cuieyarisie meneyecüne Querusaremesieta. Cacaüyari türücariyaya canixuavecaitüni Qesusi müvaranayexürüvanicü.

¹⁸ Hicü teüteri meniu'axüani me'ehanatü huriecame 'itarisie yecaime. Qesusi müvacateisie meni'atüaniquecaitüni huxiena me'itenique.

¹⁹ Meniyutatexieni meheutahaxüanique teüteri memüyumüirecaicü, 'ayumieme qui heima meneutimamaque. Racüriyuyari mevati'unaca, Qesusi huxie meneicatuani tevi 'itari naime teüteri vahixüapapai.

²⁰ Hicü varuxeyaca yuri que memüte'eriecai, müpaü niutayüni, 'Axa que pemütiuyuri pecatineuyehüviyarieni.

²¹ Hicü Pareseusixi, müme meta 'inüaricü memüte'üquitametetücai, müme menisutüani müpaü meteyücühüavetü, Que püpaicü 'icü 'axa mutaine Cacaüyari hepaüsita. Quepaicü püyüve mütivareuyehüvirienicü 'axa mete'uyuriyu, Cacaüyari xEICÜa püyüve.

²² Quesusi retimaica que memüteyücühüavecai müpaü tinivarutahüave, Titayarisü müya xeteyücühüave yu'iyarisie.

²³ Tita masi caticuanive. Que ticuanive müpaü mütayünicü, 'Axa que pemütiuyuri pepüreuyehüviyarie, caticuanive masi müpaü mütayünicü, Quenanucuquexi quenecuye-icani.

²⁴ Peuyevese müpaü xemütemaicacü, Yuri Tevi que nemütiteva, heiserie nemexeiy-acü cuiepa nemütivareuyehüvirienicü müme 'axa memüte'uyuri, 'ana müpaü tinitahüave huriecame, 'Ecü 'acu nemarahüave, quenanucuquexi, 'a'itari quenanucue'i, 'aqui quenemie.

²⁵ Yapaucua nanucuqueni vahüxie, titasie müracatei neicueni, yuquie neyani 'aixüa 'utaitü Cacaüyari hepaüsita.

²⁶ Hicü yunaitü menihüxiyacaitüni. 'Aixüa meniutiyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita. Cuini mieme metenimamacaitüni müpaü me'utiyuatü, Mamarivaveme tepuxei hicü.

*Que mütiita'ini Revi, hesiena mütiyianicü
(Mateu 9:9-13; Maricuxi 2:13-17)*

²⁷ Mericüsü neyani. Tevi cuviyexunusie mieme mütiyetuiriyari niuxeiya Revi titeva-came memüte'ayutituaya 'acaime. Müpaü tinitahüave, Nehesie quetiniviyani.

²⁸ Nai tiucu'eirieca, 'anucuqueca, hesiena tiniuviya.

²⁹ 'Ana Revi 'icuai niuvevieni yuquita Quesusisie mieme. Yümüiretü memüteyetuiriyari cuviyexunusie mieme, hipatüta teüteri metenicuacaitüni hamatüana.

³⁰ Hicü Pareseusixi, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai Pareseusixi vahesie memüteviyacai, müme meniniuquixiecaitüni müpaü metevacühüavetü hesüana miemete teyü'üquitüvamete, Titayaricutaxi müme cuviyexunusie mieme memüteyetuiriyari vahamatü 'axa teyuruvamete vahamatü xetecua'a xete'ie.

³¹ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Müme 'aixüa memüteheu'erie mepücaheiyehüva tiyu'uhayemavame, müme memütecucuye püta mecaneiyehüaca.

³² Ne que nemütinua, nepücanua nemüvata'inienicü müme heiseriemecü yamemütecahu. Müme 'axa memüteyurie püta nevata'inienique necaninuani, memütehayevacü 'axa que memüteyuriecai.

*Que mütiuta'ivaviyarie haquiya hepaüsita
(Mateu 9:14-17; Maricuxi 2:18-22)*

³³ Mericüsü müpaü metenitahüave, Vanisüa miemetexi teyü'üquitüvamete müixa mepüyuhacui mepeyevaviri Cacaüyari. Pareseusixi vahesüa miemetexita yaxecüa mepüteyurie. 'Ahesüa miemetexi masi titacutaxi metecua'a mete'ie.

³⁴ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Que tiyüve müvahaquisitüani 'ixüaramete neüquiyapa mexi neneüqueme vasata 'uyeica.

³⁵ Tucari paye'ani quepaucua vasata manuhanieni neneüqueme. 'Anaque mepüyuhacuieni.

³⁶ Hicü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruti'üquitüatüyani müpaü 'utaitü, Tevi capitasana 'ixuriqui hecuame, mimanesiquitüanicü ye'ime. Me xüca müpaü tiuyurienique, hecuame pütasanequeyu, mühecuamatü müye'i 'axa pütüyuxexeyaniquyeu.

³⁷ Mücü meta, caxie vinuyari pücacatuariva sixai müyeye'isie mücuanacü. Me xüca müpaü tiuyurienique cuanatü pitasanaqueyu sixai, pütayeuriniquyeu, sixaita peuyeveniquyeu.

³⁸ Masi caxie vinuyari sixai mühehecuasie püta canituarivani mücuanacü.

³⁹ Tevi meripai mieme 'aniecu 'anuti'ieme, cuaname pücaheu'imücüni. Müpaü paineni, Meripai mieme 'aixüa cana'aneni.

6

'Uxipiya tucarisie türicu que memüte'uticuai teyü'üquitüvamete

(Mateu 12:1-8; Maricuxi 2:23-28)

¹ Mericüsü 'uxipiya tucarisie mana türicu ma'iviyasie niuyemiecaitüni. Teyü'üquitüvamete müayari menivatihunatücüne. Yumamasie me'itüminatü menicuacaitüni.

² Hicü Pareseusixi hipatü müpaü meniutiyuane, Titayari müpaü xeteyurie que mücatitauniva yamütiyurienenicü 'uxipiya tucarisie.

³ Qesusi müpaü tinivarutahüave, Cari hasuacu xepüca'ititerüvavave que mütiuyuri Raviri quepaucua meuhacamücücai, müme 'utümana memeu'uvacaita quepaucua memeuahacacuicuai.

⁴ Cacaüyari quita caneutahani. Pa muva Cacaüyari hüxie mamanecai 'anaca'üca, nitacuani, nivaruminita müme 'utümana memeu'uvacai. Heiserie pücahexeyiacai miticuanicü, mara'acate xEICÜA heiserie mepexeyiacai.

⁵ Müpaüta tinivarutahüave, Heiserie necanexeiyani 'uxipiya tucari hepaüsitata Yuri Tevi nehücütütü.

Tevi mümamavaquicai

(Mateu 12:9-14; Maricuxi 3:1-6)

⁶ Mericüsü tavarari 'uxipiya tucarisie tuquita heutahaca tini'üquitacaitüni. Tevi muva nayecateitüni mümamavaquicai yuserieta.

⁷ Müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Pareseusixita menihupiecaitüni, siparasü xüca 'uxipiya tucarisie 'enayehüanique tuma, me'utiyuatü, mücücü memitaxanetacü.

⁸ Timaitü que memüteyücühüavecai, müpaü tinitahüave tevi mümamavaquicai, Qenanucuquexi, tahixüata queneutaquexi. 'Anucuqueca mana niutaqueni.

⁹ Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, 'Ipaü nepütixecu'ivaviya. 'Uxipiya tucarisie titaunivani para 'aixüa mütiyurienenicü, nusu 'axa mütiyurienenicü püta pütaunivani. Titaunivani para tevi mütavicueisitüanicü, nusu mica'unacü püta pütaunivani.

¹⁰ Yunaima varanuxeyatüyaca, müpaü tinitahüave tevi, 'Amama queneutasera. Müpaü tiuyuriecua mamaya 'aixüa 'anetü nayani.

¹¹ Müme cuini mieme meteniuyeha'ani. Menisütüani metecuxatatü queri memiyurieniquecai Qesusi.

Que mütivaranuyeteüxixü nü'arisixi Tamamata Heimana Yuhutame

(Mateu 10:1-4; Maricuxi 3:13-19)

¹² Mericüsü 'ana hürisie neutiylene yutanenevienique. Xei tücari nenevieri nipitüacaitüni yucacauyari.

¹³ Hicü 'ucatarecu, yu'aurie nivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete. Vasata nivananuyeteüxü tamamata heimana yuhutame. Nü'arisixi tinivaruterüva müme

¹⁴ Simuni 'arique Pecuru mütititerüvaxü, 'Atürexixi Simuni 'ivaya, Cacuvu, Vani, Piripe, Parüturume,

¹⁵ Mateu, Tumaxi, Cacuvu 'Aripeu nu'aya, Simuni serutisita mütitetevacai,

¹⁶ Cura Cacuvu nu'aya, Cura 'Isicariutitanaca 'ariqueque miyetua.

Qesusi que mütiavaruparevi yumüireme

(Mateu 4:23-25)

¹⁷ Hicü vahamatü 'anacayaca, macuveresie niutaqueni. Yumüiretü hesüana miemete teyü'üquitüvamete, cuini mieme yumüiretü teüterita naisarie Cureyasie Querusaremesie memeyecü, hipatü racusita memeyecü Tiru 'aurie Siruni 'aurie, mana meniu'axüani memi'enienicü, memanayexüriyanicü cuiniya que memütehexeyiacai.

¹⁸ Müme cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvanücai mepanayexüriya.

19 Teüteri yunaitü menimayüacucaitüni türücariya müvayeneicacaicü hesiena varanayexürüvatü yunaime.

*Müme 'aixüa memü'itüarie, müme 'axa memü'itüarie meta
(Mateu 5:1-12)*

20 Mericüsü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete vaxeiyatü müpaü niutayüni,
'Aixüa xecani'itüarieca xeme xemümamave
Cacaüyari xecanexeyani tixe'aitüvametüme.

21 'Aixüa xecani'itüarieca xeme hicü xemeuhacacuicu.
Xecanithuxacuni.
'Aixüa xecani'itüarieca xeme hicü xemutisuana.
Xecaniutinavecuni.

22 'Aixüa xecani'itüarieca quepaucua teüteri memüxe'uxive'erie, quepaucua memücaxenaqui'erie yuhesüa, quepaucua 'axa memutiyuane xehepaüsita, quepaucua memüxexani'erie 'axa xemü'anene me'utiyuatü, Yuri Tevisie xemüteviyacü.

23 Xequeneyutemamavieca vaüca 'iya tucarisie, xequeteneuye'ani. Vaüca taheima mieme xecana'ivacuni. Va'uquiyarima yaxeicüa mepüvaruyuri texaxatamete Cacaüyari niuquieya memücuxatacai.

24 Masi xüa 'ui, xeme xemüxicusixi.
'Ariri yunaqui'eriya xecanaye'atüani.

25 Xüa 'ui xeme hicü xemühuxa.
Xepeuhacacuicuni.
Xüa 'ui xeme hicü xemutinave.
Xepüyuhiverieca xeputisuanani.

26 Xüa 'ui xeme quepaucua yunaitü teüteri visi memutiyuane xehepaüsita.
Va'uquiyarima yaxeicüa mepüvaruyuri texaxatamete memüte'itavacai.

*Que müreyevese müvanaqui'eriecacü müme memeye'unie, Qesusi 'inüarieya que maine
(Mateu 5:38-48; 7:12)*

27 Masi müpaü nepütixecühüave xeme xemü'enana, xequenivanaqui'erieca müme memüxe'aye'unie. 'Aixüa xequenivayurieca müme memüxe'uxive'erie.

28 Müme 'axa memutiyuane xehepaüsita, vahepaüsita 'aixüa xequeneutiyuaneni xeme. Xequeneyunenevieca müme memüxesevixima vahesie mieme.

29 Que mü'ane 'a'aurita mümasiheutivani, ta'aurie quenaniere tapata mümasiheutivanicü.
Que mü'ane mümasinavairieni 'a'ücari, pepüca'inenaca 'acamixata mümasinavairienicü.

30 Que mü'ane tixaütü mümatiutavaviri, quetineupitüa, que mü'ane 'apini mümatinavairieni, pepüca'iviyani.

31 Que tixenaque, teüteri müya memüxeyurie xeme. Que mütixenaque xeme, mücü canixe'inüaritücamücü, müya xemüvayurienicü hipame meri.

32 Xücate xevanaqui'erieca müme memüxenaqui'erie, titacü 'aixüa xetecuxaxasivani.
'Axa teyuruvamete mecanivanaqui'erieca müme memüvanaqui'erie.

33 Xücatari 'aixüa xevayurieca müme 'aixüa memüxeyurie, titacü 'aixüa xetecuxaxasivani. 'Axa teyuruvamete yaxeicüa mepütayurie.

34 Xücatari xetevaruniütüani müme mete'apicame xemü'erie, titacü 'aixüa xetecuxaxasivani. 'Axa teyuruvamete mepüyuniütüva tavari memüte'apiniyarietacü.

35 Masisü xequenivanaqui'erieca müme memüxe'aye'unie, 'aixüa xequeteneyurieca, xequeneyuniütüaca 'asixecateyu'iyaritüatü. Müpaü xeteyurietü cuini mieme xecatenavacuni, que mü'ane taheima macave nivemama xecanihümetücacuni. Mücü 'aixüa pütüuca'iyari müme pamüpariyusi memücateyupitüva vahesie mieme, müme 'axa memüteyurie vahesie miemeta.

36 Xequeteneyucanenimayaca, xe'uquiyari que mütiyucanenimaya.

Hipame vahesie xepücate'ahüpani, que mutayü
(Mateu 7:1-5)

³⁷ Hipame vahesie xüca xecate'ahüpani, xehesietari pücarahüivani. Xüca xecateyuxanetani xemetari xepücaxanesieca. Xüca xecavaranutaxürüvani, xemetari xepüca'anutaxüriyani. Xüca xetevareuyehüvirieca, xemetari xepüteheuyehüviyarieni.

³⁸ Xüca xevamicuani, xemetari xepümüquieni. 'Aixüa ti'inüasiecame 'anucapünarietame 'anutacasiecame 'anacaxürüveme xepümüquieni. Que xemüte'u'inüata, müpaüta xepüte'inüasiyarieni.

³⁹ Mericüsü 'icü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruta'üquitüani müpaü 'utaitü, Macüpe que tiyüve menuhana xeime macüpe. Yuhutatü mecateheucaxürieni mevatixavasie.

⁴⁰ Que tiyüve ti'üquitame ma'iva müti'üquitüarie. 'Aye'atüarieme, que mü'ane müti'üquitüapaü timaivetü canayeimücü.

⁴¹ Titayari petixeiya xasi 'a'iva hüxita meutavivi, pecahe'erivatü queuruvi 'ahüxita meutave.

⁴² Quepaütütü petiyüve müpaü pemütitahüavecü 'a'iva, Neuxei ne'iva, nepivaye'itieni xasi 'ahüxita meutavivi, pe'utaitü, peca'ixeyatü queuruvi 'ahüxita meutave. Yacüsü peputaine xEICÜA. Quenivaye'itie merie mücü queuruvi 'ahüxita meutave, 'ana 'aixüa 'anemecü peheunieretü pecanayeimücü pemivaye'itirienicü xasi 'a'iva hüxita meutavivi.

Cüye que mütimasiücü yu'icuaxicü
(Mateu 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ Cüyeyari pücanarani, xüca 'icuaxiyari cüxaisietücani. Mücü meta, cüyeyari pücacüxaisie xüca 'icuaxiyari 'aixüa 'aneneneni.

⁴⁴ Xexuitü cüye yu'icuaxicü canimasiücüni. Xuya püca'inüive narüca. Tupiriya müxuyatücasie püca'itixexeüriva caxie.

⁴⁵ Tevi 'iti'utame tita 'aixüa müti'anene yu'iyarisie, nivayehanimücü tita 'aixüa müti'anene. Tevi 'axa mütiyuriene püta 'iti'utame tita 'axa müti'anene, nivayehanimücü tita 'axa müti'anene. Que müranayuhayeva ra'iyari tihünecacu, müpaü tinicuxatamücü yutetacü.

Simiyenitu 'aixüa mü'ane 'axa mü'ane
(Mateu 7:24-27)

⁴⁶ Titayaricutaxi Ti'aitame, Ti'aitame 'acu xenetecühüave, 'asixecateyurietü que nemütixecühüave.

⁴⁷ Yunaitü nehesüa memü'axe, nenuqui memü'enie yametecahutü, que memü'anene nepütixetaxatüani.

⁴⁸ Tevi qui mutavevipaü mecani'aneneneni. Heucatevame vati'ineca, tetesiepai neitivevieni simiyenituyari. 'Ana ha nivayeneni, quisie niuquexüani, peru niuyutatexieni 'ivatayuitüanique. 'Aixüa 'anemecü müveviyacaicü pücatayua.

⁴⁹ Perusü que mü'ane münesi'enie yacaticamietü, mücü xeime tevi qui mutavevipaü cani'aneni. Cuiepa 'acaimie niutavevieni xEICÜA, simiyenituyari püca'utavevi. 'Ana hesiena niuquexüani ha, xei mieme necaina. Carima niucaveni qui.

7

Qesusi ti'uximayatame que müranayehüa cuyasüa mieme
(Mateu 8:5-13)

¹ Hicü 'inüca 'icü niuqui naime teüteri me'i'eniecu, Caperünaume neyani.

² Mericüsü cuya 'aniuyeicacaitüni xei sienituyari cuyaxi müvaravitücücai, ti'uximayatame nexeyacaitüni minaqui'eriecai. 'Iya tinecuyecaitüni canemüximecaitüni.

³ Hicü cuya, 'u'enaca Qesusi hepaüsita, nivarenü'ani Huriyusixi teüteriyari va'uquiyarima memeita'inienicü 'umamiecü menayehüanicü ti'uximayatame.

⁴ Müme Qesusisüa me'u'axüaca cuini mieme mecateni'iniecaitüni müpaü me'utiyuatü, 'Aixüa caniyümücü pemeiparevienicü, hesiena catininaqueni.

⁵ Cataninaqui'erieca tanaime tame, tuqui cataniutavevirieni yücümana.

⁶ Hicü Qesusi va'utüma neyani. Yateva 'umiecacu, cuya yuhamicuma nivarutanü'ani yamemüte'itahüavecü, Ti'aitame pepücati'a'uxitüaca. Ne 'aixüa nepüca'ane 'ecü pematahanicü nequita.

⁷ 'Ayumieme 'ahesüa nepücahetüa, 'aixüa neca'aneme ne'erietü 'ahesüa nemümiécü. 'Ecü müpaü xeicüa quenetayüqui, panayehüiyani ti'uximayatame.

⁸ Nesü necatini'aitüarieca necuyatütü cuyaxita nepütiva'aitüvame. Xüca müpaü netitahüave xeime, Quenemie, mücü püyemieni, xeimeta xüca müpaü netitahüave, Qenaye'a, mücü canayeimücü, xüca müpaü netitahüave nehesüa mieme ti'uximayatame, 'Ipaü quetneyurieneni, müpaü pütiyurieneni.

⁹ Hicü Qesusi 'i'enieca niuquieya, niuhüxiyani. Ta'aurie 'aveca müpaü tinivarutahüave teüteri memeveyacai, Müpaü nepütixecühüave, ni 'Ixaherisixi vasata 'icüpaü 'aneme nepücahetaxeyave yuri ti'eriecame.

¹⁰ Hicü müme memeyenü'arie yu'utüma mehecüneca, quitana me'u'axüaca, meneitaxeiya ti'uximayatame 'aixüa reu'eriecame.

Viyura nu'aya que müranucuquetüa Qesusi

¹¹ Mericüsü 'arique neyani quiecarí Naini müracusevasiepaitü. Hesüana miemete teyü'üquitüvamate meniteütacaitüni, hipatüta teüteri yumüiretü.

¹² Quiecarí quitenie heutahaximecacu, müqui nivayecueiyani. Müqui varusieya hücüame nexeyacaitüni 'iya yunivetüme, cünaya meripai 'umücu. Quiecatari yumüiretü meniteütacaitüni.

¹³ Hicü Ti'aitame 'ixeyatü nitinenimayata. Müpaü tinitahüave, Pepüca'utasuacani.

¹⁴ Mana 'uyacu, 'imayüacu müqui cacunieya, müqui cuecuevemetete meniti'uni. 'Iya müpaü niutayüni, Temaicü 'acu, quenanucuquexi nepaine.

¹⁵ Tevi müümüquicai nanucuyerüni niutiniutüyani. Qesusi niyetuani varusieyasüa.

¹⁶ Hicü yunaitü meniutimamani. 'Aixüa meniutiyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita müpaü me'utiyuatü, Tixaxatame mütürücaüye tasata caninuani. Cacaüyari canisutüani tasi'üviyatü yuteüterima.

¹⁷ Hicü que mütiuyuri canicuxaxasivacaitüni naisarie Cureya cuieyarisie 'aurienata.

Vani Ti'üyamesüa miemete niuqui tuayamete que memüte'u'axüa

(Mateu 11:2-19)

¹⁸ Mericüsü Vanisüa miemete teyü'üquitüvamate metenitaxatüani Vani nai que mütiuyü hepaüsita. 'Ana Vani yu'aurie varutahüaveca yuhutame yuhesüa miemete teyü'üquitüvamate,

¹⁹ Ti'aitamesüa nivarenü'ani müpaü memutiyuanenicü, 'Ecü petihücü 'upemamiecai xeniu, nusu xeime püta tepücuevieca.

²⁰ Hesüana me'u'axüaca müme, müpaü metenitahüave, Vani Ti'üyame 'ahesüa cataneyenü'ani müpaü 'utaitü, 'Ecü petihücü 'upemamiecai xeniu, nusu xeime püta tepücuevieca.

²¹ 'Anatütü Qesusi yumüireme nivarayanexürieni, müme cacaüyarixi 'axa me'aneneme memüvarexeiyacai, hipame meta müireme cuiniyacü memü'uximatüariecai. Memacücüpecai yumüireme nivarupitüani memanutanenierenicü.

²² Hicü müpaü tinivarutahüave niuqui tuayamete, Xequeneuhuni, xequenetaxatüa Vani tita xemüte'uxei tita xemüte'u'eni hepaüsita mieme, memacücüpe que memüte'anutaneniere, huriecate que memüte'anucu'uve, müme memüca'itiatücatei

cuiniyacü memeucupüpünicaï müme que memüte'u'itiya, memücaheu'enanacai hicü que memüteheu'enana, müquite que memüte'anucu'uitüariva, memümamave niuqui 'aixüa manuyünecü que memütecuxaxatüariva.

²³ Mücü meta, 'aixüa cani'itüarieca que mü'ane müca'ucunuitüarieve necümana.

²⁴ Hicü Vanisüa miemete niuqui tuayamete mehecünecu, nisutüani Vani hepaüsita tivacuxaxatüvatü teüteri, müpaü 'utaitü, Tita xetehecu'ixüari macumavesie. Haca'ecapa mücuyuitüarieximecai xepuxei va'atü. Tixaü xüari.

²⁵ Peru tita xetehecu'ixüari. Tevi 'ixuriqui müyumeni manacatücücai xepuxei va'atü. Tixaüsü, müme visi mü'anene memanacatücü xicusixi vahepaü memüyüa, müme te'aitamete vaquita mepayetei püta.

²⁶ Titasüari xetehecu'ixüari. Tixaxatame xepuxei va'atü. Hü, müpaü nepütixecühüave, tixaxatame xepuxei, texaxatamete que mü'ane masi cuini mieme mütiyüve, que mü'ane müvara'iva hipame texaxatamete xepuxei.

²⁷ 'Icü canihücütüni 'utüarica mixata müpaü 'utaitü,
Camü neniuiqui tuayame.

Nepenunü'ani 'ahüxiepai.

Micuha'aritänicü 'ahuye

Pecanuavecacu cuxi.

²⁸ 'Ipaü nepütixecühüave, Müme 'ucari vahesie memütinunuiva ni xevitü pücave'eme Vanipaü. Perusü que mü'ane masi yemecü mücave'eme müme Cacaüyari mütiva'aitüa vasata, mücü pe'iva Vani ve'emetütü.

²⁹ 'Ipaü nepaine, teüteri, mümeta cuviyexunusie mieme memüteyetuiriyari yunaitü Vani me'u'enieca metenihecüatacaitüni Cacaüyari hepaüsita heiserie que mürexeyia, quepaucua memuca'üyarie Vanisüa.

³⁰ Peru Pareseusixi, hipatüta 'inüari niuquiyari memümate, mücü menitixani'erieni Cacaüyari que mütiyurieniquecai vahesie mieme. Vanisüa mepüca'uca'üyarie.

³¹ 'Ayumieme nepaine, hicü miemete titapaü mete'anenemete netivaxata.

³² Türi vahepaü mecani'aneneni quiecari hixüapa memütitei me'uyutihivivatü müpaü me'utiyuatü,

Cari yacü xEICÜA tepüxecürautaviriecai,

Xepücaneitüvecai.

Tepütahiveriecai xehesie mieme,

Xepüca'utisuanacai.

³³ Vani Ti'üyame caninuani pa cacua'atü caxie vinuyari caye'etü, xeme 'ayumieme müpaü xeputiyuane, Cacaüyari 'axa mü'ane pinü'ü.

³⁴ Ne Yuri Tevi nehücütütü necaninuani neticua'atü necu'ienetü, xeme 'ayumieme müpaü xeputiyuane, 'E'e, 'iya tevi 'icuaicü xEICÜA püyüane, vinucü xEICÜA püyüane, püvanaqui'erie müme cuviyexunusie mieme memüteyetuiriyari 'axa teyuruvamete yunaime.

³⁵ Perusü yunaitü yuricü memütemaivave que memüteyurie canimasiücüni heiserie que mürexeyia Cacaüyari timaivetü.

Quesusi que mütiyuri Simuni quita

³⁶ Mericüsü Pareseusixi xevitü nita'inieni hesüana müticanicü. Pareseu quita heuta-haca mana nayerüni.

³⁷ Hicü 'uca mana mequiecametücai 'axa mütiyuruvametücai, tiutamariECA Pareseu quita mayecateicü Quesusi, caninuani tete puteyayari 'ahanatü visi mu'üacü hüneme.

³⁸ Quetateya 'aurie niutaqueni 'utasuatü. 'Ucaiya nicaxürüvecaitüni quetateyasie, yücüpacü nitivasiüxa. Niti'iseni quetateyasie, visi mu'üa nitivirieni.

³⁹ Hicü 'iya Pareseu mita'ini müpaü tiniyücühüavecaitüni yu'iyarisie, Cari 'icü xüca yuricü tixaxatametürique, pimaicaqueyu 'icü 'uca micumayüaxime, que mütiyuriene pütimaicaqueyu, 'axa tiyuruvame que mütihücü.

⁴⁰ Hicü Qesusi müpaü tinitahüave, Simuni 'acu, 'esiva nepümasitahüavequeyu. 'Iya tita'ei, 'Au, Ti'üquitame.

⁴¹ Müpaü niutayüni, Mericüsü heiva neuyevecaitüni yuhutatü memüte'ipitüanicü xeime, meripai que mütiyaruniütüa. Xevitü 'auxüme sienituyari 'inüariyari ni'ütüaniquecaitüni, xevitüta huta teviyari heimana tamamata 'inüariyari ni'ütüaniquecaitüni.

⁴² Tixaü memücatehexeyacaicü memüte'ipitüanicü, 'iya tinivareuyehüvirieni yuhutame. Mericüte, que mü'ane müme masi pinaqui'erie tevi mütiyarueyehüviri.

⁴³ Simuni müpaü tinita'eiya, Xüari que mü'ane masi vaücavamecü müreyehüviyari, mücü masi vaüca ninaqui'eriecamücü. Qesusi müpaü rehüave, Heiseriemecü pepüti'acühüave.

⁴⁴ Hicü ta'aurie 'aveca, 'uca 'uxeiyaca, müpaü tinitahüave Simuni, Queneux-eiya 'icü 'uca. Ne 'ahesüa nenuacu 'aquita, 'ecü ha pepücanesi'uhanitüa nequetate nemütihauxinicü. 'Iya püta yu'ucaicü nitihaviyatüyani nequetate, yücüpacü nitivasiüxa.

⁴⁵ 'Ecü penesitapatü pepücanesi'utavaüritüa. 'Iya püta ne'atahacu hicüque pücatihayevave nesicu'isevetü nequetatesie.

⁴⁶ 'Ecü pepücanesi'ucaviri nemu'usie. 'Iya püta visi mu'üa pünesi'utiviri nequetatesie.

⁴⁷ 'Ayumieme nepümaticühüave, vaüca que mütiyucanaqui'erie canimasiücüni que müreyehüviyarie 'axa tiuyurica vaücava. Que mü'ane 'esiva xeicüa müreyehüviyari, mücü 'esiva xeicüa tiniyucanaqui'erieca.

⁴⁸ Hicü müpaü tinitahüave 'uca, 'Axa que pemütiuyuri pepüreyehüviyarieri.

⁴⁹ Hicü hipatü 'auriena mematecai müpaü meteniyutihüavetücüne yu'iyarisie, Que püpaicü 'icü mütiyarueyehüviri 'axa que memüte'uyuri.

⁵⁰ Masi 'iya müpaü tinitahüave, Yuri pemütiuta'ericü peputavicueisitüarie. 'Aiyarisie peca'uximatüarietü quenemie.

8

'Ucari que memüte'ipareviecai Qesusi

¹ Mericüsü 'arique canicuyeicacaitüni quiecarie 'emüyeyeusie 'esimüyeyeusie. Nicuxatacaitüni niuqui 'aixüa manuyüne, tivacuxaxatüvatü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. Tamamata heimana yuhutatü hamatüana meniu'uvacaitüni,

² hipatüta 'ucari memanayexüriya cacaüyarixi 'axa memüteyurie mevarunücu, metecucuyecu. Xevitü müme Mariya Mararatanaca catinitevacaitüni, meripai muxüinarie cacaüyarixi 'axa memü'anene me'inücacu 'atahutatü,

³ xevitüta Vana catinitevacaitüni Susa mü'üyayatücai, mücü Susa mühüritüariecai Herurexi mütimicuanicü, xevitüta Susana, hipatüta yumüiretü. Menivapareviecaitüni müme yupinitecü.

Ti'ivivame 'uxasieya hepaüsita ticuxatatü que müti'üquitacai (Mateu 13:1-9; Maricuxi 4:1-9)

⁴ Mericüsü yumüiretü teüteri hesüana meniyuxeüriecaitüni, müireme quiecaritiesie meheyecüneca. Hicü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruti'üquitatüyani müpaü 'utaitü,

⁵ Ti'ivivame neyani 'imüari ca'ivienique. Mericüsü 'imüari 'ivienecacu, hipatü huye tesita niucaxürieni niutiquesinire. Viqixi taheima memü'uva menicucuanü.

⁶ Hipatüta niucaxürieni 'ayeparisie. 'Utineca niutivani müca'acuhavirecaicü.

⁷ Hipatüta niucaxürieni xuyasata. Hamatüana 'utinexüaca xuya, nenucanani.

⁸ Hipatüta niucaxürieni 'aixüa müracu'anesie. 'Utineca niutixuavere xei sienituyari payeixüa. Müpaü 'utayüca carima müpaü niutayüni, Xaütü netü mu'enaxü que'u'ena.

Titayari müpaü müti'üquitacai Quesusi, 'üxasi hepaüsita ticuxatatü xeicüa
(Mateu 13:10-17; Maricuxi 4:10-12)

⁹ Hicü hesüana miemete teyü'üquitüvamete menicu'ivaviyacaitüni queri haine mücü 'üxasi.

¹⁰ Müpaü niutayüni, Xeme xecanipitüarieca xemimaicacü tita mütiuti'aviesiecai, xemütemaicacü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. Hipatü püta 'üxasicü xeicüa mecanipitüarieca, para meheunenieretü memüca'ixeyacü, meheu'enanatü memüca'i'enienicü.

Quesusi que mütihecüatacai yü'üquisica, ti'ivivame 'üxasieya hepaüsita que müti'üquitacai
(Mateu 13:18-23; Maricuxi 4:13-20)

¹¹ 'Üxasicü 'ipaü catinimasiücüni. 'Imüari, Cacaüyari niuquieya canihücütüni.

¹² Huye tesita miemete, müme mecanihümetüni memü'enana, peru cuitü cani'axeni Cauyumarie, va'iyarisie ninavani niuqui capa me'utavicueisitüarienicü yuri mete'uta'eriecaxüame.

¹³ 'Ayeparisie miemete, müme mecanihümetüni memitanaqui'erie niuqui meyutemamavietü me'u'enanaca, peru müme mepücahananatüca. Yareutevitü yuri meteni'erieca, peru quepaucua memüta'inüasieni mecanicunuitüarienicü.

¹⁴ Xuyasata mucaxüri, müme mecanihümetüni memü'enana, peru 'iyaritüaricacü tuminicü hicü mieme tucari naqui'eriyayacü meyüatü mecananucanaca mepüca'aye'axüani.

¹⁵ 'Aixüa müracu'anesie miemete, müme mecanihümetüni niuquisie memüteviya 'aixüa 'iyaricü meyuvaüriyatü me'u'enanaca. Müme meniutixuxuavereni mete'uca'enivatü.

Cüxeme
(Maricuxi 4:21-25)

¹⁶ Cüxeme 'utaiyame püca'iti'avieta, xarita pücaheicayeni, 'utatüa pücaheitayeni, masi vapaitü neitiyemücü, müme mematahaxüaxime hecüariyaya memüxeiyacü.

¹⁷ Naitü mütiuti'aviesie masiücütü nayeimücü, naitü müranucanami nitamarivamücü, masiücütü nayeitüariemücü.

¹⁸ 'Ayumieme xequeneyucuerivayurieca que xemüte'enana. Que mü'ane tixaütü mürexeiya canimiquieca. Que mü'ane tixaü mücarexeiya, tita rexeiyame mütiyu'erie catininaivariemücü.

Quesusi 'ivamama varusieya
(Mateu 12:46-50; Maricuxi 3:31-35)

¹⁹ Mericüsü varusieya 'ivamama meniu'axüani hesüana. Meniyutatexieni me'itahüaveque, teüteri yuvaücavatü memayetecaicü.

²⁰ Hicü müpaü tiniutahüavarieni, 'Avarusi 'a'ivama tacua meniti'uni memasixeyacutü.

²¹ Mücü müpaü tinivacühüaveni, 'Ime Cacaüyari niuquieya memü'enie yamemütecahu, 'ime mecanihümetüni nevarusi ne'ivama.

Quesusi 'eca que müreunuitüa
(Mateu 8:23-27; Maricuxi 4:35-41)

²² Mericüsü heiva canuvasie nicayerüni, hesüana miemete teyü'üquitüvamete va-hamatü. Müpaü tinivarutahüave, Haracuna 'anutaüye tepanucüne. Mana menecüne.

²³ Hapa me'uhucacu 'iya neucuni. Hicü 'eca cüsitiuyari muva carima nacaneni, haracunasie niuquexüani. Canuva tahünirümecacu mepucuerivayüa.

²⁴ Hicü menenutahütüani müpaü me'utiuyatü, Ti'üquitame, Ti'üquitame, tepeuyevevime. Quesusi 'anucuqueca nitatieni 'eca hamevari meta. Neunuani, cayuvatü niutamare.

²⁵ Hicü müpaü tinivarutahüave, Queri yuri xete'erie. Meheumamatü meniuhüxiyacaitüni müpaü meteyücühüavetü, Qesü püpaicü 'icü. Ni'aitüaca hamevari ha, yapüticamie que maine.

Cacaüyarixi que memüte'iviyacai Catarenatanaca
(Mateu 8:28-34; Maricuxi 5:1-20)

²⁶ Hicü Catarenasixi vacuieyarisie meneta'axüani canuvasie meyetetü, Carereya 'anutaüyesie.

²⁷ Heucaqueximecacu cuiepa, tevi nenucunaque mana müquiecametücai, cacaüyarixi 'axa memü'anene meminücai müixa. 'Ayumieme mücü 'ixuriquite püca'anacatücücai, quita püca'ayecatei, masi teuquiyasata niuyeicacaitüni.

²⁸ Qesusi 'uxeiyaca, 'utahivaca nativeni hetüana müpaü tiuhivatü, Que peneti'uximatüa Qesusi, Cacaüyari taheima macave pemünu'aya. Nepümasivaviri cuerietü, penücahürixüa nesi'uximatüaca.

²⁹ Müpaü niutayüni mücü, Qesusi tita'aitüacu cacaüyari müca'itiya, mixünacü tevi. Müixa viyari niviyacaitüni cacaüyari 'axa mü'ane. Tevi nanutahüivacaitüni tepüacü 'acuvietü yumamasie yü'ücasie. 'Ititequetü tepüa carenayari nivayeyeicaitüni macumavesiepaitü cacaüyari 'axa mü'ane'inücacu.

³⁰ Mericüsü Qesusi müpaü tinita'ivaviya, Que petiteva 'ecü. 'Iya yumüiretü cacaüyarixi meminücaicü müpaü niutayüni, Xei Vaxayari netinitevaca.

³¹ Mümeri cuerietü vaücavamecü menivaviriecaitüni Qesusi mücavatanü'anicü meucatevasie memüyehucü.

³² Mericüsü mana hura yumüiretü tuixuri metenicuatüvecaitüni yemuritüa. Menitavavirieni cacaüyarixi müpaü mütivapitüanicü memüvativiyacü tuixuri. Yacatini-varupitüani.

³³ Hicü cacaüyarixi 'axa memü'anene me'ixünaca tevi, menivarutiviya tuixuri. Hicü tuixuri yunaitü meniutinausa. 'Axa 'anecüa meneucanausaxüaximecaitüni, haracunapa meneuxürieni.

³⁴ Hicü tuixuri vahüvemete me'uneniereca que mütiuyü meniyuta'unaxüani. Quiecarisie metenicuxatacaitüni quiecarü 'aurie meta.

³⁵ Mana meneyecüne me'ixeiyaque que mütiuyü. Qesusisüa me'u'axüaca tevi menitaxeiya cacaüyarixi memixünaxü. 'Aixüa reuquemaritä Qesusitüa nacateitüni heuyumarietü. Meniutimamani.

³⁶ Hicü memunenierixü metenivarutaxatüani que mütiutavicueisitüarie tevi cacaüyarixi meminücai.

³⁷ Hicü yunaitü Catarenasixi vacuie memütamacai meyumüiretü menitavavirieni vahesüa müyemiecü. Cuini mieme mecatenimamacaitüni. Qesusi canuvasie cayerüca caneyani yu'utüma.

³⁸ Hicü 'iya tevi cacaüyarixi memixünaxü nitavavirieni hamatüana mücuyeicanicü. Masi Qesusi neiyenü'ani müpaü 'utaitü,

³⁹ 'Aque quenemie. Mana quetinivaretaxatüa nai Cacaüyari que masi'uyuri. Neyani naisarie quiecarisie ticuxatatü que mütitavicueisitüa Qesusi.

Cairu nu'aya que müranucuquetüarie, 'uca ticuicame Qesusi 'ücarieya 'umayüacu
(Mateu 9:18-26; Maricuxi 5:21-43)

⁴⁰ Mericüsü Qesusi 'anutaüye heta'acu, yumüiretü teüteri menitavaürütüani me'icuevietü.

⁴¹ Hicü tevi mana caninuani Cairu titevatü. 'Iya tuqui va'üya canihücütücaitüni. Qesusitüa 'ativeca vaüriyarica nitavavirieni quitana müyemiecü.

⁴² Xeücüame neixeyacaitüni yunive 'ucatüme, tamamata heimana huta viyari yacütütü hücame. Nemüximacaitüni.

Mericüsü muva 'uyemiecacu yumüiretü teüteri menisaipünacaitüni.

⁴³ Hicü 'uca mana niuyeicacaitüni. Tamamata heimana huta viyari niyurieacaitüni, xuriyaya cacaneunuavecaitüni. Teyu'uhayemavamete vahesüa yupini tiniutixütüacaitüni naime, ni xevitü pücaýüvecai menayehüanicü.

⁴⁴ Hicü Qesusi varita 'uyemietü 'ücarieya niunayüani. Yapaucua neunuani xuriyaya mi'axiyacai.

⁴⁵ Hicü Qesusi müpaü niutayüni, Quepaicü pünesi'umayüa. Yunaitü meyucu'imavacacu, müpaü niutayüni Pecuru, Ti'üquitame, yunaitü teüteri 'a'aurie mepüyucuxeüri mepümasisaipüna, quepai pünesi'umayüa, peraine.

⁴⁶ Qesusi müpaü niutayüni, Xevitü pünesi'umayüa. Türücariya nehesie vayeneicacacu yanepütimaicai.

⁴⁷ Hicü 'uca yatimaitü 'avie mücayüanecaicü, 'utayüyüacatü ninuani. Hetüana 'ativeca yunaime teüteri vahürüpa nitaxatüani que mütimayüa, yapaucua que müranayehüiya.

⁴⁸ Qesusi müpaü tinitahüave, Nenive yuri pemütiuta'ericü pecaniutavicueisitüarieni. 'Aiyarisie peca'uximatüarietü quenemie.

⁴⁹ Mericüsü müpaü 'utainecacu cuxi, xevitü va'ü quie meyetüa mana caninuani müpaü titahüaveque va'ü, 'Ari 'anive canemüni yemecü. Ti'üquitame pepücati'uxitüaca.

⁵⁰ Hicü Qesusi 'u'enaca müpaü tinitahüave, Pepücaheumaca. Yuri quetineuta'eri xeicüa, nitavicueisitüariemücü.

⁵¹ Hicü Qesusi heutahaca quita, hipame pücavarupitüa hamatüana memeuta-haxüanicü müvayecateisie, Pecuru Vani Cacuvu xeicüa nunusi 'uquiyarieya varusieya xeicüa nivarupitüani.

⁵² Yunaitü meniutisuanacaitüni mene'erivacaitüni meyhiverietü. Qesusi müpaü niutayüni, Xepüca'utisuanani. Pücamüqui, pucusu masi.

⁵³ Müme meninanimacaitüni metemaitü yeme müümüquicaicü.

⁵⁴ Hicü mamaya 'uviyaca müpaü tinitahüave, Nunusi 'acu, quenanucuquexi.

⁵⁵ Hicü 'iyarieya ninuani. Yapaucua nanucuqueni. Qesusi müpaü tiniuta'aita mütimiquienicü.

⁵⁶ Hicü 'uquiyarimama meniuhüxiyani. 'Iya müpaü tinivarutahüave, Ni xeime tüma xepücatehaxaxatüvani que mütiuyü hepaüsita.

9

*Tamamata heimana yuhutame que mütivareutanü'axüa teyü'üquitüvamete
(Mateu 10:5-15; Maricuxi 6:7-13)*

¹ Mericüsü varucuxeüriea tamamata heimana yuhutame, türücariya nivarupitüani heiserie memexeianicü cacaüyarixi 'axa memü'anene yunaime vahepaüsita, cuiniya hepaüsitata memüvaranayexürüvanicü.

² Nivareutanü'axüani memütecuxatanicü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu, memüvaranayexürüvanicü teüteri.

³ Müpaü tinivarutahüave, Tixaü xepücatehetücünü huyeta mieme, mumuxi xerai 'inüa tumini, huta camixayari xepüca'anacatücünü meta.

⁴ Haqueva quita xemetanaqui'erivani muva xequeneyuhayevani 'asita quepaucua xemüyehuque.

⁵ Haque xemücahetanaqui'eriva, quiecarisie yaxequeteneuhuni, 'inüaricü yucacaisie mieme tumuanari xequeneucasixüa, müpaü xeteyurietü xemütehecüatanicü vahesie que mürahüivanicü.

⁶ Müme meheutayeixüaca quiecaritesie menicu'uvacaitüni metecuxatatü mevaranayexürivatü tecuicucate naisarie.

*Herurexi que mütiyu'iyaritüacai Qesusi hepaüsita, Vani Ti'üyame 'umieriecu
(Mateu 14:1-12; Maricuxi 6:14-29)*

⁷ Hicü Herurexi mühürütüariecai mücü cuiepa müti'aitanicü, mücü tiniutamarieni que mütiyurienecai Qesusi naime. 'Asipücatimaicai que mütiyurieniquecai hipatü müpaü memaitücateicü quename vaniu Vani müquite vasata 'anucuquetüarie,

⁸ hipatüta quename 'Eriyaxi masiücütü 'atüa, hipatüta quename xevitü 'anucuque meripai miemete texaxatamete.

⁹ Perusü Herurexi müpaü canainecaitüni, Vani mu'uya nanutivitequiени yanetiuta'aitacu ne. Peru que püpaicü 'icü hepaüsitana müya 'anuyüneme nemü'enie. Nixeiyamücücaitüni Qesusi.

Auxüme miriyari que müttivarumi

(Mateu 14:13-21; Maricuxi 6:30-44; Vani 6:1-14)

¹⁰ Mericüsü nü'arisixi me'u'axüaca, nai Qesusi meteniutaxatüani que memüte'uyuri. Mücüri varavitütü neyani yühücüame quiecarı Vesaira müracuteva 'aurie macumavesie.

¹¹ Teüteri yamete'utamariECA meniveiyacaitüni. Varutanaqu'erieca tinivacuxax-atüvacaitüni que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. Müme müpaü memüteheuyehüacai nivarayanayexürieni.

¹² Mericüsü tau nacayunirümecaitüni. Hicü tamamata heimana yuhutatü hesüana meyucuxeürieca müpaü metenitahüave, Teüteri quenivareutanü'axüa 'aurava memüyehucü quiecarite 'emüyeyeu 'esimüyeyeusie memüyehenicü 'icuai memecaxeiyacü. 'Ena macumavesie teniu'uvani.

¹³ 'Iya müpaü tinivarutahüave, Xeme püta xequetenivarumicua. Müpaü meniutiyuane, Vaüca 'icuai tepücahexeiyā, 'auxüme payari huta quesüteyari xEICüa. Me xüca 'icuai tenanaiyuni 'ime teüteri yunaime vahesie mieme.

¹⁴ 'Uquisi 'auxüme miriyari yacütütü mecaniyupaümecaitüni. Hicü müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, Yaxequetenivarutahüavi memücuyaxixüanicü huta teviyari heimana tamamata yacütütü meyupapaümetü.

¹⁵ Müme müpaü mepüte'uyuri, yunaime mepüvareucuyasaxüa.

¹⁶ Hicü 'enu'üca nitaneneviya 'auxüme payari huta quesüteyari meta, taheima heutiniereca. 'Ititaratü nivata'ütüvacaitüni teyü'üquitüvamete memüvamicuanicü teüteri.

¹⁷ Yunaitü meniticuani meniutihuxani. Tarimeyari niucuxeüriyani manuyuhayevaxü, tamamata heimana huta quirivayari paümetü nayani.

Pecuru que mütiuyutahecüataxü Qesusisie tiviyatü

(Mateu 16:13-19; Maricuxi 8:27-29)

¹⁸ Mericüsü Qesusi niyuneneviecaitüni yuxaüta, teyü'üquitüvamete mana me'u'uvacacu. Müpaü tinivaruta'ivaviya, Teüteri que metecuxata que mü'ane nepühücü ne.

¹⁹ Müme müpaü metenita'eiya, Hipatü müpaü meniutiyuaneni, quename Vani Ti'üyame pehücü, hipatüta quename 'Eriyaxi pehücü, hipatüta quename petixaxatame, meripai miemete texaxatamete quename pehücü pemanucuque.

²⁰ Hicü müpaü tinivacühüaveni, Xemete que xe'utiyuane que nepüpaicü. Pecuru müpaü tinita'eiya, Que mü'ane Cacaüyari heiserie mipitüa Cürisitütüme, 'ecü pecanihücütüni.

Qesusi que müttivarutahüavixü que müttimierieniquecai

(Mateu 16:20-28; Maricuxi 8:30-9.1)

²¹ Qesusi cuinie tinivaruhürütüani, müpaü tiva'aitüatü 'asimemücatehehüavenicü xeime 'icü hepaüsita.

²² Müpaü niutayüni, Yuri Tevi que nemütiteva, neuyeveca cuxi vaüca nemüticuinecü. Ta'uquiyarima, mara'acate memühürütüarie, mümeta 'inüaricü memüte'üquitamete yunaitü mecanenitixani'ericuni, necanimieriemücü, hairieca tucarisie necananucu-quetüariemücü.

²³ Müpaüta tinivacuxaxatüvacaitüni yunaime, Tevi xüca yuvaüriyani nehamatü muye-icanicü, queyutatuaca, queyuvaüriyani tucariçü sepa curuxisie mumierie, nehesie quetiviyanı.

²⁴ Que mü'ane müyutaviceisitüamücü caniyutatümaiymücü. Que mü'ane müyutatümaiya necümana, mücü niyutaviceisitüamücü yemecü.

²⁵ Tevi nai cuiepa mütixuave xüca ra'ivaque, tita ra'ivaqueyu xüca heuyuyehüanique xüca yutatümaiyanique. Tixaü pücara'ivaqueyu.

²⁶ Que mü'ane münesiteviya miteviya neniugui, neta Yuri Tevi que nemütiteva nepite-viyanı 'iya quepaucua nemunuani nemarivetü, ne'uquiyaripaü visi ne'aretü, ne-tupirisixima memüpasie Cacaüyarisie mieme vahamatüa.

²⁷ Xasunicü nepütixecühüave, hipatü 'uva memu'uva mepücacuini mexi mecane-nierivave que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. 'Ariqueque mecanicuicuni.

Yücü tiyuxexeiyatü que müratüa

(Mateu 17:1-8; Maricuxi 9:2-8)

²⁸ Mericüsü 'inüca 'icü niugui, 'atahaica tucari yacütütü 'anucayacu, yemurisie neu-tiyune yutanenevienique, Pecuru Vani Cacuvu varavitütü.

²⁹ Hicü yuneneviecacu niericaya yücü tiyuxexeiyatü nayani, 'ixuriquiteya tuxatü xavavatütü nayani.

³⁰ Hicü 'uquisi yuhutatü hamatüana meteniutixatatücüne. Müme Muisexi 'Eriyaxi mecanihümetücaitüni,

³¹ visi meteyuxexeiyatü Qesusipaü metenicuxatacaitüni que mütiyemiecai, que müraye'aniquecai Querusaremesie.

³² Mericüsü Pecuru hipatü hamatüana memu'uvacai yunaitü mecanicusucaitüni. Cuini mieme mecateneucusicucaitüni. Me'anutaneniereca menixeiya visi 'aneme, 'uquisi menivaruxeiya yuhutame 'auriena meti'ucame.

³³ Müme meyehuximecacu Qesusisüa, Pecuru müpaü tinitahüave, Ti'üquitame 'aixüa cani'aneni 'uva temu'uvacü. Hicümü haica xamaruyari tepütivevieni, 'ahesie mieme xeime, Muisexisie mieme xeime, 'Eriyaxisie mieme xeime. Müpaü niutayüni 'asicati-maitü que mainecai.

³⁴ Yaticuxatacacu haivitüri nanutateni nivareutinani. Vareutinaximecacu meniuti-mamani.

³⁵ Hicü haivitürisata xevitü müpaü niutayüni, 'Icü caninenivetüni, yemecü ne-menuyexei. Xequene'enieca.

³⁶ 'Utaniucu, Qesusi yuxaüta niuyuhayeva. Müme cayuvatü meniutamare. 'Ana xeime mepücatehaxaxatüvacai tita memüte'uxei hepaüsita.

Qesusi que mürenayehüa nunusi cacaüyari 'axa mü'ane miviyacai

(Mateu 17:14-21; Maricuxi 9:14-29)

³⁷ Mericüsü 'uxa'arieca yemurisie me'acahucacu yumüiretü menivaranucunaque teüteri.

³⁸ Hicü 'uqui teüteri vasata 'uvetü müpaü tiniuhiva. Ti'üquitame 'acu, nenive queneux-eiya cuerietü xüa. Xei hücüa necanexeiyani.

³⁹ Cacaüyari 'axa mü'ane picuviviya. Yapaucua picunünüve 'utahivacacu cuaimuxari vayeneicacacu. Haveri mieme picuhayeicava 'esivatücacu 'imieximetü xeicüa.

⁴⁰ Nevarutavaviriecu 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete memenunü'anicü mecani-uyutatexieni.

⁴¹ Hicü Qesusi müpaü niutayüni, Cari hicü miemete yuri xepücate'erie, yu'iyarisie xepüyuxamurie. Quepaümexa peuyevese xehamatü nemuyeicani, quepaümexa nepüxenevieca. 'Ena quenatu'i'anive.

⁴² 'Amieximecacu cacaüyari 'axa mü'ane nenucahüani 'ixamurietü. Hicü Qesusi cacaüyari müca'itiya 'utatiecu nanayeveni nunusi, 'uquiyarieya niyetuirieni.

⁴³ Yunaitü meni'iyarixiecaitüni Cacaüyari müya mütitürücaüyecaicü.

Tavari Qesusi que mütivarutahüavixü que mütimierieniquecai
(Mateu 17:22-23; Maricuxi 9:30-32)

Hicü yunaitü mehüxiyacacu nai que mütiyurieneacü, müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete,

⁴⁴ Xeme 'icü niuqui yu'iyarisie xequeneucayesa. Yuri Tevi netitevatü neniye-tuiyamücü teüteri vamamasie.

⁴⁵ Müme mepücaheitimaivavecai 'icü niuqui. Vahesie mieme ni'aviecaitüni, ya'ayumieme yamepücatehetimaivavecai. Memamatü mepücayuvaüriyacai memita'ivaviyaquecai 'icü niuqui hepaüsita.

Que mü'ane müve'eme, que mutayü
(Mateu 18:1-5; Maricuxi 9:33-37)

⁴⁶ Mericüsü niuqui meniutixüatüatücüne, que mü'ane müme masi ve'emetütü mayaniquecai.

⁴⁷ Qesusi timaitü que memüteyücühüavecai yu'iyarisie, nunusi yu'aurie niutaqueni.

⁴⁸ Müpaü tinivarutahüave, 'Icü nunusi matetü quename nehesüa mieme, mücü 'ayumiemeyaricü xüca 'itanaqui'erieni, neta canenitanaqui'erimücü. Que mü'ane munesitanaqui'erieni ne, 'iyata canitanaqui'erimücü munesiheyenü'a. Que mü'ane yu-naime xesata masi vaüca tixaü mücatihücü, mücü canive'emetüni.

Que mü'ane mücatasi'aye'unie cataniparevieca, que mutayü
(Maricuxi 9:38-40)

⁴⁹ Hicü Vani müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, xeime tepuxei 'ahesüa niu miemetütü mütiva'aitüacai cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvaxünacü teüteri. Peru tenitanenani 'ahesie mücativiyacü tahepaü.

⁵⁰ Qesusi müpaü tinicühüaveni, Xepüca'inenaca. Xüca catasi'aye'unieca cataniparevieca.

Qesusi que mütivarutati Cacuvu Vanimame

⁵¹ Mericüsü tucari 'aye'aximecacu manutivitüquienicü, 'ana neutiylene Querusareme cayucunuitüanüatü.

⁵² Niuqui tuayamete nivarancuhaisitüiya. Müme mana me'uyehutü Samariyatari vaquiecarisie meniu'axüani tixaütü memütecuhä'aritüanicü hesiena mieme.

⁵³ Quiecatari mepücaheitanaqui'erie yemecü Querusareme müyemiecaicü.

⁵⁴ Teyü'üquitüvamete Cacuvu Vanimatü mete'utamariECA müpaü metenitahüave, Ti'aitame, camatinaque temutiniucanicü 'Eriyaxi que mütiuyuri, tai taheima macanenicü müvatitaiyacü müme.

⁵⁵ Peru Qesusi ta'aurie 'aveca nivarutatieni müpaü 'utaitü, Cari xeme 'asixepücatemate que mü'ane 'iyarisie xemüteviya.

⁵⁶ Yuri Tevi netitevatü, que nemütinua, teüteri va'iyari neheuyexürienique nepücanua, masi nevatavicueisitüanique püta necaninuani. Hicü xeime quiecarisie püta menecüne.

Teüteri Qesusisie memüteviyacuai
(Mateu 8:19-22)

⁵⁷ Mericüsü huyeta me'uyehucacu, xevitü müpaü tinitahüave, Ti'aitame, 'ahesie necatiniviyamücü. Haque pememie, neta necanimieni.

⁵⁸ Hicü Qesusi müpaü tinitahüave, Cauxaisi yuterü mecanexeiyani, viquixi taheima miemete yu'itua metehexeiyata, perusü ne Yuri Tevi netitevatü tixaü nepücarexeiya haque nemünetamuritaritüani.

⁵⁹ Hicü xeimeta müpaü tiniutahüave, Nehesie quetineviyani. 'Iya müpaü tinitahüave, Queneneupitüa merie nemüyemiecü, ne'uquiyari nemücateucucü hemüyuque.

⁶⁰ Müpaü tinita'eiya, Müquite quenivaruhayeva müme püta memüvacateucucü yuhesüa miemete müquite. 'Ecü pütasü quenemie, quetynecuxatani que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu.

⁶¹ Hicü xevitüta müpaü tinitahüave, 'Ahesie necatiniviyamücü Ti'aitame. Quenene-upitüa xEICÜa ne'ivama nemüvatateutüanicü merie.

⁶² Qesusi müpaü tinitahüave, 'Icumayüame hararu, xüca yu'utüma 'utaniereni, 'aixüa pücaYÜni. Cacaüyari yacü xEICÜa canexeiyamücü ti'aitüvametüme.

10

Que mütiwareutanü'axüa haica teviyari heimana tamamata

¹ Mericüsü 'arique Ti'aitame hipameta varuhüritüaca haica teviyari heimana tamamata meyupaümeme, yuhutatame nivareutanü'axüani memanucuhaitütüanicü naime quiecarisie naime quiepa haque mücü meta'aniquecai.

² Müpaü tinivarutahüave, 'Isanari püvaücava, 'isanamete mepücaYÜmüire. 'Ayumieme xequeneutavaviri 'isanari cusiYari, 'isanamete müvatanü'anicü yu'isanarita.

³ Xequeneuhuniri. Camü que nemütixetanü'axüani, muxasi türixi vahepaü xecaniYÜacacuni 'üravesixi vasata xe'u'uvatü.

⁴ XepücaheitüCÜni vipura xerai cacai. Huyeta xeime xepücavaüritüaca.

⁵ Haque xeme'axüani quita, müpaü meri xequeneutiyuaneni, 'Uva quiecatari 'aixüa xequetexeiyarieca.

⁶ Xüca mana 'ayecani que mü'ane müyuvaüriya 'aixüa mütxeiyarienicü, hesiena tina-quetü canayeimücü xevaürisica. Me xüca müpaü 'anetü ca'ayecani, xevaürisica canin-uamücü xehesie.

⁷ Manatütü mücü quita xequeneyuhayevani xetecuatü xete'ietü tita memütexemicuani. Ti'ivamesie catininaqueni 'ivaricaya. XepücaYUPatätüveni hipame vaquita.

⁸ Haque quiecarisie xeme'axüani, haque memüxetanaqui'erieni, xequetenecuaca tita xemütemiquieca.

⁹ Xequenivaranayexüri tecuicucate mana miemete. Müpaü xequetenivacuxax-atüvani, Hicürixüa naye'aniri, Cacaüyari canisutüani 'ena ti'aitatü.

¹⁰ Haque quiecarisie memücaxetanaqui'erieni xehe'axüayu, vacaye 'utüa xe'uyehutü müpaü xequeneutiyua,

¹¹ 'Asita tumuanari xequiecarisie mieme mütasicuiema tacacaisie, tepiticasie texe-hecütatütü. Sepanetü xemücatasi'utanaqui'eri, ipaü xequetenemaica, tucari maye'acü Cacaüyari misutüacü ti'aitatü.

¹² 'Ipaü nepütixecühüave, tucariYari 'aye'ayu cuanivemecü mecani'itüariecuni vana quiecatari Suruma quiecatari cacuanivemecü me'itüariecacu masi.

Que memücateyuvaüriyacai quiecaritesie

(Mateu 11:20-24)

¹³ Xüa 'ui xeme Curasini quiecatari, xüa 'ui Vesaira quiecatari. Türücaüyemecü xüca tiuyünique Tirusie Sirunisie que mütiuyü xehesüa, meripai mepütehayeYUaqueyu que memütEYurIEcai, mepüyuhiveriecaqueyu maixa me'anacatütücaitü hiverica 'inüariYari, naxi meyucavirivatü.

¹⁴ Masi Tiru quiecatari Siruni quiecatari cacuanivemecü masi mecani'itüariecuni quepaucua 'isücame müvata'ivaviya, xeme püta cui cuanivemecü xe'itüariecacu.

¹⁵ Xemeta Caperünaumetari, que xeteyutituicaqueyu muyuavisiepai. Müquite vahesüa püta xecaneucaxüriYacuni.

¹⁶ Que mü'ane müxe'enie pünesi'enie. Que mü'ane müxexani'eri pünesixani'eri. Que mü'ane münesixani'eri pixani'eri que mü'ane münesiheyenü'a.

Hutarieca que memüte'u'axüa haica teviyari heimana tamamata

¹⁷ Mericüsü haica teviyari heimana tamamata hutarieca meniu'axüani meyutemamavietü, müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame 'acu, 'asita cacaüyarixi 'axa memü'anene yamepütecachu que temüteva'aitüa 'ahesüa temümiemetecü.

¹⁸ Müpaü tinivacühüaveni, Nesü necanixeiya Cauyumarie muyuavisie 'anacahüiyacu merücariyapaü.

¹⁹ Tamüsü heiserie nenixe'upitüani cuterixi terücaxi xemüvatiquestinacü, 'iya mütasi'aye'unie türücariyaya naime xema'ivacü heiserie necanixe'upitüani. Tixaü 'axa pücatixeyurieni.

²⁰ Mücücü xepücayumemamavieca, cacaüyarixi yamemütecachucü que xemüteva'aitüa xecüa. Xequeneyutemamavieca masi xemacayasariyecü taheima.

Qesusi que mütiyutemaviecai
(Mateu 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Mericüsü 'ana niyutemaviecaitüni 'Iyari Mütiyupata yatipitüacacu. Müpaü niutayüni, Ne'uquiyari pemüti'aita taheima cuiepa meta, pamüpariyusi nepümasipitüa 'icü pemütiuti'avietaxücü, müme memüteyü'üquitüavave müme memütemaivave memücaheitimanicü, türi püta vahesie mieme masihücüme pemayeitüacü. Hü ne'uquiyari, 'aixüa 'ane pepü'eriecai müpaü pemütiyurieneicü.

²² Nai netiniyetuiriarieni ne'uquiyari yanetipitüacacu. Xevitü 'asipücatimate que müpaicü nu'aya, 'uquiyarieya xecüa müpaü catinimaica. Xevitü 'asipücatimate que müpaicü 'uquiyarieya, nu'aya xecüa müpaü catinimaica, me nu'aya xüca yuvaüriyani mixeisitüanicü xeime, mücüta müpaü catinimaica.

²³ Hicü ta'aurie 'aveca müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete yühücüate metitecacu, Müme memunenierixü que xemüte'unenierixü xeme, 'aixüa mecani'itüarieca müme.

²⁴ Müpaü nepütixecühüave, yumüiretü texaxatamete te'aitamete meta mepixeyiacucai tita xemüte'uxe xeme, peru mepüca'ixei. Mepi'eniecucai tita xemüte'u'eni, peru mepüca'i'eni.

Samariyatanaca 'aixüa mütiuca'iyaricai

²⁵ Mericüsü xevitü 'inüaricü müti'üquitametücai nanucuqueni 'i'isipanique. Müpaü niutayüni, Ti'üquitame, tita reuyevese müpaü nemütiyurienicü, tucari mücaxüve nehesie mütinaquenicü.

²⁶ 'Iya müpaü rehüave, 'Inüari niuquiyarisie que re'uxa. Que peticuterüva.

²⁷ Mücü müpaü tinicühüaveni, Müpaü cananuyüneni, Peninaqui'eriecamücü Ti'aitame mü'acacaüyari naime que pemüre'iyaricü naime que pemüti'amatecü, naime 'atürücariyacü, naime que pemüticu'erivacü. Mücü meta, pecaninaqui'eriecamücü 'ahepaü tevi que pemüti'anaqui'erie.

²⁸ Qesusi müpaü tinita'eiya, Heiseriemecü peputa'a. Müpaü xüca petiyurieneni, pecanayeyuricamücü.

²⁹ Peru mücü heiseriemecü yaticamiecatü yuhecüatamütü müpaü tinicühüaveni Qesusi, Mericüte, que püpaicü nehepaü tevi.

³⁰ Hicü 'ita'eiyaca, Qesusi müpaü niutayüni, Heiva tevi Querusareme heyeyaca Querücu neucamiecaitüni. Mericüsü tenavayamete menenucunaque. Me'itiquemaripieca me'icuvaxüaca menecüne müximeme me'ucu'eirieca.

³¹ Mericüsü 'asicatimaitü que mütiuyü mana neucamiecaitüni mara'acame mücü huyeta. 'Ixeiyaca mana niuyeyani yateva.

³² Yaxeicüatari Revi nuivarieyasie mieme xevitü tuquita mütiparevivametücai muva 'uyemietü yateva niuyeyani.

³³ Perusü xevitiüxa Samariyatanacatütü mana 'uyemietü hesüana caninuani. 'Ixeiyaca nitinenimayata.

³⁴ 'Aura 'uyaca 'ixuriqui neiverieni xuriya maneicacaisie, haseiticü vinucü 'i'uhayemaca. 'Enuti'icatata yupuxusie mesunipai cani'atüani. Mana ni'üviyacaitüni.

³⁵ Hicü 'uxa'arieca xei teviyari 'inüariyari vati'üca ni'ütüani mesuni cusiyari müpaü ticühüavetü, Quene'üviyani. Hesiena mieme xüca tixautü petinanaimücü, xüca 'acuxi heuyeveca, nepütinetuani quepaucua nemayeneni.

³⁶ Hicü Qesusi müpaü tinitahüave xevitü mi'isipanecai, Mericüte que peticu'eriva. 'Ime yuhaicatü que mü'ane yuhepaü tevipaü pixei, tenavayamete me'enucunaquecu mücü tevi.

³⁷ 'Iya müpaü rehüave, Que mü'ane mitinenimayataxü, mücü pühücütücai. Hicü Qesusi müpaü tinitahüave, 'Ecütari quenemie, hepaüna quetineyurieneni.

Qesusi que mürecu'ivataxü Mariya Marita vahesüa

³⁸ Mericüsü mana meniu'uvacaitüni. Hicü Qesusi xeime quiecarisie neutahani. 'Uca Marita titevatü nita'inieni yuquita.

³⁹ Yu'iva 'ucatüme pexeiyacai Mariya titevacame. Mücü Qesusitüa 'acaitü ni'eniecaitüni niuquieya.

⁴⁰ Mericüsü Marita püyuxamuriecai vaüca ticumaüvatü mütivaminicü. Mana 'utaqueca müpaü niutayüni, Ti'aitame, yapecara'eriva ne'iva nexaüta munesi'ucu'eiricü nemütixeminicü. Yaquetineutahüavi pünesiparevieni.

⁴¹ Qesusi müpaü tinicühüaveni, Neuxei Marita, vaücavacü pepü'a'iyaritüa pepü'amuina.

⁴² 'Esiva peuyevese xEICÜA, xevitü xEICÜA. Mariya canenuyexeiya tita masi 'aixüa müti'ane. Pücanavaiyarieni.

11

Nenevieri hepaüsita que müti'üquitacai Qesusi

(Mateu 6:9-15; 7:7-11)

¹ Mericüsü heiva 'aniucateitüni yunenevietü. Yunenevieri 'unücu, hesüana miemete teyü'üquitüvamete xevitü müpaü tinitahüave, Ti'aitame, quetatine'üquitüaca temütaneneviecacü, Vani que mütivaru'üquitüa yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete.

² Mücü müpaü tinivacühüaveni, Quepaucua xemüyunenevie 'ipaü xequeneutiyua, Ta'uquiyari taheima pemacave, Quememateheuyehüvirieca que pemütipasie.

'Enata queneusutüa pe'ti'aitatü.

Cuiepa yamequeteyurieca que matinaque,

Taheima que memüteyurie.

³ 'Icuai tucaricü que temüteheiyehüva,

Tucaricü yaquetatinemicuani.

⁴ 'Axa que temüte'uyuri quetatineuyehüvirieca,

Tameta tetevareuyehüviriecacu

Müme 'axa memütasiyurie yunaitü.

Pepücatasipitüaca temü'inüasienicü,

Masi quetaneutavicueisitüa

'Axa temüca'itüarienicü.

⁵ Müpaüta tinivarutahüave, Xüca xevitü xeme yuhamicu hexeiyani, mücü xüca hesüana nuani tucari hixüapa müpaü rehüavetü, Nehamicu 'acu, haica payari queneneuniütüa.

⁶ Tamüsü xevitü nehamicu nehesüa caninuani cuyeicame, tixaü necarexeiyacacu nemütimini.

⁷ Quita mayeca müpaü que 'utayüni, Quetineuhayeva. Quitenie püreuname, netüriyama tanaitü tepuhe. Nepücaýüve nemanucuqueni nemümasiniütüani.

⁸ Müpaü nepütixecühüave, canihamicuyatüni, peru mücü 'ayumiemeyaricü xeicüa püca'anucuqueni püca'iniütüani. Siqueresü 'iya munua mücayutiteviyacü püta quiecame panucuqueni piniütüani tita müreyehüva.

⁹ Müpaü nepütixecühüave ne, xüca xe'ita'ivauni xecatehayevatü xecanimiquiecuni. Xüca xe'icuvauni xepitaxeiya. 'Itupari xüca xe'uyuitüani xepüteheuyepiyarieni.

¹⁰ Yunaitü memita'ivau mepitanaqui'erie yu'ivaurica, yunaitü memicuvautüve mepitaxeiya yunaitü, 'itupari memücuyuitüva mepüteheuyepiyarüva.

¹¹ Que mü'ane xeme yunive mexeiya, xüca nu'aya pa 'itavavirieni, que 'imini tete pa xatatü. Me xüca quesü 'itavavirieni, que 'imini cu quesü xatatü.

¹² Me xüca 'itavavirieni tavari, que 'imini terüca.

¹³ Xeme 'axa xemüte'u'iyari xüca 'aixüa 'anemecü xetevamicuani yütüriyama, xe'uquiyari taheima macave masi yemecü 'Iyari Mütiyupata taheima mümieme canivamimücü müme memitavaviri.

Que memüte'ixanetacai Qesusi, müpaü me'utiuyatü quename cacaüyari 'axa mü'ane 'inücai

(Mateu 12:22-30; Maricuxi 3:19-27)

¹⁴ Mericüsü nitahüave cacaüyari 'axa mü'ane mixünacü tevi. 'Iya cacaüyari 'iviyacacu tevi pünenuriecai. Hicü cacaüyari 'ixünacu, tevi tiniutixatatüyani münenuriecai. Teüteri menihüxiyacaitüni.

¹⁵ Peru hipatü müme müpaü meniutiyuanecaitüni, Cacaüyari 'axa memü'anene va'uquiyarisie mütiviyacü Peheresepurisie, 'ayumieme nivananuyenü'avani cacaüyari 'axa memü'anene.

¹⁶ Hipatüta me'i'isipatü 'inüari menitavavirieni taheima mieme.

¹⁷ Mücü va'iyaritüarica maitü müpaü tinivarutahüave, Naime cuiepa, xüca quiecatari hixüata meyasana, mana pacumavere. Xeime quie quiecatari xüca hixüata meyasana menita'unicuni.

¹⁸ Cauyumarie xüca hixüata yusana, que reuterive ti'aitametütü. Xemesü xeputyuane quename Peheresepurisie netiviyatü nevaranuyenü'ava cacaüyari 'axa memü'anene.

¹⁹ Ne mericü xüca Peheresepurisie netiviyatü nevaranuyenü'avani cacaüyari 'axa memü'anene, xenivema que mü'ane rahesie meteviyatü mepüvaranuyenü'ava. Müme 'ayumieme xehesie mecatenahüpacuni.

²⁰ Mesü xüca Cacaüyari türücaridayacü püta nevaranuyenü'avani cacaüyari 'axa memü'anene, xehesüa canisutüani Cacaüyari ti'aitatü.

²¹ Tevi mütürücaüye cuya tepüaya ma'ü mexi 'i'üviya quie, cayuvatü puma piniteya.

²² Que mü'ane masi yemecü mütürücaüye nuame 'e'ivame, pinavairieni cuya tepüaya hesiena yuri müti'eriecai, yucupaniyeruma püvamini tepüateya.

²³ Que mü'ane nehesie mücativiya pünesi'aye'uni. Que mü'ane nehamatü müca'icuxexeüriva pitaxürüva.

Cacaüyari 'axa mü'ane tavari que mütiviya tevi

(Mateu 12:43-45)

²⁴ Cacaüyari 'axa mü'ane 'ixüname tevi, macuvaquisie puyeicani 'uxipiya cuvaunetü. Yutexienetü müpaü paineni, Nepüyemie nequita nemüvayetüasie.

²⁵ Nuame pitaxeiya vaye'itayacame 'aixüa tiuye'aneme.

²⁶ 'Ana püyemie püvata'inieni hipame cacaüyari masi cuini mieme 'axa memü'anene 'atahutame. Meheutahaxüame, muva me'ayetetü mepacüne. 'Imatürieca mücü tevi masi yemecü 'axa 'itüarietü payani, que müca'itüariecai matüaripai.

Müme yuricü 'aixüa memü'itüarie

²⁷ Mericüsü müpaü ticuxatacacu, 'uca teüteri vasata muyeicacai niutahiva müpaü 'utaitü, 'Aixüa que 'itüariecaitüni que mü'anesie pemüyecatei que mü'ane mümasisisitüacai.

²⁸ Mücü müpaü niutayüni, Masisü püta, 'aixüa que me'itüarieca müme Cacaüyari niuquieya memü'enie yamemütecachu.

*'Ana miemete 'axa mete'u'iyaritü 'inüari que memüte'itavaviri
(Mateu 12:38-42; Maricuxi 8:12)*

²⁹ Hicü teüteri meyucuxeürieximecacu müpaü tiniutixatatüyani, Hicü miemete teüteri 'axa teyuruvamete mecanihümetüni. Menicuvautüveni 'inüari, peru 'inüari mepücapitüarieni. Cunasi 'inüarieya xeicüa mecanipitüariecuni.

³⁰ Cunasi 'inüari que müratüa Ninivetari vahesie mieme, neta Yuri Tevi que nemütiteva 'inüari necanayeimücü hicü miemete teüteri vahesie mieme.

³¹ 'Uca taserieta müti'aitametücai cuiepa cananucuquemücü titahecüataque hicü miemete teüteri vahepaüsita quepaucua 'isücame müvata'ivaviya, vahesie pürahüivani mücü meyetüacü cuie manunieresie mi'enienicü Sarumuni que mütimaivecai. Tamüsü que mü'ane mütimaive Sarumuni que mücatimaivecaipaü 'uva puyeica.

³² Ninivesie quiecatari mepanucu'uni metetahecüataque hicü miemete vahepaüsita. Vahesie pürahüivani, Ninivetari memüte'uhayevaxücü que memüteyuriecaci Cunasi tivarutaxatüacu. Tamüsü que mü'ane mütürücaüye Cunasi mücatitürücaüyecaipaü 'uva puyeica.

*Tavaiyari cüxemeya
(Mateu 5:15; 6:22-23)*

³³ Cüxeme 'utaiyame püca'iti'avieta, cacunicü püca'enucanani. Vapai püta pecayeni, teüteri me'atahaxüaximetü memixeiyacü hecüariyaya.

³⁴ Mericüte, tahüxie tavaiyari cüxemeya canihücütüni. Xüca 'ahüxi 'aixüa reu'erieca, 'aixüa 'iyaricü xüca peti'amicuani, pecanihecüariviyarieca 'avaiyarisie naime. Me xüca 'axa 'aneni 'ahüxi, pecati'amimütü 'avaiyarisie pecaniyüriyarieca.

³⁵ Ayumieme quene'acuerivayurieca, 'ahesüa mieme cüxeme capa 'uyürecü.

³⁶ Xüca 'avaiyarisie pehecüariviyarieca naimesie, tixaü catiyürivecacu, naitü canihécüacamücü, cüxeme que matihecüariviya xavatütü.

*Qesusi que mütivaniuquimacai Pareseusixi, müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai vahamame
(Mateu 23:1-36; Maricuxi 12:38-40; Rucaxi 20:45-47)*

³⁷ Mericüsü tiuhayevacu, Pareseütütü nita'inieni hesüana müticuanicü. Muva heuta-haca mana nayerüni.

³⁸ Pareseu 'ixeyaca niuhüxiyani müca'ucamaimacü meri caticuaivetü cuxi.

³⁹ Hicü Ti'aitame müpaü tinitahüave, Hicümüsüari xeme Pareseusixi tecüxi xacü herie xepüca'itiva, peru yutaüta xepühüpüne xetnavacutü 'axa xeteyurietü.

⁴⁰ Asixepücatemate. Que mü'ane mitavevi herie taütanata catitavevi.

⁴¹ Masi taütana miemecü xequeteneyumicuani xeteyucananimayatü, mücü naitü 'itiyatü nayeimücü xehesie mieme.

⁴² Perusü xüa 'ui xeme Pareseusixi. Tamamata taparisie mieme, xei tapari xepüyuvaüriya xemixatüanicü Cacaüyari yerüvavuena xura naime tupiriyasie mieme peru xepücayuvaüriya heiseriemecü yaxemütecahunicü, xepücayuvaüriya xeminaqui'eriecacü Cacaüyari. Müpaü püta püreuyevese müpaü xemüteyuriecacü, siepüre xecatehayevatü xei tapari xe'ixatüatü.

⁴³ Xüa 'ui xeme Pareseusixi. Püxenaque yunaime vahüxie xemayeyaxecü tuquita, xemüvaüritüariecacü quiecaricü hixüapa.

⁴⁴ Xüa 'ui xeme. Teuquiya müca'aviesiepaü xecani'aneneni. Teüteri teuquiya mecaniquesinani 'asimecatemaitü.

⁴⁵ Mericüsü xevitü 'inüaricü müti'üquitametücai müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, müya pe'utaitü pepütasiniuquima tameta.

⁴⁶ 'Iya müpaü tinicühüaveni, Xüa 'ui xemetari 'inüaricü xemüte'üquita. Teüteri xepüvaruti'icatüva 'icate mücuanivecü. Va'icate xemücumaüvani ni'yu'itüvamecü xepücayuvaüriya xevaparevienique.

⁴⁷ Xüa 'ui xeme. Texaxatamete vateuquiya 'inüariyari xecanivevieca, xe'uquiyarima mevarucuicu.

⁴⁸ 'Ayumieme xepüyuecüata, xe'iyari yacani'eneneni xe'uquiyarima que memüte'uyuri. Müme mepüvarucui, xeme va'inüari xepüvevi.

⁴⁹ Cacaüyari timaivetü 'ayumieme müpaü niutayüni, Texaxatamete nepüwatanü'airiexüani nü'arisixi meta. Hipame müme mepüvacuini mepüvaruveiyani.

⁵⁰ 'Ayumieme hicü miemete teüteri vahesie catinahüivamücü yunaime texaxatamete vaxuriyacü cuie munetüariesie hicüque mütayeurivecü,

⁵¹ Haveri xuriyayacü meri 'asita Sacariya xuriyayacüque mumierie mürayutimavatüre heyeyaca tuquita caheta'avetü. Hü, yanepütixecühüave, hicü miemete teüteri vahesie catinahüivamücü.

⁵² Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquitamete. Xepinava quitenie yaviyari cümana teüteri metemaivavemete memacünequecai. Xemetütü xepüca'aye'axüavave, xepüvanena hipame memaye'axüaniquecai.

⁵³ Mericüsü vayeyacu müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai Pareseusixi yunaitü menitixeümatücüne cuini mieme. Meniti'ivaviyatücüne müticuxatanicü vaücava hepaüsita

⁵⁴ me'ihupietü memiviniyanicü niuquieyacı.

12

Tiyucuxanariyame Pareseusixi vahesüa mieme

¹ Mericüsü 'ana teüteri vaüca miriyari meyupaümetü meyucuxeüriecu yuquetasie me'a'uvecacu, nisütüani müpaü tivacuxaxatüvatü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, Xequeneyucuerivayurieca masi Pareseusixi vahesüa mieme tiyucuxanariyame hepaüsita, yacı xEICÜa que memüteturi 'avie, xemeta capa xe'useviximarienicü.

² Peru naitü müranucuname xeyarietü nayeimücü, naitü mütiuti'aviesie masiücütü canayeimücü.

³ 'Ayumieme müpaü nepaine, nai que xemütecuxata yüvipa, hecüaripa cani'enieriecamücü. Cayuvatü xemutiyuane quita, qui heima meti'utü yamecatenihivacuni.

Que mü'ane xepümacaxe

(Mateu 10:28-31)

⁴ Müpaü nepütixecühüave xeme necupaniyeruma, xepücavamacarüca müme memüyüvave tavaiyari memümieni xEICÜa peru 'arique memücaüvave 'asimemüteturieni masi vaüca.

⁵ Nepütixetaxatüani que mü'ane xemümacarüca. Xequenemacarüca que mü'ane 'imieme tevi heiserie mexeiya meicahüanicüta xasi taiyariyarisie. Hü, müpaü nepütixecühüave, 'iya xequenemacarüca.

⁶ Tamüsü 'üxaviquixi que memütetuiya yu'auxüvitü huta senitavuyari mecate'aye'axe. Peru ni xevitü müme pücatümaiyyarie Cacaüyari hüxie.

⁷ Mücü meta, xecüpa xemu'usie mieme naitü püti'inüasieve. Xepücaheumamaca. Yümüretü 'üxaviquixi que memüte'aye'atüca, xeme masi vaüca xepüte'aye'atüca.

Que mü'ane müyutahecüata teüteri vahüxie, quename nehesüa mieme

(Mateu 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ Müpaü nepütixecühüave, yunaitü memüyuecüata teüteri vahüxie quename nehesüa memiemete, neta Yuri Tevi que nemütiteva necaninehecüatamücü quename vahesie netiviya Cacaüyarisüa miemete niuqui tuayamete vahüxie.

⁹ Que mü'ane müyucu'imava teüteri vahüxie quename nehesie camieme 'utaitü, mücûta pûcamarivani Cacaüyarisüa miemete niuqui tuayamete vahüxie.

¹⁰ Yunaitü memüniuquixi Yuri Tevi hepaüsita, mecaniyüvaveni memüteheuyehüviyarienicü. Perusü que mü'ane 'axa mütayüni 'Iyari Mütiyupata hepaüsita, mücû pûcayüveni müreuyehüviyarienicü.

¹¹ Quepaucua xemanuhapanieni tuquipa miemete vahüxie te'aitamete heiserie memexeiya vahüxie, xepûcayu'iyaritüaca quepaü xemütetiniuni yuhesie mieme, que xemutiyuane.

¹² 'Anatütü 'Iyari Mütiyupata müpaü pütixe'üquitüaca que müreuyevese müpaü xemutiuanenicü.

Tevi müxicutücai 'asimücatimaicai

¹³ Hicü teüteri vasata 'uvetü xevitü müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, yaquetineutahüavi ne'iva münesi'ütüanicü tita nehesie mütinaque taquemasi tita mütatiucu'eiriri.

¹⁴ Qesusi müpaü tinitahüave, Neuxei, que mü'ane xe'isücame pünesi'ayeitüa xepini nemütisananicü.

¹⁵ Hicü müpaü tinivarutahüave, Xequeneyucuerivayurieca naimecü, xequeneyü'üviyani capa xeteyucahive'eriecacü 'axa müti'anecü. Piniteya ranuyuhayeva-cacu pûcatucari.

¹⁶ Hicü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruti'üquitüatüyani müpaü 'utaitü, Tevi müxicutücai cuie nexeyacaitüni cuini mieme mütiutixuxuavitüvacai.

¹⁷ Hicü müpaü tiniyücühüavecaitüni yu'iyarisie, Qesü netiyurieni. Tixaü nepûcarexeiya haque nemeiti'uta netüricu.

¹⁸ Hicü müpaü niutayüni, Tamüsü 'ipaü nepütiyurieni. Nepica'una necaxetunite, 'epapame masi nepütivevieni. Mana nepeiti'uta netüricu nepinite.

¹⁹ 'Anari ne'iyarisie müpaü nepütinecühüaveni, Ne'iyari 'acu, vaüca pinite pecatiniuti'uta müixa viyarisie mieme. Quene'uxipieca quetinecuaca quetine'ieca pe'atemavietü.

²⁰ Perusü Cacaüyari müpaü tinitahüave, Cari 'asipepûcatimate. Hicü tûcacüta 'a'iyari pepütavaviyarieni. Tita pemütiuti'utaxü, que mü'ane piniteya pûrayani 'ana.

²¹ Yaxeicüa cani'aneni que mü'ane yuhesie mieme müyuti'usiri vaüca, peru mücaxicu Cacaüyari que mütixeiya.

Que mücareuyevese müyu'iyaritüacacü müyumuinaniciü

(Mateu 6:25-34)

²² Hicü müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, 'Ayumieme müpaü nepütixecühüave, xepûcayu'iyaritüaca yutucari hepaüsita que xemütecuanî, yuvai-yari hepaüsita que xemüteyutiquemaritüani.

²³ 'Icuai xEICÜA pûcatucari, 'ixuriqui xEICÜA pûcaravaiyari.

²⁴ Xequenivara'erivani cuasari. Mepûca'uca'e mepûca'isana. Caxetuni 'iqui mepûcahexeiya. Cacaüyaritütü catinivamicuani. Viquixi que memüte'aye'axe, xeme cuini mieme masi xecate'aye'axe.

²⁵ Que mü'ane xeme yu'iyaritüatü püyüve 'e'utevitü mayuyeitüani xüca 'esi'utevini.

²⁶ Mericü 'esiva xEICÜA xüca xecayüvaveni, titayari xeteyu'iyaritüa naimecü.

²⁷ Tuturi xequena'erivani, que mücativita que mücatisa'a. Peru 'ipaü nepütixecühüave, Sarumuni cuini mieme visi que mü'anecai, visi pûcaranacatücücai vahepaü ni xeimepaü 'icü tuturi.

²⁸ Mericü xüca Cacaüyari müpaü tiquemaritüaca 'üxa 'üsita mieme hicü muxuave 'uxa'a huxunuta meucaxüriyani, masi yemecü catixequemaritüaca xeme. Cari 'esiva xEICÜA yuri xepüte'erie.

²⁹ Tita xemütecua'acü xepûca'ayumiemetetüni, tita xemüte'iecü meta, xepûcamuinarieca.

³⁰ Teüteri naisarie cuiepa miemete 'ipaü 'aneneme nai mepücvautüve. Xeme xe'uquiyari masi müpaü pütimate xemeiyehüvacü 'icü.

³¹ Xemesü xequenyuvaüriyani Cacaüyari tixe'aitüvame mühücütünicü. Müpaü xeteyurietü, 'icü nai xepümüquienitari.

*Que mütitü'uta taheima mieme
(Mateu 6:19-21)*

³² Nemuxasima sepa xemücayumüire, xepücaheumamaca. Xe'uquiyari caniyuvaüriyani mütixepitüanicü tita mürexeiya ti'aitametütü.

³³ Xequetenetuaca yupinite, xeteyuparevietü xequeteneyumicuani. Xequenanhuri tumini maname mücaye'irive. Taheima xequeneuti'uta tita mücatixüve, haque tinavayame 'aura mücaheyeica haque cuisi mücareticuitamava.

³⁴ Haqueva xemeiti'uta, manata miemecü xe'iyari yacani'anemücü.

Ti'uximayatame mücaha'arisie

³⁵ Xequenyuha'aritüaca xe'ayühüatücaitü xecüxeme tacacu.

³⁶ Xemeta teüteri vahepaü xequenyüaca yucusiyari memücuevie. 'Asimecatemaitü quepaucua neüquiya 'ixüararipa mayeyani, mecanicuevieca cuitüva memüteheuyepienicü nuayu 'itupari heyuitüayu.

³⁷ 'Aixüa mecani'itüariecacuni müme te'uximayatamete xüca vacusiyari nuame varetaxeiya me'ayeneniereme. Yuricü nepütixecühüave, panuyühüani, mexa 'aurie püvacuyasaxüani, mana 'uyeicatü pütivamini.

³⁸ Sepa tücari hixüapa sepa yuimuana munua, müya meteyuriecacu xüca varetaxeiya, 'aixüa mecani'itüariecacuni müme.

³⁹ 'Ipaüsü xequetenemaica, xüca quiecame müpaü timaicaque quepaucua tinavayame munuaniquecai, püca'ipitüaniqueyu meutahanicü quitana.

⁴⁰ Xemeta xequeneha'arisieca. Quepaucua necanuaximeme xemünesi'erieca, Yuri Tevi que nemütiteva, 'ana necaninuamücü.

*Ti'uximayatame yamücatiecamie
(Mateu 24:45-51)*

⁴¹ Hicü Pecuru müpaü niutayüni, Ti'aitame, 'icü 'üxasi hepaüsita peti'üquitatü tame petatixata, nusu pepüvaxata yunaime.

⁴² Ti'aitame müpaü rehüave, Qui cusiyari que mü'ane pühüritüani yuquie quiecatari vacü, tucari 'aye'ayu müvati'inüasirienicü va'icuai. Que mü'ane yamüticamie, que mü'ane mütiyumate, mücü canihüritüariecamücü.

⁴³ Mücü ti'uximayatame 'aixüa cani'itüariecamücü xüca cusiyarieya nuame 'itaxeiya müpaü tiyurieneme.

⁴⁴ Yuricü nepütixecühüave, yupini nai hepaüsita pütihüritüani.

⁴⁵ Me xüca mücü ti'uximayatame müpaü tiyücühüaveni yu'iyarisie, Necusiyari 'epüreutevi canuavetü, xüca varutivatüyani te'uximayatamete 'uquisi 'ucari, xüca ticucuaneni xüca cu'ieneni xüca taveneni,

⁴⁶ mücü ti'uximayatame cusiyarieya caninuamücü quepaucua müca'icuevie, yapaucua quepaucua 'asimücatimate ti'uximayatame. Hixüata piviteni, pipitüani yamemücatecahu vahepaü.

⁴⁷ Mücü ti'uximayatame yamütimaicai que mütinaquecai cusiyarieya, peru mücayucuha'aritüa 'asimücatiuyuri que mütinaquecai, mücü cuini mieme canicuveyaxüamücü.

⁴⁸ Que mü'ane püta 'asicatimaitü yamütiuyuri para mücuveyaxüanicü, 'ayüveca xeicüa pücuveyaxüani. Que mü'ane vaüca mütiumiquie, mücü vaüca pütitavaviyarieni. Que mü'ane vaüca mühüritüarie, vaüca masi pütitavaviyarieni.

*Quesusi hixüata que mütivasana
(Mateu 10:34-36)*

⁴⁹ Ne necaninuani tai nemeucahüanicü cuiepa. Xücate 'utinaisienique tüma.

⁵⁰ Peuyevese nema'ivarienicü nemümierienicü, tevi que müranucanamiepaü hacü quepaucua muca'üyarie. Haveri mieme nepütiuca'eniva mexi ca'aye'ave.

⁵¹ Que xetecu'eriva nemunuacü nevapitüanique cuiepa memütama 'aixüa memüteyuxeianicü. Tixaüsietü, 'ipaü nepütixecühüave, hixüata nemüvasanacü püta nepunua.

⁵² Hicü 'uxa'atüni yu'auxüvitü xei quiyarita miemete hixüata mepüyusanani yuhaicatü yuhutame mevaraye'unietü, yuhutatü yuhaicame mevaraye'unietü.

⁵³ Hixüata mepüyusanani 'uquiyarieya 'eye'uniecacu yunive, nu'aya 'eye'uniecacu yu'uquiyari, varusieya 'eye'uniecacu yunive 'uca, nu'aya 'eye'uniecacu yuvarusi, yumu'e'ema me'ayuye'uniecacu.

*Titayari xecate'i'inüata 'icü tucarisie mieme, que mutayü
(Mateu 16:1-4; Maricuxi 8:11-13)*

⁵⁴ Hicü müpaü tinivarutahüave teüteri, Quepaucua xemixeiya haivitüri 'e'a'enirümeme tau macayuyupiquesie, cuitü xeputiyuane quename caviyerüme. Müpaü pütiyünitütü.

⁵⁵ Quepaucua taserieta mu'eca, müpaü xeputiyuane quename 'uxüca. Müpaü pütiyüni.

⁵⁶ Xeme yacü xEICÜA xecaniyüaca, xepi'inüata cuie que mütiyuxexeiya muyuavi meta. Titayari xecate'i'inüata 'icü tucarisie mieme.

*Queneunütüa masixaneta, que mutayü
(Mateu 5:25-26)*

⁵⁷ Titayarita yücümana xecateheitimaivave tita mütiheiserie.

⁵⁸ Quepaucua 'isücomesüa pemanuhanieni, huyeta xe'uhutü queneunütüa 'axane-tame masixünacü, capa 'isücame huxie masihe'atüanicü, 'isücame capa masiyetuanicü tupirisüa, tupiri capa masi'anutahüanicü casariyanata.

⁵⁹ Müpaü nepümaticühüave, muva pepücavayeicani mexi pecati'atuave naimecü.

13

Xüca xecate'uhayeva que xemüteyurie, xecanicuicuni, que mutayü

¹ Mericüsü hipatü 'ana me'u'axüaca metenitaxatüani Carereyatari vahepaüsita, Piratu mütiuta'aitaxü memücüi'ivacü mexi metemavatüvecai.

² 'Iya müpaü tinivacühüaveni, Que xetecu'eriva. Müya memüte'ucuinixücü que metemasiücü, quename mümetütü masi yemecü 'axa meteyuriecai, hipatü Carereyatari yunaitü 'axa que memücate'uyuri.

³ Pücatixaü. Masi müpaü nepütixecühüave, xüca xecate'uhayeva que xemüteyurie xeme, vahepaü xecanicui'ivacuni yunaitü.

⁴ Müme meta tamamata heimana 'atahaicatü memüyupaümecai vahesie mucave mücü tuxi Siruhsie müvarucui, que xetecu'eriva müme vahepaüsita. Que metemasiücü quename masi cuini mieme vahesie rahüivacai, hipatü teüteri Querusareme memütama yunaime vahesie que mücarahüivacai.

⁵ Pücatixaü. Masi müpaü nepütixecühüave, xüca xecate'uhayeva que xemüteyurie, yaxEICÜA xecanicui'ivacuni yunaitü.

Cüye müca'utixuaverixü hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

⁶ Mericüsü 'icü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tini'üquitacaitüni. Tevi 'aniucateitüni cüye muca'iteüritaxü yuharaverita. Mana ni'axecaitüni 'icuxi cuvaunetü cüyesie mieme. Cacanitaxexeiycacaitüni.

⁷ Hicü haraverita mühüritüarietcai müpaü tiniutahüave, Camüsü haica viyari nepeucuyeixüa 'icuaxi necuvaunetü 'icü cüyesie mieme. Nepüca'itaxeiyave. Quenahüva, titayari cuie tisevixima xEICÜA.

⁸ Peru tihüveme müpaü tinicühüaveni, Cusiyari 'icü visie queneuhayeva xEICÜA, mexi hetüana nehecuieviyatüyani mexi havunu nehavivietüyani.

⁹ Xüca 'utixuavere 'aixüa püyüni. Me xüca catixaütüni, tepehüani que pemaine.

Quesusi que mürenayehüa 'uca 'uxipiya tucariyarisie

¹⁰ Mericüsü 'uxipiya tucarisie tini'üquitacaitüni heiva xeime tuquita.

¹¹ 'Uca mana nayecateitüni cacaüyari 'axa mü'ane miviyacai tamamata heimana 'atahaica viyari 'iveranariyatü. Nanacatusicaitüni, püca'yüveci müyutaseiriyacü naime.

¹² Hicü Quesusi 'ixeyaca yu'aurie 'itahüaveca müpaü tinitahüave, 'Uca pepuxüinarie que pemütiveranicai.

¹³ Hesiena 'utimecu yapaucua niutaseire. 'Aixüa nainecaitüni Cacaüyari hepaüsita.

¹⁴ Hicü tuqui va'üya ha'atü Quesusi menayehüacü 'uxipiya tucarisie, müpaü tinivarutahüave teüteri, 'Ataxevitü tucari puxuave quepaucua meuyevese yamüti'uximayacacü. Mücü tucarisie 'ayumieme xequene'axeni xequenanayexürivani, peru 'uxipiya tucarisie pücatixaüsietü.

¹⁵ Hicü Ti'aitame müpaü tinita'eiya, Cari xeme yacü xEICÜA xepüyüa. Yuxexuitü xeme 'uxipiya tucariyarisie xecatevaxüna yupuixisixi yupuxuri haque memacuvü, xecatevarehapana xecatevaharitüva.

¹⁶ 'Icü 'uca 'Apurahami caninu'ayatüni, peru Cauyumarie necuviecaitüni tamamata heimana 'atahaica viyari. Careuyevese 'uxipiya tucarisie müxünarienicü 'acuvietü.

¹⁷ Müpaü 'utayücu meniuyutiteteviya yunaitü memeye'uniecai, hipatü teüteri yunaitü meyutemamaviecacu nai que mütiyurieneaicü marivemecü.

Musitasa 'imüariyari hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

(Mateu 13:31-32; Maricuxi 4:30-32)

¹⁸ Hicü müpaü niutayüni, Queri ti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. Que 'aneme 'üquisicayari nexatatü nepihecüatani.

¹⁹ Musitasa 'imüariyari paü cani'aneni. Tevi 'enutücüca yuharaverita neicaxürieni. 'Utavereca cüye nayani. Viqixi taheima miemete meniyuti'ituatüvacaitüni mamateyasie.

Pa cuxanariyame hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

(Mateu 13:33)

²⁰ Hicü tavarü müpaü niutayüni, Que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu, que 'aneme 'üquisicayari'icü nepihecüatani.

²¹ Pa cuxanariyame paü cani'aneni. 'Uca 'enu'üca nitimuina pa mütüxiyarisie haica 'axuvayarisie, 'ariqueque naitü niuticuxanare.

Quitenie 'esimayeva

(Mateu 7:13-14, 21-23)

²² Hicü quiecarite 'emacuyeyeusie 'esimüyeyeusie caniuyeicacaitüni ti'üquitatü, Querusareme 'uyemietü.

²³ Mericüsü xevitü müpaü tinita'ivaviya, Ti'aitame, hipatü xEICÜA metetavicueisitüariexime. 'Iya müpaü tinivarutahüave,

²⁴ Xequeneyumexütüaca xemeutahaxüanicü quitenie 'esimayevasie. Müpaü nepütixecühüave, 'arique yumüretü meneutahaxüacucacuni peru meniyutatexicuni.

²⁵ Quiecame 'anucuqueme quepaucua müreunani quitenie, 'ana xeme tacua xeniyuhayevacuni 'itupari xeyuitüatüvetü müpaü xe'utiyuatü, Ti'aitame 'acu, quetatineuyepiri. Peru mücü müpaü tinixetahüavimücü, Ne nepücaxemate haque xememiemete.

²⁶ 'Ana xenisutüacuni müpaü xe'utiyuatü, Tame 'ahesüa tepütecuacai tepüte'iecai, 'ecüta tacaye 'utüa pepüti'üquitacai.

²⁷ 'Ana müpaü tinixetahüavimücü, Nepücaxemate haque xememiemete. Nehesüa xepücamiemete, xequeneutayeixüa. Cari yunaitü yaxepüteyurie que mücatiheiserie.

²⁸ Mana xeniutisuanacuni xecaniyutaquevecuni, quepaucua xemüvaxeiya 'Apurahami 'Isahaqui Cacuvu texaxatamete yunaime mana me'u'uvame haque Cacaüyari müre'aita, xeme püta xe'anuyexüriyayu.

²⁹ Tau matineicasie miemete macayuyipiquesie miemete mecani'axüacuni, taserieta miemete ta'utata miemete mete'axüani meta. Mexa 'aurie menayaxicuni haque Cacaüyari müre'aita.

³⁰ Camüsü, hicü miemete 'imatüremete, hipatü müme 'ana mexüacate mecanacünicuni, hicü miemete mexüacate meta, hipatü müme 'imatüremete mecanacünicuni.

Quesusi yuhiverietü que mutayü Querusareme quiecatari vahepaüsita
(Mateu 23:37-39)

³¹ Mericüsü 'ana Pareseusixi hipatü hesüana meniu'axüani müpaü mete'icühüavetü, 'Uma quenemie, Herurexi pümasimiemücü.

³² 'Iya müpaü tinivarutahüave, Müpaü xequetenehüaviyu nesimariutame, Neuxei, ne hicü 'uxa'a nepüvaranuyenü'avani cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvatixünacü teüteri, nepüvaranayexürieni tecuicucate. 'Ayeimana nepaye'atüarienitütü.

³³ Mücü xEICÜa, neuyeveca hicü'uxa'a nemücuyeicanicü varie meta. Vaüriyarica peuyevese yunaitü texaxatamete memücüi'ivacü Querusareme, xaüsie pücatixaü.

³⁴ Querusareme, Querusareme, 'ahesie quiecatari mecanivacuica texaxatamete, mecanivatituaxani müme 'ahesüa memeyenü'ariva. Müixa que nemütivacuxeürimücücai 'anivema, vacana yupixüxüisi que mütivacuxexeürivapaü yu'anatüa. Mepücayuvaüriyacai.

³⁵ Camü xequi pücu'eiriva 'uyemavetü. 'Ipaü nepütixetahüave, tavari xepücanesixeiya mexi tucari ca'aye'ave quepaucua müpaü xemutiyuaneni, 'Aixüa que ticühüavarüvani que mü'ane Ti'aitamesüa miemetütü munua.

14

Quesusi que mürenayehüa tevi meuhatücatei

¹ Mericüsü Quesusi xeimesüa ninuani 'uxiپیa tucarisie ticuanique. Mita'ini teüteri va'uquiyarima canixevitütücaitüni Pareseutütü. Müme menihupiecaitüni.

² Hicü tevi meuhatücatei hüxiena nacateitüni.

³ Quesusi müpaü tinivaruta'ivaviya müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai Pareseusixi meta, Catitauniva 'uxiپیa tucarisie menayehüanicü tevi, pücatauniva nusu.

⁴ Müme cayuvatü meniumacaitüni. Hicü ticuicame 'umayüaca nenayehüani neinü'ani.

⁵ Hicü müpaü tinivacühüaveni, Xevitü xeme xüca puxuya heucaveni müvatixavasie, ya puixiyea xüca heucaveni, cuitü cativatihana 'uxiپیa tucarisie.

⁶ Mepücayuävavecai tixaü memutiyuanenicü 'icü hepaüsita.

Neüquiya 'ixüaramete

⁷ Hicü varuxeiyaca que memütehenuyexeyacai haque masi 'aixüa mü'anenecai memayaxecü, 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruti'üquitüatüyani müme memuta'inierie. Müpaü tinivarutahüave,

⁸ Quepaucua tevi müxeta'inieni neüquiya 'ixüararipa, haque masi 'aixüa mü'ane, mana xepüca'ayaxiqueni. Cauca xeime masi ve'eme 'uta'inie, 'ecü 'esiva peve'emetücacu xEICÜa.

⁹ 'Ahesüa nuame que mü'ane müxe'uta'ini müpaü pümaticühüaveni, Queneupitüa 'icü püta 'ena mayerünicü. 'Ana 'ecü pe'atevityatü 'imatüreme 'üparieyasie pe'acaitü pepayani.

¹⁰ Masi quepaucua pemüta'inierieni, mana quenayexi 'imatüreme 'üparisie. Quepaucua munuani que mü'ane mümasi'uta'ini, müpaü pümatitahüave, Nehamicu, 'uma püta quenayexi 'aurava 'ura. 'Ana visi püraniuvani 'ahepaüsita yunaime 'ahamatü memuta'inierie vahüxie.

¹¹ Yunaitü tixaütü metehümetüme memayuyeitüva, tixaü mecatehümetütü mecanayeitüariecuni, peru que mü'ane tixaü catihücütüme mayuyeitüva, mücü tixaütü tihücütütü canayeitüariemücü.

¹² Hicü müpaü tinitahüave que mü'ane mita'ini, Quepaucua 'icuai pemüvevieca ya tuca ya taicai, pepücava'inieca 'ahamicuma 'a'ivama 'amarema 'auravatari memeuca'u xeicüa, tavarı capa müme memasi'uta'inienicü, capa perapiniyariecacü.

¹³ Masi quepaucua 'icuai pemüvevieca, queniva'inieca müme memümamave memümamavavaqui memühurietüca memacücüpe püta.

¹⁴ Müme tixaü mepücatehexeıya cümana tavarı memümate'apiniriecacü. Müpaü petiyurienetü 'aixüa pecani'itüariecamücü, tavarı pepürapiniyarieca quepaucua manucu'uni müme heiseriemecü yamemütecahu.

'Tcuai mariveme hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

¹⁵ Hicü memuta'inierie xevitü, 'icü 'u'enieca, müpaü tinitahüave, 'Aixüa cani'itüarieca que mü'ane mürecuani haque Cacaüyari müre'aita.

¹⁶ Peru Qesusi müpaü tinicühüaveni, Xevitü tevi 'icuai niuvevieni mariveme. Yümüireme nivaruta'inieni.

¹⁷ Hicü tucari 'aye'acu memütecuanicü, neinü'ani yuhesüa mieme ti'uximayatame müpaü tivatahüaveque memuta'inierie, Xequenacüni, hicürixüa pücuha'arisie.

¹⁸ Hicü yuxexuitü yunaitü meniuyuti'imatücüne. Xevitü meri müpaü tinitahüave, Cuie nepenanai, peuyevese nemixeyamiecü. Nepücaüyve nemümiécü, quenereuyehüviri.

¹⁹ Xevitüta müpaü titahüavixü, Puixisixi nepüvarenanai 'auxüme yutayari. Nevareta'inüataque nepümie. Nepücaüyve nemümiécü, quenereuyehüviri.

²⁰ Xevitüta müpaü titahüavixü, 'Uca nepuvitütüarie, 'ayumieme nepücaüyve nemümiécü.

²¹ Hicü ti'uximayatame nuaca müpaü tinitahüave yucusiyari. Hicü quiecame 'uyeha'aca müpaü tinitahüave yuhesüa mieme ti'uximayatame, Cuitü quiecarisie quenemie caye 'utüa huyeta. Memümamave memümamavavaqui memacücüpe memühurietüca quenivaravitüqui 'uva.

²² 'Arique müpaü niutayüni ti'uximayatame, Cusiyari, que pemütiuta'aitaxü yanepütıuyuri. Mepücahüpüne cuxi.

²³ Hicü cusiyarieya müpaü tinicühüaveni yuhesüa mieme ti'uximayatame, Huyeta quenemie tesariya que mütiucumane, vaüriyarica quenivarepitüa memahucü nequita memütahünecü.

²⁴ 'İpaü nepütıxecühüave, müme memuta'inierie, ni xevitü müme pücahe'inüata ne'icuai.

Que müraye'axe xüca Cürisıtusie tivıyani

²⁵ Mericüsü yumüiretü teüteri 'utümana meniuhucaitüni. Ta'aurie 'aveca müpaü tinivarutahüave,

²⁶ Xüca nehesüa nuani, xüca cava'uxive'erieca yu'uquiyari yuvarusi yü'üya yütüriyama yu'ivama, xücate ca'i'uxive'erieca yutucari meta, pücaüyve nehesüa mieme tiyü'üquitüvame mayuyeitüvanicü.

²⁷ Que mü'ane mücayuvaüriya curuxisie mümierieni, que mü'ane nehamatü müca'uyeica, mücü pücaüyve nehesüa mieme tiyü'üquitüvame mayuyeitüanicü.

²⁸ Xevitü xeme xüca tuxi tavevimücünü, mana carayerünü merie titi'inüataque que müraye'aca, xüca heixeyani cümana minünü, me xüca catıxaütünü.

²⁹ Simiyenituyari tavevieyu, yutatexieyu minünicü 'aixüa püca'yüni, yunaitü mecaniti-nanaimatücüne memüneniere

³⁰ müpaü me'utiyuatü, 'Icü tevi qui caniusutüani, püyutatexie püca'inü.

³¹ Xeime cuiepa ti'aitame xüca yemieximeni xeime ti'aitamematü memüyutacuinicü, mana meri carayerüni, müpaü tiyücühüavetü tamamata miriyari varavitütü xüca 'acu yüveni menucunaquecü 'iya xei teviyari miriyari varavitütü hepana mamie.

³² Me xüca catixaütüni, teva heyeicacacu cuxi neüquixivieya, nü'arisixi penunü'airieni, pitavavirieni 'aixüa memüteyuxeiyanicü.

³³ Yaxeicüatari yunaitü xeme xüca yupinite nai xecate'ucu'eirieni, xepüca'yüvave nehesüa miemete teyü'üquitüvamete xemayuyeitüvanicü.

'Una hamuritü que mürayuyeitüa

(Mateu 5:13; Maricuxi 9:50)

³⁴ 'Una 'aixüa cani'aneni. Xücate 'una hamuritü 'ayanique, titacü ra'usiürequeyu 'unatütü.

³⁵ Aixüa cacani'aneniqueyu cuiepa meviviyanicü ni xasipa. Nanuyehüiyamücü xeciüa. Xaütü netü mu'enaxü que'u'ena.

15

Muxa meuyevecai hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

(Mateu 18:10-14)

¹ Mericüsü müme cuviyexunusie mieme memüteyetuiriyari 'axa teyuruvamete meta hesüana meni'axecaitüni yunaitü me'i'enienique que müticuxatacaicü.

² Hicü Pareseusixi, müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai meta, meniniuquixiecaitüni müpaü me'utiyuatü, 'Icü 'axa teyuruvamete canivanaqui'erieca, vahamatü tinecuaca.

³ Hicü 'icü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruta'üquitüani müpaü 'utaitü,

⁴ Xevitü xeme xüca xei sienituyari varexeiyani yumuxasi, xevitü xüca heuyeveni, mana 'üxapa cativacu'eirieni hipame nauca teviyari heimana tamamata heimana 'atanaucame, cativaumie meuyeve, 'itaxeiyameque xeciüa pütihayeva.

⁵ Yuteva hetaxeiyame, yunaiparie heicuyeme niyemieni yutemavietü.

⁶ Yuquie nuame nivacuxeürimücü yumarema 'auravatari yunaime müpaü tivacühüavetü, Xemeta xequeneyutemamavieca nehepaü, nemeitaxeicü nemuxa meuyevecai.

⁷ Müpaü nepütixecühüave, hepaüna meyüatü, cuini mieme mecaniyutemamavieca taheima quepaucua xevitü mütihayeva 'axa tiyurienetü. Nauca teviyari heimana tamamata heimana 'atanaucatü heiseriemecü yamemütecahu tixaü memücateheuyehüva memütehayevacü 'axa meteyurietü, müme vahepaüsita 'esiva xeciüa mepüyutemavie.

Tumini meuyevecai hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

⁸ 'Uca xüca tamamata tuminiyari hexeiyani pürata tuminiyari, xei tuminiyari xüca heuyehüani, catitaiya cüxeme, caracu'itieni yuquita, 'aixüa 'anemecü caticuvauni. 'Itaxeiyameque pütihayeva.

⁹ 'Itaxeiyame nivacuxeürimücü yumarema 'auravatari yunaime müpaü 'utaitü, Xemeta xequeneyutemamavieca nehepaü, netumini nemutaxeicü nemeiyehüacai.

¹⁰ Müpaü nepütixecühüave, yaxeicüa Cacaüyarisüa miemete niuqui tuayamete temavierica mecanexeyani, quepaucua xevitü mütihayeva 'axa tiyurienetü.

'Uquirasi nu'aya meuyevecai hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

¹¹ Müpaü niutayünita, Tevi yuhutame nivarexeiyacaitüni yunivema.

¹² Hicü mutaya müpaü tinitahüave yu'uquiyari, Ne'uquiyari, 'apinisie mieme mücü quenetineyetuiri nehesie mieme mayanicü quepaümetü nehesie mütinaque 'apinitücai.

¹³ 'Ana yupini tinivayetuirieni yuhutame yunivema. Hicü yapaümexa 'anucayacu mutaya nai tiucuxeürieca teva caneyani xeime cuieyarisie. Yupini catineuyehüani mana yacü xeicüa.

¹⁴ Mericüsü nai tiutixütüacu, haca niutaveni cuini mieme mücü cuieyarisie. Reuyehüatü nayani.

¹⁵ Hicü mana quiecomesüa nuaca hesiena tiniuviya. Mücü neinü'ani tuixuri mütivaremicuanicü cuiepana.

¹⁶ Huxaimütü nihive'eriecaitüni tita memütecuaacai tuixuri vapinuripaü 'aneneme, peru ni xevitü pücatimi.

¹⁷ Mericüsü 'uca'iyaritü nayani. Müpaü niutayüni, Ne'uquiyarisüa miemete te'ivamete pa mepexeiya 'anuyuhayevacame, ne masi 'uva nepümüxime hacacü.

¹⁸ Nepüyemie mecuxi ne'uquiyarisüa. Müpaü nepüreitahüave, Ne'uquiyari, 'axa nepütiuyuri. Taheima macave yamücahainesie, 'ecüta yapemücahainesie nepütiuyuri.

¹⁹ 'Aixüa nepücatiuca'iyari, heiserie nepücahexeiya para hutarieca 'anive nemayanicü. 'Ahesüa miemete te'ivamete vahepaü xeicüa quenetinepitüaca nemünehayevacü.

²⁰ Hicü yucuha'aritüaca yu'uquiyarisüa neyani. 'Eteva cuxi 'amiecacu 'uquiyarieya nixeiya, nitinenimayata. 'Utanausaca 'enucunaqueca 'enacaviyatücaitü ni'iseni.

²¹ Hicü nu'aya müpaü tinitahüave, Ne'uquiyari, 'axa nepütiuyuri. Taheima macave yamücahainesie, 'ecüta yapemücahainesie nepütiuyuri. 'Aixüa nepücatiuca'iyari, heiserie nepücahexeiya para hutarieca 'anive nemayanicü.

²² 'Uquiyarieya masi müpaü tinivarutahüave te'uximayatamete, Xeiya 'aixüa, 'ixuriqui masi 'aixüa mü'ane herie mieme xequenayehuri xequenanacatütüa, hanira xequeneu-camaniri mamayasie, cacai meta 'ücayasie.

²³ Xequenehaniyu siqueru müvaiya 'aixüa mü'ane, xequeneumi'a. Tetecuatü tepütatemamavieca.

²⁴ 'Icü nenive 'umüme nene'eriecaitüni peru nanutaniere, neuyevecaitüni peru niu-taxeyarieni. 'Ana meyutemamavietü menacüne yunaitü.

²⁵ Mericüsü masicaya xaüsie neyeicacaitüni. 'Amietü, qui 'aurie 'uyeicatü, niva'eniecaitüni xavererusixi vainarurixixi.

²⁶ Yu'aurie 'itahüaveca ti'uximayatame xeime, nita'ivaviya que reyüane.

²⁷ Mücü müpaü tinicühüaveni, 'A'iva caninuani. 'A'uquiyari canimieni siqueru müvaiya 'aixüa mü'ane mitanaqui'ericü 'aixüa reu'eriecame.

²⁸ Hicü masicaya niuyeha'ani, pücayuvaüriyacai meutahanicü. 'Uquiyarieya vayeyaca nicunütüvacaitüni.

²⁹ Müpaü tinitahüave yu'uquiyari, Neuxei, müixa viyari netini'uximayacaitüni 'ahesüa, hicü cuxi netini'uximayaca. Ne hasuacu nepücamasicu'imaiyacai, yanepüticamiecai. Peru ne hasuacu capüra nunusi pepücanesimive, nemarema vahamatü nemünetemaviecacü.

³⁰ Hicüri 'icü 'anive ninuani 'atumini nai hetixütüaca 'ucaravesixi vahesie. Cari siqueru müvaiya pepumi hesiena mieme.

³¹ Hicü 'uquiyarieya müpaü tinitahüave, Nenive, 'aheyemecü nehesüa peniucani. Nepini naitü catini'apinitüni.

³² Neuyevecaitüni temütatemamaviecacü. Camüsü 'icü 'a'iva 'umüme neni'eriecaitüni, peruri panutanierixü punua. Meuyevecai niutaxeyarieni.

16

Ti'uximayatame yamücatiecamiecai hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

¹ Müpaüta tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Tevi müxicutücai caneixeyacaitüni ti'uximayatame mühüritüariecai quiyacü. Müpaü tiniutahüavarieni quename ti'uximayatame pini reuyehüaximecai.

² Hicü yu'aurie 'itahüaveca müpaü tinitahüave, Titayari niuqui neti'enie 'ahepaüsita. 'Inüari queneneutaveviri 'ahüritüaricacü. Nepücamasipitüani tavari pemühüritüariecacü.

³ Hicü yu'iyarisie müpaü tiniyücühüavecaitüni ti'uximayatame, Que netiyurieneni. Necusiyari nehüritüarica pünesinavairieni. Nepücatürücaüye para nemüti'ivanenicü ne'inetü, nepüneteviya 'icuevaricü.

⁴ Hicürixüa nepüretima que nemütiyurieneni quepaucua nemüpasieni quepaucua nemücatihüritüarica para hipame vaquita nemünaqui'erivanicü.

⁵ Hicü yuxexexuime varahüavixüaca müme memüte'apicaquecai cusiyarieyasüa, müpaü tinitahüave meri munua, Quepaümetü peuyevese para pemürapicacü necusiyarisüa.

⁶ 'Iya müpaü tinitahüave, Xei sienituyari tamüpuhari haseiti. Müpaü tinicühüaveni, 'I, 'axapa quenanhuri quepaümemecü pema'acaye. Cuitü mana quenayexi, xeime püta quenaca'utüa huta teviyari heimana tamamata maine.

⁷ Müpaüta tinitahüave xeime, 'Ecüsü quepaümetü peuyevese pemürapicacü. 'Iya rehüave, Xei sienituyari necayari türicu. Müpaü tinicühüaveni, 'I, 'axapa quenanhuri quepaümemecü pemü'acaye maine. Xeime püta quenaca'utüa nauca teviyari maine.

⁸ Hicü cusiyarieya 'aixüa nainecaitüni ti'uximayatame hepaüsita sepa heiseriemecü mücayüanecai, timaitü müyüanecaicü. Hicü miemete masi metemaitü mecaniyüaca yuteüterima vahepaüsita, hecüaripa miemete yamecayüacacu vahepaü.

⁹ Neta müpaü netinixe'utahüave xeme, teüteri yupinicü yamecateniyurieca que mücatiheiserie. Peru xeme yupinicü hipame xequenivatemavieritüaca. Müpaü xeteyurietü, quepaucua pini müreutipare, xemeta xecanitanaqui'erivacuni haque qui mücaxexüvesie.

¹⁰ Que mü'ane yamüticamie 'esitipaümeme tihüritüarietü, mücü yacatinicamiemücü xüca vaücava hüritüarica. Que mü'ane heiseriemecü yamücaticamie 'esitipaümeme tihüritüarietü, mücüta yapücaticamieni xüca vaücava tihüritüarica.

¹¹ Hipatü pinicü yamecateniyurieca que mücatiheiserie. Xeme xüca yaxecatecahuni müpaü 'aneme pini hepaüsita xetehüritüarietü, quepaicü pütixehüritüani tita yuricü mütipini hepaüsita, yaxetecahume 'erietü. Haquevasü.

¹² Xüca yaxecatecahuni xeime piniteya hepaüsita xetehüritüarietü, que mü'ane tita mütixepini pütixemini. Haquevasü.

¹³ Ti'uximayatame pücaüve yuhutame vahesie mieme müti'uximayacacü yucusiyarima. Xeime cani'uxive'eriecamücü xeime püta naqui'erietü, ya xeimesie tiniviyamücü xeime püta xani'erietü. Xepücaüvave xemüte'uximayacacü Cacaüyarisie mieme yupinisie mieme 'axeicüa.

¹⁴ Mericüsü Pareseusixi 'icü nai meteniu'enieni. Müme tumini memühive'eriecaicü menitave'eriecaitüni.

¹⁵ Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Xeme yuri xecateniva'eritüaca teüteri que-name heiserie xeyüa xe'utiyuatü, peru Cacaüyari pimate xe'iyari. Tita teüteri mamari-vaveme memütexeiya, mücü pütixani'eriva, Cacaüyari que mütixeiya.

Que müti'ane 'inüari niuquiyari hexeyacacu, que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu

¹⁶ 'Inüari niuquiyari, texaxatamete vaniüqui mecani'eniecaitüni teüteri Vani canu-avecacu cuxi. Nuacunque hicüque niuqui 'aixüa manuyüne püta canicuxaxasivani, que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu, yunaitü cuini mieme mecaniyuvaüriyani hesiena memüteviyanicü.

¹⁷ Masi pücacuaniveniqueyu muyuavi cuie meutiparecü, peru cuini mieme pücuaniiveniqueyu xei 'utüaricayari xei hüxiyari müca'aye'anicü 'inüari niuquiyari que maine.

*Qesusi que müti'üquitacai, memücu'eiriva vaxatatü
(Mateu 19:1-12; Maricuxi 10:1-12)*

¹⁸ Que mü'ane 'icu'eirieme yü'üya, xeime püta mütitivüni, mücü xeime püta canicumauvani xeime cünaya hücutütü. Que mü'ane mitivitüni 'uca mucu'eiriva, mücüta nicumauvani xeime 'üyaya.

Xicu Rasarumatü

¹⁹ Mericüsü tevi 'aniuyeicacaitüni xicutütü. Tataüravime nanacatücücaitüni, rinu 'ixuriquiyari meta. Tucariçü visi tinicuacaitüni.

²⁰ Xevitü mavetü Rasaru titevatü mana ni'atüarivacaitüni xicu quitenie. Caneu'esacaitüni.

²¹ Nihuxaimücücaitüni, ticuaimütü tita müranacavivivecai xicu mexayasie. 'Asita süicüri me'acüneca menisenacaitüni 'esaya.

²² Mericüsü mümave niumüni. Cacaüyarisüa miemete niuqui tuayamete menenutiv-itüni 'Apurahami 'aurie. Hicütari xicu tiumü tiucateuquie.

²³ Müquite vasata 'ucaitü neutiniere 'uximatüarietü. Tevapai nixeiya 'Apurahami, Rasaruta tiuxei 'auriena 'uticaimie.

²⁴ Müpaü: tiniuhiva, Ne'uquiyari 'Apurahami, quenenenenimayaca, Rasaru quenänü'a hapa meiquenici yu'itüvame cüsie munesixeriyacü nenenisie, cui nemüyüanecü 'ena taipa.

²⁵ Hicü 'Apurahami müpaü niutayüni, Nenive, quena'erivani 'aixüa 'aneneme pehexeyatü pematüacü quepaucua pemayeyurica, Rasaruta yaxeicüa 'axa 'aneneme hexeyatü matüacü. Mücü 'uva niunütüarieni hicü, 'ecü püta pepü'uximatüarie.

²⁶ Mücü meta, xeme tame tahixüata 'aqui 'emeucateva puseiriyarie, para müme memüca'yüvavenicü sepa memanucünicu xehesüapaitü, para vanata tahesüapaitü memüca'anacünecü.

²⁷ Hicü müpaü tinitahüave 'iya, Ne'uquiyari, nepümasivaviri Rasaru pemanunü'anicü nequemasisüa.

²⁸ Yu'auxüvime nepüvarexeiya ne'ivama. Tinivahecüatüacamücü müme, capa 'uva me'u'axüanicü mürayuti'uximatüatüre mümetari.

²⁹ Hicü 'Apurahami müpaü tinicühüaveni, Muisexi xapaya mecanexeiyani, texaxatamete vaxapa. Mequeva'enieca müme que memutiyuane.

³⁰ 'Iya re'eiya, Tixaü ne'uquiyari 'Apurahami. Masi xüca xevitü müquite vasata mieme vahesüa nuani, mepütehayeva que memüteyurie.

³¹ Mücü müpaü tinicühüaveni, Xüca mecava'enieca Muisexi texaxatamete, sepa xevitü manucuquenique müquite vasata, mepücayuvaüriyaniqueyu.

17

Teüteri que memütecunuitüarieni

(Mateu 18:6-7, 21-22; Maricuxi 9:42)

¹ Müpaüta tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, Peuyevese teüteri memücunuitüarienicü, peru xüa 'ui que mü'ane müvacunuitüani.

² Hesiena mieme masi 'aixüa püyüniqueyu xüca mata 'acatütüarienique cüipitüana, xüca haramarasie heucahüiyanique, capa 'icunuitüanicü ni xeime 'ime sepa vaüca memücamariva.

³ Xequeneyü'üviyani xeme. Xüca 'a'iva 'axa masi'uyurieni, queneunütüa. Xüca tihayevamücüni que mütiyurienecai, quetineuyehüviri.

⁴ Sepa xei tucarisie müixa 'axa masi'uyuriénique 'atahutamexa, tavari xüca 'atahutamexata 'ucunuanique 'ahesüa, Nepütihayeva que nemütiuyuri, utaitü, quetineuyehüviri 'ecü.

Quetanepitüaca masi vaüca yuri temüte'eriecacü, que memutiyanecai

⁵ Hicü nü'arisixi müpaü metenitahüave Ti'aitame, Quetanepitüaca masi vaüca yuri temüte'eriecacü.

⁶ Ti'aitame müpaü niutayüni, Xüca musitasa 'imüariyaripaü 'esipemecü yuri xete'eriecaque, müpaü xepüte'itahüavequeyu xapa mana muve, Quenivatixünarieni, hamarasie queneuca'iteüsie. Yapüticamieniqueyu que xemutiyuane.

Que müreuyevese yamütiyurienenicü ti'uximayatame

⁷ Xevitü xeme xüca ti'uximayatame hexeiyan mucuiesanane ya muxasi müvahüne, xüca nuani ti'uximayatame retahayevame, müpaü quetitahüave, Quenaye'a xeiya, quetinecuaca.

⁸ Pücatixaü, müpaü masi cusiari catitahüave, 'Aixüa quetineuyuri para nemüticuanicü ne, quene'atiquemaritüa quena'ahüa quenetineumicua mexi neticua'a mexi neti'ie. 'Arique mücaque pepüticuani pepüti'ieni 'ecütari.

⁹ Pamüpariyusi que 'ipitüani ti'uximayatame yatiyurienecacu que mütiu'aitüarie. Tixaü xüari.

¹⁰ Xemetari yaxeicüa, quepaucua yaxemüteyurica nai que xemüte'u'aitüarie, müpaü xequeneutiyuaneni, Te'uximayatamete tecanühümetüni xEICÜA, tixaütü tahesie pücatinaque. Que müreuyevcai xEICÜA tepüte'uyuri.

Tamamata que memüte'u'itiya, cuiniya müvaviyacai

¹¹ Mericüsü Querusareme 'uyemietü Samariya cuieyari Carereya cuieyari mayu-naquecaisie niuyemiecaitüni.

¹² Xeime quiecarisie ta'aximecacu tamamata 'uquisi menenucunaque cuiniyacü memüca'itiatücatei. Teva meti'utü

¹³ meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, Qesusi 'acu, Ti'üquitame 'acu, quetanenen-imayaca.

¹⁴ Varuxeiya müpaü tinivarutahüave, Xequenehu mara'acate memüxexeiya. Hicü me'uyehutü me'itiatücaitü mecanacüne.

¹⁵ Hicü xevitü müme 'unierca que müranayehüiya, pucunua 'aixüa 'utaitü Cacaüyari hepaüsita, carima 'utaniutü.

¹⁶ Niutihüximaqueni Qesusitüa pamüpariyusi 'ipitüatü. Mücü Samariya caniquiecametücaitüni.

¹⁷ Hicü Qesusi müpaü niutayüni, Tamamata mecate'u'itiya. 'Atanaucatü que mete-heyunixü.

¹⁸ Hipatü mecatexuave memüyuvaüriya memucunuaxüanicü para 'aixüa memutiyuanenicü Cacaüyari hepaüsita, 'icü xaüsie quiecame xEICÜA punua.

¹⁹ Hicü müpaü tinitahüave, Quenanucuquexi quenemie. Yuri pemütiuta'ericü, 'ayumieme peputavicueisitüarie.

Quepaucua tucari maye'aniquecai para Cacaüyari misutüanicü ti'aitatü

(Mateu 24:23-28, 36-41)

²⁰ Mericüsü Pareseusixi menicu'ivaviyacaitüni quepaucua maye'aniquecai tucari para Cacaüyari misutüanicü ti'aitatü. Müpaü tinivarutahüave, Tanieretü xEICÜA 'asipücaretimani quepaucua misutüani ti'aitatü Cacaüyari.

²¹ Pücaüveni müpaü mütayüni, Camü 'ena, camü 'uma. Que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu, 'ari xesata canisutüani ti'aitatü.

²² Hicü müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Tucari canaye'amücü quepaucua müpaü xemutiyuaneni, Xüca tüma 'aye'anique Yuri Tevi tucarieya siquere xevitü, peru xepüca'ixeiya mücü tucari.

²³ Müpaü mepütexetahüave, Camü 'uma peyeica, camü 'ena. Xepücatayeixüani, xepücavaranuveiya.

²⁴ Merücarिया naisarie que mütihecüarivie muyuavi 'umerücatü taserieta ta'utatapaitü, yaxeicüa neta müpaü nepütimasiücüre naisarie netucari 'aye'ayu Yuri Tevi que nemütiteva.

²⁵ Perusü neuyeveca meri vaüca nemüticuinecū, memünesitixani'erienicū hicū miemete teüteri neuyevecata.

²⁶ Que mütiuyü quepaucua Nuhexi 'amuyeicacai, yaxeicüa catiniyümücū quepaucua netucari maye'ani.

²⁷ 'Ana mepütectuätüvecai mepü'ietüvecai mepüneneüquecai mepüvatavitütüvacai. 'Ariqueque tucari naye'ani quepaucua Nuhexi canuvasie meutaha. 'Ana ha tiyaca nivaruca'una yunaime meniutihauni.

²⁸ Müpaürita que mütiuyü quepaucua Ruti 'amuyeicacai yapütiyüni. 'Ana mepütectuätüvecai mepü'ietüvecai mepütenanecai mepütetuacai mepuca'esacai mepüquitüvecai.

²⁹ Tucari 'aye'acu quepaucua Ruti meyetüa Surumasie, 'ana tai niucaviye 'asupüre nütü, nivareuyehüani yunaime.

³⁰ Müpaü catiniyümücū mücū tucarisie quepaucua nemasiücütü nemayani, Yuri Tevi que nemütiteva.

³¹ 'Iya tucarisie que mü'ane caxetunisie macaca 'uxipietü, piniteya quita tiyepicacu, mücū 'anacayame pücativayepini. Yaxeicüata que mü'ane yuvaxata meyeica yu'utüma pücanuani.

³² Xequena'erivani Ruti 'üyaya que mu'itüarie.

³³ Que mü'ane müyutavicueisitüamücū niyutatümaiymücū. Que mü'ane müyutatümaiya, mücū niyutavicueisitüamücū yemecū.

³⁴ Yanepütixecühüave, 'iya tücarisie yuhutatü mepücahini xei 'utayarisie. Xevitü nanutivitüquiemücū, xevitü pücu'eiriva.

³⁵ Yuhutatü mepütüxüni 'axeicüa. Xevitü panutivitüquieni xevitü pücu'eiriva.

³⁶ Yuhutatü vaxata mepe'uvani. Xevitü panutivitüquieni, xevitü pücu'eiriva.

³⁷ Müpaü metenicühüaveni, Ti'aitame haque müpaü püreyüni. Müpaü tinivacühüaveni, Haque caxari meca, mana virücüxi mepüyucuxeürieni.

18

Viyura 'isücame vahepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

¹ Mericüsü 'icü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü müpaü tinivaruta'üquitüani quename heuyevese yuheyemecū müyuneneviecacū, cavaüripietü.

² Müpaü niutayüni, 'Isücame xeime quiecarisie necateitüni. Cacaüyari pücamacarücai 'iya, pücala'eniecai teüteri.

³ Mericüsü 'uca cünaya mumü mana necateitüni mücū quiecarisie. 'Isücomesüa ni'axecaitüni müpaü 'utaitü, Heiserie queneneupitüa munesi'aye'unie yamücatiyurienenicü.

⁴ Müixa pücayuvaüriyacai 'isücame. Peru 'arique müpaü tiniyücühüavecaitüni, Sepa nemüca'imacarüca Cacaüyari, sepa nemücava'enie teüteri,

⁵ 'icü 'ucarasi cünaya mumü canetini'uxitüaca. Mecuxi heiserie necanipitüamücū, capa 'uta'axetü nesi'utaxütüanicü.

⁶ Mericüsü Ti'aitame müpaü niutayüni, Xecani'enieni niuquieya que mutayü mücū 'isücame heiseriemecū yamücatiyurienecai.

⁷ Cacaüyari masi heiserie cativapitüani müme müvaranuyexei tucarićü tücaricü memiti-hivie. Que reutevini vaparevietü.

⁸ Yanepütixecühüave, cuitü heiserie canivapitüamücū. Masicutatü, quepaucua nemu-nuani Yuri Tevi nehücütütü, yuri mete'eriecame netivataxeiya cuiepa 'acu.

Pareseu tivavavirivame vahepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

⁹ 'Ipaüta tini'üquitacaitüni 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, hipatü yuhesie yuri memüte'eriecaicü quename heiseriemecū yametecahuca, mevaxani'erietü hipame. Müme müpaü tinivarutahüave,

¹⁰ Teüteri tuquipa meneutiyunixüani meyutanenevienique yuhutatü. Xevitüri Pareseu pühücütücai, xevitüta tevi cuviyexunusie mieme mütiyetuiriyari pühücütücai.

¹¹ Mericüsü Pareseu mana 'utaqueca nenevieri niyupitüacaitüni müpaü 'utaitü, Cacaüyari, pamüpariyusi nemanipitüaca hipame teüteri vahepaü nemüca'anecü ne. Müme mepütenavaya, heiseriemecü yamepücatecahu, hipame va'ütama mepüvacumaüva, mesü 'icü tivavamepaü mepü'anene.

¹² Ne masi hutacüa nepünehaquiva xexuime semanasie, ne'ivarica naime xei tapari nepütinetua tuquita mieme, tamamata taparisie mieme.

¹³ Hicü tivavame yateva 'uветü pücayuvaüriyacai siquere yuheima meutinierecü. Masi yutavisie yucusunatü hivericacü müpaü niutayüni, Cacaüyari 'acu, quene'avaüriya 'aixüa pemünetixeyacü, 'axa netiyuruvametüme.

¹⁴ Müpaü nepütixecühüave, mücü masi yuquie neucayune heiserie hexeyatü, Pareseu pücatixaü. Yunaitü tixaütü metehümetüme memayuyeyitüva, tixaü mecatehümetütü mecanayeyitüariēcuni, peru que mü'ane tixaü catihücütüme mayuyeyitüva, mücü tixaü tihücütütü canayeyitüariēmücü.

Qesusi que mütiuyuri türi vahesie 'aixüa memü'itüarienicü

(Mateu 19:13-15; Maricuxi 10:13-16)

¹⁵ Mericüsü 'asita türi mecaniva'atüvacaitüni hesüana vahesie mutimenicü. Teyü'üquitüvamete mevaruxeyaca menivarutate'acaitüni.

¹⁶ Hicü Qesusi yu'aurie nivarutahüave türi müpaü 'utaitü, Xequenivapitüaca türi nehesüa memü'axenicü. Xepüçavanenaca. Cacaüyari müya me'ananeme catiniva'aitüvametüni.

¹⁷ Niuquī caniseüyeni que nemütixecühüave, nunusi 'aixüa 'iyaricü que mütiyuvaüriya, que mü'ane hepaüna mücayuvaüriya Cacaüyari müti'aitüacacü, mücü pücatipitüarieni meix-eiyanicü müti'aitüacacü.

'Uqui müxicutücai

(Mateu 19:16-30; Maricuxi 10:17-31)

¹⁸ Mericüsü te'aitamete xevitü müpaü tinita'ivaviya, Ti'üquitame 'aixüa pemütüca'iyari, que netiyurieyu nehesie pütinaque tucari mücaxüve.

¹⁹ Qesusi müpaü tinita'eiya, Titayari 'aixüa netiüca'iyarime penetixata. Tevi 'aixüa mütiüca'iyari 'apüca'uyeica. Cacaüyari yuxevitü 'aixüa pütüca'iyari püta.

²⁰ 'Ecü 'aisica pepümate, xeime 'üyaya pepücacumaüvani ya xeime cünaya, pepücati'amemivani, pepücatinavayani, xeimesie pepücarahüpani peti'itavatü, 'aquemasi 'avarusi quetinivareuyehüvirieca, que manuyüne.

²¹ 'Iya rehüave, 'Icü naimesie yanepüticamie temaicüyaripai.

²² Qesusi 'u'enaca müpaü tinitahüave, Xei mieme xecüa peuyevese yapemütüyurieni. Nai pemürexeyia quetineutua, quetinivarumicua memümamave. Müpaü petiyurieme muyuavisie vaüca pepeucaqueni. 'Arique quenayaca, nehesie quetineviyani.

²³ Hicü mücü niuquī 'u'enieca niyuhiveriecaitüni vaüca mürexeyiacaicü.

²⁴ Hicü Qesusi 'ixeyatü yuhiveriecame, müpaü niutayüni, Canicuaniveni xicusixi memaye'axüanicü Cacaüyari müti'aitüvametünicü.

²⁵ Sepa mücucuaniveniqueyu cameyu manuyehanicü 'ivipame huxieyasie, peru siepüre masi yeme pücuane xicu maye'anicü Cacaüyari müti'aitüvametünicü.

²⁶ Memü'enanacai müpaü meniutiyuani, Mericüte, xüca müpaü 'aneni, quepai püyüve mütavicueisitüarienicü.

²⁷ 'Iya müpaü tiutayü, Tita teüteri memütetexie, Cacaüyari caniyüveni.

²⁸ Hicü Pecuru müpaü niutayüni, Camü, tame tapini nai tete'ucu'eirieca 'ahesie tepüteviya.

²⁹ Müpaü tinivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane micu'eirie yuqui yu'uquiyarima yü'üya yu'ivama yumarema yütüriyama, yamütiyünicü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu,

³⁰ mücü cuini mieme masi vaüca varexeiyatü canayeimücü hicü, tucari 'umamiesie 'aye'ame, tucari mücaxüve hexeiyatü canayeimücüta.

Tavari Qesusi que mutayü que mütimierieniquecai
(Mateu 20:17-19; Maricuxi 10:32-34)

³¹ Hicü Tamamata Heimana Yuhutame yateva varevitüca müpaü tinivarutahüave, Neuxei, Querusareme teneta'axüacuni. Naitü que müre'uxa texaxatamete vaxapasie Yuri Tevi hepaüsita, naitü catinaye'amücü.

³² Necaniyetuiyamücü müme memücatateüterima vahesüa, necaninanaimariemücü 'axa netinitahüavariemücü,

³³ mecaneni'aüsicamacuni meha'atü. Menesicuvaxüame mecanenimiecuni. Peru hairieca tucarisie necananucucuemücü.

³⁴ Müme 'asimepücatemaicai tita mütiyatacai. Niuquieya masi pü'aviesiecai vahesie mieme. 'Asimepücatehetima que müticuxatacai.

Macüpecai que müranutanierixü Quericutanaca
(Mateu 20:29-34; Maricuxi 10:46-52)

³⁵ Mericüsü Quericu quiecarisie 'aye'aximecacu Qesusi, xevitü 'acüpetü mana huye tesita niucateitüni tivautü.

³⁶ Hicü varu'enieca yumüireme teüteri me'anuyecücame nivacu'ivaviyacaitüni que mütiyüuniquecai.

³⁷ Müpaü metenitahüave quename Qesusi 'uyüximecai Nasaretitanaca.

³⁸ Hicü macüpe carima niutahiva müpaü 'utaitü, Qesusi 'acu Raviri pemünu'aya, quenenenenimayaca cuerietü.

³⁹ Mexüacate menitatieci cayuvatü müticanicü. 'Iya masi carima niutahiva müpaü 'utaitü, Raviri nu'aya 'acu, quenenenenimayaca cuerietü.

⁴⁰ Hicü Qesusi mana 'utaqueca nita'aita mahanienicü hesüana. Nuacu 'auriena müpaü tinitahüave,

⁴¹ Que matinaque nemümasiyurienicü. Rehüave, Ti'aitame, nepayeniereniqueyu.

⁴² Hicü Qesusi müpaü tinitahüave, Quenanutanierisü. Yuri pemütiuta'ericü pepanayeve.

⁴³ Yapaucua nanutanieri. Neiveiya 'aixüa 'utaitü Cacaüyari hepaüsita. Yunaitü teüteri me'ixeiya visi meniutiyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita.

19

Qesusi Saqueumatü que memütecuxatacai

¹ Hicü heutahaca Quericusie hixüata niuyemiecaitüni.

² Mericüsü tevi mana niucateitüni Saqueu titevatü. Mücü tevavamete catiniva'aitüvametücaitüni cuviyexunusie mieme, püxicutücai.

³ Nixeiyaamücücaitüni Qesusi que müpaicütücai, peru 'esimutevicaicü puyutatexie teüteri memüyumüirecaicü.

⁴ Vahüxie 'utanausaca nitimaque xapasie mixeiyacü, mana muyeyaniquecaicü.

⁵ Hicü Qesusi mana 'uyemietü neutinieri. Müpaü tinitahüave, Saqueu, quenacamaqui xeiya. Peuyevese 'aquita nemenuanicü hicü.

⁶ Cuitü nacamaque, yutemavietü nitanaqui'erieni.

⁷ Me'ixeiya yunaitü meniniuquixiecaitüni hepaüsitana müpaü me'utiyuatü, Cari tevi 'axa mütiyuruvasüa punua.

⁸ Peru Saqueu mana 'uuetü müpaü tinitahüave Ti'aitame, Neuxei Ti'aitame, nepini hixüata 'arücame nepütivamini memümamave. 'Itaricacü que nemütivacuamanacai hipame, naucamecü nepürapica.

⁹ Hicü Quesusi müpaü tinicühüaveni, Camü, 'icü quie quiecatari meputavicueisitüarie hicü. Senecatü 'icütari 'Apurahami canixiüyariyatüni.

¹⁰ Yuri Tevi que nemütiteva, necaninuani nemüvacuvaunenicü müme memeuyexürie nemüvatavicueisitüanicü.

Tamamata tumini müvaru'ütüa hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

¹¹ Mericüsü 'icü me'eniecacu tavarü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruta'üquitüani, Querusareme 'aurie meyeicacaicü, mümeta müpaü memütecuerivacaicü quename cuitü 'isütüaniquecai ti'aitatü Cacaüyari masiücütü 'ayame.

¹² Müpaü niutayüni, Tevi ve'eme münu'ayatücai teva caniyemiecaitüni xeime cuieyarisie. Mana cayerieme para yucüiepa ti'aitametütü mayanicü, 'ariqueque ninuaniquecaitüni.

¹³ Hicü tamamata yu'aurie varutahüaveca yuhesüa miemete te'uximayatamete, tumini nivaru'ütüani xei sienituyari yuxexuime. Müpaü tinivarutahüave, Xequetenetua mexi necanuave.

¹⁴ Mericüsü hesüana miemete quiecatari meni'uxive'eriecaitüni. Niucamete menivarenü'ani 'utümana müpaü me'utiyuatü, Tame tepüca'inaqui'erie 'icü mütati'aitüacacü.

¹⁵ Mericüsü 'anucayerieca 'ayeneca ti'aitametütü, tiniuta'aita hesüana memütahüavarienicü te'uximayatamete tumini müvaru'ütüa yamüretimanicü que memüte'uyuri yuxexuitü metetuatü.

¹⁶ Mericüsü mexüacame caninuani müpaü 'utaitü, Cusiyari, 'atuminicü xei sienituyaricü tamamata sienituyari nepana'ivaxü.

¹⁷ Müpaü tinitahüave, 'Aixüa puyü, ti'uximayatame 'aixüa pemütiuca'iyari pecanihücütüni. 'Esipaümemeccü yapetihüritüarieca yapeticamietü pepatüa. Camü, heiserie nemanipitüaca, tamamata quiecariyari petiva'aitüvame pemayanicü.

¹⁸ Hicü xevitü ninuani müpaü 'utaitü, Cusiyari, 'atuminicü xei sienituyaricü, 'auxüme sienituyari nepana'ivaxü.

¹⁹ Müpaü tinitahüave 'iyata, Mericüte, 'ecü pepühüritüarie 'auxüme quiecariyari petiva'aitüvame pemayanicü.

²⁰ Hicüta xevitü ninuani müpaü 'utaitü, Cusiyari camü 'atumini xei sienituyari. Nepiti'avietaxü paniyucü 'eimeme,

²¹ nemasimacatü pema'a'eriyacü 'ecü, pemenu'üvecü tita pemücatiucaye, pemica'isanacü tita pemücatiuca'e.

²² Müpaü tinita'eiya, 'Ahesie pepürahüpa 'acümana que pemutayü, ti'uximayatame 'aixüa pemücatiuca'iyari pemühücücü. 'Ecüsü müpaü pepütimaicai nemane'eriyacü, nemenu'üvecü tita nemücatiucaye, ne'ica'isanatü tita nemücatiuca'e.

²³ Titayari siquere netumini pecatietua tumini hüvemesüa, para nenuame nemüvaye'ünicü yapaümeme 'ana'ivame.

²⁴ Hicü müpaü tinivarutahüave yutupirisixima, Mücü tuminieya xequenenavairi, xequene'ütüa 'iya tamamata sienituyari mexeiya.

²⁵ Müpaü metenitahüave, Ti'aitame, tamamata canexeianiri.

²⁶ Müpaü nepütixecühüave, yunaitü tixaütü memütehxeiya mepütemiQuieni, peru que mü'ane tixaü mücarexeiya, sepa que mütitita mürexeiya pütinavaiyarieni.

²⁷ Müme meta memünesi'aye'uniecai memücanesinaqui'eriecai netiva'aitüvame nemayanicü, 'uva xequenivarahapaca, nehüxie xequenivarucuya.

Querusaremesie que müreutaha

(Mateu 21:1-11; Maricuxi 11:1-11; Vani 12:12-19)

²⁸ Mericüsü müpaü 'utayüca neyani Querusareme heutiYuneque.

²⁹ Hicü Vetüpaque Vetaniya quiecaritesie heta'aximetü, Huriva Macu'u müracutevasie yemuri hetüa nuaca, yuhutame nivarutanü'ani teyü'üquitüvamete

³⁰ müpaü haitü, Quiecarí 'anutaüye mucumasie xequenehu. Mana xeheutahaxüame xepeitaxeia puxu nunusi hacuviecame, tevi müca'anutiyerüve cuxi hesiena. Xehecuxüname xequenahani.

³¹ Xevitü xüca müpaü tixe'utahüave, Titayari xete'ecuxüna, müpaü xepüte'itahüave, Ti'aitame peiyehüva.

³² Hicü memutanü'arie menecüne. Meneitaxeia que mütivarutahüavixü.

³³ Puxu nunusi mecuxünacacu, cusiয়ারিমামা müpaü metenivarutahüave, Titayari xete'ecuxüna puxu nunusi.

³⁴ Müme müpaü metenivarutahüave, Ti'aitame peiyehüva.

³⁵ Hicü Qesusisüa meneihana. Yü'ücarite me'enutitüaca puxu nunusisie menenu-tiyeni Qesusi.

³⁶ Hicü 'uyemiecacu yü'ücarite meni'itüaximecaitüni huyeta.

³⁷ Hicü Huriva Macu'u yemuriyaritüa viyeta me'ucahutü, yunaitü teyü'üquitüvamete meyumüiretü meyumamaviyetü menisütüani carima 'aixüa me'utiyuatü Cacaüyari hepaüsita, nai que memüte'uxei türücaüyemecü que mütiuyü hepaüsita

³⁸ müpaü me'utiyuatü, 'Aixüa queticühüavarüvani que mü'ane ti'aitametütü 'umamie, que mü'ane Tati'aitüvamesüa miemetütü 'umamie. Taheima 'aixüa mequeteyuxeiyani, vapaitü visi meque'utiyuaneni.

³⁹ Hicü Pareseusixi hipatü memü'uvacai teüteri vasata müpaü metenitahüave, Ti'üquitame, 'ahesüa miemete quenivarutati'a teyü'üquitüvamete.

⁴⁰ Müpaü tinivarutahüave, Yanepütixehahüave, 'ime xüca cayuvatü me'umacaque, tetexi püta mepütihivaqueyu.

⁴¹ Mericüsü 'aura 'umietü 'ixeiya quiecarí, niutasuani he'erivatü,

⁴² müpaü 'utaitü, 'Ecütütü siquere 'icü tucarisie xüca tüma peheitimanique tita müreuyevese para 'aixüa pemütixeyariecacü. Masi niuti'aviesieni hicü 'ahüxicü pemüca'ixeiya.

⁴³ Tucari canaye'amücü, 'ana müme memümasi'aye'unie cuya tesariyayari meniti'uitüacuni 'a'aurie, 'ana 'a'aurie meniti'uicuni, para teüteri memücavayecü necü.

⁴⁴ Mecamanatihüacuni cuiepa 'ecü, 'ateüterimata 'ahesüa memüyetei mepatixüriyani cuiepa. 'Ahesie tete xevitü pücacu'eiriva yuheima 'atetü. Müpaü catiniyümücü 'ecü pemüca'imaicaicü tucari quepaucua Cacaüyari müyuvaüriyacai 'ahesie mieme.

Que müti'iti tuqui 'amüpa

(Mateu 21:12-17; Maricuxi 11:15-19; Vani 2:13-22)

⁴⁵ Hicü tuqui 'amüpa curaruyarita heutahaca nisütüani varanuyeveveyatü tetu-ayamete

⁴⁶ müpaü tivacühüavetü, 'Ipaü püre'uxa, Nequi nenevieri caniquiyaritüni. Xeme püta terü xecanayeitüani haque tenavayamete memeyu'avieta.

⁴⁷ Mericüsü tucari'icü tini'üquitacaitüni tuqui curaruyarita. Mara'acate memühüritüariecai, müme meta 'inüaricü memüte'üquitametetücai, teüteri va'uquiyarima yunaitü menicuvautüvecaitüni me'imienique.

⁴⁸ Peru müme mecaniyutatexieni müpaü meteyurienique, yunaitü teüteri memi'eniecaicü me'ihive'erietü niuquieya.

20

Qesusi heiserie que mürexeiyacai

(Mateu 21:23-27; Maricuxi 11:27-33)

¹ Mericüsü heiva teüteri tiniva'üquitüacaitüni tuqui 'amüpa curaruyarita 'ayevetü, niuqui 'aixüa manuyüne vacuxaxatüvatü. Hicü mara'acate memühürütüariecai mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai vahamatü 'uquiravesixi vahamatü meniu'axüani.

² Müpaü metenitahüave, Quetatineutahecüatüa haque memieme heiserie pemexeiya 'ipaü pemütiyuriencü. Que mü'ane 'icü heiserie masipitüa 'iya pemütiyuriencü.

³ Müpaü tinivarutahüave, Mericüte neta xei niuquiyari nepüxeta'ivaviya. Yaxe-queteneutahüavi ne.

⁴ Vani quepaucua müti'üyanecai, taheima mieme yatipitüariecai, teüteri xeicüa yamepüte'ipitüa nusu.

⁵ Mümeri müpaü meteniyücühüavecaitüni, Xüca tame müpaü te'utiyuani quename taheima mieme pitüariecai mücü müpaü canitayümücü, Mericüte, titayari yuri xecate'ita'eriri.

⁶ Masi xüca müpaü te'utiyuani quename teüteri me'ipitüacai, yunaitü teüteri tetcü mepütasitituaxa, yuri memüte'erieci quename Vani tixaxatame hücütücai Cacaüyarisüa mieme.

⁷ Hicü müpaü metenita'eiya quename 'asimecatemaicai haque mepitüariecai.

⁸ Qesusita müpaü tinivaruta'eiya, Mericüte neta 'asinepücatixetahüave haque memieme heiserie nemexeiya 'iya nemütiyuriencü.

Te'üviyamete 'axa teyuruvamete

(Mateu 21:33-44; Maricuxi 12:1-11)

⁹ Mericüsü 'icü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü nisutüani tiva'üquitüatü teüteri müpaü 'utaitü, Tevi haraveri putavevi. Te'üviyamete nivaruhürütüani vacuetatüatü. Tevapai caneyani müixa.

¹⁰ Hicü tucari canaye'ani maticuacuaaxesie. Ti'uximayatame niutanü'ani te'üviyamete vahesüa memiyetuirienicü haraverita mieme yapaümeme cusiyarisie mieme. Peru te'üviyamete me'icuvaxüaca yacü xeicüa maveme meneinü'ani.

¹¹ Hicü tavari ti'uximayatame niutanü'ani. Müme me'icuvaxüaca 'iyata, me'inanaimaca, meneinü'ani yacü xeicüa maveme.

¹² Tavari hairieca xeime niutanü'ani. Meheicuvitexüaca menenuyehüani.

¹³ Hicü haraveri cusiyari müpaü niutayüni, Queri netiyurieni. Nenive nepanunü'ani neminaqui'erie. Tietü meteheyehüviriecuni.

¹⁴ Hicü te'üviyamete me'ixeyaca, niuqui meniutixüatüatücüne müpaü me'utiyuatü, Camüsü, 'icüsie catininaquimücü cusiyari pinieya. Tepimieni tahesie püta mütinaquenicü pinieya.

¹⁵ Hicü haraveri vari meneicahüani, menimieni. Mericüte, que vayurieni haraveri cusiyari.

¹⁶ Caninuamücü, nivatixütüamücü müme te'üviyamete. Hipame püta nivahürütüamücü yuharaveri. Müme memü'enanacai müpaü meniutiyuane, Xüca müpaü catiuyüni tuma.

¹⁷ 'Iya vaxeyatü müpaü niutayüni, Mericüte, xüca müpaü catiyüni, titayari 'ipaü raine 'utüarica 'aumü,

Mücü tete memutixani'erie qui vevivamete,

Mücü 'isiquina titutuicame nayani.

¹⁸ Yunaitü mücü tetesie memacaxürieni mepütumurixüani. Que mü'anesie mücaveni, pitaviviexüani.

Cuviyexunu tuminieya

(Mateu 21:45-46; 22:15-22; Maricuxi 12:12-17)

¹⁹ Mericüsü 'anatütü müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai mara'acate memühürütüariecai yunaitü metenicuvautüvecaitüni que memüte'iviyacü, peru menivamacarücaitüni teüteri müpaü metemaitü, müme müvaxatacaicü mücü 'üxasi hepaüsita ti'üquitatü.

²⁰ Hicü me'itihupienique menivarutanü'ani 'avie nenieremete teüteri heiseriemecü yamemütecahu vahepaü memüyüacai yacü xeicüa. Me'iviyame niuquieyacü meniyet-uaniquiecaitüni, cuvexunaruri mita'ivaviyacü 'isücametütü.

²¹ Hicü menicu'ivaviyacaitüni müpaü me'utiyuatü, Ti'üquitame, tame tepütemate 'ecü heiseriemecü pemüticuxatacü, heiseriemecü pemüti'üquitacü. Yücü pepücativaxeiya teüteri, masi Cacaüyari huyeya hepaüsita pepüti'üquita que mütivaiyacü.

²² Tamüsü, titauniva temütetatuanicü Sesaxi cuviyexunuyasüa mieme, pücatauniva nusu.

²³ Timaitü que memüte'i'irüviyacai, müpaü tinivarutahüave, Titayari xenete'inüatatüve.

²⁴ Tuminiyari xequeneneuxeisitüa. Quepai ramu'u püra'uxa, quepai püra'utüarica. Müme müpaü metenitahüave, Sesaxi mu'uya canihücütüni, 'utüaricaya meta.

²⁵ Müpaü tinivarutahüave, Mericüte tita Sesaxisüa mütimieme, Sesaxi xequetenap-inirieca, tita Cacaüyarısüa mütimieme, Cacaüyari xequetenapinirieca.

²⁶ Mepüyutatexi niuquieyasie me'iviyacutü teüteri vahüxie. Mehüxiyatü müya mütivarutahüavixücü cayuvatü meniumacaitüni.

*Que memüte'ita'ivaviyaxü, müquite que memüte'anucu'uni hepaüsita
(Mateu 22:23-33; Maricuxi 12:18-27)*

²⁷ Mericüsü Saruseusixi hipatü meniu'axüani müpaü memutiyuanecai quename müquite meca'anucu'uni. Hicü müme menita'ivaviya,

²⁸ müpaü me'utiyuatü, Ti'üquitame, Muisexi müpaü catiniu'utüani tahesie mieme, tevi xüca masicaya 'umüni neüquetü, xüca türi cavarexeiyani, mücü tevi mutaya canitiv-itümücü yucue, türi nivativevimücü yumasica nivemama.

²⁹ Mericüsü 'atahutatü 'amenititecaitüni 'ivamarixi. Vamasica 'itivitüca 'uca niumüni, türi cavaruhayevaca.

³⁰ Mutaya yaxeicüa tiniuyurieni, tiumü türi cavaruhayevaca.

³¹ 'Iyata mutaya hairieca nitivitüni niumüni. Yaxeicüa 'atahutatü yunaitü türi mecavaruhayevaca meniucüni.

³² 'Imatüriecata niumüni 'uca.

³³ Mericüte, quepaucua xeniu memanucu'uni, 'atahutatü memitivitü, quepai ra'üya pürayani.

³⁴ Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Hicü miemete teüteri mepüneneüque mepüviquie.

³⁵ Müme vahesie mütinaque mücü cuie mühecuasie memaye'axüanicü, vahesie mütinaque memanucu'unicü müquite vasata, müme mepücaneneüqueni mepücaviquieca.

³⁶ Mücü meta, 'ana mepücaüyavaveni tavari memücuinicü, Cacaüyarısüa miemete niuqui tuayamete vahepaü me'anenetü. Masi Cacaüyari nivemama mecanihümetüni, müme memanucu'uni.

³⁷ Müquite que memüte'anucu'uni, müpaüta Muisexi tiniu'üquita, yuxapasie haque tupiriya mexata. Müpaü cananuyüneni, 'Apurahami 'Isahaqui Cacuvu vacacaüyari canihücütüni Ti'aitametütü.

³⁸ 'Ayumieme müquite pücavoxata quename vacacaüyari haitü. Memayeneniere püta vacacaüyari caniyuxatani, sepa memucui. Yunaitü mepayeneniere que mütivaxeiya.

³⁹ Hicü müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai hipatü müpaü metenicühüaveni, Ti'üquitame, 'aixüa pepaine.

⁴⁰ Tavari mepücaüyavüriyacai memita'ivaviyacü.

*Cürisitu quepai püraxiüyari, que mütivaruta'ivaviyaxü
(Mateu 22:41-46; Maricuxi 12:35-37)*

⁴¹ Hicü müpaü tinivarutahüave Qesusi, Titayari müpaü mete'utiyuane quename Cürisitu Raviri xiüyariya hücü.

⁴² Mücü Raviritütü cuicari xapayarisie müpaü paine,

Ti'aitame müpaü tinitahüave que mü'ane müneti'aitüa,
Neserieta quenacani.

⁴³ 'Ahetüapai mexi nevarahapani müme memümasi'aca'unie.

⁴⁴ Hicümü Raviritütü Neti'aitüvame tinitaterüva. Mericüte, xüca Cürisitu tita'aitüani Raviri, que timasiücü quename xiüyarieya.

Quesusi que mütivaxanetacai müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai
(Mateu 23:1-36; Maricuxi 12:38-40; Rucaxi 11:37-54)

⁴⁵ Mericüsü yunaitü teüteri me'i'eniecacu müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamate,

⁴⁶ Xequeneyucuerivayurieca müme 'inüaricü memüte'üquitamete vahepaüsita, müme müvanaque 'etütüme me'anacatütü memeu'uvanicü, müme memeunaqui'a vaürisica memüpütüarienicü quiecari hixüapa, teüteri vahüxie memüyeyaxecü tuquita, quiecame 'aurie memayaxecü 'ixüararipa, müme vahepaüsita.

⁴⁷ Müme viyurasixi vapini mepütevarutixütüiri, 'emetehautevitü neneviericü para mücamasiücünicü que memüteyurie. Müme vahesie masi yemecü tinahüivani.

21

Viyura tumini que müti'atüiri Cacaüyari
(Maricuxi 12:41-44)

¹ Mericüsü heutaniererca nivaruxeiya xicusixi yu'imiquieri meheucaxürüvame tumini cacuniyarisie tuquita.

² Hicü 'uca tiuxei cünaya mumü tuminicü mümavecai mana heicaxürüvame huta senitavuyari.

³ Müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'icü viyura tuminicü mavetü cacunisie neicaxürieni vaücava, müme yunaitü 'esiva xeicüa meneicaxürieni.

⁴ Müme yunaitü yuhayevame meneucaxürieni Cacaüyarisie mieme 'imiquieri. 'Icü 'uca yuhaveri mieme püta neucaxürieni cümana mütiyumicuacai naime.

Quesusi que mutayü, tuqui 'amüpa que mütica'unarieniquecai 'arique
(Mateu 24:1-2; Maricuxi 13:1-2)

⁵ Mericüsü hipatü tuqui 'amüpa hepaüsita metenicuxatacaitüni, que mütiquemaritüariecai tete visi 'anenemecü mavari visi 'anenemecü. Müpaü niutayüni Quesusi,

⁶ Xepixeiya 'icü. Tucari canaye'amücü quepaucua tete pücacu'eiriva yuheima 'atetü. Naitü püca'unarieni.

Inüarite que mütimasiücüni taparirümecacu
(Mateu 24:3-28; Maricuxi 13:3-23)

⁷ Müme müpaü metenita'ivaviya, Ti'üquitame, quepaucua müpaü pütüyüni que pe-mainie. Tita ti'inüaritüni quepaucua maye'aximeni.

⁸ Hicü müpaü niutayüni, Xequeneyucuerivayurieca capa xeheuyexüriyanicü. Yümüiretü mecani'axüacuni, quename nehesüa memiemete me'utiyuatü, Ne necanihücütüni me'utiyuatü, Tucari canaye'aniri me'utiyuatü. Va'utüma xepücahecücani.

⁹ Quepaucua cuyaxi xemüva'enieni meyucuitüvame, quepaucua xemütetamarieni me-manucu'uiximecü cuyacü, xepüca'atixürüveni maricacü. Neuyeveca müpaü mütiyünicü meri, peru 'acuxi cuitü pücatapare.

¹⁰ 'Ana müpaü tinivarutahüave, Nuivarite mecaniyeha'acuni mevacuicutü hipame nuivarite. Xexuime cuieyarisie quiecatari mepüyeha'ani hipame cuieyarisie miemete mevacuicutü.

¹¹ Cuie carima canitayuamücü, xexuime quiecariyarisie haca canitavemücü vaüca cuiniyata. 'Inüari mamarivaveme muyuavisie mexeiyatü, mecanimariusiecacuni.

12 Yacatiyüvecacu cuxi, mepüxetiviya xeme, mepüxe'anuyeveiya. Mepüxeyetuani tuquiteta, casariyanata xemanutaxüriyanicü. Xepanuhapaniexüani te'aitamete vahüxie 'isücate vahüxie nehesüa xemümiemetecü.

13 Müpaü xe'itüarieme xecaniyüvavecuni xemütehecüatanicü.

14 Ayumieme yu'iyari xequeneseiriyani, xetiviyarieme xepücayu'iyaritüaca que xemu-tiuaneni.

15 Ne püta temaivavemete necanixe'ayeitüamücü, xemütiniunicü. 'Ayumieme yunaitü memüxe'aye'unie mecaniyutatexicuni mexe'a'ivacutü mexeniuquimacutü.

16 'Asita xe'uquiyarima xe'ivama xemarema xehamicuma mecanixeyetuacuni. Hipame xeme mepüxecuini.

17 Yunaitü mecanixe'uxive'eriecacuni nehesüa xemümiemetecü.

18 Peru ni xei cüpayari pücaheuyeveni xemu'usie mieme.

19 Xete'uca'enivatü tucari xecaniyupitüacacuni.

20 Quepaucua xemüvaxeiya cuyaxi Querusareme 'aurie meyucuxeürieximecacu, 'ana müpaü xecatenimaicacuni maye'aximecü quepaucua 'acumavetü mayani.

21 'Ana müme Cureya cuieyarisie meme'uvani meque'uyuta'unaxüani hürisie. Müme quiecarisie memütiteni mequevayecüni. Müme yeuta meme'uvani mepücaheutahaxüani quiecarisie.

22 Mücü tucarisie heiseriemecü mepüte'apiniyarieni quiecatari, 'ana catinaye'amücü naitü que müre'uxa.

23 Xüa 'ui müme memuhuca müme memütesisitüani mücü tucarisie. 'Uximatüarica canitavemücü cuiepa, haxüa canitixuaverimücüta 'icü teüteri vahepaüsita.

24 'Ixiparacü menitacui'ivacuni, yunaima nuivarite vahesüa mecananuhapaniecuni vaüriyarica. Nuivarite memücatateüterima mepütetürücariya Querusaremesie mexi vatu-cari cataparive.

Yuri Tevi que mütinuani

(Mateu 24:29-35, 42-44; Maricuxi 13:24-37)

25 'Inüarite pütixuavere tausie mesasie xuravesixi vahesie. Cuiepa meta nuivarite mepü'iyarixitüarieca meyuhiverietü, 'asimecatemaitü que memüteyurieni, haramara hamevari que mütiuyuane, müpaü meteyumaitü.

26 Maricacü teüteri mepü'amüxüani mehe'erivatü cuiepa memütama que memü'itüarieni. Taheima miemete türücavimete mepütayuitüarienita.

27 'Ana Yuri Tevi que nemütiteva mecanenixeiyacuni haisata ne'acamieme netürücaüyetü cui nexavatütü.

28 Yatisutüarieximecacu xequeneutineniereni 'aixüa xequeteneyumaica. 'Ana paye'aximeni quepaucua xemütixünarieni.

29 Hicü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruta'üquitüani müpaü 'utaitü, Xequeneu'ixüari pini ya naime cüyexi.

30 Quepaucua mütixavata, xe'i'ixüarietü yücümana xepütémaica tasüari 'auracacutüca.

31 Xemeta yaxeicüa, quepaucua xemixeiya 'ipaü yüaneme, xequetenemaica maye'aximecü Cacaüyari misütüanicü ti'aitatü.

32 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, hicü miemete mepücatixüni mexi ca'aye'ave naitü.

33 Muyuavi cuie naitü canitixümücü, peru nenuqui pücaxüni.

34 Xequeneyü'üviyani capa xe'iyari 'u'itutuperecü xecu'ixüaratüvecacu xetarüvecacu cuiepa mieme tucari cü xeyu'iyaritüacacu. Xüca müpaü xeteyuriecaque, 'iya tucari yapaucua püxe'axe

35 viniyaripaü. Mücü tucarisie menita'axiyariecuni yunaitü cuiepa memütama nais-arie.

³⁶ Xequenayeneniereni 'aixüa, yuheyemecü xeyunenevietü para xemüyüvavenicü, Yuri Tevi hüxie xemaye'axüanicü xetavicueme 'uximatüaricasata 'umüramie.

³⁷ Mericüsü tucariçü tuqui 'amüpa curaruyarita niuyeicacaitüni ti'üquitatü. Tücaricü vayeyeicatü Huriva Macu'u yemuriyarisie nehupuçaitüni.

³⁸ Yunaitü teüteri yuimuana meni'axecaitüni hesüana me'i'enienique tuquipa.

22

Que memüte'imieniquecai Quesusi

(Mateu 26:1-5, 14-16; Maricuxi 14:1-2, 10-11; Vani 11:45-53)

¹ Mericüsü 'ixüarari canahurare quepaucua pa mücacuxanariyarie memücuacai mehe'erivatü Cacaüyari que mütivaruhayevaxü vateüterima.

² Hicü mara'acate memühürütüariecai müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai metenicuvautüvecaitüni que memüte'imieniquecai memüvamacarücaicü teüteri.

³ Hicü Cauyumarie niviya Cura 'Isicariutitanaca. Mücü Tamamata Heimana Yuhutame canixevitütücaitüni.

⁴ Heyaca mara'acate memühürütüariecai vahesüa vacuyaxima vahesüa, metenicuxat-acaitüni que mütivayetuirienequecai.

⁵ Müme meniyutemamaviecaitüni. Mepuyu'enie müpaü me'utiyuatü quename tumini me'i'ütüaniquercai.

⁶ Mücü 'iyarieya ya'anecacu tinicuvaunecaitüni quepaucua 'aixüa müyüniquercai müvayetuirieneicü teüteri 'ameca'u'uvacacu.

Ti'aitame 'Icuaiya que mütiu'aisie 'inüariyari

(Mateu 26:17-29; Maricuxi 14:12-25; Vani 13:21-30; 1 Curinitutari 11:23-26)

⁷ Mericüsü Pa Mücacuxanariyari tucariyari naye'ani. 'Ana peuyevecai memüvacuineicü muxasi türixi 'ixüararicü.

⁸ Hicü Quesusi nivarutanü'ani Pecuru Vanimame müpaü haitü, Xequenehu 'aixüa xequeneyuri 'ixüarari 'icuaiyari, temütecuanicü.

⁹ Müme müpaü metenitahüave, Haque masihenaque 'aixüa temeiyurienicü.

¹⁰ Müpaü tinivarutahüave, Camüsü xeheutahaxüaximecacu quiecarisie 'uqui nixe'anucunaquimücü ye'ü 'ahanatü hecuhanüca. Mücü xequenanuveiya quita haque meuhani.

¹¹ Müpaü xepüteheitahüave muva quiecame, Ti'üquitame müpaü pümarahüave, Hipatüte haqueva qui müme nemütiva'üquitüa nehamatü 'ixüarari 'icuaiyari temücuanicü.

¹² Mücü qui taüta xeheutivitüme canixexeisitüamücü hipame qui 'amüyeva naitü 'ureyepicame. Muva 'aixüa xequeteneyuri.

¹³ Hicü menecüne, meneitaxeiya que mütivarutahüavixü. Muva 'ixüarari 'icuaiyari 'aixüa meniuyurieni para meme'erivanicü Cacaüyari que mütivaruhayevaxü vateüterima.

¹⁴ Hicü 'aye'acu mexa 'aurie nayerüni, nü'arisixi yunaitü.

¹⁵ Hicü müpaü tinivarutahüave, Cuini mieme nepihive'eriecai xehamatü 'icü 'ixüarari 'icuaiyari nemücuanicü necaticuinivetü cuxi.

¹⁶ Yanepütixecühüave, tavarari 'icü nepücacuani mexi ca'aye'ave tita 'ixüarari müti'inüariyari Cacaüyari ti'aitametücacu.

¹⁷ Hicü tecüxi 'anuhanaca pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari müpaü niutayüni, Xequenanuhani 'icü, yuxexuitü xequenanuti'inüataxüa.

¹⁸ Yanepütixecühüave, ni hicü ni 'uxa'atüni varie tavarari nepüca'enu'ieni caxie hayari mexi ca'aye'ave Cacaüyari misutüanicü ti'aitatü.

¹⁹ Hicü pa 'anu'üca pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari 'ititaraca nivarumini müpaü 'utaitü, 'Icü caninevaiyaritüni xehesie mieme müyetuiyani. 'Ipaü xequeteneyurieca xemünesi'a'erivanicü.

²⁰ Yaxeicüa tiniuyurieni tecüxi hepaüsita mete'ucuacu müpaü 'utaitü, 'Icü tecüxita mieme türatu hecuame canihücütüni nexuriyacü, müseiriyarieni xehesie mieme que mütitayeuriyani.

²¹ Perusü que mü'ane munesiyetuani 'ena paca, mamaya mexasie pama haque nemaca.

²² Yuri Tevi que nemütiteva, necaniyemieni nemümierienicü, que müti'aisie yamütiyünicü, perusü xüa 'ui que mü'ane munesiyetuani.

²³ Müme menisutüani niuqui mexüatüatü que mü'ane müme müxatacai quename müya tiyurieniquecai 'utaitü.

Ti'uximayatü hipame vahesie mieme, ve'eme que mürayani

²⁴ 'Anata müme me'ütesatü menayu'iva que mü'ane müme masi müve'emetücai.

²⁵ 'Iya müpaü tinivarutahüave, Nuivarite teva'aitüvamete meteniva'uxitüaca mete'aitatü, müme heiserie memexeiya vahepaüsita quename 'aixüa meteyuruvamete meteniyuterüvani.

²⁶ Xeme püta müpaü xepüca'yüaca. Masi que mü'ane xeme müve'eme, mücü que mü'ane masi mühecuapaü queyüaneni. Que mü'ane mütixe'aitüa, mücü que mü'ane xehesie mieme müti'uximayapaü queyüaneni.

²⁷ Que xetecu'eriva, que mü'ane masi püve'eme, que mü'ane quiecametütü müticua'a, que mü'ane miparevie timicuatü, mücü nusu püve'eme. Xüari quiecame masi püve'eme. Perusü ne xesata nepuyeica xehesie mieme neti'uximayatü püta.

²⁸ Xeme nehesie xecateniviyacaitüni xecatehayevatü ne'inüasienecacu.

²⁹ Ne'uquiyari que münetiucaye ti'aitame nemayanicü, neta yaxeicüa te'aitamete necanixecayasamücü.

³⁰ Nehamatü xecatenicuaicuni xeteni'iecuni mexa 'aurie ne'acaima neti'aitametücacu. 'Isücate xecanacünicuni, 'uvenisie xe'ayaxeme xecateniva'aitüacacuni teüteri tamamata heimana yuhutame nuivarite 'Ixaherisie memüyecü.

*Qesusi que mutayü, Pecuru que mütiyucu'imavaniquecai, quename ca'imaicai 'utaitü
(Mateu 26:31-35; Maricuxi 14:27-31; Vani 13:36-38)*

³¹ Neuxei Simuni, yumarima 'aixüa. Cauyumarie püxe'aucai, püxeta'inüata, püxeticase türicupaü.

³² Ne masi nepünetanenevie 'ahesie mieme pemücatihayevacü yuri peti'erietü. 'Ecüta quepaucua pemütihayeva peheuyevause'tü quenivatuicani 'a'ivama.

³³ Mücü müpaü tinitahüave, Ti'aitame, nepünevaüriya 'ahesie nemütiviyanicü sepa nemanutahüiyani sepa nemumierieni.

³⁴ Rehüave, Pecuru 'acu, müpaü nepümaticühüave, vacana catahivavecacu cuxi hicü, 'ecü haicacüa pecani'acu'imavamücü, quename pecanesimate pe'utaitü.

Que mutayü 'aye'aximecacu

³⁵ Hicü müpaü tinivarutahüave, Quepaucua nemüxeheutanü'axüa cüsiuri xerai cacai xecate'upicame, tixaü xeteheuyehüacai 'acu. Müme Tixaüsü meniutiyuani.

³⁶ Müpaü tinivarutahüave, Hicüsü püta müpaü pücatiyüni. Que mü'ane cüsiuri mexeiya queheihurieni, xerai meta yaxeicüa. Que mü'ane mücaheixeiya cuya cusiraya yü'ücar que'utuan que'inaneni.

³⁷ Yanepütixecühüave, peuyevese nehesie maye'atüarienicü müpaü que müre'uxa, 'Inüari niuquiyari sanamete vahepaü niu'itüarieni que müranuyüne. Naitü nehepaüsita que müre'uxa canaye'atüarieximeni.

³⁸ Hicü müme müpaü meniutiyuani, Ti'aitame, neuxei cusirate 'uva hutatü. 'Ariri, tinivacühüaveni.

*Qesusi que mütiyutanenevie Quetisemanisie
(Mateu 26:36-46; Maricuxi 14:32-42)*

³⁹ Mericüsü vayeyaca neyani haque me'axecai Huriva Macu'u yemuriyarisie. Teyü'üquitüvamete meniveiyacaitüni.

⁴⁰ Hicü muva heta'aca müpaü tinivarutahüave, Xequeneyunenevieca, capa xe'uta'isiparienicü.

⁴¹ Hicü yuxaüta yerümütü yateva niuyani memanucateisie tete que mürehüiva yacütütü. 'Utitudumaqueca niyutanenevieni

⁴² müpaü 'utaitü, Ne'uquiyari, xüca pe'avaüriyani, 'icü tecüxi quenanuhanu cuerietü yanemüca'itüarienicü. Masi que münetinaque ne pücatixaü, que matinaque 'ecü püta yaquetiuyüni.

⁴³ Hicü niuqui tuayame masiücütü nayuyeitüani taheima mieme 'itürücaribatü, nix-eiya.

⁴⁴ Hicü cui yüanetü hivericacü, masi cuini mieme yutatuatü niyuneneviecaitüni. Cuaxiyaya xuriya suniriyaripaü can'anenecaitüni cuiepa caxürüvetü.

⁴⁵ Mericüsü yutanenevieca 'anucuqueca teyü'üquitüvamete vahesüa nuaca mana ni-varutaxeiya mecusume hivericacü.

⁴⁶ Müpaü tinivarutahüave, Titayari xetecusu. Xequenanucu'uti xequeneyunenevieca capa xe'uta'isiparienicü.

Qesusi que mütiuviyarie

(Mateu 26:47-56; Maricuxi 14:43-50; Vani 18:2-11)

⁴⁷ Mericüsü 'utaniucacacu cuxi yumüiretü teüteri meniu'axüani. Xevitü nivar-avitücücaitüni Tamamata Heimana Yuhutame vahesie miemetütü Cura titevatü. Qesusi 'aurie niutaqueni 'i'isenique.

⁴⁸ Peru Qesusi müpaü tinitahüave, Cura, penesi'iseme penetiyetüani Yuri Tevi que nemütiteva.

⁴⁹ Teüterimama metemarietü que mütiyüniuecai müpaü meniutiyuani, Ti'aitame, tacusiracü tetetacuini.

⁵⁰ Xevitü müme nicuva tevi mara'acame mühürütüariecaisüa mieme müti'uximayatametücai. Nacaya naviteni serietana mieme.

⁵¹ Peru Qesusi müpaü niutayüni, 'Ari xequeteneuhayeva. 'Imayüaca nacaya ne-nayehüani.

⁵² Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave mara'acate memühürütüariecai cuyaxi tuquipa miemete 'uquiravesixi memeyecü me'iviyaque, Cari xepeyecü cusirate cüyexi xe'u'ütü xenesiviyaque, tinavayamepaü que mütiyiviyarüva.

⁵³ Tucariacü xehesüa ne'uyeicacacu tuquipa xepücanesi'umayüa. Peru 'icü xetucari canihücütüni yamütüyünicü, Yüvicame heiserie pexeyia hicü.

Pecuru que mütiyucu'imavacai, Nepüca'imate Qesusi 'utaitü

(Mateu 26:57-58, 69-75; Maricuxi 14:53-54, 66-72; Vani 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Mericüsü me'iviyaca meneivitüni. Mara'acame mühürütüariecai quita meni'atüani. Pecuru yateva niveiyacaitüni.

⁵⁵ Tacua hixüapa me'utinaicu me'utiyaxecu Pecuruta niutayerüni va'aurie.

⁵⁶ Hicü xevitü 'üimari mana müti'uximayacai 'ixeyaca hecüaripa 'ucaime 'ixeyatü müpaü niutayüni, Cari 'icüta hamatüana niuyeicacaitüni.

⁵⁷ Mücü niyucu'imavacaitüni müpaü 'utaitü, 'Uca 'acu, nepüca'imate.

⁵⁸ Yareutevitüta xevitü 'ixeyaca müpaü tiutayü, 'Ecüsü xevitü müme pecanihücütüni. Pecuru müpaü tiutayü, Que cüxipa ne nepücahücü.

⁵⁹ Hicü xei hurayari 'aye'acu yacütüniquetü xevitüta heiseriemecü müpaü niutayüni, Masi 'icü hamatüana niuyeicacaitüni, pücarereyatanaca.

⁶⁰ Pecuru raine, Quetütüri, ne 'asinepücatimate que pemaine. Yapaucua haniucacacu cuxi vacana niutahiva.

⁶¹ Ti'aitame ta'aurie 'aveca neutanire Pecuru xeyatü. Hicü Pecuru Ti'aitame niuquieya na'erivacaitüni que mütitahüavixü, Vacana catahivavecacu cuxi hicü, 'ecü haicacüa pepü'acu'imavani quename pecanesimate pe'utaitü.

⁶² Vayeyaca niutasuani cui yuhiverietü.

Quesusi que mütinanaimariecai que müticuveivacai

(Mateu 26:67-68; Maricuxi 14:65)

⁶³ Hicü 'uquisi Quesusi memü'üviyacai meninanaimacaitüni. Menicuvayacaitüni.

⁶⁴ Meheitinaca menicu'ivaviyacaitüni yame'utiyuatü, Cari Cacaüyarisüa mieme pepütixaxatame. Quetaneutaxatüa, quepaicü masicuvaya.

⁶⁵ Vaüca masi metenicühüavecaitüni 'axa me'utiyuatü.

Quesusi que mütiutahüavarie 'isücate vahüxie

(Mateu 26:59-66; Maricuxi 14:55-64; Vani 18:19-24)

⁶⁶ Mericüsü 'ucatarecu teüteri va'uquiyarima meniyucuxeürieni mara'acate memühüritüariecai mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai. Meni'atüani memayuxeürieaisie.

⁶⁷ Müpaü metenitahüave, Que mü'ane heiserie mupitüarie xüca pehücütüni 'ecü pecürisitütütü, yaquetatineutahüavi. Müpaü tinivaruta'eiya, Xüca yanetixehahüavenique yuri xepücaneteta'eririeniqueyu.

⁶⁸ Xüca nexecu'ivaviyanique xepücanesiha'eiyaniqueyu, xepücanesixünaqueyu.

⁶⁹ Peru hicüri 'uxa'atünita Yuri Tevi que nemütiteva Cacaüyari mütürücaüye serieta nepacani.

⁷⁰ Yunaitü müpaü metenicühüaveni, 'A, 'ecü xeniu Cacaüyari petinu'aya. Tivarahüave, Xeme müpaü xeputiyua, ne nepühücü.

⁷¹ Müpaü meniutiyuani, Que cuxi tetevareuyehüva tehecüatamete. Tamesietü tepi'eni tetana mieme.

23

Quesusi que mütiutahüavarie Piratu hüxie

(Mateu 27:1-2, 11-14; Maricuxi 15:1-5; Vani 18:28-38)

¹ Hicü yunaitü mepanucu'ui meneihana müta'ivaviyarienicü Piratusüa.

² 'Ana menisütüani me'ixanetatü müpaü me'utiyuatü, Te'icu'ivaviyatü 'ipaü tecatenimaica, cuamanarica vevietü tiniva'üquitüaca tateüterima, nivanenaca memücateyutuanicü Sesaxi cuviyexunuya tuminieya, müpaü canaineni quename heiserie 'upitüarie Cürisitütütü, ti'aitame yuxatatü.

³ Hicü Piratu müpaü tinita'ivaviya, 'Ecü Huriyusixi teüteriyari tiva'aitüvame petihücü. Tita'ei, 'Ecüsü müpaü pecanaineni.

⁴ Hicü Piratu müpaü tinivarutahüave mara'acate memühüritüariecai, teüteri memüyucuxeürie, Que nemütimate, tixaü pücareuyevese 'icü tevi müxanesiecacü.

⁵ Müme masi cuini mieme menicu'imavacaitüni yame'utiyuatü, Canivaxamurieneni teüteri, ti'üquitatü naisarie Cureya cuieyarisie, Carereya cuieyarisie heisutüaca 'uva-paita.

Quesusi que mütiutahüavarie Herurexi hüxie

⁶ Mericüsü Piratu 'u'enaca nicu'ivavacaitüni xüca Carereyatanaca hücütücaitüni tevi.

⁷ Tiutamarieca Herurexi mehüritüariecaisie müquiecametücaicü, hesüana neinü'ani, Herurexi Querusaremesie muyeicacaicü 'ana.

⁸ Mericüsü Herurexi Quesusi xeyatü niyutemaviecaitüni vaüca. Müixa nix-eiyamücücaitüni mü'enacaicü hepaüsitana. Müpaü tinicu'erivacaitüni, Quesusi tixaütü mütiyurieniquecaicü 'inüari, 'ixeyamütü.

⁹ Vaüca niuqui nicu'ivaviyacaitüni, 'iya 'asicare'eiyacacu.

¹⁰ Peru mara'acate memühürütüariecai müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai yunaitü mecanü'axüani, carima menixanetacaitüni.

¹¹ 'Ana Herurexi yucuyaxima vahamatü menitave'eriecaitüni me'inanaimatü. 'Ixuriqui visi mü'anecü me'itiquemaritüaca tavarı meneinü'ani Piratusüa.

¹² Mücü tucarisie Herurexi Piratu meniyutemaviecaitüni. Mepayuca'uniecai müixa, 'anaque 'aixüa mepüteyuxeiyacai.

'Isücame que mütiuta'aitaxü, Quesusi mümierienicü

(Mateu 27:15-26; Maricuxi 15:6-15; Vani 18:39-19:16)

¹³ Hicü Piratu varucuxeüriea mara'acate memühürütüariecai 'isücate teüteri yunaime,

¹⁴ müpaü tinivarutahüave, Nehesüa xepi'atüa 'icü tevi, quename cuamanarica vevietü tiva'üquitüa teüteri xe'utiyuatü. Camü, xehüxie ne'ita'ivaviyaca ne, que nemütimate, tixaü pücareuyevese 'icü tevisie mürähüiyanicü que xemüte'ixaneta.

¹⁵ Herurexita yaxeicüa niutayüni, nex'e'utanü'acu hesüana tavarı nehesüa caneyenü'aniri. 'Asipücatiuyuri hesiena mütinaquenicü mümierienicü.

¹⁶ 'Ayumieme nepütita'aita mücuveyaxüanicü, 'arique nepixüna.

¹⁷ Mericüsü 'ixüararipa neuyevecaitüni xeime müvaxünirienicü 'anutahüiyacame.

¹⁸ 'Ana yunaitü 'axeicüa meniutihiva müpaü me'utiyuatü, Quenemi'a 'icü, queta-neuxüniri Vaxavaxi püta.

¹⁹ Mücü müyumienecaicü quiecarisie, xeime mumicü, casariyanata nanutahüiyacaitüni.

²⁰ Piratu tavarı nivarutahüave, Quesusi xünamütü.

²¹ Müme masi meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, Curuxisie quenecavi, quenemi'a.

²² Hairieca müpaü tinivarutahüave, Titayaricutaxi, quecuta tiuyuri 'icü. Que nemütimate ne, tixaü pücareuyevese mümierienicü. 'Ayumieme cuveyaxüayu nepixüna.

²³ Müme masi carima menivaviriecäitüni curuxisie mümierienicü. Teüteri, mara'acate memühürütüariecai hivaricü mene'iva.

²⁴ Hicü Piratu müpaü tiniuta'aita yamütiyünicü que memüte'ivautüvecäi müme.

²⁵ Nixüna que mü'ane memüvaucai, que mü'ane manutahüiyacai casariyanata müyumienecaicü xeime mumicü, Quesusi püta neyetuani yamüranayeyanicü que mütivanaquecai.

Quesusi que mütiucaviya curuxisie, que mütiumierie

(Mateu 27:32-44; Maricuxi 15:21-32; Vani 19:17-27)

²⁶ Mericüsü mehevitütü me'imienique, meniviya xeime Simuni titevacame Sirene-tanaca. Mücü xaüsie heyeyaca, quiecarisie ni'aximecaitüni. Menititütüani curuxi Quesusi 'utüma menütünicü.

²⁷ 'Ana yumüiretü teüteri meniveiyacaitüni, 'ucari meta me'utisuatü me'isuariviyatü.

²⁸ Hicü ta'aurie 'aveca müpaü Quesusi tinivarutahüave, Xeme 'ucari Querusaremetari xepüca'utisuanani nehepaüsita. Yuhepaüsita püta yunivema vahepaüsita xequeneutisuanani.

²⁹ Tucari canaye'amücü quepaucua müpaü memutiyuaneni, müme memüca'yüvave türi memüvarexeiyanicü, müme 'aixüa mepü'itüarie, müme memücatinivevave müme memücatesisitüavave, 'aixüa mepü'itüarie müme.

³⁰ 'Anari menisutüacuni müpaü mete'icühüavetü hürı, Taheima quenanaçaxürı, müpaüta metenivatahüavicuni yemurite, Xequetanauti'avieta.

³¹ Hicüpaü xüca meteyurienı cüye yuricacu, quesü tiyüni tavayü.

³² Hipatüta yuhutatü mepehapanie 'axa teyuruvamete memücüi'ivacü hepaüna.

³³ Mericüsü quepaucua memü'axüa Müqui Mu'uya Manuve müracutivasie, mana curuxisie menitivieni. 'Axa teyuruvameteta menivarutivütüani, serietana xeime 'utatanata xeime.

³⁴ Hicü Qesusi müpaü niutayüni, Ne'uquiyari, quetinivareuyehüvirieca. 'Asimepücatemate que memüteyurie.

'Ana cuyaxi meni'yuta'iva 'ixuriquiteya meyutahuritüanique.

³⁵ Teüteri mana meniti'ucaitüni metanenieretü. 'Isücate menitave'eriecaitüni müpaü me'utiyuatü, Hipame niu püvavicueisitüacai, yücümana queyutavicueisitüani xüca 'acu hücütüni que mü'ane Cacaüyari heiserie mipitüa Cürisitutüme, que mü'ane manayexei-yarie xüca hücütüni 'icü.

³⁶ Cuyaxita yaxeicüa meninanaimacaitüni me'axetü masina me'i'itüatü

³⁷ müpaü me'utiyuatü, 'Ecü Huriyusixi tiva'aitüvame xüca pehücütüni, quene'atavicueisitüa.

³⁸ Mücü meta, xapa mu'uya heima meneimani, 'ICÜ HURIYUSIXI TIVA'AITÜVAME CANIHÜCÜTÜNI 'anuyüneme Cüriyecusixi Xumatari Hepürayusixi teüteriyari vani'uquicü 'aye'uxame.

³⁹ Hicü 'axa teyuruvamete mana memutivücai xevitü 'axa tinicühüavecaitüni, müpaü 'utaitü, Cari 'ecü pecaticürisitu. Mericüte, quene'atavicueisitüa, tameta quetaneu-tavicueisitüa, ticühüavetü.

⁴⁰ Xevitü püta tapa mutiviecai nitatieni müpaü 'utaitü, Cari 'ecü Cacaüyari pecati-macaxe sepa hepaüna pemü'itüariene yaxeicüa petiutahüavarieca.

⁴¹ Peru caniheiserietüni tahesie que mütiunaquixü, que müreuyevese xeicüa tepü'itüarietüve yatemüteyuriecaicü. 'Icü masi tixaü 'asipücatiyurie.

⁴² Müpaü niutayünita, Qesusi 'acu, quenena'erivani quepaucua pemunuani ti'aitame pehücütütü.

⁴³ Hicü Qesusi müpaü tinitahüave, Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, hicütütü nehesüa pepeyeicani visi müracu'anesie.

Qesusi que mütiyetua yu'iyari

(Mateu 27:45-56; Maricuxi 15:33-41; Vani 19:28-30)

⁴⁴ Mericüsü tuca naye'ani. Mana cuiepa nacuyüre naisarie cüa caviecacuque.

⁴⁵ Tau 'uyürecu 'ixuriqui meuviecai tuqui 'amüpata hixüata nisane.

⁴⁶ Hicü Qesusi carima 'utahivaca müpaü niutayüni, Ne'uquiyari, ne'iyari nepümasihüritüa. Müpaü 'utayüca yu'iyari niyetuani.

⁴⁷ Hicü cuya mühüritüariecai 'uniereca que mütiuyü 'aixüa niutayüni Cacaüyari hepaüsita müpaü 'utaitü, Xüari 'icü tevi heiserie pexeyacai.

⁴⁸ Yunaitü teüteri menenierenique memüyucuxeürie, me'uneniereca que mütiuyü, yu'utüma menecüne yutavisie meyucusunatü hivericacü.

⁴⁹ Peru yunaitü memimaicai mana meniti'ucaitüni yateva. 'Ucari meta hamatüana memeyecü Carereyasie, müme mana meniti'ucaitünita menenieretü.

Qesusi que mütiuteuqui

(Mateu 27:57-61; Maricuxi 15:42-47; Vani 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Mericüsü tevi 'aniuyeicacaitüni Cuse titevatü. 'Isücate canixevitütücaitüni, 'aixüa pütüca'iyaricai heiseriemecü yapüticamiecai. Mücü yapüca'anecai que memüteyu'eni que memüte'uyuri. 'Arimateya caniquiecametücaitüni Cureya cuieyarisie, yuri tini'eriecaitüni ta'icuevatü Cacaüyari misütüanicü ti'aitatü.

⁵² Hicü Piratusüa nuaca nitavavirieni Qesusi caxarieya.

⁵³ Hecacueca nicu'eima rinu 'ixuriquiyaricü, neicuteucu teuquiyapa 'aitüa müvaye'inieriesie haque tevi hasuacu mücaheutatequeievesie.

⁵⁴ Mericüsü püpienixitücai 'ana, 'uxipiya tucari püsütüariximecai.

⁵⁵ Meneiveiya 'ucari Carereyasie memeyecü 'utümana. Menixeiya teuquiya, caxarieya mete'uxe que mütiuteque.

⁵⁶ Yu'utüma mehecüneca 'aixüa meni'yurieni visi mu'üa mixaxi nücame 'uhaye.

Mericsü 'uxiپیا tucarisie mecani'uxiپیعایتüni 'aisica que maine.

24

Que müranutanierixü 'umierieca

(Mateu 28:1-10; Maricuxi 16:1-8; Vani 20:1-10)

¹ Perusü ximeri cuitü, teuquiyapa meniu'axüani semana mexüacame tucarisie visi mu'üa me'ahapatü memicuxeüri.

² Hicü tete meniutaxeıya heuhüıyacame quitenie meucatei.

³ 'Umeheutahaxüaca teuquiyapa, mepüca'itaxeı Ti'aitame Qesusi caxarieya.

⁴ 'Asimepücatemaıcai que memüteyurieniquecai müpaü mütiuyücü. Hicü 'uquisi yuhutatü va'aurie meniuti'uni merücavime me'anacatütü.

⁵ Memamacacu cuiepa metihüxima'ucacu müpaü metenivarutahüave, Titayari müquite vasata xete'ıvautüve mücü mayeyuri.

⁶ 'Uva pücaıyeca, cananucuquetüarieni püta. Xequena'erivani que mütxe'utahüavixü Carereyasie 'uyeicatü cuxi,

⁷ que xemüte'utahüavarie Yuri Tevi hepaüsita, que müreuyevcai müyetuiyanicü 'axa teyuruvamete memiviyacı, curuxisie mümierienicü, hairieca tucarisie manucuquenıcı que müreuyevcai.

⁸ 'Ana mene'erivani niuquieya.

⁹ Hicü teuquiyapa mevayecüneca menecüne. 'Icü naime metenivarutaxatüani Tamamata Heimana Xeime, hipameta yunaime.

¹⁰ 'Ucari Mariya Mararatanaca, Vana, Mariya Cacuvu müvarusieyatücai metenitetevacaitüni. Hipatüta vahamatü memü'uvacı 'ucari yunaitü yametenivarutaxatüani nü'arisixi.

¹¹ Peru müme yacı me'utiıyaneme meni'eriecaıtüni metecuxatacacu, yuri mepücatevaruta'eriri.

¹² Perusü Pecuru caneyani teuquiyapa 'unausarümetü. 'Anahuca nixeiya 'ixuriqui mana 'acateme 'uyemaveme. Yuquie neyani vaüca 'iyarixietü que mütiunierixü hepaüsita.

Que memüte'ixei, 'Emau huyeyari 'utüa me'uyehutü

(Maricuxi 16:12-13)

¹³ Mericsü mücü tucarisie yuhutatü müme huyeta menecüne, quiecarisie meneta'axüaniquecaıtüni 'Emau müracusevasie. Querusareme nehuracaitüni, yanetevacaitüni tamamata heimana huta quirumeturıyari xEICÜA.

¹⁴ Metenicuxatacaıtüni naitü que mütiuyü hepaüsita.

¹⁵ Mericsü metecuxatacacu niuqui mexüatüacacu Qesusitütü nıvaranucu'axe me'uhucacu. Vahamatü niumiacaıtüni.

¹⁶ Mepücapitüariıcai memeitimanicü.

¹⁷ Müpaü tinivarutahüave, Que titita 'icü niuqui xemüxüatüa xe'uhutü. Titayari xeteyuhiverie. Müme mana meniuti'uni me'ayexüxünitü yühüxie.

¹⁸ Xevitü müme Cüreupaxi mütıtevacı müpaü tinitahüave, Cari 'ecü 'asıpepücatimate Querusareme que müreyü tacı 'atu. 'Asita cücamete müpaü mepütemate.

¹⁹ 'Iya müpaü tinıvacühüaveni, Que reyücuta. Müme müpaü mete'itahüavixü, Qesusi Nasaretitanaca, que müranayetüa pecatimate. Mücü 'uqui Cacaüyarisie mieme catinıxaxatametücaıtüni. Que mütiyurienıcai que mütıcuxatacı, canitürücaıyecaıtüni Cacaüyari hüxie yunaime teüteri vahüxie.

²⁰ Tamara'acate memühüritüarie ta'ısücateta meniıyetuani hesiena mürahüıyanicü mümierienicü, 'arique curuxisie mepeımie.

²¹ Tamesietü tecanita'icuevacaitüni yuri tete'erietü 'iya mühücütücaicü que mü'ane mütasitixünaquecai 'Ixaherisixi teüteriyari. Mücü meta, haica tucari caniyuriecari hicü, müya reyücu.

²² Süricüte, 'ucari tasata miemete mepütasihüxiyatüa hicü. Ximeri vaniu menecucünixüani teuquiyapa,

²³ peru caxarieya mepücahexei. Meniu'axüani müpaü me'utiyuatü quename niuqui tu-ayamete mevarexei metehinüme meyu'erietü. Müme vaniu quename Qesusi 'ayeyuri metenivaretahüave.

²⁴ 'Ana hipatüta tahamatü memu'uva teuquiyapa menecüne. 'Ucari que memaitücatei, müpaü 'aneme mepetaxei, peru Qesusi mepücahexei.

²⁵ Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Cari 'asixepücatemate, yu'iyarisie xepu'itutupe, 'acuxi yuri xepücateta'erivave texaxatamete que memütecuxatacaisie naime.

²⁶ Careuyevecai Cürisitu müpaü müticuinecü, 'arique mücaque visi 'anetü carayaniquecai.

²⁷ 'Ana Muisexi xapaya xatatü meri yunaime texaxatamete vaxapa xatatü, nisütüani tivahecüasitüiyatü que müre'ucal hepaüsitana naime 'utüaricasie.

²⁸ Mericüsü quiecari haque memeta'axüaniquecai meneta'axüani. 'Iya masi teva niumiecaitüni.

²⁹ Müme cuini mieme meni'iniecaitüni müpaü me'utiyuatü, Tahamatü quene'ahayeva, 'esivatücacu putaical pacayunirüme. Hicü muva neutahani vahamatü müyuhayevacü.

³⁰ Hicü vahamatü 'ayerüca mexa 'aurie, 'enu'üca pa, 'aixüa niutayüni Cacaüyari hepaüsita pa hepaüsita. 'Ititaraca nivarumini.

³¹ 'Ana vahüxie canenarietü nayani, meneitimani. 'Iya masi camasiücütü nayuyeitüani tavari memüca'ixeyacü.

³² Hicü müpaü meteniyücühüavecaitüni, 'E'e, 'ayumieme ta'iyarisie cuini mieme tepütayetuacai mexi taticuxaxatüvacai huyeta te'uhucacu, mexi tasihecüasitüiyacai 'utüarica que maine.

³³ Hicü me'anucu'uca cuitü, Querusareme menecüne yu'utüma. Tamamata Heimana Xeime hipameta menivaretaxeia meyuxeüriecame.

³⁴ Müme müpaü meniutiyuanecaitüni, Caniyuritüni, Ti'aitame panucuque. Masiücütü nayuyeitüani Simuni 'ixeyacacu.

³⁵ Mümeta metenivarutaxatüani huyeta que müreyü, que memüteheitima pa 'utitaracu.

*Qesusi masiücütü que mürayuyeitüa teyü'üquitüvamete memixeiyacü
(Mateu 28:16-20; Maricuxi 16:14-18; Vani 20:19-23)*

³⁶ Mericüsü metecuxatacacu cuxi, 'iya vahixüata niutaqueni. Müpaü niutayüni, 'Aixüa 'acu.

³⁷ Müme meniutimamani, müqui mexeyame meyu'erietü.

³⁸ Mücüsü müpaü tinivarutahüave, Titayari xeteyuxamurie. Titayari xete'isutüa niuqui xexuatüatü yu'iyarisie.

³⁹ Xequeneu'ixüari nemamate ne'ücate, ne necanihücütüni. Xequeneneumayüa xequeneneuxeia. 'Iyari 'ume pücahexeia vai pücahexeia nehepaü.

⁴⁰ Müpaü 'utayüca yumamate yü'ücate nivaruxeisitüani.

⁴¹ Meyutemamavietü mehüxiyatü, cayuri mepü'eriecai cuxi. Hicü müpaü tinivarutahüave, Tixaü xecatehexeia 'uva ticuaivame.

⁴² Qesü vaiyari menimini variquime texicamame.

⁴³ 'Enu'üca nitacuani vahüxie.

⁴⁴ Mericüsü müpaü tinivarutahüave, 'Icü niuqui necanixecuxaxatüvacaitüni xehamatü ne'uyeicatü cuxi, müpaü ne'utaitü quename heuyevecal maye'atüarienicü naitü ne-hepaüsita que müre'uxa Muisexi 'inüarieya niuquiyarisie texaxatamete vaxapasie cuicari xapayarisie ne'utaitü.

⁴⁵ 'Ana va'iyari nivatiyepieni memeitimanicü tita 'utüarica xapayari mütixatacai.

⁴⁶ Müpaüta tinivarutahüave, Müpaü püre'uxa, que müreyevecai Cürisitu nehücütütü müya netinicinequecaitüni, hairieca tucarisie nenanucuqueniquecaitüni müquite vasata.

⁴⁷ Mücü meta, yunaitü nuivarite müpaü mecatenitahüavarieconi, xüca xetehayeva que xemüteyuriecai, xenesihahüavetü que mü'ane nemühücü, xepütheuyehüviyarieni 'axa xemüte'uyuricü. Querusareme meri, 'ariqueta xaüsie yacatinicuxaxasivamücü.

⁴⁸ Xeme xecanihümetüni xemunenierixü xemihecüata 'icü que mütiuyü hepaüsita.

⁴⁹ Ne meta nepütixehanü'airieni tita ne'uquiyari mürainecai mütixeminiquecaicü. Xeme quiecarisie xequeneyuhayevani tucari 'aye'ayuque quepaucua türücariya xemüpitüarieni taheima mieme, 'anaque xepüvayecüne.

Que müranutitüa

(Maricuxi 16:19-20)

⁵⁰ Hicü nivarayevitüni Vetaniya 'aurie. Yumama teicü heseratü niutaniuni 'aixüa memü'itüarienicü.

⁵¹ Mexi müpaü 'utaniucacai vahesüa nayeyani, muyuavisie nanutivitüquieni.

⁵² Müme nenevieri me'ipitüaca Querusareme menecüne cuini mieme meyutemamavietü.

⁵³ Tucaricü tuqui curaruyarita meniu'uvacaitüni 'aixüa me'utiyuatü Cacaüyari hepaüsita. Müpaü xEICÜa cani'aneni.

VANI Niuqui 'Aixüa Manuyüne Que Mütiu'üxasitacai

Niuqui tevi que müratüa

¹ Sutüapai niuqui caniyüanecaitüni. Niuqui niteütacaitüni Cacaüyari. Canica-caüyaritücaitüni niuquitütü.

² Mücütütü niuqui sutüapai Cacaüyari niteütacaitüni.

³ Naitü tiniuneni mücü 'inetüacu. Xüca mücü ca'inetüanique, pücaneniqueyu ni xevitü.

⁴ Mücüsüa tucari canixuavecacaitüni. Tucari teüteri vahecüariviyame canihücütücaitüni.

⁵ Hecüariya yüvipa nihecüariyani, yüriya pücahe'ivave.

⁶ Mericüsü tevi Cacaüyari meiyenü'a 'aniucateitüni Vani titevatü.

⁷ Mücü titahecüataque caninuani, hecüariya hepaüsita mütitahecüatacä, yunaitü yuri memüteta'erienicü tiutahecüatacacu 'iya.

⁸ 'Iya hecüariya pücahücütücai. Titahecüataque hecüariya hepaüsita xeicüa caninuani.

⁹ Tita yuricü mütihecüariya, tita mütivahecüatüa yunaime teüteri, mücü cuiepa caninu-aximecaitüni.

¹⁰ Cuiepa caniuyeicacaitüni, cuie niuneni 'iya 'inetüacu, masi cuiepa memütama mepücaheitima.

¹¹ Yuquie caninuani, teüterimama mepücaheitanaqui'eri.

¹² Queyupaümetü memitanaqui'eri, müme yuri memüte'erie que mü'ane mühücüsie, müme heiserie nivarupitüani Cacaüyari nivemama memacünecü.

¹³ Teüteri que memüte'ununuivasio mepücayecü, va'uquiyarima meyhive'eriecacu teüteri que memüteyurie, mana mepücayecü, 'uqui türi vavevimücücacu, mana mepücayecü. Cacaüyarisie püta mepüyecü.

¹⁴ Mericüsü mücü niuquitütü tevi canayani, tasata 'ucaitü ratüa. Tame tecanixeiya visi que mü'anecai, 'uquiyarieya visi que mütipitüa yunive muyuxevi. Canaye'ani 'aixüa tiuca'iyaritü yuri ticuxatatü.

¹⁵ Vani tinihecüatacaitüni hepaüsitana. Canahivacaitüni müpaü 'utaitü, 'Icü canihücütücaitüni nemixatacai yane'utaitü, 'Iya ne'utüa 'umamie nesi'anuhaitüiyatü nayani meripai mümiemecü, ne meripai necamiemetücacu.

¹⁶ 'Iya que müraye'ave, yacatatinipitüaca hepaüna te'anenetü temacünecü tanaitü. 'Aixüa tiuca'iyaritü pütasiyuriene, pütasimüriyarüme.

¹⁷ 'Inüari niuquiyari tecaniupitüarieni Muisexi tasi'upitüacu. Tepupitüarie mücü 'aixüa mütiuca'iyarinicü tahepaüsita, tita yuri müraine temütehexeiyanicü, Qesusi Cürisitu yatatiupitüacu.

¹⁸ Xevitü hasuacua püca'ixeyave Cacaüyari. Cacaüyari muyuxevi, que mü'ane yu'uquiyarisie mütiviya, mücü canihecüatani yu'uquiyari.

Vani ti'üyame que mütiutahecüataxü

(Mateu 3:11-12; Maricuxi 1:7-8; Rucaxi 3:15-17)

¹⁹ Mericüsü müpaü tiniutahecüata Vani quepaucua Huriyusixi hesüana memüvareyenü'a mara'acate Revitasixi vahamame Querusareme memeyecü memita'ivaviyacü, 'Ecüri que pepüpaicü.

²⁰ Mücü puyutahecüataxü, pücayucu'imavacai. Masi puyutahecüataxü müpaü 'utaitü, Neri Cürisitu nepücahücü.

²¹ Müme mete'ita'ivaviya, Qesü 'ane. 'Eriyaxi pecatihücü. Mücü tiutayü, Ne pücatixaü. 'Ecü pecatihücü mücü tixaxatame, mete'icühüave. Mücü tivaruta'ei, Havaicü.

²² Müme 'ayumieme mete'itahüaveri, Que pepüpaicüte, xasuni temütevaretahüavecü müme memütasiheyenü'a. Que pe'utaine 'ahepaüsita.

²³ Mücü tiutayü, Nesü necanihücütüni que mü'ane mücuxaxasivacai haque müpaü mainecai, Xevitü mahiva macumavesie, Xeuräüyeme xequeneutavevi Ti'aitame huyeya 'utaitü, Quisariyaxi tixaxatame mainecapaü.

²⁴ Müme memeyenü'ari Pareseusixi vahesüa mecanimiemetetücaitüni.

²⁵ Hicü menita'ivaviya müpaü mete'icühüavetü, Mericüte, titayari peti'üyane xüca pecacürisitutüni xüca 'Eriyaxi pecahücütüni xüca mücü tixaxatame pecahücütüni.

²⁶ Vani nivaruta'eiya ya'utaitü, Nericü necatini'üyaneni hacü. Xesata 'acaniuveni xevitü, xemüca'imate xeme.

²⁷ 'Iya ne'utüma 'ucanamieniri. Ne 'aixüa nepücatiuc'a'yari nehesie müтинаquenicü ni nemiparevienicü nemixünirienicü cacaiya cuitaxiyari.

²⁸ Müpaü tiniuyüni Vetavarasie Curutani hatuxame 'anutaüye. Mana catini'üyanecaitüni Vani.

Muxa Nunusi Cacaüyarisüa mümieme

²⁹ Mericüsü 'uxa'arieca Vani canixeiya Qesusi 'a'amiecame. Müpaü niutayüni, Camü muxa nunusi Cacaüyarisüa mieme. Cuiepa memütama tita 'axa memüteyurie canivacunaivirivani mücü.

³⁰ Mücü canihücütüni que mü'ane hepaüsita nemainecai, Ne'utüma 'ucanamieni 'uqui nesi'anuhaitüiyatü matüa, meripai mümiemecü, ne meripai necamiemetücau.

³¹ Nesüari nepücaheitimaitüyeicacai, peru mümasiücünicü 'Ixaherisixi vahüxie, 'ayumieme necaninuani hacü netiuc'a'üyatü.

³² Hicü Vani tiniutahecüata müpaü 'utaitü, Ne necanixeiya 'Iyari taheima 'acamieme cucuru 'amacamiepaü. Hesiena niyuhayeva.

³³ Ne nepüca'imaicai cuxi, masi que mü'ane münesiheyenü'a nemütiuc'a'üyanicü hacü, mücütütü müpaü pünetiutahüavixü, Que mü'ane heima pemixeiya 'Iyari 'acamieme hesiena yuhayevame, 'iya canihücütüni que mü'ane mütiuc'a'üya 'Iyari Mütiyupata rapitüatü.

³⁴ Nesü necaniuniere, necatiniutahecüata 'icü Cacaüyari Nu'aya mühücü.

Matüari teyü'üquitüvamete memacü

³⁵ Hicü 'uxa'arieca tavari mana niutivecaitüni Vani, teyü'üquitüvametemama yuhutatü mana meteti'ucaita.

³⁶ 'Ixeiyaca Qesusi 'uyeicacacu, müpaü niutayüni, Camü muxa nunusi Cacaüyarisüa mieme.

³⁷ Yuhutatü teyü'üquitüvametemama mecani'enieni müpaü haineme, mecaneiveiya Qesusi.

³⁸ Hicü Qesusi ta'aurie 'aveca, varuxeiya me'iveiyame, müpaü tinivarutahüave, Tita xetecuvautüve. Müme metenitahüave, Xavi, haque pepeca. Xavi taniuquicü Ti'üquitame paine.

³⁹ Mücü tivaruta'ei, Xequenacüni xepüneniere. Hicü mana meniu'axüani, meniuniere haque mecatei. 'Iya tucarisie me'iteütatü meniyuhayeva, memenuveyiacü tau ya'atevacacu.

⁴⁰ Mericüsü yuhutatü memu'enaxü Vani que mainecai, memeiveiya Qesusi, xevitü 'Atürexu catinitevacaitüni Simuni Pecuru mü'ivayatücai.

⁴¹ 'Iya yu'iva Simuni netaxeiya meri. Müpaü tinitahüave, Tecaneitaxeiya Mesiya, taniuquicü Cürisitu heiserie mupitüarie maine.

⁴² Qesusisüa caneivitüni. Qesusi 'ixeiya müpaü niutayüni, 'Ecü Simuni pecanihücütüni, Vani pemünu'aya. Sepaxi pepütitaterüvarienu, taniuquicü Pecuru maine, Tete maine.

Qesusi que mütiavaruta'inie Piripe Natanaheri

⁴³ Hicü Qesusi 'uxa'arieca Carereyapai niyeimücücaitüni. Canitaxeiya Piripe, müpaü tinitahüave, Quenenanuveyia.

⁴⁴ 'Tya Piripe Vesaira caniquiecametücaitüni 'Atürexu Pecuru vaquiecaru.

⁴⁵ Hicü Piripe neitaxeia Natanaheri. Müpaü tinitahüave, Que mü'ane raxatatü Muisexi mütiuta'utüa 'inüari niuquiyarisie, texaxatameteta mete'uti'utüa metexatatü, mücü tenetaxeia. Quesusi canihücütüni Cuse nu'aya Nasaretitanaca.

⁴⁶ Natanaheri müpaü tinitahüave, Nasaretisie que tiyüve 'aixüa müti'ane mürayeneica. Piripesü müpaü titahüave, Quenenierimie.

⁴⁷ Hicü Quesusi Natanaheri niuxeia 'a'amiecame. Müpaü niutayüni hepaüsitana, Camü yuricü 'Ixaheri teviyari canihücütüni 'icü, püca'irümaru.

⁴⁸ Natanaheri müpaü tinitahüave, Haque pepünesihetima 'ecü. Quesusi müpaü tinitahüave, Piripe camatitahüavivecacu cuxi, quepaucua pinitüa pemucatei, nepümasi'uxei.

⁴⁹ Natanaheri müpaü tita'ei, Ti'üquitame, 'ecü Cacaüyari pecaninu'ayatüni, 'Ixaherisixi tati'aitüvame pecanihücütüni.

⁵⁰ Quesusi müpaü tita'ei, Nemutainecü pinitüa pe'ucaime nepümasi'uxei, yuri petiuta'eri. 'Ipaü 'aneneme masi vaücava pecanixeyamücü.

⁵¹ Müpaü tinitahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xecanixeyacuni muyuavisie reuyepiyacame, Cacaüyarisüa miemete niuqui tuayamete xetevaxeia me'anuticücame me'acaneicame Yuri Tevisüa.

2

Neüquiya quememüte'uvevi Canasie

¹ Mericüsü hairieca tucari 'aye'acu meneitineüquitüani xeime. 'Ixüarari mepeveviecai Canasie Carereya cuieyarisie. Quesusi varusieya mana niuyeicacaitüni.

² Quesusi niuta'inierieni, teyü'üquitüvameteta mete'uta'inieri 'ixüararipa.

³ Hicü vinu 'ayexücu Quesusi varusieya müpaü tinitahüave, Vinu mepücahexeia.

⁴ Quesusi müpaü tinitahüave, 'Uca titasü tetehexeia 'ecü ne 'axeicüa. Netucari cuxi püca'aye'ave.

⁵ Hicü varusieya müpaü tinivarutahüave teparevivamete, Sepa que mütixehahüave, yaxequetenecahuni.

⁶ Mericüsü mana meniyetecaitüni tete ye'üyari 'auxüvitü Huriyusixi que memüte'i'itiva yupini. Xexuimesie müpaü paümetü tinacananaquecaitüni nauca teviyari ya xei sienituyari ritüryari yacütüniquetü.

⁷ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Ha xequeneutihüniya ye'ürütesie. Cüsitanapai mecanitihüniya.

⁸ Müpaü tinivarutahüave, Xequenivatihapaniri, 'ixüarari mühüritüariesüa xequenanuhapani. Müme mecaneihapanirieni.

⁹ Mühüritüarie quepaucua menuiti'nüataxü 'iya ha vinu matüa, 'asicatimaitü haque memiemetücai, teparevivamete memüvatihapa yametemaicacusüari, 'iya 'ixüarari mühüritüariecai nitahüave neneüqueme.

¹⁰ Müpaü tinitahüave, Cari yunaitü teüteri vinu 'aixüa ma'ane mecaniva'itüaca meri. Quepaucua memütitarüveni 'axa mü'ane mepüva'itüa. 'Ecüsü püta pecaniticuerieni vinu 'aixüa ma'ane hicüque.

¹¹ 'Ipaü tiniuyurieni Quesusi Canasie Carereya cuieyarisie 'isutüatü 'inüari que mütiyurienecai. Masiücütü nayuyeitüani que mütimarivecai. Teyü'üquitüvamete yuri mecateniuta'erieneni hesiena.

¹² Mericüsü 'arique Caperünaume neuyeyune mücüri, varusieyari, 'ivamamari, teyü'üquitüvametemamari. Mana müixa mepüca'uyuhayevaxü.

Quesusi que mütivaranuyeveiya tuquita

(Mateu 21:12-13; Maricuxi 11:15-18; Rucaxi 19:45-46)

¹³ Mericüsü Huriyusixi va'ixüarari Pasicua mütiteva canahuracaitüni. Quesusi Querusareme neutiune.

¹⁴ Mana tuqui curaruyarita nivaretaxeiya memüvareutatuayacai puixisixi muxasi cucuruxi. Tumini patamete tivaretaxei mana me'ayeteme.

¹⁵ Caunari tiyuvayame 'utavevieca yunaime nivananuyeveiya tuqui curaruyarita, muxasi puixisixi vahamame. Tumini patamete vatumini nanacaxürieni, vamexate natixürieni.

¹⁶ Memüvareutatuayacai cucuruxi müpaü tinivarutahüave, 'Icü xequenanuye'üi tacuapai. Ne'uquiyari quiya xepüca'ayeitüvani tetuayamete vaquie.

¹⁷ Teyü'üquitüvamete mene'erivani niuqui müpaü müre'uxa, 'Aqui yemecü nemücueriecü neputa'unari.

¹⁸ Hicü Huriyusixi müpaü metenita'eiya, Tita petatixeisitüani 'inüari müya pemütiyurienecü.

¹⁹ Qesusi müpaü tivaruta'ei, 'Icü tuqui xequeneuca'una, ne hairieca tucari 'anucayayu necanenucuquetüamücü hutarieca.

²⁰ 'Ayumieme Huriyusixi müpaü meniutiyuani, 'Icü tuqui veviyari huta teviyari heimana 'ataxevime viyari caniyurieni. Cari 'ecü haica tucari perenucuquetüani.

²¹ Masi мүcü yuvaiyari canixatacaitüni tuquitüme.

²² Quepaucuari müquite vasata manucuquetüarie, teyü'üquitüvametemama mene'erivacaitüni müpaü mutayücü. 'Ana yuri metenita'eririeni 'utüarica, yuri mete'ita'eririta niuqui Qesusi mutayücü.

Qesusi que mütivamaicai yunaime teüteri

²³ Mericüsü Querusareme 'uyeicacacu Pasicua 'ixüararipa, yumüiretü yuri meteniuta'eriecaxüani que mü'ane mühücütücaisie me'ixeyaca 'inüariteya мүcü que mütiyurienecai.

²⁴ Masi Qesusitütü pücauyetuacai xeimesie, 'iya müvamaicaicü yunaime,

²⁵ tixaü mücareuyehüacaicü xevitü mütitahecüatacü tevi hepaüsita. 'Yasietü yücümana tinimaicaitüni tita tevi 'iyarieyasie mütiyeca.

3

Qesusi Nicuremumatü que memütecuxatacai

¹ Mericüsü tevi 'eniuyeicacaitüni müpareseütücai Nicuremu titevatü, Huriyusixi teva'aitüvamete müxevitütücai.

² 'Iya Qesusisüa caninuani yüvicüta. Müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, tame müpaü tecatenimaica, 'ecü Cacaüyarisüa pemiemetütü pemunuacü peti'üquitametütü. Xevitü pücaüyveniqueyu 'icü 'inüari mütiyurieneni pemütiyurienepaü, me xüca Cacaüyari hamatüana ca'uyeicanique.

³ Qesusi nita'eiya, Caniseüyeni que nematicühüave, xüca hutarieca ca'utinuiva tevi, pücaüyve mixeiya tita Cacaüyari müra'aita.

⁴ Nicuremu rehüave, Tevi quepaü tiyüve mutinuiva 'uquirasitütü. Tiyüve hutarieca yuvarusisie meutahani mutinuiva.

⁵ Qesusi tita'ei, Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, hasie 'iyarisie xüca ca'utinuiva, pücaüyve meutahani Cacaüyari müra'aitasie.

⁶ Tita tevisie mütiyenuiva canitevitüni. Tita 'iyarisie mütiyenuiva cani'iyaritüni.

⁷ Pemücahüxiyaca nemütixecühüavecü quename heuyevese xeme hutarieca xemütinunuiva.

⁸ Que mütinaque caniu'ecani. Pecani'enieca yuariyaya, perusü 'asipepücatimate que müraneica que müreumie. Müpaü mecani'aneneni yunaitü 'iyarisie memüyenunuiva.

⁹ Nicuremu müpaü tita'ei, Qesü quepaütütü 'icü.

¹⁰ Qesusi müpaü tinita'eiya, 'Ecü 'Ixaherisixi pecatiniva'üquitüvametüni. Cari 'icü pecatimate.

¹¹ Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, tecatenicuxatani tita temütemate hepaüsita, tetenihecüatani tita temüte'uxei hepaüsita. Xemesü xepüca'itanaqui'eri tita temütetahecüataquecai.

¹² Xüca yuri xecate'erieca tita cuiepa mütimieme nexecuxaxatüvacacu, quepaütütü yuri xeteta'erieniqueyu xüca nexecuxaxatüvanique tita taheima mütimieme.

¹³ Xevitü taheima püca'anutiyeive, 'iya taheima macane Yuri Tevitütü xeicüa pemari.

¹⁴ Muisexi macumavesie 'uyeicatü cu muyetepaü, müpaürta caneuyevecani Yuri Tevi muyetequieni

¹⁵ yunaitü yuri memüte'erie hesiena tucari mücaxüve memexeiyanicü.

Cacaüyari que mütvanaqui'erie cuiepa memütama

¹⁶ Cacaüyari 'ipaü tinivanaqui'erieca cuiepa memütama. Yunive muyuxevi caniyetuani memücatatümayarienicü yunaitü yuri memüte'erie hesiena, tucari mücaxüve memex-eiyanicü püta.

¹⁷ Cacaüyari cuiepa que müreiyenü'a yunive, müpaü pücatiuyuri müvaranutaxürienicü cuiepa memütama. Masi cuiepa memütama memütavicueisitüarienicü cümana, 'ayumieme püta neiyenü'ani.

¹⁸ Que mü'ane yuri müti'erie hesiena, püca'anutahüiyani. Que mü'ane yuri mücati'erie 'ari nanutahüiyani, yuri mücatiuta'erievecü que mü'ane Cacaüyari Nu'aya muyuxevi mühücüsie.

¹⁹ 'Ipaü tinivaranutaxürüvani 'isücame. Hecüariya cuiepa caninuaniri. Teüteri yüriya mecaninaqui'eriecaitüni, hecüariya mecanaqui'erietü, 'axa memüteyuriecaicü.

²⁰ Yunaitü 'axa memüteyurie mecani'uxieca hecüariya, hecüaripa mepücacünicu capa me'utatierivanicü que memüteyurie.

²¹ Que mü'ane yamütiyuriene tita yuri müraïne, hecüaripa püyeimücü mümasiücünicü que mütiyuriene Cacaüyarisie tiviyatü.

Neneüqueme teütameya que mütiyutemavie

²² Mericüsü 'arique Quesusi teyü'üquitüvametemamata menecüne Cureya cuieyarisie. Mana vahamatü 'etineutere ti'üyanetü.

²³ Vanita tini'üyanecaitüni 'Enunisie Sarimi 'aurie, ha mana vaüca muhanecaicü. Meniu'axecaitüni meniüca'üyarüvacaitüni.

²⁴ Vani casariyanata püca'anutahüiyavecai cuxi.

²⁵ 'Ayumieme Vanisüa miemete teyü'üquitüvamete hipatü Huriyusixi vahamatü niuqui menixüatüacaitüni 'itiya hepaüsita.

²⁶ Vanisüa me'u'axüaca müpaü metenitahüave, Ti'üquitame, 'iya 'ahamatü meyeicacai hatuxame Curutani müracuseva 'anutaüye, que mü'ane hepaüsita pemütihecüatacai, tita-yari re'üyane hicü. Yunaitü hesüana meni'axeni.

²⁷ Vani müpaü tinivarutahüave, Tevi pücaüve tixaütü mütiutanaqui'erieni, me xüca taheima mieme yatipitüarieca püyüve.

²⁸ Xemetütü xecatenihecüatani nehepaüsita müpaü que nemainecai, Ne Cürisitu nepücahücü, masi huxiena nemetanü'arie.

²⁹ Que mü'ane 'uca viquivame mexeiya, 'uqui neneüqueme canihücütüni. Neneüqueme teütameya mana mutive mi'enie, mücü caniyutemavieca mi'eniecü neneüqueme. 'Ayumieme 'icü netemavierica naye'aniri.

³⁰ Neuyeveca 'iya ve'eme mücuxaxasivarümeni marivatü mayeiximeni, ne püta nemütaparirümeni reuyevese.

Que mü'ane taheima macane

³¹ Que mü'ane taheima macane nai catinita'aitüani. Que mü'ane cuiepa mutine cuiepa canimiemetüni, catinicuxatani cuiepa mieme. Que mü'ane muyuavisie macane nai catinita'aitüani.

³² Tita mütiuxei, tita mütiu'eni, mücü hepaüsita tinihecüatani. Xevitü püca'itanaqui'eri tita mütiutahecüataxü.

³³ Que mü'ane mitanaqui'eri tita mütiutahecüataxü, mücüri niyu'inüaritüani müpaü 'utaitü quename Cacaüyari yuri haine.

³⁴ Que mü'ane Cacaüyari meiyenü'a, mücü Cacaüyari niuquieyacü catinixatani. Cacaüyari nipitüani yu'iyari, que müreupaüme cati'inüatatü.

³⁵ 'Uquiyarieya yunive ninaqui'erieca. Nai tiniyetuirieni mamayasie.

³⁶ Que mü'ane nu'ayasie yuri müti'eri tucari mücaxüve canexeiyani. Que mü'ane yamücatiecamie nu'aya que maine, pücaheitimani tucari, masi Cacaüyari 'ihcacacu püyuhayeva.

4

Qesusiri 'uca Samariyatanacamätü que memütecuxatacai

¹ Mericüsü Ti'aitame tiniutamarieni Pareseusixi memü'enanacü quename Qesusi yumüireme teyü'üquitüvamete varayeitüvacai va'üyanecai, Vani hipame xeicüa va'üyanecacu.

² Qesusi yücümana pücavaruca'üyacai, teyü'üquitüvametemama püta mepüvaruca'üyacai.

³ Müpaü tiutamarietia Cureya neyeyani, hutarietia Careretia ninuani.

⁴ Neuyevacaitüni Samariya cuieyarisie meutayunecü.

⁵ Hicü quiecarisie ninuani Samariya cuieyarisie Sicari mütiuyetevatie. Mana canehurani cuie Cacuvu yunive mumi Cuse.

⁶ Pusu Cacuvu müvati'inixü mana nitiniereni. Mericüsü Qesusi 'uxetü yeiyacü ya'aretü mana nacateitüni pusu tesie tuca.

⁷ Mericüsü 'uca mana caninuani Samariya quiecame cuhanünetü. Qesusi müpaü tinitahüave, Queneneuharitüa.

⁸ Teyü'üquitüvametemama quiecarie hixüapa mene'uvacaitüni 'icuai meheunanaiyuca.

⁹ Hicü 'uca Samariyatanaca müpaü tinitahüave, Quepaütütü 'ecü pemühuriyu ha pene-tivaviri ne nemüsamariyatanaca nemü'uca. Huriyusixi tixaü xepücatehexeiyia Samariyatari tahamatü.

¹⁰ Qesusi tita'ei, Xüca pe'imaicaque tita Cacaüyari matimicua, xüca pe'imaicaque quepai ha mümasivaviri, Queneneuharitüa ne'utaitü, 'ecüsü püta pepünesitavavirieniqueyu, nepümasiharitüaniqueyu ha muhanesie mieme.

¹¹ Mücü rehüave, Neuxei, hanüveme pepücahexeiyia. Pusu peucateva. Haque pepeix-eiya mücü ha muhanesie mümieme.

¹² Ta'uquiyari Cacuvu nive'emetücaitüni 'icü pusu mütasü'umi. 'Ena nitiharevecaitüni 'iya, nivemamata tevamamata. 'Ecü masi que petive'eme que mücü.

¹³ Qesusi nita'eiya, Yunaitü 'icü ha memütihareve tavari mepeuharicuni.

¹⁴ Que mü'ane manuhareni ne ne'iharitüayu tavari hasuacua pücaheuharimücünü. Masisü mücü ha nemiharitüani, mücü haixa canayeimücü hesiena 'atineicatü tucari mücaxüve 'ipitüatü.

¹⁵ 'Uca müpaü tita'eiyaxü, Neuxei, 'icü ha queneneuharitüa tavari nemücaheuharimücünicü, 'uvapai nemücahanünenicü.

¹⁶ Tita'ei, Mericüte, 'acüna quene'iniemie, 'uvapai xequenacüne.

¹⁷ 'Uca müpaü tita'ei, Nepücarecacüna. Qesusi müpaü tinitahüave, 'Erite, 'aixüa pecanainenin nepücarecacüna pehaitü.

¹⁸ Yu'auxüme pepüvarexeiyacai 'acünama. Mücü meta, hicü pemeixeiya, mücü püca'acüna. 'Ayumieme xasunicü peputaine.

¹⁹ 'Uca müpaü tita'ei, Camü, nemanetimani 'ecü, tixaxatame pecanihücütüni.

²⁰ Tame ta'uquiyarima 'icü yemurisie mecaniyutinenevivacaitüni. Xeme xeniutiyua-neni quename heuyevese Querusareme memüyutinenevivani.

²¹ Quesusi tita'ei, Neuxei 'uca, yuri quenetine'eririeca. Tucari canaye'amücü quepau-cua nenevieri xemüca'ipitüaca yu'uquiyari 'icü yemurisie ni Querusareme.

²² Xeme nenevieri xepipitüa que mü'ane xemücamate. Tame püta nenevieri tenipitüaca que mü'ane temümate, vicueisitüarica mayeneicacü Huriyusixi tahesie.

²³ Masi tucari canaye'amücü, hicü canaye'aniri, quepaucua müme yuricü memüyutineneviva nenevieri memipitüani yu'uquiyari yu'iyaricü yuri me'utiyuatü. Mücü meta, ne'uquiyari müya me'aneneme nivacuvauneni nenevieri memipitüanicü.

²⁴ Cacaüyari can'i'iyaritüni. Neuyeveca müme nenevieri memipitüa yu'iyaricü memip-itüanicü yuri me'utiyuatü.

²⁵ 'Uca tita'ei, Ne necatinimaica quename 'uhamie Mesiya Cürisitu heiserie mupitüarie mütiteva. Quepaucua munuani 'iya, nai catatinitahecüatüamücü.

²⁶ Quesusi tita'ei, Nesü necanihücütüni 'ahamatü nemüticuxata.

²⁷ Hicü teyü'üquitüvamete mecaniu'axüani. Meniuhüxiyani 'ucamatü müticuxatacaicü. Siepüre xevitü 'asipüca'utayü, Tita peticuvaune, titayari hamatüana peticuxata nusu.

²⁸ Hicü 'uca yuye'ü 'ucu'eirieca quiecarisie neyani. Müpaü tinivaretahüave 'uqisi,

²⁹ Camü xequene'ixüariyu tevi münereahēcüatüa nai que nemütiuyuri. Caticürisitu 'icü.

³⁰ Quiecarisie mecanayecüne, hepana menahucaitüni.

³¹ Mericüsü mexi 'ame'ahucai, teyü'üquitüvamete menita'inieni müpaü me'utiyuatü, Ti'üquitame, quetineucuacari.

³² 'Iya müpaü tinivarutahüave, Ne 'icuai necanexeiyani xemüca'imate xeme.

³³ 'Ayumieme müpaü meteniyücühüavecaitüni teyü'üquitüvamete, Xevitü cati'atüiri catimi.

³⁴ Quesusi tivarutahüave, Que nemüticamie tita mütinaque 'iya munesiheyenü'a, 'uxi-mayasicaya que nemütinüxime, mücü canine'icuaitüni.

³⁵ Xeme müpaü xecate'utiyuane, Nauca meseri tixüyu 'isanari naye'amücü. Camü müpaü nepütixecühüave, Xequenetaneniereni, vaxa xequenexeiyani. 'Aixüa ni-vavaquiniri xemüca'isanacü. Hicü

³⁶ 'isaname catini'ivaneni. Nicuxeürieni tita mütiutixuaverixü, tucari mücaxüve memex-eiyanicü, 'esame 'isanamematü yaxecüa memüyutemamavieacü.

³⁷ 'Icü hepaüsita niuqui yuri paine, Xevitü cani'esametüni, xevitüta ti'isaname maine.

³⁸ Ne nepüxeheutanü'axüa xemüca'isanacü xemücateha'uximayacaisie. Hipatü mecateni'uximayacaitüni. Va'uximayasica xehesie tiniunaque.

³⁹ Mericüsü yumüiretü mana quiecatari Samariyatari yuri mecateniuta'erieni hes-iena 'uca tiutahecüatacu yuniuquicü ya'utaitü, Nai que nemütiuyuri canetiniuta-hecüatüani.

⁴⁰ 'Ayumieme Samariyatari hesüana me'u'axüaca mecanita'inieni vahesüa müyuhayevacü. Mana huta tucari niyuhayeva.

⁴¹ Hipatüta yumüiretü yuri mecateniuta'erieni niuquieyacü.

⁴² Müpaü metenitahüave 'uca, Hicürixüa 'aniuquicü xecüa yuri tepücate'erie. Tameri tecani'enieni, tecatenimaica 'icü yuricü cuiepa memütama vavicueisitüvame mühücücü.

Quesusi que mürenayehüa ti'aitame parevivameya nu'aya

⁴³ Mericüsü huta tucari 'anucayacu mana neyani. Carereya caninuani.

⁴⁴ Quesusi yücümana tiniutahecüata quename tixaxatame yucuepa 'aye'aveme ca'eriva.

⁴⁵ Peru quepaucua Carereya munua Carereyatari mecanitanaqui'erieni nai mete'uxeiyaca que müreyurienecai Querusareme 'ixüararipa. Mümeta mecanecu'ixüara.

⁴⁶ Mericüsü hutarieca Canasie ninuani Carereya cuieyarisie ha vinu mayeitüasie. Xevitü cuiepa ti'aitame müparevivameyatücai mana niuyeicacaitüni. Nu'aya tinecuyecaitüni Caperünaumesie.

⁴⁷ TiutamariECA 'iya quename Qesusi Cureya heyetüa Carereya nua, hesüana caneyani. Nitavavirieni mana müyemiecü, menayehüanicü nu'aya. Mücü nemüximecaitüni.

⁴⁸ Qesusi 'ayumieme müpaü tinitahüave, Cari xüca 'inüarite xecaxeiyani, mamari-vavemeta, yuri xepücateta'erienicuta.

⁴⁹ Mücü ti'aitame parevivameya müpaü tinitahüave, Neuxei, mana quenemie nenive camüvecacu cuerietü.

⁵⁰ Qesusi titahüave, Quenemie. 'Anive nayeyuriniri. Hicü mücü tevi yuri tini-uta'erieni niuquieyasie Qesusi que mütitahüavixü. Neyani.

⁵¹ Mana heutamiecacu te'uximayatametemama menenucunaque metehühavetü niveya mayeyuricüri.

⁵² 'Iya niuta'ivauni ya'utaitü que 'upaucucacu manayeve. Müme müpaü metenitahüave, Tacai 'esiva cüa caviecacu cahüiyatü nayani.

⁵³ Hicü quemasieya tintimani 'ana maye'acaicü quepaucua Qesusi mütitahüavixü, 'Anive nayeyuriniri. Mücüri yuri tiniuta'erieni, yunaitü hesüana quiecatarita.

⁵⁴ 'Ipaü hutarieca 'inüari tiniuyurieni Qesusi Cureya heyeyaca Carereya nuaca.

5

Ticuicame Vetesita mayecatei

¹ Mericüsü 'arique Huriyusixi va'ixüarari naye'ani. Qesusi Querusareme neutiyune.

² Querusareme ha mana niyemacaitüni Muxasi Vaquitenie hura. Hepürayusixi va-niuquicü Vetesita tiniuyetevacaitüni ha muyemacai. 'Etüpivari niye'ucaitüni 'auriena 'auxüvitü.

³ Mücütüa mecanayetecaitüni yumüiretü tecuicuicate, memacücüpe, memühurietüca, memümamavavaqui, meta'icuevatü ha mücuyuitüarienicü.

⁴ Heiva mana niuta'axecaitüni niuqui tuayame. Ha nicuyuitüvacaitüni. Que mü'ane meri mana munua ha 'ucuyuitüariecu nanayeveni sepa que müticuyecai.

⁵ Mericüsü xevitü tevi mana nayecateitüni xei teviyari heimana tamamata heimana 'atahaica viyari müticuyecai.

⁶ Qesusi 'ixeyaca mana 'ucaime, heitimaica müixa müyuriecaicü, müpaü tinitahüave, Peti'avaüriya pemanayeveni.

⁷ Ticuicame müpaü tinita'eiya, Neuxei 'uqui, havaicü tevi munesiheucahüani hapa quepaucua ha mucuyuitüarie. Mana ne'ucamiecacu xevitü meri mana caninuani.

⁸ Qesusi tinitahüave, Quenanucucuxi, 'a'itari quenanucucue'i, quenecuyeicani.

⁹ Cuitüva 'aixüa reu'erietü nayani tevi. Yu'itari nanucucueni, nicuyeicacaitüni.

Meriüsü mücü tucari 'uxipiya tucari canihücütücaitüni.

¹⁰ 'Ayumieme Huriyusixi müpaü metenitahüave 'iya manayehüiya, Hicü 'uxipiya tucari canihücütüni. Heiserie pepücahexeiya 'a'itari pemanucucuenicü.

¹¹ Mücü müpaü tivaruta'ei, Que mü'ane 'aixüa nereu'eriecame munesi'ayeitüa, mücü canetiniutahüave, 'A'itari quenanucucue'i quenecuyeicani.

¹² Müme müpaü metenita'ivaviya, Que püpaicü mücü tevi müya mümatiutahüavixü, Quenenucucue'i quenecuyeicani.

¹³ Manayehüiya 'asipücatimaicai que müpaicütücai, metüacü Qesusi yumüiretü me'u'uvacacu mana.

¹⁴ Hicü 'ariquemüca Qesusi nitaxeiya tuqui curaruyarita. Müpaü tinitahüave, Camüsü 'aixüa pereu'erietü pecanayani. Tavari 'axa pepücareyurieneni capa vaüca pe'u'itüarienicü masi.

¹⁵ Tevi neyani. Müpaü tinivarutahüave Huriyusixi quename Qesusi hücütücai que mü'ane 'aixüa reu'eriecame meyeitüa.

¹⁶ 'Ayumieme Huriyusixi meniveiyacaitüni Qesusi müpaü mütiyurieneacai 'uxipiya tucarisie.

¹⁷ Quesusisü müpaü tinivaruta'eiya, Ne'uquiyari müya tiniu'uximayatani hicüque, neta müya netiu'uximayata.

¹⁸ 'Ayumieme masi cuini mieme menicuvautüvecaitüni Huriyusixi me'imienique, 'uxipiya tucari 'inüariyari mayeyetitüaximecaicü, masisü cuxi Cacaüyari müxatacaicü yu'uquiyaritüme, Cacaüyaripaü 'anetü 'ayuyetitüvatü.

Cacaüyari Nu'aya heiserie que mürexeiya

¹⁹ Hicü 'ayumieme Qesusi müpaü tinivaruta'eiya, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, nu'aya 'asipüca'yüve yücümana, que mütixeiya yu'uquiyari yatiyurieneme xeicüa püyüve. Tita mütiyuriene 'iya, müpaüta yaxeicüa tiniyurieneni nu'aya.

²⁰ Ne'uquiyari yunive pünaqui'erie. Naime catinixeisitüani que mütiyuriene 'iya. 'Icü que mütiyuriene 'esiva marivemecü xeicüa, yemecü nixeisitüamücü mamarivavemecü, xemühüxianicü xeme.

²¹ Ne'uquiyari mütivaranucu'uitüvapaü müquite, tucari mütivarupitüvapaü nu'ayata müpaü catinivaru'uitüvani müme müyuvaüriya müvaranucu'uitüanicü.

²² Mücü meta, ne'uquiyari xeime püca'inüata 'isücamepaü, masi heiserie nipitüani yunive 'isücamepaü mita'inüatacü naime,

²³ yunaitü ve'eme memü'eriecacü nu'aya, yaxeicüa ve'eme memü'eriepaü 'uquiyarieya yunive meiyenü'a. Que mü'ane ve'eme müca'erie nu'aya, ve'eme püca'erie 'uquiyarieyata meiyenü'a.

²⁴ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane nenuqui mü'enie, yuri ti'eririetü 'iya munesiheyenü'a, mücü tucari mücaxüve canexeiyanü. 'Isücame huxie pücatacueviyani, masi niuyupata, camüquitüri, 'ayeyuritü püta hicü.

²⁵ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, tucari naye'amücü, hicüri naye'aniri, quepaucua müquite memi'enienü Cacaüyari Nu'aya 'utaniucame. Müme memü'enanani mecanayeyuyuricacuni.

²⁶ Ne'uquiyari yücümana tucari que mürexeiya, müpaü yaxeicüa tinipitüani yunive tucari mexeiyanicü yücümana.

²⁷ Heiserie tipitüata 'isücamepaü müva'inüatacü Yuri Tevi mühücücü.

²⁸ Tixaü xepücahüxiyaca 'icücü. Tucari naye'amücü quepaucua yunaitü memuca-teuqui memi'enienü 'iya 'utaniucame.

²⁹ Mepüvaticüneta. Müme 'aixüa memüteyuriecäi menanucu'uicuni tucari memüpütüarienicü, 'axa memüteyuriecäi mete'anucu'uni memanutaxüriyanicü.

Que memüte'ihecüata Cürisitu

³⁰ Ne necümana 'asinepücatiyüve. Que nemüti'ena, müpaü nepütiva'inüata 'isücamepaü neyüanetü. Que mütiheiserie nepüva'inüata nemüca'icuvaunecü tita münétinaque ne, tita mütinaque 'iya munesiheyenü'a püta nemücuvaunecü.

³¹ Ne xüca nehepaüsita netihecüatanique, yuricü nepücatihecüataniqueyu.

³² Xevitü 'ecaniuyeicani mütihecüata nehepaüsita. Necatinimaica 'iya yuri mütihecüatacü nehepaüsita que mütihecüata.

³³ Xeme Vanisüa xecanivarenü'ani. Mücü tita yuri müraïne hepaüsita tiniutahecüata.

³⁴ Ne masi nepüca'itanaqui'eri tita teüteri memütehecüata nehepaüsita, perusü 'ipaü necaniutainenü xemütavicueisitüarienicü xeme.

³⁵ 'Iya cüxeme canihücütücaitüni tatü hecüarivietü. Xeme xeniyuvaüriyacaitüni xemüyutemamaviecacü 'iya yatixehcüariviyacacu yareutevitü.

³⁶ Mücü nehepaüsita mütihecüata, mücü masi türücaüyemecü catinihecüatani, tita mütihecüatacäi Vani 'esiva xeicüa tihecüatacäcä. Tita nemütiyuriene, ne'uquiyari que münetiupitüa nemeye'atüanicü, 'icü 'uximayasica que nemütiyuriene, 'icü nehepaüsita tinihecüatani quename ne'uquiyari nesiheyenü'a.

³⁷ Mücürita ne'uquiyari munesiheyenü'a, mücütütü nehepaüsita tinihecüatani. Xeme hasuacua xepüca'i'enievave 'utaniucame, xepüca'ixeyavave que mütiyuxexeyia.

³⁸ Niuquieya xepücahexeyia xehesie yuhayevame yuri xemücate'i'eririecü que mü'ane 'Iya meiyenü'a.

³⁹ 'Utüaricasie xequetenecuvava, müpaü xemütecü'erivacü quename mücücü tucari mücaxüve xehexeyia. Mücütütü canihücütüni tita nehepaüsita mütihecüata.

⁴⁰ Xepücayuvaüriya nehepa xemahuni tucari xemexeyianicü.

⁴¹ Tita teüteri memütexata visi menetexeyatü, mücü nepüca'utanaqui'eri.

⁴² Siepüre nepüxehetima xeme, xemücayuhavevacü xe'inaqui'erietü Cacaüyari.

⁴³ Ne necaninuani ne'uquiyarisüa nemietütü. Xemerü xepücanesi'utanaqui'eri. Xüca xevitü nuani yuhesüa miemetütü püta, xecanitanaqui'ericuni 'iya.

⁴⁴ Que xeteyüvave yuri xemüteta'erienicü xüca xe'itanaqui'erieni tita xemütexata visi xeteyuxeyatü, xücarita xecatecuvautüveni 'iya muyuxevi Cacaüyaritütü visi mütiexeyianicü xeme.

⁴⁵ Müpaü xepücatecu'erivani quename nexetaxaneta ne'uquiyari huxie. Xevitü 'acani-uyeicani müxexaneta. Muisexi canihücütüni. Hesiena xeniu yuri xepüte'erie.

⁴⁶ Xücasü yuri xete'eriecaque Muisexisie, nehesietari yuri xepüte'eriecaqueyu. 'Iya nehepaüsita tiniuti'utüani.

⁴⁷ Xüca 'iya 'utüaricayasie yuri xecate'erieca, queri yuri xeteta'erieni tita nemüticuxatasie.

6

Que mütiivarumi 'auxüme miriyari

(Mateu 14:13-21; Maricuxi 6:30-44; Rucaxi 9:10-17)

¹ Mericüsü 'arique caneyani Qesusi. Carereya haracunayarisie Tiveriya müracutevasie 'anutaüye neta'ani.

² Yümüiretü mecanicuveyiatüvecaitüni teüteri 'inüari memüxeyacaicü que mütiyurienecai tecuicucate vahesie.

³ Hicü hürisie neutiyune Qesusi. Mana necateitüni, teyü'üquitüvametemamata metehetitecai hamatüana.

⁴ Mericüsü Huriyusixi va'ixüarari Pasicua mütiteva nahuracaitüni.

⁵ Hicü Qesusi heutaniereca, yumüireme varuxeyaca hepana me'atihume, müpaü tinitahüave Piripe, Haque tepeinanaiyu pa 'ime memütecuanicü.

⁶ Müpaü tiutayü 'i'isipatü. Mücüsietü tinimaicaitüni que mütiyurieniquecai.

⁷ Hicü Piripe nita'eiya, Pa huta sienituyari 'inüariyarisie 'atü capütinaque vahesie mieme yuxexuitü 'esiva xEICÜA memita'üixüanicü.

⁸ Xevitü teyü'üquitüvametemama 'Atürexü mütitevacai Simuni Pecuru 'ivaya müpaü tinitahüave,

⁹ 'Ena puyeica temaicü sevara payari 'auxüvime huta quesüteyari vara'ütü. Perusü 'icü que tipaüme yumüireme vahesie mieme.

¹⁰ Qesusisü müpaü tiutayü, Xequenivaranucayasa teüteri. Mana vaüca nacu'üxayacaitüni. Hicü 'uquisi menanucayaxe 'auxüme miriyari meyupaümetü yacütüniquetü.

¹¹ Hicü Qesusi nenu'üni pa. Pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari tinivarumini mana memütitecai. Yaxeicüa tinivarumini quesüteta quepaü memüteucuaicuai.

¹² Hicü me'utihuxacu müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Xequeneucuxeüri tarimeyari manuyuhayevaxü capa reuyevenicü.

¹³ 'Ayumieme mecanicuxeürieni. Tamamata heimana huta quirivayari meniutihüniya tarimeyari tecua'amete memicu'eirie 'auxüme sevara payarisie mieme.

¹⁴ Mericüsü teüteri me'ixeiyaca 'inüari mütiuyuri müpaü meniutiyuanecaitüni, Cari yuricü 'icü canihücütüni 'iya tixaxatame cuiepa 'umamie.

¹⁵ Hicü retimaica Qesusi quename me'axüaniquecai me'iviyaquecai tiva'aitüvame memayeitüanicü, tavarari yuxaüta mana neutiyune hürisie.

Qesusi que mütiuyeicacai haracunasie

(Mateu 14:22-27; Maricuxi 6:45-52)

¹⁶ Mericüsü quepaucua tau macayunixü teyü'üquitüvamete mana meniucanexüani haracunapai.

¹⁷ Canuvacie mecayaxeca haracuna 'anutaüye menecüne Caperünaumepai. Hicü niucuyüleri. Qesusi vahesüa pücanuavecai cuxi.

¹⁸ Carima 'u'ecacacu haracuna niuyuanecaitüni.

¹⁹ Hicü yateva 'auxüme 'ataxeime quirumetüruyari me'uhutü mecanixeiya Qesusi haracunasie 'uyeicame canuva hepa 'amiecame. Meniutimamani.

²⁰ 'Iya müpaü tinivarutahüave, Ne nepühücü. Xepücaheumamaca.

²¹ Hicü meniuyuaüriya memitanaqui'erienicü canuvacie. Yapaucua canuva nivata-neni cuiepa haque memeucünecai.

Teüteri que memüte'icuvautüvecai Qesusi

²² Mericüsü 'uxa'arieca teüteri haracuna 'anutaüye memüti'ucai mecaniuneniere mana mucateicü xevitü canuva xeicüa, hipatü pücatixaü. Mepunenierixü Qesusi müca'acayerüvecai mücü canuvacie teyü'üquitüvamete vahamatü, masi teyü'üquitüvamete memecü yuhücüate.

²³ Hipatüta canuvate meneyecüne Tiveriya. Mana hura meniu'axüani haque pa memeticuai Ti'aitame pamüpariyusi 'ipitüacu Cacaüyari.

²⁴ Me'uneniereca teüteri Qesusi mana müca'uyeicacacü, teyü'üquitüvametemamata memüca'u'uvacaicü, mümetari canuvaciesie mecayaxeca menecüne Caperünaumepai me'icuvautüvetü Qesusi.

Qesusi pa tucari tiyupitüvame mühücü

²⁵ Haracuna 'anutaüye meheitaxeyaca müpaü metenitahüave, Ti'üquitame, quepaucua pepunua 'uvapai.

²⁶ Qesusi müpaü tivaruta'ei, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xepücanesicuvautüve 'inüarite xemüxeicü. Pa xemeticuaicü xemetihuxaicü püta xepünesicuvautüve.

²⁷ Xepücate'uximayaca 'icuai mütipünive xema'ivacü xeicüa. Xequetene'uximayaca püta xeme'ivacü 'icuai 'amütiterive tucari mücaxüve müxepitüa Yuri Tevi mütixemini. 'Uquiyarieya Cacaüyaritütü ni'inüaritüani 'iya.

²⁸ 'Ayumieme müpaü metenitahüave, Queri teteyurieca Cacaüyari 'uximayasicaya temüte'uximayacacü.

²⁹ Qesusi müpaü tivaruta'ei. 'Icü canihücütüni Cacaüyari 'uximayasicaya, yuri xemüte'eriecacü 'iya meiyenü'asie.

³⁰ Müme mete'icühüave, Mericüte, tita petiyuriene 'inüari, temixeyiacü, yuri temümateta'eririenicü. Que petiu'uximayata.

³¹ Tame tatevarima manana payari metenicuacaitüni macumavesie, que müre'uxa, Taheima mieme pa tinivamicuacaitüni.

³² Hicü Qesusi müpaü tivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, Mui-sexi capühücütücai que mü'ane müxe'umi mücü pa taheima mieme. Ne'uquiyari püta tinixemicuani tita yuricü mütipa taheima mieme.

³³ Que mü'ane taheima macaneica, tucari müvamicua cuiepa memütama, mücütütü canihücütüni Cacaüyarisüa mieme pa.

³⁴ Müme metehühüave, Ti'aitame, 'aheyemecü quetatineumicua 'icü pa.

³⁵ Quesusi müpaü tivarutahüave, Ne necanihücütüni pa tucari tiyupitüvame. Que mü'ane nehesüa müye'ani pücaheuhacamücüni. Que mü'ane nehesie yuri müti'erie havai pücaheuharimücüni hasuacua.

³⁶ Masi yanepütixecühüavecai, xepünesixeiya peru yuri xepücate'erie.

³⁷ Naime ne'uquiyari münepitüa nehesüa püye'ani. Que mü'ane nehesüa müye'ani, tacua nepüca'anuyehüani.

³⁸ Ne taheima nepüca'acane tita münepitüa yanemütiyurienenicü. Tita mütinaque 'iya munesiheyenü'a püta yanemütiyurienenicü nepacane.

³⁹ 'Ipaü catininaqueni 'iya munesiheyenü'a, nai münepitüa nemücaheiyehüanicü ni xeime, masi nemenucuquetüanicü tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare.

⁴⁰ 'Ipaürita catininaqueni ne'uquiyari, yunaitü memixeiya nu'aya, yuri memüte'erie hesiena, tucari mücaxüve memexeiyanicü. Ne nepüvaranucu'uitüani tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare.

⁴¹ Hicü Huriyusixi meniniuquixiecaitüni hepaüsitana müpaü mutayücü, Ne pa necanihücütüni taheima macane.

⁴² Müpaü meniutiyanecaitüni, 'Icü catiquesusi Cuse münu'aya. Tame quemasieya varusieya tepüvamate. Quetütü paine hicü taheima macane.

⁴³ Quesusi müpaü tivaruta'ei, Xepücani quixieca yusata.

⁴⁴ Xevitü püca'yüve nehesüa müye'ani, me xüca ne'uquiyari munesiheyenü'a 'enucuhana xeicüa püyüve. Ne tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare necanenucuquetüamücü.

⁴⁵ Texaxatamete vaxapasie müpaü catine'uca, Cacaüyari tiniva'üquitüaca yunaime. Yunaitü memü'enana ne'uquiyari que maine, memüteyü'üquitüa, müme nehesüa mecaniye'axüacuni.

⁴⁶ Perusü xevitü püca'ixeyave ne'uquiyari. Que mü'ane Cacaüyarisüa miemetütü 'amuyeica, mücü xeicüa canixeyaveni ne'uquiyari.

⁴⁷ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane nehesie yuri müti'erie, tucari mücaxüve canexeiyani.

⁴⁸ Ne pa tucari tiyupitüvame necanihücütüni.

⁴⁹ Xetevarima manana payari metenecuacaitüni macumavesie. Müme menecuini.

⁵⁰ 'Icü canihücütüni pa mayeyuri taheima macaneica tevi miticuanicü mücamünicü.

⁵¹ Ne necanihücütüni pa mayeyuri taheima macane. Xüca tevi 'icü pa 'uticuan, yuheyemecü payeyurini. 'Icü pa nemüyetuani ne, nevaiyari canihücütüni, cuiepa memütama vatucari cani'ayumiemetüni.

⁵² Hicü Huriyusixi meniuxamurietüvecaitüni yameteyücühüavetü, Quetütü püyüve 'icü yuvaiyari mütasimicua temiticuanicü.

⁵³ Quesusi 'ayumieme müpaü tinivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca xeca'iticanu Yuri Tevi vaiyarieya, xüca xuriyaya xeca'anü'ieni, tucari xepücahexeiya yuhasie.

⁵⁴ Que mü'ane nevaiyari mücüa'a nexuriya mü'ie, tucari mücaxüve canexeiyani. Tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare, necanenucuquetüamücü.

⁵⁵ Ne nevaiyari yuricü cani'icuaitüni, nexuriya yuricü cananu'ivani.

⁵⁶ Que mü'ane nevaiyari mücüa'a nexuriya mü'ie, mücü nehesie tiviyatü niyuhayevamücü, neta hesiena netiviyatü netinehayeva.

⁵⁷ Ne'uquiyari mayeyuri cuiepa que münepitüa'apaü, ne que nemürayeyuri ne'uquiyaricü, müpaürita yaxeicüa que mü'ane munesicua'a, mücüta canayeyuricamücü necümana.

⁵⁸ 'Icü canihücütüni pa taheima macane. Xetevarima que memüte'ucuai que memüte'ucui, müpaü püca'ane. Que mü'ane 'icü pa mücüa'a yuheyemecü canayeyuricamücü.

⁵⁹ Müpaü niutayüni Caperünaumesie ti'üquitatü tuquita.

Niuqui tucari mücaxüve hepaüsita

⁶⁰ Hicü 'ayumieme teyü'üquitüvametemama yumüiretü me'u'enanaca müpaü meniu-tiyuani, 'Icü niuqui canicuaniveni. Quepai püyüve mi'enieni.

⁶¹ Quesusi yu'iyarisie retimaica memüniuquixiecaicü teyü'üquitüvametemama 'icü hepaüsita, müpaü tinivarutahüave, 'Icücü xetetiquestamürique 'acu.

⁶² Qesü yüniqueyu xüca xe'ixeiyanique Yuri Tevi mana 'utimiecame haque meripai mecatei.

⁶³ 'Iyari canihücütüni tucari tiyupitüvame. Vaiyari 'asipüca'yüni. Tita nemütixecuxaxatüva ne, mücü cani'iyaritüni canitucaritüni.

⁶⁴ Peru hipatü xeme yuri xepücate'erie. Quesusi matüaripai nivamaicaütüni quehate müme yuri memücate'eriecai, timaicaita que mü'ane miyetuaniquecai.

⁶⁵ Müpaü tinicuxatacütüni, 'Ayumieme nepütixecühüave, xevitü mücayüve nehesüa müye'ani xüca ne'uquiyari müpaü catipitüaca.

⁶⁶ Mücü yümüiretü teyü'üquitüvametemama yucutama menitacüni, hamatüana mepüca'u'uvacairi.

⁶⁷ 'Ayumieme Quesusi müpaü tinivarutahüave tamamata heimana yuhutame, Xemerita xeteyuvaüriya xemüyehu.

⁶⁸ Simuni Pecuru müpaü tinita'eiya yucu'imavatü, Ti'aitame, quepai rahesüa tepütayehu. 'Ecüsü niuqui tucari mücaxüve hepaüsita pecanexeyani.

⁶⁹ Hicürixüa yuri tecateniuta'erieni, tecamanetimani 'ecü que mü'ane Cacaüyarisüa mümieme müpasie pemühücücü.

⁷⁰ Quesusi müpaü tivaruta'ei, Camü necatixe'anayexei tamamata heimana yuhutame xeme. Xevitü xeme Cauyumariepaü cani'aneni.

⁷¹ Mücü Cura Simuni nu'aya 'Isicariutitanaca nixatacütüni. Mücü niyetuaniquecütüni xevitü mühücütücai tamamata heimana yuhutatü.

7

Quesusi 'ivamama yuri que memücate'eriecai hesiena cuxi

¹ Mericüsü 'arique Quesusi Carereya niuyeicacütüni. Püca'yuvaüriyacai Cureya muye-icani Huriyusixi memicuvautüvecaicü me'imienique.

² Hicü Huriyusixi va'ixüarari nahuracütüni quepaucua xamaru memutiveviva.

³ 'Ivamama 'ayumieme müpaü metenitahüave, 'Uva peyeyame Cureya quenemie, 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete memixeyiacü tita pemütiyuriene.

⁴ Tevi 'avie capütiyuriene, ticuvaunetü yunaime vahürüpa mümarivanicü. Xüca müpaü petiyuriene, pemasiücüme quena'ayeitüa cuiepa memütama vahüxie.

⁵ 'Ivamamata yuri mepücate'eriecai hesiena.

⁶ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Ne netucari püca'aye'ave cuxi. Xeme tixaü xepücatetacuevi.

⁷ Cuiepa memütama mepüca'yüvave memüxe'uxive'erieca. Ne püta mecane-ni'uxive'erieca vahepaüsita nemütihecüatacü, tita memütayurie 'axa mü'anene nemutainecü.

⁸ Xemerixequene'ixüarayü. Ne cuxi nepüca'ixüaramie 'icüsie, netucari müca'aye'avecü cuxi.

⁹ Müpaü tivarutahüaveca Carereya niyuhayeva.

Quesusi que mütiuyuri 'ixüararipa quepaucua xamaru memutiveviva

¹⁰ Hicü 'ivamama meheu'ixüarayucacu 'iyata neyani 'arique, 'avie xEICÜa cayuhecüatatü.

¹¹ Hicü Huriyusixi meneicuvautüvecaütüni 'ixüararipa müpaü me'utiyaütü, Haque peyeica 'iya.

¹² Teüteri vaüca mepütecuxatacai hepaüsitana, 'avie xeicüa. Hipatü müpaü meniutiyuanecaitüni, Masi 'aixüa pütüca'iyari. Hipatüri mete'utiyuanecai, Tixaüsietü püvareuyexürüva teüteri.

¹³ Masi xevitü teüteri vahürüpa pücatixatacai hepaüsitana yunaitü memüvamacarücaicü Huriyusixi.

¹⁴ Hicü 'ixüarari hixüapariecari Qesusi neutiylene tuquipa. Mana tini'üquitacaitüni.

¹⁵ Huriyusixi menihüxiyacaitüni yame'utiyuatü, Queri timaive 'icü 'utüarica. Pücatiyuti'üquitüave.

¹⁶ Qesusiri 'ayumieme müpaü tinivarutahüave, Tita nemüti'üquita nehesüa pücamieme. Que mü'ane munesiheyenü'asüa püta canimiemetüni.

¹⁷ Xüca tevi yuvaüriyani yamüticamienicü tita mütinaque 'iya, catinimaicamücü tita nemüti'üquita hepaüsita, xüca Cacaüyarisüa miemetüni, me xüca necümana ne'utaineninusu.

¹⁸ Que mü'ane yücümana mutaine catinicuvauneni visi müticühüavarüvanicü. Que mü'ane müticuvauneni visi müticühüavarüvanicü 'iya meiyenü'a püta, mücü yuri paine, tita müticatheiserie pumave heisiena.

¹⁹ Camü Muisexi catixe'upitüa 'inüari niuquiyari xemeixeiyanicü. Perusü ni xevitü xeme yapücaticamie 'inüari niuquiyarisie. Titayari xenetecuvautüve xenesimienique.

²⁰ Teüteri müpaü mete'ita'ei, Cari cacaüyari 'axa mü'ane pümasinü'ü. Quepai masicuvaune masimienique.

²¹ Qesusi müpaü tivaruta'ei, Ne 'uxipiya tucarisie heiva xeicüa tixaütü nepütüyuri, peru yunaitü xecanihüxiyaca.

²² 'Ayumieme meta Muisexi nixe'upitüani xitequiya 'inüariyari. Muisexisüa pücamieme, tatevarima vahesüa püta canimiemetüni. Peru 'uxipiya tucarisie xepi'inüaritüa 'uqui nunusi.

²³ Xüca 'uqui 'uxitequieni 'uxipiya tucarisie Muisexisüa mieme 'inüari niuquiyari müca'ayeitüarienicü, que xeneteheca ne nai 'aixüa reu'eriecame nemayeitüacü xeime tevi 'uxipiya tucarisie.

²⁴ Que mütüyuxexeiya xeicüa niuqui xepücavevieca, que mütitheiserie püta xequenevevieca niuqui.

Caticürisitu 'icü, que memutiyanecai

²⁵ Hicü Querusaremetari hipatü 'ayumieme müpaü meniutiyuanecaitüni, 'Icü catihücü memicuvautüve me'imienique.

²⁶ Camü yunaima vahürüpa catinicuxatani, 'asimepücatehehüave. Ta'uquiyarima xüari yuricü mepücaheitima 'icü mütürisitu heiserie mupitüarie.

²⁷ Perusü tame tecanimaica 'icü haque memieme. Quepaucua munuani Cürisitu, xevitü 'asipücatimaica haque memieme.

²⁸ Hicü Qesusi müpaü tiniuhiva tuqui curaruyarita ti'üquitatü, Xeme xenetemate 'acu, haque nememieme xetemate. Ne necümana nepücanua. Masi yuri canainenin 'iya munesiheyenü'a. Xeme xepüca'imate.

²⁹ Nesü necanimaica hesüana nemümiemecü, munesiheyenü'acü.

³⁰ Hicü mecanicuvautüvecaitüni me'iviyaque. Xevitü püca'ivi tucarieya müca'aye'avecaicü cuxi.

³¹ Teüteri yumüretü yuri mecateniuta'erieni hesiena. Müpaü meniutiyuanecaitüni, Quepaucua munuani Cürisitu, masi vaüca catiyurieneni 'inüarite, 'e'ivatü 'icü que mütüyuriene.

Pareseusixi que memütevaretanü'a tupirisixi memiviyacü Qesusi

³² Hicü Pareseusixi meniva'eniecaitüni teüteri hepaüsitana vaüca metecuxatame. Mara'acate memühüritüariecai Pareseusixi vahamatü mecanivaretanü'ani tupirisixi memiviyacü.

³³ Hicü müpaü niutayüni Quesusi, Yareutevitü cuxi xehamatü neniuyeicamücü. 'Arique 'iya münesiheyenü'asüa nepüyemie.

³⁴ Xepünesicuvautüveni peru xepücanesitaxeiya. Mücü meta, haque nemeyeicani xepücaývave xemeta'axüani.

³⁵ Huriyusixi müpaü meteniyücühüavecaitüni, Que tiyune 'icü temüca'itaxeiyacü. Cüriyecusixi vasata memeutayeixüa vahesüa catiyemie, Cüriyecusixi tivareti'üquitüanique.

³⁶ Qesü 'icü titita niuqui müya mutaine, Xepünesicuvautüveni, xepücanesitaxeiya, haque nemeyeicani xepücaývave xemeta'axüani, haitü.

Hatüapaü mü'anene ha muhanesie miemepaü

³⁷ Hicü ve'eme tucarisie 'ixüarari heutiparirümecacu, mana niuvecaitüni Quesusi. Nahivacaitüni müpaü 'utaitü, Xüca tevi heuharimücüni, nehesüa quenuani, que'anuhareni.

³⁸ Que mü'ane nehesie yuri müti'erie, 'utüarica manuyünepaü, hatüapaü 'anenetü canihaneicamücü taütana ha muhanesie miemepaü 'anenetü.

³⁹ Müpaü niutayüni 'Iyari xatatü memitanaqui'erieniquecai müme yuri memüteta'erieniquecai hesiena. Mücü 'Iyari mepücatanaqui'erivavecai cuxi Quesusi cuxi visi 'anetü müca'ayeitüarievecaicü.

Teüteri hixüata que memüte'uyusanaxü

⁴⁰ Hicü teüteri hipatü 'icü niuquite me'u'enieca müpaü meniutiyanecaitüni, Yuricü mücü tixaxatame canihücütüni 'icü.

⁴¹ Hipatüta mete'utiyanecai, Cari 'icü Cürisitu canihücütüni. Hipatüta mete'utiyanecai, Masi Cürisitu Carereya pücamiemetüni.

⁴² Camü 'utüarica müpaü caranuyüne, Cürisitu Raviri püxiüyarieyatüni, quiecarisie Raviri mecateisie pümiemetüni Verenisie.

⁴³ 'Ayumieme teüteri hixüata meniyusana cümana.

⁴⁴ Hipatüta müme meniviyaucaitüni, perusü xevitü püca'ivi.

Tevi hasuacu pücatixatacai 'icü müticuxatapaü, que memutiyanecai

⁴⁵ Hicü tupirisixi meniu'axüani mara'acate memühürütüariecai vahesüa Pareseusixi vahesüa. Mümeri müpaü metenivarutahüave, Titayari xecate'i'atüa.

⁴⁶ Tupirisixi müpaü meteveruta'ei. Tevi hasuacuari pücatixatacai 'icü tevi müticuxatapaü.

⁴⁷ Hicü Pareseusixi müpaü meteveruta'ei, Cari xemeta xepeuyexüriya.

⁴⁸ Camü te'aitamete Pareseusixi que mü'ane müme hesiena yuri pütiuta'eri.

⁴⁹ Peru 'icü teüteri 'inüari niuquiyari memücamate 'axa mepütecühüavarüva.

⁵⁰ Hicü 'iya meripai Qesusisüa munua yüvicüta Nicuremu müpaü tinivarutahüave, xevitü mühücütücaicü müme,

⁵¹ Camüsü ta'inüari niuquiyaricü tepüca'enutahüani tevi xüca meri teca'i'enieni que mutaine, xüca teca'imaica que mütiyuriene.

⁵² Mümeri müpaü metenita'eiya, Qesü 'ecütari Carereya petimieme. Quetinecuvava, quetinexeiyani Carereyasie müca'ayenevecü tixaxatame havaicü.

'Uca muviyari xeime cünayamame meyucumaüvacacu

⁵³ Yuxexuitü yuquie mepeutayeixüa.

8

¹ Qesusisü yemurisie neyani Huriva Matü'u müracutevasie.

² Ximeri tavari tuquipa ninuani. Yunaitü teüteri hesüana meni'axecaitüni. Mana 'ayerüca tiniva'üquitüacaitüni.

³ Hicü te'utüvamate Pareseusixi vahamatü mecani'atüirieni 'uca muviyarie xeime cünayamame meyucumaüvacacu. Hixüapa me'itaqueca

⁴ müpaü metenitahüave, Ti'üquitame, 'icü 'uca caniuviyarieni xeime cünayamatü meyu-cumaüvame.

⁵ 'Inüari niuquiyarisie Muisexi müpaü catatinu'aitüani tetexicü temüvatituaxanicü müya memüyüa. Camüsü que petayüni 'ecü.

⁶ Müpaü meniutiyuani me'i'isipatüvetü me'itaxanetaque. Qesusisü 'anacatusireca, cuiepa tiniuta'utüani yu'itüvamecü.

⁷ Müme 'ameteheuterecu meheicu'ivaviyatü, 'iya nanucuqueni. Müpaü tinivarutahüave, Que mü'ane xeme 'axa mücatiurieve, mücü meri pitatuaxa tetecü.

⁸ Tavari 'anacatusireca, cuiepa tiuta'utüa.

⁹ Mümeri memü'enana, va'iyari vatate'acacu, meneutayeixüani yuxexuitü me'ayecücatü, 'uquiravesixi meri. Qesusi yuxaüta niyuhayeva, 'uca hixüapa muvecai tiyuhayevaxüta.

¹⁰ Hicü 'anucuqueca Qesusi, hipame cavaxeyatü, 'uca xeicüa, müpaü tinitahüave, Neuxei, 'uca, haquevari müme masixanetamete. Xevitü 'ahesie carahüa.

¹¹ 'Iya tiutayü, Ti'aitame, haquevasü. Qesusi titahüavixü, Neta 'ahesie nepücatihüani. Quenemie, tavari 'axa pepücareyurieneni.

Qesusi cuiepa memütama vahecüarivivame mühücü

¹² Mericüsü Qesusi tavari tinivarutixatüani müpaü 'utaitü, Ne cuiepa memütama vahecüarivivame necanihücütüni. Que mü'ane munesi'anuveiya yüvipa püca'uyeicani, masi hecüariya canexeiyacamücü tucaritüme.

¹³ Pareseusixi 'ayumieme müpaü metenicühüaveni, 'Ecü 'ahepaüsita xeicüa pecatini-hecüatani. Tita pemütihecüata püca'yuri.

¹⁴ Qesusi müpaü tinivaruta'eiya, Sepasü nehepaüsita nemütihecüata, tita nemütihecüata puyuri nemütimatecü haque nememieme que nemütimie. Xeme 'asixepücatemate haque nememieme que nemütimie.

¹⁵ Xeme teüteri vahepaü xepüteyu'inüata. Ne püta tevi nepüca'inüata.

¹⁶ Masisü xüca ne'ita'inüataque, nepihecüatüaniqueyu tita yuricü müti'inüari nehexeyatü, nexaüta nemüca'uyeicacü, 'iya munesiheyenü'a nehamatü muyeicacü.

¹⁷ Mücü meta, xe'inüari niuquiyarisie müpaü catine'uxani, Yuhutatü teüteri tita memütetahecüata puyuri.

¹⁸ Mericüte, ne necanihücütüni que mü'ane nehepaüsita mütihecüata, ne'uquiyari munesiheyenü'a nehepaüsita tinihecüatanita.

¹⁹ Müme müpaü metenitahüave, Haqueri 'a'uquiyari. Qesusi müpaü tivaruta'ei, Xeme xepücanesimate ne, ne'uquiyarita xepücamate. Xüca xenesimaicaque ne, ne'uquiyarita xepümaicaqueyu.

²⁰ 'Icü niuquicü catinixatacaitüni tumini mahüriesie tuqui curaruyarita ti'üquitatü. Xevitü püca'ivi tucarieya müca'aye'avecaicü cuxi.

Que nemüreumie xepüca'yüvave xemeta'axüani, que mainecai

²¹ Hicü tavari müpaü tinivarutahüave, Nesü nepüyemie. Xepünesicuvautüveni, tita 'axa xemüteyuriesie xeteviyatü xecanicuicüni. Que nemüreumie xepüca'yüvave xemeta'axüani.

²² Huriyusixi 'ayumieme müpaü metenicuxatacaitüni, Yücümana catiyumieni müpaü mutayücü, Que nemütimie xepüca'yüvave xemeta'axüani.

²³ 'Iya müpaü tinivarutahüave, Xeme 'ena xepümiemete. Ne püta taheima necan-imietüni. Xeme 'ena cuiepa xepümiemete. Ne püta 'ena cuiepa nepücamieme.

²⁴ 'Ayumieme yanepütixe'utahüavixü xemücuini tita 'axa xemüteyuriesie xeteviyatü. Xüca yuri xecate'uta'erieni quename ne nehücü, xecanicuicüni tita 'axa xemüteyuriesie xeteviyatü.

²⁵ Müme müpaü metenicühüavecaitüni, 'Ecü que pepüpaicüte. Qesusi tivarahüave, Yemecü nepühücü tita nemütixecuxaxatüva.

²⁶ Vaüca necaneixeyani xehepaüsita nemüticuxatanicü, xehesie nemütihüpanicü. 'Iya munesiheyenü'a masi yuri canaineni. Tita nemütü'eni 'iya yahainecacu, mücü nepütivataxatüani cuiepa memütama.

²⁷ Müme 'asimepücatehetima yu'uquiyari müvacuxaxatüvacaicü.

²⁸ Hicü Qesusi müpaü niutayüni, Quepaucua xemenutihana Yuri Tevi, 'anari xepütehetimani ne nemühücücü, necümana 'asinemücatiyuriencü. Ne'uquiyari müneti'üquitüapaü, müpaü xEICÜA nepüticuxata.

²⁹ Mücü meta, 'iya munesiheyenü'a nehamatü caniuyeicani. Pücanesi'ucu'eiri nexaüta, neheyemecü yanemütüyuriencü tita mütinaque.

³⁰ 'Ipaü ticuxatacacu yumüiretü yuri mecateniuta'erieni hesiena.

Tita yuri maine canixetixünamücü, que mainecai

³¹ Qesusi 'ayumieme müpaü tinivarutahüave müme yuri memüte'ita'eriri Huriyusixi, Xeme neniuguisie xeteviyatü xüca xeyuhayevani, yuricü nehesüa miemete teyü'üquitüvamete xecanihümetüni.

³² Tita yuri müraine xecanetimaicuni. Mücü yuri maine canixetixünamücü.

³³ Müme müpaü metenita'eiya, Tame 'Apurahami tecanixiüyarimamatüni. Xeimesie mieme vaüriyarica tepücate'uti'uximayataxü hasuacua. Que pehaine, xexüxünitü xemacüne pemaine.

³⁴ Qesusi müpaü tivaruta'ei, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, yunaitü 'axa memüteyurie vaüriyarica meteni'uximayaca tita 'axa müti'anesie mieme.

³⁵ Mericüte, vaüriyarica müti'uximaya yuheyemecü 'apüca'uca quiecamepaü. Quiecame nu'aya püta 'apuca yuheyemecü.

³⁶ Xüca nu'aya xetixünamücü, panasi xexüxünitü xecanacünicuni.

³⁷ Ne nepütimate 'Apurahami xemüxiüyarimama. Siepüre xecanenicuvautüveni xenesimienique neniugui müyutexiecü xehesüa.

³⁸ Tita nemütixei ne'uquiyarisüa yanepüticuxata. Xemesüari tita xemüte'u'eni yu'uquiyarisüa yaxepütecachu.

³⁹ Müme müpaü mete'ita'ei, Tame ta'uquiyari 'Apurahami canihücütüni. Qesusi müpaü tivarutahüave, 'Apurahami xüca xexiüyarimamatüni, 'Apurahami que mütiyuriencai yaxequeteneyurica.

⁴⁰ Masi hicü xepünesicuvautüve xenesimienique. Ne necanitevitüni nemütixecuxaxatüva tita yuri müraine que nemütü'enaxü Cacaüyarisüa. Xehepaü capütüyuri 'Apurahami.

⁴¹ Xeme xe'uquiyari que mütiyuriene yaxetenicahuni. Mete'itahüave, Tametütü tavarusi que mü'ane mücacünayatücai, mücü pücatasi'utivevi. Xei 'uquiyariyari tecanex-eiyani Cacaüyaritüme.

⁴² Qesusi müpaü tivarutahüave, Xüca Cacaüyari xe'uquiyaritüni, xecaneni-naqui'eriecaqueyu ne. Ne Cacaüyarisüa necaneyeyani necaninuaniri. Mücü meta, necümana nepücanua. 'Iya püta caneneyenü'ani.

⁴³ Titayari xecateheitimaivave tita nemütixata. Xemüca'yüvecü neniugui xemü'enieni, 'ayumieme xepüca'iquema.

⁴⁴ Xeme yu'uquiyarisüa xecanimiemetetüni Cauyumariesüa. Xecaniyuvaüriyani yax-emüteyuriecacü tita mütihive'erie xe'uquiyari. 'Iya meripai catiniyumemivani. Tita yuri mürainesie tiviyatü 'apüca'uvecai, tita yuri müraine mumavecü hesiena. Quepaucua 'itaricacü müticuxata, yücümana tinicuxatani müti'itavacü, memüte'itava müva'uquiyaricü.

⁴⁵ Ne püta yuri nemainecü, yuri xepücanete'eriri.

⁴⁶ Que mü'ane xeme nehesie pürähüani, 'axa nemütüyuri 'utaitü. Me xüca yuri nehaineni, titayari yuri xecanete'eriri.

⁴⁷ Que mü'ane Cacaüyarisüa mümieme cani'enieca tita Cacaüyari müticuxata. 'Ayumieme xepücaheu'enana, Cacaüyarisüa xemücamiemetecü.

Cürisitu que 'amütiuyeicacai sutüapai

⁴⁸ Huriyusixi müpaü metenita'eiya, Cari 'aixüa teniutiyuaneni quename 'ecü pe-samariyatanaca, quename cacaüyari 'axa mü'ane masinü'ü.

⁴⁹ Qesusi tivaruta'ei, Neri cacaüyari 'axa mü'ane pücanesinü'ü. Masi 'aye'ame ne'erietü nepixata ne'uquiyari, xeme püta ne'aye'ame xecanesi'erietü xepünesixata.

⁵⁰ Ne tixaü nepücaticuvaune visi nemüticühüavarüvanicü. Que mü'ane müticuvaune visi nemüticühüavarüvanicü, que mü'ane 'isücamepaü müva'inüata, mücü 'acaniuyeicani.

⁵¹ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca tevi neniuguisie yaticamieni, hasuacua pücahetimani müya.

⁵² Huriyusixi müpaü mete'itahüave, Hicürixüa tepütehetima cacaüyari 'axa mü'ane mümasinü'ü. Camü 'Apurahami caniumüni, texaxatameteta mete'ucui. 'Ecüsü müpaü pecanaineni, xüca tevi neniuguisie yaticamieni, müya pücamaica hasuacua.

⁵³ 'Ecü que petive'eme ta'uquiyari 'Apurahami 'asicayüvecacu. Mücü caniumüni, texaxatameteta mete'ucui. Titari pera'ayeitüaxime.

⁵⁴ Qesusi tivaruta'ei, Xüca ne visi nehainenique nehapaüsita, tixaü pücatihücütüni queyu visi que nemüticühüavarüvaniqueyu. Ne'uquiyari canihücütüni que mü'ane visi maine nehapaüsita. Xeme yaxeputiyuane quename xecacaüyari 'iya.

⁵⁵ Masi xepücaheitimaivave. Nesü püta necanimaica. Xüca nehainenique quename neca'imate, xehapaü neti'itavatü nenayaniqueyu. Masiri necanimaica, niuquieyasie yanepüticamie.

⁵⁶ Xe'uquiyari 'Apurahami cuini mieme tiniyutemavieca netucari ha'erivatü mixeiya-cü. Nixeiya, tinaqui'acai.

⁵⁷ Huriyusixi 'ayumieme müpaü metenitahüave, 'Ecü huta teviyari heimana tamamata viyari pepücahü. Que petixei 'Apurahami.

⁵⁸ Qesusi tivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'Apurahami 'aca'uyeicacacu cuxi, 'aneniuyeicani ne.

⁵⁹ Hicü 'ayumieme tetexi mecaniutitücü me'ituaxaque. Qesusi niyuti'avieta, tuqui curaruyarita nivayeyani vasata 'umietü.

9

Qesusi que mürenayehüa tevi 'acüpetü mutinuivaxü

¹ Hicü mana 'uyemietü tevi niuxeiya 'acüpetü mutinuivaxü.

² Teyü'üquitüvametemama müpaü metenita'ivaviya, Ti'üquitame 'acu, quepai 'axa pütüyuri, 'icü 'axa tiuyuri, 'uquiyarimama nusu 'axa mepüte'uyuri, 'acüpetü mutinuivaxü.

³ Qesusi müpaü niutayüni, 'Icü müpaü püca'ane 'axa mütiuyuricü, ni 'uquiyarimamata 'asimemüte'uyuricü müpaü püca'ane. Mümasiücürecü Cacaüyari que mütiyuriene hesiena püta cani'aneni.

⁴ Caneuyeveca 'iya munesiheyenü'a que müti'uximaya, yanemütiyurienenicü ne 'uhecüacacu cuxi. Yüriya 'acanamieni quepaucua mücayüve müti'uximayaca.

⁵ Quepaucua cuiepa nemuyeica, necanihecüariyatüni cuiepa memütama vahesie mieme.

⁶ Müpaü 'utayüca niuta'aüsicavieni cuiepa. Haxu 'uhaviyaca yu'aüsicacü, hüxitana haxu nevirixüani.

⁷ Müpaü tinitahüave, Quenemie, mana quenehütaimami ha mayema Siruhe müracutevasie, taniuquicü Mutanü'arie müracutevasie.

Hicü neyani, nanacahütaima, heunieretü 'ayaca, nacunuani.

⁸ Hicü 'auravatariri, mümeri meripai memixeiyacai rimusinavieneme, müpaü meniutiyuanecaitüni, 'Icü catihücü mana mutiyeixacai müticu'ivavacai.

⁹ Hipatü mete'utiyuanecai, 'Eri, 'iya pühücü. Hipatüta mete'utiyuanecai, Tixaüsüari, hepaüna pütüyuxexeiya xeicüa. 'Iyasü müpaü nainecaitüni, Ne nepühücü.

¹⁰ Hicüsü müpaü metenitahüave, Mericüte, que petiunieritüarie.

¹¹ 'Iya müpaü tivaruta'ei, Mücü tevi Qesusi mütiteva haxu 'uhaviyaca nehüxita canenaviriexüani. Müpaü netiutahüavixü, Siruhe quenemie quenehütaimamie. Neheyaca ne'anacahütaimaca nepanutanierixü.

¹² Müme metehühüave, Haqueri mücü. Hauqui, tiutayü.

Pareseusixi que memüte'ita'ivaviyaxü macüpecai manayehüiya

¹³ Mericüsü Pareseusixi vahesüa mecaneivitüni macüpecai.

¹⁴ 'Uxipiya tucari nihücütücaitüni quepaucua Qesusi haxu muhaviyaxü menutanieritüa.

¹⁵ 'Ayumieme tavarı menita'ivaviya Pareseusixi que tiunierixü. 'Iya müpaü tivarutahüave, Haxu pünesi'aviriexüa nehüxita, nepanacahütaimaxü, hicü nepeuniere.

¹⁶ Pareseusixi hipatü 'ayumieme müpaü meniutiyuanecaitüni, Xüari 'iya tevi Cacaüyarisüa pücamieme, 'uxipiya 'inüariyarisie yamücaticamiecü. Hipatü mete'utiyuanecai, Quepaü tiyüve tevi 'axa mütiyuriene 'inüari 'ipaü 'aneneme mütiyuriene. Hixüata mepuyusanaxüa.

¹⁷ 'Ayumieme tavarı müpaü metenitahüave macüpecai, Que pe'utaine 'ecü 'iya hepaüsita. Pümasi'anutanieritüa. 'Iya rainecai, Catinixaxatametüni.

¹⁸ Hicü Huriyusixi yuri mepücate'uta'eri quename 'acüpecai 'anutanierixü, 'arique xeicüa yuri mepüte'uta'eri mevarutahüaveca manutanierixü 'uquiyarimama.

¹⁹ mevaruta'ivaviyaca müpaü me'utiyuatü, 'Icü tixenive, hepaüsitana xemutiyuane quename 'acüpetü 'utinuivaxü. Que yüanetü hicü peuniere.

²⁰ 'Uquiyarimama menivaruta'eiya yame'utiyuatü, Tame tepütemate 'icü tanive mühücü 'acüpetü mutinuivaxü.

²¹ Masi hicü que yüanetü meuniere 'asitepücatemate. Quepai menutanieritüa 'asitepücatemate. Mücü xequeneuta'ivaviya. 'Ecaniuteviniri, yücümana caniyutaxatamücüri.

²² 'Uquiyarimama müpaü meniutiyuanecaitüni Huriyusixi memüvamacarücaicü. Huriyusixi meyu'enieca müpaü meteniyücühüavecaitüni, quename xüca xevitü yutahecüatanique Cürisitusie tiviyatü, tuquita capitüarieniqueyu.

²³ 'Ayumieme 'uquiyarimama meniutiyuani, 'Ecaniuteviniri, xequeneuta'ivaviya mücü.

²⁴ Hicü hutarieca menitahüave tevi macüpecai. Müpaü metenitahüave, 'Aixüa queneutayüqui Cacaüyari hepaüsita. Tame tepütemate 'icü tevi 'axa mütiyuriene.

²⁵ Mücü müpaü tivaruta'ei, Me 'asinepücatimate xüca 'axa tiyurieneni. 'Icü xeicüa necatinimaica ne. 'Ana nepacüpecai, hicürixüa nepeuniere.

²⁶ Hicü müpaü metenitahüave, Que masi'uyuri. Que matiunieritüa.

²⁷ Müpaü tinivaruta'eiya, Meripai yanepütixe'utahüavixü, xepücaheu'enana. Que cuxi xete'enacu tavarı. Xemeta teyü'üquitüvametemama xecate'acünicu.

²⁸ Müme 'axa mepüte'itahüavixü müpaü mete'icühüavetü, 'Ecüsü hesüana mieme tiyü'üquitüvame pepühücü. Tame Muisexisüa miemete teyü'üquitüvamate tepühüme.

²⁹ Tame tecatenimaica Cacaüyari mütitahüavixü Muisexi. 'Icü püta 'asitepücatemate haque memieme.

³⁰ Tevi müpaü tivaruta'ei, Camüte, 'icü pümarive. Xeme 'asixepücatemate haque memieme, peru pünesi'anutanieritüa ne.

³¹ Tepütemate Cacaüyari mücava'enie 'axa memüteyurie. Masi xüca tevi Cacaüyari 'ayexeiyani, xüca yaticamieni tita mütinaque Cacaüyari, cani'eniecamücü 'iya.

³² Sutüapai hicüque pücaxasiva quename tevi 'enutanieritüa que mü'ane 'acüpetü mutinuivaxü.

³³ Xüca 'icü Cacaüyarisüa camiemetünique, pücayüveniqueyu 'asimütiyurieni.

³⁴ Müme mete'ita'ei, Cari 'ecü 'axa petiyurienetü peputinuivaxü yemecü. 'Ecü que petati'üquitüa tame. Tacua mecanenuyehüani.

Yu'iyarisie que memüte'acücüpe teüteri

³⁵ Mericüsü caniu'ena Qesusi quename tacua mehenuyehüa. 'Itaxeiyaca müpaü niutayüni, 'Ecü yuri peti'erie que mü'ane Yuri Tevi mühücüsie.

³⁶ 'Iya tita'ei, Ti'aitame, que püpaicü yuri nemütita'erienicü hesiena.

³⁷ Qesusi titahüave, Pepixeí. Que mü'ane 'ahamatü müticuxata, mücü necanihücütüni.

³⁸ 'Iya tiutayü, Yuri nepüti'erie, Ti'aitame 'acu. Nenevieri nipitüaniri.

³⁹ Qesusi müpaü niutayüni, Ne necaninuani 'ena cuiepa nemüvapatacü, memücaheuneniere memanutanenierenicü, memeuneniere me'acücüpetü memacü necü.

⁴⁰ Mericüsü Pareseusixi hipatü hamatüana memu'uvacai 'icü meniu'enieni. Müpaü metenitahüave, Tamerita tete'acücüpe.

⁴¹ Qesusi müpaü tivarahüave, Xüca xe'acücüpenique, mücü xehesie pücarahüivaniqueyu. Masi hicü müpaü xeputiyuane quename xeheuneniere. 'Ayumieme 'apuve xehesie que mürähüiva.

10

Muxasi vacurarü hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

¹ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane quitenie mücaheutahani muxasi vacuraruta, huteicü püta meutimaque, mücü tinavayame canihücütüni catini-navamücü.

² Que mü'ane quitenie meutahani, muxasi canivahüvemetüni.

³ 'Iparevivame quitenie catineuyepivani hesiena mieme. Muxasi mecanimaica niuquieyasie. Yuxexuime püvarahüave yumuxasi que memüteteteve, nivananuyevitüni.

⁴ Qepaucua yumuxasi yunaime müvaranuyevitü, mücü varanuhaitüiyatü caniumieni. Muxasi 'utümana mecaniveiyani niuquieyasie memimatecü.

⁵ Cuyeicame mepüca'anucuveiya, meniyuta'unacuni püta cu'uvamete vaniuquisie memücavamatecü.

⁶ Qesusi 'icü 'üquisica xatatü müpaü tinivacuxaxatüvacaitüni. Müme 'asimepücatehetima tita mütihücütücai mütivacuxaxatüvacai.

Qesusi muxasi vahüveme 'aixüa mütiuca'iyari mühücü

⁷ 'Ayumieme tavari müpaü niutayüni Qesusi, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, ne muxasi necanivaquitenietüni.

⁸ Yunaitü memu'axüa necanuavecacu cuxi ne, tenavayamete mecanihümetüni, menivanavatüveni. Muxasi mepücavaru'eni masi.

⁹ Ne necaniquitenietüni. Necümana xüca tevi heutahani, nitavicueisitüariemücü. Neutahamücü nivayeiecamücü, macusiüraüye netamariecamücü.

¹⁰ Tinavayame vanavamütü vacuimütü vata'unamütü xEICÜA cani'axeni. Ne püta necaninuani tucari memexeianicü, 'anuyuhayevame memexeianicü.

¹¹ Ne ti'üviyame 'aixüa nemütiauca'iyari necanihücütüni. Ti'üviyame 'aixüa mütiuca'iyari yutucari niyetuani muxasi vahesie mieme.

¹² Ti'ivame, que mü'ane mücavahüveme, muxasi mücavacusiari, mücü canixeiyani 'ürave 'a'amieme. Mücü muxasi nivacu'e'irivani niyuta'unani. 'Ürave nivativiyamücü nivataxüriexüamücü.

¹³ 'Iya müti'ivamecü xEICÜA pücayucuerivayurie muxasi vahepaüsita.

¹⁴ Ne necatini'üviyametüni 'aixüa nemütiuca'iyari. Nemuxasima nepüvamate, mümeta menetemate nemuxasi,

¹⁵ yaxeicüa ne'uquiyari münetimepaü, ne nemimatepaü ne'uquiyari. Netucari necaniyetuani muxasi vahesie mieme.

¹⁶ Hipameta muxasi nepüvarexeiya 'icü xei curaruyarita memücamiemete. Neuyeveca nemüva'atüani mümeta. Neniuqui mecani'eniecuni. Xeime mehexeiyatü ti'üviyame, xei curaruyari mehexeiyatü mecanacünicuni.

¹⁷ 'Ayumieme ne'uquiyari caneninaqui'erieca netucari nemüyetuacü tavari nemitanaqui'erienicü.

¹⁸ Xevitü pücanesinavairieni, necümana püta necaniyetuamücü. Heiserie necanexeiyani nemiyetuanicü, heiserie nerexeiyata tavari nemitanaqui'erienicü. 'Ipaü ne'uquiyari canetiniu'aitüani.

¹⁹ Mericüsü tavari hixüata meniyusana Huriyusixi 'icü niuquieyacü.

²⁰ Yümüiretü müme müpaü meniutiyuanecaitüni, Cari cacaüyari 'axa mü'ane caninüca 'iya, pücayumate. Titayari xete'i'enie.

²¹ Hipatüta mete'utiyuanecai, 'Icü niuquieya, cacaüyari 'axa mü'ane minü'ü capünüquieya. Cacaüyari 'axa mü'ane que tiyüve müvaranutanieritüani memacücüpe.

Huriyusixi que memüte'ixani'eri Quesusi

²² Mericüsü 'ana 'ixüarari naye'ani quepaucua hehecuame memayeitüvacai Querusaremesie. Niuhaütücaitüni.

²³ Quesusi tuqui curaruyarita niyeyeicacaitüni Sarumuni 'etüpivarieyatüa.

²⁴ Hicü Huriyusixi 'auriena meniyucuxeürieni. Müpaü metenitahüave, Quepaümexa pepütasi'iyaritüaca. 'Ecü xüca pecürisitutüni, heiseriemecü quetatineutaxatüa.

²⁵ Quesusi tivaruta'ei, Yanepütixe'utahüavixüri, haquevasü yuri xepücate'erie. 'Icü tita nemütiyuriene ne'uquiyarisüa nemiemetütü, mücü nehepaüsita catinihecutatani.

²⁶ Masi yuri xepücate'erie, nemuxasi vahesie xemücamiemetecü, que nemütixecuxaxatüvacai.

²⁷ Nemuxasi mepünesi'enie, neta nepüvamate, mecaneniuveiyani.

²⁸ Tucari mücaxüve nenivapitüaca. Hasuacuari mepücata'unarieni. Xevitü pücavativiya nesinavairienique nemamasie.

²⁹ Ne'uquiyari müme munesiyetui, mücü yemecü canitürücaüyeni, hipatü yunaitü mecatürücavicacu. Xevitü pücaüyü müvativiya 'inavairienique ne'uquiyari mamayasie.

³⁰ Ne ne'uquiyarimatü tenitaxevini.

³¹ Hicü Huriyusixi tavari tetexi meniutitücü me'ituaxaque.

³² Quesusi müpaü tinivarutahüave, Camü vaüca nepüxe'uxeisitüa 'uximayasica 'aixüa mü'anene ne'uquiyarisüa mümieme. Que 'aneme 'uximayasicacü xepünesituaxa.

³³ Huriyusixi müpaü mete'ita'ei, 'Uximayasica 'aixüa mü'anecü tepücamasituaxa, 'axa pmutainecü püta tepümasituaxa. 'Ecü tevi pehücütütü cacaüyari pena'ayeitüvani.

³⁴ Quesusi müpaü tivaruta'ei, Camü 'ipaü care'uxa xe'inüari niuquiyarisie, Ne xemücacaüyarixi neputayü.

³⁵ Xücar cacaüyarixi varutaterüva müme vahesüa munua Cacaüyari niuquieya, xücar 'utüarica cayüveni mayeyeitüarieni,

³⁶ 'iya ne'uquiyari mipataxü yuhesie mieme, cuiepa meiyenü'a, quename 'axa 'utaine queri xe'utiyuane hepaüsitana, müpaü nemutayücü, Cacaüyari necaninu'ayatüni.

³⁷ Xüca yanecatiyurieneni ne'uquiyari que mütiyuriene, yuri xepücaneteta'eririeni.

³⁸ Me xüca yanetiurieneni, sepa yuri xemücanete'eririe ne, tita nemütiyurienesie püta yuri xequetene'erieca müpaü xemütetimanicü quename ne'uquiyari nehesie tiviya, neta ne'uquiyarisie netiviya.

³⁹ Hicü tavari menicuvautüvecaitüni me'iviyaque. Mücü neyani meca'iviyavecacu.

⁴⁰ Mericüsü mana neyani tavari Curutani 'anutaüye haque Vani meripai müti'üyanecai. Mana niyuhayeva.

⁴¹ Yumüiretü hesüana meni'axecaitüni. Müpaü meniutiyuanecaitüni, Vani 'inüari pücatiuyuri. Naime que müticuxatacai Vani 'icü tevi hepaüsita, yuri canainecaitüni.

⁴² Mana yumüiretü yuri meteniuta'erieni hesiena.

11

Rasaru que mütiumü

¹ Mericüsü tevi catinecuyecaitüni Rasaru titevatü, Vetaniya mecatei, Mariya quiecariena Maritata Mariya mü'ivayatücai quiecariena quiecametütü.

² 'Iya Mariya canihücütücaitüni que mü'ane Ti'aitame mucaviri visi mu'üacü, que-tateya mucavasiüxaxü yücüpacü. 'Iya 'ivaya Rasaru recuyecai.

³ Hicü 'ivamama 'ucari niuqui mecaneitanü'airieni Quesusi yame'utiyuatü, Ti'aitame neuxe, 'iya que mü'ane peminaqui'eri tinicuyeni.

⁴ Quesusi 'u'enaca müpaü niutayüni, 'Icü cuiniya mümünicü püca'ayumieme. Masi Cacaüyari visi 'anetü mayeitüarienticü pühücü, Cacaüyari Nu'aya visi 'anetü mayeitüarienticü mücü cuiniyacü.

⁵ Quesusi nivanaqui'eriecaitüni Marita 'ivayata Rasaruta.

⁶ 'Ayumieme quepaucua mu'enaxü quename recuyecai, mana niyuhayeva huta tucari haque meyeicacai.

⁷ 'Ana müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete 'ariquemüca, Cümü tavari Cureya tepuhu.

⁸ Teyü'üquitüvamete müpaü mete'icühüave, Ti'üquitame, xique Huriyusixi mepümasicuvautüvecai memasituaxaque. Tavari petimie 'uma.

⁹ Quesusi müpaü tivaruta'ei, Camü tamamata heimana huta hurayari carexeiya xei tucari. Xüca hecüaripa 'uyeicani tevi, püca'uti'ücamüre, 'ena cuiepa mieme hecüariya müxeiyacü.

¹⁰ Xüca yüvipa 'uyeicani pütiquetamüre hecüariya mümavecü hesiena.

¹¹ Müpaü niutayüni. 'Arique müpaü tinivarutahüave, 'Iya teminaqui'eri Rasaru canecusuni. Ne nepümie nemenutahütüanicü.

¹² Teyü'üquitüvamete müpaü mete'itahüave, Ti'aitame, camü xüca hecusuni pütaviceisitüarieni.

¹³ Quesusi müpaü putayü memücü. Müme cusutü me'uxipi haineme mepü'eriecai.

¹⁴ Hicü 'ayumieme Quesusi müpaü tinivarutahüave heiseriemecü, Pemü Rasaru.

¹⁵ Mana nemücaheyeicacaicü ne'iyari 'aixüa puyü xehesie mieme, yuri xemüteta'erienicü. Masi tepuhu hesüana.

¹⁶ Hicü Tumaxi Vavari mütitevacai müpaü tinivarutahüave hipame teyü'üquitüvamete, Cümüri tepuhu hamatüana temecuinicü tametari.

Quesusi va'uitüvame mühücü tucari mühücü

¹⁷ Mericüsü Quesusi henuaca müpaü tiniutimarieni quename Rasaru nauca tucari yuriecairi teuquiyapa yecaitü.

¹⁸ Vetaniya Querusareme nehuracaitüni, haica quirumetüruyari xEICÜA petevacai.

¹⁹ Huriyusixi yumüiretü meniu'axüani Marita Mariya vahesüa memüvanütüanicü va'iva hepaüsita.

²⁰ Hicü Marita quepaucua mütiutamari quename Quesusi nuaximecai, neicunaque. Mariyari quita nayecateitüni.

²¹ Hicü Marita müpaü tinitahüave Quesusi, Ti'aitame, xüca 'ena pe'uyeicanique, ne'iva pücamüni queyu.

²² Hicürita nepütimate nai pemütitavavirieni Cacaüyari, Cacaüyari pümasipitüani.

²³ Qesusi müpaü titahüave, 'A'iva nanucuquemücü.

²⁴ Marita müpaü titahüave, Ne nepütimate manucuqueni tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare, quepaucua memanucu'uni.

²⁵ Qesusi müpaü titahüave, Ne necanihücütüni va'uitüvame, tucari netihücüta. Que mü'ane nehesie yuri müti'erie, sepa mümüqui, canayeyuricamücü.

²⁶ Yunaitü memayeyuyuri, nehesie yuri memüte'erie, hasuacuari mepücacuini. 'Ipaü yuri peti'erie 'ecü.

²⁷ Müpaü titahüave, Hü Ti'aitame. Ne yuri necatini'erieca 'ecü pemücürisitu, 'ecü Cacaüyari Nu'aya cuiepa 'umamie pemühücü.

Qesusi que mütiutasua haque memeicateuquixü Rasaru

²⁸ Müpaü 'utayüca neyani. Yühücüate me'ayetecacu nitahüave yu'iva Mariya, müpaü tinitahüave 'avie, Ti'üquitame caninuani. Pümasitahüave.

²⁹ Mücü 'u'enaca cuitüva nanucuqueni, hesüana neyani.

³⁰ Qesusi quiecarisie pücanuavecai. Manari cuxi niutivecaitüni Marita menucunaquixüsie.

³¹ Hicü Huriyusixi Mariyamatü memayetecai quita, meminütüacai, me'ixeyaca Mariya cuitüva 'anucuquecu heyacu, mecaneiveiya, teuquiyapa metüa mana tasuanique metecu'erivatü.

³² Hicü Mariya quepaucua munua Qesusi manutivecaisie, 'ixeyaca, hetüana niutitunumaqueni müpaü ticühüavetü, Ti'aitame xüca 'ena pe'uyeicanique ne'iva pücamüniqueyu.

³³ Qesusi quepaucua mixei 'iya 'utasuacame Huriyusixi hamatüana memu'axüa me'utisuaname, yu'iyarisie niyumuinanecaitüni, niyu'uximatüacaitüni.

³⁴ Müpaü niutayüni, Haque xepeicateuquixü. Müpaü mete'itahüave, Ti'aitame quenaye'a queneuxeyia.

³⁵ Qesusi niutasuani.

³⁶ Huriyusixi 'ayumieme müpaü meniutiyanecaitüni, Neuxei que tinaqui'eriecai.

³⁷ Hipatü müme mete'utiyuane, 'Icü menutanieritüa macüpe, catiyüveniqueyu mip-itüanicü 'icüta mücamünicü.

Rasaru que müranucuquetüari

³⁸ Hicü Qesusiri tavori yumuinatü yu'iyarisie teuquiyapa ninuani. Mücü caniterütücaitüni, tetcü tineunacaitüni quitenie.

³⁹ Qesusi müpaü niutayüni, Xequeneuhüva tete. Müqui 'ivaya Marita müpaü titahüave, Ti'aitame, pucuri'üari.

⁴⁰ Qesusi müpaü titahüave, Müpaü necamatiutahüavixü, xüca yuri petita'erieni pecanixeyiamücü que mütimarive Cacaüyari.

⁴¹ Hicü tete mecaneuhüani. Qesusi heutinierica müpaü niutayüni, Ne'uquiyari, pamüpariyusi necamanipitüaca pemünesi'u'enicü.

⁴² Nesü nepütimaicai 'aheyemecü pemünesi'enie, masi teüteri ne'aurie memüti'u vahe-sie mieme, müpaü neputayü, yuri memüteta'erienicü quename penesiheyenü'a 'ecü.

⁴³ Müpaü 'utayüca carima niutahiva, Rasaru, quenevayeye'a haitü.

⁴⁴ Mümüquicai nivayeyani 'ixuriquitecü 'eimetü quetateyasie mamateyasie. Huxiena panucuhüacai tuvaxacü. Qesusi müpaü tinivarutahüave, Xequeneuxüna. Xequeneupitüa müyemiecü.

Que memüte'imieniquecai Qesusi

(Mateu 26:1-5; Maricuxi 14:1-2; Rucaxi 22:1-2)

⁴⁵ Hicü Huriyusixi yumüiretü Mariyasüa memu'axüa memunenierixü que mütiuyuri, yuri mecateniuta'erieni hesiena.

⁴⁶ Masi hipatü müme Pareseusixi vahesüa menecüne. Metenivaretaxatüani que mütiuyuri Quesusi.

⁴⁷ 'Ayumieme mara'acate memühürütüariecai Pareseusixi vahamatü meniyucuxeürieni meyu'enienique. Müpaü meteniyutahüave, Qesü teteyurieni. 'Icü tevi vaüca 'inüari tiniyurieneni.

⁴⁸ Xüca te'ipitüaca müpaü mütiyurieneni, yunaitü yuri mecatenita'ericuni hesiena. 'Anari Xumatarî meni'axüacuni, mepütasinavairieni 'icü 'ena, tateüterima mepütasinavairienita.

⁴⁹ Xevitü müme Caipasi mütitevacai, mara'acametütü mühürütüariecai mücü viyarisie, müpaü tinivarutahüave, Xeme 'asixepücatemate.

⁵⁰ Müpaü xepücatehetimaivave masi 'aixüa müyünicü tahesie mieme, xevitü tevi mümünicü teüteri vahesie mieme, capa meheuyevenicü tateüterima.

⁵¹ Müpaü püca'utayü yücümana. 'Iya viyarisie mara'acame mühürütüarie mühücütücaicü yacatinicuxatacaitüni quename Qesusi vateüterima vahesie mieme müniquecai.

⁵² 'Iya vateüterima vahesie mieme xeicüa pücamüniquecai, masi pümüniquecai müvacuxeürenicü Cacaüyari nivemama memeutaxüriexüa memüyutaxeviceü.

⁵³ Hicü 'iya tucarisie menisütüani meyu'enietü memimienicü.

⁵⁴ Hicürita Qesusi teüteri vahürüpa püca'uyeicacairi Huriyusixi vasata. 'Iya cuieyarisie püta macumave 'aurie neyani, quiecarî 'Epüraini müracutevasie. Mana niyuhayeva teyü'üquitüvamete vahamatü.

⁵⁵ Mericüsü Huriyusixi va'ixüarari Pasicua mütiteva nahuracaitüni. Yumüiretü 'esimüyeyeusie quiecatari menecüne Querusareme 'ixüarari casutüarievecacu cuxi memüyu'itienicü.

⁵⁶ Menicuvautüvecaitüni Qesusi. Tuqui curaruyarita me'aye'utü müpaü meteniyücühüavecaitüni, Que xetecu'eriva, xüca ha'ixüaramieni 'iya.

⁵⁷ Mara'acate memühürütüariecai Pareseusixi vahamatü müpaü mecateniu'aíta, xüca tevi retimanique haque meyeicacai, mitahecüataniquecai memiviyacü.

12

Vetaniyasie 'uca visi mu'üa que müticavirie Qesusisie

(Mateu 26:6-13; Maricuxi 14:3-9)

¹ Hicü 'ataxeime tucari heuyevacacu Pasicua maye'anicü, Qesusi Vetaniya ninuani haque Rasaru manucatei, Qesusi menucuquetüa müquite vasata.

² Hicü mana menivarucuxeürieni hamatüana memütecuanicü. Marita nivapareviecaitüni. Hamatüana mematecai, xevitü Rasaru canihücütücaitüni.

³ Hicü Mariya naru visi mu'üa canücame vaüca müraye'axe ne'üni, merie quiruyaripaü paümeme. Qesusi quetayasie nicavirieni. Quetaya niucavasiüxa yücüpacü. Naisari quita visi tiniuye'üacaitüni narucü.

⁴ Hicü teyü'üquitüvametemama xevitü, Cura 'Isicariutitanaca, miyetuaniquecai, müpaü niutayüni,

⁵ Titayariri catiutuiya 'icü visi mu'üa haica sienituyari 'inüariyarcü, müva'ütüanicü memümamave.

⁶ Müpaü niutayüni memümamave müvara'erivacaicü pücatixaü, masi mütinavayametücaicü püta müpaü tiutayü. 'Iya vatumini maname 'ahanatü, tita hesiena mütiucaxüri nivati'üvecaitüni.

⁷ Qesusi müpaü niutayüni, Quetineuhayeva. 'Ipaü catiniuyurieni neteuquiya tucarisie mieme maye'aximecü.

⁸ Yuheyemecü yuhesüa xecanivarexeiyani memümamave. Ne püta xepücanesihexeiya yuheyemecü.

Que memüte'imieniquecai Rasaru

⁹ Hicü Huriyusixi yumüiretü meteniutamarieni quename muva hayecatei. Quesusicü xeicüa mepüca'axecai, Rasaruta mexeiyaque müquite vasata menucuquetüacü meni'axecaitüni.

¹⁰ Hicü mara'acate memühuritüariecai meyu'enieca 'axeicüa meniutiyuani quename Rasaruta memieniquecai

¹¹ yumüiretü Huriyusixi cümana memecücü, Qesusisie yuri memüte'uta'ericü.

Que müreutaha Querusaremesie

(Mateu 21:1-11; Maricuxi 11:1-11; Rucaxi 19:28-40)

¹² Mericüsü 'uxa'arieca yumüiretü teüteri 'ixüaramete meniu'enanani quename Qesusi 'uhamiecai Querusareme.

¹³ Parapa mamateya me'uhapatü menecüne meheinaquiya. Müpaü metenihivacaitüni,

Quetaneutavicueisitüa 'aixüa.

'Aixüa queticühüavarüvani

Que mü'ane Ti'aitamesüa miemetütü 'umamie hepaüsita

'Ixaherisixi tati'aitüvame hepaüsita.

¹⁴ Hicü Qesusi puxu 'utaxeyaca hesiena nanutiyerüni, que müre'uxa,

¹⁵ Siyuni quiecame nu'aya, pepücaheumaca.

Camü 'iya mümati'aitüa 'ucanamieni

Puxu nunusisie 'acaitü.

¹⁶ Teyü'üquitüvametemama 'icü mepücahetimaivavecai meripai. Quepaucuari visi 'anetü matüa Qesusi, 'anaque mecanaye'erieni müpaü müre'uxa hepaüsitana, müpaü memiyuri.

¹⁷ Mücü teüteri hamatüana meme'uvacai quepaucua mitahüavixü Rasaru müvayeyanicü teuguiyata, quepaucua menucuquetüa müquite vasata, mümerita mecanihecüatacaitüni.

¹⁸ 'Ayumieme teüteri meneinaquiyauni memü'enanacü quename 'icü 'inüari tiuyuri.

¹⁹ Hicü Pareseusixi müpaü meteniyücühüavecaitüni, Xepüneniere 'asixemüca'yüvave. Camü yunaitü cuiepa memütama 'utümana menecüne.

Cüriyecusixi que memüte'icuvautüvecai Qesusi

²⁰ Mericüsü teüteri memü'axüa 'ixüararipa meyutanenevienique, hipatü müme mecanicüriyecusixitücaitüni.

²¹ Müme Piripesüa meniu'axüani Vesairasie Carereya cuieyarisie mecateisüa. Mecanita'ivaviya yame'utiyuatü, Neuxei, Qesusi tepüxeiyaqueyu.

²² Piripe neyani. Nitahüave 'Atürexü. Hicü 'Atürexü Piripematü menecüne. Müme menitahüave Qesusi.

²³ Qesusi nivaruta'eiya ya'utaitü, Tucari naye'aniri Yuri Tevi nehücütütü visi ne'anetü nemayanicü.

²⁴ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca türicu 'imüariyari ca'ucateuquiyaui cuiepa 'ucaveca, yuxaüta niyuhayeva xeicüa. Mesü xüca 'ucateuquiyaui, vaüca canitita-caimücü.

²⁵ Que mü'ane yutucari münaqui'eri canitatümaiyamücü. Que mü'ane 'ena cuiepa yutucari mü'uxive'erie, yuheyemecü caneixeyacamücü, pücaxüveni.

²⁶ Xüca tevi nesiparevivame yüaneni, quenesiheveiya ne. Haque nemeyeicani, manarita caniuyeicamücü nesiparevivame. Xüca tevi nesiparevivame yüaneni, ne'uquiyaui 'aye'ame ni'eriecamücü 'iya.

Qesusi que mütimüniquecai que mainecai

²⁷ Hicüri ne'iyari niyumuinaneni. Queri ne'utaineni. Ne'uquiyaui, queneneutavicueisitüa 'icü tucarisie que nehaineniqueyu. Masi 'icü 'ayumieme necaninuani 'ena cuiepa.

²⁸ Ne'uquiyari, visi peticühüavarüvatü quena'ayeitüa. Hicü xevitü niutaniuni taheima müpaü 'utaitü, Neri visi neticühüavarüvatü nepaneyeitüave, tavarita müpaü neca-tiniyuriemücü.

²⁹ Teüteri yumüiretü mana memüti'ucal memü'enana müpaü meniutiyuanecaitüni, Camü necutüarücani. Hipatüta mete'utiyuanecai, Xüari niuqui tuayame pitahüavixüri.

³⁰ Qesusiri müpaü tinivaruta'eiya, 'Iya nehesie mieme püca'utaniu, xehesie mieme püta putaniu.

³¹ Hicürixüa 'ena cuiepa memütama nivatahüavimücü 'isücame. Hicürixüa 'iya mütiva'aitüva cuiepa memütama tacua nanuyehüiyamücüri.

³² Ne xüca cuie heima ne'anucuhanieni, yunaima necanivarahapamücü nehepa.

³³ Müpaü niutainecaitüni tihecüatatü que mütimierieniquecai.

³⁴ Teüteri 'ayumieme müpaü metenita'eiya, Tame 'inüari niuquiyaricü tecaniu'ena quename 'iya Cürisitu yuheyemecü yuhayeva. Que pehaine meuyevese Yuri Tevi manucuhanienicü pemaine. Que püpaicü 'icü Yuri Tevi mütiteva.

³⁵ Qesusiri 'ayumieme müpaü tinivarutahüave, Yareutevitü cuxi xEICÜa hecüariya xesata caniuyeicamücü. Mexi hecüariya xehexeiya xequeneu'uvani, yüriya capa xeha'ivacü. Que mü'ane yüvipa muyeica 'asipücatimate que mütimie.

³⁶ Mexi hecüariya xehexeiya, yuri xequetene'erieca hecüariyasie, hecüaripa miemete xemacüneccü.

Müpaü tinicuxatacaitüni Qesusi. 'Arique heyaca niyuti'avieta memücaheitaxeyacü.

Huriyusixi yuri que memücate'eriecai

³⁷ Sepasü müya paümeme 'inüari mütiyurienecai vahüxie, yuri mecacateni'eriecaitüni hesiena.

³⁸ Müpaü catinaye'ani Quisariyaxi tixaxatame niuquieya müpaü mutayücü, Ti'aitame quepai yuri pütita'eriri taniuqui.

Quepai püxeisitüarie Ti'aitame türücariyaya.

³⁹ 'Ayumieme mepüca'yüvavecai yuri memüteta'erienicü, tavari müpaü mutayücü Quisariyaxi,

⁴⁰ Nivaracüpiriya vahüxita,

Nivaruseiriyaya va'iyarisie,

Capa yuhüxicü meheunenierenicü,

Capa yu'iyarisie meteyücühüavenicü,

Capa ta'aurie me'axürienicü nemüvaranayexürienicü.

⁴¹ Müpaü niutayüni Quisariyaxi quepaucua mixei visi que mü'anecai, quepaucua hepaüsitana müticuxatacai.

⁴² Siepüresü hipatü teüteri va'uquiyarima yumüiretü yuri mecateniuta'erieni hesiena. Pareseusixi vacü mepüca'yüheccüatacai capa tuquita me'anuyeveyarienicü.

⁴³ Vaüca nivanaquecaitüni teüteri 'aixüa memütevaccühüavenicü, 'esiva xEICÜa vanaque-cacu Caca'yari püta 'aixüa mütivaccühüavenicü.

Qesusi niuquieya que mütivaranutaxürieni teüteri

⁴⁴ Hicü Qesusi müpaü tiniuhiva, Que mü'ane nehesie yuri müti'erie, nehesie xEICÜa yuri pücati'erie. Masi que mü'ane munesiheyenü'asie yuri tini'erieca.

⁴⁵ Que mü'ane munesixeiya, canixeiya 'iya munesiheyenü'a.

⁴⁶ Ne nehecüariyatütü cuiepa necaninuani yunaitü yuri memüte'erie nehesie yüvipa memüca'yuhayevacü.

⁴⁷ Xüca tevi 'icü 'u'enieni que nemüticuxata, xüca yacaticamieni, ne nepüca'ixaneta. Cuiepa memütama nevataxanetaque nepücanua, cuiepa memütama nevatavicueisitüanike püta necaninuani.

⁴⁸ Que mü'ane munesixani'eri, neniuiqui müca'utanaqui'eri, caneixeyani que mü'ane mixaneta. Mücü neniuiqui que nemutayü, mücü canitaxanetamücü, tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare.

⁴⁹ Ne necümana 'asinepücatixata. Masi 'iya munesiheyenü'a ne'uquiyaritütü, canetini-uta'aitüani que nemutaineni que nemüticuxatani.

⁵⁰ Ne necatinimaica tita müti'aita 'iya, tucari mücaxüve mühücücü. Tita nemüticuxata ne, ne'uquiyari que münetiutahüavixü, müpaü necatinicuxatani.

13

Qesusi que mütivaruhausina teyü'üquitüvamete vaquetasie

¹ Mericüsü Pasicua 'ixüarari pücasutüarieveci cuxi. Qesusi catinimaicaütüni tucariya maye'a müyupatacü 'ena cuiepa müyemiecü yu'uquiyarisüa. Yuhesüa miemete cuiepa memütama que mütiwanaqui'eriecai, 'aye'arücamecü nivanauqui'eriecaütüni.

² Hicüsüari metenicuacaitüni. Cauyumarieri müpaü tini'iyaritüani Cura 'Isicariuti-tanaca Simuni nu'aya miyetuanicü Qesusi.

³ Mericüsü Qesusi müpaü tinimaicaütüni 'uquiyarieya nai mütiyetuiri mamayasie. Cacaüyarisüa meyetüacü timaitü, Cacaüyarisüa müyemiecü timaitü,

⁴ nanucuqueni mexa 'aurie macatei. Herie mieme yu'ixuriqui 'anutihünaca vasiüxame 'anuhurieca nayühüani.

⁵ Ha 'acatuaca pateyusie, nisütüani vahauxinatü teyü'üquitüvamete vaquetasie, vacavasiüxatü vasiüxamecü cümana mayühüacü.

⁶ Hicü Simuni Pecuru manucatei ninuani. Mücü tinitahüave, Ti'aitame, 'ecü peneti-hauxina nequetasie.

⁷ Qesusi müpaü tita'ei, Ne tita nemütüyuriene 'asipepücatimate hicü, 'ariquemücaque pecaneitimaimücü.

⁸ Pecuru rehüave, Hasuacuari pepücanesihauxinani nequetasie. Qesusi müpaü tita'ei, Xüca necamasihauxinani, 'ahesie pücatinaqueni nehepaü.

⁹ Simuni Pecuru müpaü titahüave, Ti'aitame, nequetasie xEICÜA pepücanesihauxinani, masi nemamasieta nemu'usieta cuerietü.

¹⁰ Qesusi müpaü ticühüave, Que mü'ane mecu'üvaxü pücaheiyehüva hauxinarica, yuquetasie xEICÜA. Masi naitü caneu'itayaca. Xemerita xecani'itiatücani, peru yunaitü pücatixaü.

¹¹ Mücüri canimaicaütüni quepai miyetuaniquecai. 'Ayumieme yunaitü xemüca'itiatüca niutayüni.

¹² Vaquetasie varuhausica, yu'ixuriqui herie mieme 'anacatüca, mana 'ayerüca, hutarieca müpaü tinivarutahüave, Xetemate tita nemütüyuri xehesie mieme.

¹³ Xeme Ti'üquitame Ti'aitame xepünete'uterüva. 'Aixüa xepaitüca nemühücücü.

¹⁴ Mericüte, ne Ti'üquitame Ti'aitame nehücütütü xüca xequetasie nexeu'uhaxini, caneuyeveca xemeta yunaitü xemüyutihauxinani yuquetasie.

¹⁵ Xemünesi'üquenicü 'inüari necanixe'upitüani xemeta müpaü xemüteyuriecacü nemüxe'uyuripaü.

¹⁶ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane vaüriyarica müti'uximaya pücahe'iva yucusiyari cui ve'emetütü, 'iya cave'emetücacu. Nü'ari pücahe'iva que mü'ane meiyenü'a cui ve'emetütü, 'iya cave'emetücacu.

¹⁷ Xüca 'ipaü xetemaica, xecaniyutemamaviecacuni xüca yaxetecahuni.

¹⁸ Yunaime xehepaüsita nepücatixata. Ne nepüxemate quehate nemüxe'anuyexei. Masi müpaü netiniuyurieni 'utüarica maye'anicü müpaü maine, 'Iya ne'icuai mücuacai yuquepusacü pünesi'uquesi.

¹⁹ Hicüri necatinixetaxatüamücü yacatiyüvecacu cuxi, yuri xemüteta'erienicü quename ne nehücü quepaucua müpaü mütiyüni.

²⁰ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane mitanaqui'erie que mü'ane nemanunü'ani, mücü caneniutanaqui'erieni ne. Que mü'ane munesi'utanaqui'erie ne, 'iya munesiheyenü'a caniutanaqui'erienita.

Quesusi que mütiutahecüataxü Cura que mütiyetuaniquecai
(Mateu 26:20-25; Maricuxi 14:7-21; Rucaxi 22:21-23)

²¹ Müpaü 'utayüca Quesusi niyumuinanecaitüni yu'iyarisie. Tiniutahecüata, müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xevitü xeme caneniyetuamücü.

²² Teyü'üquitüvamete meniuyuxexeyacaitüni me'iyarixietü 'asimecatemaitü quepai müraxatacai.

²³ Xevitü tiyü'üquitüvame Quesusi 'aurie niucateitüni Quesusi minaqi'eriecai.

²⁴ Simuni Pecuru 'ayumieme nitamaviya. Müpaü titahüave, Quepai pepüraxata quetineutahüavi.

²⁵ Mücü Quesusi 'aurie 'ucaitü ta'aurie 'aveca müpaü tinitahüave, Ti'aitame, quepai pühücü.

²⁶ Quesusi müpaü tinita'eiya, 'Iya canihücütüni pa tarimeyari nemi'ütüani ne'itihaviyame xacüsie. Hicü pa 'utihaviyaca nenucu'üni, ni'ütüani Cura 'Isicariutitanaca Simuni nu'aya.

²⁷ Pa 'anu'ücu, 'ana Cauyumarie caniviya mücü. Quesusi müpaü tinitahüave, Que pemütiyurieni, xeiya quetineuyuri.

²⁸ Müme mana mematecai ni xevitü 'asimepücatemaicai titayari mürehüavecai.

²⁹ Cura vatumini maname mahanacaicü, hipatü müpaü metenicu'erivacaitüni Quesusi mütitahüavixücü, Tita temüteuyehüva 'ixüararipa quetinenanaimie, tumini müva'ütüaniquecai memümamave nusu metecu'erivacai.

³⁰ Cura pa 'anu'üca caneyani. Niuyüvicaitüni.

Hecuamecü que mütiu'aita

³¹ Mericüsü quepaucua metüa, müpaü niutayüni Quesusi, Hicürixüa Yuri Tevi visi 'anetü nayeitüarieni, Cacaüyarita visi 'anetü rayeitüari hesiena tiviyatü.

³² Xüca Cacaüyari visi 'anetü 'ayeitüarieni hesiena tiviyatü, Cacaüyarita yücümana visi 'aneme canayeitüamücü Yuri Tevi. Cuitüva visi 'aneme rayeitüani.

³³ Nenivema, yareutevitü xeicüa xehamatü necaniuyeicamücü. Xenenicu-vautüvecuni. Que nemütivacühüavecai Huriyusixi, haque nemeyemie xepücayüvave xemeta'axüani ne'utaitü, yaxeicüa netinixehahüaveni xeme hicü.

³⁴ Hecuamecu necatinixe'aitüaca, xequeneyunaqui'erieca. Ne que nemütixenaqui'eriecaipaü, xequeneyunaqui'erieca yunaitü.

³⁵ 'Icücü yunaitü mecatenimaicacuni nehesüa miemete teyü'üquitüvamete xemühüme, xüca xeyunaqui'erieca yuhesie.

Quesusi que mütiutahecüataxü Pecuru que mütitanenaniquecai
(Mateu 26:31-35; Maricuxi 14:27-31; Rucaxi 22:31-34)

³⁶ Simuni Pecuru müpaü tinitahüave, Ti'aitame, haque pepeyemie. Quesusi müpaü tita'ei, Haque nemeyemie pepücayüve pemünesi'anuveiya hicü. 'Arique pepünesi'anuveiya.

³⁷ Pecuru müpaü titahüave, Ti'aitame, titayari necatiyüve nemümasi'anuveiya hicü. Netucari nepüyetuani 'ahesie mieme.

³⁸ Quesusi müpaü tita'ei, 'Atucari nehesie mieme petiyetuanitütü. Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, vacana catahivavecacu, 'ecü haicacüa pepü'acu'imavani, quename pecanesimate pe'utaitü.

14

Quesusi huye ta'uquiyarisüa meutiylene mühücü

¹ Yu'iyarisie xüca xecayumuinani. Cacaüyarisie yuri xecateni'erieca, nehesietari yuri xequetene'erieca.

² Ne'uquiyari quiecariena vaüca canexuaveni qui. Xüca müpaü ca'anenique, müpaü nepücatixecühüaveniqueyu. Nepüyemie xehesie mieme 'aixüa nemeiyurienicü mana.

³ Xüca neheyani, xüca xehesie mieme 'aixüa neheiyurieni mana, tavarı necaninu-amücü, nehesüa nenixe'anuvitümücü, haque nemeyeica xemeta mana xeme'uvanicü.

⁴ Haque nemeyemie xecatenimaica, huye xetemateta.

⁵ Tumaxi müpaü tinitahüave, Ti'aitame, tame 'asitepücatemate haque pemeyemie. Que tete'ımani huye.

⁶ Qesusi müpaü ticühüave, Ne necanihücütüni huye, tita yuricü müraine netihücü, tucari netihücü. Xevitü ne'uquiyarisüa püca'aye'ave yuxaüta, necümana xeicüa paye'ave.

⁷ Xüca xenesihetimanique, ne'uquiyarita xepümaicaqueyu. Hicürixüa xecaneitimani xecanixeıya.

⁸ Piripe müpaü tinitahüave, Ti'aitame, quetaneuxeisitüa 'a'uquiyari. Mücücü tepünaqui'aca.

⁹ Qesusi müpaü titahüavixü, Müıxa xehamatü ne'uyeicacacu pecaneretimaıve cuxi, Piripe 'acu. Que mü'ane müneseıeıya, ne'uquiyarita canıxeıyani. Quepaütütü peputaine, 'a'uquiyari quetaneuxeisitüa pemaine.

¹⁰ Yuri pecati'eri quename ne ne'uquiyarisie netiviya, ne'uquiyarita nehesie tivıya. Que nemütixecuxaxatüva, necümana nepücatıxuxata. Ne'uquiyari nehesie tivıyatü müyuhayeva, mücü yacatinıyurieneni.

¹¹ Yuri xequenetene'erıerieca ne'uquiyarisie nemütıviyacü, ne'uquiyarita nehesie mütıviyacü. Me xüca müpaü yuri xecate'erieca, yanemütıyurıenecü püta yuri xe-quetene'erieca.

¹² Nıuqui canıseüyeni que nemütıxecühüave, que mü'ane nehesie yuri mütı'eri yacatinıyurıenemücü que nemütıyurıene ne. Canena'ıvamücü yatıyurıenetü, ne ne'uquiyarisüa nemüyemiecü.

¹³ Sepanetü que mütıtita xemünetetavavırıeni nehesüa xemıemetetütü, ne müpaü neca-tınıyurıemücü, ne'uquiyari visı 'anetü mayeitüarıenıcü yunıvesie tivıyatü.

¹⁴ Xücari tıxaütü xenete'utavavırıeni nehesüa xemıemetetütü, ne müpaü neca-tınıyurıemücü.

'Iyari Mütiyupata que mütiwareyenü'airieniquecai, que mainecai

¹⁵ Xüca xenesinaqui'erieca, yaxequetenecahunı que nemütı'aita.

¹⁶ Neta nepıtavavırıeni ne'uquiyari. Mücü xeıme canıxepıtüacamücü Titutuıcametüme xehamatü muyeıcanıcü yuhayemecü.

¹⁷ 'Iyari yuri maine necanıxatani. Cuıepa memütama mepücaıyüvave memı-tanaqui'erienı memüca'ıxeıyavavecü memüca'ımatecü. Xemerı xecanımaıcatütü. Xeteütatü niyuhayevanı, xehesie catınıvıyani.

¹⁸ Ne nepücaxecu'eırıeni nepücaxenutuita. Xehesüa necanı'axemücü.

¹⁹ Yareutevitü cuxi, cuıepa memütama mepücanesıeıya. Xeme püta xepünesıeıya. Nemayeyurıcü, xemerıta xecanıayeyuyurıacanı.

²⁰ 'Iya tucari 'aye'ayu, müpaü xecatenımaıcacanı ne ne'uquiyarisie nemütıviyacü, xeme nehesie xemüteviyacü, neta xehesie nemütıviyacü.

²¹ Que mü'ane mımate tita nemütı'aita, yamütıcamıe, mücü canıhücütüni que mü'ane müneseıaqui'erie. Que mü'ane müneseıaqui'erie, ne'uquiyarita canınaqui'eriecamücü 'ıya. Neta netınaqui'erieca, nemasıücüme nepaneyeitüanı hesıena.

²² Xevitü Cura müca'ısıcarıutıtıanacatücai müpaü tinitahüave, Ti'aitame que 'uyü pemasıücütü pema'ayeitüanı tame tahesie pemainecü, cuıepa memütama vahüxie pücatıxaü.

²³ Quesusi müpaü tita'ei, Xüca tevi nesinaqui'erieca, neniuguisie yacatinicamiemücü. Ne'uquiyari caninaqui'eriecamücü 'iya. Hesüana tecani'axecuni, hesüana tenitaquicuni. Que mü'ane mücanesinaqui'eri, neniuguisie yapücaticamie.

²⁴ 'Icü niuqui xemü'enie, nehesüa pücamieme. Ne'uquiyari munesiheyenü'asüa canimiemetüni püta.

²⁵ 'Icü netinixe'utaxatüani xehesüa ne'uyeicatü.

²⁶ Titutuicame, 'iya 'Iyari Mütiyupata ne'uquiyari meiyenü'ani nehesüa miemetüme, mücü catinixeta'üquitüamücü naime. Catinixeta'eritüamücü nai que nemütixecuxaxatüvacai ne.

²⁷ Müpaü nepütixe'uhayevi, yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü. Nehepaü yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü nepüxepitüa. Cuiepa memütama que memüteyupitüva nepücatixepitüa. Xe'iyari xüca cayumuinaneni, xüca camamaca.

²⁸ Xeneniu'enieni, nemüyemie, xehesüa nemayeneni que nemütixe'utahüavixü. Xüca xenesinaqui'eriecaque, xecaniyutemamaviecaqueyu ne'uquiyarisüa nemüyemiecü. Ne'uquiyari yemecü canive'emetüni, ne hepaüna nepücave'eme.

²⁹ Hicü yanepütixe'utahüavixü yacatiyüvecacu cuxi, yuri xemüteta'erienicü quepaucua müpaü mütiyüni.

³⁰ Hicü xehamatü vaüca nepücaticuxataniri. Que mü'ane mütiva'aitüva cuiepa memütama 'ucanamieni. Tixaü pücarexeiya nehesie timieme.

³¹ Masi cuiepa memütama memütehetimeanicü ne'uquiyari nemünaqui'erie, ne'uquiyari que müneti'aitüa, müpaü netiniyurieneni. Xequenanucu'uti, cümü tepüyehuri.

15

Quesusi tita yuricü mütinanayari mühücü

¹ Ne nana necanihücütüni, tita yuricü mütinanayari. Ne'uquiyari catini'üviyametüni.

² Yunaitü nana mamateya nehesie memüteviya xüca meca'utixuxuavereni, 'iya nivananuyexürimücü. Yunaitü memutixuxuavere, 'iya nivati'itimücü masi vaücava mütiuxuaverenicü.

³ Hicürixüa xecaniu'itiani xeme neniugüicü nemütixecuxaxatüvacai.

⁴ Nehesie xeteviyatü xequeneyuhayevani, neta xehesie netiviyatü netinehayeva. Mamateya püca'yüve yücümana mütiuxuavere xüca nanayarisie tiviyatü cayuhayeva. Yaxeicüa xemerita xepüca'yüvave xemütixuavere xüca nehesie xeteviyatü xecayuhayeva.

⁵ Ne nanayari necanihücütüni, xeme mamateya xetehüme. Que mü'ane nehesie tiviyatü müyuhayeva, neta hesiena netiviyacacu, mücü vaüca canitixuaverimücü. Nehesie xecateviyatü 'asixepücate'yüvave xeme.

⁶ Xüca tevi nehesie tiviyatü cayuhayeva, nana mamayaripaü cananuyehüiyamücü, nitavamücü. 'Icuxeüriyame taipa neuxüriyamücü, nititaiyariemücü.

⁷ Xüca nehesie xeteviyatü xeyuhayeva, xücar tita nemüticuxata xehesie tiviyatü yuhayeva, tita mütiixenaque xequenecuvava, müpaü catiniyümücü xehesie mieme.

⁸ Ne'uquiyari visi 'anetü canayeitüarivani quepaucua vaüca xemutixuxuavere, quepaucua nehesüa miemete te'yü'üquitüvamete xemacüca.

⁹ Ne'uquiyari münatinaqui'eriecaipaü, müpaüta necatinixenaqui'eriecaitüni. Xequeneyuhayeva nehesie xeteviyatü, ne nexenaqui'eriecacu.

¹⁰ Xüca yaxetecahuni que nemüti'aita, xeniyuhayevacuni nehesie xeteviyatü, nexenaqui'eriecacu ne, ne'uquiyari 'aisicayasie yanemüticamiepaü, iyasie netiviyatü nemünehayevapaü nesinaqui'eriecacu 'iya.

¹¹ 'Ipaü netinixecuxaxatüvacaitüni netemavierica xehesie müyuhayevanicü, xetemavierica maye'atüarienicü.

¹² 'Ipaü necatini'aitani, xequeneyunaqui'erieca que nemütixenaqui'eriecai ne.

¹³ Que tevi yamücatiyucanaqui'eriepaü, vaüca masi pütüyucanaqui'erie yutucari yetuatü müme müvanaqui'erie vahesie mieme.

¹⁴ Xeme xecaninenauqui'erimatüni xüca yaxetecahuni que nemütixe'aitüa.

¹⁵ Te'uximayatameteri nepücatixe'uterüva. Ti'uximayatame 'asipücatimate que mütiyuriene cusiyarieya. Ne masi nenaqui'erima nepütixe'uterüva, naime nemütü'eni ne'uquiyarisüa nepütixe'uta'üquitüa.

¹⁶ Xeme xepücanesi'anayexei. Ne püta nenixe'anayexeiya. Nepüxe'uhütüa xemüyehücü, xemutixuxuaverenicü, xehesüa mieme 'icuaxi müyuhayevanicü, sepanetü que mütüta xemitavavirieni ne'uquiyari nehesüa xemiemetetütü müxepitüanicü.

¹⁷ 'Ipaü necatinixe'aitüaca, xequeneyunaqui'erieca.

Cuiepa memütama que memütexe'uxive'erieca

¹⁸ Xüca cuiepa memütama mexe'uxive'erieca, yaxequetenemaica, memünesita'uxi ne meri.

¹⁹ Xüca cuiepa xemiemetetüni que xeme, cuiepa memütama mecanixe-naqui'eriecaqueyu yuteüterima. Xemerü cuiepa xepücamiemete, ne masi nenixe'anayexeiya cuiepa memütama vasata. 'Ayumieme cuiepa memütama mecanixe'uxive'erieca.

²⁰ Neniuqui xequena'erivani que nemütixe'utahüavixü, Que mü'ane müti'uximayatame pücahe'iva yucusiyari cui ve'emetütü 'iya cave'emetüacu. Que memünete'uveveyacai ne, xemeta mecanixetaveveyacuni. Neniuquisie yamepücatecahuca, yaxeicüa xeniuquisieta yamepücatecacüne.

²¹ Masi 'ipaü naime mecanixeyuriecuni nehesüa xemümiemetecü, memüca'imatecü 'iya münesiheyenü'a.

²² Xüca necanuanique, xüca necavarutaxatüanique, tita 'axa müti'ane mepücatehexeiyaqueyu. Hicüri tixaü mepücatehexeiya memiti'avietacü tita 'axa memüteyurie.

²³ Que mü'ane ne'uquiyari mü'uxive'erie, netari caneni'uxive'erieca.

²⁴ Vasata xüca yanecatiuyurienique xevitü yamücatiyurievepaü, müme tita 'axa müti'ane mepücatehexeiyaqueyu. Hicüri mecaniuneniere, mecatani'uxive'erieca neri ne'uquiyarita.

²⁵ Masi niuqui canaye'atüarieni 'inüari niuquiyarisie müpaü müre'uxa, Sepa 'asinemücatiyuri, mecaneni'uxive'eriecaitüni.

²⁶ Quepaucua munuani 'iya Titutuicame nemüxehanü'airieni ne'uquiyarisüa mieme, 'Iyari yuri maine ne'uquiyarisüa mayeneica quepaucua munuani, 'iya nehepaüsita catinitahecüatamücü.

²⁷ Xemetari xecatenitahecüatacuni nehamatü xemu'uvacü matüaripaitü.

16

¹ 'Ipaü nepütixecuxaxatüvacai xemücatiquetamürecü. Müme mepücacxepitüani tuquita.

² Masicutaxi tucari canaye'amücü quepaucua yunaitü memüxecuini Cacaüyari me'ayexeiame memüyu'erieca.

³ Müpaü mecateniyuriecuni memüca'imatecü ne'uquiyari, memücanesimatecü neta.

⁴ Masi 'ipaü netinixecuxaxatüvacaitüni, xeme'erivanicü neniuqui quepaucua maye'ani tucariyari, müpaü nemütixe'utahüavixü xeteha'erivatü.

'Iyari Mütiyupata que mütiyurieneni

Matüaripai 'ipaü nepücatixe'utahüavixü xehamatü nemuyeicacaicü.

⁵ Hicü necaniyemieni 'iya münesiheyenü'asüa. Xevitü xeme pücanesita'ivaviyave, haque pepeyemie 'utaitü.

⁶ Müpaü nemütixecuxaxatüvacai xü'iyari canihüpüneni hivericacü.

⁷ Ne nepütixecuxaxatüva tita yuri müraine, masi 'aixüa caniyümücü xehesie mieme nemüyemiecü. Me xüca necaheyani, Titutuicame pücanuani xehesüa. Masisü xüca neheyani, necanixehanü'airiemücü.

⁸ 'Iya nuame nivatatiemücü cuiepa memütama tita 'axa memüteyurie hepaüsita, tita mütiheiserie hepaüsita, titacü müranutahüiyani hepaüsita.

⁹ Tita 'axa memüteyurie hepaüsita püvatatieni yuri memücate'eriecü nehesie.

¹⁰ Tita mütiheiserie hepaüsita tivatatieni ne'uquiyarisüa nemüyemiecü, tavarari xecane-sixeiyacacu.

¹¹ Titacü müranutahüiyani hepaüsita tivatatieni, cuiepa memütama tiva'aitüvame que müranutahüiya.

¹² Vaüca cuxi necaneixeiya ni nemütixetaxatüanicü. Xeme xEICÜA xepücaYÜVave cuxi xemi'enieni hicü.

¹³ Quepaucua 'iya munuani 'Iyari yuri maine, 'iya nixehécüatüamücü xemeitimanicü naitü yuri maine. Yücümana pücatixatani. Tita müti'enie catinitaxatamücü. Tita 'umüramie tinixetaxatüamücü.

¹⁴ 'Iya visi ne'aneme canenayeitüamücü. Tita nehesüa mütimieme catinanupimücü catinixetaxatüamücü.

¹⁵ Quepaü mürexeiya ne'uquiyari, naitü catininepinitüni. 'Ayumieme neputayü, tita nehesüa mütimieme catinanupimücü tinixetaxatüamücü.

Xeyutihiverieme masi que xemüteyutemamavieca, que mainecai

¹⁶ Yareutevitüri xepücanesixeiya. Tavarari yareutevitüta xecanenixeiyacuni.

¹⁷ 'Ayumieme teyü'üquitüvamete hipatü müpaü meteniyücühüavecaitüni, Titari tat-icühüave, yareutevitü xepücanesixeiya, tavarari yareutevitü xepünesixeiya 'utaitü, müpaüta 'utaitü, ne'uquiyarisüa nemüyemie.

¹⁸ 'Ayumieme mete'utiyanecai, tita 'icü tixata yareutevitü maine. 'Asitepücatemate quetütü mutaine.

¹⁹ Qesusi müpaü tinetimani memi'ivaviyacucaicü. Müpaü tinivarutahüave, 'Icücü niuqui xetexüatüa, müya nemutayücü, yareutevitü xepücanesixeiya, tavarari yareutevitü xepünesixeiya nemainecaicü.

²⁰ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xecaniutisuanacuni xeniyuhiverieca-cuni. Cuiepa memütama püta meniutemamaviecacuni. Xeme xecaniyuhiveriecacuni, peru xeyutihiverieme masi xeyutemamavietü xecanacünicuni.

²¹ 'Uca tiniverümetü niyuhiveriecamücü tucarieya maye'acü. Nu'esi 'utinuivacu 'uximatüarica pücaha'eriva müyutemavieciü tevi mutinuivaxücü cuiepa.

²² 'Ayumieme xemeta hiverica xecanexeiyani hicü. Tavarari necanixexeiyamücü. 'Ana xe'iyari niyutemamaviecamücü. Xevitü pücaxenavairieni xetemavierica.

²³ 'Iya tucarisie tixaü xepücanetecu'ivaviyani. Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, sepa que mütitita xemüte'itavavirieni ne'uquiyari nehesüa xemiemetetütü, yacatinix-epitüamücü.

²⁴ Hicüque tixaütü xepücate'itavavirievave nehesüa xemiemetetütü. Xequeneu-tavaviriri, xenitanaqui'eriecuni xetemavierica maye'anicü.

Ne necane'iva tita cuiepa mütimieme, que mainecai

²⁵ 'Icü ha'aviecamecü necatinixetaxatüacaitüni. Tucari canaye'amücü quepau-cua nemücatixetaxatüani ha'aviecamecü, masi heiseriemecü necatinixetaxatüamücü ne'uquiyari hepaüsita.

²⁶ 'Iya tucarisie xecanitavaviriecuni nehesüa xemiemetetütü. Ne 'asinepücatixecühüave quename xehesie mieme ne'itavavirieni ne'uquiyari.

²⁷ 'Iyasü ne'uquiyaritütü canixenaqui'erieca, xeme xemünesinaqui'eriecaicü, yuri xemüte'uta'ericü quename Cacaüyarisüa neheyetüa.

²⁸ Ne ne'uquiyarisüa nemiemetütü necaneyeyani, cuiepa necaninuani. Tavari nepüyemie cuiepa, ne'uquiyarisüa necaniyemieni.

²⁹ Teyü'üquitüvamete müpaü meniutiyuani, Camü hicürixüa heiseriemecü pecatinicuxatani, ha'aviecamecü pecaticuxatatü.

³⁰ Hicü müpaü tepütemate nai pemütimate, tixaü pücareuyevese xevitü mümasicu'ivaviyanicü. 'Ayumieme müpaü yuri tecateni'erieca Cacaüyarisüa pemeyetüacü.

³¹ Quesusi müpaü tivaruta'ei, Yuri xete'erie hicü 'acu.

³² Camü tucari canaye'amücü, canaye'aniri masi, quepaucua xemütaxüriyaxüani yuxexitü yuquie. Xepünesicu'eirieni nexaütamecü. Masi nexaütamecü nepüca'uyeica, ne'uquiyari nehamatü puyeica.

³³ 'Ipaü necatinixecuxaxatüvacaitüni yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü nehesie xete-viyatü. Cuiepa 'uximatüarica xecanexeiyacacuni. Yu'iyari xequeneucayesa masi, ne necane'iva tita cuiepa mütimieme.

17

Quesusi que mütiyutanenevi teyü'üquitüvamete vahesie mieme

¹ Mericüsü müpaü tinicuxatacaitüni Quesusi. Yuheima heutiniereca müpaü niutayüni, Ne'uquiyari, tucariri paye'a. Visi 'ane quenayeitüa 'anive, 'iyata 'anive visi pe'aneme mümasi'ayeitüanicü

² heiserie pemipitüapaü yunaime teüteri vahepaüsita, 'iya tucari mücaxüve müvapitüacacü yunaime pemiyetuirie 'ecü.

³ 'Icü tucari mücaxüve canihücütüni, memümasimaicacü 'ecü pe'axevitü yuri pemücacaüyari, memünesimaicacü neta Quesusi Cürisitu pemünesiheyenü'a.

⁴ Ne cuiepa visi pe'aneme nemanayeitüani. Que pemünetiuhuritüa yanemütiyurienenicü, netinaye'atüaniri.

⁵ Hicüri ne'uquiyari, 'ahesüa visi ne'aneme quenenayeitüa, visi nemü'anecaipaü cuie caxuavecacu cuxi.

⁶ Ne nepümasitahecüataxü 'ecü que pemü'ane mücü teüteri vahüxie, cuiepa memütama vasata miemete pemünesiyetuiiri vahüxie. Mepü'ateüterimatücai, pepünesiyetuiiri müme. 'Aniuquisie yamecatenica'huni.

⁷ Hicürixüa müpaü mecatenetimani quename 'ahesüa nemieme, nai pemünetiyetuiiri.

⁸ Niuqui pemünesi'upitüa nenivarupitüani müme. Mümerita mecanitanaqui'erieni. Müpaü mecatenetimani, yuricü 'ahesüa nemeyetüacü. Yuri mecateniuta'erieni quename penesiheyenü'a.

⁹ Vahesie mieme nepümasitavaviri. Cuiepa memütama vahesie mieme nepücamasivaviri, müme pemünesiyetuiiri vahesie mieme püta nepümasivaviri, 'ateüterima memühümecü.

¹⁰ Naitü nepini 'apini catinihücütüni, 'apini nepini tihücüta. Vahesie netiviyatü visi ne'aretü necanayeitüarivani.

¹¹ 'Ari cuiepa nepüca'uyeica. 'Ime masi cuiepa mecaniu'uvani, ne 'ahesüa neniymieni. Ne'uquiyari pemüpasie, queniva'üviyani müme pemünesiyetuiiri 'ahesüa memümiemetecü, memüyutaxevirecü que temütetaxevi tame.

¹² Mexi vahamatü ne'uyeicacai necaniva'üviyacaitüni müme pemünesiyetuiiri 'ahesüa memümiemetetücaicü. Nenivacueriecaitüni. Xevitü müme püca'uta'unari, 'iya xeicüa 'unaricacü mü'ayumiemetücai niuta'unarieni 'utüarica maye'anicü.

¹³ Hicü 'ahesüa neniymieni. 'Ipaü netinicuxatani cuiepa, yuhesie netemavierica memexeiyanicü 'aye'arücame.

¹⁴ Ne 'aniuqui necanivarupitüani. Cuiepa memütama mecanivaruti'uxive'erietücüne cuiepa memücamiemetecü, ne cuiepa nemücamiemepaü.

¹⁵ Nepücamasivaviri pemüvaranuvitünicü cuiepa memüca'u'uvanicü. Masi nepümasivaviri pemüva'üviyanicü tita 'axa müti'ane hepaüsita.

¹⁶ Cuiepa mepücamiemete ne cuiepa nemücamiemepaü.

¹⁷ Tita yuri mürainecü quenivapatani 'ahesie mieme. 'Aniuqui canihücütüni tita yuri müraine.

¹⁸ Cuiepa pemünesiheyenü'apaü, neta nepüvareutanü'axüa cuiepa.

¹⁹ Vahesie mieme nepasietü nepüyüane, mümerita 'ahesie mieme memüpasienicü tita yuri mürainesie meteviyatü.

²⁰ 'Ime xeicüa vahesie mieme nepücamasivaviri. Masi müme nehesie yuri memüteta'erieni vaniuquicü, müme vahesie mieme nepümasivavirieta

²¹ yunaitü memüyuxevinicü, ne'uquiyari 'acu, 'ecü nehesie pemütiviyapaü, neta 'ahesie nemütiviyapaü, mümerita tahesie memüteviyanicü, cuiepa memütama yuri memüteta'erienicü quename 'ecü penesiheyenü'a.

²² Visi ne'aneme pemünesi'ayeitüapaü, neta müpaü me'aneneme nenivarayeitüani memüyuxevinicü tame temütaxevipaü,

²³ ne vahesie netiviyacacu, 'ecüta nehesie petiviyacacu, me'aye'atü memüyutaxeviceü, cuiepa memütama memütemaiaicü quename penesiheyenü'a, quename müpaü petivarutanaqui'eri pemünetiunaqui'eripaü ne.

²⁴ Ne'uquiyari, tita pemünetiyetui, müpaü pünetinaque, haque nemeyeicani, mümeta nehamatü meme'uvanicü, memünesixeyiacü visi ne'aneme que pemünerayeitüa. Tamüsü 'ecü pecaneninaqui'eriecaitüni cuie cuxi canevecacu.

²⁵ Ne'uquiyari yapemütiyuriene que mütheiserie, cuiepa memütama mepücamasihetimaivave. Ne püta nepümasihetima. 'Ime müpaü mecatenetimani quename penesiheyenü'a.

²⁶ Ne necanivarutahecüatüani memümasimaiaicü 'ecü que pemü'ane. Yaxeicüa netini-vatahecüatüamücü, pemü'ahayevacü 'ecü pevanaqui'erietü que pemünetinaqui'eriecai ne, neta vahesie nemütiviyanicü.

18

Que memüte'ivi Qesusi

(Mateu 26:47-56; Maricuxi 14:43-50; Rucaxi 22:47-53)

¹ Müpaü 'utayüca caneyani Qesusi teyü'üquitüvamete vahamatü. 'Aquisie Cariuxa Muye'u mütiuyetevasie menanucüne haraveri muyemacaisiepai. Mana neutahani teyü'üquitüvamete vahamatü.

² Hicü Cura miyetuaniquecai mana canemariecaitüni, müixa Qesusi teyü'üquitüvamete vahamatü memüyuyexexeürivacaicü muva.

³ Cura cuyaxi varavitütü, tupirisixi mara'acate memühüritüariecai vahesüa miemete Pareseusixi vahesüa miemete varavitütü, mana caninuani cüxemete haurite cusirate mete'u'ütü.

⁴ Qesusiri nai timaitü 'amüramiecai hepana, nivayeyani. Müpaü tinivarutahüave, Quepai xepütehacuvautüve.

⁵ Müme müpaü metenita'eiya, Qesusi Nasaretitanaca. 'Iya müpaü tivarutahüave, Nesü nepühücü. Cura miyetuaniquecai mana niutivecaitüni vahamatü.

⁶ Hicü ne nepühücü tivarutahüavecu yucuta meniyeceüne, mecanatixürieni cuiepa.

⁷ 'Ayumieme tavarü müpaü tinivaruta'ivaviya, Quepai xepütehacuvautüve. Müme müpaü mete'utiyuane, Qesusi Nasaretitanaca.

⁸ Qesusi müpaü tivaruta'ei, Yanepütixehahüave, ne nepühücü. Xücarü xenesicuvautüveni ne, xequenivaruhayeve 'ime memüyehücü,

⁹ maye'anicü niuquieya que mainecai, Müme pemünesiyetui nepücavareuyexüriexüa xeime.

¹⁰ Hicü Simuni Pecuru cusira 'acavietü nivatihana. Mara'acame mühüritüariecai ti'uximayatameya niuvani. Serietana mieme nacaya neucuviteni. Ti'uximayatame Marucu catinitevacaitüni.

¹¹ Hicü Qesusi müpaü tinitahüave Pecuru, 'Acusira queneucaquesa painatana. Ne necarenu'ieni 'iya tecüxita mieme ne'uquiyari munesi'itüani yanemüranayeyanicü.

Mara'acame mühüritüariecaisüa que mütiu'atüarie Qesusi

(Mateu 26:57-58; Maricuxi 14:53-54; Rucaxi 22:54)

¹² Hicü cuyaxiri, cuyaxi tiva'aitüvameri, Huriyusixi vatupirisixiri mecaniviya Qesusi. Menihüani.

¹³ 'Anasisüa meri mecani'atüani. 'Iya Caipasi munieya nihücütücaitüni. Caipasi mara'acate vahepaüsita canihüritüariecaitüni mücü viyarisie.

¹⁴ Caipasi tihücütücai que mü'ane müvaruti'imaixü Huriyusixi masi 'aixüa müyünicü xevitü tevi mümünicü teüteri vahesie mieme, 'utaitü.

Pecuru que mütiyucu'imavacai, quename Qesusi camaicai 'utaitü

(Mateu 26:69-70; Maricuxi 14:66-68; Rucaxi 22:55-57)

¹⁵ Mericüsü Simuni Pecuru niveiyacaitüni Qesusi, xevitüta tiyü'üquitüvame tiveiyacai. Mara'acame mühüritüariecai nimaicaitüni 'iya tiyü'üquitüvame. Qesusimatü neutahani mara'acame mühüritüariecai curarutanapai.

¹⁶ Pecurusü mana niutivecaitüni tacua quitenie 'aurie. Hicü mücü tiyü'üquitüvame mara'acame mühüritüariecai mimaicai mana neyani. Nitahüave quitenie tihüveme, curarutapai Pecuru ni'atüani.

¹⁷ 'Üimari quitenie müti'hüvemetücai müpaü tinitahüave Pecuru, 'Ecüta 'icü tevi teyü'üquitüvametemama vahesüa mieme pecatihücü. 'Iya tiutayü, Ne pücatixaü.

¹⁸ Hicü te'uximayatamete tupirisixi vahamatü mana meniuti'ucaitüni mecüxetü me'atinaica, muhaütücaicü. Pecuruta vahamatü niutivecaitüni cüxetü.

'Anasi que mütitä'ivaviyaxü Qesusi

(Mateu 26:59-66; Maricuxi 14:55-64; Rucaxi 22:66-71)

¹⁹ Mericüsü mara'acame mühüritüariecai canita'ivaviya Qesusi teyü'üquitüvametemama vahepaüsita, tita müti'üquitacai hepaüsita.

²⁰ Qesusi müpaü tinita'eiya, Ne teüteri vahüxie netinixatacaitüni cuiepa. Ne neheyemecü netini'üquitacaitüni tuquiteta, tuqui 'amüpatata, haque yunaitü Huriyusixi memüyutixexeüriva. Ne tixaütü nepücatixatacai 'avie.

²¹ Titayari peneticu'ivaviya ne. Quenivaruta'ivaviya müme memünesi'eniecai püta, siparasü que nemütivacuxaxatüvacai. Camü 'ime mecatenimaica que nemutayü.

²² Müpaü 'utayücu, xevitü tupiri mana mutivecai canivani Qesusi müpaü 'utaitü, Quepaü petita'eiya mara'acame mühüritüarie.

²³ Qesusi müpaü tita'ei, Xücasü 'axa ne'utaineneni, quetineutahecüata tita 'axa müti'anecü. Me xüca 'aixüa ne'utaineneni, titayari penetiuva.

²⁴ Hicü 'Anasi neinü'ani hüiyacame Caipasisüa mara'acame mühüritüariecaisüa.

Pecuru tavari que mütiyucu'imavacai, quename Qesusi camaicai 'utaitü

(Mateu 26:71-75; Maricuxi 14:69-72; Rucaxi 22:58-62)

²⁵ Mericüsü Simuni Pecuru mana niutivecaitüni cüxetü. Hicü müpaü mete'itahüave, 'Iya teyü'üquitüvametemama vahesüa mieme pecatihücü. Mücü niyuta'imani, müpaü niutayüni, Ne pücatixaü.

²⁶ Mara'acame mühüritüariecai te'uximayatametemama xevitü, 'iya Pecuru minacavite canimariyatücaitüni. Mücü müpaü rehüave, Quete ne necamarexei vana haraverita hamatüana pe'uyeicame.

²⁷ Tavari niyuta'imani Pecuru. Yapaucua niutahiva vacana.

Piratusüa que mütiu'atüarie Qesusi

(Mateu 27:1-2, 11-14; Maricuxi 15:1-5; Rucaxi 23:1-5)

²⁸ Hicü Caipasisüa meheycüneca mecani'atüani Qesusi 'isücame quie. Niyuimua-natücaitüni. Mümeri mepücaheutahaxüa 'isücame quita capa meca'itiatü me'acünecü, masi Pasicua 'icuaiyari memütecuanicü.

²⁹ 'Ayumieme Piratu tacua nivayeyani vahüxie. Müpaü niutayüni, Titacü xete'ixaneta 'icü tevi.

³⁰ Müme müpaü metenita'eiya, Xüca 'icü 'axa catiyurienenique, tepücamasiyetuirieniqueyu.

³¹ Hicü Piratu müpaü tivarutahüave, Xequenanuvitüqui. Xequeneuta'inüata xe'inüari niuquiyari que maine. Huriyusixi müpaü mete'itahüave, Tame heiserie tepücahexeiya temimienicü tevi.

³² Mücücü naye'ani Qesusi niuquieya mutainecai que mütimüniquecai ticuxatatü.

³³ Hicü tavarı Piratu neutahani 'isücame quita. Nitahüave Qesusi, müpaü tinitahüave, 'Ecü Huriyusixi petiva'aitüvame.

³⁴ Qesusi müpaü tita'ei, 'Acümana müpaü petiutaine, hipatü nusu memate'utahüavixü nehepaüsita.

³⁵ Piratu tita'ei, Ne netihuriyu. 'Ateüterima, mara'acate memühüritüarie mepümasiyetua nehesüa. Que petiuyuri.

³⁶ Qesusi müpaü tita'ei, 'Ena cuiepa pücamieme que nemüti'aita. Xüca 'ena cuiepa miemetünique que nemüti'aita, netupirisixima mecaniyucuitüveniqueyu nemücayetuiyanicü Huriyusixi vahesüa. Masi hicü que nemüti'aita 'uva pücamieme.

³⁷ Piratu müpaü titahüave, Que peti'aitametüni 'ecü. Qesusi müpaü tita'ei, 'Ecü pecaniutainenı ne ti'aitame nemühücü. 'Ayumieme necaniutinuiva, 'ayumieme cuiepa necaninuani, nemütitahecüatanicü tita yuri müraine hepaüsita. Yunaitü yuri mürainesie miemete mecaneni'enieca ne'utaniucame.

³⁸ Piratu müpaü tinitahüave, Que titita yuri maine.

'Isücame que mütiuta'aitaxü, Qesusi mümierienicü

(Mateu 27:15-31; Maricuxi 15:6-20; Rucaxi 23:13-25)

Hicü müpaü 'utayüca tavarı nivayeyani Huriyusixi vahüxie. Müpaü tinivarutahüave, Ne tixaü nepücatiucaxei nemütiuhüpanicü hesiena.

³⁹ 'Ipaü cani'aneni xeyeyari, xeime nemüxexünirienicü Pasicua 'ixüararipa. Mericüte, xecateyuvaüriya nemüxexünirieni Huriyusixi tixe'aitüvame.

⁴⁰ Hicü müpaü meniutihiva tavarı, Mücü pücatixaü, Vaxavaxi püta me'utiyuatü. 'Iya Vaxavaxi catinınavayametücaitüni.

19

¹ Hicü Piratu neivitüni Qesusi, tiniuta'aita mücuveiyaxüanicü.

² Cuyaxita xuya mumayari me'utasaca mu'uyasie menenutimanirieni. Herie mieme 'ixuriqui mütaüraüyecü menenacuvirieni.

³ Hüxiena meni'axecaitüni müpaü me'utiyuatü, 'Aixüa 'acu Huriyusixi tiva'aitüvame. Menicuvaxüanita.

⁴ Hicü tavarı tacua nivayeyani Piratu. Müpaü tinivarutahüave, Camü 'uva tacupai nepüxe'atüirieni xemütemaicaicacü tixaü nemücatiucaxei'icü hesiena nemütiuhüpanicü.

⁵ Hicü Qesusi nivayeyani xuya mumayari 'anamatü, herie mieme 'ixuriqui mütaüraüye 'anacuvietü. Müpaü tivarahüave, Camü tevi.

⁶ Hicüri mara'acate memühüritüariecai tupirisixita quepaucua memixei meniutihiva müpaü me'utiyuatü, Curuxisie queneumi'a, curuxisie. Piratu müpaü tivacühüave, Xemesü xequenanuvitüqui, curuxisie xequenemi'a. Neri tixaü nepücatiucaxei hesiena nemütiuhüpanicü.

⁷ Huriyusixi müpaü mete'ita'ei, Tame 'inüari niuquiyari tecanexeiyani. Mücü 'inüari que maine, neuyeveca 'icü mümüni Cacaüyari nu'aya mayuyeitüacü.

⁸ Piratu 'icü niuqui 'u'enieca masi vaüca neumacaitüni.

⁹ Tafari 'isücame quita heutahaca müpaü tinitahüave Qesusi, Haque pepemieme 'ecü. Qesusiri haquevasü cacanita'eiya.

¹⁰ Piraturi müpaü titahüave, Pecanetita'eiya ne. Pecatimate ne heiserie nemexeiya nemümasixünacü, heiserie nerexeiya curuxisie nemümasimienicü.

¹¹ Qesusi müpaü tita'ei, 'Ecü heiserie pepücahexeiyaniqueyu nehapaüsita taheima miemecü xüca pecapitüariecaque. 'Ayumieme 'iya munesiyetua 'ahesüa, mücü masi vaücava 'axa tiniuyurieni.

¹² Piratu 'ayumieme tinicuvaunecaitüni que mütixünacü. Huriyusixi mecaniutihiva müpaü me'utiyuatü, Xüca 'icü pe'uxüna, pepüca'inaqui'erie Ti'aitame Sesaxi. Yunaitü te'aitamete memayuyeitüa mecaneye'unieca Sesaxi.

¹³ Hicü Piratu 'icü vaniuiqui 'u'enieca nivayehana Qesusi. Mana caniuçayerüni Piratu yu'uenisie Macutenusariya müracutevasie, Hepürayusixi vaniuiquicü Cavata müracutevasie.

¹⁴ 'Iya tucarisie meniha'arütüacaitüni Pasicua 'ixüarariyari. 'Esivatücacu tuca nayeiximecaitüni. Müpaü tinivarutahüave Huriyusixi, Camü tixe'aitüvame.

¹⁵ Mümeri meniutihiva, Quenanuvitüqui, quenanuvitüqui, curuxisie quenemi'a. Piratu müpaü tivacühüave, Quetütüri curuxisie nepeimieni tixe'aitüvame. Mara'acate memühürütüariecai müpaü mete'ita'ei, Tame xeime tepücahexeiya tati'aitüvame, Sesaxi xeiçüa pütati'aitüvame.

¹⁶ Hicü nivayeturieni curuxisie mümierienicü. Hicü meneihana Qesusi.

Qesusi que mütiumerie curuxisie

(Mateu 27:32-44; Maricuxi 15:21-32; Rucaxi 23:26-43)

¹⁷ Yucuruxi 'atütü mana neyani Müqui Mu'uya Manuca müracutevasie, Hepürayusixi vaniuiquicü Curucuta müracutevasie.

¹⁸ Manari curuxisie menitivieni. Yuhutame hamatüana meteverutivütüa naisata, Qesusi vahixüata.

¹⁹ Piratuta 'inüari niuta'utüani. Curuxisie neimani. Müpaü catine'ucaitüni, QUESUSI NASARETITANACA HURIYUSIXI TIVA'AITÜVAME.

²⁰ Huriyusixi yumüretü menititerüva 'iya 'inüari quiecaru mehuracü Qesusi mamieriesie. Hepürayusixi Xumatari Cüriyecusixi vaniuiquitecü püraye'uxacai.

²¹ Hicü Huriyusixi vamara'acate memühürütüariecai müpaü metenitahüave Piratu, Pepücaniu'utüani Huriyusixi Tiva'aitüvame. 'Ipaü püta, 'Iya mainecai Huriyusixi nepütiva'aitüvame pepütiniu'utüani.

²² Piratu müpaü tivaruta'ei, Que nemütü'utüa netiniuta'utüaniri.

²³ Hicü cuyaxi curuxisie me'icavieca Qesusi, 'ixuriquiteya meneutahuriexüani. Naucame menayeitüani, yuxexitü cuyaxi xei 'ixuriquiyari memexeiyanicü, tetüata mieme 'ixuriquita 'aparüte yuxaüta. Tetüata mieme 'ixuriquieya pücavipecai, yuxevitü ni'isecaitüni naitü.

²⁴ Hicü müpaü meteniyutahüaveni, Camü tepüca'itisanani. Masi tepütata'iva, siparasü quepai pe'iva. Müpaü tinaye'atüarieni 'utüarica müpaü maine, Ne'ixuriqui meniutap-ataxüani yuhesie mieme, ne'ixuriquicü menayu'iva.

Mericüsü müpaü mecateniuyurieni cuyaxi.

²⁵ Qesusi curuxieya 'aurie meniti'ucaitünita Qesusi varusieya, varusieya 'ivaya, Mariya Cüreupa 'üyaya, Mariya Mararatanaca yunaitü.

²⁶ Qesusisü varuxeyaca mana meti'ucacu yuvarusi, 'iya tiyü'üquitüvame munaqui'eriecai, müpaü tinitahüave yuvarusi, 'Uca 'acu, camü 'anive.

²⁷ 'Arique müpaü tinihürütüani 'iya tiyü'üquitüvame, Camü 'avarusi 'utaitü. 'Iya tucarisie tiyü'üquitüvame yuhesüa nei'inieni.

Qesusi yu'iyari que mütiyetua

(Mateu 27:45-56; Maricuxi 15:33-41; Rucaxi 23:44-49)

²⁸ 'Anari Quesusi müpaü timaitü naitü 'ari maye'atüariecü, 'utüarica maye'atüarienicü müpaü niutayüni, Nepeuharimücü.

²⁹ Xari mana niucateitüni vinu masina hünetü. Hicü ha 'iseveme mucuxani me'utahüniyaca vinu masinacü, hisupu cüyeyarisie me'iyeca, teniena meneitiserieni.

³⁰ Quesusi he'inüataca vinu masina müpaü niutayüni, Canaye'aniri. Yumu'usie 'anacatusireca niyetuani yu'iyari.

Cuya que müreitise Quesusi 'aquitana

³¹ Mericüsü 'iya tucarisie meniha'aritäacaitüni 'ixüarari. 'Ayumieme Huriyusixi menitavavirieni Piratu vavatute memütitaracü memüvaraca'ünicü, caxarite memücauyahayevacü curuxisie me'uyevütü 'uxipiya tucarisie. 'Iya 'uxipiya tucari yemecü can'i'ixüararitäacaitüni.

³² 'Ayumieme cuyaxi mana meniu'axüani, memucavütüarie curuxisie hamatüana xeime vatuteya meniutitara, xeimetari vatuteya mete'utitaraxü.

³³ Quesusisüa me'u'axüaca vatuteya mepüca'utitaraxü memixeicü müquime.

³⁴ Masi xevitü cuya pisicacü neitiseni 'aquitana. Yapaucua naneni xuriya hata.

³⁵ Que mü'ane munierixü tiniutahecüata. Tita mütitahecüata yuri canaineni. Mücüta tinimaica yuri mainecü, yuri xemüte'eriecacü xemeta.

³⁶ Müpaü tiniuyüni 'utüarica maye'atüarienicü müpaü mutaine, 'Umeyari pücatitare.

³⁷ Tavari xevitü 'utüarica 'ipaü naineni, Mecani'ixüariecuni que mü'ane memuse.

Teuquiyapa que memüteheite Quesusi

(Mateu 27:57-61; Maricuxi 15:42-47; Rucaxi 23:50-56)

³⁸ Mericüsü 'arique Cuse 'Arimateyatanaca canitavavirieni Piratu menucuenicü Quesusi caxarieya. 'Iya Cuse Quesusisüa mieme catiniyü'üquitüvameitüacaitüni 'avie, müvamacarücaicü Huriyusixi. Piraturi canipitüani. Neyani, caxarieya necueni.

³⁹ Nicuremu mana ninuanita meripai hesüana munua yüvicüta. 'Iyasü miru haruhemame visi mu'üa mutacuicuiya ni'atüani merie necapaü päumeme.

⁴⁰ Hicü meneicueni Quesusi caxarieya. Menicu'eima 'ixuriquitecü visi mu'üa me'icavirieca. Müpaü can'i'aneni Huriyusixi vayeiyari teuquiyacü.

⁴¹ Mana curuxisie mameriesie haraveri niyemacaitüni. Haraverita teuquiyapa xique müvaye'inierie nicumacaitüni. Xevitü cuxi mücü teuquiyapa pücacateuquievecai.

⁴² Muva 'ayumieme meneiteni Quesusi, Huriyusixi memüyuha'aritäacaicü 'iya tucarisie, teuquiyapa mehuracaicü.

20

Que müranucuque Quesusi müquite vasata

(Mateu 28:1-10; Maricuxi 16:1-8; Rucaxi 24:1-12)

¹ Mericüsü mexüacame tucariyarisie semanasie teuquiyapa ninuani Mariya Mararatanaca 'uyüvicacu cuxi yuimuana. Heuhüiyacame niuxeiya tete teuquiya hüxie meucatei.

² Hicü nausarümetü neyani. Simuni Pecurusüa ninuani, xeimesüata tiyü'üquitüvame Quesusi minaqü'eriecaisüa. Müpaü tinivarutahüave, Teuquiyapa menivayecueni Ti'aitame. 'Asitepücatemate haque memeite.

³ Hicü Pecuru neyani xevitü tiyü'üquitüvamematü. Teuquiyapa menahucaitüni.

⁴ Yuhepaüsita meniunausarümeacaitüni. Xevitü tiyü'üquitüvame masi niutanausacai, Pecuru na'iva, naye'ani meri teuquiyapa.

⁵ 'Anahuca nixeiya 'ixuriquite mana 'acateme, peru muva pücaheutaha.

⁶ Hicü Simuni Pecuru 'u'imatütü ninuani. Teuquiyapa neutahani. 'Ixuriquite niuxeiya mana 'acateme.

⁷ Tuvaxa tiuxei mu'uya me'eimecai 'ixuriquite 'aurie caticateme, yateva ticateme püta tutunime 'uxeicüa.

⁸ 'Ana neutahani 'iya tiyü'üquitüvame 'umexüatü munua teuquiyapa. Nixeiya, yuri tiniuta'erieni.

⁹ Müme cuxi mepücaheitimaivavecai 'utüarica meuyevecaicü müquite vasata manu-cuqueni maine.

¹⁰ Hicü teyü'üquitüvamete yuquie menecüne.

*Masiücütü que mürayuyetitüa Qesusi Mariya Mararatanaca hüxie
(Maricuxi 16:9-11)*

¹¹ Mericüsü Mariya teuquiya hüxie niutivecaitüni tacua 'utasuatü. Hicü 'utasuatü nanahuni, teuquiyapa neutaniere.

¹² Mana nivaruxeiya niuqui tuayamete yuhutame me'anacatuxame. Xevitü Qesusi mu'uya manucatei nacateitüni, xevitüta quetaya manucatei racatei haque Qesusi caxarieya manutequiecai.

¹³ Müme müpaü metenitahüave, Neuxei 'uca, titayari petiutasuaca.

¹⁴ Müpaü tivacühüave, Neti'aitüvame mepecuei, 'asinepücatimate haque memeite. Müpaü 'utayüca ta'aurie naveni. Nixeiya Qesusi mana 'utiveme, masi 'asipücatimaicai müquesusitücaicü.

¹⁵ Qesusi müpaü tinitahüave, Neuxei 'uca, titayari petiutasuaca. Qepai pepüracuvaune. Mücü haravericame 'erietü müpaü tinitahüave, Neuxei 'uqui, xüca 'ecü peheicueni, queneneutaxatüa haque pemeite. Neri nenenucueimücü.

¹⁶ Qesusi müpaü ticühüave, Mariya 'acu. 'Iya hepana 'anierca müpaü tinitahüave Hepürayusixi vaniüquicü, Xavuni, taniüquicü Ti'üquitame maine.

¹⁷ Qesusi müpaü ticühüave, Pepücanesiviyani. Ne'uquiyarisüa nepüca'anutiyeive cuxi. Masi ne'ivama vahesüa quenemie. Müpaü quetinivaretahüavi, Ne'uquiyarisüa müxe'uquiyarisüa nenanutiyeimücü, necacaüyarisüa müxecacaüyarisüa neranutiyani.

¹⁸ Hicü Mariya Mararatanaca mana ninuani müpaü tivacuxaxatüvatü teyü'üquitüvamete Ti'aitame muxecicü, müpaü mürehüavecaicü.

*Masiücütü que mürayuyetitüa Qesusi teyü'üquitüvamete vahüxie
(Mateu 28:16-20; Maricuxi 16:14-18; Rucaxi 24:36-49)*

¹⁹ Mericüsü 'acayunecu mücü mexüacame tucariyarisie semanasie, teyü'üquitüvamete memütitecaisie quiteniete reunatücaicacu memüvamacarücaicü Huriyusixi, Qesusi ninuani. Vahixüapa niutaqueni. Müpaü tinivarutahüave, Xüca xeca'uximatüarieca yu'iyarisie.

²⁰ Müpaü 'utayüca nivaruxeisitüani yumamate yu'aqui. Teyü'üquitüvamete meniyutemamaviecaitüni Ti'aitame mexeiyatü.

²¹ Hicü Qesusi tavari müpaü tivarutahüave, Xüca xeca'uximatüarieca yu'iyarisie. Ne'uquiyari munesiheyenü'apaü, neta müpaü necanixeheutanü'axüani.

²² Müpaü 'utayüca nivaru'iyamani. Müpaü tivarutahüave, Xequeneutanaqui'eri 'Iyari Mütiyupata.

²³ Sepa que memühate xemütevareuyehüvirieni tita 'axa memüteyurie, meteneuyehüviyariecuni. Sepa que memühate xemüvavesitüaca tita 'axa memüteyurie, menivecacuni mepücajutaxüna.

Tumaxi yuri que mücati'eriecai

²⁴ Mericüsü Tumaxi Vavari mütitevacai tamamata heimana yuhutame vahesüa mieme canihücütücaitüni. 'Iya vahamatü püca'uyeicacai quepaucua Qesusi munua.

²⁵ Hicü hipatü teyü'üquitüvamete müpaü metenicuxaxatüvacaitüni, Ti'aitame tecanixeiya, me'utiyuatü. 'Iya tivacühüave, Xücari mamayasie neca'ixeiyani cürapuxi 'uxayari, xüca ne'itüvamecü neca'imayüani cürapuxi 'uxayari, 'aquiya xüca nemamacü neca'imayüani, yuri nepücatita'erieniri.

²⁶ Mericüsü 'atahairieca tucari 'anucayacu tavari menititecaitüni quita teyü'üquitüvametemama. Tumaxita vahamatü tiucatei. Hicü quiteniete reunarümacacu

Qesusi ninuani. Vahixüapa niutaqueni. Müpaü tinivarutahüave, Xüca xeca'uximatüarieca yu'iyarisie.

²⁷ Hicü müpaü titahüavixü Tumaxi, Quenaye'a, 'a'itüvamecü queneneumayüa nemamatesie, 'amamacü queneneumayüani ne'aquita. Yuri pecati'erietü pepüca'ayeiximeni, yuri peti'erietü püta quenaye'a.

²⁸ Tumaxi müpaü tinita'eiya, Neti'aitüvame necacaüyari 'acu.

²⁹ Qesusi müpaü titahüave, Yuri petiuta'erie pemünesi'uxeicü. Müme memücanesixeyavave peru yuri memüte'erie, müme mecaniyutemamavieca.

Titayari maca'utüari xapa

³⁰ Mericüte, 'inüari yücü 'aneneme müireme yatiniyuriencaitüni Qesusi teyü'üquitüvamete vahüxie, que mücare'utüarie 'icü xapasie.

³¹ 'Icüri canaca'utüarieni yuri xemüte'eriecacü Qesusi mücürisitucü, Cacaüyari münu'ayacü. Yuri xete'erietü tucari xemexeianicü hesüana xemiemetetütü raca'utüarie.

21

Masiücütü que mürayuyeitüa Qesusi teyü'üquitüvamete 'atayuhutame vahüxie

¹ Mericüsü 'arique tavari Qesusi masiücütü nayuyeitüani teyü'üquitüvamete vahüxie Tiveriya haracunayarisie. 'Ipaü masiücütü nayuyeitüani.

² 'Axeicüa meniu'uvacaitüni Simuni Pecuru, Tumaxi Vavari mütitevacai, Natanaheri Canatanaca Carereya cuieyarisie mieme, Severeu nivemama, teyü'üquitüvametemama hipatü yuhutatü.

³ Simuni Pecuru müpaü tinivarutahüave, Ne nepüquesüveyami. Müpaü mete'itahüave, Tame 'ahamatü tepuhu tanaitü. Mana menecüne, canuvacie menicayaxe. Mücü tücarisie tixaütü mepücate'u'axixü.

⁴ Mericüsü 'esiva 'uhecüacacu mana niutaqueni Qesusi haracuna tesita. Masi teyü'üquitüvamete mepüca'imaicai Qesusitüme.

⁵ Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Neuxe temari, 'icuai xecatehexeiya. Müpaü mete'ita'eï, Havaicü.

⁶ 'Iya tivacühüave, Vipi xequeneucavivi canuva serieta. Mana xecanivacaxeyacuni. Mana meneicavivieni. Mepüyutatexi me'ihanatü memüvaücavacaicü quesüte.

⁷ Hicü 'iya tiyü'üquitüvame Qesusi minaqü'eriecai müpaü tinitahüave Pecuru, Cari Ti'aitame canihücütüni. Hicü Simuni Pecuru 'u'enaca quename Ti'aitame hücütücai, yu'ixuriqui herie mieme 'anacuvieca 'amavetü 'amuyeicacaicü, hapa neucasuna.

⁸ Hipatü teyü'üquitüvamete canuvacie meyetetü mecaniu'axüani vipi me'uhaximetü quesüte mehüneme. Cuiepa pücahetevacai, huta teviyari heimana tamamata mamayari xeiçüa petevacai.

⁹ Cuiepa me'u'axüaca tü meniuxeiya 'etiniereme, quesü tüpa 'acaime mete'uxei pame.

¹⁰ Qesusi müpaü tinivarutahüave, Qesüte xique xemüvarutivi xequenivara'üi.

¹¹ Simuni Pecuru mana neutimaque, vipi canihuhana cuiepa. Qesüte 'amepapatü menihünecaitüni, xei sienituyari heimana huta teviyari heimana tamamata heimana yuhaicatü meniyupaümecaitüni. Sepanetü memüvaücavacai, püca'utasanixü vipi.

¹² Qesusi müpaü tinivarutahüave, Xequenacüni xequetenecuari. Teyü'üquitüvamete ni xevitü pücayuvaüriyacai 'ecü que pepüpaicü titahüaveque, Ti'aitame mühücütücaicü memütemaicaicü.

¹³ Hicü Qesusi mana ninuani, pa nanucu'üni. Nivarumini, quesü yaxeicüata tivarumi.

¹⁴ 'Ana hairieca masiücütü nayuyeitüani Qesusi teyü'üquitüvamete vahüxie müquite vasata 'anucuqueca.

Nemuxasi türixi quetinivarumicua, que mainecai

¹⁵ Mericüsü mete'ucuacu Qesusi müpaü tinitahüave Simuni Pecuru, Simuni 'acu Vani nu'aya, vaücava penetinaqui'erie, 'ime 'esiva xeicüa menesinaqui'eriecacu. 'Iya rehüave, Hü Ti'aitame. 'Ecü pepütimate nemümasinaqui'erie. Titahüave, Mericüte, nemuxasi türixi quetinivarumicua.

¹⁶ Hutarieca müpaü titahüave, Simuni 'acu Vani nu'aya, penetinaqui'erie. Müpaü titahüave, Hü Ti'aitame. 'Ecü pepütimate nemümasinaqui'erie. Müpaü titahüave, Nemuxasi queniva'üviyani.

¹⁷ Hairiecari titahüave, Simuni 'acu Vani nu'aya, penetinaqui'erie. Pecuru niyuhiver-ieca hairieca penetinaqui'erie mütitahüavixü. Müpaü tinitahüave, Ti'aitame, 'ecü nai pecatinimaica. Pepütimate nemümasinaqui'erie. Qesusi titahüave, Quetinivarumicua nemuxasi.

¹⁸ Niuqui caniseüyení que nematicühüave, quepaucua pemühecuacai 'acümana pena'ahüayacaitüni peticuyeicacai haque pemeuyeimücücai. Quepaucua pemütaseüye, xevitü camananahüamücü maranuhana haque pemücaheuyeimücü, 'amama penitaseraxüamücü.

¹⁹ Müpaü niutayüni tihecüatatü que mütimüni quecai visi 'aneme 'ayeitüanique Ca-caüyari. Müpaü 'utayüca müpaü tinitahüave, Quenenanuveyia ne'utüma.

Mücü tiyü'üquitüvame Qesusi minaquí'eriecai

²⁰ Pecuru ta'aurie 'aveca nixeiya mücü tiyü'üquitüvame Qesusi minaquí'eriecai, mücü memüte'ucuaisie 'auriena mucatei müpaü mütitahüavixü, Ti'aitame que paicü masiyetuaní. Nixeiya 'iya varuveiyame.

²¹ Pecuru 'ixeiya mücü, müpaü tinitahüave Qesusi, Ti'aitame que tiyuriení 'iya.

²² Qesusi müpaü ticühüave, Xüca nesi'unaqueque 'icü müyuhayevacü nemunuanique, quesü pe'aneniqueyu 'ecü. Quenenanuveyia ne'utüma.

²³ 'Ayumieme ta'ivama vasata 'icü niuqui canixasivacaitüni, quename 'iya tiyü'üquitüvame camüni quecai. Masi Qesusi müpaü pücatitahüavixü mücamüni quecaicü. Xüca nesi'unaqueque müyuhayevacü nemunuanique, quesü pe'aneniqueyu 'ecü, püta titahüavixü.

²⁴ Mücü tiyü'üquitüvame canihücütüni que mü'ane mütihecüata 'icü hepaüsita, que mü'ane mütiuti'utüa 'icü. Tepütemate tita mütihecüata yuri maine.

²⁵ Vaücava cuxi yücü 'anenetü canixuavení que mütiuyuri Qesusi. Xüca xexuitü tiuti'utüariénique, müpaü nepüticu'eriva, 'ena cuiepa pücatinaqueniqueyu xapate mütiuti'utüariéniqueyu. Müpaü xeicüa.

NÜ'ARISIXI Que Memüte'uyuri

Que memüte'utahüavarie memeixeyaniquecaicü 'Iyari Mütiyupata

¹ Neuxei Teuquiru, matüaripai mieme xapa neputavevi mexüacame, nai que mütiuyü hepaüsita ticuxatame, Qesusi que mütisutüa yatiyurienetü yati'üquitatü.

² Müpaü tiuyurieca, 'ana nanutivitüquieni, 'aisica varupitüaca nü'arisixi müvaranuyeteüxixü, 'Iyari Mütiyupata yati'aitacacu.

³ Tiucüineca mücü, vahesüa 'ayenieretü puyuecütacai mamarivaveme tiyurienetü. Huta teviyari tucari mepixeyacai. Tinivacuxaxatüvacaitüni que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu.

⁴ Hicü vahamatü 'a'ucaitü 'ipaü tinivaruta'aitüani, Xepüca'ayecücani Querusareme, masi xequetenecuevieca tita ne'uquiyari mütixatacai quename tixehanü'airieni, que nemütixe'utahüavixü.

⁵ Vani hacü tiniuca'üyacaitüni, xeme püta xepüca'üyarieni 'Iyari Mütiyupatacü ya-paümexa tucari tixüyu. Müpaü niutayüni.

Qesusi que müranutitüa

⁶ Mericüsü müme hamatüana memuyucuxeürie müpaü metenicu'ivaviyacaitüni, Neuxei Ti'aitame, hicü petatipitüa tame 'Ixaherisixi teüteriyari temütetati'aitüanicü meri-paipaü.

⁷ Mücüsü müpaü tinivarutahüave, Xeme xehesie pücatinaque xemütemaicacü viyari tucari hepaüsita. Ne'uquiyari püta nipata mücü naimheiserie mexeyanicü hepaüsitana.

⁸ Masisü xecanitürücarieyecuni 'Iyari Mütiyupata xehesie tiviyayu. Xemunenierixü xepüyüaca xetehecütatü nehepaüsita Querusareme, naisarie Cureyasie Samariyasie naisarie cuie manunierepai.

⁹ Müpaü 'utayüca, müme me'ixeyacacu, nanutivitüquieni. Hai niucuyani memüca'ixeyacü.

¹⁰ Hicü yuheima me'utinenierecacu mexi 'utimiecai, camü 'uquisi yuhutatü va'aurie meniuti'uni me'anacatuxatü.

¹¹ Müme müpaü metenivarutahüave, Carereyatarari 'acu, titayari yuheima xete'utineniere. Mücütütü xesata 'uvetü meutivitüquie yuheima Qesusitütü, que xemüte'ixei heutimieme yuheima, yaxeycäa 'anetü caninuamücü.

Que, memütehenuyexei xeime mühürütüarienicü Cura tiutahayevacu

¹² Mericüsü yemuri Huriva Matü'usie me'ayenexüaca Querusareme meniu'axüani. 'Uxipiya tucarisie tevi que mütipitüarie muyeicanicü, müpaü pehura Querusareme.

¹³ Me'u'axüaca, quita meheutahaxüaca meneuticüne qui taüta. Mana mepü'axecai Pecuru Cacuvu Vani 'Atürexü Piripe Tumaxi Parüturume Mateu Cacuvu 'Aripeu nu'aya, Simuni müserutisitatücai, Cura Cacuvu 'ivaya.

¹⁴ Müme yunaitü 'axeicüa mepü'ayumiemetetücai neneviericü, 'ucarita, Mariyata Qesusi müvarusieyatücai, 'ivamamata.

¹⁵ Mericüsü 'ana Pecuru nanucuqueni yu'ivama vahixüapa. Teüteri 'axeicüa meyuxeürietü xei sienituyari heimana xei teviyari yacütütü meniyupaümecaitüni. Müpaü niutayüni Pecuru,

¹⁶ Ne'ivamarixi, neuyevecaitüni 'utüarica maye'anicü, meripai que mütiutayü 'Iyari Mütiyupata, Raviri müpaü 'utayücu Cura hepaüsita, que mü'ane müvarevitü müme memivi Qesusi hepaüsita.

¹⁷ Tame xevitü pühücütücai, 'icü tahürütüarica hesiena pütinaquecai.

18 Mericüsü vaniu cuie punanai mücü tumini ma'ivaxücü yatiuyurieca que mücatiheiserie. Mana 'ativeca yuhuriepa pasanixü, cuinurieya naitü navivieni.

19 Querusareme memütama yunaitü mepüte'utamari. 'Ayumieme mücü cuie Haserama catinacutevaca vaniuquicü, taniuquicü Xuriya Mataxüri racuteva.

20 Puta'utüarie Cuicari Xapayarisie müpaü 'anuyütü,
Que'uyemaveni quiya,
Xevitütüma püca'ayecani.
Müpaü panuyüneta,
Que mütihüritüariecai,
Xevitü püta yaquetihüritüarieca.

21 Mericüte, neuyeveca xevitü müme 'uquisi tahamatü memu'uvacai tucaricü quepau-cua Ti'aitame Qesusi tahesüa manuyeicacai

22 'iya tucarisie Vani meca'üyaxüsie, 'iya tucarisie tasata manutivitüqueque, peuyevese xevitü müme memunenierixü tahamatü tihecüatatü mayanicü que müranucuque.

23 Hicü yuhutame menivaruti'uitüani Cuse Varüsavaxi mütitevacai Cusitu müremu'uhüacai, Matiya.

24 Meniyutanenevieni müpaü me'utiyuatü, 'Ecü Ti'aitame pecatinimaica yunaime va'iyari. Quetaneuxeisitüa que mü'ane pemanuyexei 'icü yuhutame,

25 hesiena mütinaquenicü 'icü hepaüsita mühüritüarienicü mütanü'arienicü, Cura yatiuhayevacu yuhuyeripa metüacü.

26 'Inüari meputavevi que mü'ane mühücütüni. Matiyasie tiniunaque. Mepi'inüataxü tamamata heimana xevime nü'arisixi vahamatü.

2

'Iyari Mütiyupata que mütinua

1 Mericüsü 'ixüarari 'atahutarieca semanasie mieme 'aye'acu yunaitü mepüyuxeüriecai yametyurienique 'uxeicüa.

2 Yapaucua taheima mieme 'ecapaü 'anetü niuyuani türücaüyetü carima 'uyemietü. Mücü yuariya putahünixü quita memüvayetecaisie.

3 Taipaü 'aneneme mepuxei yuxexuime vahesie 'a'ucame.

4 Yunaime püvaruvi 'Iyari Mütiyupata. Mepisütüa me'utiniutü niuquitecü, 'Iyari que mütivapitüacai memütiniunicü.

5 Mericüsü Querusareme mepütitecai Huriyusixi Cacaüyari memayexeiyacai yunaime nuivarite vahesüa memümiemetetücai naisari muyuavitüa.

6 Quepauca yuariya muyua yunaitü mepuyuxeüri, mepüxamuriyacai yuxexuitü yuni-uquicü memüva'eniecaicü me'utiniucame.

7 Mepü'iyarixiecai mepühüxiyacai müpaü me'utiyuatü, Neuxei, 'icü yunaitü memutini-uca mecatecarereyatari.

8 Quetütüri 'icü teteva'enie taxexuitü taniuquicü memutiniuca que temüte'ununuivaxü.

9 Parutiyatari, Meriyatari, 'Eramitatari, Mesuputamiasie temütama, Cureyasie Caparusiyasie Punitusie 'Asiyasie

10 Püriquiyasie Pamüpiriyasie 'Equipitusie 'Apüricasie Sirene temütama, Xumatari memü'ivatatüve,

11 Huriyusixi, hipatü Huriyusixi memacü, Cüretatari, 'Araviyatari, tanaitü tepüva'enie me'utiniucame taniuquicü, que mütimarive Cacaüyari me'utiyuaneme.

12 Yunaitü meni'iyarixiecaitüni, 'asimepücatemaicai quetütü mütüyüanecai, yuxexuitü müpaü meteyücühüavetü, Que tititari 'icü.

13 Hipatü mevananaimatü müpaü meniutiyuanecaitüni, Mepuhuxa xEICÜA vinu maca-cacü.

Pecuru que müticuxatacai heiva

¹⁴ Hicü Pecuru 'anucuqueca tamamata heimana xevime vahamatü, carima niutaniuni, müpaü tinivarutahüave, Neuxei Huriyusixi, yunaitü Querusareme xemütama. Xequetenemaica 'icü, xequeneneu'enie que nemütayüni.

¹⁵ 'Ime mepücatarüve xeme xemütecü'erivapaü, 'esiva xeicüa tucari püxüca.

¹⁶ Masi 'icü canihücütüni tita mütixasivacai, tixaxatame Cuheri ya'utainecacu,

¹⁷ Müpaü paine Cacaüyari, tucari 'aye'ayu quepauca mütaparirümeni, müpaü pütiyüni. Ne'iyari nepütatuani teüteri yunaime vahesie.

Xenivema nehesie mieme mepütaniuni 'uquisi 'ucari, Xetemari hecüta heinüsipaü 'aneneme mepüxeiyani, Xe'uquiravesixi cusipa mepütheinüni.

¹⁸ Yuricü müme nemütiva'aitüa 'uquisi 'ucari vahesie Ne'iyari nepütatuani 'iya tucarisie, Nehesie mieme mepütaniuni.

¹⁹ Nepühahüxiasitüani vaheima muyuavisie, Hetüanata cuiepa 'inüari nepütiyurieni vaücava, Xuriya, tai, 'aüxi cüsi nücame 'inüariyari.

²⁰ Tau yüvitü canayeimücü, Meserita xuriya payani.

'Arique 'upamie Ti'aitame mücü tucarisie marivemesie xavatümesie.

²¹ 'Anarique yunaitü memihüaveni que mü'ane Ti'aitame mühücü, Müme mepütavicueisitüarieni.

²² Neuxei 'Ixaherisixi, 'icü nenuqui xequene'enieca. Cacaüyari xesata pitahecüataxü Qesusi Nasaretitanaca marivemecü tiyurienetü türücaüyemecü, 'inüari tiyurienetü, 'iyacü que mütiuyuri Cacaüyari xesata que xemütemate xeme.

²³ Cacaüyari müpaü tiyücühüavetü, matüaripai müpaü timaitü, nicayeni müyetuiyanicü. 'Inüari sanamete xetevaruta'aitüaca xeniviya, vamamacü cüyesie xe'icavieca xecanimieni.

²⁴ Cacaüyari nenucuquetüani 'ixünaca que mürehüiyacai müquitü. 'Iya püca'yüvecai müquitü muyuhayevacü.

²⁵ Raviri müpaü paine hepaüsitana, Ti'aitame nepüxeiyacai yuheyemecü nehüxie, Niserieta mutivecü nepücacuyuani.

²⁶ Ne'iyarisie 'ayumieme nepünetemavi, Nenetemavietü nepütaniuni nenenicü.

Sepa necaxari 'amuca, Mexi neta'icueva yuri nepüti'erie

²⁷ Quename ne'iyari peca'ucu'eirieni müquime.

Que mü'ane pemupataxü 'ahesie mieme pepüca'ipitüaca mütapüne.

²⁸ Pepünesi'utamaricasitüa nemayeyurinicü.

Temavierica pepünesipitüaca vaücava, nehamatü pe'uyeicatü.

²⁹ Neuxei 'ivamarixi. 'Aixüa cani'aneni heiseriemecü mütixecuxaxatüvanicü tatevari Raviri hepaüsita. Caniumüni 'iya, tiucateuqui, macateuquesie mana tiuca cuxi tasata hicüque.

³⁰ Tixaxatame hücütütü catinimaicaitüni quename Cacaüyari 'üyühuritüa heiseriemecü müpaü 'utaitü, xevitü Ravirisie müyeyaniquecai heiserie püpütüarieniquecai Cürisitutütü, picayeniquecai 'uvenieya müra'aitasie haitü.

³¹ Matüaripai 'ixeyatü müpaü caniutayüni, Cürisitu que müranucuque ticuxatatü, müpaü 'utaitü, 'Iyarieya püca'ucu'eirivaxü müquitü, Vaiyarieya püca'utapünixü.

³² Mericüsü Cacaüyari penucuquetüa 'iya Quesusi. Tame tanaitü tepühüme temunenier-ixü temitahecüata.

³³ 'Anutivitüquieca Cacaüyari serieta, nitanaqui'erieni tita 'uquiyarieya mütitahüavixü mütipitüaniquecai, 'Iyari Mütiyupata hücütüme. Mücü niutatüani que xemüte'ixeiya que xemüte'i'enie.

³⁴ Mücü Raviritütü püca'anutitüa muyuavisie, siepüre müpaü paine, Ti'aitame müpaü tinitahüave 'iya müneti'aitüva, Neserietä mexicuxi quenacani

³⁵ Müme memümasi'aca'unie nemüva'atüani 'ahetüa.

³⁶ Heiseriemecü 'ipaü xequetenemaica yunaitü 'Ixaheri quie quiecatari. Cacaüyari Ti'aitame payeitüa 'icü Quesusi, heiserie canipitüani que mü'ane xemumi curuxisie.

³⁷ Mericüsü me'u'enanaca yu'iyarisie mepühiveritüariecai. Müpaü metenivarutahüave Pecuru hipame nü'arisixita,

³⁸ Que teteyurieni ta'ivama. Pecuru müpaü tinivarutahüave, Xequeteneuhayeva que xemüteyurie, yuxexuitü xepüca'üyarieni Quesusi Cürisitu xehüavetü. Tita 'axa xemüte'uyuri, xepüteheuyehüviyarieni. Xepütemiquieni 'Iyari Mütiyupata.

³⁹ 'Icü que mutayü que mütiyurieni niuquieya xehesie pümieme, xetüriyama vahesie timiemeta, yunaimete teva miemete vahesie timiemeta, müme müvata'inieni Ti'aitame tacacüyari vahesie timiemeta.

⁴⁰ Hipame müireme niuquicü püvarutahecüasitüiyaxü, nivavaviriecäitüni müpaü 'utaitü, Xequeneyutavicueisitüa hicü miemete 'axa memüte'u'iyari vasata.

⁴¹ Hicü müme niuquieya memutanaqui'eri meniuca'üyarieni. Mepüvarutinüi mücü tucarisie teüteri haica miriyari yacütütü.

⁴² Yamepü'ayumiemetetücai tita nü'arisixi memüte'üquitacai me'enietü meyuparevietü me'ititaratü pa meyunenevietü.

Que memüte'u'uvacai müme matüari Cürisitusie memüteviyacai

⁴³ Hicü yuxexuitü yu'iyarisie meheumamatü menacüne. Vaücava mamarivavame 'inüari meteniyuriecäitüni nü'arisixi.

⁴⁴ Yunaitü yuri memüte'uta'eri meniyuteütacäitüni yunaitü meyuxevitü, 'axeicüa mepeixeyacai naime.

⁴⁵ Yucüie yupinite mepüte'utua, mepüvapitüacai yuxexuitü que memüteheiyehüacai.

⁴⁶ Tucaricü yamepü'ayumiemetetücai mepüyuxeüriecai tuqui curaruyarita. Mepititara-cai pa qui meuti'uta, yu'inüa meputicuai meyutemamavietü 'aixüa mete'u'iyaritü.

⁴⁷ Meputiniucacai Cacaüyari hepaüsita 'aixüa me'utiyuatü. Yunaitü teüteri 'aixüa mepütecu'erivacai vahepaüsita. Tucaricü Ti'aitame püvaxeüriecai müme memütavicueisitüarieximecai vaxeviriyatü.

3

Muhurie que müranayehüiya

¹ Mericüsü Pecuru Vanimatü meneuticüne tuquipa cüa caviecacu tau quepaucua müyuneneviva.

² 'Uqui hurietü mutinuivaxü mana ni'atüarivacäitüni. Tucaricü menitiyesacäitüni tuqui quitenie Visi Mü'ane müracutevasie. Mana rimusina püvavaviriecäi müme tuquita memeutahaquecai.

³ Varuxeiyaca Pecuru Vani tuquita meheutahaxüaximecacu, rimusina püvavaviriecäi.

⁴ Pecuru 'ixeyatü, Vanita, müpaü Pecuru tinitahüave, Quetaneuxeiya.

⁵ Mücü nivaruxeiya tixaü mete'iminiqueme 'erietü.

⁶ Müpaü niutayüni masi Pecuru, Ni pürata tuminiyari ni huru tuminiyari nepücahexeiya. Tita nemürexeiya, mücü nepümatimini. Quesusi Cürisitu Nasaretitanacasüa nemümiemecü nepaine, quenancuquexi quenecuyeicani.

⁷ Serietana 'iviyaca mamayasie nenuchana. Yapaucua niutiserire 'ücateya turuteya.

⁸ Anucusunaca niutaqueni, nicuyeicacaitüni. Vahamatü neutahani tuquita cuyeicatü 'utisucuacatü 'aixüa 'utaitü Cacaüyari hepaüsita.

⁹ Yunaitü teüteri menixeiya 'uyeicame 'aixüa 'utaineme Cacaüyari hepaüsita.

¹⁰ Meneitimani quename mücü hücutücai que mü'ane mutiyeixacai rimusinavi-etü tuqui quitenie Visi Mü'ane müracutevasie. Mepühüxiyacai mepü'iyarixiecai müya mütiyücü.

Pecuru que müticuxatacai Sarumuni Nivetarieyatüa

¹¹ Hicü mücü tevi nivaruviya Pecuru Vanimame. Teüteri me'unausarümetü mehüxiyatü vahesüa mepu'axüa Sarumuni Nivetarieyatüa mütiyetevasie.

¹² Pecuru varuxeiyaca müpaü tinivarutahüave teüteri, Neuxei 'Ixaherisixi, titayari xetehüxiya 'icücü. Titayari xetatexiya müpaü xetecu'erivatü, tatürücariyacü Cacaüyari cui temayexeyacü nusu 'uyeicame temeyeitüa 'icü.

¹³ 'Apurahami 'Isahaqui Cacuvu vacacaüyari tatevarima müvacacaüyari mariveme nayeitüani yunive Qesusi. 'Iya xepüyetua xepitixani'eri Piratu hüxie quepaucua mücü mixünaquecai.

¹⁴ Xeme masi xepitixani'eri que mü'ane mupasie Cacaüyarisie mieme que mü'ane heiserie mexeiya, xepitavaviri tiyumemivame püta müxünarienicü,

¹⁵ tucari tiyupitüvame xepumi. Cacaüyari nenucuquetüani müquite vasata. Tame tepühüme temunenierixü temihecüata.

¹⁶ Yuri mütiuta'ericü que mü'ane mühücüsie, mücü 'ayumieme pitiseraxü 'icü xemüxeiya xemimate. Yuri que müti'erie Qesusi 'ipareviecacu, müpaü naime 'aixüa reu'eriecame neyeitüani yunaime xehüxie.

¹⁷ Hicütütüri ne'ivamarixi, ne nepütimate xeme müpaü xepüte'uyuri 'asixecatemitü, xe'uquiyarima vahepaü.

¹⁸ Cacaüyari meripai müpaü putayücai yunaitü texaxatametemama müpaü me'utiyuanecacu, quename Cürisitu ticuinequecai que mü'ane Cacaüyari heiserie mipitüaniquecai. Müpaü tinaye'atüani.

¹⁹ 'Ayumieme xequeteneuhayeva que xemüteyurie, ta'aurie xequenaxürieca manuyeitüarienicü tita 'axa xemüte'uyuri, xehesüa 'uxiپیa maye'anicü Ti'aitamesüa mieme,

²⁰ menü'anicü mücü Cürisitu que mü'ane xehesie mieme mucayeri, Qesusi heiserie mupitüari.

²¹ Peuyevese mütanaqui'eriya taheima mexi tucari ca'aye'ave quepaucua 'aixüa mütiyurieni naime, que müticuxatacai Cacaüyari, texaxatametemama hesiena mieme memupasie meripai miemete yame'utiyuanecacu.

²² Muisexi müpaü pütivarutahüavixü tatevarima, Ti'aitame müxecacaüyari tixexax-atüvame payeitüani xeime xe'ivama vasata mieme nehepaü 'aneme. Xeme xepi'enieca nai que mütiyetahüave.

²³ Que mü'ane müca'i'enieni mücü tixaxatame, teüteri vasata pü'unierieca.

²⁴ Camüsü yunaitü texaxatamete, Samueri meri, 'arique yuxexütü quemeyupaümetü memütecuxaxatacai, 'icü tucari hepaüsita metenihecüatacaitüni.

²⁵ Xeme texaxatamete xepüvanivema. Xehesie catiniunaque 'iya türatu Cacaüyari mitavevi xetevarima vahamatü. Cacaüyari müpaü tinitahüave 'Apurahami, Que mü'ane 'ahesie müyeyani 'aixüa nivayuriemücü nuivarite cuiepa miemete yunaime.

²⁶ Mericüte, Cacaüyari 'enucuquetüaca yunive, peiyenü'a xehesie mieme meri 'aixüa müxeyurienicü, yuxexütü ta'aurie xemaxürienicü tita 'axa xemüteyurie xetecu'eirieme.

4

Pecuru Vanimatü que memüte'utahüavarie 'isücate vahesüa

¹ Mericüsü metevacuxaxatüvacacu cuxi teüteri, yapaucua vahesüa meniu'axüani mara'acate, tuqui mühüritüariematü Saruseusixi vahamatü

² meha'atü Pecuru Vani memüteva'üquitüacaicü teüteri, memüvahecüatüacaicü müquite vasata que müranucuqueni me'utiyuatü Qesusi mexatatü.

³ Mepüvarutiviyaxü, mepüvaranutaxüri 'uxa'ariecaque mucutaicairixücüri.

⁴ Yümüretü memi'eniecai niuqui yuri mepüte'uta'erie. 'Uquisi 'auxüme miriyari yacütütü meyupaümetü mepacü.

⁵ Hicü 'uxa'arieca Querusaremesie mepüyucuxeüri va'uquiyarima, 'uquiravesixi, müme 'inüari niuquiyaricü memüte'üquitametetücai,

⁶ mücü meta, 'Anasi mühüritüariecai mara'acate vahepaüsita, Caipasi, Vani, Herecanu-turu, yunaitü mara'acate memühüritüariecai vaquie miemete.

⁷ Mana yuhixüapa mevati'uitüaca mecanivaruta'ivaviya 'ipaü me'utiyuatü, Que 'aneme türücariya xehexeyatü, que mü'anesüa xemiemetütü müya xepüteyurie xeme.

⁸ Hicü 'Iyari Mütiyupatacü hünētü müpaü tinivarutahüave Pecuru, Neuxei teüteri va'uquiyarima 'uquiravesixi xemü'ixaherisixi,

⁹ 'icü tucarisie tepüta'ivaviyariexime 'aixüa temiyuricü tevi ticuicame, que mütiuvicueisitüarie 'icü.

¹⁰ Siepüre xequetenemaica yunaitü, yunaitü teüteri 'Ixaherisixita yamequetemaica, Qesusi Cürisitu Nasaretitanacasüa mümiemecü, mücüsie tiviyatü 'icü 'ena puve xehüxie 'aixüa reu'erietü. Curuxisie xepicavi Qesusi, Cacaüyari nenucuquetüani müquite vasata.

¹¹ 'Icü tete canihücütüni xemixani'eri qui vevivamete, tete 'amünena sicurita mieme canayani.

¹² Xevitüta 'apüca'uyeica tasitavicueisitüvame. Ni xevitü püca'ucayerie muyuavitüa tame teüteri tasata cümana temütavicueisitüarienicü, mücü xeicüa pucayerie.

¹³ Mericüsü menivaxeiyacaitüni Pecuru Vanimame mecammacame. Müpaü meten-imaicaitüni hasuacua memücateyü'üquitüacaicü müme, tixaü memücatehümetücaicü. Menihüxiyacaitüni, menivaretimani Qesusimatü que memüte'u'uvacai.

¹⁴ Me'ixeyatü mücü 'uqui manayehüiya va'aurie 'uveme, mepücaüyvavecai memüvaniquimanicü.

¹⁵ Mericüsü mevaruta'aitüaca memanuyecünecü 'isücate vahesüa, mecaniuyu'enieni

¹⁶ müpaü me'utiyuatü, Qesü teteyurieni 'icü teüteri vahepaüsita. Yuricü vacümana 'inüari püreyü, yunaitü que memütemate, que mütimasiücü yunaitü Querusareme memütama vahüxie. Tame tepücaüyvave müpaü temutiyanenicü quename 'asicatiuyü.

¹⁷ Mericüte, tavarı capa cuxasivanicü teüteri vasata, cümü türücaüyemecü tepüvahüritüani 'uxa'atüni varie 'iyasüa memiemetetütü memüca'icühüavenicü xeimeri.

¹⁸ Yuhesüa mevarutahüaveca yemecü mecanivaruta'aitüani tixaü memücatecuxatanicü memücateti'üquitanicü Qesusisüa memiemetetütü.

¹⁹ Pecuru Vanimatü müpaü metenivaruta'eiya, Xequeteneuta'inüata xeme xüca heiseritüni Cacaüyari hüxie temüxe'enienicü, Cacaüyari püta temüca'enienicü.

²⁰ Mesü tepücaüyvave temütehayeva tetecuxatatü tita temüte'uxeı tita temüte'u'eni hepaüsita.

²¹ Müme tavarı yametevaruta'aitüaca menivarutatüani. Tixaütü mepücate'ucaxeı memüva'uximatüacacü teüteri vacü, yunaitü 'aixüa memutiyanecaicü Cacaüyari hepaüsita mete'utamarieca que mütiuyü.

²² 'Iya tevi huta teviyari heimana yapäumeme viyari pexeyacai mücü 'inüaricü man-ayehüiya.

Yuri memüte'eriecai que memüte'uyutanenevi

²³ Mericüsü me'uxünarieca meniu'axüani yuteüterima vahesüa. Mecanivaruta-hecütüani nai que memütevachüavecai mara'acate memühüritüariecai 'uquiravesixi vahamatü.

²⁴ Müme mevaru'enieca 'axeicüa müpaü metenitahüave Cacaüyari, Nai Ti'aitame 'ecü Cacaüyaritütü muyuavi peputavevi, cuie haramara naime vahesie mütitama petiutivevi.

²⁵ Müpaü peniutayüni mücü pemüti'aitüacai Raviri tatevari yutetacü müpaü ticuxata-cacu, 'a'iyari Mütiyupata ya'utainecacu,

Titayari meteyuxamurie teüterixi,

Titayari xüanacüa metecu'eriva nuivarite.

²⁶ Cuiepa memütama teva'aitüvamete xurucu mepu'ucai,

Va'uquiyarima 'axeicüa mepuyucuxeüri

Ti'aitame me'aye'unietü,

Que mü'ane heiserie mipitüa Cürisitutüme me'aye'unietü.

²⁷ Tamüsü 'anive 'ahesie mieme mupasie Qesusi hepaüsita que mü'ane heiserie pemipitüa hepaüsita, yuricü mepuyucuxeüri 'icü quiecarisie Herurexi Punisiyu Piratu teüteri memücahuriyusixiri 'Ixaherisixiri teüteriyari yunaitü.

²⁸ Meniyucuxeürie yametyurienique tita 'amamacü pemütiyurieniquecai meripai pemüti'acühüavecaicü que mütiyüniuecai.

²⁹ Hicürixüa Ti'aitame quenivaruxeiya 'axa que memutiyuane, quetatineupitüa tame pemütati'aitüa tixaü tecaheumamatü temütecuxatanicü 'aniuqui hepaüsita,

³⁰ 'ecüta 'amama queneutasera teüteri memanayexüriyanicü 'inüarite petiyurienecacu mamarivaveme petiyurienecacu mücü 'anive 'ahesie mieme mupasie Qesusisüa temümiemetecü.

³¹ Hicü me'uyutaneneviecu mana niutayuanı memayuxeüriesie. 'Iyari Mütiyupatacü meniutihüne yunaitü, Cacaüyari niuquieya menicuxatacaitüni mecamamatü.

'Axeicüa que memütheixeyacai naime

³² Queyupaümetü yuri memüte'uta'erie va'iyari caniyuxevicaitüni, yaxecüa mepüte'u'iyaricai. Ni xevitü 'asipücahainecai yupini mütipinieyatücai, masi naime 'axeicüa metenexeyacaitüni.

³³ Cui türücaüyemecü nü'arisixi mecatenihēcüatacaitüni Ti'aitame Qesusi hepaüsita que müranucuque. 'Aixüa yemecü meteniu'iyaricaitüni yunaitü.

³⁴ Tixaü pücareuyehüacai xevitü müme. Yuxexuitü cuie, qui nusu, memexeyacai meneituacaitüni, que memütheitua tuminiyari meni'atüvacaitüni,

³⁵ nü'arisixi vahetüa menitimana. Menivapitüacaitüni yuxexuime que memütheiyehüacai.

³⁶ Mericüsü Cuse, nü'arisixi meteniterüva Verunave, taniuquicü Titutuicame maine. Mücü pürevitatücai, Sipüresie petinuivaxü. Mücüta cuie pexeyacai.

³⁷ Heituaca, que müreitua menu'üi, ni'atüani, nü'arisixi vahetüa nitimana.

5

Hananiya Sapiramatü 'axa que memüte'uyuri

¹ Mericüsü 'uqui Hananiya mütitevacai yü'üitatü Sapiramatü mecaneituanı cuie.

² Yuhesie mieme 'esiva niyuhayevieni que müreitua, 'üyayata yatimaicacu. Hipame pü'atüa, nü'arisixi vahetüa pitimanaxü.

³ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Neuxei Hananiya, titayari Cauyumarie 'a'iyari tinü'ü, pemüti'itai 'Iyari Mütiyupata, yapaümeme pemeucu'üicü cuie pemetuasie mieme.

⁴ Süricüte quepaucua mü'acuietücai catini'apinitücaitüni. Peheituaca heiserie pepex-eyacai cuxi hepaüsitana. Titayariri 'a'iyarisie peti'acühüave 'ipaü. 'Ecü teüteri pepücativaru'itai, Cacaüyari püta pecatinıu'itaiya.

⁵ Hicü 'icü niuqui 'u'enieca Hananiya, 'ativeca pümü. Mepümamacai yemecü yunaitü memu'enanaxü.

⁶ Me'anucu'uca 'uquisi me'icu'eimaca mepeicuei me'icateucuque.

⁷ Hicü haica hurayari yacütütü 'aye'acu 'üyaya caninuani 'asicatimaitü que mütiuyü.

⁸ Pecuru müpaü tinitahüave, Yaquenetineutahüavi, yucuie yapaümemecü xüca xeheituani. 'Iya müpaü tinitahüave, 'Eri, müpaü canipaümecaitüni.

⁹ Pecuru müpaü titahüave, Titayari xete'uyu'eni 'ipaü xemüte'i'isipacacü Ti'aitame 'Iyarieya. Neuxei 'acüna teucumete mana meniuti'uca quiteni 'aurie. Mecamananucue-icunita 'ecü.

¹⁰ Yapaucua canativeni hetüana, tiumü. 'Uquisi meheutahaxüaca mepicaxei müquime. Meheicueca mecaneicuteucu cünaya 'aurie.

¹¹ Vaücava mepümamacai yunaitü memüyuyexexeürivacai, yunaitü memi'eni 'icü.

'Inüarite mamarivaveme que mütiuyü

¹² Mericüsü nü'arisixi vamamacü vaücava 'inüarite mamarivaveme tiniuyüni teüteri vahüxie. Yunaitü 'axeicüa meniu'uvacaitüni Sarumuni Nivetarieyatüa.

¹³ Hipatüri memamatü vahesie mepücateviyacai. Siepüre teüteri yemecü 'aixüa meniu-tiyanecaitüni vahepaüsita.

¹⁴ Yümüretü meniycuxexeürivacaitüni yuri mete'uta'erieca Ti'aitamesie 'uquisi 'ucari.

¹⁵ Müpaürta caye 'utüa meputuarieximecai tecuicuicate 'utasie 'isisie me'aheitü, Pecuru siqueresü 'etürieya siparasü maye'ani vahesie xeime 'anuyenecacu.

¹⁶ Yümüretüta Querusareme hura quiecatari meni'axecaitüni mevaravitütü tecuicuicate, cacaüyarixi 'axa memü'anene memüva'uximatüacai vahamame, yunaitü mepanayexüri.

Pecuru Vanimatü que memüte'utaveiyarie

¹⁷ Hicü me'anucu'uca mara'acame mühüritüariecairi, yunaitüri 'auriena memu'uvacai memütecuerivacai Saruseusixi memütecuerivapaü, müme meni'uxiva'acaitüni.

¹⁸ Mecanivarutiviya nü'arisixi, mepüvaranutaxüri casariyanata.

¹⁹ Ti'aitame niuquieya tuayame tücaricü püreuyepiexü casariyanata. Püvaranuyevitü müpaü 'utaitü,

²⁰ Xequenehu, tuqui curaruyarita xequenaye'uca. Xequetenivacuxaxatüvani teüteri naime que mütiyasiva tevi 'ipaü tucari que mürexeiyani hepaüsita.

²¹ Me'i'enieca meneutahaxüani tuquita tuxacüta. Mana meteni'üquitacaitüni.

Mara'acame mühüritüariecai, müme 'auriena memu'uvacai me'u'axüaca menivarucuxeürieni 'isücate yunaime 'Ixaheri xiüyarimama va'uquiyarima. Mepüvarenü'a tupirisixi casariyanapai memüva'atüanicü.

²² Tupirisixi me'u'axüaca mepücavaretaxei casariyanata. Ta'aurie mepaxüri, meteni-varutahecüatüani

²³ müpaü me'utiyaütü, Panasi casariyana tepetaxei 'aixüa renacame, tehüvemetepeti'ucacai quitenie 'aurie, perusü teteheuyepieca xeime tepücahetaxei quita.

²⁴ Aruvasini tuquita miemete tupirisixi tiva'aitüvame, mara'acate memühüritüariecaita mepüvaru'enie 'icü vaniuguicü. 'Asimepücatemaicai vahepaüsita que mütiuyü.

²⁵ Xevitü nuaca tinivarutahecüatüani müpaü 'utaitü, Neuxei müme 'uquisi xemüvaranutaxüri, müme tuqui curaruyarita mepaye'u meteva'üquitüatü teüteri.

²⁶ 'Ana 'aruvasini petüa tupirisixi varavitütü. Menivarayevitüni siepüre carima mecavaravitütü, memüvamacarücaicü teüteri capa mevarutituaxacü tetecü.

²⁷ Mericüsü meva'atüaca menivaruti'uitüani 'isücate vahüxie. Mara'acame mühüritüariecai nivaruta'ivaviya

²⁸ müpaü 'utaitü, Tamesü cuini mieme tecatexe'uta'aitüa xemücate'üquitanicü mücüsüa xemiemetetütü. Camüsü, Querusareme xepüte'utihüniyaxü yü'üquisicacü. Xeme tahesie xepüte'ahüpaniqueyu 'iya tevi xuriyayacü.

²⁹ Pecuru nü'arisixi vahamatü mevacu'eiyatü müpaü metenivarutahüave, Püreuyevese siepüre temi'enienicü Cacaüyari, teüteri sepa temücava'enieni.

³⁰ Tatevarima vacacaüyari nenucuquetüani Qesusi xeme xemimi cüyesie xe'icavivatü.

³¹ Cacaüyariri Ti'aitame Tiyuvicueisitüvame nanutivitüni yuserieta, müxepitüanicü 'Ixaherisixi xemütehayanicü que xemüteyurie, tita 'axa xemüteyurie xemüteheuyehüviyarienicü.

³² Tame tecanihümetüni temunenierixü temütehecüata 'icü que mütiuyü hepaüsita. Müpaüta tinihecüatani 'Iyari Mütiyupata Cacaüyari müvarupitüa müme memi'enie.

³³ Müme me'u'enanaca meniuyeha'ani menivacuicucaitüni.

³⁴ Hicü xevitü 'anucuqueca memayuxeüriesie Pareseu mühücütücai, Camarieri mütitevacai, 'inüari niuquiyari ti'üquitameya mühücütücai, ve'eme memü'eriecai yunaitü teüteri, mücü tivaruta'aitüaca memüvaranuyenü'anicü mücü teüteri yareutevicacu,

³⁵ müpaü tinivarutahüave, Neuxei 'Ixaherisixi, yumarima 'aixüa que xemüteyurieni 'icü teüteri vahepaüsita.

³⁶ Meripai panucuque Teuraxi, ya'utaitü quename yüvemetücai. Nauca sienituyari 'uquisi yacütütü hesiena mecateniviyacaitüni. Mücü pumierie, yunaitü memi'eniecai mepeutaxüriexüa, tixaü mepücate'acü.

³⁷ 'Arique nanucuqueni Cura Carereyatanaca quepaucua memacayasarie. Teüteri yumüireme canivarevitüni yu'utüma. Mücüta pu'unieriecai, yunaitü memi'eniecai mepeutayeixüa.

³⁸ Hicüri nepaine, xequenivaruhayeva 'ime teüteri, xequenivarutixüna. Que memütecü'eriva que memüteyurie xüca teüteri vahesüa miemetüni cani'unieriecamücü.

³⁹ Mesü xüca Cacaüyarisüa miemetüni püta, xepücaüyvaveni xemeye'unie tietüsü Cacaüyari xe'aye'unieca.

⁴⁰ Mericüsü meni'enieni. Yuhesüa mevarutahüaveca nü'arisixi mevarutivaca müpaü metenivaruta'aitüani memücatiniunicü Qesusisüa memiemetetütü. Menivarutixüna.

⁴¹ 'Isücate vahesüa menivayenexüani meyutemamavietü Cacaüyari meyüvaveme müva'eriecaicü memütave'erivanicü hesüana memümiemetetücaicü.

⁴² Tucaricü tuquita yuquiteta mepücatehayevacai mete'üquitatü metecuxatatü niuqui 'aixüa manuyüne quename Qesusi heiserie hexeiya Cürisütütü me'utiyuatü.

6

Teparevivamete que memüte'anayexeyarie 'atahutatü

¹ Mericüsü 'ana mepütetamüiriyarümecai teyü'üquitüvamete. Müme Cüriyecusixi vani-uquicü memutiniucacai mepünüquixiecai müme Hepürayusixi vani-uquicü memutiniucacai vahepaüsita, viyurasixi vahesüa miemete memüvaratümayacaicü tucaricü quepaucua memüvapareviecai.

² Tamamata heimana yuhutatü mevarucuxeüriea teyü'üquitüvamete müpaü mecatenivarutahüave, 'Aixüa püca'aneniqueyu tame Cacaüyari niuquieya xüca tehayeavaque mexasie temüte'apinenicü püta.

³ Hicü ta'ivama, xequenivacuvava yusata 'uquisi 'atahutame 'aixüa memütehecüasie 'Iyaricü memühüpüne memütemaivave. Müme tepühühuritüani 'icü hepaüsita que müreyevese.

⁴ Tamesü tetanenevietü niuquicü texeparevietü tepü'ayumiemetetüni.

⁵ Mericüsü 'icü niuqui püvanaquecai yunaitü memüyucuxeüri. Mepüvaranuyexei 'Esitevani, 'uqui yuri müti'eriecai 'Iyari Mütiyupatacü mühünecai, Piriipe, Purucuru, Nicanuri, Timuni, Parumenaxi, Nicuraxi Huriyu mayuyeitüa 'Anutiuyuqiyatanaca.

⁶ Mepüvaruti'uitüa nü'arisixi vahüxie. Müme meyunenevietü yametenivaruhüritüani vaheima me'utimetü.

⁷ Mericüsü Cacaüyari niuquieya niutixuavere. Teyü'üquitüvamete mepütetimüriyarümecai vaücava Querusaremesie. Mara'acate yumüiretü mepu'enana yuri mete'erietü.

'Esitevani que mütiuviyarie

⁸ Mericüsü 'Esitevani 'aixüa tiuca'iyaritü türücaüyemecü tiyurienetü vaücava tiniyurienecaitüni teüteri vasata, 'inüari mamarivaveme tiyurienetü.

⁹ Hicü tuqui 'epuvecai Xünarienate Sirenetari Herecanütüreyatari Vatuqui titevatü. Mana miemeteri, Sirisiya 'Asiya miemete vahamatü mepanucu'ui mehe'ivarümetü niuqui mexüatüatü 'Esitevanimatü.

¹⁰ Mepitexiecai que müticuxatacai mütimaivecaicü, 'Iyari mipareviecaicü.

¹¹ Mepüteva'aitüacai 'uqisi memütecuxatanicü 'ipaü, Tame tepi'enie 'axa 'utaineme Muisexi hepaüsita Cacaüyari hepaüsita me'utiyuatü.

¹² Mepüvaxamuriecai teüteri, 'uquiravesixi, müme 'inüari niuquiyaricü memüte'üquitacai. Yapaucua me'u'axüaca meniviya, meneivitüni 'isücate vahesüa.

¹³ Mana mepüvaruti'uitüa hipame memütehecüatanicü mete'itavatü yame'utiyuatü, 'Icü tevi pücatihayeva 'axa 'utaitü 'icü 'ena Cacaüyarisie mieme mupasie hepaüsita, ta'inüari niuquiyari hepaüsita.

¹⁴ Tepi'enie müpaü 'utaineme quename 'icü Qesusi Nasaretitanaca 'i'unieca 'icü 'ena, quename 'ipata tayeiyari Muisexi mütasipitüa.

¹⁵ Me'i'ixüarietü yunaitü mana memütitecai memayuxeüriesie, mecanixeiya niericaya taheima mieme niuqui tuayame niericayapaü 'aneme.

7

'Esitevani que mütiutaniu yuhesie mieme, que mütiümü

¹ Mericüsü mara'acame mühüritüariecai müpaü niutayüni, Müpaü ti'ane 'icü.

² 'Iya rehüave, Neuxei 'ivamarixi, 'uquiyarima, xequeneu'enana. Tatevari 'Apurahami 'ixeyacacu Cacaüyari visi mü'ane masiücütü nayuyeitüani Mesuputamiyasie 'uyeicacacu Haranisie caheta'avetü cuxi.

³ Müpaü tinitahüave Cacaüyari, Quenemie 'ena 'acuipepa 'amarema vahesüa, cümü mücü cuieyarisie nemümasihetamaricasitüani quenemie.

⁴ Mericüsü Cariteyusixi vacuie heyeyaca Haranisie niucayerüni. Manata quemasieya 'umücu Cacaüyari nipata 'icü cuiepa haque xeme'uva hicü.

⁵ Cacaüyari püca'imi 'ena mütinakeni ni yü'ücacü mücataquenicü, masi Cacaüyari müpaü tinitahüave quename 'ipitüaniquecai mücü, pinieya mürayanicü, 'arique hesiena memüyecünequeacaita vapini mürayanicü, sepa yunive mücahexeyacai cuxi.

⁶ Müpaü tinitahüave Cacaüyari, 'Atevarima cu'uvamete mepacüne hipame vacuiepa. Mepüteta'uximayasitüarieni vaüriyarica. Nauca sienituyari viyari meniuriecuni 'axa me'itüarietüvetü muva.

⁷ Necanivataxanetamücü 'iya nuivari vaüriyarica memütevata'uximayasitüani. Müpaü niutayüni Cacaüyari, 'Ariquemücaque menayecünicuni, ne'uximayasica menexeyacuni 'ena.

⁸ Xitequiya 'inüariyari 'ipitüatü nitavevirieni türatu. Müpaüri yüanecacu 'Apurahami nitinuivitüani 'Isahaqui. 'Atahairieca tucarisie pi'inüaritaxü 'ixitetü, 'Isahaquita müpaü piyuri Cacuvu, Cacuvuta müpaü tivaruyuri tamamata heimana yuhutame tatevarima.

⁹ Müme tatevarima me'ita'uxieca Cuse menituani 'Equipitusie manuvitüquienicü. Cacaüyari hamatüana puyeicacai.

¹⁰ Nitavicueisitüani nai que müti'uximatüariecai, pipitüa 'aixüa mütixeyarienicü mütimaivenicü Parahuni hüxie 'Equipitutari mütiva'aitüvametücai hüxie. Mücüri 'isücame neyeitüani Cuse 'Equipitu cuieyari hepaüsita naime yuquita mieme hepaüsita 'ihüritüatü.

¹¹ Mericüsü pühacaxatücai naisarie 'Equipitusie Cananisie, me'uximatüarieximecacu vaücava. 'Icuai mepüca'ucaxexeiyacai tatevarima.

¹² 'U'enaca Cacuvu quename 'icuai hexuavecai türicutütü 'Equipitusie, canivarenü'ani tatevarima heiva.

¹³ Hutarieca me'u'axüacu Cuse puyuhēcüataxü yu'ivama vahüxie. Parahunita canivaretimani Cuse maremama.

¹⁴ Cuse tiutanü'aca nivaruta'inieni yuquemasi Cacuvu yunaime yumarema haica teviyari heimana tamamata heimana 'auxüvitü meyupaümeme teüteri.

¹⁵ Mücü Cacuvu caneyani 'Equipitusie. Mana canemüni, tatevarima mana mecanecuinia.

¹⁶ Mana mepayevitüqui Siquemisiepai, mepucateuquiexüa teuquiyapa 'Apurahami minanai pürata tuminiyaricü 'Emuri nivemama Siquemitari me'ituiriecu.

¹⁷ Mericüsü 'ayehuracacu mücü tucari maye'atüarienicü tita Cacaüyari yühüritüatü mütitahüavixü 'Apurahami que mütiyünequecai haitü, mücü teüteri mepütetimüriyarümecai 'Equipitusie.

¹⁸ 'Anari panucuque xevitü 'Equipitutari tiva'aitüvametütü. Mücü püca'imaicai Cuse.

¹⁹ Mücü cuiepa ti'aitame tateüterima pütivacuamanacai. 'Axa püvaruyuri tatevarima 'üsita memüvarecu'eirienicü yutüriyama, capa meyutinuivitüaxüanicü.

²⁰ Mericüsü 'ana caniutinuiva Muisexi. Visi pü'anecai Cacaüyari hüxie. Mücü haica meseri puverecai yu'uquiyari quie.

²¹ Quepaucua mucu'eirivaxü, Parahuni nu'aya nicaxeiya 'ucatütü, yunivepaü pitaveriyaxü.

²² Püti'üquitüarie Muisexi naime que memütemaivavecai 'Equipitutari yatimaitü. Que mütiniuvecai que mütiuyuri püyüvemetücai.

²³ Mericüsü huta teviyari viyari hexeyatü puyuvaüri müva'ivatamiecü yu'ivama 'Ixa-heri xiüyarimama.

²⁴ 'Ixeiyatü xeime 'axa 'itüariename, heimana niutanuani, 'aixüa pütüuyuri hesiena mieme, pimi 'Equipitutanaca.

²⁵ Müpaü tinicu'erivacaitüni quename 'ivamama metemaicaquecai Cacaüyari que mütivatavicueisitüaniquecai 'iya vapareviecacu. Mümesü müpaü mepücatemaicai.

²⁶ Mericüsü 'uxa'arieca menixeiya teyucucuyamete. Nivanütüamücücaitüni 'aixüa memüteyuxeianicü müpaü 'utaitü, Neuxei, xeme xecaniyu'ivamaca. Titayari 'axa xeteyuyurie.

²⁷ Que mü'ane yu'iva 'axa müyurienecai penuyehüa Muisexi müpaü 'utaitü, Quepaicü tati'aitüvame ta'isücame pümasi'acaye 'ecü.

²⁸ Cauca penesimiemücü neta, tacai pemütimipaü 'Equipitutanaca.

²⁹ Hicü 'i'enieca mücü niuqui niyuta'una Muisexi. Cuyeicame nayani Mariyani cuieyarisie. Mana meniutinunuiva nivemama yuhutatü.

³⁰ Mericüsü huta teviyari viyari 'anuye'acu, macumavesie canixeiya niuqui tuayame taipa 'uveme tupiriya matitavecaisie yemuri 'aurie Sinahi mütitevasie.

³¹ Mücü Muisexi 'ixeyaca heinüsicapaü 'aneme canihüxiyacaitüni. 'Aura 'ayacu müretimanicü que mütiyüanecai, Ti'aitame putaniu müpaü 'utaitü,

³² Ne 'atevarima necanivacacaüyaritüni. 'Apurahami 'Isahaqui Cacuvu necanivacacayaritüni. Mücü Muisexi 'uyüyüacatü pücayuvaüriyacai münierenicü.

³³ Ti'aitame müpaü tinitahüave, 'Acacai quenanuyexünaxüa 'a'ücasie, mana pemanuca nehesie mieme mupasiecü.

³⁴ Yemecü necanivaxeiya neteüterima que memüte'uximatüarie 'Equipitusie. Necaniva'enieca mema'aiva. Nenacaneni mana nemüvarayevitünicü. Cümüsüari nepümasi'anunü'ani 'Equipitusie.

³⁵ Mücü Muisexi memutixani'eri müpaü me'utiyuatü, Quepai tati'aitüvame ta'isücame pümasi'ayeitüa, mücütüme Cacaüyari caneyenü'ani tiva'aitüvame vavicueisitüvame, niuqui tuayame muxei tupiriyasie 'uveme 'ipareviecacu yütürücariyacü.

³⁶ Mücüri nivarayevitüni 'inüari tiuyurieca mamarivaveme tiuyurieca 'Equipitu cuieyarisie, Haramara Müxetasie, macumavesieta yatiyurienetü huta teviyari viyari.

³⁷ 'Icü Muisexi canihücütüni que mü'ane müpaü mütivarutahüavixü 'Ixaheri xiüyarimama, Ti'aitame müxecacaüyari tixexaxatüvame nanucuquetüamücü xe'ivama vasata nehepaü 'aneme. Xepi'enieca.

³⁸ 'Icü Muisexi canihücütüni que mü'ane meyeicacai memüyuyexexeürivacai vah-esüa macumavesie, niuqui tuayamematü meyeicacai mitahüavixü yemurisie Sinahi mütitevasie, tatevarima vahamatü meyeicacai. Mücüta niuqui mayeyuri putanaqui'erie tasipitüanique.

³⁹ Müme tatevarima mepüca'i'eniecucai, masi mepenuyehüacucai. Yu'iyarisie ta'aurie mepaxüricucai 'Equipitusie

⁴⁰ müpaü mete'icühüavetü 'Aruni, Cacaüyarixi quetaneutiveviri. Müme tahüxi meniye-huni. Tame 'asitepücatemate que mütiuyunüxü 'icü Muisexi mütasi'ayevitü 'Equipitusie.

⁴¹ 'Ana siqueru meputavevie, mavari mepütecupi mücü cacaüyaritüa. Mecaniyutemamaviecaitüni tita yumamacü memüte'utivevi me'ayexeiyatü.

⁴² Hicü Cacaüyari ta'aurie pave. Püvayetua taheima memücaneniere yunaime va'uximayasica memexeiyanicü, müpaü que müre'utüarie texaxatamete vaxapayarisie müpaü 'anuyütü,

Xeme 'Ixaheri quie quiecatari

Xenete'atüirivacai 'acu caxarite mavarite

Huta teviyari viyari macumavesie xehe'uvatü.

⁴³ Masi xepeyexeyacai Muruqui xiriquieya,

Xemüpani yucacaüyari xuraveyari,

Vahepaü tiyuxexeyame xepüyuveviriecai

Nenevieri xemüvapitüanicü.

Nesü necanixe'anuvitümücü Vaviruniya varita.

⁴⁴ Mericüsü 'ixuriqui tuquiyari haque hecüasica mayecatei mana niuvecaitüni tatevarima vahesüa macumavesie, que mütiu'aitaxü mücü mitahüavixü Muisexi quename hepaüna 'aneme 'ita'aitaquecai 'ixuriqui tuquiyari, 'inüari muxepaü 'aneme.

⁴⁵ Mücü tuqui meputanaqui'eri tatevarima. Cusuematü meni'atüani quepau-cua memüvareutaveiyaxüa 'ena memütitecai hipame nuivarite. Mümesietü Cacaüyari vaüriyarica püvati'unasitüa tatevarima vahüxie. 'Arique 'aniuyeicacaitüni Raviri.

⁴⁶ Cacaüyari 'aixüa tiniuca'iyaricaitüni hesiena mieme. Mücü pitavaviri Cacaüyari qui vevimütü haque Cacuvu Cacaüyarieya mayecanicü.

⁴⁷ Sarumuni püta pitaveviri qui,

⁴⁸ sepanetü mücü taheima mümieme tixaü quita müca'ayeca mamacü müveviyata. Que maine tixaxatame,

⁴⁹ Muyuavi canine'uvenitüni haque nemüra'aíta.

Cuie püta nequetatüa pucuma.

Que 'aneme qui xepünesitavevirieni,

Naineni Ti'aitame,

Haque nemeca'uxipieni.

⁵⁰ Camüsü, ne nemamacü 'icü naime nepütiutivi.

⁵¹ Xeme xecüipi püsese'i, yu'iyarisie yunacata xepüca'inüaritüarievave Cacaüyari 'inüarieyacü, xeme yuheyemecü xepi'unie 'Iyari Mütiyupata xemeru xetevanimata.

⁵² Que mü'ane texaxatamete 'atiuyeicacai meca'itaveiyavecacu xetevanima. Mepüvarucui müme meripai memitahecüataxü 'iya Heiserie Mexeiya 'umamieniquecai. Mücüri xepüyetua, teyucucuyamete xepacü hicü.

⁵³ 'Inüari niuquiyari xeputanaqui'eri niuqui tuayamete metexe'aitüacacu, yax-epücatecahu.

'Esitevani que mütiumierie

⁵⁴ Mericüsü me'i'enieca 'icü, yu'iyarisie mepuyeha'a. Mepüyutaquevecacai me'ihecatü.

⁵⁵ 'Esitevaniri hünetü 'Iyari Mütiyupatacü, heutinieretü yuheima, visi 'aneme catiniux-eiya Cacaüyari, Qesusi tiuxei Cacaüyari serieta 'utiveme.

⁵⁶ Müpaü niutayüni, Camü, muyuavi nepüxeiya 'anacatenime, Yuri Tevi Cacaüyari serieta 'utiveme netixeiya.

⁵⁷ Carima me'utihivatü meneuyucanaca yunacata. Meniviya 'axeicüa.

⁵⁸ Quiecarisie menenuyehüani, meneitituaxixüani tetcü. Tehecüatamete memunierixü yu'ixuriqui meputivivi 'uquitüa Sauru mütitevacaitüa.

⁵⁹ Meneitituaxixüani 'Esitevani. Mücü nitahüave Qesusi. Müpaü niutayüni, Qesusi Ti'aitame 'acu, queneutanaqui'eri ne'iyari.

⁶⁰ 'Utitunumaqueca carima caniutahiva, Ti'aitame 'acu, 'icü 'axa memüteyuriecü vahesie pepücarahüpani. Müpaü 'utayüca caneucuni.

8

Sauru que mütivaruveiyacai memüyutixexeürivacai

¹ Sauruta 'iyarieya 'aixüa pü'anecai mumieriecü. Mericüsü 'ana Querusareme-sie memüyutixexeürivacai carima menitaveiyarieximecaitüni memü'uximatüariecaicü. Yunaitü meneutayeixüani naisarie quiecarü mucumanesie Cureyasie Samariyasie. Nü'arisixi xecüa meniyuhayeva.

² 'Uquisi Cacaüyari memayexeyacai meneicuteucu 'Esitevani, vaücava me'utisuatü hepaüsitana.

³ Sauru cuini mieme püva'uximatüacai memüyutixexeürivacai. Vaquita peutahaquecai, varayehapaca 'uquisi 'ucari nivaranutaxürüvacaitüni.

Niuqui 'aixüa manuyüne que müticuxasivacai Samariyasie

⁴ Mericüsü memeutaxüriexüa naisarie meneutayeixüani niuqui 'aixüa manuyüne mecuxatatü.

⁵ Piriperi nuaca Samariya quiecarisie tinivahecüatüacaitüni Cürisitu heiserie mupitüarie hepaüsita.

⁶ Meni'enieni yunaitü que mutainecai Piripe 'axeicüa me'i'enietü me'ixeyatü 'inüari que mütiyurienecai.

⁷ Cacaüyari 'axa memü'anene carima me'utihivatü mepüvarutixünaxüa yumüireme memüvaviyacai. Yuvaücavatü memütutunicai memühurietücatei menanayexürieni.

⁸ Mücü quiecarisie yemecü meniyutemamaviecaitüni.

⁹ Mericüsü 'uqui Simuni mütitevacai mana puyeicacai mücü quiecarisie meripaitü vaquevayatü, Samariyatari tiva'irüviyatü, müpaü 'utaitü quename türücaüyecai.

¹⁰ Yunaitüri 'uquiravesixi türüta mepi'eniecai müpaü me'utiyuatü, 'Icü Cacaüyari türücariyaya canihücütüni, Mümarive mütiteva.

¹¹ Mepi'eniecai müixa mütiva'irüviyacacü vaquevayatü.

¹² Quepaucua yuri memüte'ita'eriri Piripe tivacuxaxatüvame niuqui 'aixüa manuyüne, que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu ticuxatatü, que mü'ane Qesusi Cürisitu mühücü cuxatatü, 'uquisi 'ucari mepuca'üyarie.

¹³ Mücüta Simuni yuri tiniuta'erieni. 'Uca'üyarieca pipareviecai Piripe. 'Ixeiyatü 'inüari türücaüyemecü vaücavamecü que mütiyurienecai pü'iyarixiecai.

¹⁴ Mericüsü me'u'enanaca nü'arisixi Querusareme meme'uvacai quename Samariyatari me'itanaqui'eri Cacaüyari niuquieya, vahesüa mepüvarenü'a Pecuru Vanimame.

¹⁵ Müme meheta'axüaca meniyutanenevieneni vahesie mieme 'Iyari Mütiyupata mehexeiyatü memacüne.

¹⁶ 'Acuxisü pücativiyavecai ni xeimesie müme. Mepuca'üyarie xEICÜa Cürisitusüa memiemetetütü.

¹⁷ 'Ana vaheima meniutimeni, 'Iyari Mütiyupata mehexeiyatü menacüne.

¹⁸ Hicü Simuni nivaruxeiya 'Iyari que memüte'upitüari nü'arisixi vaheima me'utimecu. Nivaranu'üirieniqueaitüni tumini

¹⁹ müpaü 'utaitü, Xequeneneupitüa neta 'icü türücariya, que mü'ane heima nemutimeni 'Iyari Mütiyupata hexeiyatü mayanicü.

²⁰ Pecuru müpaü tinitahüave, 'Atumini 'ahamatü que'uta'üne, tita Cacaüyari mütimicua tuminicü nanaiyacame pemü'eriecaicü.

²¹ 'Icü paürisie mieme 'ecü tixaütü pepücarexeiyani, 'ahesie pücatinaqueni. 'Aiyari pücaheiserie Cacaüyari 'ixeyacacu.

²² Quetineuhayeva que pemütiyuriene, pe'icu'eirieme 'icü tita 'axa pemütiyuriene, queneutavaviri Ti'aitame siparasü xüca pereuyehüviyariemücü 'ipaü pemüti'acühüave.

²³ Ne nepümasixeiya siüricapaü pehasivime, tita mücatiheiserie penücame.

²⁴ Hicü Simuni müpaü tinita'eiya, Xemesü xequeneutavaviri Ti'aitame nehesie mieme, 'asinemüca'itüarienicü que xemutiyuane.

²⁵ Hicü mümeri mevarutahecüatüaca me'itixataca Ti'aitame niuquieya, ta'aurie mepaxüri, Querusareme menecüne. Metenicuxatacaitüni niuqui 'aixüa manuyüne naisarie Samariyatari vaquiecaritesie.

Piripe 'Etiyupiyatanacamatü que memütecuxatacai

²⁶ Mericüsü Ti'aitame niuquieya tuayame müpaü tinitahüave Piripe, Quenanucuxexi, taserieta quenemie huyeta Querusareme mayehane 'utüma quiecari Caxa müracusevasie müye'axe, haque macumave.

²⁷ 'Anucunqueca neyani. Camüsü 'uqui 'Etiyupiyatanaca vaücavamecü mühüritüariecai 'enunucutütü, 'Etiyupiyatari va'uquiyari 'uca Canarase mütimevacaisie miemetütü. Catinihüritüariecaitüni naime pinitaya hepaüsita. Mücü 'uqui necuyeixüani Querusareme müyutanenevienicü, yu'utüma 'acunuaca pumiecai

²⁸ yucaxetasie yecaitü, titerüvatü tixaxatame Quisariyaxi xapaya.

²⁹ Cacaüyari 'Iyarieya müpaü tinitahüave Piripe, Mana quenemie, 'aura queneuye'a mücü caxeta 'aurie.

³⁰ 'Unausarümetü Piripe, ni'enieni titerüvacame tixaxatame Quisariyaxi xapaya. Müpaüsü tinitahüave, Petimate 'acu tita pemütiterüva.

³¹ Mücüri rehüave, Que netiyüveniqueyu, me xüca xevitü canesi'utahecüatüanique. Piripe niuta'inieni manutimaquecü, 'auriena mayerünicü.

³² 'Ipaü panuyüne 'utüarica miterüvacai, Muxa nunusipaü ni'atüarieni mümierienicü, Muxa müca'utaniucapaü texicamete vahüxie Müpaüta püca'utaniu.

³³ Tixaü mücaratüacü, heiserie püca'upitüarie Que müreuyevacai quepaucua muta'inüasie.

Quepai püvamaica türiyamama
Tucarieya munavaiyariēcü cuiepa.

³⁴ Hicü tevi mühürütüariēcai müpaü tinita'eiya Piripe, Yaquenetineutahüavi cuerietü, quepai püraxata tixaxatame. Püyuxata, xeime püta püxata nusu.

³⁵ Piripe niutaniuni, nisütüani mücü 'utüaricasie tihecüatüatü ticuxaxatüvatü niuqui 'aixüa manuyüne Qesusi hepaüsita.

³⁶ Huyeta me'uhutü haixapa meniu'axüani. Müpaü niutayüni tevi, Camü ha. Titari reuyevese nemüca'üyarienicü.

³⁷ Müpaü niutayüni Piripe, Xüca 'a'iyarisie yemecü yuri peti'erieca, 'aixüa caniyümücü. Mücü müpaü tinita'eiya, Ne yuri necatini'erieca Cacaüyari Nu'aya Qesusi Cürisitu mühücü.

³⁸ Nita'aita mana mütaquenecü caxeta. Yuhutatü meneucacüne hapa Piripe tevi mühürütüariēcaimatü. Nica'üya.

³⁹ Hapa me'anaticünecu Ti'aitame 'Iyarieya canitihana Piripe. Tevi tavari püca'ixei, yutemavietü yuhuyeta niumiecaitüni.

⁴⁰ Piripe 'Asutusie caniuyeicacaitüni. Tinicuxatacaitüni niuqui 'aixüa manuyüne naisarie cuyeicatü quiecaritiesie, 'arique peta'a Sesareyapaitü.

9

Sauru ta'aurie que mürave

(Nü'arisixi 22:6-16; 26:12-18)

¹ Mericüsü Sauru 'uxiva'atü cuxi müpaü 'utaitü müvacuiniqecai Ti'aitame teyü'üquitüvametemama, caninuani mara'acame mühürütüariēcaisüa.

² Nitavavirieni xapate mütivati'utüirienicü tuquita miemete Ramasicusie, müpaü 'utaineme, Xücasü 'icü varetaxeiya hipame mücü huyeta miemete 'uquisi 'ucari, nivar-avitümücü mehüatücaime Querusaremepai.

³ Hicü huyeta 'uyemiecacu, Ramasicu hura 'aye'aximecacu, 'auriena niucumerüca taheima mieme.

⁴ Cuiepa 'ucaveca ni'enieni xeime müpaü haineme, Sauru 'acu, Sauru, titayari penetic-uveiyane 'ecü.

⁵ Mücü rehüave, 'Uqui que pepüpaicü. 'Iya müpaü niutayüni, Nesü necaniquesusitüni pemünesicuveyane. Pümasi'ucucuine pemüca'avaüriyacü, pemüti'aquesinacü pe'anaseivatü tisevemecü.

⁶ Sauru 'utayüyüacatü matü müpaü niutayüni, Ti'aitame, tita matinaque yanemütiyurieni. Ti'aitame rehüave, Hicü quenanucuquexi, quiecarisie queneutahaqui. Manari yapepüretahüavirieni que müreuyevese pemütiyurienenicü.

⁷ 'Uquisi hamatüana memü'uvacai mehüxiyatü meniuti'uni me'i'enietü que mu'ane mutaniü, peru tevi mecaxeyatü.

⁸ Hicü nanucuqueni Sauru cuiepa. Yühüxita 'anutaniereca tixaü pücatiuxei. Mepeiha mamayasie metivütü, meni'atüani Ramasicupai.

⁹ Haica tucari puyuri caheunieretü caticuatü caharetü.

¹⁰ Mericüsü xevitü mana niuyeicacaitüni Ramasicusie tiyü'üquitüvametütü Hananiya titevatü. Tücaricü heinüsita Ti'aitame müpaü tinitahüave, Hananiya 'acu. Mücü müpaü niutayüni, Camüsü Ti'aitame ne necanihücütüni.

¹¹ Ti'aitame müpaü rehüave, Quenanucuquexi, mana quenemie caye Müxeuraüye mütiteva 'utüa. Cura quita queneta'ivau Tarusutanaca Sauru mütiteva. Camü mana peyunenevi.

¹² Mücüta heinüsita nixeiya 'uqui Hananiya titevacame mana ye'arücame heimana 'utimecame manutanierecü.

¹³ Hananiya müpaü tinita'eiya, Ti'aitame nepüvaru'eni yumüireme metecuxatame 'icü 'uqui hepaüsita, naime 'axa que mütiyavuriyecai müme 'ateüterima Querusaremesie.

¹⁴ 'Enata heiserie menipitüani vaniu mara'acate memühuritüarie müvaviyanicü yunaima 'uva mematahüave.

¹⁵ Ti'aitame müpaü tinitahüave, Quenemiesü. Ne nepenuyeteüxixü 'icü, mütihecüatanicü nehepaüsita nuivarite vahüxie cuiepa te'aitamete vahüxie 'Ixaheri xiüyarimama vahüxie.

¹⁶ Netinita'üquitüamücü que müreuyevese müticuinecü nehesie mieme.

¹⁷ Hicü Hananiya petüa, quita neutahani. Heimana 'utimeca müpaü niutayüni, Ne'iva Sauru, Ti'aitame caneneyenü'ani ne. Mücü Qesusi pemuxei huyeta pe'aye'aximetü, mücü caneneyenü'ani peheunieretü pemayanicü, pemühünenicü 'Iyari Mütiyupatacü.

¹⁸ Yapaucua payexüri hüxitana cunieripaü 'anenetü. Heunieretü nayani, 'anucuqueca niuca'üyarieni.

¹⁹ 'Itanaqui'erieca 'icuai türücaüyetü nayani. Mericüsü Ramasicusie puyeicacai yapäumexa tucari teyü'üquitüvamete vahamatü.

Sauru que müticuxatacai Ramasicusie

²⁰ Cuitüva Huriyusixi vatuquiteta tinihecüatacaitüni Qesusi hepaüsita, 'Iya Cacaüyari caninu'ayatüni 'utaitü.

²¹ Menihüxiyacaitüni yunaitü memi'eniecai. Müpaü meniutiyuanecaitüni, Cari 'icü canihücütüni que mü'ane müvaraye'uniecai müme memehüave mücü que mü'ane mühücü Querusareme quiecatari, 'uvata 'ayumieme munua, müvaranuvitünicü mehüatücaime mara'acate memühuritüarie vahesüa.

²² Sauru yemecü canitürücariyariximecaitüni. Niva'iyarixitüacaitüni Huriyusixi Ramasicusie memütamacai, nivarutahecüatüani quename 'iyatütü que mü'ane heiserie mupitüarie hücü Cürisitu.

Sauru que mütiutavicuei Huriyusixi me'imiecuacacu

²³ Mericüsü müixa tucari 'utixücu Huriyusixi mecaniyu'enieni me'imienique.

²⁴ Sauru tintimani que memütëyurieniquecai. Quiecarü quitenitesie tucari'cü tücaricü menihupiecaitüni me'imienique.

²⁵ Quirivasie me'icayeca tesariya varie meneicatuani yüvicüta teyü'üquitüvamete.

Sauru que mütiuyeicacai Querusaremesie

²⁶ Hicü Querusareme nuaca pütiviyamücücai teyü'üquitüvamete vahesie. Yunaitü mepimacarücai yuri mecate'erietü quename tiyü'üquitüvametücai.

²⁷ Verunave heivitüca caniatüani nü'arisixi vahesüa. Nivarutahecüatüani ya'utaitü quename huyeta 'ixei Ti'aitame, quename Ti'aitame 'itahüavixü, quename Ramasicusie camatü ticuxatacai Qesusisüa miemetütü.

²⁸ Hicü vahesüa niuyeicacaitüni Querusaremesie naisarie cuyeicatü.

²⁹ Pücamacai mütaniunicü Ti'aitamesüa mümiemetücaicü. Niuqui nixüatüacaitüni Cüriyecusixi vaniüquicü memutiniucacai vahamatü. Mümesü menimiecuacaitüni.

³⁰ 'Ivamariximama yametehetimaica meneivitüni Sesareyasiepai, Tarusupaitü meneitanü'ani.

³¹ Mericüsü memüyutixexeürivacai naisarie Cureyasie, Carereyasie, Samariyasie mepüca'uximatüariecai. Mepuseiriyarie, 'ameniu'uvacaitüni meteheiyehüvirietü Ti'aitame. 'Iyari Mütiyupata müiremecü nivatuicacaitüni.

'Eneya que müranayehüiya

³² Mericüsü Pecuru naisarie pücuyeicacai. Manata penua Cacaüyari teüterimama vahesüa Rirasie memütamacai.

³³ Mana nicaxeiya xeime 'uqui 'Eneya mütitevacai 'atahaica viyari müyuriecai yu'utatie cacaitü mühuriecaicü.

³⁴ Müpaü tinitahüave Pecuru, 'Eneya 'acu, Qesusi Cürisitu pümasi'anayehüa. Quenanucüquexi, 'a'isi queneutacuicui. Yapaucua nanucuqueni.

³⁵ Yunaitü Rirasie Sarunisie memütamacai menixeyacaitüni. Ta'aurie me'axürieca Ti'aitamesie meteniviyani mümerita.

Maxama que müranucuquetüari

³⁶ Mericüsü tiyü'üquitüvame 'uca Cupesie necateitüni Tavita titevatü, taniuquicü Rurucaxi titevatü Maxama titevatü. Mücü 'aixüa ti'aneneme tiniyurieneacaitüni cuini mieme, tiniyucanenimayacaitüni.

³⁷ Hicü 'ana tiutacuineca caniumüni. Me'itahauxica qui taüta meneitatani.

³⁸ Mericüsü Rirasie pehura Cupe. Teyü'üquitüvamete me'u'enanaca quename Pecuru mana heyeicacai, hesüana menivarenü'ani 'uquisi yuhutame müpaü mete'itavavirienique, Penücahürixüa 'areutevini tahesüa pemünuani.

³⁹ Pecuru 'anucuqueca vahamatü petüa. Nuacu qui taüta meneititüni. 'Auriena meniu'axüani yunaitü 'ucari vacünama memucui, me'utisuatü me'ixeisitüatü 'ixuriquite tetüata miemete herie miemete miveviecai Maxama vahesüa 'uyeicatü.

⁴⁰ Yunaime nivananuyenü'ani Pecuru. 'Utitunumaqueca niyutanenevieni. Ta'aurie 'aveca caxari manucatei müpaü niutayüni, Tavita 'acu, quenanucuquexi. Mücü nanutaniere. Pecuru 'uxeyaca 'aniutayerüni.

⁴¹ 'Iya mamayasie tivierica nenucuhana. Yuhesüa nivarutahüave Cacaüyari teüterimama 'ucari vacünama memucui vahamame. Niyetuanı 'ayeniereme.

⁴² Naisarie tiniutamariva Cupesie, yuvaücavatü yuri meteniuta'erienı Ti'aitamesie.

⁴³ Müixa tucari Cupesie pecatei Simunisüa navi 'uhayamesüa.

10

Pecuru Curineriyumatü

¹ Mericüsü 'uqui Sesareyasie pecatei Curineriyu titevatü xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüatü. Mücü cuyaxi 'Itariyasie Miemete Cuyaxi mepütetetevacai.

² 'Iya caneyexeyacaitüni Cacaüyari, tineiyehüvirieacaitüni, yunaitü quiena quiecatarita. Vaücava tiniyurieneacaitüni teüteri vahesie mieme vanenimayatü, nenevieri pipitüacai Cacaüyari yuheyemecü.

³ Mericüsü heinüsipaü 'aneme niuxeiya hecüacame cüa caviecacu tau yacütütü. Cacaüyari niuquieya tuayame hesüana neutahani. Müpaü tinitahüave, Curineriyu 'acu.

⁴ Mücü 'ixeyatü pümacai. Müpaü niutayüni, Tita 'acu 'uqui. Mücü müpaü tinitahüave, 'Anenevieri 'anenimayasica nanutiyeicani Cacaüyari hüxie, pümasi'a'eriva.

⁵ Hicü quenivaranunü'a 'uquisi Cupepai memivitüyucü xeime Simuni Pecuru mütiteva.

⁶ Mücü necani Simunisüa navi 'uhayamesüa. Quiya haramara tesita pepe. Mücü camatinitaxatüamücü que müreuyevese yapemütiyurienicü.

⁷ Heyacu niuqui tuayame yamütitahüavixü, yu'aurie püvarutahüavixü yuhutame yunü'arivamete cuya meta Cacaüyari mayexeyacai, memipareviecai xevitü mühücütücai.

⁸ Tivarutahecüatüaca naime, nivarenü'ani Cupepai.

⁹ 'Uxa'arieca me'uhucacu cuxi, quiecarı 'aurie me'aye'axüaximecacu, neutiyani Pecuru qui heima manuvericaisie yutanenevienique tuca.

¹⁰ Neuhacamücüacaitüni, reucuaımücücai. Mexicuxi 'aixüa ticuyünecai 'icuai pütüheınü.

¹¹ Nixeiya muyuavi 'anacatenime, paüri 'acamieme savanapaü 'aneme, cuiepapai macatuiya 'eyeutı tesitana tivütücaıtü.

¹² Mana meniye'ucaitüni yunaitü cuiepa temiemete nauca 'ücyari memexeiya, cuterixi, viquixi taheima miemete.

¹³ Xevitü müpaü tinitahüave, Quenanucuquexi Pecuru, quenivarucuya quenivaruticua'i.

¹⁴ Pecuru müpaü niutayüni, Tixaü Ti'aitame. Hasuacu nepüca'iticuaive paüri 'axa müti'anene mücati'itiatüca.

¹⁵ Hutarieca müpaü tinitahüave mücü, Tita Cacaüyari müti'itie 'axa ti'aneneme pepücatixata.

¹⁶ Haicacüa müpaü pütüyü, cuitü yapaucua mücü paüri panutihani taheima.

¹⁷ Pecuru 'ascatimaicacu tita müti'ayumiemetücai heinüsi, camü 'uquisi Curineriyu müvareyenü'a quiteni meniu'axüani me'icu'ivavatü Simuni quiya.

¹⁸ Meputihivacai meheicu'ivaviyatü xüca mana hecateitüni Simuni Pecuru mütiteva.

¹⁹ Mücü Pecuru yu'iyaritüacacu heinüsi hepaüsita, 'Iyari müpaü tinitahüave, Neuxei, 'uquisi yuhaicatü mepümasicu'ivava.

²⁰ Quenanucuquexi, mana queneucaye'a, vahamatü quenemie peca'a'iyaritüatü. Nesü nepüvareyenü'a.

²¹ 'Anacayaca haque memeti'ucal 'uquisi Pecuru müpaü tinivarutahüave, Camüsü ne necanihücütüni xemicuvautüve. Titayari xete'u'axüa.

²² Mümesü müpaü meniutiyuani, Curineriyu xei sienituyari cuyaxi mütiva'aitüvame, mücü heiseriemecü yapütiyuriene, püreiyehüviri Cacaüyari. Yunaitü Huriyusixi teüteriyari mepitahecüata. Niuqui tuayame Cacaüyarisüa mümieme müpaü tinitahüave 'ahesüa mütiutanü'acü yuquie masi'inietü, niuqui mü'enienicü 'ecü yapeticuxatacacu.

²³ Quita nivaruta'inieni, nivarupitüani haque memayeyaxecü.

'Uxa'arieca 'anucuqueca vahamatü neyani. Hipatü 'ivamarixi Cupesie miemete vahamatü menecüne.

²⁴ 'Uxa'arieca Sesareyapai meneta'axüani. Curineriyu nivarecueviecaitüni varuta'inieca yumarema yuhamicuma müvanaqui'eriecai.

²⁵ Heutahaximecacu Pecuru, Curineriyu nenucunaque. Hetüana 'ucaveca nenevieri pipitüa.

²⁶ Pecuru nenucuquetüani müpaü 'utaitü, Quenanucuquexi. Nesü 'ahepaü necanitevitüni.

²⁷ Metecuxatacacu mana neutahani. Nivaretaxeiya yuvaücavame memüyuxeürie.

²⁸ Müpaü tinivarutahüave, Xeme müpaü xepütemate, que mü'ane Huriyu teviyari mühücü pücatauniva mütiyianicü xeime nuivarisie, va'aurie mamienicü. Perusü Cacaüyari müpaü pünetiutahecüatüa tevi mücayüve müpaü mütayüni quename tevi 'axa 'ane quename ca'itiya.

²⁹ 'Ayumieme necanecu'imavatü necaninuani quepaucua nemeyevitüquie. Hicü necanixecu'ivaviyaniqueyu titayari xenete'utanü'airi.

³⁰ Curineriyu müpaü tinitahüave, Ranuca'atu nepünehaquiecai 'epaucua. Cüa caviecacu tau yacütütü nenineneneviecaitüni nequita. Camü 'uqui nehüxie putique 'ixuriqui merücaüyeme 'anacatütü

³¹ müpaü 'utaitü, Curineriyu 'acu, pe'enierie 'anenevieri. Cacaüyari pümasiha'eriva que pemüti'acananimaya.

³² Mericüte, quetineutanü'a Cupepai. Queneta'ini Simuni Pecuru mütiteva. Mücü Simuni navi 'uhayame quie peca haramara tesita. Nuame pümatitaxatüani.

³³ Hicü cuitü nepütiutanü'a. 'Ecüsü 'aixüa petiniuyuriene pemunuacü. Hicüsüari tanaitü 'uva tepütacuxeüri Cacaüyari hüxie temi'enienicü naime Ti'aitame mümati'aitüa.

Pecuru que mütivarutaxatüa Curineriyusüa

³⁴ Hicü Pecuru müpaü niutayüni, Yuricü hicürixüa nepütimate, Cacaüyari yücü pücativaxeiya teüteri,

³⁵ masi yuxexuime nuivarite vasata que mü'ane müreyehüviri, que mü'ane heiseriemecü yamütiyuriene, Cacaüyari pitanaqui'eri 'iya.

³⁶ Niuqui 'aixüa manuyüne meyenü'a 'Ixaheri xiüyarimama vahesüa müpaü paine quename Qesusi Cürisitu vapitüani yu'iyarisie memüca'uximatüariecacü. Mücü Qesusi yunaime tiva'aitüvame canihücütüni.

³⁷ Xemerü xepütemate naisarie Cureyasie que mütiuyü, Carereyasie tiusutüariecu quepaucua Vani mütihecüatacai que memüteca'üyarieniquecai.

³⁸ Qesusi Nasaretitanaca canihücütüni, que mü'ane Cacaüyari micaviri yu'iyari Mütiyupatacü türücariyacü. Mücü 'aniyueicacaitüni 'aixüa tiyurienetü, yunaime Cauyumarie müva'uximatüacai varanayexürüvatü, Cacaüyari muyeicacaicü hamatüana.

³⁹ Tameta tepühüme temunenierixü temütehecüata naime hepaüsita que mütiuyurie Huriyusixi vacuiepa Querusaremesie. Müme menimieni me'icavivatü cüyesie.

⁴⁰ Cacaüyari nenucuquetüani hairieca tucarisie. Nipitüani masiücütü mayanicü

⁴¹ yunaitü teüteri meca'ixeiyacacu, tehecüatamete xeiçüa Cacaüyari müvaranuyexei matüaripai menixeiya, temixei tame temütecuacai temüte'u'i hamatüana müquite vasata 'anucuquacu.

⁴² Pütasi'uta'aitüa temütevacuxaxatüvanicü teüteri, temütehecüatanicü quename 'icü hücü que mü'ane Cacaüyari micaye 'ayenenieremete müquiteta va'isücame mayanicü.

⁴³ Hepaüsitanata yunaitü texaxatamete mecatenihécüatani müpaü me'utiyuatü, müme hesiena yuri memüte'erie tinivareuyehüvirieni tita 'axa memüte'uyuricü hesüana memümiemetecü.

Teüteri memücahurisyuxitücai meheixeyatü que memüte'acü 'Iyari Mütiyupata

⁴⁴ Mericüsü 'icü niuqui ticuxatacacu cuxi Pecuru, 'Iyari Mütiyupata vahesie tiniviyanı, yunaitü niuquieya memü'enie vahesie.

⁴⁵ Yuri memüte'eriecai Pecurumatü memü'axüa memühurisyuxitücai mecanihüxiyacaitüni memücahurisyuxi müpaü memüte'umiquiecü, 'Iyari Mütiyupata vahesie mutatuıyacı.

⁴⁶ Mepüva'eniecai metecuxatame niuquitecü, 'aixüa me'utiyuaneme Cacaüyari hepaüsita.

⁴⁷ Mericüsü müpaü tinivarutahüave Pecuru, Quepai püvanenasitüıya ha, memücaca'üyarienicü 'ime. Havaicü. 'Iyari Mütiyupata meputanaqui'eriexüa tahepaü.

⁴⁸ Tinivaruta'aitüani memüca'üyarienicü Qesusi Cürisitu mehüavetü. 'Ana menı-tavavirieni vahesüa 'amüreutevinicü yapäumexa tucari.

11

Pecuru que mütiavarutahecüatüa memüyuyexexeürivacai Querusaremesie

¹ Mericüsü nü'arisixi ta'ıvamata Cureyasie memü'uvacai meteniutamarieni quename müme memücahurisyuxitücai me'ıtanaqui'eri Cacaüyari niuquieya.

² Quepaucua Querusaremesie meutiynixü Pecuru, müme xitequiya 'inüariyarisie miemete meniniuquixiecaıtüni

³ müpaü me'utiyuatü, Titayari 'ecü petinua müme memüca'inüaritüarie xitequiya 'inüariyariçü vahesüa, vahamatü perecuacai.

⁴ Pecuru tinivarutixatüatüyani xexuıme que müreyü müpaü 'utaitü,

⁵ Ne quiecarı Cupe müracutemasie neneyeicacaitüni. Nenenenevıetü, heınüsıpaü 'aneme nexeyatü, necanixeiya paüri taheıma 'acamieme tesıtana tivütücaıme savana 'amayeyevapaü tiyuxexeyame. Ne'aurie niucavenı.

⁶ Neni'ixüariecaıtüni nehe'erivatü. Nenıvaruxeiya nauca 'ücateyari memexeiya cuiepa miemete, yeutari cuterixi vıquixi taheıma miemete.

⁷ Nepi'enie xeıme müpaü münetiutahüavıxü, Quenanucuquexi Pecuru, quenıvarucuya quenıvarutıcaı'i.

⁸ Nesü müpaü neniutayüni, Tıxaü Ti'aitame, tita 'axa müti'anene mücati'ıtiya hasuacua neteta pücaheutahave.

⁹ Hutarieca müpaü canetiniuta'eiya que mü'ane taheima mutaniucacai, Tita Cacaüyari müti'itie pepücahaine 'ecü quename 'axa ti'anene.

¹⁰ Haicacüa müpaü pütiuyü. Paüri naitü nanutihanieni taheima.

¹¹ Camüsü yapaucua meniu'axüani yuhaicatü 'uquisi mücü qui nemüvayecateisie, nehesüa memeyenü'ari Sesareyasie meheycüneca.

¹² 'Iyari müpaü pünetiutahüavixü, Vahamatü quenemie tixaü pecati'a'iyaritüatü. 'Ime ta'ivama 'ataxevitü menesiteütacacu mana teneta'axüani. 'Uqui quita teneutahaxüani.

¹³ Mücü catatiniutahecüatüani que mütixei niuqui tuayame yuquita 'utiveme müpaü 'utaineme, Cupepai quetineutanü'a memevitünicü Simuni Pecuru mütiteva.

¹⁴ Mücü pümatitaxatüani niuqui cümana pemütavicueisitüarieni 'ecü, 'aqui quiecatarita metetavicueisitüarieni yunaitü.

¹⁵ Ne netiusutüacu neticuxatatü, 'Iyari Mütiyupata vahesie pütiuvixaxü tahepaü sutüapai tahesie mütiuvixaxüpaü.

¹⁶ Ne nepeye'erie Ti'aitame niuquieya que mainecai, Vani pütiuca'üyacai hacü, xeme püta xepüca'üyarieni 'Iyari Mütiyupatacü.

¹⁷ Mericüte, Cacaüyari yaxeicüa que mütatiupitüa yuri temüteta'erienicü Ti'aitame Qesusi Cürisitusie, müpaürta tinivarupitüani müme. Ne quesü netiyüvecai nemitanenanicü Cacaüyari.

¹⁸ Hicü 'icü me'u'enieca, cayuvatü meniumacaitüni. 'Aixüa meniutiyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita müpaü me'utiyuatü, Mericüte Cacaüyari tinivarupitüani müme memücahuriyusixita memütehayevanicü que memüteyuriecäi para tucari memexeiyanicü.

Que memüteyuyexexeürivacai 'Anutiyuquiyasie

¹⁹ Mericüsü müme memüveveyarietüvecäi 'umieriecu 'Esitevani meneutayeixüani. Meneta'axüani Penisiasie Sipüresie 'Anutiyuquiyasie. Niuqui mepücatevacuxaxatüvacai hipame, Huriyusixi xEICÜA.

²⁰ Hipatü müme mecanisipüretaritücaitüni mecanisirenetaritücaitüni. Müme 'Anutiyuquiya me'u'axüaca metenivacuxaxatüvacaitüni Cüriyecusixi niuqui 'aixüa manuyüne Ti'aitame Qesusi hepaüsita.

²¹ Mücü Ti'aitame yütürücariyacü nivapareviecaitüni. Yuvaücatü yuri mete'erietü, ta'aurie me'axürieca, Ti'aitamesie meteniviyani.

²² Mericüsü vahepaüsita mepu'enanaxü müme memüyuyexexeürivacai 'ana Querusaremesie. Verunave menenü'ani 'Anutiyuquiyapai.

²³ Nuaca, nieretü 'aixüa quemütiuca'iyaricai Cacaüyari, caniyutemaviecaitüni. Yunaime nivatuicacaitüni Ti'aitamesie memüteviyanicü ya'ayumiemetücacu va'iyari.

²⁴ Mücü 'uqui 'aixüa pütiyurienecai, pühünecai 'Iyari Mütiyupatacü, yuri püti'eriecai vaüca. Yumüiretü yemecü Ti'aitamesie meteniviyacaitüni.

²⁵ Hicü Verunave Tarusupai neyani 'icuvaunetü Sauru. Heitaxeiyaca caneivitüni 'Anutiyuquiyapai.

²⁶ Mana xei viyari mepuyurie memüyuyexexeürivacai vahamatü meyucuxexeürivatü. Yumüireme meteniva'üquitüacaitüni vaücava. 'Anutiyuquiyasie teyü'üquitüvamete Cürisitiyanusixi mepüte'utaterüvari meri.

²⁷ Mericüsü 'ana menacanexüani texaxatamete Querusaremetari 'Anutiyuquiyapai.

²⁸ Xevitü 'anucuqueca Hacapu mütitevacai tiniutahecüata 'Iyari müpaü titahecüatüacu quename hacaxa 'ayaniquecai vaücava naisarie teüteri mematitecaisie. Müpaü pütiuyü quepaucua Cürauriyu müti'aitametücai mücü cuiepa.

²⁹ Yuxexuitü teyü'üquitüvamete que memüteheixeyacai, meniyuvaüriyacaitüni tixaütü memüte'anunü'anicü memüvaporevienicü yu'ivama Cüreyasie memütamacai.

³⁰ Müpaüsü mepüte'uyuri. Meneinü'a va'uquiyarima vahesüa. Verunaveri Saururi menei'üni.

12

Cacuvu 'umieriecu Pecuru que müranutahüiya

¹ Mericüsü 'ana Herurexi müti'aitametücai mücü cuiepa nivarutiviya memüyuyexexeürivacai hipame 'axa vayurienique.

² 'Ixiparacü tiniuta'aita mümierienicü Cacuvu Vani mü'ivayatücai.

³ Retimaica que mütivanaquecai Huriyusixi, müpaüta 'arique niviya Pecuruta, 'iya semanasie quepaucua 'ixüararipa pa mücuxaxani mecuatü memüte'uhayevaxü.

⁴ Pecuru 'uviyaca nenutahüani. Nivaruhüritüani tamamata heimana 'ataxeime cuyaxi yunanaucatü memi'üviyanicü. Pasicua 'ixüarariyari 'aye'ayu teüteri vahüxie ni'atüarieniquecaitüni Pecuru mümierienicü.

⁵ Mücü ni'üviyariecaitüni casariyanata. Memüyuyexexeürivacai mecatehayevatü nenevieri mepipitücai Cacaüyari hesiena mieme.

Pecuru que mütiuxünarie casariyanata

⁶ Mericüsü quepaucua Herurexi 'uxa'arieca mi'atüaniquecai Pecuru teüteri vahüxie mümierienicü, mücü tücarisie nicusucaitüni Pecuru yuhutatü cuyaxi naisata me'uti'ucacu, huta tepüayaricü 'acuvietü. Tehüvemete quitenie hüxi meni'üviyacaitüni casariyana.

⁷ Camüsü Ti'aitame niuquieya tuayame mana niutiqueni. Quitapai pucumerücaxü. Serietana heicuvaca Pecuru nenutahütüani müpaü 'utaitü, Quenanucuquexi xeiya. Tepüa panacaxüri mamayasie puxünixü.

⁸ Niuqui tuayame müpaü tinitahüave, Quena'ahüa, 'acacaisie queneuquexi. Müpaü pütuyuri. 'Arique müpaü tinitahüave, 'Aücari quenivacuquema quenenanuveiya.

⁹ 'Anuyeyaca neiveiya. 'Asipücatimaicai muyuritücai que mütiyurienecai niuqui tuayame. Heinüsi püta pü'eriecai.

¹⁰ Me'anuyenexüaca xeime yuhutame tehüvemete va'aurie, tepüa 'itupariyarisie me-niu'axüani quiecarisie muyenena. 'Itupari yücümana natenire vahesie mieme. Mana me'anuyenexüaca xeime cayesie menanuyenexüani. Yapaucua neyani hesüana niuqui tuayame.

¹¹ Hicü Pecuru tiyumaica müpaü niutayüni, Hicürixüa nepütimate yuricü Ti'aitame meiyenü'a yuniuqui tuayame. Herurexi nesi'uviyacu pünesi'uxünaxü, Huriyusixi teüteriyari que memünetexeiyaucacai nai pünesi'uxünaxü.

¹² Mericüsü yatiumaica mana ninuani Vani Maricuxi mütitevacai varusieya quie, Mariya mütitevacai varusieya. Muva meniuyexeüriecaitüni yumüiretü meyunenevietü.

¹³ 'Itupari vari neyütüani. 'Üimari püvayetüa Xute mütitevacai heu'enaque.

¹⁴ Tinetimani Pecuru müniuquieyatücaicü, peru cacatineuyepieni müyutemaviecaicü. Masi 'unausarümetü quita tinivarutahecüatüani Pecuru quitenie mutivecaicü.

¹⁵ Müme müpaü metenitahüave, Tietü peca'amaica. Mücüsü, Xüari mücü pühücü 'utaitü, müpaü tinivacühüavecaitüni masi. Müme müpaü meniutiyuani, Niuquieya tuayame pühücü.

¹⁶ Pecuru mana puyuhayevacai heyuitüvatü. Meteheuyepieca menixeiya, menihüxiyacaitüni.

¹⁷ Yumamacü nivaru'inüaritüani cayuvatü memütamarecü, tinivarutahecüatüani Ti'aitame que mütiyavevitü casariyanata. Müpaü tinivarutahüave, Yaxequetenivarutahecüatüa Cacuvu ta'ivamarixita. 'Anuyeyaca xaüsie neyani.

¹⁸ Mericüsü 'ucatarecu cuyaxi yemecü meniuyuxamuriyetüvecaitüni queri tiuyunixü Pecuru me'utiyuatü.

¹⁹ Herurexi heicuvauca pücaheitaxei. 'Ayumieme nivaruta'ivaviya tehüvemete, tini'aitacaitüni memücüi'ivacü. Hicü Herurexi Cureya heyeyaca yapaümexa tucari neyuriecaitüni Sesareyasie.

Herurexi que mütiumü

²⁰ Mericüsü Herurexi püvaxeümacai Tirutari Sirunitari. Müme 'axeicüa meniu'axüani hesüana, me'itihamicutaca que mü'ane cuiepa ti'aitame quita mühürütüariecai Purasitutütü. 'Aixüa memüteyuxeiyanicü menitavavirieni, vacuiepa quiecatari memeyehüacaicü 'icuai mematücünicü ti'aitame cuieyarisie timieme.

²¹ Xeime tucarisie Herurexi ti'aitame 'ixuriquiyari 'anacatütü, ti'aitame 'uvenieyasie 'acaitü, tinivacuxaxatüvacaitüni.

²² Teüteri müpaü meniutihivacaitüni, Tevi püca'utaine, Cacaüyari püta putaine.

²³ Ti'aitame niuquieya tuayame yapaucua nivani 'aixüa müca'utainecaicü Cacaüyari hepaüsita. Cuisietü niumüni.

²⁴ Mericüsü Ti'aitame niuquieya naisarie pü'enieriecai niutimüre.

²⁵ Verunave Saurumatü Querusareme me'ayenexüaca yu'utüma meniucunuaxüani 'aye'acu vahürütüarica. Meneivitüni Vani Maricuxi mütitevacai.

13*Verunave Saurumatü heiva que memütehecü metecuxatatü*

¹ Mericüsü memüyuyexexeürivacai 'Anutiyuquiyasie hipatü mecatenixaxatame-tetücaitüni meteni'üquitametetücaitüni Verunave, Simuni Niqueri mütitevacai, Rusiyu Sirenetanaca, Manaheni ti'aitame Herureximatü memutivaverixü, Sauru.

² Müme Ti'aitame 'uximayasicaya yameteyuriecacu meyuhaquiecacu, müpaü niu-tayüni 'Iyari Mütiyupata, Nehesie mieme xequenivarupata Verunave Saurumame 'ipaü memüte'uximayacacü que nemütivatahüave.

³ Me'uyuhaquieca meyutanenevieca vaheima me'utimeca memühürütüariecaicü, menivarutatuani.

Nü'arisixi que memütecuxatacai Sipüresie

⁴ Mericüsü 'Iyari Mütiyupata nivarenü'ani. Sereusiyasie menecüne. Mana naviyasie menecüne Sipürepai.

⁵ Saramina me'u'axüaca metenihecüatacaitüni Cacaüyari niuquieya Huriyusixi vatuquiteta. Vani püvatupiritücai.

⁶ Cuie hapa müyema 'amacuyevasie meniuyecüne Papuxipai. Mana meneitaxeiya xeime Huriyu mütiyunquevayametücai, ti'itavatü mütixaxatametücai, Paruquesusi mütitevacai.

⁷ Mücü necateitüni que mü'ane cuiepa mühürütüariecaisüa, Seruquiyu Pauru mütitevacaisüa mütimaivecaisüa. 'Iya nivaruta'inieni Verunave Sauru. Ni'eniemücücaitüni Cacaüyari niuquieya.

⁸ Vahepaüsita ni'uxiva'acaitüni mücü tiyunquevayame 'Erimasi mütitevacai Cüriyecusixi vaniuquicü. Nicunuitüamücücaitüni que mü'ane cuiepa mühürütüariecai yuri mücatita'erienicü.

⁹ Saurutütü, Papuru mütitevata, hünētü 'Iyari Mütiyupatacü, 'ixeiyatü,

¹⁰ müpaü niutayüni, Cari 'ecü pepühüne naime 'irümaricü nai 'axa müti'anecü. Cauyumarie pepünu'aya, pepica'una nai mütiheiserie, pepücatihayeva 'ecü pe'itunatü Ti'aitame huyeya müxexeuravi.

¹¹ Camüsü Ti'aitame pümasinenani yumamacü. Pe'acüpetü peca'ixeiyavetü tau pe-nayeimücü yapäumexa. Yapaucua pucucutuxaxüa pu'iyüri. Cumenetü xeime nicu-vaunecaitüni menuhanacü mamayasie tiviereme.

¹² 'Iya cuiepa mühürütüariecai 'uniereca que mütiuyü yuri tiniuta'erieni. Pühüxiyacai Ti'aitame 'üquisicaya hepaüsita.

Papuru Verunavematü que memütecuxatacai 'Anutiyuquiyasie Pisiriya cuieyarisie

¹³ Mericüsü Papuxisie menecüne müme Papurumatü memu'uvacai. Perüque meniu'axüani Pamüpiriya cuieyarisie. Vani mana nanayeyani vahesie. Ta'aurie 'aveca Querusareme neyani.

¹⁴ Mümesü me'anucüneca Perüque, meniu'axüani 'Anutiuyuquiasie Pisiriya cuieyarisie. Meheutahaxüaca Huriyusixi vatuquita 'uxipiya tucarisie mana menatecaitüni.

¹⁵ 'Utiterüvariecu 'inüari xapayari texaxatamete vaxapayari, tuqui vava'üte niuqui menenü'ani vahesüa müpaü me'utiyuatü, Ta'ivama xüca niuqui xehexeyani xemüvatuicanicü teüteri, yaxequeteneutaxata.

¹⁶ Papuru 'anucuqueca yumamacü varu'inüaritüaca müpaü niutayüni,

Neuxei 'Ixaherisixi, xemeta Cacaüyari xemüteheuyehüviri, xequene'enanaca.

¹⁷ 'Icü 'Ixaherisixi teüteriyari vacacaüyari nivaranyeteüxü tatevarima. Teüteri vahesie mieme 'aixüa pütiuyuri quepaucua memücu'uvametetücai 'Equipitu cuieyarisie. Yütürücaricü nivarayevitüni muva.

¹⁸ Huta teviyari viyari yacütütü tinivamicuacaitüni macumavesie me'u'uvacacu.

¹⁹ Varuca'unaxüaca 'atahutame nuivarite Canani cuieyarisie mana nivarupitüani vacuie vahesie mütinaquenicü.

²⁰ 'Arique nauca sienituyari heimana huta teviyari heimana tamamata viyari yacütütü 'isücate nivapitüacaitüni, 'ariqueta Samueri pütixaxatametücai.

²¹ Mericüsü 'ana menitavavirieni cuiepa ti'aitame. Cacaüyari nivarupitüani Sauru Sixi nu'aya Venicamini nuivarieyasie mieme. Huta teviyari viyari 'anucayacu

²² Cacaüyari nipata. Nicayeni Raviri, cuiepa ti'aitame mayanicü vahesie mieme. Müpaü tinitahecüata hepaüsitana, Ne nenitaxeiya Raviri Quisahi nu'aya, 'uquitüme ne'iyaripaü yaticamieme. Naime que münetaque yatiniyuriemücü.

²³ 'Iyasie memüyecü xevitü, Cacaüyari que mainecaipaü 'Ixaherisixi vavicueisitüvame payeitüa Quesusi.

²⁴ Meripai canuavecacu cuxi mücü, Vani tinivahecüatüacaitüni yunaima 'Ixaherisixi teüteriyari memüca'üyarienicü metehayevatü que memüteyuricai.

²⁵ Yu'uximayasica nüximetü Vani, müpaü niutainecaitüni, Que xetecu'eriva ne nemühücü. Nesü nepücahücü. Camü xevitü ne'utüma 'upamie. Nesü 'aixüa nepücatiuca'iyari nehesie mütinaquenicü ni cacaiya nemixünirienicü nemiparevienicü.

²⁶ Neuxei 'ivamarixi, 'Apurahami xemüxiüyarimama, xeme Cacaüyari xeteheuyehüvirietü xemu'uva, xehesie mieme peyenü'ari 'icü niuqui que xemütetavicueisitüarieni manuyüne.

²⁷ Querusareme memütama va'uquiyarimata mepücaheitima Quesusi, mepücaheitima texaxatamete vaniüqui 'uxipiya tucarisie mütiutiterüvarüva, masi mepeye'atüa mücü niuqui me'enutahüatü.

²⁸ Sepa tixaü memücate'utaxei me'imienique, menitavavirieni Piratu mümierienicü.

²⁹ Mete'aye'atüaca naime hepaüsitana mütiuti'utüarie, mehecaxünaca cüyesie, teuquiyapa meneitateni.

³⁰ Cacaüyari püta müquite vasata nenucuquetüani.

³¹ Müixa tucari müme hamatüana memeutiyunü Querusaremepaitü Carereyasie meheycüneca, müme mecanixeyacaitüni. Müme memunenierixü metenivahecüatüaca teüteri hicü cuxi.

³² Tameta tepütetaxatüani niuqui 'aixüa manuyüne, quename 'ipaü tiuyü que mütivarutahüavixü tatevarima manuyüne.

³³ Cacaüyari 'enucuquetüaca Quesusi müpaü püreye'atüa tame temüvatüriyama tahesie mieme. Müpaüta hutarieca mieme cuicari Cuicari Xapayarisie müpaü paine, 'Ecüsü pecaninenivetüni, hicü nepümasi'utinuivitüa.

³⁴ Müpaü paineta quename 'enucuquetüayu müquite vasata, hasuacuari tavari cat-apünequecai müpaü 'utaitü, Ne yaneticamietü netinixepitüamücü tita nemütiuta'aitaxü Raviri hepaüsita.

³⁵ 'Ayumieme xeime cuicarisie müpaü paineta, Que mü'ane pemipataxü 'ahesie mieme, mücü pepücapitüani mütapüncü.

³⁶ Mericüsü Raviri yutucarisie miemete varuparevieca, Cacaüyari que mütiyüühüavecai, müpaü tineucuni Raviri. Yutevarima vahesüa neyani. Xüari putapünixü.

³⁷ Mücü masi que mü'ane Cacaüyari menucuquetüa, mücüri pücapünica.

³⁸ 'Ayumieme yaxequetenemaica xeme ne'ivama, müpaü tepütexehcüatüa, tita 'axa xemüteyurie xemüteheuyehüviyarieni 'iya yamütiuyuricü. Naime cümana xemücaýüvavecai heiserie xemüpütüarienicü Muisexi 'inüarieya niuquiyaricü,

³⁹ mücüsie meteviyatü yunaitü yuri memüte'erie heiserie mecanipitüarieca.

⁴⁰ Yumarima 'aixüa 'asixe'itüarienicü texaxatamete vaxapayarisie que maine,

⁴¹ Neuxei tave'eriecate,

Xequene'iyarixieca xequenecui'ini.

Que nemütiyurieni ne mexi xe'u'uva,

Yuri xepücate'erieca sepa xevitü mütixe'utaxatüanique.

⁴² Mericüsü me'ayenexüaca Huriyusixi vatuquita, müme menivarutavavirieni 'icü niuqui memütecuxatanicü tavari 'uxipiya tucarisie.

⁴³ Tuquipa mehecünecu yumüiretü Huriyusixi menivaranucuveiya Papuru Verunavemame, hipatüta Cacaüyari me'ayexeiyatü Huriyusixi memayuyeyitüa vahamatü. Müme metenivacuxaxatüvacaitüni menivatuicacaitüni memüyuhayevacü tavari memücaýupatacü Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaricacu vahesie mieme.

⁴⁴ Hicü tavari 'uxipiya tucarisie 'esivatücacu yunaitü quiecatari meniyucuxeürieni memi'enienicü Cacaüyari niuquieya.

⁴⁵ Huriyusixi mevaruxeiyaca müme memüyucuxeüri, meniuye'uxiva'ani. Meneuniuni Papuru niuquieya hepaüsita 'axa metecuxatatü.

⁴⁶ Papuru Verunave mecamatü müpaü meniutiyuani, Püreuyevacai temütexetaxatüanicü xeme Cacaüyari niuquieya meri. Xeme xepixani'eri, xecaniyuhecüatani 'aixüa xemücate'u'iyari xehesie mütinaquenicü tucari mücaxüve. 'Ayumiemericü ta'aurie tepaxüri, nuivarite tenivatahüavicuni.

⁴⁷ Müpaü pütatiuta'aitüa Ti'aitame müpaü 'utaitü, Ne hecüarivivame nepümasi'ucaye nuivarite vahesie mieme

Pemüvatavicueisitüanicü naisari cuie manunierapai.

⁴⁸ Hicü nuivarite me'i'enieca meniutemamaviecaitüni. 'Aixüa meniutiyuanecaitüni Cacaüyari niuquieya hepaüsita. Yunaitü tucari mücaxüve memupitüarieniequecai yuri meteniuta'erien.

⁴⁹ Mücü cuiepa naisarie pü'enieriecai Ti'aitame niuquieya.

⁵⁰ Huriyusixi mepüvarutaxamuri 'ucari memütehayeixeyacai memümarivacai, quiecatari va'uquiyarimata, memüvaruveiyanicü Papuru Verunave. Menivaranuyenü'ani yu-cuiepa.

⁵¹ Müme meneicasixüani tumuanari yü'ücatesie 'inüari meyurietü vahepaüsita. 'Icu-niyu meneta'axüani.

⁵² Teyü'üquitüvamete vaücava meniutemamaviecaitüni, 'Iyari Mütiyupatacü mecanihüpüncaitüni.

14

Papuru Verunavematü que memüte'uyuri 'Icuniyusie

¹ Mericüsü 'Icuniyusie meyuteütatü meneutahaxüani Huriyusixi vatuquita. Metenicuxatacaitüni, 'ayumieme yuri meteniuta'erieni Huriyusixi Cüriyecusitüxita yumüiretü.

² Huriyusixi yuri memücate'eriecai mepüvarucunuitüa mepüvahaxüatüacai müme memücahuriyusixitücai ta'ivama vahepaüsita.

³ Müme masi müixa 'amepütitecai mecaramatü Ti'aitamesüa memümiemetetücaicü. 'Iya tinihecüatacaitüni niuqui 'aixüa que mütiuca'iyari manuyüne hepaüsita. Püvarupitüaxüa yumamacü 'inüari mamarivaveme memüteyurienicü.

⁴ Hicü quiecatari hixüata mepüyusanaxü. Hipatü Huriyusixi vahesie meteniviya-caitüni, hipatüta nü'arisixi vahesie meteviyacai.

⁵ Müme memücahuriyusixitücai Huriyusixi vahamatü va'uquiyarima vahamatü menisutüani 'axa mevayuriecutü mevatuaxicutü.

⁶ Nü'arisixi yamepütehetime, mepüyuta'unaxüa quiecaritesie Risitürasie Rerüvesie mana hurava Ricahuniya cuieyarisie.

⁷ Muva mepe'uvacai metecuxatatü niuqui 'aixüa manuyüne.

Papuru que mütiutuaxi Risitürasie

⁸ Mericüsü 'uqui Risitürasie pecatei müyutexiecai yü'ücatecü, hurietü mutinuivaxü hasuacua müca'uyeicacai.

⁹ Mücü ni'eniecaitüni Papuru ticuxatame. 'Iya 'ixeiyatü, yatimaitü yuri müti'eriecaicü mütavicieisitüarienicü,

¹⁰ carima müpaü tinitahüave, Quenanucuquexi, 'a'ücate queneutixusera. Niutisuna, cuyeicatü nayani.

¹¹ Teüteri me'ixeiyaca Papuru que mütiuyuri, me'utihivatü Ricahuniyatari vaniuquicü, müpaü meniutiyuani, Cacaüyarixi tahesüa mepacanexüa teüteri vahepaü meteyuxexeiy-atü.

¹² Verunave meputaterüvaxü Cupiteri, Papuru mete'utaterüvaxü Mericuriyu mücü niuqui mecutuacü masi.

¹³ Cupiteri tuquieya quiecarari 'aurie manuve, mara'acameya niva'atüani turusixi va'avate xuturiyatücaime quiteniesie. Teüteri vahamatü, 'iya mavari nivacui'iriemücücaitüni.

¹⁴ Me'u'enanaca nü'arisixi Verunave Papuru, yu'ixuriqui metisanatü me'unasaxüaximetü meniu'axüani teüteri vahesüa me'utihivatü

¹⁵ müpaü me'utiyuatü, Xeme 'acu titayari müpaü xeteyurie. Tame xehepaü tecaniteüteritüni, xehepaü teteniu'iyarini. Tepütexetaxatüani niuqui 'aixüa manuyüne ta'aurie xemaxürienicü, xetehayevame 'icü yacü xemüyüa, Cacaüyari mayeyurisie xemüteviyanicü püta. Mücü muyuavi cuie haramara putivevi, naima vahesie mütiyeyeica tiutivi.

¹⁶ Xeteüterima quepaucua memanuticüpai nivapitüacaitüni yunaime nuivarite yuhuyeta memeu'uvanicü.

¹⁷ Siepüre pücauyahayevacai caheixeiyatü que mü'ane mitahecüataque. 'Aixüa tiniyurienecaitüni, taheima mieme viyeri pütasipitüacai, 'icuaxi mutixuxuavere pütasipitüacai. Xe'iyarisie putihüniyaxü xemütecuacacü xemüyutemamavieacü.

¹⁸ Müpaü me'utiyuaca haveri mieme xeicüa menivarucunuitüani teüteri mavari memücavacui'irienicü.

¹⁹ Mericüsü Huriyusixi mana meniu'axüani 'Anutiyuquiyasie 'Icuniyusie meheycüneca. Menivarucunuitüani teüteri. Menitituaxixüani Papuru. Meneihana quiecarari tesie müquime me'eritü.

²⁰ Teyü'üquitüvamete mehaquetücünecu 'auriena, nanucuqueni. Quiecarisie neuta-hani. 'Uxa'arieca Rerüve petüa Verunavematü.

²¹ Mana niuqui 'aixüa manuyüne metenivacuxaxatüvacaitüni quiecatari, yuvaücavame meteniva'üquitüacaitüni. 'Arique ta'aurie menaxürieni, Risitürasie 'Icuniyusie 'Anutiuyuquiyasie meniuyecüne.

²² Teyü'üquitüvamete va'iyari meniutuicaxüani metevacuxaxatüvatü para yuri mete'erietü memüyuhayevacü, müpaü me'utiyuatü que müreyevese vaüca te'u'uximatüarieme temeutahaxüani Cacaüyari müra'aitasie.

²³ Naisarie memüyutixexeürivacai va'uquiyarima menivaranucayasa. Meyutanenevieca me'uyuhaquieca mepihüritüa Ti'aitame müme yuri memüte'uta'erie hesiena vahepaüsita.

Que memüteheta'axüa 'Anutiuyuquiyasie Siriya cuieyarisie

²⁴ Hicü Pisiriya cuieyarisie mepuyecü. Pamüpiriya cuieyarisie meniu'axüani.

²⁵ Perüquesie niuqui mete'utixataca meniucayune Hatareyasie.

²⁶ Mana naviyasie menecüne 'Anutiuyuquiyasiepai haque memetatuiya Cacaüyari 'aixüa mütiuca'iyarinicü vahesie mieme, memüte'uximayacacü que memüteheye'atüa.

²⁷ Me'u'axüaca menivarucuxeürieni memüyuyexexeürivacai. Metenivacuxaxatüvacaitüni quepaümeme mütiyurienecai Cacaüyari vahamatü 'uyeicatü, müpaüta que müreteni yuri memüteta'erienicü nuivarite.

²⁸ Müixa meniuyuhayeva teyü'üquitüvamete vahesüa.

15

Querusaremesie que memüte'uyu'eni

¹ Mericüsü hipatü Cureya meheyecüneca meteniva'üquitüacaitüni ta'ivama müpaü me'utiyuatü, Xeme xüca xitequiyacü xeca'inüaritüarieni que maine Muisexi yeiyarieya, xepücaývave xemütavicueisitüarienicü.

² Papuru Verunave yemecü meniniuquixiecaitüni niuqui metexüatüacai müiremecü vahepaüsita. 'Aixüa meniyurieni Papuru Verunavematü hipatü müme me'üaritü Querusareme memanuticünecü nü'arisixi vahesüa 'uquiravesixi vahesüa 'icü niuqui hepaüsita.

³ Mana memüyuyexexeürivacai mepüvarenü'a. Penisiasie Samariyasie mepuyecü metecuxatatü nuivarite vahepaüsita quename ta'aurie me'axürie me'utiyuatü. Yunaima ta'ivamarixi mepüvatemavieriyacai yemecü.

⁴ Meheta'axüacu Querusareme, müme memüyuyexexeürivacai nü'arisixi 'uquiravesixi yunaitü menivarutanaqui'erieni. Metenitahecüatani naime que mütiyurienecai Cacaüyari vahamatü 'uyeicatü.

⁵ Mericüsü hipatü Pareseusixi vahepaü memütecuerivacai mecananucu'uni müpaü me'utiyuatü, Peuyevese temüvata'aitüani memü'inüaritüarienicü xitequiyacü, Muisexi 'inüari niuquiyarisie yamemütecahunicü reuyevese.

⁶ Hicü meniyucuxeürieni nü'arisixi 'uquiravesixi yametehtimanique 'icü niuqui hepaüsita.

⁷ Vaüca niuqui mexüatüacacu, Pecuru 'anucuqueca müpaü tinivarutahüave,

Neuxei 'ivamarixi, xeme müpaü xepütemate, Cacaüyari meripaitü pünesi'anuyexei xesata, müme memücahuriyusixi memi'enienicü niuqui 'aixüa manuyüne ne ne'utaniucacacu, mücücü memütavicueisitüarienicü.

⁸ Cacaüyari ta'iyari mümate tinivarutahecüatüani vapitüatü 'Iyari Mütiyupata tahepaü.

⁹ Yücü pücatatiuxei müme tame. Yuri mete'uta'eriecu nivaru'itirieni va'iyari.

¹⁰ Hicü camüsüari, titayari xete'i'isipatüve Cacaüyari, titayari yuyeyari xetevaranuyetequirie teyü'üquitüvamete puixisixi vahepaü. Tatevarima tameta tepütatexiecai temenuyetenicü.

11 Masi Ti'aitame Qesusi 'aixüa mütiuca'iyaricü yuri tepüte'erie quename tetavicueisitüarieni tame vahepaü.

12 Mericüsü yunaitü cayuvatü meputamarixü, mepüvaru'enie Verunave Papuru mete-hecüatame 'inüari mamarivaveme que mütiyurienecai Cacaüyari memücahuriyusixi vasata müme metecuxatacacu.

13 Cayuvatü mehexeyiacacu müpaü tinivaruta'eiya Cacuvu, Ne'ivamarixi xequenene'enieca.

14 Simuni tiniutahecüata Cacaüyari meripai que mütiyuvaüri menuyexeiyacü xei nuiv-ariyari nuivarite vasata hesüana memümiemetetünicü.

15 Yaxeicüa paine texaxatamete vaniuqui, müpaü que müre'utüariepaü,

16 'Arique ta'aurie nepaveni.

Raviri quiya nepütavevieni mü'unicai.

Cüyexiyari mana meutihe nai nepanucu'uitüani.

Nepiseiriya.

17 'Ayumieme teüteri memüyuhayeva menicuvaucuni Ti'aitame

Yunaitü nuivarite vahesie mieme nemücühüavarüva

Neteüterima memüteteteva

18 Müpaü paine Ti'aitame masiücüme meyeitüa 'icü matüaripai.

19 'Ayumieme ne 'ipaü nepüticu'eriva, tepücava'uximatüaca müme memücahuriyusixi ta'aurie memaxürie Cacaüyarisie memüteviya.

20 Xapacü tepüvata'aitüani xeicüa memüyucuerivayuriecacü tita mütisevixima tetexi vahesie mütimiecü, mücü hepaüsita, memücavacumaüvanicü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, memüyucuerivayuriecacü 'ucaviyacame vaiyarieya hepaüsita xuriya hepaüsita memüca'icuanicü.

21 'Iya Muisexi meripaitü hicüque püvarexeiya müme memitahecüata quiecaru m-cumanesie vatuquiteta yamemüte'ititerüva 'uxipiya tucarisie.

22 Mericüsü nü'arisixi 'uquiravesixi vahamatü yunaitü memüyuyexexeürivacai vahamatü 'aixüa 'aneme meni'eriecaitüni yusata memüvaranuyexeiyacü 'uquisi, memüvaranunü'anicü 'Anutiuyuquiyapai Papuru Verunave vahamame. Menivaranuyex-eiya Cura Varüsavaxi mütitevacai, Siraxi meta. Müme 'uquisi mepüte'aitametetücai yu'ivama vasata.

23 'Ipaü meteniu'utüani memenuhurienicü xapa, Nü'arisixi 'uquiravesixi 'ivamar-ixi tecanixevaüritüaca ta'ivamarixi 'Anutiuyuquiyasie Siriyasie Sirisiyasie xemümiemete xemünuivarite.

24 Tepu'enana quename hipatü tahesüa miemete mexexamurietüvecai yuniuquicü xe'iyari meyuitüatüvetü mexe'aitüatü xemüyu'inüaritüanicü xitequiyacü, 'inüari niuqui-yarisie yaxemütecahunicü. Tame tepücateva'aitüa.

25 Mericüte, 'axeicüa te'uta'enieca 'aixüa 'aneme teni'eriecaitüni temüvaranuyeteüxücü 'uquisi temüvaranunü'anicü xehesüa Verunave Papuru temüvanaqui'eri vahamame.

26 Müme yutucari meniyetuacaitüni Qesusi Cürisitu Tati'aitüvamesüa memümiemetecü.

27 'Ayumiemicü tepüvarenü'a Cura Siraxita. Müme yuniuquicü yaxeicüa mepütexehécüatüani.

28 'Aixüa 'anemeta tepü'eriecai tameri, 'Iyari Mütiyupatata, haheteme temücaxeti'icatüanicü, 'icü xeicüa que müreuyevese,

29 xemüca'icuaacacü tita tetexi memütexatüarie, xuriya, que mü'ane mücaviyacame vaiyarieya, xemücavacumaüvanicü que mü'ane mücaxe'üya mücaxecüna. Xüca mücü xeca'umayüani, 'aixüa xepüyüaca. Müpaü xeicüa cani'aneni.

30 Mericüsü müme memeyenü'ari meniu'axüani 'Anutiuyuquiyasie. Mevarucuxeüriea yunaime meniyetuani xapa.

31 Me'itaterüvaca mecaniyutemamaviecaitüni 'ivamarixi memütuicariecaicü.

³² Cura Siraxi memütexaxatametetücaicü, vaüca metecuxatatü menivatuicacaitüni yu'ivama, menivaseiriyacaitüni.

³³ Yapaümexa tucari me'uyurica, yu'ivama vahesüa menecüne 'aixüa metevaxeiyatü. Müme memüvareyenü'a vahesüa meniu'axüani.

³⁴ Siraxisietü 'aixüa tini'eriecaitüni mana muyuhayevacü.

³⁵ Papuru Verunavematü mana meniyuhayevani 'Anutiuyuquiyasie mete'üquitatü Ti'aitame niuquieya, metecuxatatü niuqui 'aixüa manuyüne hipame yumüireme vahamatü.

Papuru 'icu'eirica Verunave que müretüa hutarieca ticuxatatü

³⁶ Mericüsü yapaümexa tucari 'anucayacu, Papuru müpaü tinitahüave Verunave, Cümüsüari hutarieca tepüyehu, ta'ivama tepüva'ivatayu naime quiecaritesie haque temütecuxatacai Ti'aitame niuquieya, parasü que metecahu.

³⁷ Verunave nivitümücücaitüni Vani Maricuxi mütitevacai.

³⁸ Papururi müpaü tinicu'erivacaitüni, 'aixüa püca'anecai memenuvitünicü que mü'ane müvarecu'eirie Pamüpiriyasie, vahamatü mücahetüa müti'uximayacacü.

³⁹ 'Ayumieme mepuyeha'a, mepeutayeixüa. Verunave Maricuxi havitütü naviyasie petüa Sipürepai.

⁴⁰ Papururi 'enuyexeyaca Siraxi caneyani. Ta'ivama menihüritüani Ti'aitame 'aixüa mütiuca'iyarinicü müme vahepaüsita.

⁴¹ Siriyasie Sirisiyasie puyetüa vatuicatü müme memüyutixexeürivacai.

16

Timuteu que müttivateütacai Papuru Siraxi

¹ Mericüsü Rerüve Risitüra caneta'ani. Mana pecatei tiyü'üquitüvame Timuteu titevatü. Varusieya Huriyu yuri müti'eriecai nihücütücaitüni, quemasieya Cüriyecu tihücütücai.

² 'Ivamarixi Risitütari 'Icuniyutari menihecüatacaitüni.

³ Papuru pita'ini hamatüana müyemiecü. Ni'inüaritüani 'ixitetü Huriyusixi teüteriyari vayeiyari que maine, Huriyusixi muva memütamacai vacü, yunaitü memimaicaicü quemasieya mücüriyecutücaicü.

⁴ Mecu'uvatü quiecaritesie menivahüritüacaitüni yamemütecahunicü 'aisicasie que memüte'aitacai nü'arisixi 'uquiravesixi Querusaremetari.

⁵ Memüyutixexeürivacai menituicariecaitüni yuri mete'erietü. Tucariqü que memüyupaümecai metenimüiriyacaitüni.

Papuru heinüsita que müttixei Maseruniyatanaca

⁶ Mericüsü Püriquiyasie Carasiya cuieyarisie meniuyecüne. 'Iyari Mütiyupata püvanenacai 'Asiyasie memücatecuxatanicü niuqui.

⁷ Misiya cuieyari tesita me'u'axüaca Vitiniyasie meneuyeyunequecaitüni. Qesusi 'Iyarieya yapücativarupitüa.

⁸ Misiya cuieyari tesita me'uyenexüaca mana meneucacüne Türuhasipai.

⁹ Yüvicüta heinüsita Papuru nixeiya 'uqui Maseruniyatanaca muva 'utiveme yatavavirietü müpaü 'utaitü, Quenanaye'a 'anataüye Maseruniyapai, quetaneparevieca.

¹⁰ Yuheinüsita 'ixeiyacu cuitü tepicuvau que temüte'anucünecü 'anataüye Maseruniyapai müpaü tete'umaica Cacaüyari mütasi'uta'inie temütevaretaxatüanicü niuqui 'aixüa manuyüne.

Que memüte'anutaxüriya Piripusie

¹¹ Mericüsü Türuhasi tehecüneca heiseriemecü tecaneta'axüani Samutürasiyasie, 'uxa'arieca Quiecarü Mühecuasiepai teneta'axüani,

¹² 'arique Piripusiepai. Mücü quiecarí 'amüyeva nihücütücaitüni 'esimüyeyeu hesiena mütiviya Maseruniya cuieyarisie. Xumatari canivacuruniyatücaitüni. Yapaümexa tucari teniuyurieni 'iya quiecarisie.

¹³ 'Uxipiya tucarisie tepanuyenexüa quiecarí tesie. Mana hatüa tesita mürayutinenevitüre 'uveme teni'eriecaitüni. Mana tetiyaxeca tenivarutaxatüani 'ucari mana memüyuxeürie.

¹⁴ Xevitü 'uca Ririya mütitevacai purupura 'ixuriquiyari mutuacai Tiyatira quiecarisie mieme meyexeiyacai Cacaüyari, mücü pütasi'u'enie. Ti'aitame nivatiyepieni 'iyarieya mi'enienicü Papuru que mainecai.

¹⁵ Mücü puca'üyarie, quiena quiecatarita. Hicü cataniuta'inieni müpaü 'utaitü, Xeme Ti'aitamesie yaneticamieme xüca xenesi'erieca, nequie xequeneu'axüaca, mana xequenetiteni. Müpaü 'utaitü vaüriyarica cataniupitüani.

¹⁶ Mericüsü mürayutinenevitüre tehecünecu, 'üimari vaüriyarica müti'uximayacai catananucunaque. Xevitü cacaüyari pinücai mütimaicai que mütiyüñiquecai 'arique. Mücü ticuxatatü que mütiyüñiquecai vaüca pütivacai yucusiyarima vahesie mieme.

¹⁷ Mücü pütasi'uveyacai Papuru tameta. Putahivacai müpaü 'utaitü, Cacaüyari taheima macavesie mieme mepüte'uximaya 'icü 'uquisi. Mepütexetahecüasitüani huye xemütavicueisitüarienicü.

¹⁸ Müpaü tiniyurienecaitüni müixa tucari. Hicü puti'uxixü Papuru. Ta'aurie 'aveca müpaü tinitahüave 'iya cacaüyari, Qesusi Cürisitusüa nemümiemecü nepümasita'aitüani, queneuxüna.

¹⁹ Cuitü nixüna. Cusiyarimama me'uneniereca que müretüa cümana memüte'ivaniquecai, mepüvarutivi Papuru Siraxi. Quiecarí hixüapa mepüvarehapa haque va'uquiyarima memacatei.

²⁰ Mevarevitüca püraheturisixi memü'isücatetücai vahesüa, müpaü meniutiyuani, 'Icü teüteri mepüvaxamurietüve tahesüa quiecatari. Mecanihuriyusixitüni.

²¹ Mepihecüata tutuyari tame Xumatari temücatauniva temitanacui'erieni yatemüteyurienicü.

²² Yunaitü meniycuxeürieni vahepaüsita. 'Isücate va'ixuriqui menivaranu-tihünirixüani. Meteniuta'aita memüteveiyanicü cüyecü.

²³ Mevarutivaca vaüca, menivaranutaxürieni casariyanata. Menihüritüani 'aixüa mütiva'üviyanicü tihüveme.

²⁴ Mücü 'aisica 'utanaqui'erieca nivaranutaxürieni mutapurupai. Neiye'uitüani va'ücate tiyüxürüvamesie.

²⁵ Mericüsü tucari hixüapa yacütütü Papuru Siraximatü meyunenevietü meninüavacaitüni Cacaüyari. Vahamatü memanutaxüriyacai meniva'eniecaitüni.

²⁶ Yapaucua cuie carima niutayuaní, casariyanatüa mieme tiutayua. Naitü quiteniete püreutenirixüa. Yunaime vatepüate canacaxürieni vamamasie va'ücatesie.

²⁷ Anutaniereca tihüveme, 'ixeiya casariyana quitenie hatetenime, yucusira nivati-hana yumienique, memanutaxüriyacai meyuta'unaxüame 'erietü.

²⁸ Papuru carima nitahivieni, Penücahürixüa peti'acuinitüani rehüavetü, Tame tanaitü 'uva tecanayetení haitü.

²⁹ Ita'aitüaca tai, 'utayüyücatü, quita neutasuna. Pucave Papuru Siraxi vahetüa.

³⁰ Tacua varanuyevitüca müpaü niutayüni, Neuxei, tita reuyevese yanemütiyurienicü nemütavicueisitüarienicü.

³¹ Müme müpaü meniutiyuani, Yuri quetineuta'eri Ti'aitame Qesusisie, mücücü pecanitavicueisitüariemücü 'ecüri, 'aquié quiecatarita.

³² Metenivacuxaxatüvacaitüni Cacaüyari niuquieya 'iya, yunaime quitana memüye'uvacai hamatüana.

³³ Mücü nivarevitüni cuitü yüvicüta, nivarahauxixüani memaveiyatücateisie. Yareutevitü mepuca'üyarie 'iya, yunaitü hesüana miemete 'axeicüa.

³⁴ Yuquie varevitüca mexasie 'atinapini, yunaitü yuri mete'uta'erieca Cacaüyarisie 'axeicüa meniuyutemamaviecaitüni.

³⁵ Hicü 'ucatarecu 'isücate yutupirisixi menivarenü'ani müpaü me'utiyuatü, Queni-varutixüna mücü teüteri.

³⁶ Tihüveme nitahecüatüani Papuru 'icü niuqui hepaüsita, müpaü 'utaitü, 'Isücate niuqui meneyenü'ani xemütixünarienicü. Hicüsüari xe'ayecüneme xequenehu xeca'uximatüarietü.

³⁷ Papuru müpaü tinivarutahüave, Müme mepütasi'utiva yunaime vahüxie sepa 'isücame havai pücatatahüave, sepa temüxumanusixi. Mepütasi'anutaxüri. Caucasü hicü metasi'anuyenü'ani 'avie. Tixaütütüri, 'uva meque'u'axüani, mümetütü meque-tasi'anuyevitüni.

³⁸ Tupirisixi metenivarutahecüatüani 'isücate que mütiuyü. Quepaucua memu'enana quename Xumanusixi mehümetücai, mepümamacai.

³⁹ Me'u'axüaca menivanütüacucaitüni, mevaranuyevitüca menivarutavavirieni memüyehücü 'iya quiecarisie.

⁴⁰ Hicü casariyanata me'ayenexüaca Ririyasüa meniu'axüani. Mevaruxeiyaca yu'ivamarixi menivatuicani menecüne.

17

Tesarunicatari que memüteyuxamuriecai

¹ Mericüsü 'Amipipurisie 'Apuruniyasie me'uyecüneca meneta'axüani Tesarunicas-iepai. Huriyusixi vatuqui mana niuvecaitüni.

² Papuru que mütiyeiyarieyatücai, vahesüa neutahani, hairieca 'uxiپیا tucarisie tini-vacuxaxatüvacaitüni

³ 'utüaricasie mieme vahecüatüatü vatuicatü quename reuyevecai 'iya Cürisitu heis-erie mupitüarie müticuinecü müquite vasata manucuquenü, müpaü 'utaitü, 'Icü nemüxehecüatüa, 'icü que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitu canihücütüni Qesusitütü.

⁴ Hipatü müme yuri meteniuta'erieni, Papurusie Siraxisie meteniuvia. Yümüretü Cüriyecusixi memeyexeiyacai Cacaüyari, yumüretü 'ucari ve'emete mecanihümetücaitüni.

⁵ Huriyusixi yuri memücate'eriecai me'uxiva'atü menivaruta'inieni hipame 'axa memüteyuriecai quiecarie hixüapa memu'uvacai, mevaruxeüriea yumüireme menivareutaxamuriexüani quiecatari. Casuni quie me'u'axüaca mepüvarutavaviri memüvaranuyevitünicü nü'arisixi quiecatari memüyuyexexeürivacai vahürüpa.

⁶ Mecavataxeiyavavetü, Casuni hipame 'ivamamata mepüvarahapa 'isücate vahüxie müpaü mete'uhivatü, 'Ime naisarie cuiepa memütama menivaxamurietüveni, 'uvata meniu'axüani.

⁷ Casuni nivarutanaqui'erieni. 'Ime yunaitü yamepücatecahu Sesaxi que müti'aita, meniutiyuani quename xevitü ti'aitametütü 'a'uyeica Qesusitütü.

⁸ Müpaü me'utiyuatü menivamuinacaitüni yunaime memu'uvacai, 'isücateta memi'enie 'icü.

⁹ Casuni hipatüa meniucuetatüarieni 'uxa'atüni varie 'asimücatiyünicü, meniu-tixünarieni.

Papuru Siraximatü que memütecuxatacai Vereyasie

¹⁰ Mericüsü cuitü yüvicüta teyü'üquitüvamete mepüvarenü'a Papuru Siraxi memüyehücü Vereyasiepai. Mana me'u'axüaca Huriyusixi vatuquita meneutahaxüani.

¹¹ Mana memütamacai Huriyusixi yemecü 'aixüa mepüte'u'iyaricai, Tesarunicatari yamecate'u'iyaricacu. Menitanaqui'erieni niuqui vaüca meyuvaüriyatü. Tucari-cü metenicuvautüvecaitüni 'utüarica xapayarisie siparasü xüca müpaü 'aneniqueyu 'icü.

12 Yumüiretü müme yuri meteniuta'erieni. 'Ucari memücüriyecusixitücai memüseüyecai, 'uquisita yuvaücavatü yuri mepüte'uta'erie.

13 Mericüsü Huriyusixi Tesarunicatari metenetimani quename Papuru tihecüatacai Cacaüyari niuquieya Vereyasieta. Manarita meniu'axüani mevacuyuitüvatü meva-muinatüvetü teüteri yumüireme.

14 'Ivamarixi cuitü meneinü'ani Papuru haramara tesita müyemiecü. Siraxi Timuteu Vereyasie meniyuhayeva.

15 Müme memiteütacai Papuru meneivitüni 'Atenasiepai. Mana menitinuaxüani 'iya müpaü tivaruta'aitüacu, Siraxi Timuteu hesüana memü'axüanicü mexüima.

Papuru que mütiuyeicacai 'Atenasie

16 Mericüsü Papuru vacuevietü 'Atenasie, yu'iyarisie niyühüavecaitüni müvaxeiyacaicü quiecatari tetexi me'ayexeiame yemecü.

17 Tuquita niuqui nixüatüacaitüni Huriyusixi vahamatü, hipameta Cacaüyari memayexeiycacai vahamatü. Quiecarixi hixüapata tucarcü niuqui nixüatüacaitüni mana memü'uvacai vahamatü.

18 Hipatü 'Epicureyusixi 'Esituicusixi temaivavemete meniti'eiyarümecaitüni. Hipatü müpaü meniutiyuanecaitüni, Titacuta raineniqueyu 'icü niuquivivame, hipatüta 'ipaü mete'utiyuanecai, Süricüte cacaüyari xäüsie miemete nivahecüatani. Müpaü meniutiyuanecaitüni Papuru Qesusi müxatacaicü, müquite que memüte'anucu'uni müticuxatacaicüta.

19 Meneivitüni 'isücate 'Arexi yemuriyarisie memüyuyexexeürivacai vahürüpa müpaü me'utiyuatü, Siparasü tame xüca teyüvaveni temeitimaniqueyu que mütitita 'icü 'üquisica mühecua pemüxata.

20 Xäüsie timieme pepütasi'atüiri tanacata. 'Ayumieme tecatenetimaniqueyu que maine 'icü.

21 'Atenatari yunaitü, cu'uvamete mana memü'ivatatüveta 'asimepücateyuruva, tixaütü mütihecua mepütahüavicu mepüte'eniecu xEICÜA.

22 Hicü 'isücate vahixüata 'uvetü 'Arexi yemuriyarisie müpaü niutayüni Papuru, Neuxei 'Atenatari, necanixexeiyani xeme naimecü xeverayexeiame memanucunier.

23 'Uva necuyeicatü ne'i'ixüarietü tita xemüte'ayexeiya, neneitaxeiya mürayutimavatüre, hesiena mütiuti'utüari 'ipaü, CACAÜYARI TEMÜCAMATESIE PÜMIEME 'ICÜ. Mericüte, que mü'ane xemayexeiya xeca'imaitü, mücü nenixetahecüatüamücü ne.

24 Mücü Cacaüyari mitivevi cuie, nai cuiepa mütimieme, mücü tini'aitani muyuavisie cuiepata. Mücü mamacü müveviyata püca'ayeca tuquita,

25 teüteri yumamacü mepüca'eyexeiya, tixaü mücareuyehüvacü. Mücütütü pütivamicua vatucari va'iya naim.

26 Xeime tevi va'uquiyari 'ayeitüaca, püvarutivevi yunaime nuivarite naisarie cuie manuniere memütamacacü. Vatucarite meripai pucaye, vacuie 'inüariyari tiucaye

27 memicuvaunicü Cacaüyari siparasü mecumetüvetü memitaxeiyacü. Xüari mücü teva püca'uyeica taxexuime tahesüa.

28 'Iyasie teteviyatü tenayeneniereni tenicuyuaneni teniu'uvani, müpaü que memutiyuanepaü hipatü teyününüavamete xehesüa miemete, Tame hesiena tepüyecü, me'utiyuatü.

29 Mericüte, xücasü hesiena teyecüne, 'aixüa püca'ane para müpaü temüte'ixeiyani hurupaü püratapaü tetepaü 'aneme, tevi veviyayapaü 'aneme, tita tevi mütiyücühüavepaü 'aneme.

30 Mericüsü Cacaüyari 'axa pücatixeiyacai tita memüteyuriecacai quepaucua 'asimemücatemaicai, peru hicüri püvahecüasitüa yunaime teüteri naisarie memütama memütehayanicü que memüteyurie.

³¹ Xeime tucari pütiucaye müva'inüatanicü cuiepa memütama heiseriemecü yüanetü, 'iya 'uqui manuyexei yatiyurienecacu. Cacaüyari yuricü nivarutahecüatüani yunaime, 'enucuquetüaca 'iya müquite vasata.

³² Hicü me'u'enanaca müquite que memüte'anucu'uni, hipatü meninanaimecaitüni, hipatüta müpaü meniutiyuani, Hutarieca tepümasi'enieni 'icü hepaüsita.

³³ Hicü tiuhayevaca Papuru, vahixüata nayeneni.

³⁴ Hipatü hesiena meteviyatü yuri meteniuta'erieni. Riyunisiyu mü'isücametücai 'Arexi yemuriyarisie miemetütüri, xevitü 'uca Ramarisi mütitevacairi, hipatüri vahamatü yuri mepüte'eriecai.

18

Papuru que mütiuyeicacai Curinitusie

¹ 'Arique 'Atenasie heyeyaca Curinitusie neta'ani.

² Muva neitaxeiya xeime Huriyu 'Aqura mütitevacai Punitusie metinuivaxü yü'ütacame Pürisiramame. Xique punua 'Itariya cuieyarisie heyeyaca, Cürauriyu mütivaruta'aitüacü yunaime Huriyusixi memüyehucü Xumasie. Vahesie tiniuviya Papuru.

³ Vahapaü 'ivarica mexeiyacaicü, vahesüa niucateitüni, meteni'uximayacaitüni yuhamatü. Müme 'ixuriqui quiyari mecanivevivametetücaitüni.

⁴ Xexuime 'uxipiya tucarisie tuqita tinicuxatacaitüni, Huriyusixi Cüriyecusixi yuri tiniva'eritüamücücaitüni.

⁵ Hicü Siraxi Timuteu meheycünecu Maseruniasie, me'u'axüacu, Papuru niuquicü 'ayumiemetütü nayani, tivahecüatüatü Huriyusixi quename Qesusi hücü que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitütü.

⁶ Me'i'uxive'eriecacu 'axa me'utiyanecacu müme, Papuru yu'ixuriqui 'utacaseca 'inüari 'ayeitüaca, müpaü tinivarutahüave, Xeme yuhesie xepütehahüpa xüca xe'ucuini. Ne püta nepü'itiya. Hicürixüa memücahuriyusixi vahesüa nepüyemie.

⁷ Muva 'ayeneca xeime quie ninuani Cusitu mütitevacai quiecame. Mücü neyexeiya-caitüni Cacaüyari. Quiena pehuracai tuqui.

⁸ Cürisipu tuqui va'üyaritütü yuri tinita'eririeni Ti'aitame, yunaitü quiena quiecatari hamatüana yuri mete'uta'erita. Yümüretü Curinitutari me'u'enanaca yuri mepüte'uta'eri mepuca'üyarie.

⁹ Yüvicüta Ti'aitame müpaü tinitahüave Papuru heinüsita, Pepücamaca, masi quetinecuxatani, cayuvatü pepücatiani.

¹⁰ Ne 'ahamatü 'anepuyeica, xevitü tixaü pücamasiviya 'axa masiyurienique. 'Icü quiecarisie yuvaücavame teüteri necanivarexeiyani.

¹¹ Xei viyari heimana 'ataxeime meseri mana puyuriecai tiva'üquitüatü Cacaüyari niuquieya.

¹² Mericüsü, Careuni cani'isücametücaitüni, 'Acaiya cuieyarisie mühüritüariecai. Huriyusixi 'axeicüa mepuyuxeüri Papuru mehecatü. Meneivitüni 'isücame 'uvenieya hüxie haque müre'inüatacai

¹³ müpaü me'utiyaatü, 'Icü yuri tiniva'eritüaca teüteri Cacaüyari memayexeiyanicü 'inüari niuquiyari que mücahaine.

¹⁴ Papuru 'esivatücacu pütaniuximecai, masi Careuni müpaü tinivarutahüave Huriyusixi, Neuxei Huriyusixi, 'icü xüca caheiserietüanique xüca cuamanaricatüanique 'icü, xasunimecü nepüxe'enieniqueyu Huriyusixi.

¹⁵ Mesü xüca xeniuxixieca niuqui hepaüsita terüvarica hepaüsita xe'inüari hepaüsita xeicüa, 'aixüa xequeteneuyuri xemetütü. 'Isücame nepüca'ayeimücü 'icü hepaüsita.

¹⁶ Nivaranuyenü'ani yuhüxie.

¹⁷ Müme yunaitü me'iviyaca Susitenexi tuqui va'üyari mühücütücai, meneicuvaxüani 'isücame 'uvenieya hüxie. Careuni 'asipücahainecai 'icü hepaüsita.

Papuru que müreta'a 'Anutiyuquiyasie, hairieca que müreyetüa ticuxatanique

¹⁸ Mericüsü Papuru müixa tucari mana puyuhayevaxü. Varutateutüaca yu'ivama Siriyasie nanuyani naviyasie. Pürisira 'Aqira hamatüana menecüne. Meripai müyühüritüacaicü, 'ayumieme Senicüreyasie yumu'usie pucaxiri.

¹⁹ Hicü 'Epesusie meneta'axüani. Mana nivarecu'eirieni Papuru. 'Iya tuquita heuta-haca niuqui nixüatüacaitüni Huriyusixi vahamatü.

²⁰ Müme menitavavirieni yapaümexa tucari müyurienicü vahesüa, perusü mücü pücayuvaüriyacai.

²¹ Nivarutateutüani masi müpaü 'utaitü, Yemecü neuyeveca Querusareme nemü'ixüaramieni 'umamiesie. Hutarieca neninuamücü xehesüa xüca müpaü tinaqueni Cacaüyari. Hicü 'Epesusie neyani.

²² Hicü Sesareyapai nuaca, heutiyuneca, nivavaüritüani memüyutixexeürivacai, 'arique 'Anutiyuquiyasie petüa.

²³ Yapaümexa mana 'uyurieca caneyani 'uyemietü Carasiya cuieyarisie Püriquiyasie yunaime teyü'üquitüvamete vatuicatü.

'Apuruxi que müticuxatacai 'Epesusie

²⁴ Mericüsü Huriyu teviyari 'aniuyeicacaitüni 'Apuruxi mütitevacai Herecanitüreyasie metinuivaxü. 'Epesusie caninuani. 'Aixüa pü'anecai niucamecü. 'Utüarica xapayaricü pütürücaüyecai.

²⁵ Mücü Ti'aitame huyeya hepaüsita tiniuta'üquitüarieni. 'Aixüa 'iyaricü niyu-vaüriyacaitüni. Tinicuxatacaitüni ti'üquitatü heiseriemecü Qesusi hepaüsita, sepa mütimaicai Vani que mütiu'üyacai xEICÜA.

²⁶ Tuquita nisutüani ticuxatatü yutatuatü. Me'i'enieca Pürisira 'Aqira menita'inieni, heiseriemecü masi meteni'üquitüacaitüni Cacaüyari huyeya hepaüsita.

²⁷ Mücü niyeimücücaitüni 'Acaiya cuieyarisie. 'Ivamarixi me'ituicatü meteni-varuta'utüirieni teyü'üquitüvamete memitanaqui'erienicü. Henuaca vaüca nivapare-viecaitüni müme yuri memüte'uta'eri Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaricacu.

²⁸ Yunaime vahüxie cuini mieme nivara'ivaxüani Huriyusixi yuniuquicü, 'utüarica xapayarise tivaxeisitüatü quename que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitütütü, Qesusi hücutücai.

19

Papuru que mütiuyeicacai 'Epesusie

¹ Mericüsü 'Apuruxi Curinitusie 'uyeicacacu cuxi, Papuru hürü 'utüa 'uyeyaca 'Epesusie neta'ani. Hipame nivaretaxeiya muva teyü'üquitüvamete.

² Müpaü tinivarutahüave, 'Iyari Mütiyupata xete'utanaqui'eri yuri xete'uta'erieca. Mümesü müpaü metenitahüave, Masi tepüca'enanavave quename 'Iyari Mütiyupata xuave.

³ Mücü müpaü niutayüni, Mericüte, titasie xeteviyatü xete'uca'üyarie. Müme müpaü meniutiyuani, Vani que mütiu'üyacai teniuca'üyarieni tame.

⁴ Papuru müpaü niutayüni, Vani nivaruca'üyacaitüni metehayevacacu que memüteyuriecaci, müpaü tivacuxaxatüvatü teüteri yuri memüteta'erienicü que mü'ane 'utümana 'umamiecaisie. Mücü Qesusi canihücütücaitüni Cürisitütütü.

⁵ Me'u'enanaca meniuca'üyarieni Ti'aitame Qesusisüa memiemetetütü.

⁶ Vaheima 'utimecu Papuru, 'Iyari Mütiyupata mehexeiyatü mepacü. Niuquitecü meniutiniutüüne, Cacaüyarisie mieme metenicuxatacaitüni.

⁷ Yunaitü tamamata heimana yuhutatü yacütütü mepüyupaümecai 'uquisi.

⁸ Mericüsü haica meseri puyuriecai Huriyusixi teüteriyari vatuquita 'axetü, ticuxatatü camatü. Niuqui nixuatüacaitüni, yuri tiniva'eritüamücücaitüni, que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu ticuxatatü.

⁹ Hipatü menisese'icaitüni. Yuri mecacateniuta'erieni, 'axa me'utiyuatü 'iya huye hepaüsita yumüireme vahüxie. Papuru varucu'eirieca nivananuyevitüni teyü'üquitüvamete. Tucaricü Tiranu müti'üquitacaisie niuqui nixuatüacaitüni.

¹⁰ Müpaü tiniyurienecaitüni huta viyari. Yunaitü 'Asiyasie memütamacai Huriyusixi Cüriyecusixi meni'enieni Ti'aitame Qesusi niuquieya.

¹¹ Mericüsü 'inüari türüjavime tiniyurienecaitüni Cacaüyari Papuru yatiyurienecacu, xaüsie müpaü mücatiyurienecaipaü.

¹² Tecuicucate mepüvarahuririvacai tuvaxate peserate manacatütücatei Papuru. Mücücü yucuiniyacü mepanayexürüvecai, cacaüyarixi 'axa memü'anene mepüvarutixünaxü.

¹³ Hipatü cu'uvamete Huriyusixi cacaüyarixi memüvaranuyenü'avacai, müme menitixatatücüne Ti'aitame Qesusi, cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvanücai teüteri vahepaüsita, müpaü me'utiyuatü, Ne nepüxe'aitüa Qesusisüa Papuru mitahecüatasüa nemümiemecü, me'utiyuatü.

¹⁴ Hicü Huriyu 'Isiqueva mütitevacai mara'acate memühüritüariecai vahesüa mümiemetücai, mücü 'atahutame nivarexeiyacaitüni yunivema müpaü memüteyuriecai.

¹⁵ Hicü cacaüyari 'axa mü'ane müpaü tinivaruta'eiya, Qesusi nepümate, Papuruta nepetima. Xemesü que xepühatetütü.

¹⁶ Mücü tevi cacaüyari 'axa mü'ane miviyacai vaheima niutiveni, nivara'iva yunaime türücaüyetü. Mümesü memamavetü meheuxitequietücaitü meniyuta'una 'iya quita.

¹⁷ Yametenetimani que mütiuyü yunaitü Huriyusixi Cüriyecusixi 'Epesusie memütamacai. Cui menimamacaitüni yunaitü. Que mü'ane Ti'aitame Qesusi mühücü 'aixüa cuxasivatü nayani.

¹⁸ Yumüiretü yuri memüte'uta'eri meniu'axüani meyumurucuitüatü me'ihecüatatü yu'iquevari.

¹⁹ Yumüiretü müme memüteyunquevayametetücai, xapayari me'ucuxeüriececa menititaiya yunaime vahüxie. Meniti'inüata 'axeicüa que müraye'arücai xapayari. Huta teviyari heimana tamamata miriyari pürata tuminiyari 'inüariyari naye'arücaitüni.

²⁰ Müpaü tiuyücu, Ti'aitame niuquieya türücaüyemecü niutimüire, caniutürücare.

²¹ Mericüsü müya tiuyücu, Papuru yu'iyarisie niyuvaüriya Maseruniasie 'Acaiysie 'uyeyame meta'anicü Querusaremesie, müpaü 'utaitü, Mana neheta'ayu, 'arique peuyevese nemixeiya Xumata.

²² Yuhutame 'iparevivamete Timuteu 'Erasitu varenü'aca Maseruniasie, mücütütü 'acuxi 'apüreutevicai 'Asiyasie.

Que memüteyuxamurie 'Epesutari

²³ Mericüsü 'ana vaücavamecü mepüyumuinacai teüteri 'iya huye hepaüsita.

²⁴ Xevitü Remetüriyu mütitevacai püratavevivame mühücütücai, pürata cacaüyarixiyari püvaveviecai Riyanapaü tiyuxexeiame. 'Iya müpaü tiyurienetü vaüca 'ivarica niva-pitüacaitüni tevevivamete.

²⁵ Hicü varucuxeüriececa müme, vahepaü te'uximayatamete vahamame, müpaü niutayüni, Neuxe, xeme xecatenimaica tame temüte'iva 'icü ta'uximayasicacü.

²⁶ Müpaü xepütexeiya, müpaü xepüte'enana, Papuru yuri que müti'ane'eritüa que mütivarucunuitüa yumüireme teüteri, 'ena 'Epesusie xecüa pücatixaü, masi naisarie 'Asiyasie 'esivatücacu. Müpaü tinicuxatani 'iya, müme mamacü memüveviya cacaüyarixi memücahüme haitü.

²⁷ Mücü meta, tita temütehxeiya tame pücueriva'ane capa xüanacüa 'ayanicü. Ma-sita, 'icü cacaüyari mütürücaüye Riyana tuquieya, tixaü catihücütüme cauca me'erieca

teüteri. Yunaitü 'Asiyatari, naisarie cuiepa memütamata, que mü'ane memayexeiya, 'icü türücariyaya püca'unarieximeni.

²⁸ Hicü me'u'enanaca mepuyeha'a. Meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, Canitürücaüyeni 'Epesutari tacacaüyari Riyana.

²⁹ Quiecarisie pühünecai yuariyacü. 'Axeicüa mepecü me'unasaxüaximetü xeüripa, mevarutiviyaca Cayu 'Arisitaricu Maseruniyatari, Papuru teütameteya memühümetücai.

³⁰ Papuru nihamücücaitüni haque quiecatari memeyuxeürie, peru teyü'üquitüvamete mepüca'ipitüa.

³¹ Hipatü 'Asiya cuieyarisie quiecatari va'uquiyarima, hamicumama mehümetütü, metenetanü'ani hesüana me'itavavirietü xeüripa mücamiecü.

³² Mericüsü hipatü yücü mete'uhivatü hipatüta yücü mete'uhivatü meniutihivacaitüni. Mana xeicüa meniyucuxeürie yunaitü, yumüiretü 'asimepücatemaicai titayari muva memüte'u'axüa.

³³ 'Amemu'uvacai vasata menenuyexeiya Herecanituru, Huriyusixi me'itaquecu vahüxie. Herecanituru yumamacü varu'inüaritüaca nitaniumücücaitüni yuhesie mieme memüyucuxeüri vahüxie.

³⁴ Meheitimaica Huriyu mühücütücaicü, carima meniutihivacaitüni 'axeicüa yunaitü huta hurayari meyurietü müpaü mete'uhivatü, Canitürücaüyeni 'Epesutari tacacaüyari Riyana.

³⁵ Mericüsü quiecarisie mieme sicürivanu vanütüatü müpaü tinivarutahüave 'amemu'uvacai, Neuxei 'Epesutari, haquevasü tevi 'asimücatimate quename 'Epesu quiecatari Riyana mütürücaüye vava'ütemama tehüme, Cupiterisüa macane tete cacaüyariyari vava'ütemama quename tehüme.

³⁶ Mericüte, xüca müpaü 'aneni, xüca cayuxamurieca 'icü niuqui, neuyeveca cayuvatü xemütamarecü xemücarucusixitünicü.

³⁷ Xeniva'atüani 'icü 'uquisi, sepa 'axa memücate'uyuri tuqui hepaüsita, sepa 'axa memücatecuxata xecacaüyari hepaüsita.

³⁸ 'Ayumieme Remetüriyu, tevevivamete hamatüana memu'uva xüca tixaü metehex-eiya xeime hepaüsita, tucari puxuave quepaucua 'isücate 'amemütiteni, müme cuiepa memühuritüarie 'ameniu'uvani. Mana mequehei'atüani yuxanesica.

³⁹ Xücasü masi cuxi xetecuvauni, 'aixüa püyüni quepaucua quiecatari memüyuxeürie, 'inüari niuquiyari que maine.

⁴⁰ Hicümüsüari tepücueriva'aca capa tahesie rahüiyanicü cuya temüveviecü hicü, sepa mücareuyevecai. Tame tepücaüvave 'asitemütiyuani tahesie mieme 'icü xamuriyacü.

⁴¹ Müpaü 'utayüca nivaranuyenü'ani memayuxeürie.

20

Papuru que müretüa Maseruniyasie Cüresiyasie

¹ Mericüsü yuariya heunuacu, Papuru yu'aurie nivarutahüave teyü'üquitüvamete. Vatuicaca varutateutüaca Maseruniyapai neyani.

² Muva 'uyemietü, nivatuicacaitüni vaücavame niuquicü. 'Arique Cüresiya cuieyarisie neta'ani.

³ Haica meseri yuriecacu, Huriyusixi meniye'enieni me'imienique quepaucua Siriya-pai müyemiecai. 'Ayumieme müpaü tiniyumaicaitüni Maseruniya püta muyeyunecü.

⁴ 'Asiyapai hamatüana meniu'uvacaitüni Supateri Vereyatanaca 'Arisitaricu Secunitu memütesarunicataritücai, Cayu Rerüvetanaca, Timuteu, Tiquicu Türupimumatü memü'asiyataritücai.

⁵ Müme mehaitütüaca metanecueviecaitüni Türuhasisiepai.

⁶ Tamesü Piripusie tecaneyecüne naviyasie, pa cacuxanariyame 'ixüarariyari 'anutiya-
acu. Vahesüa teneta'axüani Türühasisie 'auxüme tucari 'anucayacu. Mana 'atahuta tucari
tepuyuri.

Papuru que müttivaruteutüa Türühasitari varecu'ivataca

⁷ Mericüsü mexüacame tucari semanasie tenitacuxeürieni pa temütitaracü. Papuru
tinivacuxaxatüvacaitüni. 'Uxa'arieca müyemiecaicü, 'ayumieme 'apüreuterixü ticuxatatü
tücari hixüapaque.

⁸ Vaücava puti'ucai cüxemete qui taüta haicacüa heutitevacacu temütayexeüriesie.

⁹ Xevitü temaicü 'Euticu mütitevacai mana nacateitüni quitenie. Mücü neucuni
yemecü. Papuru vaüca ticuxatacacu, nayexüne cusutü, neucaveni haicame quiyarisie,
müquitü niuticueiyani.

¹⁰ 'Anacayaca Papuru, heimana niuveni, niviya, müpaü niutayüni, Cayuvatü
xepücayumuinani. 'Iyarieya 'upüyeca.

¹¹ Hicü neutiyanı Papuru. Pa 'utitaraca, he'inüataca 'icuai, mana tinicuxatacaıtüni
vaücava. 'Atinecu tau caneyani.

¹² Meni'atüani temaicü 'ayeniereme, mepütuicariecai vaücava.

Que memütehetaxüa Miretusie, Türühasisie meheyecüneca

¹³ Hicü tame naviyasie tepecü te'uhaitütüatü. 'Asunisie teneta'axüani. Mana tepenu-
cunaquequecai. Papurumatü müpaü tetenipini. 'Iya yü'ücama neta'aniquecaıtüni.

¹⁴ 'Asunisie tasi'anucunaquecu, te'itanaqui'erieca naviyasie, Mitirenepai tenecüne.

¹⁵ Manata 'uxa'arieca tenecüne naviyasie teheta'axüanique Quiuxi hüxie, 'uxa'arieca
Samusie tepeta'axüa, 'arique Turuquiriyu teheta'axüaca 'uxa'arieca Miretupai
teneta'axüani.

¹⁶ Müpaü pütüyumaicai Papuru, temuyecünequecai 'Epesu 'aurie, tucari mücayurienicü
'Asiya cuieyarisie. Niyumexüitüacaitüni xüca yüvenique Querusareme meyeicanicü
'ixüarari 'atahutarieca semanasie mieme 'aye'ayu.

Miretusie que müticuxatacai Papuru vateutüatü

¹⁷ Hicü Miretusie 'ucaitü, retanü'aca 'Epesusie, nivarecu'inieni memüyutixexeürivacai
va'uquiyarima.

¹⁸ Hesüana me'u'axüacu müpaü tinivarutahüave, Xeme xecatenimaica matüaripai ne-
munua 'Asiyasie, tucari'cü que nemütiuyeicacai xehesüa.

¹⁹ Ti'aitamesie mieme netini'uximayacaitüni tixaü netihücütüme necane'erietü,
ne'utasuatü, ne'inüasienetü, Huriyusixi que memüteyu'eniecai nehepaüsita.

²⁰ Nepücanecu'imavacai, nepünevaüriyacai nemütixetahecüatüanicü tita müreuyevacai,
teüteri vahüxie xequitata netinixe'üquitüacaitüni püta.

²¹ Huriyusixi Cüriyecusixi müpaü nepütixetahecüatüacai xetehayevame que
xemüteyurie Cacaüyarisie xemüteviyanicü, yuri xemüteta'erienicü Tati'aitüvame
Qesusisie.

²² Hicüsüari ne Querusaremesie nepüyemie ne'iyarisie vaüriyarica nepitüarietü.
'Asinecatinimaica que neme'itüarieni mana.

²³ 'Ipaü xEICÜa nepütimate, 'Iyari Mütiyupata pünetitahecüatüa xexuime quiecarisie,
müpaü 'utaitü quename caunaritecü 'uximatüaricacü necueviya mana.

²⁴ Sepanetü, netucari raye'arücame nepüca'eri nehesie mieme. Nepinüuniqueyu xe-
icüa neyeiya nenetemavietü, nepinüuniqueyu nehüritüaricacü Ti'aitame Qesusi que
münetihüritüa, nemütihecüatanicü niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita, Cacaüyari 'aixüa
que mütiuca'iyari manuyüne hepaüsita.

²⁵ Hicümüsüari ne nepütimate hasuacuari nenierica xepücaxeiya yunaitü xeme xehesüa
nemuyeicacai netihecüatatü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu.

²⁶ 'Ayumieme 'icü tucarisie necatinixe'utahecüatüani quename ne'itiya, quename ni xeime xuriyayacü necarahüviyarüva.

²⁷ Tixaü nepücanecu'imavacai, nepünevaüriyacai nemütixetaxatüanicü naime Cacaüyari mütisutüa.

²⁸ Xequeneyucuerivayurieca xeme, xequenivacuerivayurieca mümeta muxasi vacümana 'Iyari Mütiyupata xehüritüarietame müxe'ayeitüa, xemüva'üviyanicü müme yunaime Ti'aitamesüa miemete memüyutixexeüriva, 'iya müvarunanai yuxuriyacü.

²⁹ Nesü necatinimaica neyemieyu 'arique 'üravesixi xesata meneutahaxüacuni teyu'uximatüvamete. Mepücavahayeva muxasi.

³⁰ 'Uquisi xesata menanucu'uicuni tutunimecü me'utiniutü, yu'utüma memüvarahapanacü teyü'üquitüvamete.

³¹ 'Ayumieme xequenayeneniereni, xequena'erivani haica viyari tucarićü tücaricü que nemücatinehayevacai nexecu'imaiyatü yuxexuime, ne'utasuatü.

³² Hicürixüa xehepaüsita nenihüritüani Cacaüyariri, niuquiyarita. Mücü niuqui que-name 'aixüa tiuca'iyari manuyüne, mücü caniyüveni müxeseiriyani, müxepitüani xehesie mütinaquenicü yunaime Cacaüyari müvarupataxü yuhesie mieme, müme vahesie que mütinaqueni.

³³ Ne xeime tuminieya püratu huru 'ixuriquieyata nepüca'ihive'eririecai.

³⁴ Masi xeme xecatenimaica 'icü nemamacü nepütinepitüacai tita nemüreyehüacai ne, nehamatü memü'uvacai tita memüteheuyehüacai nepütivapitüacaita.

³⁵ Neheyemecü netinixehēcüatüacaitüni müpaü xete'uximayatatü xemüvaparevienicü müme memücatürücavi, xeme xema'erivanicü Ti'aitame Quesusi niuquieya que mutayü, Que mü'ane mütiyumicua yemecü caniyutemavieca, que mü'ane mütimiquie 'esiva xeićüa caniyutemavieca.

³⁶ Hicü müpaü 'utayüca, 'utitunumaqueca, yunaime vahamatü niyutanenevieneni.

³⁷ Yunaitü vaüca meniutisuanacaitüni. Cüpieyasie me'acavütü meni'iseni

³⁸ meyhiverietücaitü yeme niuquieyacü que mainecaicü, quename niericaya mecax-eiyaniquecai tavari. Meneiteüta naviyasiepai.

21

Papuru que müreta'a Querusaremesie

¹ Hicü tevarutateutüaca tenecüne. Heiseriemecü te'u'uvatü naviyasie Cuhusipai teneta'axüani, 'uxa'arieca Ruraxisiepai, 'arique Patarasiepai teneta'axüani.

² Mana tepeitaxeiya naviya Penisiasie muyeyunequecai. Te'acayaxeca tenecüne.

³ Te'ixeyaca Sipüre, ta'utata teheicu'eirieca, Siriasie teneta'axüani. Mana Tirusie teniuyeyunixüani naviya mana müti'icapiyaniquecaicü.

⁴ Teveretaxeiyaca teyü'üquitüvamete, 'atahuta tucari teniuyurieni mana. 'Iyari müpaü tiva'üquitüacacu müpaü metenitahüave Papuru müca'uyeyanicü Querusaremeipaitü.

⁵ Yapaümexa tucari 'anucayacu, te'ayenexüaca tenecüne. Yunaitü 'ucarita türita mepütasi'uvitüximecai quiecarie tesiepai. Mana ha tesita te'utitunuma'uca, tetatanenevieca,

⁶ tenitatateutüaxüani. Tame mücü naviyasie tepacayaxixü, mümesü yuquiecarisie meniucunuaxüani.

⁷ Tirusie teheyecüneca mücü naviyasie, tavari tenecüne. Turemaira tecaneta'axüani. Mana tevarutavaürütüaca 'ivamarixi, xei tucari tepuyuri vahesüa.

⁸ Teheyecüneca Papurumatü temu'uvacai, 'uxa'arieca Sesareya teneta'axüani. Piripe niuqui 'aixüa manuyüncü mütixaxatametücai, mücü quita teheutahaxüaca hesüana tenitahayeva. 'Iya xevitü canihücütücaitüni 'atahutame vasata.

⁹ Yunaucame yunivema püvarexeiyacai 'üimarixi texaxatamete.

¹⁰ Hicü yapaümexa tucari te'uyuriecü, xevitü muva nacaneni Cureyasie heyeyaca, tixaxatametütü Hacapu mütitevacai.

¹¹ Tahesüa nuaca, Papuru hüyameya 'uviyaca, yü'ücate yumamate niutihüani müpaü 'utaitü, 'Iyari Mütiyupata müpaü paine, 'icü hüyame cusiyarieya, 'ipaü meteneihüacuni Huriyusixi Querusaremesie. Menivayetuiriecuni müme memücahuriyusixi.

¹² Te'i'enieca 'icü, tame quiecatari vahamatü tenitavavirieni Querusaremepai müca'uyeyanicü.

¹³ Papuru müpaü tatiniuta'eiya, Titari xeteyurie xe'utisuatü ne'iyari xeveranariyatü. Ne nepüha'arisi Querusaremesie nemühüyanicü, masi nemümünicü Ti'aitame Quesusüa nemümiemecü.

¹⁴ Ca'ucunuitüarieu cayuvatü tepumacai, müpaü te'utiyuatü, Mericüte, yaquetiuyüni que mütinaque Ti'aitame.

¹⁵ Mericüsü yapaümexa tucari 'utixücu tetacuha'aritäaca Querusaremesie teneu-tiyune.

¹⁶ Teyü'üquitüvamete Sesareyasie miemete hipatü tahamatü mepu'uvacai xeime mehavitütü Münasunitüme. Mücü Sipüretanaca tiyü'üquitüvame canihücütücaitüni matüaripai mieme. Mana hesüana tepütahayeveaquecai.

Papuru Cacuvu que mütiutavaüritüa

¹⁷ Mericüsü Querusaremesie teheta'axüacu, 'ivamarixi metaniutanaqui'erieni meyutemamavietü.

¹⁸ 'Uxa'arieca Papuru Cacuvusüa neutahani tahamatü. Hesüana meniu'uvacaitüni va'uquiyarima yunaitü.

¹⁹ Varutavaüritüaca tinivahecüatücaitüni naime que mütihüritüariecai hepaüsita xexuime que mütiuyuri Cacaüyari nuivarite vasata.

²⁰ Müme me'u'enanaca 'aixüa meniutiyanecaitüni Cacaüyari hepaüsita. Müpaü metenitahüave, Neuxei ta'iva, pecanivaxeiyaveni quepaümeme miriyari Huriyusixi yuri memüte'erie. Yunaitü yemecü mepüteviya yu'inüari niuquiyarisie.

²¹ Müpaü mepütecühüavarüva 'ahepaüsita, quename yapeti'üquitane yunaitü Huriyusixi nuivarite vasata memütama yamemücatecahunicü Muisexi niuquieyasie pe'utaitü vaniu, yape'utaitüta vaniu memücava'inüaritüanicü yütüriyama xitequiyacü, yututuyarisie yamemücatecahunicü vaniu.

²² Queteri 'aneni. Yümüretü xüari mepüyuxeürieni. Mepü'enanani pemunua.

²³ Mericüte, 'ipaü quetineuyuri que temümatecühüave. 'Uva tasata mepu'uva 'uquisi yunaucatü, paye'axime memüyuxünacü que memüteyühüritüacai.

²⁴ Quenivaranuvitüqui, queneu'a'itieca vahamatü, quetineu'atua vacüpa mücaxirienicü 'inüari mayanicü vatucari maye'acü. Müpaü petiyurieyu yunaitü mecatenimaica tixaü mücatihücü que memütecühüavarüva 'ahepaüsita, masi 'inüari niuquiyarisie yapeticamietü 'apemuyeica.

²⁵ Mümesü memücahuriyusixi yuri memüte'uta'erie, niuqui tepüvarenü'airi teva'aitüatü müpaü 'anenemesie yamemücatecahunicü, masi memüca'icucacü tita tetexi memütexatüarie, xuriya, caviyacame, que mü'ane mücayü'üya mücayücüna memücavacumaüvanicü.

Papuru que mütiuviyarie tuquita

²⁶ Hicü 'uxa'arieca Papuru nivarevitüni müme 'uquisi. Vahamatü neutahani tuquita yu'itieca, müpaü tihecüatatü quename tucari 'aye'a memuyu'iti, yuxexuime vamavari mexi ca'atüarievecai.

²⁷ Mericüsü 'atahuta tucari 'aye'aximecacu, Huriyusixi 'Asiyasie miemete me'ixeyaca Papuru tuquita, menivarutamüna yunaime muva memü'uvacai. Meniviya

²⁸ müpaü me'utihivatü, Xequetaneuparevi 'Ixaherisixi. 'Icü tevi canihücütüni que mü'ane tateüterima vahepaüsita 'inüari niuquiyari hepaüsitata 'icü 'ena hepaüsitata 'axa

mütiva'üquitüa yunaime naisarie. Hicüri Cüriyecusixi 'uva nivaratavitüni tuquita, 'icü 'ena Cacaüyarisie mieme müracupasie caniuséxiximani.

²⁹ Meripai mepixeyacai Türipimu 'Epesutanaca hamatüana 'uyeicame quiecarisie. Papuru tuquita hetavitüme mepü'eriecai.

³⁰ Yunaitü quiecatari meputayua. Teüteri me'unasaxüaximetü meniu'axüani. Me'iviyaca Papuru, menenuyehana tuqui tacua. Yapaucua 'itupariyari neunarixüani.

³¹ Hicü me'imiecucacu, niuqui nenuani xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvamesüa quename yunaitü Querusareme quiecatari metemuinatüvecai.

³² Cuitü cuyaxi varevitüca, xei sienituyari cuyaxi teva'aitüvamete varevitücata, mücü mana niutanausa vahesüa. Teüteri mevaruxeyaca cuyaxi tiva'aitüvame, cuyaxirita, metenihayeve me'icuvayatü Papuru.

³³ 'Aura 'ayaca cuyaxi va'uquiyari, niviya. Tiniuta'aita memihüanicü huta tepüayaricü. Nivaruta'ivaviya que müpaicütücai que mütiuyuri.

³⁴ Hipatü yücü metenihivacaitüni, hipatüta yücü mete'uhivacai. 'Asimücaretimaivecaicü heiseriemecü müme memutihivacaicü, 'ayumieme nivaruta'aitüani memenuvitünicü cuyaxi vaqui.

³⁵ 'Imumitüa me'u'axüaca, püreuyevecai cuyaxi me'enuyevietü memenuhanacü vaüriyarica, teüteri memüsaipünecaicü.

³⁶ Yümüretü meniveiyacaitüni, Queneumi'a mete'uhivatü.

Papuru yuhesie mieme que mütiutaniu teüteri vahüxie

³⁷ Hicü meheutahaxüaximecacu cuyaxi vaquita, Papuru müpaü tinitahüave cuyaxi tiva'aitüvame, Catiyüve nemasitahüave. 'Iya müpaü niutayüni, Que petiniuve 'ecü Cüriyecusixi vaniuquicü 'acu.

³⁸ 'Iya 'Equipitutanaca pecatihücü meripai cuya matüa, 'uma macumavesiepaitü müvarevitü navaxa'üvemete nauca miriyari meyupaümeme.

³⁹ Papuru müpaü tinitahüave, Nesü necanihuriyutüni, necanitarusutanacatüni Sirisiya cuieyarisie nemiemetütü, quiecarie 'amüyevasio necaniquiecametüni. Hicü nepümasivaviri, queneneupitüa nemütivataxatüanicü teüteri.

⁴⁰ 'Ipitüacu, Papuru 'imumisie 'utivetü yumamacü nivaru'inüaritüani teüteri. Cayuvatü me'utamarecu yeme, Hepürayusixi vaniuquicü niutaniuni, müpaü 'utaitü,

22

¹ Neuxei 'ivamarixi 'uquiyarimata. Xequenene'enieca nehesie mieme que nemütitaniani hicü xehüxie.

² Hicü me'l'enieca Hepürayusixi vaniuquicü ticuxatame, masi cayuvatü mepumacai. Müpaü niutayüni,

³ Ne necanihuriyutüni. Tarususie Sirisiya cuieyarisie nenetinuiva. Neniutavere 'icü quiecarisie Camarierisüa netine'üquitüatü heiseriemecü tatevarima va'inüari niuquiyari hepaüsita. Ne neheyemecü nepü'ayumiemetücai Cacaüyari hepaüsita, xehepaü 'icü tucarisie xemü'ayumiemetepaü.

⁴ 'Icü huyeta miemete nepüvareutaveiyaxüa nevacuinique. Nepüvarutihüa, netivaranutaxüri 'uquisi 'ucari.

⁵ Mara'acame mühüritüarie, ta'uquiyarimata yamepünetehecüata. Mümeri menesi'uhuritüacu xapa ta'ivama vahesie mieme, neneyani Ramasicusie nevaravitünique Querusaremesie mehüatücaime müme mana memecü, memanutaxüriyanicü.

Papuru ta'aurie que mürave, que müticuxatacai

(Nü'arisixi 9:1-19; 26:12-18)

⁶ Mericüsü ne'uyemiecacu, Ramasicu 'aurie ne'aye'aximecacu, yapaucua tuca taheima mieme hecüariya niucumerüca ne'aurie.

⁷ Cuiepa nenativeni. Xeime nepu'eni müpaü müneretahüavixü, Sauru 'acu, Sauru, titayari penetiueiya.

⁸ Nesü müpaü netinita'eiya, 'Uqui que pepüpaicü 'ecü. 'Iya müpaü netiniutahüave, Ne necaniquesusitüni Nasaretitanaca pemünesi'uveiya.

⁹ Nehamatü memü'uvacai hecüariya menixeyacaitüni meniutimama. Mepüca'i'eniecai que mü'ane müneticühüavecai.

¹⁰ Ne müpaü neniutayüni, Que netiyurieni ne Ti'aitame. Ti'aitame müpaü pünetiutahüavixü, Quenanucuquexi, Ramasicusie quenemie. Manari yapepütahüavarieni naima que müti'aisie yapemütiyurienenicü.

¹¹ Nepütauruxiecai xavatüricü. Müme nehamatü memü'uvacai menesi'ahanacacu, neninuani Ramasicusie.

¹² Mericüsü xevitü Hananiya mütitevacai mana peyeicacai 'uquitütü 'aixüa yamüticamiecai 'inüari niuquiyarisie. Yunaitü Huriyusixi muva memütamacai menihecüatacaitüni.

¹³ Hicü nehesüa nuaca, mana 'utivetü, müpaü pünetiutahüavixü, Ne'iva Sauru, quenanutanieri. 'Anatütü ne'anutaniererca nenixeiya.

¹⁴ Mücü müpaü niutayüni, Tatevarima vacacüyari matüaripai camananuyexeiya yapemütimanicü tita mütinaque, 'iya Heiserie Mexeiya pemüxeiyanicü, niuquieya pemü'enienicü 'utaniucame.

¹⁵ Que pemütiunierixü que pemüti'anaxü yapecatinivahecüatüamücü yunaima teüteri.

¹⁶ Hicümüsüari, titayari petita'icuevani. Quenanucuquexi, queneuca'üyari, tita 'axa pemütiyuri quene'ahauxina pehehüavetü que mü'ane mühücü.

Papuru que mürenü'arie memücahuriyusixi vahesüa

¹⁷ Mericüsü Querusareme nenuaca, tuqui curaruyarita nenenenevietü, heinüsipaü 'aneme neniuxeiya.

¹⁸ Nenixeiya Ti'aitame müpaü neticühüaveme, Quene'amexütüaca, Querusareme quenayeye'a, memüca'itanaqui'ericü 'aniuqui que pemütihecüata nehepaüsita.

¹⁹ Nesü müpaü necaniutayüni, Ti'aitame, müme mecatenimaica ne que nemüticuyeicacai tuquiteta nevaranutaxüruvatü nevahüatü müme yuri memüte'eriecai 'ahesie.

²⁰ Mücü meta, quepaucua 'Esitevani xuriyaya mutaxüri 'ahepaüsita mütihecüatacai, ne 'aneputivecai ne'iyari ya'anecacu, ne'ihütü müme memimieniquecai va'ixuriquite.

²¹ Mücü müpaü pünetiutahüavixü, Quenemiesü, tevapai necamananunü'amücü memücahuriyusixi vahesüa.

Cuyaxi tiva'aitüvame que mütiivi Papuru

²² Mericüsü teüteri meni'eniecaitüni 'iya niuquique, perusü 'ana carima meputihivaxü müpaü me'utiyuatü, Queneumi'a, cuiepa püca'uyeicani que mü'ane müpaü mütiyuriene. 'Aixüa cacani'aneni 'ayenieretü müyuhayeva.

²³ Me'utihivacacu yu'ixuriqui 'itüata mehevivivacacu tumuanari me'uti'enisitüvacacu,

²⁴ cuyaxi tiva'aitüvame tiniuta'aita manuvitüquienicü cuyaxi vaquita, müpaü 'utaitü, Tepita'inüata 'aruvasini 'icuvaxüayu, yanemüretimanicü titayari müya mete'uhivacai hepaüsitana.

²⁵ Mexi me'enutihanacai navicü quita, Papuru müpaü tinitahüave xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame mana 'utivecacu, Que xetetauniva xemicuvaxüani tevi Xumasie müquiecame ca'itahüavivecacu 'isücame.

²⁶ Xei sienituyari tiva'aitüvame 'u'enaca, xei miriyari tiva'aitüvamesüa neyani. Tiniutahecüata müpaü 'utaitü, Que petiyuriemücü. 'Icü tevi Xuma caniquiecametüni.

²⁷ Nuaca xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame, müpaü tinitahüave, Yaquenetineutahüavi, 'ecü Xuma petiquiecame. 'Iya, Hü, niutayüni.

²⁸ Cuyaxi tiva'aitüvame müpaü tinita'eiya, Cari ne vaüca netinetuaca quiecame nepatüa. Papuru müpaü tinitahüave, Nesü müpaü ne'aretü nenetinuiva.

²⁹ 'Ayumieme yapaucua hesüana menecüne müme memita'inüataquecai. Xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame nimacaitüni yamüretimacü quename Xuma quiecame hücütücai, quename 'ihüacai.

'Isücate que memüte'ita'ivaviyaxü Papuru

³⁰ Hicü 'uxa'arieca heiseriemecü tinimaimücücaitüni titayari Huriyusixi meteni-uquixiecai hepaüsitana. Pixünaxü, tinivaruta'aitüani memüyucuxeürienicü mara'acate memühuritüariecai 'isücate yunaitü. Heivitüca Papuru, vahüxi nitaqueni.

23

¹ Hicü Papuru varuxeiyaca 'isücate, müpaü niutayüni, Ne'ivamarixi, ne'iyari 'aixüa 'anecacu canesitate'acacu 'aneniuyeicani Cacaüyari huxie meripai hicü cuxi.

² Hicü Hananiya mara'acametütü mühuritüariecai tinivaruta'aitüani müme 'auriena memüti'ucai teniena memitavanicü.

³ Hicü Papuru müpaü tinitahüave, Cacaüyari pümasivani 'ecüta, que pemütimasiücü yapepüca'ane 'ixumari münaximapaü. 'Ecü 'apecanacani penesi'inüatanetü 'inüari niuquiyari que maine, masi 'inüari mücahainepaü püta pepüti'aita nemüveiyanicü.

⁴ Mana memü'uvacai müpaü meniutiyuani, Tietüsü pe'itatieni Cacaüyari mara'acameya mühuritüarie.

⁵ Papuru müpaü niutayüni, Ne'ivama, 'asinepücatimaicai mara'acame mühuritüarie mühücücü. Müpaü pütü'utüarie, 'Axa pepüca'utaineni 'ateüterima tiva'aitüvame hepaüsita.

⁶ Mericüsü retimaica Papuru hixüata me'atü memüsaruseusixitücai hixüata me'atü memüpareseusixitücai, 'isücate vahüxie müpaü tiniuhiva, Ne'ivamarixi ne necanipare-seutüni, Pareseu nepünu'aya. Yanetita'icuevatü yuri nemüti'eriecü quename müquite me'anucu'uni, 'ayumieme nepü'inüasie.

⁷ Mexi cuxi 'utaniuca, Pareseusixi Saruseusixi meniyuticuitücüne. 'Amemü'uvacai hixüata meniyusana.

⁸ Saruseusixi müpaü meputiyuane quename müquite meca'anucu'uni, quename ni-uqui tuayamete tixaü mecatehüme, quename 'iyari tixaü catihücü. Pareseusixi yamecani'aneneni naimecü.

⁹ Hicü carima meniutihiva. Me'anucu'uca hipatü 'inüari niuquiyaricü memüte'üquitametetücai Pareseusixi vahesie memüteviyacai, meniyuticuitücüne müpaü me'utiyuatü, Tame tixaütü tepücate'ucaxei 'axa ti'aneme 'icü tevi hepaüsita. Tietüsü 'iyari 'itahüave niuqui tuayame nusu.

¹⁰ 'Utimüirecu 'imieri, xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame nimacaitüni capa hixüata me'isanacü Papuru. Tinivaruta'aitüani yucuyaxima memeutacü necü, memiviyacü vasata, memenuvitünicü cuyaxi vaquita.

¹¹ 'Uxa'arieca yüvicüta Ti'aitame 'auriena 'utivetü müpaü niutayüni, Pepücamaca Papuru. Que pemünetihecüatacai Querusaremesie, müpaü tineuyeveca pemünetihecüatanicü Xumasieta.

Que memüte'imieniquecai Papuru

¹² Mericüsü 'atinecu tau, Huriyusixi hipatü meniyu'enieni. Meniyühuritüani müpaü me'utiyuatü, Tepüca'anuhareni tepücatecuaca te'imimeque Papuru.

¹³ Huta teviyari meyupaümetü yacütüniquetü müpaü meteniyühuritüacaitüni.

¹⁴ Mara'acate memühuritüariecai vahesüa yu'uquiyarima vahesüa me'u'axüaca müpaü meniutiyuani, Tame müpaü tepüte'utahuritüa, tixaütü tepücateha'inüatani Papuru temiemeque.

¹⁵ Hicü 'ayumieme xeme 'isücate vahamatü yaxequeteneutahüavi xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame xehesüa mevitünicü, 'aixüa 'anemecü masi xemütetimanicü hepaüsitana yacütüniquetü. Tame canuavecacu cuxi 'uma tenetaha'aritüaca temimienicü.

¹⁶ Mericüsü Papuru masuya niu'ena que memüte'imieniquecai. Mana nuaca, cuyaxi vaquita heutahaca, tinitaxatüani Papuru.

¹⁷ Papuru yu'aurie 'itahüaveca xei sienituyari cuyaxi teva'aitüvamete xeime, müpaü niutayüni, 'Icü temaicü quenanuvitüqui xei miriyari cuyaxi tixe'aitüvamesüa. Tixaü pürexeyia yamütitahüavecü.

¹⁸ 'Iya caneivitüni xei miriyari tiva'aitüvame huxie. Müpaü niutayüni, Papuru manutahüiya yu'aurie nesi'utahüaveca pünesi'utavaviri 'ahüxie nemenuvitünicü 'icü temaicü. Tixaütü niu pürexeyia yamümatitahüavecü.

¹⁹ Xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame tiviereca mamayasie vatipai yühücüate mematitei neihana müpaü ticu'ivaviyatü, Que titita pemeixeyia yapemüneticühüave.

²⁰ Mücü müpaü niutayüni, Huriyusixi mepuyu'enie. Mepümasitavavirieni 'uxa'a pemenuvitünicü Papuru 'isücate vahesüa, heiseriemecü memütemaicacü hepaüsitana yacütütü.

²¹ 'Ecü pepücava'enieni. Huta teviyari yacütütü 'uquisi vahesüa miemete mepicuevie. Müpaü mepüte'uyühuritüa memücatecuacacü memüca'anuharenicü me'imiemeque. Hicü meniyuha'aritüaca memasicuevietü pemü'avaüriyanicü.

²² Hicü xei miriyari tiva'aitüvame neinü'ani temaicü müpaü ti'aitüaca, Tixaü xeime pepücaraxaxatüvani 'icü hepaüsita que pemünetiutahecüatüa.

Papuru que mürenü'arie Perixi mü'isücomesüa

²³ Mericüsü yu'aurie varutahüaveca xei sienituyari cuyaxi teva'aitüvamete yuhutame, müpaü niutayüni, Xequenivarucuha'aritüaca huta sienituyari cuyaxi, cavayasie memayaxivave haica teviyari heimana tamamata, 'ixipara vivamete huta sienituyari vahamame, Sesareyasie memüyehucü haica hurayari 'aye'ayu yüvicüta.

²⁴ Cavayasixi xequenivarexeyia, Papuru me'anuhanatü memivicueisitüanicü Perixi mü'isücomesüa.

²⁵ Xapa nita'utüirieni 'ipaü 'utaineme,

²⁶ Ne Cürauriyu Risixi nepümasivaüritüa 'isücame pemütürücaüye Perixi.

²⁷ Huriyusixi meniviya 'icü tevi, 'esivatücacu menimieni. Yanetiumaica, cuyaxi vahamatü nepiviya, nemüretimacü Xuma müquiecamecü.

²⁸ Netimaimütü titayari meteniuquixiecai hepaüsitana, neneivitüni va'isücate vahesüa.

²⁹ Nepüvaretaxei menuquixiecame que maine va'inüari niuquiyari hepaüsita. Tixaü 'asipücati'anecai hesiena mürähüiyani mümierienicü manutahüiyanicü.

³⁰ Müpaü netiutahüavariECA memimieniquecaicü 'icü tevi, cuitüva necaneinü'ani 'ah-esüa. Nepütivaruta'aitüa müme hepaüsitana memüniuquixie 'ahüxie memitahüavecü. Müpaü xeicüa.

³¹ Mericüsü cuyaxi que mütivaruta'aitüa, yüvicüta meneivitüni Papuru 'Anutipatürisisiepai.

³² 'Uxa'arieca mevarucu'eirieca müme cavayasie mematecai memüyehucü hamatüana, cuyaxi yuquiepai meniucunuaxüani.

³³ Müme Sesareyasie meheutahaxüaca, xapa meniyetuirieni 'isücame. Papuruta mete'iyetuiri.

³⁴ 'Itaterüvaca xapa, nita'ivaviya Papuru que mü'ane cuieyarisie mümiemetücai. Sirisixiasie mümiemetücai timaitü

³⁵ müpaü niutayüni, Mericüte, nepümasi'enieni me'axüayu müme 'ahepaüsita memüniuquixie. Tiniuta'aita Herurexi parasiyuyasie me'üviyariECacü.

24

Papuru yuhesie mieme que mütiutaniu Perixi hüxie

¹ Mericüsü 'auxüvirieca tucari 'anucayacu, mara'acame mühüritüariecai mana neta'ani Hananiya mütitevacai, hipatüta va'uquiyarima, xevitüta Teruturu müniucametücai mete'u'axüa. 'Isücame hüxie meteniutahecüata Papuru hepaüsita.

² 'Isücame 'itahüavecu, Teruturu nisutüani 'ixanetatü, müpaü 'utaitü, Yemecü cayuvatü pecatanipitüaca 'ecü. Timaiveme pemühücücü pecaniheiserietüaca vaücava tateüterima tahesie mieme.

³ Neuxeï Perixi pemütürücaüye, naisarie tenitanaqui'erieni naime pamüpariyusi temasipitüatü.

⁴ Mericüte necamasi'uximatüamütü vaüca niuquicü, 'ayumieme nepümasitavaviri pemütasi'enienicü yareutevitü 'aixüa pemütiuca'iyaricü.

⁵ Tenitaxeïya 'icü tevi 'axa tiyurieneme cuya vevieneme yunaime Huriyusixi vasata naisarie cuiepa. Nasaretitanacasio memüteviya catiniva'aitüvametüni.

⁶ Tuquita neutahani 'iseviximanique. Tepivi, teni'inüatacucaitüni que maine ta'inüari niuquiyari.

⁷ Perusü nuaca Risiyaxi xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame mühücü, vaüriyarica catani-unavairieni.

⁸ Catatineta'aitüani tame hepaüsitana temüniuquixie 'ahesüa temüyehucü. 'Ecüta pe'ita'ivaviyame pecaniyüveni pemüretimani naime que temüteniuquixi hepaüsitana.

⁹ Huriyusixita hepaüna mecaniniuquimacaitüni, quename müpaütütü 'ane me'utiyuatü.

¹⁰ Hicü 'isücame yumu'ucü 'i'inüaritüacu mütaniunicü, müpaü niutayüni Papuru,

Yanetimaitü 'ecü müixa viyari que pemütiuyuri 'ena 'icü teüteri va'isücame pehücütütü, 'ayumieme 'aixüa 'iyaricü nehesie mieme nepütaniuni que müticuxasiva nehepaüsita.

¹¹ 'Ecü pecaniyüveni pemütimaica, tamamata heimana huta tucari püca'anucayeive cuxi quepaucua nemeutiyunüxü Querusaremesie nemünetanenevienicü.

¹² Sepa tuqui 'amüpata, tuquite 'esimüpepeta, quiecarisieta, tixaü mepücanesihetaxeï niuqui nexüatüacame xeimematü, teüteri nevacuyataneme.

¹³ Mepücaüyvave memiseiriyani yuniuqui que memüteniuquixie nehepaüsita hicü.

¹⁴ 'Ipaü nepümatitahecüatüaniqueyu, ne 'iya huyeta netiviyatü nepüti'uximaya tate-varima vacacaüyarisie mieme, sepa müme xaüsie tiviyacame memüxata 'iya huye. Yuri nepüti'eri naitü que mütiuti'utüarie 'inüari xapayarisie texaxatamete vaxapayarisie.

¹⁵ 'Imetütü vahepaü yuri que memüte'erie meta'icuevatü, neta yuri netini'erieca müpaü netita'icuevatü Cacaüyari müvaranucu'uitüani müquite, heiseriemecü yamemüteyurie, heiseriemecü yamemücateyurie yunaime.

¹⁶ Mücücü yanetinicuvauneni ne'iyari mücanesitatienicü naime hepaüsita, sepa Cacaüyari hepaüsita, sepa teüteri vahepaüsita.

¹⁷ Ne tumini nenicuxeürieni neteüterima vahesie mieme. Yapaümexa viyari müpaü netiniyurienecaitüni. 'Arique 'uva neninuani ne'e'ütü.

¹⁸ Müpaü netiyurienecacu hipatü Huriyusixi 'Asiyatari menenetaxeïya tuquita nene'itiecame. Yümüiretü teüteri 'amepüca'u'uvacai ne'aurie, nepücavaxamuriecai.

¹⁹ Neuyeveca memü'axüani 'ahüxie müme, reuyevese müme memüniuquixieni que memüneteniuquimanique.

²⁰ Mesü, 'ime 'ena yameque'utiyuaneni tita memüte'ucaxeï mücatiheiserie quepaucua ne nemutivecai 'isücate vahüxie,

²¹ tita memüte'ucaxeï xeime neniuiqui hepaüsita que nemütiuhiva vahüxie ne'utivetü müpaü ne'utaitü, Müquite me'anucu'ume nemüti'eriecü, 'ayumieme xehesüa neni'inüasieca hicü.

²² Mericüsü Perixi heiseriemecü tinimaicaitüni 'iya huye hepaüsita. 'Ayumieme müpaü tinivaruta'eiya, Nuayu Risiyaxi xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame, nepi'inüatani xeniugu.

²³ Tinita'aitüani xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame mi'üviyanicü, mi'uxipitüacacü, mücavanenacacü hesüana miemete memiparevienicü hesüana memü'axenicü.

²⁴ Mericüsü yapaümexa 'anucayacu, Perixi mana niuyeicacaitüni yü'üitatü Rurusira-matü mühuriyutücai. Yu'aurie nitacuevienicü Papuru, ni'eniecaitüni ticuxatame yuri que müti'erie Cürisitu Quesusisie.

²⁵ Ticuxatacacu tita mütiheiserie hepaüsita, tevi que mütiyünü'a hepaüsita, tevi que mütitatü'inüasieni hepaüsita, Perixi pümacai. Müpaü tinitahüave, Hicürixüa quenemie. Quepaucua tucari nemühüca ne'aurie nepümasitacuevienicü.

²⁶ Siepüre nicueviecaitüni Papuru mi'ütüaniquetü tumini 'iya mixünacü ticu'erivatü. 'Ayumieme müixa yu'aurie pitacuecuvivacai, tinicuxatacacaitüni hamatüana.

²⁷ Huta viyari 'uyurieca Perixi niuyupata. Purusiyu Pesitu 'isücame nayani. Perixi vanaqui'aritämütü Huriyusixi, 'ayumieme hüacame necu'eirieni Papuru.

25

Papuru que mütitahüavimücücai Sesaxi

¹ Mericüsü Pesitu nuaca haque mehüritüariecai, hairieca tucari 'aye'acu, Sesareya heyeyaca Querusaremesie ninuani.

² Mara'acate memühüritüariecai Huriyusixi va'uquiyarima huxiena meniu'axüani metehecüatatü Papuru hepaüsita. Menitavavirieni

³ müpaü me'utiyuatü, 'Aixüa petiucayaritä Querusaremesie quenananü'a Papuru. Müme meneicueviecaquecaitüni me'imienique huyeta 'uyemieme.

⁴ Pesitu masi müpaü tinivaruta'eiya, Sesareyasiepai nepei'üviyani Papuru. Ne yareutevitü mana nepümie.

⁵ Xesata miemete teyüvavemete nehamatü meque'uhuni, müme mequeheniuquixieca hepaüsitana, xüca tixaütü catiheiserietüni 'icü tevi hepaüsita.

⁶ Mana müixa püca'uyuri, 'atahaica tucari xEICÜA ya tamamata. 'Arique Sesareyasie neyani. 'Uxa'arieca yu'uveni haque müre'inüatacai 'acaitü tinivaruta'aitüani memi'atüanicü Papuru.

⁷ Mana nuacu 'auriena meniyuxeürieni Huriyusixi Querusaremesie miemete. Vaüca türücavimecü metenexeiyacaitüni memünüquixienicü hepaüsitana. Mepüyutatexie me'iseiriyatü yuniugu.

⁸ Papuru müpaü tiniutaniuni yuhesie mieme, Huriyusixi va'inüari niuquiyari hepaüsita, tuqui hepaüsita, Sesaxi hepaüsita, 'asinepücatiuyuri 'axa ti'aneme, 'utaitü.

⁹ Pesitu vanaqui'aritämütü Huriyusixi müpaü tinita'eiya Papuru, Peti'avaüriya Querusareme pemüyemie mana nemümasita'inüatacä 'icü niuquixiya hepaüsita.

¹⁰ Papuru müpaü niutayüni, Ne Sesaxi 'uveniyea huxie xEICÜA 'aneputiveni nemü'inüasienicü. Mana xEICÜA peuyevese nemü'inüasieni. 'Axa nepücavaruyuri Huriyusixi, heiseriemecü que pemütimate 'ecü.

¹¹ 'Axa xüca netiuyurienique, tixaü xüca netiuyurienique que müreuyevese nemümünicü, nepücanecu'imavaniqueyu nemümünicü. Mesü xüca tixaütü catihücütüni 'icü que memüteniuxie nehepaüsita, xevitü tixaü pücayüve münesiyetüani vanaqui'aritämütü. Necanitahüavimücü Sesaxi.

¹² Hicü Pesitu varutahüaveca 'imavamete müpaü tinita'eiya, Sesaxi petitahüavimücü 'acu. Mericüte, Sesaxisüa pecaniyemieni.

Papuru que müti'atüarie 'Acüripa Verenise vahüxie

¹³ Mericüsü müixa tucari 'anucayacu, cuiepa ti'aitame 'Acüripa mütitevacai Verenisematü meneicu'ivata Pesitu Sesareyapai.

¹⁴ Yapaümexa tucari mana mepuyuri. Pesitu tinicuxaxatüvacaitüni cuiepa ti'aitame Papuru hepaüsita, müpaü 'utaitü, Xevitü tevi 'uva pucu'eiriva Perixi mivi menutahüa.

¹⁵ Querusaremesie neheta'acu, hepaüsitana meteniutahecüata mara'acate memühuritüarie, Huriyusixi va'uquiyarima, menesivavirietü manutahüiyanicü.

¹⁶ Nesü müpaü netinivaruta'eiya, Xumatari tatutuyari müpaü püca'ane, tepüca'iyetuanu 'uqui, huxiena meca'axüavavecacu cuxi müme hepaüsitana memünüquixie, cayüvecacu cuxi yuhesie mieme mütaniuni vaniuguixiya 'hepaüsita.

¹⁷ 'Uva me'u'axüacu, 'ayumieme 'enepücareuterixü. 'Uxa'arieca 'isücame 'uvenieyasie haque nemüra'inüata ne'ayerüca, nenivaruta'aitüani memevitünicü 'iya 'uqui.

¹⁸ Müme memünüquixiecai quepaucua memanucu'ui, mepücaniuguixiecai 'axa müti'ane mütiuyuricü, que nemütimaicai ne.

¹⁹ Niuqui xüatüaricacü xeicüa tita memüte'ayexeiya hepaüsita xeime Qesusi hepaüsita mümüquicai, Papuru 'ayeniereme müxatacai, mücücü püta meniniuquixiecaitüni hepaüsitana.

²⁰ Nesü 'asinepücatimaicai 'icü niuqui hepaüsita. 'Ayumieme müpaü netinitahüave, Peti'avaüriya Querusaremesie pemüyemie mana peme'inüasienicü 'icü hepaüsita.

²¹ Papuru caneniutavavirieni nemi'üviyanicü, ti'aitame 'Aucusitu mi'enienique. 'Ayumieme netinivaruta'aitüani memi'üviyanicü Sesaxisüa nemenunü'anique.

²² 'Acüripa müpaü tinitahüave Pesitu, Nesüari necani'enieniqueyu 'iya tevi. Müpaü niutayüni, Mericüte 'uxa'a pecani'eniemücü.

²³ 'Uxa'arieca meniu'axüani 'Acüripa Verenisematü cuini mieme mete'uniütü memamarivavetü. Mana mürayuti'enieritüre meneutahaxüani xei miriyari cuyaxi teva'aitüvamete vahamatü, 'uquisi quiecatari memüva'uquiyarimatücai vahamatü. Pesitu tinivaruta'aitüani memevitünicü Papuru.

²⁴ Hicü Pesitu müpaü niutayüni, Ti'aitame 'Acüripa, xemeta yunaitü tahamatü xemüyucuxeüri 'uquisita, manari xenixeiyani que mü'ane hepaüsita vaüriyarica memünesi'upitüa yunaitü Huriyusixi teüteriyari Querusaremesie 'uvata, müpaü mete'uhivatü quename 'aixüa ca'ane mayeyurini.

²⁵ Ne tixaütü nepücatiucaxei que mütiuyuri que müreyeveve mumünicü. 'Iyasü yamütitahüavimücücaicü 'Aucusitu, ne yanepütinemaicai nemenunü'anicü.

²⁶ Niuqui müheiserie nepücahexeiyani nemi'tütürienicü cuiepa ti'aitame. 'Ayumieme neni'atüani xehesüa, 'ahesüatütü ti'aitame 'Acüripa, pe'iti'inüatayu tixaütü nemürexeiyanicü nemütiti'utüanicü.

²⁷ Timaivemepaü nepücauniqueyu xüca xeime nehenü'anique hüacame, necatihecüatatü que mütiniuquimarie.

26

Papuru yuhesie mieme que mütiutaniu 'Acüripa huxie

¹ Mericüsü 'Acüripa müpaü tinitahüave Papuru, Pecanipitüarieca 'ahesie mieme pemütaniunicü. Papuru yumama 'utaseraca müpaü niutayüni,

² Neuxei ti'aitame 'Acüripa, nenetemaviecame nepüne'eri 'ahuxie nemutaniucü hicü naime Huriyusixi que memüneteniuquima hepaüsita.

³ Huriyusixi naime vayeiyari mücü vaniuguqui que memütexüatüa pecatinimaica 'aixüa 'anemecü. 'Ayumieme nepümativaviri pemünesi'enienicü peca'uxivetü.

Papuru que mütiuyeicacai meripai

⁴ Mericüte yunaitü Huriyusixi mecanenimaica que nemüticuyeicacai neteüterima vasata Querusaremesie, matüaripai temaicüyaripai que nemüticuyeicacai.

⁵ Müme matüaripai memünesimaicai xüca metehēcüatanique, müme müpaü meniutiyua-neniqueyu ne que nemüticueicacai Pareseusixi vahesie netiviyatü. Pareseusixi tita temütehayeixiasie yeme yamepütecachu.

⁶ Hicü yuri neti'erietü nemüticueiecü tita Cacaüyari mütivarutahüavixü tatevarima mütivaminiquecai, 'ayumieme 'uva neputive ne'inüasietü.

⁷ Yunaitü tateüterima tamamata heimana yuhutatü nuivarite temühüme tucaricü tucaricü 'uximayasicayacü te'eyexeyatü cuini mieme teneicuevieca Cacaüyari siparasü xüca müpaü tetepitüarieca. Neuxei ti'aitame, ne yuri nemüti'eriecü müpaü neticuevietü, 'ayumieme nehepaüsita mepünüquixie Huriyusixi.

⁸ Titayari xeme xecateyüvave yuri xemüte'erieca quename Cacaüyari varanucu'uitüani müquite.

Papuru que mütivaruveiyacai

⁹ Neri heuyevecame nepü'eriecai vaüca 'axa nemiyurienicü que mü'ane Qesusi Nasaretitanaca mühücü.

¹⁰ Müpaüta netiniyurienecaitüni Querusaremesie. Yümüireme Cacaüyari teüterimama casariyanata nepüvaranutaxürüvacai, mara'acate memühüritüariecai heiserie menesi'upitüacu. Mecui'ivarümecacu, neniucui nepeuyequesacai vahepaüsita.

¹¹ Naime tuquiteta müixa nepüvaranutaxürüvacai, väüriyarica nepüvapitüacai 'axa memutiyuanenicü Qesusi hepaüsita. Vaücava nevahecätü necanivataveveyacaitüni hipame quiecaritiesie.

Ta'aurie que mürave Papuru

(Nü'arisixi 9:1-19; 22:6-16)

¹² Mericüsü mara'acate memühüritüariecai heiserie menesi'upitüacu menesi'uhüritüacu Ramasicusie neneyani.

¹³ Neuxei ti'aitame, tuca huyeta ne'uyemietü nenixeiya hecüariya taheima mieme masi que taupaü xavatüme ne'aurie 'acuxavatüme, nehamatü memü'uvacai va'aurieta.

¹⁴ Tanaitü cuiepa tepatixüri. Ne xeime neniuenieni müpaü münetiutahüavixü Hepürayusixi vaniucü, Sauru 'acu, Sauru, titayari penetiueiya. Pümasi'ucucuine pemüca'avaüriyacü, pemüti'aquesinacü pe'anaseivatü tisevemecü.

¹⁵ Nesü müpaü netinitahüave, Que pepüpaicü 'uqui. Ti'aitame müpaü netayüni, Nesü necaniquesusitüni pemünesi'uveya.

¹⁶ Hicürixüa quenancuquexi, 'a'ücacü queneuveni. 'Icü 'ayumieme pepünesi'uxei, pemañayexeyariecü netupiri pemayanicü, pemütihecüatanicü que pemünetiuxei que pemünetixeyanita.

¹⁷ Nepümasitavicueisitüani 'ateüterima vasata memücahuriyusixi vasata, müme vahesüa nemananunü'amücü

¹⁸ pemüvaranutanenieritüvanicü, yüriya mecu'eirieme hecüariyasie memüteviyanicü, Cauyumarie türücariyaya mecu'eirieme Cacaüyarisie memüteviyanicü, tita 'axa memüteyurie memüteheuyehüviyarienicü nehesie yuri mete'erietü, vahesie mütinaquenicü tita memütetanaqui'erieni müme nemüvarupataxü nehesie mieme.

Papuru que müticamiecai tita mütiuxeisie

¹⁹ 'Ayumieme ti'aitame 'Acüripa, yaneticamietü nepatüa que nemütixei taheima mieme.

²⁰ Masi yunaime Ramasicutari meri, 'arique Querusaremetari, naisarie Cureya cuieyarisie miemete, memücahuriyusixita netinivahecüatüacaitüni memütehayeivanicü que memüteyurie ta'aurie me'axürieme Cacaüyarisie memüteviyanicü, yameteyurietü müme memüte'uhayevaxü que memüteyuriecai vahesie que mütinaque yamemüteyuriecacü.

²¹ 'Ayumieme Huriyusixi tuqita menesi'uviyaca yumamacü mepünesimieniquecai.

²² Cacaüyari nesipareviecacu hicüque, 'ena neputive netivahecüatüatü teüteri te'aitamete yunaime. Muisexi, texaxatameteta que memutiyuanecai que mütiyüñiquecai, müpaü xEICÜA nepaine,

²³ quename heuyevecai Cürisitu müticuinecü nehaitü, quename mücü meri 'anucueca müquite vasata, vatahecüatüaniquecai tateüterima memücahuriyusixita hecüariya hepaüsita, müpaü ne'utaitü.

Papuru yuri que müti'eritüamücücai 'Acüripa

²⁴ Mericüsü müpaü 'utayücu, Pesitu carima müpaü tinitahüave, Papuru pepüca'amatesüari. Vaüca pemüti'a'üquitüacü pepütixamurie.

²⁵ Papuru müpaü tinitahüave, Tixaüsietü Pesitu pemütürücaüye, ne nepücatixamurie. Que nemüticuxata, neniuguí yuri paine, timaiveme niuquieya pühücü.

²⁶ Cuiepa ti'aitame 'icü nai pütimate, necamatü yanetinhüaveni 'iya. 'Icü camaicame nepüca'eri, sicurita yapücatiuyü 'icü.

²⁷ Neuxei ti'aitame 'Acüripa, yuri peti'erie 'ecü texaxatamete vaniuguisie. Ne necatinimaica yuri pemüti'erie.

²⁸ 'Acüripa müpaü tinitahüave Papuru, Cari yapaucua Cürisitiyanupaü netiyurieneme pepünesi'ayeitüaniqueyu.

²⁹ Papuru müpaü tinitahüave, Nenevieri nepipitüaniqueyu Cacaüyari, sepa yapaucua sepa yapäumexa tucaricü, 'ecüri yunaitüta xemünesi'enie hicü, xücatüma nehepaü xe'enenetü xehacüneque, 'icü tepüa xEICÜA xecahexeiyaütü cümana nemühüa.

³⁰ Hicü müpaü 'utayücu, cuiepa ti'aitame 'isücameta Vereniseta vahamatü memateita menanucu'uni.

³¹ Me'anuyecüneca yunaitü yameteniyücühüavecaitüni müpaü me'utiyuatü, 'Icü tevi 'asipücatiuyuri que müreuyevese mümünicü manutahüiyacü.

³² 'Acüripa müpaü tinitahüave Pesitu, 'Icü tevi püyüveniqueyu müxünarieni, xüca ca'itahüavimücnique Sesaxi xEICÜA.

27

Papuru que mürenü'arie Xumasiepai

¹ Mericüsü quepaucua Pesitu yamütuyuma temüyehucü naviyasie 'Itariyapai, mepüvayetua Papuru hipame memanutaxüriyacai vahamame. Vahepaüsita menihüritüani xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame Curiyuxi mütitevacai. Cuyaxi müvaravitücücai 'Aucusitu Cuyaximama mepütetetevacai.

² Naviya 'Aruramitiyusie pümiemetücai. 'Asiya cuieyari tesita niuyeyeicacaitüni. Mana te'acayaxeca tecanecüne. Tahamatü niuyeicacaitüni 'Arisitaricu Tesarunicatanaca Maseruniya cuieyarisie mümiemetücai.

³ 'Uxa'arieca Siruni teneta'axüani. 'Iya Curiyuxi 'aixüa tiniuca'iyaricaitüni Papuru hepaüsita. Nipitüani menuanicü yuhamicuma vahesüa memiparevienicu.

⁴ Manarita tepeyecü, Sipüre 'aurie temüca'enisitüariecaisie tecaniuyecüne tahepa maye'ecacaicü.

⁵ Haramara 'utüa teniuyecüne Sirisiya 'aurie Pamüpiriya 'aurie. Mana teneta'axüani Mira Risiya cuieyarisie.

⁶ Xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame mana neitaxeiya naviya Herecanitüreyasie mieme 'Itariyasie müyemiecai. Mücüsie cataneutahatüani.

⁷ Müixa tucari 'axücai mana tepu'uvacai. Haveri mieme teneta'axüani Cüniru hüxie. 'Eca mütasi'anutavayacaicü, mana teneyecüne. Cüretatüa teniuyehuaitüni, viye manucasuri Sarumune müracuteva 'aurie teniuyecüne.

⁸ Mana haveri mieme xEICÜA tenanuyenexüani. 'Arique teneta'axüani Visi Müracu'ane Mürayutituiva müracutevasie. Mana nehuracaitüni quiecarí Raseya müracuteva.

9 Hicü müixa tucari 'anucayacu, nicueriva'anecaitüni naviya, manutiyacaicü Huriyusixi vahaquiya. Papuru nivaruta'imaiya

10 müpaü tivacühüavetü, Neuxei, 'ipaü nepütimate, xe'ica naviyata pütatümaiarieni peuyeveni, tameta tepütatümaiarieni tepeuyexürieni texücayehuni.

11 Xei sienituyari tiva'aitüvame masi nivaru'enieni naviya mücuyitüvacai naviya cusiyarieyamame, Papuru que mainecai püca'i'eniecai.

12 Mürati'icapiva pücatinaquequecai muhaütüsie. 'Ayumieme yumüiretü mepüyu'enie memüyehucü mana, siparasü Penisesie xüca meyüvavenique memeta'axüani, mana memütitenicü muhaütüsie. Penisi catinacutevaca haque mürati'icapiva Cüretasie. Tasutüa ta'utata paye'eca tahepa.

Vitari que müttivarutayuitüvacai haramarasie

13 Mericüsü taserieta 'aye'ecacacu, tita memüteheuyehüacai mete'utanaqui'erieme mepüyu'eriecai. Me'enatihanaca tihaname, Cüreta 'aurie mepayenexüa.

14 Yareutevitü carima 'upacane 'eca teücapaü, Ta'utata Mieme titevatü 'eca.

15 Naviya niuviya. Te'utatatexieca ta'aurie temehüanicü tahepa maye'ecanicü, tepi-hayevaxü. Tahüxie tepu'enixüaximecai.

16 Cuie hapa müyema hetüa Cüraura müracutevatüa te'anuyenexüaca, haveri mieme xEICÜA tepüyüvavecai temiviyacü canuva 'esimüpe.

17 Mehenatihanaca menenacahüaxüani naviya caunari me'anacavütüaca. Mepümamacai capa Sirite xiecariyarisie mete'utavaxüanicü. Yucarüpa mecaxüraca, müpaü me'enenetü yuhüxie meniu'enixüaximecaitüni.

18 Vitari yemecü pütasi'utayuitüvacai. 'Uxa'arieca yu'ica menanatixürieni.

19 Hairieca tucarisie tamamacü naviya pinitaya tetenanatixürieni.

20 Müixa tucari tau pücahecüacai, xuravesixi mepücahecüacai. Vitari pücatihayevamücücai. Müixa tucari 'anucayacu tetavicueniqueme tepücata'eriecairi.

21 Hicü müixa tetahaquiecacu, 'ana Papuru vahixüapa 'utaqueca müpaü niutayüni, Neuxei, 'aixüa cani'aneniqueyu xüca xenesi'u'enienique yanemainecaicü Cüretasie temücaheyecü necü 'ipaü tetatümaiarietü teteheuyexürietü.

22 Hicüsüari nepaine, xequeneyutemamavieca. Xevitü xeme yutucari pücatatümaiya, naviya xEICÜA peuyeveni.

23 Tacai yüvicüta 'iya que mü'anesüa nemümieme hesiena mieme nemüti'uximaya Cacaüyari niuquieya tuayame ne'aurie puvecai.

24 Müpaü niutayüni, Papuru 'acu, pepücamaca. Neuyeveca Sesaxi hüxie 'apemutiveni. Camü Cacaüyari pümasi'upitüa yunaime 'ahamatü memü'uva naviyasie.

25 'Ayumieme nepaine, xequeneyutemamavieca. Ne yuri nepüti'erie Cacaüyarisie quename müpaü tiyüni que nemütiutahüavarie.

26 Cuie hapa müyemasie tepütixüriyani xEICÜA tame.

27 Hicü tamamata heimana naurieca tucarisie yüvicüta tahüxi tepeutacüne haramara 'Aruriyaticu müracutevasie. Tücar i hixüapa yacütütü naviya vequemete cuie hehurame mepü'eriecai.

28 Caunari 'inüariyari meneucavivieni yuhetüa. Meniti'inüata xei teviyari mamayari heucatevame. Yareutevitü hutarieca meneicavivieni, tamamata heimana 'auxüme mamayari meniuti'inüata.

29 Menimamacaitüni tetesie tetetivaxüaniqueme me'erietü. Nauca tehapanameteyari cüsapana mehavütüaca, xücatüma 'ucatareque meteniyücühüavecaitüni.

30 Naviya vequemete metenicuvautüvecaitüni que memüteyuta'unacü naviyasie. Canuva 'esimüpe meneucatuani haramarasie yame'utiyuatü mete'itavatü quename hÜXienapai tehapanamete me'anuhanaquecai.

³¹ Papuru müpaü tinivarutahüave xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame cuyaximame, 'Ime xüca naviyasie mecayuhayeva, xepücaüvaveni xemütavicueni xeme.

³² Cuyaxiri canuva 'esimüpe caunariyari menexitexüaniri, mana niucaveni.

³³ Mexi cuxi catucaritücai, Papuru nivatuicacaitüni yunaime 'inüa memüticuanicü, müpaü 'utaitü, 'Icü tucarisie tamamata heimana nauca tucari xepuyuri xeta'icuevatü xecatecuatü.

³⁴ 'Ayumieme nepaine, 'icuai xequeneutanaqui'eriri. Mücü 'apuve xemütavicuenicü. Xevitü xeme xei cüpayari yumu'usie pücaheuyehüani.

³⁵ Müpaü 'utayüca pa 'uti'üca pamüpariyusi nipitüani Cacaüyari yunaime vahüxie. 'Titaraca, nisutüani 'icuatü.

³⁶ Mümeta meniyuvaüriya, 'icuai meniutanaqui'erieni.

³⁷ Tanaitü naviyasie temüyetecai huta sienituyari heimana haica teviyari heimana tamamata heimana 'ataxevitü tecanipaümecaitüni.

³⁸ Te'utihuxacari 'icuaicü, naviya tena'exanariya tehenatixürieca türicu haramarasie.

Naviya que mütiutatümaiari

³⁹ Mericüsü tau hanecu, cuie mepücamaicai. Yusicuriviyame cuie mepuxei haque macuxiecariyacai. Cuiepa mepeitihüaniquecai naviya xüca meyüvavenique.

⁴⁰ Tehanamete meniutatuani, menicu'eirieni haramarasie. Mexicuxirita 'itunisitüvame caunariyari meniuxüna. Carüpa 'esimüyeva metixüraca, cuiepa menitinxüaximecaitüni.

⁴¹ Haramara mayunaquesie meniu'axüani. Muva cuiepa menatinexüani. Surieya cuiepa neuhani, mana niyuhayeva niuseire. Cüsapana nita'unirümeacaitüni türücariyacü.

⁴² Hicü hipatü cuyaxi menivacuicucaitüni memanutaxüriyacai, capa xevitü tavicuenicü 'uhauximetü.

⁴³ Xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame masi pitavicueisitüamücücai Papuru. 'Ayumieme nivarutanenani 'asimemücateyurienicü que memaitücaitei. Niva'aitüacaitüni müme memahauvavecai memeucasunaxüanicü meri, cuiepa memütinexüanicü,

⁴⁴ hipatüta 'arique cüyesie hipatü naviyasie miemetesie 'amemütinexüanicü. Müpaü mete'uyurieca yunaitü meputavicuei cuiepa me'uta'axüaca.

28

Papuru que mütiuyeicacai Maritasie

¹ Mericüsü te'utavicueca, 'anaque tetenetimani Marita müracutevacai cuie hapa müyemacai.

² Teüteri muva miemete yemecü 'aixüa meteniu'iyaricaitüni tahepaüsita. Meniutinaini, muva metani'atüani tanaime müviyecaicü muhaütücaicü.

³ Hicü Papuru necucü'eni, taipa nenutixürieni. Cu macuxücasie heyeyaca, mamayasie niqueni.

⁴ Teüteri muva miemete me'ixeiyatü cu mamayasie haviecame, müpaü meteniuyutahüave yunaitü, Nusenu 'iya tevi xüari tiyumemivame canihücütüni, sepa mutavicuei haramarasie, heiserie pücapitüari 'ayenieretü müyuhayevacü.

⁵ Masi 'iya yumama niutasique. Cu taipa neuveni. Tixaü 'asipüca'u'itüari.

⁶ Müme mepicueviecai müpaü metecu'erivatü, Tietüsü tahaimücü, müquitü cavemücü yapaucua. Me'icueviecacu me'ixüariecacu müixa, 'asipüca'uyü. 'Ayumieme yücü meteniyücühüaveni. Müpaü meteniutiniutücüne, Xüari canicacaüyaritüni.

⁷ Mericüsü mana hurava cuie nicumacaitüni, Pupiriyu mütipinieyatücai. Yunaime haramarasie müyema cuiepa memütamacai püva'uquiyaritücai 'iya. Tasi'utanaqui'erieca haica tucari 'aixüa tiuca'iyaritü pütasi'upitüa haque teme'axüani.

⁸ Pupiriyu quemasieya hüiyacü hacuisicü ticuyetü 'aniucateitüni. Papuru hesüana neutahani, yutanenevieca heimana 'utimeca nenayehüani.

⁹ Müpaü tiuyücu, haramarisie müyema cuiepa memütamacai hipatü tecuicuicate me-niu'axüani, meniuti'uhayemarieni.

¹⁰ Müme vaücava metatenimicuacaitüni. Teyehuximecacu mepütatemicuacai tita temüteheuyehüacai.

Papuru que müreta'a Xumasie

¹¹ Hicü haica meseri 'utixücu, naviyasie tenecüne. Haramarasie müyema cuiepa nitiheteitüni mücü naviya muhaütücaisie. Herecanitüreyasie pümiemetücai, Vavarixi pü'inüariyatücai.

¹² Siracusa teheta'axüaca, haica tucari tepütahayevacai.

¹³ Mana teheyecüneca, Requiya teneta'axüani. Xei tucari 'anucayacu, taserieta pa'ecacai. Hutarieca tucarisie Puteuri teneta'axüani.

¹⁴ Mana tenivaretaxeiya ta'ivamarixi. Müme mepütasi'uta'inie 'atahuta tucari temüyurienicü vahesüa. Müpaü tete'uyurieca, Xumasie teneta'axüani.

¹⁵ Ta'ivamarixi mana miemete meni'enanacaitüni tahepaüsita. Menayenexüani metasi'anucunaqueque 'Apiyu Pürasayarisiepaütü, Haica Canitinayari Macu'upai. Papuru varuxeiyaca, pamüpariyusi nipitüani Cacaüyari. Vaüca niyuvaüriyacaitüni.

¹⁶ Xumasie teheutahaxüacu, xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame nivayetواني me-manutaxüriyacai cuya mühürütüariecaisüa. Papuru niupitüarieni yuxaüta mecanicü cuya 'i'üviyamematü.

Papuru que müticuxatacai Xumasie

¹⁷ Mericüsü hairieca tucarisie Papuru yuhesüa nivaruta'inieni müme Huriyusixi memüva'uquiyarimatücai. Me'u'axüacu müpaü tinivarutahüave, Neuxei 'ivamarixi, sepa 'asinemücatiuyuri teüteri vahepaüsita, tatevarima vatutuyari hepaüsita neca'uxiva'atü, nepüyetuiya Querusaremesie nehüatü Xumatarı vahesüa.

¹⁸ Müme va'isücate menesi'u'enieca menenixünacuacaitüni 'asinemücatiuyuricü que müreuyevacai nemümünicü.

¹⁹ Huriyusixi memeuniucacaicü neniuiqui hepaüsita, 'ayumieme vaüriyarica nepihüavimücücai Sesaxi, sepa neteüterima vahepaüsita tixaütü nemücarexeiyacai nemütiniuxienicü.

²⁰ 'Ayumiemericü nenixeta'inieni tahüxi temütinenierenicü nemütixecuxaxatüvanicü. Yuri neti'erietü nemicueviecü tita 'Ixaherisixi temütecuevi, 'ayumieme 'icü tepüa nepa'ü.

²¹ Mümesü müpaü metenicühüaveni, Tame xapate tepü'ca'utanaqui'erivave Cureyasie miemete 'ahepaüsita. Xevitü ta'ivama pücanuave 'axa tatihecüatüatü 'axa ticuxatatü 'ahepaüsita.

²² Tecamani'enieniqueyu que pemüticu'eriva. 'Iyasie memüteviya vahepaüsita 'icü xeicüa tepütemate, naisarie 'axa metenicuxasivani.

²³ Mericüsü tucari menipitüani memü'axüanicü. Hesüana manucateisie yumüiretü meniu'axüani. Tinivacuxaxatüvacaitüni tivahecüatüatü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu, yuri tiva'eritüamütü Qesusisie, Muisexi 'inüariyaricü texaxatamete vaxapayaricü 'iseiriyatü yuniuiqui. 'Amanamecü mütiucatarixü 'acayunecuque tinicuxatacaitüni.

²⁴ Hipatü meni'eniecaitüni niuquieya, hipatü yuri mepücate'uta'erie.

²⁵ Yunaitü yaxeicüa mecateyücühüavetü meneutayeixüani, xei niuquiyari 'utaniucu Papuru 'ipaü 'utaitü, 'Iyari Mütiyupata 'aixüa caniutayüni, Quisariyaxi tixaxatame müpaü tivacühüavecacu tatevarima,

²⁶ 'Icü teüteri vahesüa quenemie, müpaü quetinivaretahüavi, Yemecü xepü'enanani peru tixaü xepücate'enieni. Yemecü xepüneniereni peru tixaü xepücatexeyia.

²⁷ 'Icü teüteri yu'iyarisie mepüyü'üaraxi.

Vaüriyarica xeicüa mepü'enana yunacatecü.

Vahüxite pu'itutupe

Capa meheunenierenicü yühüxicü,

Capa me'u'enananicü yunacatecü

Capa yametetimanicü yu'iyarisie,

Capa ta'aurie me'axürienicü

Capa nevaranayexürienicü.

²⁸ 'Ayumieme yaxequetenemaica xeme, Cacaüyari 'icü niuqui caneyenü'ani memücahuriyusixi vahesüa memütavicueisitüarienicü. Mümesü mecani'eniecacuni.

²⁹ Hicü müpaü 'utayücu Huriyusixi menecüne niuqui mexüatüatü vaücava.

³⁰ Mericüsü huta viyari mana peyuri yücümana tiyutuatü. Mana nivanaqui'eriecaitüni yunaimememü'axecai hesüana.

³¹ Camatü tinivahecüatüacaitüni que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. Tiniva'üquitüacaitüni Ti'aitame Qesusi Cürisitu hepaüsita, canenarietü.

XUMATARI Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaiürisica

¹ Ne Papuru nenixevaüritüaca Cürisitu Qesusisie mieme nemüti'uximayatame, nemuta'inierie nü'ari nemayanicü, nemupasie Cacaüyari niuquieya 'aixüa manuyüne nemücuxatanicü.

² Meripai Cacaüyari nainecaitüni temeixeianiquecaicü mücü niuqui, texaxatame-temama yametecuxatacacu 'utüaricacü hesüana mümiemecü,

³ yunive xatatü. Tevi hücütütü, nu'aya caniutinuiva Ravirisie müyetüa.

⁴ Müquite vasata manucuquecü, türücarıyacı caniucayerieni Cacaüyari Nu'ayatütü, 'Iyari Cacaüyarisie mieme mütasipata que müticaye. Qesusi Cürisitu nixatacaıtüni mütati'aitüvame.

⁵ Mücücü 'aixüa tepü'itüarie 'iya 'aixüa tiuca'iyaricacu, tepeutanü'ariexüata para yunaitü nuivarite yuri mete'erietü yamemütecahunicü, que mü'ane mühücüsie mieme meyüatü.

⁶ Xemeta nuivarite xecanihümetüni xemuta'inieri Qesusi Cürisitu teüterimama xemacü necü.

⁷ Netinixe'uta'utüirieni yunaime Xumasie xemütama Cacaüyari müxenaqui'erie, xemuta'inierie hesiena mieme xemüpasienicü. Cacaüyari mütu'quiyari, Ti'aitame Qesusi Cürisituta, xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Papuru que müti'ivatamücücai Xumasie

⁸ Mericüsü Qesusi Cürisitu nesipareviecacu pamüpariyusi necanipitüaca necacaüyari meri yunaime xehesie mieme, naisarie cuiepa mücuxaxasıvacü yuri que xemüte'erie.

⁹ Ne'iyaricü Cacaüyarisie mieme nepüti'uximayata, niuqui nu'aya hepaüsita 'aixüa manuyüne necuxatatü. 'Iya Cacaüyari müpaü pütihecüata, que nemütixexata necatihayevatü quepaucua nemünenenevie neheyemecü

¹⁰ ne'ivavirietü 'uxa'a varie sipara xüca 'ari 'aixüa nepitüarieni xehesüa nemüyemiecü, müpaü tinaquecacu Cacaüyari.

¹¹ Nepütinecahive'eri nemüxexeyacı, 'Iyarisie mieme nemüxeminicü xemütuicariecacü,

¹² neta yacütütü xehesüa temüvaüriyarienicü yuri xemüte'eriecü xeme, neta yuri nemüti'eriecü.

¹³ Ne'ivama müpaü pücanetinaqueniequyu xüca 'asixecatemaıcaque müixa que nemütinecuha'arıtüvacai xehesüa nemüyemiecü, sepa nemücapitüariecäi hicüque. 'Icuaxi nehexeıyatü nepayanıqueyu xehesüa, hipame nuıvarite vahesüa nemeıxeıyapaü.

¹⁴ Neuyeveca nemütıvataxatüani Cürıyecusıxi memücacürıyecusıxıta, temaıvavemete memücatemaıvaveta.

¹⁵ 'Ayumieme ne'iyari yapü'ane nemütıxetaxatüanicü niuqui 'aixüa manuyüne xemeta Xuma xemütama.

Nıuqui 'aixüa manuyüne que mütitürücaıye

¹⁶ Nepüca'ıteviya niuqui 'aixüa manuyüne. Türücarıya canıhücütüni Cacaüyarisüa mieme, yunaitü yuri memüte'erie memütavıcueısitüarienicü canı'ayumiemetüni, Hurıyusıxi meri, Cürıyecusıxıta.

¹⁷ Xüca yuri ti'erieca, mücü niuquisie canımasıücücämücü Cacaüyari heiserie que mütiyupitüva, para yuri müti'eriecacü, que müre'uxa, Que mü'ane heiseriemecü yamütıcamie, mücü canayeyurıcamücü yuri müti'eriecü.

Teüteri vahesie que mürahüıva

¹⁸ Masi haxüa canimasiücünü, Cacaüyari taheima macave que mütiheca naime teüteri que memüteyurie mecaheyexeyatü heiseriemecü yamecatecahutü, müme meminena tita yuri müraine heiseriemecü yamecatecahutü.

¹⁹ Tita mütiyüve mütimaica Cacaüyari hepaüsita, mücü canimasiücünü vahesüa. Cacaüyariütü yatinivaruxeisitüani.

²⁰ Cuie mUNETÜARIEPAI hicüque, tita mücatixeyarieve hepaüsitana, yuheyemecü que mütitürücaüye que müticacaüyari, mücü catinihecüaca yara'erivacacu tita mütiutivi hepaüsita. 'Ayumieme 'asimepücayüvave yuhesie mieme memütiniunicü.

²¹ Cacaüyari mehetimaica, 'aixüa mepüca'utiyanecai hepaüsitana Cacaüyari hepaüsita temutiyanepaü. Pamüpariyusi mepüca'ipitüacai. Masi yacü metecuxatatü menacüne mexi niuqui mexüatüacai. Va'iyari 'asicatimaivecacu, niucuyüre va'iyarisie.

²² Temaivavemete meyuxatatü 'asimecatemaivavetü menacüne.

²³ Cacaüyari mücapünive visi mü'ane, menipata tevi müpünivepaü tiyuxexeyame memayexeyanicü püta, viquixi vahepaü yeutari vahepaü cuterixi vahepaü tiyuxexeyame.

²⁴ 'Ayumieme Cacaüyari nivayetuani yu'iyarisie mete'ucahive'eriecacu, para meca'itiatü memacünecü, memiseviximanicü yuvaïyari yusata.

²⁵ Cacaüyari yuri que maine, müme menipata 'itarica memexeyanicü püta. Tita mütiyevi yamepayexeyacai, hesiena mieme mepüte'uximayatacai, mecaheyexeyatü que mü'ane mitivevi. 'Aixüa yemecü queticühüavarüvani 'iya yuheyemecüsü, müpaü xeicüa pü'ane.

²⁶ 'Ayumieme Cacaüyari nivayetuani memihive'eriecacü tita 'axa müti'anene. Va'ucariri me'icu'eirieca tita 'ucari memüteyuruva, 'ucapaü mecateyurietü mepacü.

²⁷ 'Uquisita yaxecüa, me'icu'eirieca tita 'ucari memüteyuruva, mepüyutaiyacai meyuhive'erietü. 'Uquisi 'uquisi vahamatü yamepüteyuriecai que mücatinaque. Que müreyevecai yamemüteheuyexürüvecaicü, mepüte'epiniriecai yuvaïyarisie.

²⁸ Müpaü memücatecu'erivacaicü quename 'aixüa 'ane me'erivanicü Cacaüyari, 'ayumieme Cacaüyari nivayetuani que mücatinaque yamemütecu'erivanicü, que mücatinaque memüteyuriecacü.

²⁹ Mecanaye'axüani que mücatiheiserie meyüatü, mevacumaüvatü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, 'axa metecuyuruvatü, naime metehive'erietü, 'axa me'anenetü. Menihüpünecaitüni me'ütesatü meyucuitü meha'atü meteyu'irüviyatü 'axa metecue'rivatü.

³⁰ Mecani'avieniucani, mecaniniuquixieca, Cacaüyari mecani'uxieca, mecatenitave'erieca naime, menanuyehaitürüveni, meteniyucatave'erieca, metenicuvautüveni 'axa que mütiyuruva, yu'uquiyarima mepücava'enie.

³¹ Yu'iyari mepüca'enie vatate'acacu, yamepücatecahu que memutiyuane, mepüsese'i, mepücayunütüanüa, mepücateyucananimaya.

³² Müme mepütehetima tita Cacaüyari mütixata tiheiserietüme, quename yunaitü müya memüteyurie vahesie tinaque memücuinicü 'utaitü. Müme masi müya mecateniyurieca, masicutari meninaqui'aca hipatü yamemüteyuriecü.

2

Cacaüyari heiseriemecü que mütiyaranutaxürüva

¹ 'Ayumieme 'ecü sepa que pemüpaicü pemünüquixie, 'ahesie mieme pepücataniuni. Xeime que pemütiniuquima, mücücü pepü'aniuquima. Cari yaxecüa petiniyurieneni 'ecü müpaü que pemütiniuquixie.

² Tame müpaü tepütemate, Cacaüyari yuri haitü müvaranutaxürüvacü müme müya memüteyurie.

³ Camüsü 'ecü pemüvaniquima müme müya memüteyuruva, vahepaü petiyurienetü queri peticu'eriva 'ecü pepütavicueni quepaucua Cacaüyari masi'anutahüani.

⁴ Mesü cauca pe'ixani'eri cuini mieme 'aixüa que mütiuca'iyari que mütita'icueva que mücatiyumexütüa. Cauca 'asipecatimate Cacaüyari 'aixüa mütiuca'iyaricü para pemütiheyevanicü que pemütiyuriene.

⁵ 'Ecüsü 'a'iyari müse'icü pemüca'avaüriyacü pemütiheyevanicü que pemütiyuriene, 'ah-esie mieme pepüti'utane haxüa, 'iya tucarisieque quepaucua pemühecarieni, quepaucua masiücütü mayani heiseriemecü que mütivaranutaxürüva Cacaüyari.

⁶ Mücü que memüteyurie pütivapitüani yuxexuime.

⁷ Müme mete'uca'enivatü 'aixüa meteyuruvatü memütecuvautüve visi me'ananetü que memüte'acüne, 'aye'amete que memütehe'erivani, que memücatetipüne, müme niva-pitüamücü yuheyemecü memayeyuyurinicü.

⁸ Mümesü yuhesie mieme xEICÜa memü'ayumiemete, yamemücatecahu tita yuri mürainesie, yamemütecahu tita mücatiheiseriesie püta, müme haxüa canivapitüamücü vahecatü.

⁹ Nivahiveritüamücü niva'uximatüamücü yunaime teüteri yu'iyarisie 'axa memüteyuruva, Huriyusixi meri, Cüriyecusixita.

¹⁰ Nivapitüamücü visi me'ananetü memacü necü, 'aye'amete memü'erivanicü, yu'iyarisie memüca'uximatüariecacü tivapitüani yunaime 'aixüa memüteyuruva, Huriyusixi meri, Cüriyecusixita.

¹¹ Cacaüyari yücü pücativaxeiya teüteri.

¹² Queyupaümetü 'inüari niuquiyari mecahexeiyatü 'axa memüteyurie, müme mepücuini 'inüari mecahexeiyatü. Queyupaümetü 'inüari niuquiyari mehexeiyatü 'axa memüteyurie, müme 'inüari manuyünepaü mepanutaxüriyani.

¹³ Müme memi'enie xEICÜa 'inüari niuquiyari, müme heiserie mepücahexeiya Cacaüyari hÜxie. Müme yamemütecahu 'inüari niuquiyari que maine, müme püta heiserie mecanip-itüariecuni.

¹⁴ Müme memücahuriyusixi 'inüari niuquiyari memücahexeiya, quepaucua yücümana yamemüteyurie que maine 'inüari niuquiyari, sepa 'inüari niuquiyari memücahexeiya, 'inüari niuquiyari mehexeiyatü mepacüne yücümana.

¹⁵ Mümeri mepüyuhecüata tita 'inüari niuquiyaricü yamütiyuriene metehexeiyatü yu'iyarisie müraye'uxa. Va'iyari que memüteyumate tinihecüatani vahepaüsita. Yuhamatü metecuxatatü, que memüteyu'iyaritüa yuhesie metenahüpani, yuhesie mieme meniutiniucani nusu.

¹⁶ Müpaü catiniyümücü 'iya tucarisie quepaucua Cacaüyari müvata'ivaviyani teüteri tita memüte'uti'avietaxü hepaüsita Cürisitu Qesusi varahüavecacu, nenuiqui 'aixüa manuyüne que maine.

Huriyusixi 'inüari niuquiyari que memütehexeiya

¹⁷ Mericüte 'ecü Huriyu pemütiutaterüvarie, yuri pemüti'erie 'inüari niuquiyarisie, 'aixüa pemüti'acühüave Cacaüyarisie pemütiviyacü,

¹⁸ pemimate tita mütinaque, pemütimaive tita 'aixüa müti'ane pemütiuta'üquitüariecü 'inüari niuquiyarisie miemecü,

¹⁹ pevaranucuhapame memacücüpe pemü'a'eri, hecüarivivame pemü'a'erie yüvipa memü'uva vahesie mieme,

²⁰ ti'üquitame pemü'a'erie 'asimemücatemate vahesie mieme, türi tiva'üquitüvame pemü'a'erie, 'inüari niuquiyari pehexeiyatü pemeixeiya tita timaiveme mütimate tita yuri müraine 'uxeicüa,

²¹ camüsü 'ecü xeime pemüti'üquitüa, pecati'a'üquitüa 'ecü. 'Ecü müpaü pepüticuxata quename 'aixüa ca'ane xüca tinavayani. Mericüte, petinavaya 'ecü.

²² 'Ecü müpaü pepüticuxata quename 'aixüa ca'ane micumaüvanicü xeime 'üyaya xeime cünaya. Mericüte, peticumaüva 'ecü. 'Ecü müpaü pepaine quename pevaxani'erie tetexi cacaüyarixiyari. Mericüte, petinava vapini vamavari.

²³ 'Ecü 'aixüa pepüti'acühüave 'inüari niuquiyari pemexeiyacü. Mericüte, pe'itisanatü 'inüari niuquiyari müpaü metecu'erivame petivarayeitüa quename Cacaüyari 'asicayüve.

²⁴ Camüsü, que müre'uxa, que mü'ane Cacaüyari mühücü 'axa canixasivani nuivarite vasata xecümana.

²⁵ Xitequiya 'inüariyari camaniparevieca xüca 'inüari niuquiyarisie yapeticamieni. Masi xüca 'inüari niuquiyari petisanatü peyüaneni, sepa xitequiya 'inüariyari pemexeiya, peca'inüasietü pepa'ayeitüa.

²⁶ Masisü xüca que mü'ane 'iya 'inüari mücahexeiya yaticamieni que mütiheiserie 'inüari niuquiyari que maine, 'inüari sepa mücahexeiya, 'inüasiecame cati'erivani 'iya.

²⁷ Que mü'ane yuvaizarisie müca'inüasie xitequiyacü, peru meye'atüva 'inüari niuquiyari que maine, mücü 'ahesie pürähüpani 'inüari niuquiyari pemütisanacü, sepa 'utüaricayari pemexeiya sepa 'inüariyari pemexeiya.

²⁸ Que mü'ane herie xeicüa Huriyu teviyari mühücü, mücü Huriyu pücahücü. Que mü'ane herie xeicüa yuvaizarisie xeicüa mü'inüasie xitequiyacü, mücü püca'inüasie.

²⁹ Masi que mü'ane yutaüta mühuriyu, mücü püta Huriyu canihücütüni. Que mü'ane yu'izarisie mü'inüasie, mücü 'Iyari mainepaü püta pü'inüasie, sepa müca'inüasie 'utüarica müti'eniürücüpaü. Que mü'ane müpaü mü'ane, teüteri visi mepüca'utiuyaneni hepaüsitana, Cacaüyari püta visi paineni hepaüsitana.

3

Tita rexeiya Huriya hipatü memücaheixeiya

¹ Mericüte tita rexeiya Huriyu hipatü memücaheixeiya. Que tiparevie xitequiya 'inüariyari.

² Vaücavamecü piparevie, naimecü. Camüsü meri, Huriyusixi niuqui Cacaüyarisüa mümieme hepaüsita mepuhüritüari.

³ Quete 'aneni xüca hipatü yamecatecahucaitüni. Cacaüyari yacaticamietü que rayeitüarieni müme yamemücatecahucaicü.

⁴ Pücatixaüsietü. Masi Cacaüyari tita yuri mürainesie yaqueticamieni, sepa yunaitü teüteri memüte'itava, que müre'uxa, Para 'aniuquicü pemümasiücünicü heiserie que pemürexeiya, Para heiserie pemüpütüarienicü quepaucua pemütaxanesieni.

⁵ Mericüsü tame heiseriemecü yatecatecahucacu xüca masiücütü 'ayani Cacaüyari heiseriemecü que müticamie, que te'utiuyanenisüari tame. Cacaüyari tiyüane que mücatiheiserie haxüacü rapitü. Tevipaü nepüticuxata.

⁶ Pücatixaüsietü. Xüca müpaü 'anenique, Cacaüyari quepaü tivata'ivaviyaqueyu cuiepa memütama 'isücamepaü.

⁷ Perusü neti'itavacacu ne xüca masiücünü Cacaüyari que müticamie tita yuri mürainesie, masi yeme visi 'anetü mayanicü Cacaüyari, titayari neranutahüiyani ne 'axa tiyuru-vamepaü.

⁸ Müpaü cati'aneniqueyu masi, 'axa temütecühüavarüvapaü, hipatü memutiuyanepaü quename müpaü tehaitüca tame, Cümü 'axa tepütayurieni 'aixüa 'anetü mayanicü te'utiyuatü vaniu. Heiseriemecü mecanixani'erivani müme müpaü memutiyuane.

Pumave que mü'ane heiseriemecü yamüticamie

⁹ Mericü titanetü. Tame masi 'aixüa tete'anene. Tixaü yemecü. Teteniutahecüata Huriyusixi Cüriyecusixita yunaitü tita 'axa müti'anesie que memüteviya,

¹⁰ que müre'uxa, Que mü'ane heiseriemecü yamüticamie 'apüca'uyeica ni xevitü.

- 11 Que mü'ane mütimaive 'apüca'uyeica,
 Que mü'ane micuvaune Cacaüyari 'apüca'uyeica.
 12 Yunaitü mepeuyexüri, 'axa me'enenetü mepacü 'axeicüa.
 Que mü'ane 'aixüa ti'aneme mütiyuriene 'apüca'uyeica,
 Xevitü tüma pumave.
 13 Tivaxürüvame müqui terüya canihücütüni reutenitü.
 Mepüte'irüma yunenicü.
 Xaye 'uhayeya vateta payeca.
 14 Vateta pühüne 'axa 'anuyütü hasivitü.
 15 Yü'ücatecü mepüyumexütüa xuriya memütayeurienicü.
 16 Yuhuyeta mepüte'uca'una mepüteyuhiveritüa.
 17 Huye haque mücatiyyu'uximatüa mepücahemaririe.
 18 Mepücateheiyehüvirie Cacaüyari yuhesüa.

19 Hicü tame müpaü tepütemate, naime 'inüari niuquiyari que maine, pütivarutaxatüa müme 'inüari niuquiyarisie memüteviya, yunaime vateni müranunamacü, Cacaüyari müvataxanetacü yunaime cuiepa memütama.

20 Cacaüyari hüxie 'inüari niuquiyari que maine yamütiuyuricü, mücücü ni xevitü tevi heiserie pücapitüarieni. Masi 'inüari niuquiyaricü pütimate tita 'axa müti'ane.

Heiserie que mütipitüariva yuri müti'eriecü

21 Hicüri masi, masiücütü canayani Cacaüyari heiserie que mütiyupitüva, sepa 'inüari niuquiyari mumavenique. 'Inüari niuquiyari, texaxatamete vaxapayarita yacatini-hecüatani.

22 Cacaüyari heiserie que mütiyupitüva yuri ti'eriecacu Qesusi Cürisitusie, mücü ni-masiücünü, heiserie que mütiyapitüa yunaime yuri memüte'erie. Yücü mepüca'anene.

23 'Axa mepüte'uyuri yunaitü, yunaitü mepüca'aye'axüavave Cacaüyari visi mütiyaxeiyacü,

24 heiserie mepupitüarie 'asimecatecuetatüarietü 'aixüa mütiuca'iyaricü 'iya, Cürisitu Qesusi müvatixünacü.

25 Cacaüyari nicayeni 'iya 'aixüa miyurienicü yuxuriyacü temüteheuyehüviyarienicü xüca yuri tete'erieca. Müpaü tiyurieca masiücüne nayeitüani heiserie que mürexeiya, sepa mücativacühüavecai tita meripai 'axa memüte'uyuri hepaüsita, Cacaüyari mücayumexütüacaicü 'ana.

26 Nicayeni masiücüne mayeitüanicü hicü, heiserie que mürexeiya. 'Ayumieme mücü heiserie canexeiyani, heiserie canipitüanita que mü'ane 'amuyeica yuri ti'erietü Qesusisie.

27 Hicüri quepaü 'aixüa tiyücühüaveni yuhepaüsita. Havaicü püca'yüve. Mericüte que mü'ane 'inüariyaricü catiyüve. Tita mütiyuriene, mücü ti'inüariyari va'atü. Tixaüsietü. Yuri que müti'erie, mücü can'inüariyaritüni püta.

28 Tame 'ipaü tetenitamaica, teüteri heiserie mecaniupitüarieni yuri memüte'eriecü, sepa yamemücate'uyurienique 'inüari niuquiyari que maine.

29 Mesü Cacaüyari Huriyusixi xEICÜA tivacacaüyari. Memücahuriyusixita cativaca-cayari. Hü, memücahuriyusixi canivacacaüyaritüni.

30 Mericüte, Cacaüyari caniyuxevini. Heiserie nivapitüamücü müme xitequiya 'inüariyari memexeiya, müme yuri memüte'eriecü. Heiserie nivapitüamücüta müme xitequiycü memüca'inüasie, müme yuri memüte'eriecü.

31 'Ayumieme nepaine, xüanacüa tetehayeitüa 'inüari niuquiyari xüca yuri tete'erieca. Tixaüsietü. Tepiseiriya püta 'inüari niuquiyari.

4

'Apurahami que mütiuyuri

¹ Mericüte que te'utiyuaneni tita 'Apurahami mütiucaxei hepaüsita. Mücü yateva canita'uquiyaritüni hesiena temüyecü.

² 'Ipaü teputiyuane, xüca 'Apurahami heiserie 'upitüarienique tixaütü mütiuyuricü, caniyüveniqueyu 'aixüa mütiyücühüaveni yuhepaüsita. Masi Cacaüyari huxie püca'yüve.

³ Que haine 'utüarica xapayari. 'Apurahami yuri tinita'eririeni Cacaüyari, 'ayumieme Cacaüyari heiserie hexeiame nimaicaitüni 'iya, paine.

⁴ Que mü'ane tixaü mütiyuriene, tita müti'iva 'imiquieri püca'eriva. Peuyevese masi menu'ünicü.

⁵ Que mü'ane püta 'asicatiyurienetü yuri müti'eri 'iyasie, müme memücaheyexeiya Cacaüyari que mü'ane heiserie müvapitüasie, mücü heiserie hexeyatü canimarivani yuri müti'eriecü.

⁶ Ravirita müpaü canaineni tevi que mütiyutemavie, quepaucua Cacaüyari heiserie hexeiame mimate, sepa tixaü mücatiuyurienique,

⁷ Mecaniyutemamavieca quepaucua memüteheuyehüviyarieni

'Inüari que memüte'utisanaxü,

Quepaucua tita 'axa memüte'uyuri müranucanamieni.

⁸ Caniyutemavieca mücü tevi,

Ti'aitame xüca 'axa tiyurieneme ca'erieca.

⁹ Mericüte 'ipaü meteyutemamavie müme xitequiya 'inüariyari memexeiya xEICÜA. Müme memüca'inüasieta, müpaü mecateyutemamavie. Müpaü teputiyuane, 'Apurahami yuri müti'eriecaicü, 'ayumieme heiserie hexeyatü canimarivacaitüni.

¹⁰ Que 'anetü müpaü ti'erivacai. Xitequiya 'inüariyari rexeiyacai 'ana, pücaheixeyacai nusu. Xitequiya 'inüariyari pücahexeyacai, masi püca'inüasievecai.

¹¹ Xitequiya niutanaqui'erieni 'inüaritüme. Caniuseyumarieni heiserie mupitüariecü yuri tiuta'erieca mexi xitequiya 'inüariyari cahexeyacai. 'Ayumieme yunaitü yuri memüte'erie xitequiya 'inüariyari mecahexeyatü, müme va'uquiyari nayani, müme heiserie mehexeyatü memümarivanicü.

¹² Mümeta xitequiya 'inüariyari memexeiya va'uquiyari nayani, müme xitequiya 'inüariyari xEICÜA memexeiya pücatixaü, masi müme yamemütecahuta ta'uquiyari 'Apurahami huyetana yuri que müti'eriecai xitequiya 'inüariyari cahexeyatü.

Yuri ti'eriecacu hesiena que mütiunaquixü tita mütiutaxasie

¹³ Quepaucua 'Apurahami müpaü mütiutahüavarie, nivemamata, quename hesiena tinaquequecai naitü cuie, 'inüari niuquiyari hexeyatü müpaü pücatiutahüavarie. Heiserie 'upitüarieca püta yuri mütiuta'ericü, müpaü pütiutahüavarie.

¹⁴ Xücarü müme 'inüari niuquiyarisie memüteviya vahesie tinaquenique, xüanacüa xEICÜA yuri tepüte'eriecaqueyu, yacü xEICÜA müpaü pütiutahüavarieniqueyu 'iya.

¹⁵ 'Inüari niuquiyari haxüa pütiyupitüva. 'Inüari niuquiyari caxuavecacu, püca'itisana.

¹⁶ 'Ayumieme yuri ti'eriecacu müpaü cani'aneni, para müpaü mütiyünicü 'iya 'aixüa tiuca'iyaricacu, tita mütitaxatüa müseiriyarienicü yunaime nivemama vahesie mieme, müme 'inüari niuquiyarisie memüteviya vahesie mieme xEICÜA pücatixaü, masita müme 'Apurahamipaü yuri memüte'erie vahesie mieme. Mücü tanaime canita'uquiyaritüni,

¹⁷ que müre'uxa, Ne yumüireme nuivarite va'uquiyari nepümasi'ayeitüa. Cacaüyari huxie yuri pütiuta'eri hesiena, que mü'ane müquite müvaranutanieritüva, que mü'ane mütitahüave tita 'emücatiue mütinenicü, mücü hesie.

¹⁸ Mücü que mücatiyüvecai yuri müti'eriecacü ta'icuevatü, ta'icuevatü yuri tini'eriecaitüni. 'Ayumieme yumüireme nuivarite va'uquiyari nayani, müpaü que mütiutahüavarie, Müya meyupaümetü mecanacünicuni 'anivema.

¹⁹ Püca'utaveranaxü yuri ti'erietü, sepa me'erivacai yuvaiyari que mütimüximecai 'esivatücacu xei sienituyari viyari mexeyacaicü, sepa me'erivacai Sara mücayüvecai mütinivenicü.

20 Pücauyuxamuriecai yücü ticu'erivatü tita Cacaüyari mütitaxatüa hesiena mütinaquequecaicü, mücü hepaüsita, yuri cati'erietü pücahatüa. Masi yuri que müti'eriecai pütürücariyariecai, visi 'ixatatü Cacaüyari.

21 Müpaü pütiumaical, tita mütitahüavixü 'iya quename yatiyurieniquecai, müpaüta niyüvecaitüni yamütiyurienicü.

22 'Ayumiemicü heiserie pitüarietame ni'erivacaitüni, yuri müti'eriecaicü.

23 Que müti'erivacai 'iya, hesiena mieme xEICÜa pücaraca'utüarie,

24 masi tahesie miemeta müpaü pütü'utüarie. Müpaüta tepüte'erivani tame yuri tete'erietü 'iyasie que mü'ane müquite vasata menucuquetüa Tati'aitüvame Quesusi, mücü hesie.

25 Mücü püyetuiya ta'aurie temaxüricü, panucuquetüarie heiserie temüpütüarienicü.

5

Tita temütehexeiya heiserie temüpütüarietü

1 Mericüte heiserie temüpütüarietü yuri tete'erietü, 'ayumieme 'aixüa tecatenitax-eyani Cacaüyariimatü, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu yatatipitüacacu.

2 Mücü yatatipitüacacuta, yuri tete'erietü müpaü teni'itüarieca, Cacaüyari 'aixüa tini-uca'iyarini tahesie mieme. 'Ateputi'u 'iya 'aixüa tiuca'iyaricacu. 'Aixüa tepütetacühüave yuri temüte'eriecü teta'icuevatü Cacaüyari visi mütatixeyanicü.

3 Mücü meta, 'aixüa tepütetacühüave temü'uximatüarietü müpaü tetemaitü, xüca te'uximatüarieca, tete'uca'enivatü tepacüne.

4 Xüca tete'uca'enivani, te'inüasietü tepacüne. Xüca te'inüasieca, teyüvavetü tepacüne yuri temüte'eriecacü teta'icuevatü.

5 Müpaü teteta'icuevatü xüca yuri tete'erieca, tepücateviyasitüarieni, Cacaüyari ta'iyarisie mütihüniyacü tasinaqui'erietü, 'Iyari Mütüyupata temüpütüarie yatiyurienecacu.

6 Cürisituri, quepaucua temuveraranicai cuxi tame, caniumüni tame Cacaüyari temüca'ayexeiya tahesie mieme, tucari 'aixüa mü'ane 'anuyeyacu.

7 Hicümüsü haveri mieme xEICÜa xevitü pümüniqueyu tevi heiseriemecü yamüticamiesie mieme. Capücaru yuvaüriyaniqueyu 'asita mumünicü tevi 'aixüa mütiuca'iyarisie mieme.

8 Masi Cacaüyari 'ipaü tiuyurieca masiücüme nayeitüani que mütatinaqui'erie, Cürisitu tahesie mieme mumücü tame 'axa teteyuriecacu cuxi.

9 Xuriyayacü heiserie temüpütüarietü hicü, masi vaücava mücü pütasitaviceisitüani temücahecariecacü.

10 Te'eye'uniecacu Cacaüyari nu'aya mumücü, tepupasie 'aixüa temütetaxeianicü Cacaüyariimatü. 'Ayumieme 'aixüa tetetaxeiyatü, masi vaücava tepütaviceisitüarieni 'iya mayeyuricü.

11 Mücü meta, 'aixüa tepütetacühüave Cacaüyari teha'erivatü Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu yamütiuyuricü. Mücü canihücütüni que mü'ane mütasi'upataxü 'aixüa temütetaxeianicü.

'Arani Cürisitupaü que mü'ane

12 Mericüsü tita 'axa müti'ane catiniuneni cuiepa tevi müyuxevicai 'axa mütiuyuricü. 'Axa mütiuyuricü caniumüni. Müpaürta 'ayumieme yunaitü teüteri mecui'itü menacüne, yunaitü 'axa memüte'uyuricü.

13 'Inüari niuquiyari caxuavecacu cuxi, cuiepa memütama 'axa mepüteyuriecai. Peru 'inüari niuquiyari caxuavecacu, tevisie pücarahüiva 'axa xüca tiuyurieni.

14 Masi 'Arani meri, 'arique yunaitü Muisexi 'amuyeicacapai, yunaitü me'uyuitüarieca mepucui, sepa hepaüna 'axa memücate'uyuri, 'Arani ta'aurie mavepaü que mücatiheiseriecai. Mücü 'Arani que mü'ane 'umamieniquecai cani'üquisicayaritüni.

¹⁵ Peru ta'aurie que mürave, müpaüta yaxecüa tepücate'umiquie. Mücü müyuxevicai ta'aurie mavecü, hipatü mepucui, peru masi vaücava 'aixüa pütüca'iyari Cacaüyari, masi vaücava mepüte'umiquie, xevitü tevi Quesusi Cürisütütü 'aixüa tiuca'iyaritü que mütimüriyaxü 'imiquieri hipame vahesie mieme.

¹⁶ Tita mütivarumi, mücü müpaü püca'ane que mütüyü quepaucua mücü müyuxevicai 'axa mütüyuri. Heiva 'axa mütüyuricü, nanutahüiyani 'inüasietü. Masi que mütivarumi müixa ta'aurie me'axüriecu, heiserie mecaniupitüarieni püta.

¹⁷ Yuxevitü ta'aurie mavecü, yunaitü mepuyuitüarie memücü'inicü xeimecü. Masi vaücava müme memüyüvaüriya memitanaqui'erienicü cuini mieme que mütüca'iyari 'iya, que mütimüriyaxü yu'imiquieri heiserie vapiütatü, müme me'ayeyuyuritü mepüte'aitani tevi müyuxevi Quesusi Cürisütütü müpaü mütüyuricü.

¹⁸ Hicüri 'ayumieme, xevitü ta'aurie mavecü que memüte'anutaxüriya yunaitü teüteri, müpaürita yaxecüa yunaitü teüteri heiserie mecaniupitüarieni memayeyuyurinicü, xevitü heiseriemecü yamütüyuricü.

¹⁹ Xevitü tevi yamücatamiciecaicü, hipame 'axa teyuruvamete que mütivarayeitüa, müpaürita yaxecüa hipame heiserie mehexeiyame nivarayeitüamücü xevitüta yamüticamiciecaicü.

²⁰ 'Inüari niuquiyariri punua masi yemecü mütitamüirecü ta'aurie que memüte'axürie. Masisüari yemecü tiutamüriyacu tita 'axa memüte'uyuri, 'anata Cacaüyari masi cuini mieme cuxi 'aixüa pütüca'iyaricai,

²¹ tita 'axa mütü'ane que mütivacuyuitüvacai vacui'itü, müpaürita yaxecüa Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü müvayuitüanicü heiserie vapiütatü, tucari mücaxüve vapiütatü, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu yativapitüacacu.

6

Que temüte'ucui 'axa temücateyuriecacü, que temüte'ayeyuyuri Cürisitusie teteviyatü

¹ Mericüte que te'utiyaneniri. Capüca müpaü 'axa teteyurietü tetahayevani, 'iya masi cuini mieme 'aixüa mütüca'iyarinicü.

² Pücatixaüsietü. Tameri temucui para 'axa temücateyuriecacü, queri tete'ayeyuyurini müpaü teteyurietü.

³ Capüca 'asixecatamate, tame quetapaümetü temuca'üyarie Cürisitu Quesusisie temüteviyanicü, tame tecanica'üyarieni hepaüna temücuinicü.

⁴ 'Ayumieme hamatüana tepucateuquixüa müpaü tete'uca'üyarieca temücuinicü, para yaxecüa hepaüna temu'uvanicü te'utihecuariyarieme que temüteyurie te'ayeyuyuritü tameta, müpaüta Cürisitu manucuquepaü müquite vasata ta'uquiyari visi mü'ane 'enucuquetüaca.

⁵ Quepaucua hepaüna temucui hamatüana tecanitaxevire. 'Ayumieme masisüari hepaünata tenanucu'uicuni.

⁶ 'Ipaü tepütemate, que temü'anenecai matüaripai, tecaniucui'iva hamatüana curuxisie, müca'unarienicü tita 'axa temüte'uyuri tavaiyarisie, tafari vaüriyarica temücate'uximayacacü tita 'axa mütü'anesie mieme.

⁷ Que mü'ane mümüqui, mücü heiserie pexeiya 'axa mücatiyurienenicü.

⁸ Tame Cürisitumatü temucuicü, 'ayumieme yuri teteni'erieca hamatüana tepayeyuyurini.

⁹ Müpaü tepütemate, Cürisitu müquite vasata 'anucuqueca hutarieca pücamüni. Pücaüve mücuyuitüarienicü mumünicü.

¹⁰ Que mütiumü, tita 'axa mütü'ane hepaüsita caniumüni xei mieme. Que mürayeyuri, Cacaüyarisie mieme canayeyurini.

¹¹ Xemeta yaxeicüa müquite xequeneyu'erieca 'axa xemücateyuriecacü, xe'ayeyuyurime püta xequeneyu'erieca Cacaüyariesie mieme, Tati'aitüvame Cürisitu Qesusisie xeteviyatü.

¹² 'Ayumieme xevaiyari mumüximesie xe'u'uvatü, xepücacyuitüarieni 'axa xemüteyuriecacü yaxemütecahunicü que mütiucahive'erie xevaiyari.

¹³ Xepüca'iyetuaniri yuvaiyari para cümana 'axa xemüteyuriecacü heiseriemecü yaxecatecahutü. Masisü müme memanutanenierixü müquite vasata vahepaü xeyüatü, xequeneyuyetuaca Cacaüyari müxecuyuitüirienicü xevaiyari, heiseriemecü yatiyurienetü.

¹⁴ Xepüca'yüvaveni xemücyuitüarienicü 'axa xemüteyuriecacü. Xepüca'yüa 'inüari niuquiyari mütixe'aitüacü. Que mü'ane 'aixüa mütiuca'iyari mütixe'aitüacü püta xecaniyüaca.

Que temüte'uximaya tita mütiheiseriesie mieme

¹⁵ Qesü 'aneni. 'Inüari niuquiyari mücatati'aitüacü, que mü'ane 'aixüa mütiuca'iyari püta mütati'aitüacü, 'ayumieme 'axa teteyurieca. Pücatixaüsietü.

¹⁶ Capüca 'asixecateme, que mü'anesüa xemüyuyetua xemüte'uximayacacü 'iyasie mieme yaxemütecahunicü que maine, vaüriyarica te'uximayatamete xepühüme que mü'anesie mieme yaxemütecahu que maine. Xüca tita 'axa müti'anesie mieme xete'uximayaca, xecanicuicuni. Me xüca xete'uximayaca yaxetecahutü Cacaüyari que maine, heiserie xehexeyatü xecanacünicuni.

¹⁷ Pamüpariyusi nepipitüa Cacaüyari, sepa tita 'axa müti'anesie mieme xemüte'uximayacai, yu'iyaricü yaxetecahutü xenacüne que xemüteyutiriyarie yaxete'üquitüarietü.

¹⁸ Xe'utixünarieca 'axa xemücateyuriecacü, tita mütiheiseriesie mieme xete'uximayatü xenacüne.

¹⁹ Tevipaü nepüticuxata xemüveraranicü teüteri vahepaü xete'u'iyaritü. Xepüyuyetuacai xevaiyari müti'uximayacacü tita mücati'itiasie mieme tita 'inüari mütisanasie mieme, 'inüari xemütisananicü. Hicürta yaxeicüa xequeneyuyetua xevaiyari müti'uximayacacü tita mütiheiseriesie mieme, 'iyasie mieme xemüpasienicü.

²⁰ Quepaucua tita 'axa müti'anesie mieme xemüte'uximayacai, xepuxüxünicai tita mütiheiserie hepaüsita.

²¹ Que xete'utixuxuaverecai 'ana. Hicü xepüyuteteviya mücü hepaüsita. Que mü'ane müpaü mütiyuriene, mücü müquitü canayeimücü.

²² Hicü püta xe'utixünarieca 'axa xemücateyuriecacü, Cacaüyariesie mieme xete'uximayatü, 'ayumieme xepütixuxuavere xemüpasienicü 'iyasie mieme. Que mü'ane müpaü mütiyuriene, mücü tucari mücaxüve hexeyatü canayeimücü.

²³ Camüsü, que mü'ane 'axa mütiuyuri, mücü müyacü 'apürapiniyarieni, masi Cacaüyari que mütatimicua, mücü tucari mücaxüve catanimicuacamücü Tati'aitüvame Cürisitu Qesusisie teteviyacacu.

7

Memüneneüque vahesie que mütimasiücü 'üquisica

¹ Ne'ivamarixi, xeme xemütemate que mütitita 'inüari niuquiyari, nepütixetaxatüaniqueyu. Capüca 'asixecateme, 'inüari niuquiyari püti'aitüa tevi mexi 'ayeyuri xeicüa.

² 'Inüari niuquiyari que maine, peuyevese 'uca mürecacüna yücünasie mütiyivanicü mexi 'ayeyuri 'iya. Xüca cünaya 'umüni, puxünixü, 'inüari niuquiyari racüna müxata 'asipücahaine hepaüsitana.

³ Mericüte, xüca xeime 'uquisie tiviyani mexi cünaya 'ayeyuri, 'uca micumaüva que mü'ane mücayücüna canitaterüvariemücü. Mesü xüca 'umüni cünaya, puxünarie, 'inüari niuquiyari 'asica hainecacuri hepaüsitana. 'Ana xüca xeime 'uquisie tiviyani, 'uca micumaüva que mü'ane mücayücüna pücahücütüni.

⁴ Müpaüta yaxecüa xeme ne'ivama, Cürisitu yuvaiyarisie mumieriecü, xemeta xeniucui'iva 'inüari niuquiyari 'asimücahainenicü xehepaüsita. 'Ayumieme xeimesie xepüteviya, que mü'ane müquite vasata manucuquesie, Cacaüyarisie mieme temutixux-uaverenicü.

⁵ Quepaucua teüteri vahepaü temüte'u'iyaricai, 'axa que temüteyuriecäi tetetacahive'erietü, tavaiyari niucuyitüarivacaitüni, 'inüari niuquiyari yataticuyitüvacacu. 'Ayumieme teniucuini que temüte'utixuxuaverecai.

⁶ Hicüri tenixüxünini, 'inüari niuquiyari 'asipücahaine tahepaüsita temucuicü tita mütativiyacai mücatasiviyacüri. 'Ayumiemericiü hecuamecü 'Iyari que maine teteni'uximayaca, 'utüarica ye'imecü que müti'eniüriücü püta tepücate'uximaya.

Tita 'axa müti'ane nehesie que mütiyeca

⁷ Queri te'utiuaneni. Capüca 'inüari niuquiyari 'axa 'ane. Pücatixaüsietü. Masi xüca 'inüari niuquiyari caxuavenique, ne nepücaretimaniqueyu 'axa que nemütiyuriene. Hive'ericä nepücahetimaniqueyu xüca 'inüari niuquiyari müpaü ca'anuyünenique, Pepücati'acahive'erieca.

⁸ 'Aisicayari muxuavecaicü, tita 'axa nemütiuyuri nisutüani nesicuyitüvatü para naimecü nemütinecahive'eriecacü. Xüca 'inüari niuquiyari 'umavenique, tita 'axa müti'ane pümüquiniqueyu.

⁹ Nesü heiva 'inüari niuquiyari necahexeyatü 'anepuyeicacai. Quepaucua 'aisica münesi'u'axixü, tita 'axa nemütiyurienecai nanutanierie. Neri neniumüni.

¹⁰ Mücü 'aisica münesi'anutanieritüaniquercai, que nemütitaxe, mücü pünesi'umi püta.

¹¹ Peru 'aisica muxuavecaicü, tita 'axa nemütiuyuri nisutüani neti'irüviyatü, mücü 'aisicacü pünesi'umi.

¹² 'Ayumieme 'inüari niuquiyari Cacaüyarisüa canimiemetüni, 'aisicata hesüana pümieme, püheiserie, 'aixüa pü'ane.

¹³ Mericüte, mücü 'aixüa mü'ane tihücü tita münetime. Pücatixaüsietü. Masiri, para mümasiücünicü 'axa que müti'ane, tita 'axa nemütiuyuri pünesi'umi, 'icuyitüvatü tita 'aixüa müti'ane. 'Ayumieme 'aisica muxuavecaicü, cuini mieme 'axa 'anetü nayani tita 'axa nemütiuyuri.

¹⁴ Tame tepütemate, 'inüari niuquiyari 'iyarisie pümieme. Ne püta teüteri vahepaü nepütiuca'iyari xecüa. Tita 'axa müti'ane pünesi'unanai.

¹⁵ Nepüca'imate tita nemütiyuriene. Tita münetimeque yanepücatiyuriene, masi tita nemüti'uxie yanepütiyuriene.

¹⁶ Hicü mericü, xüca tita mücanetimeque yanetiuriene, 'ayumieme 'aixüa nepütixeyia 'inüari niuquiyari, quename 'aixüa 'ane ne'utaitü.

¹⁷ Hicü neri nepücahücü que mü'ane müpaü mütiyuriene, masi tita 'axa müti'ane nehesie mütiyeca, mücü yapütiyuriene.

¹⁸ Ne nepütimate, nehesie tita 'aixüa müti'ane mücatiyeca, teüteri vahepaü que nemütiuca'iyari. 'Aixüa nepütiyurienequeyu peru nepünetexie 'aixüa que nemütiyurienequeyu.

¹⁹ 'Aixüa que nemütiyurienequeyu, müpaü nepücatiyuriene. Masi 'axa que nemücatiyurienequeyu, müpaü püta nepütiyuriene.

²⁰ Mericüte xüca yanetiuriene que mücanetimeque, neri müpaü nepücatiyuriene, tita 'axa müti'ane nehesie mütiyeca püta yapütiyuriene.

²¹ 'Ipaü nepüretima 'inüari hepaüsita, quepaucua nemünevaüriya 'aixüa nemütiyuriene, tita 'axa müti'ane nehesie 'apuve.

²² Que nemütinemate ne'iyarisie, nepünetemavi Cacaüyari 'inüarieya hepaüsita,

²³ peru 'inüari yücü 'aneme nepüxeyia nevaiyarisie tiviyame. Mücü 'inüari, que nemütinemate 'inüariyariatü mepuyucitüve. Mücü 'inüari 'axa mü'ane nevaiyarisie mütiviya pünesi'uvi.

²⁴ Ne xüa 'ui nepü'uximatüarie. Quepai pünesitavicueisitüani 'icü caxari que mütiumü.

²⁵ Pamüpariyusi nepipitüa Cacaüyari, Qesusi Cürisitu mütati'aitüvame nesipareviecacu. 'Ayumiemi, que nemütinemat, nepüti'uximaya Cacaüyari 'inüarieyasie mieme, teüteri vahepaü que nemütiuca'iyari püta, nepüti'uximaya 'inüari 'axa mü'anesie mieme.

8

Que temüte'ayeyuyuri 'Iyarisie teteviyatü

¹ 'Ayumieme hicürixüa müme Cürisitu Qesusisie memüteviya mepüca'anutaxüriyaniri, müme 'amemüca'u'uva teüteri vahepaü mete'u'iyaritü, 'Iyari püta que maine 'amemu'uva.

² Mücü 'inüari cümana 'Iyari tucari mipitüa que mü'ane Cürisitu Qesusisie mütiviya, mücü pünesi'uxünaxü, mücanesicuyitüvanicü mücü 'inüari cümana 'axa nemütiyurienecai, cümana nemümü.

³ 'Inüari niuquiyari que mücatiyüvecai, que mütiveranicaie temüteütericü, Cacaüyari püta nenutahüani tita 'axa müti'ane que memüteyurie teüteri vahepaü mete'u'iyaritü. Nenutahüani yunive heyenü'aca teüteri 'axa memüteyuruva vahepaü 'aneme, heyenü'aca tita 'axa müti'ane hepaüsita.

⁴ Müpaü catiniuyurieni, tita mütiheiserie 'inüari niuquiyari que maine maye'atüarienicü tahesie, tame 'atemüca'u'uva teüteri vahepaü tete'u'iyaritü, 'Iyari püta que maine 'atemu'uva tahesie.

⁵ Müme teüteri vahepaü mete'u'iyaritü 'amemu'uva, müme teüteri vahepaü mepüteyumate. Müme 'Iyari püta que maine 'amemu'uva, müme 'Iyaripaü mepüteyumate.

⁶ Xüca teüteri vahepaü tiyumaica, canimümücü. Xüca 'Iyaripaü tiyumaica, canayeyuricamücü, yu'iyarisie püca'uximatüarieca.

⁷ Que mü'ane teüteri vahepaü mütiyumate, mücü Cacaüyari cani'uxieca. Yapücaticamie Cacaüyari 'inüarieyasie, ni müpaü püca'yüve.

⁸ Müme teüteri vahepaü memüte'u'iyari, müme 'asimepüca'yüvave para Cacaüyari münaqui'acacü.

⁹ Xemeri teüteri vahepaü xepücate'u'iyari. 'Iyarisie püta xepüteviya, xücate Cacaüyari 'Iyarieya xehesie yecani. Xüca xevitü Cürisitu 'Iyarieya cahexeiyan, mücü Cürisitusüa pücamieme.

¹⁰ Xüca Cürisitu xehesie tiviyani, xevaiyari canimüquini 'axa xemüte'uyuricü, xe'iyari masi canayeyurini heiserie xemupitüariecü.

¹¹ Que mü'ane menucuquetüa Qesusi müquite vasata, mücü 'Iyarieya xüca xehesie yecani, que mü'ane menucuquetüa Cürisitu Qesusi müquite vasata, mücütütü canenu-tanieritüamücü xevaiyari cuicui'ime, 'Iyarieya xehesie mütiyecayatiyurienecacu.

¹² 'Ayumieme ne'ivama, tixaütü püreuyevese yatemüteyuriecacü. Peru pücaheuyevese teüteri vahepaü temüyüacacü que memüte'u'iyari, 'ate'u'uvatü teüteri que memüte'u'iyari.

¹³ Xüca 'axe'u'uvani teüteri que memüte'u'iyari, xepücuini. 'Iyari xepareviecacu xüca xe'imieni tita yuvaiyarisie mütiyuriene tevi, xenayeyuyuricacuni.

¹⁴ Queyupaümeme Cacaüyari 'Iyarieya müvaravitücü, müme Cacaüyari nivemama mecanihümetüni.

¹⁵ Xeme 'iyari xepüca'utanaqui'erie vaüriyarica xemüte'uximaya hesiena mieme, tavari xemümamacacü. Xenitanaqui'erien 'Iyari Cacaüyari nivemama müxe'ayeitüa püta. Mücüsie teteviyatü müpaü tepüte'uhiva, Quemasi, 'uquiyari.

¹⁶ Mücü 'Iyari ta'iyarimatü 'axeicüa mepütehecüata quename Cacaüyari türiyamama tehüme.

¹⁷ Xüca tetüriyamamatüni, tixaütü tahesie pütinaqueni. Tita Cacaüyari mütatimini tahesie pütinaqueni, Cürisitusie que mütinaquenita, xücate hamatüana tete'ucüne, hamatüanatar visi te'anenetü temayeitüarienicü.

¹⁸ 'Ipaü nepüticu'eriva, que temütecuine hicü, mücü tixaütü catihücütüme tepü'erieca quepaucua temüxeisitüarieni visi que müti'ane 'uxa'a varie.

¹⁹ Naitü mütiunetüari püta'icueva Cacaüyari nivemama memasiücütü memacünecü, cui vaxeiyamütü.

²⁰ Tita mütiunetüari xüanacüa que mürayeitüari, müpaü mütiyuvaüriyacaicü müpaü pücatiüyü. Que mü'ane müpaü 'aneme meyeitüa yamütiuyuricü püta puyü. Ta'icuevatü xeicüa yuri tini'erieca.

²¹ Tita mütiunetüari 'ayumieme püxünarieni, tita mütipünive müca'i'aitüacacüri, masi Cacaüyari türiyamama visi memü'anene vahepaü xünitü mayanicü.

²² Müpaü tepütemate, naitü mütiunetüari 'axeicüa ma'aiva, 'axeicüa müticuine hicüque.

²³ Mücü meta, tameta 'Iyari temexeiya tita 'umüramiesie timiemetüme, siepüre tataüta tena'aivani teta'icuevatü Cacaüyari nivemama temacünecü quepaucua tavaiyari müxünarieni.

²⁴ Müpaü yuri tete'erietü teteta'icuevatü teputavicueisitüari. Peru xüca 'ixeiya tita müticuevie, masi püca'icuevieri. Queri ticuevieca tita mütxeiya.

²⁵ Perusü xüca te'icuevieca tita temücatexeiya, tenita'icuevani tete'uca'enivatü.

²⁶ Müpaürita yaxeicüa 'Iyari pütasiparevi que temüteverarani. 'Asitepücatemate tita temüte'itavavirieni que müreuyevese. Mücü 'Iyari masi tahesie mieme nitavavirivani Cacaüyari, ha'aivatü niuquiyari que mücatixuave.

²⁷ Que mü'ane ta'iyari müta'inüata, mücü catinimaica que müticu'eriva 'Iyari, 'iya mitavavirivacü Cacaüyari que mütinacue, müme Cacaüyarisie mieme memupasie vahesie mieme.

Yemecü que temütehe'iva naime

²⁸ Tame müpaü tecatenimaica, müme meminaqui'erie Cacaüyari, 'iya nivaparevieca, naime ticuyuitüvatü para 'aixüa memü'itüarienicü müme memuta'inieri, 'iya que mütiyuriemücücai meripai.

²⁹ Müme meripai müvamaicai, müme nu'ayapaü me'aneneme püvarayeitüamücücai meripai, 'iya yumüireme 'ivamarixi vamasica mayanicü.

³⁰ Müme meripai müya me'aneneme müvarayeitüamücücai, müme nivaruta'inieni. Müme müvaruta'inie, heiserie nivarupitüani. Müme heiserie müvarupitüa, visi me'aneneme nivarayeitüani.

³¹ Queri te'utiyaneni xüca müpaü 'aneni. Xüca Cacaüyari tasinaqui'erieca, quepai pütasi'uxive'erieca.

³² Que mü'ane yunive müca'utavicueisitüa, miyetua püta tanaime tahesie mieme, 'iya xüari hamatüana naime pütatiminita.

³³ Quepai püvaxanetani müme Cacaüyari müvaranuyexei. Cacaüyari canihücütüni que mü'ane heiserie müvarupitüa.

³⁴ Quepairi püvaranutaxürieni. Cürisitu Qesusi canihücütüni que mü'ane mumü, que mü'ane masi manucuque, que mü'ane Cacaüyari serieta macaca, que mü'aneta tahesie mieme mitavaviriva.

³⁵ Quepai pütasipata Cürisitu mücatasinaqui'eriecacü. Xüca te'uximatüarieca, xüca te-saipünarieca, xüca te'utaveiyarieni, xüca teheuhacacuicuni, xüca temamaveni, xüca te'ucueriva'itüarieni, xüca tecui'ivarümeni, mücü naitü que tiyüve.

³⁶ Que müre'uxa,

Taheyemecü tepücui'iva 'ahesüa temümiemetecü.

Muxasi memücui'ivanipaü teni'erivani.

³⁷ Sepasü naime, cuini mieme tecatene'ivani 'icü naime 'iya mütasinaqui'erie yatatip-itüacacu.

³⁸ Ne müpaü nepütinemate, sepa temücuini sepa temayeyuyurini, sepa niuqui tuayamete sepa te'aitamete memüyüaca, sepa tita hicü mütimieme sepa tita 'uxa'a mütimieme, sepa memütürücavi,

³⁹ sepa müreutiteva sepa müreucateva, sepa que mütitita que 'anetü mütiunetüari, mücü pücaýüveni mütasipata Cacaýyari mücatasinaqui'eriecacü, Cürisitu Qesusi mütatit'aitüvame que mütatinaqui'erie.

9

'Ixaherisixi que memüte'anayexeiyari

¹ Yuri nepaine Cürisitusie netiviyatü. Nepücati'itava, ne'iyari nehamatü yatinihecüatani 'Iyari Mütiyupatasie netiviyacacu.

² Müpaü nepaine, yemecü nepühiverie, ne'iyarisie nepüticuine necatihayevatü.

³ Nemeuyehüyaniqueyu Cürisitusie necativiyatü nemayanicü, ne'ivama vahesie mieme, müme memünemarema que memüte'utinunuiva, müme vahesie mieme.

⁴ Müme mecani'ixaherisixitüni. Müme Cacaýyari nivemama mepayeitüari, visi ti'aneme mepüte'upitüari, türatute mepupitüari, 'inüari niuquiyari mepupitüari, Cacaýyarisie mieme 'uximayasica mepexeiya, mepüte'utahüavari que memütemiquieniquecai.

⁵ Ta'uquiyarima mepüva'uquiyarima, vasatata canimietüni que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitutütü, que mütiunuivaxü. 'Iya nai ti'aitame Cacaýyari canihücütüni. 'Aixüa quetixasivani yuheyemecü. Müpaü xeicüa pü'ane.

⁶ Perusü Cacaýyari niuquieya pücaýutatexie, müpaü püca'ane. Yunaitü 'Ixaherisie memüyecü, müme mepüca'ixaherisixi.

⁷ 'Apurahamisie memüyecücü xeicüa, yunaitü mepücatüriyamama. Masi müpaü paine, 'Isahaquisie memüyecüne, müme 'anivema mecanitaterüvariecuni.

⁸ 'Ipaü cani'aneni, türi vaiyarieyasie memüyecü, müme Cacaýyari türiyamama mepücahüme, masisü müme memutinunuivaxü Cacaýyari que mütitahüavixü mütiminiquecai, mümetütü nivemama meputaterüvari.

⁹ Catinitahüave que mütiminiquecai müpaü haitü, 'Epaucua nepayeneni. 'Ana Sara yunive pexeianiri.

¹⁰ Mücürita, 'ana Xevecasie yamepüte'inüaricai türi, ta'uquiyari 'Isahaqui muyuxevicai va'uquiyaritücacu.

¹¹ Mecatinunuivavecacu cuxi, tita 'aixüa müti'ane tita 'axa müti'ane mepücateyurievavecai cuxi para müseiriyarienicü tita Cacaýyari mütiyuriemücücai que mütivaranuyeteüxixü,

¹² que mü'ane müvaruta'inie yatiyurienetü, sepa tevi que mütiyurienecai. 'Ana Xeveca müpaü pütiutahüavari, Masicaya catini'uximayacamücü yumutasie mieme,

¹³ que müre'uxa, Nepinaqui'eriecai Cacuvu, 'Esahu püta nepu'uxiecai.

¹⁴ Mericüte, que te'utiyuaneni. Cacaýyari que mücatiheiserie pücatiyuriene. Pücatixaüsietü.

¹⁵ Müpaüri pütitahüavixü Muisexi, Nepinenimaya que mü'ane nemünenimayatamücü, nepi'üviya que mü'ane nemü'üviyamücü.

¹⁶ 'Ayumieme sepasü xevitü yamütiyuvaüriya yamütiunanausa, Cacaýyari mütiyucanenimaya canihücütüni que mü'ane müpaü müyüane.

¹⁷ 'Utüarica niuquiyari müpaü püticühüave Parahuni, 'Ayumieme nepümasi'anucuquetüa, 'ahesie nemütihecüatanicü que nemütitürücaüye, naisari cuiepa nemücuxasivanicü que mü'ane nemühücü.

¹⁸ 'Ayumieme caninenimayaca que mü'ane münenimayatamücü, se'ime nayeitüani que mü'ane se'ime mayeitüamücü.

¹⁹ Süricü müpaü pepüneticühüaveni, Mericüte, titayaricuta tiniuquixie cuxi. Quepai pi'uxive'erieca tita mütiyuriemücü 'iya.

²⁰ Neuxeï, 'ecüsüari que pepüpaicü pemitaeiyanicü Cacaüyari. Tita mütiuveviya que ticühüaveni 'ivevivame, Titayari 'ipaü ne'aneme penetiutavevi, 'utaitü.

²¹ Camü 'ivevame heiserie carexeiya haxu hepaüsita, xei tapuriyaricü mütitivevienicü xeime xari visi mürapiyacacü, xeimeta 'axa mürapiyacacü.

²² Sepa Cacaüyari masiücüme mayeitüamücü que mütiha'a, titahecüatamütü que mütitürücaüye, quesü yüni xüca cui tiuca'enivatü 'inevieni paüri mühecarieni müha'arisie müca'unarienicü.

²³ Müpaü pütuyuri mütihecüatanicü vaücavamecü visi que müti'ane, visi 'aneme 'ayeitüatü paüri münenimaya, meripai micuha'aritüa visi 'anetü mayanicü.

²⁴ Tamesü tecanihümetüni. Pütasi'uta'inie, Huriyusixi vasata xEICÜA pücatixaü, masi memücahuriyusixi vasatata pütasi'uta'inie.

²⁵ Que maine Huxeya xapayarisie,
Müme memücaneteüterimatücai, neteüterima nepütivataterüva.
'Iya mücanaqui'erivacai, münaqui'eriva nepütitaterüva.

²⁶ Haque müpaü memütetahüavarie, Xepücaneteüterima,
Mana Cacaüyari mayeyuri nivemama mepütaterüvari.

²⁷ Quisariyaxita müpaü tiniuhiva 'Ixaheri hepaüsita, Sepanetü 'Ixaheri xiüyarimama haramarasie mieme xiecaripaü memüyupaümenique, hipatü xEICÜA mecanitavicueisitüariecuni.

²⁸ Heye'atüatü yuniuqui, 'imexüitüatü yacatiniyuriemücü Ti'aitame cuiepa.

²⁹ Meripai que mainecaita Quisariyaxi,
Que mü'ane yumüireme müti'aitüvame
Xüca catasi'ucu'eiririenique tatüriyama,
Surumatari vahepaü tecani'itüarieniqueyu,
Cumuxatari vahepaü tepü'aneneniqueyu.

Huriyusixi teüteriyari que memüteheiyehüva niuqui 'aixüa manuyüne

³⁰ Mericüte, que te'utiyaneni. Müme memücahuriyusixi memücayumexüitüacai heiserie memexeianicü, müme heiserie mecaniupitüarieni. Heiserie mepexeiya yuri memüte'eriecü.

³¹ 'Ixaherisixi püta memüyumexüitüacai heiserie memexeianicü 'inüari niuquiyarisie mieme, müme mepüca'aye'axüa 'inüari niuquiyarisie.

³² Titayariri. Yuri mepücate'eriecai, masi que memüteyuriecai mepüyumexüitüacai. 'Ayumieme mepüca'aye'axüa. Meputi'ücamürixü tete mürati'ücamüritüresie,

³³ que müre'uxa,
Camü Siyunisie nepicaye tete mürati'ücamüritüre,
Tete cümana memüti'ücamürisque.
Que mü'ane yuri müti'erie 'iyasie pücauteviyani.

10

¹ Ne'ivama, ne'iyaricü 'ipaü nepüreixeiyaniqueyu, 'ipaü nepütivaviri Cacaüyari müme vahesie mieme, memütavicueisitüarienicü.

² Netinihecüatani cuini mieme Cacaüyarisie mieme que memüteyumexüitüa, masi 'aixüa metemaitü mepücayumexüitüa.

³ 'Asimepücatemate heiserie que mütiyupitüva Cacaüyari. Yücümana püta mepütecuvautüve heiserie que memüteyupitüanicü. 'Ayumieme yamepücatecahu Cacaüyari que maine, heiserie müvapitüanicü.

⁴ Cürisitu nitaparitüani 'inüari niuquiyari, yunaitü yuri memüte'erie heiserie memüpütüarienicü.

⁵ Muisexiri müpaü tiniu'utüani, 'inüari niuquiyaricü heiserie que mürexeiya xatatü, müpaü 'utaitü, Que mü'ane tevi müpaü mütiyurieni, mücü canayeyuricamücü cümana.

⁶ Peru yuri müti'eriecü heiserie que mürexeiya, 'ipaü püta paine, 'Aiyarisie müpaü pepücati'acühüaveni, quepai taheima peutimieni pe'utaitü, Cürisitu manacavitünicü peticu'erivatü,

⁷ quepai peucamieni meucatevasie pe'utaitü nusu, Cürisitu manativitünicü müquite vasata peticu'erivatü.

⁸ Masi que haine. Niuquiyari canehuraniri 'atenisie 'a'iyarisie. Tita temütecuxata yuri que müti'erie hepaüsita, mücü canihücütüni.

⁹ Müpaü paine, xüca 'atenicü peti'ahecüatüaca Qesusisie petiviyatü Ti'aitame que müti'hücü, xüca 'a'iyaricü yuri peti'erieca quename Cacaüyari henucuquetüa müquite vasata, pecanitavicueisitüariemücü.

¹⁰ Yu'iyaricü tevi yuri püti'erie heiserie müpitüarienicü. Yutenicü pütihuhecüatüa mütavicueisitüarienicü.

¹¹ 'Ipaü paine 'utüarica xapayari, Yunaitü hesiena yuri memüte'erie mepücajuteteviyani.

¹² Huriyusixi Cüriyecusixi yücü mepüca'anene. Yunaime Tiva'aitüvame caniyuxevini, cui pütivamicua yunaitü memitahüave.

¹³ Yunaitü memitahüaveni Ti'aitame mepütavicueisitüarieni.

¹⁴ Mericüte, que mü'anesie yuri memücate'uta'erie que mete'ihüaveni. Quepaü yuri meteta'erienie que mü'anesie 'asimemücatehetimaivave hepaüsitana. Quepaü meteheiti-mani xüca 'umaveni que mü'ane mütivacuxaxatüvani.

¹⁵ Quepaü metecuxatani xüca mecaheutanü'ariexüani. Que müre'uxa, Müme memütecuxata que mücati'uximatüarieca yu'iyarisie, niuqui 'aixüa manuyüne memütecuxata, visi que 'aneneni vaqueiya.

¹⁶ Masi yunaitü yamepücatecacü niuqui 'aixüa manuyüne que maine. Quisariyaxi müpaü paine, Ti'aitame, quepai yuri tita'eririe tita mütiu'enie yatetecuxatacacu tame.

¹⁷ Tita mütiu'enie mi'axixücü, 'ayumieme tevi yuri pütiuta'erie. Müpaü catini'enani, tita müticuxasiva Cürisitu hepaüsita mi'axixücü.

¹⁸ Masisü müpaü nepaine, mete'u'enana 'acu. Camüsü, Naisarie cuiepa peutayeixüa vaniuqui, Cuie manunierapai neta'axüani vaxasica.

¹⁹ Mericüte, müpaü nepaineta, Süricü 'Ixaherisixi yamecatehetima 'acu. Mericüsü Muisexi meri 'ipaü paine,

Xe'ütesacame nepüxe'ayeitüani xemüvatesanicü

Müme xei nuivariyari memücahüme.

Xevahecame teüteri 'asimemücatemaivave nepüxe'ayeitüani.

²⁰ 'Arique Quisariyaxi camatü 'ipaü paine,

Müme memücanesicuvautüvecai mepünesi'utaxe.

Müme nehepaüsita memücatecu'ivavacai,

Vahüxie nemasiücütü nenayani.

²¹ Müpaüta nainen 'Ixaherisixi vahepaüsita, Tucaricü nemama nepeutasera teüteri yamemücatecahu memü'uxiva'a vahepa.

11

Hipatü 'Ixaherisixi que memüteyuhayevani

¹ Mericüsü 'ayumieme 'ipaü nepaine, Cacaüyari tivarutixani'erie yuteüterima. Pücatixaüsietü. Neri 'Ixaherisixi necanixevitütüni. 'Apurahamisie nepüyetüa, Venicamini nuivarieyasie nepümieme.

² Cacaüyari pücavarutixani'erie yuteüterima meripai müvamaicai. Mesü 'asixecatemate que maine 'utüarica xapayari 'Eriyaxi xatatü. Mücü nitavavirieni Cacaüyari 'Ixaherisixi vahepaüsita, müpaü 'utaitü,

³ Neuxei Ti'aitame, mepüvarucui müme memütecuxatacai 'ahesie mieme. Mepica'unaxüa haque 'amavari müratimemierivasie. Ne nexaüta nepünehayeva, mepünesicuvautüve memünesimienicü.

⁴ Peru Cacaüyari que tita'eitütü. 'Ipaüsietü, Nehesie mieme 'atahuta miriyari nepüvatiyasa 'uquisi, Vahari huxie memücacatunuma'uivave.

⁵ Müpaüri yaxaicüa hicüta mepüyuhayevaxü hipatü memanayexeiyarie 'aixüa que mütiuca'iyari 'iya.

⁶ Camü 'aixüa mütiuca'iyaricü mepanayexeiyari, tixaütü memüte'uyuricü mepüca'anayexeiyari. Mesü, 'aixüa que mütiuca'iyari, xüca tixaütü meteyurieca me'anayexeiyarienique, mücü püta 'aixüa pücatiuca'iyariniqueyu. Xücateri me'anayexeiyarienique tixaütü memüte'uyuricü, 'aixüa tiuca'iyaritü pücavaranayexeiaqueyu. Mesü, que memüte'uyurie, xüca 'aixüa tiuca'iyaritü varanayexeiaque, müme püta tixaütü mepücateyurieniqueyu.

⁷ Queteri 'aneni. 'Ixaherisixi mepücaheitaxei tita memütecuvautüvecai. Müme mem-anayexeiyarie meneitaxeiya püta. Hipatü müme mesese'itü menacüne,

⁸ que müre'uxa,
Cacaüyari 'iyari müyü'üraxie nivarupitüani,
Hüxi tivarupitüa cümana memücaheunenierenicü,
Naca tivarupitüa cümana memücaheu'enanacacü
Hicüque.

⁹ Ravirita müpaü paine,
Mexasie quepaucua memüte'apica,
'Ipari que'ayani, viniyari que'ayani vahesie mieme,
Meque'utiquetamürixüani muva.
'Amemüte'apinepaü mequete'epinirieni.

¹⁰ Vahüxi que'acüpire memücaheunenierenicü.
Me'anacatutusitü meque'acüne yuheyemecü.

Memücahuriyusixi que memütetavicueisitüarieni

¹¹ Mericüsü nepaine, metiquetamürixüaca mecatehecaxüri yuheyemecü. Pücatixaüsietü. Masi ta'aurie memaxüricü müme, müme memücahuriyusixi mepütavicueisitüarieni, Huriyusixi memü'ütesanicü.

¹² Ta'aurie memaxüricü cuiepa memütama vaüca que memüte'upitüarie, müme memüyutexiecü memücahuriyusixi vaüca que memüte'upitüarie, camü masi vaücava mecatepitüarieni cuxi quepaucua memaye'axüani Huriyusixi.

¹³ Ne müpaü nepütixecühüave xeme xemücahuriyusixi, ne que nemürenü'arie memücahuriyusixi vahesüa, 'aixüa nepaine nehüritüarica hepaüsita,

¹⁴ siparasü xüca neyüveni nemüva'ütesatüanicü ne'ivamarixi, siparasü xüca nevatavicueisitüani hipame müme.

¹⁵ Müme memüxani'erivacü, cuiepa memütama meniupasieni 'aixüa memütexeyarienicü. Masi vaücava cuxi catiyüni quepaucua memünaqui'erivani. Xüari cuiepa memütama 'ayumieme mepanutaneniereni müquite vasata.

¹⁶ Hecuame mavariyari xüca Cacaüyarisie mieme 'upasieni, naitü yacatinipasiemücü. Nanayari xüca Cacaüyarisie mieme 'upasieni, mamateyata canipasiemücü.

¹⁷ Hicü hipatü mamateya menanumurixüani, 'ecü huriva yeutanaca pehücütütü vasata peniucaquerieni huriva cüyeyari nanayasie mieme hayari que müracacapaü pe'ietü pemayanicü vahepaü.

18 'Ayumieme pepücatave'erieca mamateya. Xücarı pevatave'erieca, camü 'ecü pepüca'itituica nanayari, nanayari püta pümasitituica 'ecü.

19 'Ecüri müpaü pepütayüni, Mamateya mepanumurariexüa nemücaquerienicü ne.

20 Mericüte, yuri memücate'eriecaicü, 'ayumieme mepanumurariexüa. 'Ecüsü yuri pemüti'eriecü 'apepuve. Pepüca'anuyehaitürüve que pemüti'amate, masi queneumaca.

21 Xücarı Cacaüyari cavarucu'eirieni mamateya yücümana memutinexüa, tietü cama-sicu'eiriamücü 'ecüta.

22 Camü 'aixüa que tiuca'iyari que tise'ita Cacaüyari. Canise'icaitüni memacaxüri va-hepaüsita. 'Aixüa catiniuca'iyarini 'ahepaüsita xüca pe'ahayevani 'aixüa tiuca'iyaricacu 'iya. Me xüca catixaütüni, penanuvitequiemücü 'ecüta.

23 Mümerita xüca yuri mecate'erietü mecayuhayevani, müme mepeca'uitüarieni. Cacaüyari türücarıya canexeiyani tavari müvaca'uitüanicü.

24 'Ecüri hurıva yeutanaca mutinuıvaxüsie pemietetütü penanuvitequieni, har-averita mieme hurıvasie penıucaquerieni que pemücatıunıvaxü. Masi yemecü müme mamateya mücü hurıvasie memümiemete mecateca'uitüarieni yücüyeyarisie.

'Imatüriea que memütetavıcueisitüarieni 'Ixaherısixi

25 Ne'ıvama, yacü xecüa capa temaıvavemete xeyu'eriecacü, pücanesınaquenieyü xüca xecaheitımanique 'icü niuqui muti'aviesiecai. Hipatü xecüa 'Ixaherısixi mesese'itü menacüne, mexi yunaitü memücahuriyusixi meca'aye'axüavave.

26 Müpaü tiyüyu, yunaitü 'Ixaherısixi menıtavıcueisitüariecuni, que müre'uxa, Tıyuvıcueisitüvame Siyunısie nayeyeimücü.

Ta'aurie pehüani Cacuvu,

Cacaüyari ca'ayexeiyatü mücayuhayevacü.

27 'İpaü netinıvaveviriemücü türatu

Quepaucua nemüvanavairieni tita 'axa memüte'uyurie.

28 Nıuqui 'aixüa manuyüne que mütıcxasıva, müme menıu'uxıva'ani, xeme 'aixüa xemü'itüarienicü. Peru que memüte'anayexeıyarie, Cacaüyari püvanaqui'erie va'uquıyarıma müvanaqui'eriecaicü.

29 Cacaüyari pücaıupata que mütıvamicua que mütıva'ınie.

30 Xemesü que yaxemücatecahucaı'anapai, hicü que xemütenenımayasie mexi müme yamecatecahu,

31 yaxecüa müme hicü yamepücatecahu mexi xenenımayasie xeme, mümerita hicürıxüa memünenımayasiecacü.

32 Cacaüyari yunaıme nıvayetuanı yamemücatecahunicü, yunaıme müvanenımayacacü.

33 Quetımarıve, Cacaüyari vaücava que mürexeıya, que mütımaıve, vaüca que mütımate. Que tiyutexie tevi 'i'ınüatatü tita mütıyücühüave Cacaüyari, 'ıcuvaunetü huyeteya.

34 Quepai püretıma Tı'aitame que mütıyumate,

Quepai picu'ımaiya.

35 Quepai pütımicua meri, 'amürapınenicü 'iya.

36 Naitü hesüana catınaneıcanı, 'acatınıuveni 'iya ticuyuitüvacacu, hesıena catın-ımiemetüni. 'Aixüa quetıcxasıvanı yuheyemecü.

12

Que müreyevese yamütiyurınenicü Cacaüyarisie mieme pasietü

1 'Ayumieme ne'ıvama Cacaüyari mütıyucanenımayacü, müpaü netinıxevavıriea, xemıyetuanicü yuvaiyari mavari mayanicü mayeyuri mupasie minaque Cacaüyari. Mücü 'uxımayasıcacü xecaneyexeıyacacuni 'ıyarısie mümiemecü.

² Müme hicü cuiepa memütama xepücava'üqueni, masi yücü xe'ananetü xequenacüni xetihehecuareme que xemütecü'eriva. Müpaü xeteyurietü heiseriemecü xeneitimaicuni tita mütinaque Cacaüyari, tita 'aixüa müti'ane titacü mütinaqui'a titacü müraye'ave.

³ 'Iya 'aixüa mütiuca'iyaricü nehesie mieme, 'ayumieme müpaü nepütixecühüave yuxexuitü yuhesüa xemetitei, xepüca'anuyehaitürüveni xeteyücühüavetü yuhepaüsita que mücareuyevese yaxemüteyücühüavenicü. Masi yaxequeteneyücühüaveni para 'aixüa xemüteyumaicacü püta, yuxexuitü Cacaüyari que mütixe'u'inüasirie yuri xemüte'eriecacü.

⁴ Tavaiyari caniyuxevini, peru paüriyari hesiena mümieme canimüireni. Xexuitü paüriyari yücü pütiyuruva.

⁵ Tameta temümüire, xei vaiyari tecanihümetüni Cürisitusie teteviyatü. 'Axeicüa taxexuitü tinitapinitüni.

⁶ Yücü teteniumiquivani, 'iya 'aixüa que mütiuca'iyari taxexuime tahesie mieme. Xüca müpaü tete'umiquieni texaxatamete temacünecü, yatepüte'umiquiva yuri que temüte'erie.

⁷ Xüca teteparevivametetüni, teteparevietü yatepüte'umiquiva, xüca tete'üquitametetüni, tete'üquitatü yatepüte'umiquiva,

⁸ xüca tetetutuicametetüni, tevatuicatü yatepüte'umiquiva. Que mü'ane mütivamicua, 'aixüa 'iyaricü mütivamicuanicü yapütiumiquiva, que mü'ane müti'aita, yamütiyumexüitüacacü yapütiumiquiva, que mü'ane müvanenimaya hipame, müyutemaviecacü yapütiumiquiva.

Cürisitu teüterimama que yamemütecahuni

⁹ Yacü xeicüa xecayüatü xequeteneyucanaqui'erieca. Xe'ixeümatü tita 'axa müti'ane, tita 'aixüa müti'anesie xequeteneviyani.

¹⁰ Que xemütevanaqui'erie yu'ivamarixi, yu'iyaricü xequenivahive'erieca. Yuxexuitü masi xequenivapitüaca yu'ivama ve'emete xeva'erietü.

¹¹ Xepücayü'üraraxieca que xemüteyumexüitüa. 'Aixüa 'iyaricü xequeneyuvaüriyaca. Xequetene'uximayaca Ti'aitamesie mieme.

¹² Yuri que xemüte'erie xeta'icuevatü, xequeneyutemamavieca. Que xemüte'uximatüarie, xequeteneuca'enivani. Que xemüteyunenevie, xepücatehayevani.

¹³ Cacaüyari teüterimama que memüteheiyehüva, xequenivaparevieca. Xequeneyumexüitüaca xeva'inietü cu'uvamete.

¹⁴ 'Aixüa xequetenivaxatani müme memüxe'uveiya vahepaüsita 'aixüa memü'itüarienicü. 'Aixüa xequetenivaxatani, tixaü xepücatevaxatani para 'axa memü'itüarienicü.

¹⁵ Memüyutemamavie vahamatü xequeneyutemamavieca. Memütisuana vahamatü xequeneutisuanani.

¹⁶ Yaxeicüa xequeteneyücühüaveni yuhepaüsita yuxexuitü. Xepüca'anuyehaitürüveni que xemüteyumate, masi tixaütü memücatehüme vahamatü xequeneu'uvani. Yacü xeicüa xetecu'erivatü, xetemaivavemete xepücayü'erieca.

¹⁷ Ni xeime 'axa xepücate'apica 'iya 'axa xe'uyuriecü. Xequetenecuvava 'aixüa xemüteyuriecacü yunaime teüteri vahüxie.

¹⁸ Xüca xeyüvaveni, que xemüteyurie xeme, cayuvatü xequeteneteni yunaime teüteri vahamatü.

¹⁹ Nenaqui'erima, yuhesie mieme xepücayucuitüveni, masi xequetenehayevani müme püta memühecarienicü. Müpaü püre'uxa, Ne xehesie mieme nepünemieneni. 'Anepürapica ne, canaineni Ti'aitame.

²⁰ Masisü xüca que mü'ane mümasi'uxie heuhacamücüni, quetineumicua. Xüca heuharimücüni, queneuharitüa. Müpaü petiyurienetü pecanihiveritüamücü müpaü mütiyumaicacü que mü'ane muteviyasitüariepaü.

²¹ Xepüca'ipitüani tita 'axa müti'ane müxeha'ivanicü, masi xequena'ivani tita 'axa müti'ane, 'aixüa xeteyurietü püta.

13

¹ Yunaitü yamequetecahu que memüte'aita müme heiserie memexeiya memüte'aitanicü, müme vaheima memucayasarie. Tevi heiserie pücahexeianiqueyu müti'aitanicü, me xüca Cacaüyari ca'ipitüanique. Müme heiserie memexeiya hicü memüte'aitanicü mecani'aisieca, Cacaüyari tiva'aitüacacu.

² 'Ayumieme que mü'ane meye'unie cuiepa ti'aitame, mücü caneye'unieca tita Cacaüyari mütiuta'aitaxü. Müme memeye'unie yücümana menanuyutaxüricuni.

³ 'Isücate mepüca'yüa memimariutanicü que mü'ane 'aixüa mütiyuriene, masi mepüyüa memimariutanicü que mü'ane 'axa mütiyuriene püta. Pereuyeimücü peca'imacarütü que mü'ane heiserie mexeiya müti'aitanicü 'acu. Mericüte, 'aixüa quetineyurieneni. Mücüri 'aixüa paineni 'ahepaüsita.

⁴ Cacaüyari parevivameya canihücütüni 'aixüa pemü'itüarienicü. Me xüca 'axa petiyurieneni, queneumaca. Yacü pücahecue'e 'ixipara. Cacaüyari parevivameya canihücütüni haxüacü mürepinirienicü que mü'ane 'axa mütiyuriene.

⁵ 'Ayumieme peuyevese yamüticamienicü que müti'aita, haxüacü xEICÜA pücatixaü, masi yu'iyarisie 'aixüa mütiyumaicacüta.

⁶ 'Ayumiemerita xepüteyutuani que xemüteheuyehüviyarüva. Müme Cacaüyari tupirisiximama mecanihümetüni, mücücü mecani'ayumiemetetüni.

⁷ Xequetenivarapinirieca yunaime tita müreuyevese. Xequene'ütüa que mü'ane meuyevese xemi'ütüanicü tita xemüteheuyehüviyarüva. Xequene'ütüa que mü'ane meuyevese cuviyexunu tuminieya xemi'ütüanicü. Xequeteneuyehüvirieca que mü'ane meuyevese xemüteheiyehüviriecacü. Ve'eme xequenexatani que mü'ane meuyevese ve'eme xemüxatanicü.

⁸ 'Aixüa püca'yüni xüca heuyeveca xeime xemüte'apiniriecacü. Peuyevese xEICÜA xemüyunaqui'eriecacü püta. Que mü'ane minaqu'erie xeime, mücü caneye'atüaniri 'inüari niuquiyari.

⁹ Mücü niuqui, xeime 'üyaya pepücacumaüvani, pepücati'amemivani, pepücatinavayani, peti'itavatü pepücatihecüatani, pepücati'acahive'erieca, que maine, xevitü 'aisica xüca xuavenita, mücü naitü catiniyutaxeüre 'icü niuquicü, Pepinaqui'erieca 'ahepaü tevi que pemüti'anaqui'erie 'ecü.

¹⁰ 'Inaqu'erietü yuhepaü tevi, 'axa püca'iyurieneni. 'Ayumieme tiyucanaqui'erietü caneye'atüamücü 'inüari niuquiyari.

¹¹ Mücü meta, xenimaicari 'icü tucari. Hicürixüa canaye'aniri xemanutanenierenicü xecusutü. Hicü canahuraniri temütaviceisitüarieni. Quepaucua yuri temüte'uta'erie pücahahuracai hicüpaü.

¹² Tücarü pütixüxime, tucari nehuraniri. Hicü 'ayumieme teque'icu'eirieni tita teüteri memüteyurie yüvipa timieme. Cuya tepüayari teque'anacatücünü hecüaripa mieme.

¹³ 'Aixüa 'anemecü teque'u'uvani hecüaripa memü'uva vahepaü teyüatü, teca'ixüaratüvetü tecatarüvetü tecarucusixitütü tecaheutayexürietü tecata'eririyatü teca'ütesatü.

¹⁴ Masi xequenanacatücünü que mü'ane Ti'aitame Qesusi Cürisitu mühücü. Xepüca'yüha'arütüaca yaxemüteyuriecacü que memüte'ucahive'erie teüteri vahepaü xete'u'iyaritü.

14

Müme memüverarani yuri que memüte'erie

¹ Xequeneutanaqui'erie que mü'ane müverani yuri que müti'erie, peru niuqui xemüxüatüacacü que müticu'eriva hepaüsita pücatixaü.

² Xevitü yuri catini'erieca quename yüve nai müticuaca, xevitüta müverani sisiüravime xeicüa pücua'a.

³ Que mü'ane müticua'a püca'itave'erieca que mü'ane mücaticua'a. Que mü'aneta mücaticua'a püca'iniuquimani que mü'ane müticua'a, Cacaüyari mitanaqui'ericü 'iya.

⁴ 'Ecüsü que pepüpaicü peminiuquimanicü que mü'ane xeimesie mieme müti'uximaya. Yucusiyari hürüpa 'aputive 'apative nusu. 'Aputivenitütü. Cusiyarieya türücariya pexeiya 'amitaquetüanicü.

⁵ Mücü meta, xevitü tucari te yücü 'aneneme cani'erieca, xevitüta naitü tucari yaxeicüa ti'aneneme ni'erieca. Yuxexuitü yu'iyarisie heiseriemecü mequeteyumaica.

⁶ Que mü'ane ma'eriva tucari, Ti'aitamesie mieme yüanetü cana'erivani. Que mü'ane mücaha'eriva tucari, mücüta Ti'aitamesie mieme yüanetü pücaha'eriva. Que mü'ane müticua'a, Ti'aitamesie mieme yüanetü catinicuaca, pamüpariyusi nipitüani Cacaüyari. Que mü'ane mücaticua'a, mücüta Ti'aitamesie mieme yüanetü pücaticua'a, pamüpariyusi nipitüani Cacaüyari.

⁷ Xevitü tame yuhesie mieme xeicüa püca'ayeyuri, yuhesie mieme xeicüa püca'umüni.

⁸ Xüca te'ayeyuyurini, Ti'aitamesie mieme tenayeyuyurini. Xüca te'ucuini, Ti'aitamesie mieme tenicuicuni. 'Ayumieme sepa temayeyuri sepa temücuini, Ti'aitamesüa tecanimiemetetüni.

⁹ 'Ayumiemerita Cürisitu niümüni nanutanieri, müme memümüquite memayeyuyurita tiva'aitüvame mayanicü.

¹⁰ 'Ecüri titayari petiniuquima 'a'iva. 'Ecütari, titayari petitave'erie 'a'iva. Tanaitü tecaniuti'uicuni Cacaüyari 'uvenieya hüxie.

¹¹ Müpaü püre'uxa,

Ne necanayeyurini, canaineni Ti'aitame.

'Ayumieme nehüxie yunaitü menicatunuma'uicuni,

Yunaitü yutetacü 'aixüa mecanihcüatacacuni Cacaüyari.

¹² Hicü 'ayumieme taxexuitü tahesie mieme tepütiniuni Cacaüyari hüxie.

Xepüca'icahüani titasie mütitiqetamüreni xe'iva

¹³ 'Ayumieme tepücataniuquimatüveni. Masi 'ipaü xequeteneyumaica püta, xemüca'icahüani titasie mütitiqetamüreni xe'iva, titacü mativauseni.

¹⁴ 'Ipaü nepütimate, Ti'aitame Qesusisie netiviyatü 'ipaü yuri nepüti'erie, tixaütü xüca cati'itayaca, yücümana müpaü püca'ane. Masi xeicüa, que mü'ane ca'itayacame mü'erie, mücüsie mieme püca'itiya.

¹⁵ Xüca 'a'iva 'uhiveritüarieni 'icuaicü, 'ecü pe'inaqui'erietü pepüca'yüane. 'A'icuaicü pepüca'ica'unani que mü'anesie mieme mumü Cürisitu.

¹⁶ Tita xehesie mieme 'aixüa müti'ane, xüca tüma 'axa caticuxasivanique.

¹⁷ Cacaüyari 'i'aitüacacu xüca 'a'uyeicani tevi, sepa müticua'a sepa müranuye'e, heiserie caniupitüarieni, yu'iyarisie püca'uximatüarie, niyutemavieca 'Iyari Mütiyupatasie tiviyatü.

¹⁸ Que mü'ane müpaü tiyurienetü müti'uximaya Cürisitusie mieme, Cacaüyari cani-naqui'acamücü 'iya hepaüsita, teüterita meneitimaicuni 'aixüa que mütiyuriene.

¹⁹ 'Ayumiemericiü tame tenitamexüitüaca cümana ta'iyarisie temüca'uximatüariecacü, cümana 'axeicüa temütaseiriyanicü tanaitü.

²⁰ 'Icuaicü pepüca'ica'unani tita Cacaüyari mütiuyuri. Naitüri catini'itayaca, peru 'axa püyüni xüca tevi ticuatü 'itiquetamüra xeime.

²¹ 'Aixüa püyüni que masi xüca vai pecacua'anique xüca vinu peca'anuye'enique, xüca tixaü pecatiyurienenique cümana 'a'iva mativauseni mütiquetamüre müveranare.

²² Yuri que pemüti'erie, 'acümana yaquetinecu'erivani Cacaüyari hüxie. Caniyutemavieca que mü'ane yuhesie mücarahüpa paüri 'aixüa 'aneme 'erietü.

²³ Que mü'ane müyuxamurie yücü ticu'erivatü, mücü nanutahüiyamücü xüca ticuaca, yuri ti'erietü mücayüanecü. Nai mütiyuriene yuri que mücati'erie, 'axa tiniyurieneni.

15

Memütürüçavi memüverarani

¹ Caneuyevecani tame temüyüvavemete teminevieni tita memücateyüvave müme memüverarani. Tepüçayüaca para taxaütame xeicüa temünaqui'acacü.

² Taxexuitü tequeyüaca tahepaü tevi püta münaqui'acacü, 'aixüa mü'itüarienicü müseiriyarienicü.

³ Ni Cürisitu püçayüanecai para yuxaütame xeicüa münaqui'acacü, masi que müre'uxa, Müme 'axa que memutiyuanecai 'ahepaüsita, vaniuguixiya pünesi'u'axixü ne püta.

⁴ Naitü meripai mütiuti'utüarie, temüteti'üquitüarienicü tiniuti'utüarieni, para tete'uca'enivatü 'utüarica xapayari tasinütüacacu yuri temüte'eriecacü teta'icuevatü.

⁵ Mücü Cacaüyari müpaü mütatipitüva temüte'uca'enivanicü temünütüarienicü, mücü quexepitüaca yaxeicüa xemüteyumaicacü yuhesüa, Cürisitu Qesusi que maine,

⁶ 'axeicüa xei tetayaricü xe'utaniutü 'aixüa xemutiyuanenicü que mü'ane Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu mücacaüyarieya mü'uquiyarieya hepaüsita.

Niuqui 'aixüa manuyüne memücahuriyusixi vahesie que mütimieme

⁷ 'Ayumieme xequeneyutanaqui'erie yunaitü, Cürisitu müxe'utanaqui'eripaü, Cacaüyari 'aixüa müticühüavarüvanicü.

⁸ 'Ipaü nepaine, Cürisitu müme xitequiya 'inüariyari memexeiya vaparevivame nayani, masiücüme meyeitüanicü yuri que maine Cacaüyari, mitaseiriyanicüta tita meripai mütivarutahüavixü ta'uquiyarima quename metemiquieniquecai,

⁹ mümeta memücahuriyusixi 'aixüa memutiyuanenicü Cacaüyari hepaüsita müvanenimayacü, que müre'uxa, 'Ayumieme 'aixüa nemanihcüatacamücü memücahuriyusixi vahesüa, Nemaninüavacamücü que mü'ane pemühücü.

¹⁰ Tavarü müpaü paine, Xemücahuriyusixi xequeneyutemamavieca teüterimama vahamatü.

¹¹ Tavarita, 'Aixüa xequeteneutahüavi Ti'aitame hepaüsita Yunaitü xemücahuriyusixi.

Yunaitü nuivarite 'aixüa mequehaitücani hepaüsitana.

¹² Tavarü Quisariyaxi müpaü paine, Quisahi quie mieme tinitinemücü nana, Que mü'ane manucuqueni mütiva'aitüanicü memücahuriyusixi. Hesiena yuri mecateni'eriecacuni Memücahuriyusixi meta'icuevatü.

¹³ Hicü 'iya Cacaüyari mütasi'upitüva temüta'icuevanicü yuri tete'erietü, mücü quexehüniyani naimecü xemüyutemamaviecacü yu'iyarisie xemüca'uximatüariyecacü mexi yuri xete'erie, masi vaücava yuri xemüte'eriecacü xeta'icuevatü, 'Iyari Mütiyupata xetürücüariyacacu.

¹⁴ Neri yuri nepüti'erie ne'ivama xehepaüsita, quename yücümana xehüpüne 'aixüa xeteyurietü, quename xe'aye'axüavave nai xetemaitü, quename xeyüvave xemüyu'imaianicü.

¹⁵ Hipame tapari necueriva'atü nepütixe'uta'utüiri, tavarü nexeha'eritüatü hepaüsitana yacütünüquetü, Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü müpaü münetiümicü,

¹⁶ Cürisitu Qesusi parevivameya nemayanicü memücahuriyusixi vahesie mieme, mara'acamepaü neti'uximayatü Cacaüyari niuquieya 'aixüa manuyünesie mieme, müme memücahuriyusixi mavari memacünecü memütanaqui'eriva, Cacaüyarisie mieme memupasie 'Iyari Mütiyupata yativapatacacu.

¹⁷ Hicüsü Cürisitu Qesusisie netiviyatü necaniyüveni 'aixüa nemütinecühüaveni ne-hepaüsita, tita Cacaüyari mütiyuriene nexatatü.

¹⁸ Nepücacueriva'a tixaütü nemüticuxatanicü, tita Cürisitu mütiuyuri yanetiyurienecacu ne xEICÜA nepüticuxatani. Yanetiyurienecacu, müme memücahuriyusixi yametecahutü menacüne, netaniucacacu neti'uximayacacu,

¹⁹ türücariya nehexeyacacu 'inüarite mamarivavemete mütiyünicü, türücariya nehexeyacacu 'Iyarisüa mümieme. Querusareme neheyeyaca 'Iriricupai neheyeyuneca nenaye'ani yemecü neticuxatatü niuqui 'aixüa manuyüne Cürisitu hepaüsita,

²⁰ 'ipaü netinemexütüatü, nemüticuxatanicü niuqui 'aixüa manuyüne haque que mü'ane Cürisitu mühücü mücaxasieve xEICÜA, capa xeime tenarieya heima ne'anuinicü ne.

²¹ Masi müpaü que müre'uxa,
Müme 'asimemücate'utahüavarie hepaüsitana, müme menixeyiacacuni,
Hepaüsitana memüca'u'enana meneitimaicuni.

Papuru que müreuyeimücücai Xumapaitü

²² 'Ayumieme müixa nepacunuitüarie nemücaxe'u'ivatamienicü.

²³ Hicüri 'uva pumaveri haque nemüre'uximayaca. Müixa viyari nepütihive'erie nemüxe'u'ivatamienicü

²⁴ quepaucua 'Isipaniya nemümie. Ne'anuyeneme nepüxexeiyaniqueyu. Xemeta mana xepünesi'anuyenü'ani, xehesüa netemavieritüarieyu 'esiva meri.

²⁵ Masi hicü Querusareme nepüyemie nevaparevienique Cacaüyari teüterimama.

²⁶ Maseruniyatari 'Acaiyatari meniyuvaüriya 'axeicüa tixaütü memütevaminicü müme memümamave Cacaüyari teüterimama vasata memetitei Querusaremetari.

²⁷ Müpaü meteniyuvaüriyani, neuyevecata müpaü memütevarapinirienicü. Memücahuriyusixi vahepaü meheixeyatü mepacü 'Iyarisie timieme. Peuyevese mümetari memüvaparevienicü vaiyarisie timieme hepaüsita.

²⁸ 'Ayumieme 'icü ne'aye'atüame, 'icü va'imiquieri nevayetuiieme, nenayeyeimücü, xehesüa ne'anuyeneme 'Isipaniya nemeta'anicü.

²⁹ Xehesüa quepaucua nemeta'ani, nepütimate nemunuani nehünetü niuqui Cürisitu hepaüsita 'aixüa manuyünesie timiemecü 'aixüa xemü'itüarienicü.

³⁰ Qesusi Cürisitu mütati'aitüvamecü, 'Iyari mütasipitüacü temütetacanaqui'eriecacü, 'ipaü netinixetavavirieni ne'ivama, cui xemünesipareviecacü nenevieri xe'ipitüatü Cacaüyari nehesie mieme

³¹ nemütavicueisitüarienicü, Cureya memütama yamemücatecahu 'axa memücanesiyurienicü, memünaqui'acacüta Cacaüyari teüterimama, que nemütivaparevienie Querusaremesie,

³² para xehamatü nemü'uxipiecacü quepaucua nenetemavietü nemeta'ani xehesüa, que mütinaque Cacaüyari.

³³ Mücü Cacaüyari mütasipitüa ta'iyarisie temüca'uximatüariecacü, mücü que'uyeicani yunaime xehamatü. Müpaü xEICÜA nepaine.

16

Que mütivavaüritüacai

¹ Nenixehecüatüani ta'iva 'uca Peve mütiteva. Mücü tiparevivame canihücütüni Senicüreyasie memüyuyexexeüriva vahesüa.

² Xequeneutanaqui'erie Ti'aitamesie xeteviyatü, que müreuyevese Cacaüyari teüterimama memüyutanaqui'erienicü. Xequeneuparevi xüca tixaütü reuyehüaca xehesüa. Mücü tiparevivametütü nivaparevieca yumüireme, neta caneniuparevienie.

³ Xequenivavaüritüaca Pürisira 'Aquiramame. Nehamatü mepüte'uximaya Cürisitu Qesusisie teteviyacacu.

⁴ Nemayeyurinicü ne, meniucueriva'itüarieni meniucui'iva tüma. Ne nexaüta pamüpariyusi nepücavapitüa, masi yunaitü memüyutixexeüriva memücahuriyusixi pamüpariyusi mepüvapitüata nehamatü.

⁵ Vaquita memüyuyexexeürivata xequenivavaüritüaca. Xequenevaüritüaca 'Epainetu neminaqui'erie. Mücü meri 'Asiyatari vasata peu'isanari Cürisitusie mieme.

⁶ Xequenevaüritüaca Mariya vaüca müti'uximayacai xehesie mieme.

⁷ Xequenivavaüritüaca 'Aniturunicu Cuniyaximame nenuivarisie memümiemete nehamatü memanutaxüriya. Müme menive'emetetüni nü'arisixi vasata. Cürisitusie mepüteviyacai ne hesiena necativiyavecacu cuxi.

⁸ Xequenevaüritüaca 'Amupüriyatu neminaqui'erie Ti'aitamesie netiviyatü.

⁹ Xequenivavaüritüaca 'Uruvanu tahamatü müti'uximaya Ti'aitamesie teteviyacacu, 'Isitaquimame neminaqui'erie.

¹⁰ Xequenevaüritüaca 'Aperexi mü'inüasieve Cürisitusie tiviyatü. Xequenivavaüritüaca 'Arisitupuru quie miemete.

¹¹ Xequenevaüritüaca Heruriyuni nenuivarisie mümieme. Xequenivavaüritüaca Narusisu quie miemete, queyupaümetü Ti'aitamesie memüteviya.

¹² Xequenivavaüritüaca Türipina Türipusamame Ti'aitamesie meteviyatü memüte'uximaya. Xequenevaüritüaca Perüsira münaqui'eriva vaücava müti'uximayacai Ti'aitamesie tiviyatü.

¹³ Xequenivavaüritüaca Xupu manayexeiari Ti'aitamesie tiviyatü, varusieyamame nevarusipaü mü'anecaita.

¹⁴ Xequenivavaüritüaca 'Asinicüritu Pürecuni Herümexi Patüruva Herüma hipame 'ivamarixi vahamatü memü'uva.

¹⁵ Xequenivavaüritüaca Pirurucuxi Curiyamame, Nereya 'ivaya 'ucamame, 'Urimipata yunaitü Cacaüyari teüterimama vahamatü memü'uva.

¹⁶ Xequeneyuvaüritüaca 'isiyacü Cacaüyarisüa que xemütemiemete. Yunaitü Cürisitusüa miemete naisari memüyutixexeüriva mepüxevaüritüa.

¹⁷ Ne'ivama 'ipaü netinixevavirieca, xequenivaxeiyani müme hixüata memüxesana memüxeti'ücamüra, müme memüyüa que yaxemücate'uta'üquitüarie. Xequeneyupata vahepaüsita.

¹⁸ Tati'aitüvame Cürisitusie mieme mepücate'uximaya müya memü'anene, yuyuriepa mieme püta mepüte'uximaya. 'Aixüa me'utiyuatü peru yacü xEICÜA, visi me'utiniutü mepüteva'irüviya müme tita 'axa müti'ane memücateha'eriva va'iyari.

¹⁹ Xeme que xemütecahu metenetimani yunaitüri. 'Ayumieme xehepaüsita nepünetemavi. 'Ipaü pünetinaque, xemütemaivavenicü 'aixüa xeteyurietü, xemüca'inücacü püta tita 'axa müti'ane.

²⁰ Mücü Cacaüyari mütasipitüa ta'iyarisie temüca'uximatüariecacü, mücü nixepitüamücü xemicaquesinacü Satanaxi yareutevitü. Tati'aitüvame Qesusi xüca 'aixüa tiuca'iyarini xehesie mieme.

²¹ Timuteu nehamatü müti'uximaya nixevaüritüaca, Rusiyuta Casunita Susipaterita nenuivarisie memümiemete.

²² Ne Terütiyu 'icü xapa nemaca'utüa nepüxevaüritüa Ti'aitamesie netiviyatü.

²³ Que mü'anesüa nemü'axe ne, yunaitü memüyuyexexeüriva memü'axeta hesüana, Cayütütü canixevaüritüaca. 'Erasitu quiecatari vatumini hüveme, ta'iva Cuarutumatü menixevaüritüaca.

²⁴ Yunaime xehesie mieme xüca 'aixüa tiuca'iyarini Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu.

Visi queticühüavarüvani Cacaüyari

²⁵ Mücü caniyüveni müxetuicanicü, que maine niuqui 'aixüa manuyüne nemücuxata, xasica Qesusi Cürisitu hepaüsita que maine. Catinixaxasivani que maine niuqui 'iya mitahecüataxü. Mücü niuqui müixa caniuti'aviesiecaitüni cayuvatü xEICÜA,

²⁶ hicürixüa masiücütü nayani. Texaxatamete va'utüarica ya'utainecacu, que mütiuta'aitaxü mücü Cacaüyari yuheyemecü 'amuyeica, canivarutahecüatüani yunaime nuivarite para yamemütecahunicü yuri mete'erietü.

²⁷ Mücü Cacaüyari muyuxevi mütimaive, visi queticühüavarüvani Qesusi Cürisitu hepaüsita yuheyemecü. Müpaü xeicüa cani'aneni.

CURINITUTARI

Mexüacame Xapayari Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaiürisica

¹ Ne Papuru, ta'iva Susiteneximatü, tecanixevaüritüaca Curinitutari. Cürisitu Qesusi caneniuta'inieni nü'ariecame nemayanicü, müpaü mütinaquecaicü Cacaüyari.

² Curinitutari xemeyutixexeüriva Cacaüyarisüa xemiemetetütü, tenixevaüritüaca. Cürisitu Qesusisie xeteviyatü, xecaniupasieni Cacaüyarisie mieme. Xecaniuta'inierieni yaxemütepasienicü, que memüte'uta'inierie yunaitü naisarie memehüave que mü'ane Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu mühücü, que mü'ane müme tiva'aitüvame mühücü tameta tati'aitüvame mühücü.

³ Cacaüyari müta'uquiyari, Qesusi Cürisitu mütati'aitüvame, 'aixüa xüca mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca xemüca'uximatüariecacü yu'iyarisie.

Pamüpariyusi que mütipitüacai, 'iyarisie timieme memütecumiquivacaicü

⁴ Neheyemecü pamüpariyusi necanipitüaca Cacaüyari xehepaüsita, 'aixüa tiuca'iyaritü mütixe'umicü Cürisitu Qesusisie xeteviyacacu.

⁵ Nai tinitimüriyariümeni xehesie mieme, hesiena xeteviyacacu. Naimecü xecaniyüvaveni xemütiniunicü, naime xecatenimaica,

⁶ xehesie que mütiseiriyarie мүcü niuqui mihecüata Cürisitu.

⁷ 'Ayumieme naime xecatenicumiquivani, tixaü pücareuyevese mexi xe'icuevie Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu, masiücütü mayeitüarienique.

⁸ Mүcü canixeseiriyamүcü xeme, tapareyuque, xehesie mücarahüivanicü 'iya tucarisie quepaucua munuanı Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu.

⁹ Cacaüyari que maine yacatinicamieni. Mүcü canihүcütüni que mü'ane müxe'uta'ini xemüyutaxevirecü nu'ayamatü Qesusi Cürisitu mütati'aitüvamematü.

Cürisitu que tisanive

¹⁰ Perusü ne'ivama, vaüriyarica siepüre necanixepitüaniqueyu, Tati'aitüvame Qesusi Cürisitusüa temiemetetütü 'ipaü ne'utaitü, xeniuqui yuxevicacu yaxeicüa xequetenecu'erivani, hixüata xepücayusanani. Masi xequenütüarieca yaxeicüa xeteyumaitü, yaxeicüa xetecu'erivatü.

¹¹ Hipatü Curuhesüa miemete müpaü mecanetenuhecüatüani xehepaüsita ne'ivama, quename vaniu, hipatü xeme xeyucuitüve.

¹² 'Ipaü nepaine, xeme yuxexuitü 'ipaü xeputiyuane, Ne Papurusie necatiniviyani, xevitüta, Nesü 'Apuruxisie püta necatiniviyani, xevitüta, Nesü Sepaxisie püta necatiniviyani, xevitüta, Nesü Cürisitusie püta necatiniviyani.

¹³ Cürisitu que tisanive 'acu. Ne Papuru xehesie mieme que netiumierie curuxisie. Papurusüa xemiemetetütü que xete'uca'üvaxü.

¹⁴ Cari pamüpariyusi nepipitüa Cacaüyari, xeime tüma nemüca'uca'üyaxücü xeme, Cürisipu xeicüa, Cayu xeicüa,

¹⁵ capa 'uxa'atüni varie xevitü müpaü hainenicü, quename xeme xe'uca'üyarie nehesüa xemiemetetütü.

¹⁶ Mesü necanivaruca'üyata 'Esitepanaxi quie quiecatari. 'Asinepücara'eriva xeimetüme que nemütü'üyaxü.

¹⁷ Cürisitu que münereyenü'a, capünesiheyenü'a nemütü'üyanenicü xeicüa. Niuqui 'aixüa manuyüne nemücuxatanicü caneneyenü'ani masi, peru nemüticuxatanicü yacü timaivemepaü necati'enierietü yacü xeicüa ne'utaitü. Me xüca müpaü netiuniucanique, yacü xeicüa catinixaxasivaniqueyu que mütiumierie Cürisitu curuxisie.

Türücarıya que mütatipitüa, temaivavemete que mütarayeitüa Cürisitu, Cacaüyari yatip-itüacacu

¹⁸ 'Icü niuqui que mütiumierie curuxisie manuyüne, yacü haineme mecani'erieca müme memütatümaiyariexime. Tameri püta temütavicueisitüariexime que temüte'i'enie, mücü niuqui türücarıya canihücütüni Cacaüyarısüa mümieme.

¹⁹ 'İpaü catine'uca,

Tita memütemate temaivavemete, mücü necanica'unamücü.

Tita memütemaivave yüvemete, mücü necanixani'eriecamücü.

²⁰ Haquevari temaivavemete, haquevari müme 'inüaricü memüte'üquita, haquevari niuqui xüxüatüvamete hicü miemetexi. Camüsü, tita memütemaivave cuiepa memütama, yacü xEICÜA haineme canayeitüani Cacaüyari.

²¹ Cui timaivetü, müpaü tiniuta'aita Cacaüyari, cuiepa memütama que memütemaivave memüyutatexeniciü meheitimanique Cacaüyari. Masi caniyuvaüriya Cacaüyari niuqui mücuxasiva müvatavicueisitüanicü müme yuri memüte'erie, sepa mücü niuqui yacü xEICÜA haineme memü'erie hipatü.

²² Huriyusixi teüteriyari 'inüarite menivauca, Cüriyecusixi timaiveme niuquieya meni-vauca.

²³ Tame Cürisitu püta tecanixatani, que mü'ane curuxisie mumierie que mütihücü. Mücü Huriyusixi meniutiquetamürixüani, yacü xEICÜA ticuxaxasivame meni'erieca hipatü memücahuriyusixi.

²⁴ Tame püta temuta'inierie, sepa Huriyusixi sepa Cüriyecusixi, müpaü tetenitamaica, Cürisitu canihücütüni que mü'ane türücarıya mütasipitüa Cacaüyarısüa miemetütü, que mü'ane temaivavemete mütaşı'ayeitüa Cacaüyari que mütimaive.

²⁵ Sepanetü xüca Cacaüyari yacü xEICÜA hainenique, mücüsiere masi yemecü catinimaiveniqueyu, teüteri hepaüna 'asimecatemaivavecacu. Sepa xüca Cacaüyari catürücaüyenique, masi yemecü canitürücaüyeniqueyu, teüteri hepaüna mecatürücavicacu.

²⁶ Xequetena'erivani que xe'anenetü xemuta'inierie ne'ivama. Camüsü, hipatü xEICÜA xeme xecatenimaivavemetetüni, teüteri que memütecü'eriva. Hipatü xEICÜA xepüve'emetete, hipatü xEICÜA mamarivavemete xepüvanivema, que xemüte'uta'inierie.

²⁷ Masi 'ena cuiepa miemete tita yacü haineme memüte'erie cananuyeteüxieni Cacaüyari, para müttivatiteviyasitüanicü temaivavemete. Canenuyeteüxieni tita mücatitürücavi 'ena cuiepa, müttivatiteviyasitüanicü müme memütürücavi.

²⁸ Cacaüyari canenuyeteüxieni tita tixaü mücatihücü, tita mütxani'eriva, tita 'amücatiuve meta, para yacü xEICÜA meyeitüanicü tita mütxuave,

²⁹ capa xevitü tevi ve'eme yuxatanicü Cacaüyari hüxie.

³⁰ Masi Cacaüyari müxe'unetüacü, 'ayumieme 'axecaniu'uvani, Cürisitu Quesusisie que xemüteviya. Cürisitu canihücütüni que mü'ane Cacaüyari micaye, temaivavemete mütaşı'ayeitüanicü, tasipitüatü heiseriemecü yatemütecahunicü, tasipatatü Cacaüyarısie mieme, tasixünatü.

³¹ 'Ayumieme müpaü cani'aneni que müre'uxa, Que mü'ane ve'eme müxatamücü, Ti'aitame quexatani ve'emetüme.

2

Que müticuxatacai Cürisitu hepaüsita, curuxisie que mütiumierie

¹ Yaxeicüa neta ne'ivama, quepaucua xehesüa nemunua, cui yüvemepaü nepücaüanecai que nemütiuniucacai, que nemütimaivecai, quepaucua nemütixecuxaxatüvacai ne'ihcüatatü Cacaüyari que mü'ane.

² 'İpaü netininemaicaitüni püta, tixaü nepücara'erivaniquecai xehesüa ne'uyeicatü, Quesusi Cürisitu xEICÜA netina'erivaniquecaitüni, que mü'ane curuxisie mumierie que mütihücü.

³ Nesüari necatürücaüyetü masi necaninuani xehesüa, neheumatü vaüca, ne'uyüüacatü.

⁴ Que nemütiuniucacai, tita nemüticuxatacai, timaivemepaü nemüti'enierienicü xEICÜa nepücaYÜanecai, visi netiuniutü xEICÜa yuri nemütixe'eritüanicü nepücaYÜanecai. Masi necanixehecüatüacaitüni 'Iyari que müti'ane, Cacaüyari que mütitürücaüye,

⁵ capa heuyevecacü tita teüteri memütemaivave para yuri xemüte'eriecacü xeme, masi Cacaüyari türücarıyayasie püta yuri xemüte'eriecacü.

Tita Cacaüyari 'Iyarıeya masiücüme mürayeitüa

⁶ Tetemaivavetü masi tetenicuxatani müme memaye'axüavave vasata. Peru que temütemaivave, hicü miemetexi müpaü mepücatemaivave. Hicü miemetexi teva'aitüvameteta müpaü mepücatemaivave, müme yacü xEICÜa memacünirüme.

⁷ Masi que temütecuxata tame, tenihecüatani tita müti'aviesiecai, que mütimaive Cacaüyari tetecuxatatü. Timaivetü que mütiyurieniquecai 'arique, visi te'ananeme que mütarayeitüani, mücü 'ana pücamasiücücai hicüque, sepa Cacaüyari müpaü mütiyumaicai cuie canetüarievecacu cuxi.

⁸ Hicü miemetexi teva'aitüvamete hasuacua müpaü mepücatehetimaivavecai ni xevitü. Xüca müpaü metehetimanique, curuxisie mepüca'imieniqueyu Ti'aitame visi mü'ane.

⁹ Masi que müre'uxa,
Tita tevi mücatixeyave yühüxicü, mücati'enieve yunacacü,
Titacü mücatıyu'ıyaritüave tevi,
Müya 'ananeme Cacaüyari nıvaruha'aritüirieni
Müme meminaqui'erie.

¹⁰ Müya 'ananeme Cacaüyari masiücüme canayeitüani, 'Iyari yatatixeisitüacacu. Mücü 'Iyari catinimaica naisarie que müti'ane, naitü que mütiyumate Cacaüyari.

¹¹ Teüteri, que titita tevisie mieme yamütime tevi que mütiyumate. Tevi 'ıyarıeya hesıena müyeca canihücütüni tita müpaü mütimate. Yaxeicüata tevi 'asıpücatimate Cacaüyari que mütiyumate. Cacaüyari 'Iyarıeya xEICÜa müpaü catinimaica.

¹² Tame 'uva cuiepa mieme 'ıyari tepüca'uyeyesa. 'Iyari Cacaüyarisüa mümieme püta tecanıuyeyeca, temütemaıcacü tita Cacaüyari mütatiumi.

¹³ Tita 'Iyarisie mütimieme tetenivahecüasıtüıyani müme 'Iyari memuyeyesa. 'Ayumieme quepaucua temixata tita Cacaüyari mütatiumi, tepücatecuxata que temüte'u'üquitüarie teva'enietü müme teüteri vahepaü xEICÜa memütemaivave. Yatetenicuxatani 'Iyari que mütati'üquitüa püta.

¹⁴ Tevi mücü 'Iyari müca'uyeyesa pücaYÜaüriya mitanaqui'erienicü tita Cacaüyari 'Iyarıeyasie mütimieme. Yacü xEICÜa haineme canı'erıecamücü. PücaYÜve yamüretımanicü, me 'Iyari 'ıparevıecacu xEICÜa canıYÜvemücü mita'inüatacü que müti'ane tita 'Iyarisie mütimieme.

¹⁵ Que mü'ane mücü 'Iyari muyeyesa püta, nai catinita'inüatamücü, peru xevitü 'Iyari müca'uyeyesa hepaüna püca'ita'inüata que mü'ane miyeyesa.

¹⁶ Que müre'uxa, Quepaicü pütimate que mütıcu'erıva Ti'aitame, quepai pütita'üquitüani. Peru tame Cürısitupaü tetenicu'erıvanı.

3

Cacaüyarimatü que temüte'uximaya

¹ Neri ne'ivama, 'ana nepücaYÜvecai nemütıxecuxaxatüvanicü que nemütıvacuxaxatüva müme 'Iyari memuyeyesa. Müme vai xEICÜa memühüme, türi Cürısitusie memüteviya que nemütıvacuxaxatüva, müpaü püta netınıxecuxaxatüvacaitüni xeme.

² Resi nenıxemicuacaitüni, 'ıcuai nepücaxe'umi, xemüca'ıquemacaicü. Peru hicü cuxi xepüca'ıquema,

³ vaisie xemüteviyacü cuxi. Mexi xeyumexütüa hipame vahepaüsita, mexi xeyucuitüve cuxi, cari vaisie xecateviya xeicüa, teüteri vahepaü xecateyüa.

⁴ Xevitü quepaucua müpaü maine, Nesü Papurusie necatiniviyani, xevitüta, Nesü 'Apuruxisie netiniviyani, cari teüteri xeicüa xecanihümetüni.

⁵ Mericüte, 'Apuruxitütü que titita. Papurutütü que netitita. Cacaüyari parevivame-temama tecanihümetüni, tacümana yurü xeteniuta'erieni. Ti'aitame que mütatiumi taxexuime,

⁶ ne neniuca'eni, 'Apuruxi ni'ipanecaitüni. Peru Cacaüyari canihücütüni mitinetüa.

⁷ 'Ayumieme 'esame tixaü pücatihücü, 'ipavame tixaü pücatihücü. 'Iya xeicüa mitinetüa tixaütü catinihücütüni Cacaüyaritütü.

⁸ Mecaniyuxevinü 'esame 'ipavame. Yuxexuitü yu'ivarica mecateni'ivacacuni que memütecumaüvacai.

⁹ Cacaüyarimatü tecateni'uximayaca. Xemerü Cacaüyari vasiyaya xecanihümetüni.

Mücü meta, Cacaüyari veviyaya xecanihümetüni.

¹⁰ Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü que münetiümü, müpaü nepütitavevi tesariya quitüa mieme, qui vevivamete tiva'aitüvamepaü neyüanetü mütimaivepaü. Xevitü qui pütavevieni heimana. Yuxexuitü mequeyucuerivayurieca que memüte'iveviva.

¹¹ Tesariya quitüa mümieme 'apuve yuxevitü. Xevitü pücaýüve tavari mitavevieni xeime. Qesusü Cürisitu canihücütüni tesariya 'amuve.

¹² Hurücü püratacü tetexi visi mü'anenecü xüca 'utaquini heimana, cüyexicü 'üxacü müaxacü nusu,

¹³ yuxexuime vaveviya canihécüacamücü. Tucari 'aye'ayu hecüatü canayeimücü, tucari masiücütü que mürayani tai xuavecacu. Tai canita'inüatamücü yuxexuime vaveviya, 'aixüa que müti'anene.

¹⁴ Tita mütiutavevie xüca yuhayeva, 'ivevivame catini'ivacamücü.

¹⁵ Me xüca 'utitani, 'ivevivame tinitatümayamücü. 'Ivevivame xeicüa canitaviceimücü, peru que mü'ane taicü mutaviceipaü catini'eriecamücü.

¹⁶ Xüari xeme müpaü xecatenimaica, Cacaüyari tuquieya xemühümecü haque Cacaüyari 'Iyarieya meyeca.

¹⁷ Tevi xüca 'ica'una Cacaüyari tuquieya, Cacaüyari canica'unamücü 'iya. Cacaüyari tuquieya canipasieca hesiena mieme. Xemerü xepühüme tuqui.

¹⁸ Xepücateyu'irüviyani. Xüca xevitü xeme timaiveme yu'erieca, temaivavemete que memüteyu'erie hicü miemetexi, 'asicatimaitü püta que'ayani, yuri timaivetü mayanicü.

¹⁹ Cuiepa memütama que memütemaivave, yacü xeicüa haineme cani'erieca Cacaüyari. 'Ipaü catine'uca, Temaivavemete que memüteyucuamana, mücü yacatinivaviyani.

²⁰ Tavari 'ipaü catine'uca, Ti'aitame catinimaica niuqui que memütexüatüa temaivavemete, yacü xeicüa niuqui memüxüatüacü catinimaica.

²¹ 'Ayumieme 'aixüa püca'ane ve'emete müvaxatanicü teüteri. Masi naitü xehesüa catinimiemetüni.

²² Sepa Papuru, sepa 'Apuruxi sepa Sepaxi, sepa cuie, sepa xemayeneniere, sepa xemucui, sepa hicü mieme xemütehexeia, sepa 'uxa'atüni varie mieme xemütehexeia, naitü xehesüa catinimiemetüni.

²³ Xemeta Cürisitusüa xecanimiemetetüni, Cürisituta Cacaüyarisüa canimiemetüni.

4

Nü'arisixi que memütehüritüariecai

¹ 'Ipaüta tequete'erivani tame, Cürisitu tupirisiximama que temütehüme, que temüte'uhüritüarie temihecüatanicü tita müti'aviesiecai Cacaüyari hepaüsita.

² Camüsü 'ena xüca hüritüarieca, caneuyeveca yamüticamienicü.

³ Peru xüca xeme xenesicu'ivaviyanique 'isücate vahepaü, xüca 'isücate memüteüteri xeicüa menesicu'ivaviyanique, tixaü nepücane'iyaritüacaqueyu mücücü. Ni necümana nepücane'ivaviyave.

⁴ Sepa 'asinemücatimate nehesie nemürähüpanicü, mücücü xeicüa heiserie nepücahexeiya.

⁵ Ti'aitame püta canihücütüni que mü'ane 'isücametütü munesicu'ivaviyani. 'Ayumieme xepüca'inüatani tucariyari ca'aye'vecacu cuxi, Ti'aitame 'acuxi canuavecacu. Mücü canihēcüariviyamücü tita mütiuti'aviesie yüvipa. Masiücüme caneyeitüamücü que memüteyuriecü teüteri yu'iyarisie. 'Anaqueri yuxexuitü 'aixüa mecatenicühüavarüvacuni, Cacaüyari que mütivanaquisitüani.

⁶ Yanemütixehēcütüanicü ne'ivama, 'ayumieme necaninexatacaitüni, 'Apuruxi necanixatacaitünita, para xetasiha'erivatü xemeitimanicü 'icü 'inüari, Que müre'uxa püca'anuyehaitürüveni, manuyüne, capa xevitü 'utahüsierienicü, xeimecü naqui'atü, xeime püta xani'erietü.

⁷ Camüsü quepaicü pe'anuyehaitürüveme pümasi'ayeitüa. Tita perexeiya pecatim-iquievatü. Mericüte, xüca petiumiquieni, titayariri ve'eme peti'axata, pecaticumiquivame pe'axatatü.

⁸ Xemerü xüari xeniuhuxaca, naime xetehexeyatü xenacüneri. Xecanaye'axüani te'aitamete xe'acüneca, xetasitave'erietü tame. Xüca yuricü te'aitamete xe'acüneque tuma, tametari xehamatü tete'aitatü temacünecü.

⁹ 'Ipaü netinicu'erivani, Cacaüyari pütasi'ucayasaxü tame nü'arisixi, 'imatüremete temühümetünicü, müme memanutaxüriya mecui'ivaque vahepaü temü'anenenicü. Te'ixüariyatü tecanacüne cuiepa memütama vahüxie, Cacaüyari tupirisiximama teüterita vahüxie.

¹⁰ Tame yacü te'utiyuaneme tecani'erivani Cürisitusie mieme, cari xeme püta xecaten-imaivaveni Cürisitusie xeteviyatü. Tameri tepücatürücavi, cari xeme xecanitürücavini. 'Aixüa xecatenicuxaxasivani xeme, tame püta tenixani'erivani.

¹¹ Hicüque teneuhacacuicuni teneuharicuni tenimamaveni teniutiveiyani teneu'uvacatetüni.

¹² Tetenita'uxitüaca tamamacü tete'ivatü. 'Axa tetecühüavarüvatü, 'aixüa teputyuane. Te'uveyarietü yatepüte'uca'eniva.

¹³ 'Axa me'utiyuanecacu tahepaüsita, tepüvanütüa. Cuiepa xasiyaripaü tecani'aneneni, naime temüxiquiyaripaü tecani'aneneni hicüque.

¹⁴ 'Ipaü neti'utüatü nepücaxeteviyasitüamücü. Masi nepüxenütüamücü nenivema xemühümecü nemüxenaqui'eriecü.

¹⁵ Sepa tamamata miriyari xemüvarexeiyanique texe'üquitüvamete Cürisitusie xeteviyacacu, yumüireme xepücavarexeiya yuquemasima. Cürisitu Qesusisie netiviyatü, niuqui 'aixüa manuyüne neticuxatatü, necanixe'utinuivitüani.

¹⁶ 'Ayumieme vaüriyarica necanixepitüaca, xenesi'üquetü xequenacüni.

¹⁷ Müpaü xemütecahunicü, 'ayumieme xehesüa nepeitanü'a Timuteu. Mücüta caninenivetüni, neninaqui'erieca, yacatinicamieni Ti'aitamesie tiviyatü. Mücü canixe'aye'eritüamücü que nemütiuyeica Cürisitu Qesusisie netiviyatü, yaxeicüa que nemüti'üquita naisarie memeyutixexeüriva vahesüa.

¹⁸ Hipatü vaniu mecaniutihüsierieni, xehesüa necaheta'ame me'erietü.

¹⁹ Neri cuitüva necaneta'amücü xehesüa, xüca müpaü tinaqueni Ti'aitame. 'Ana nepüretimani que memütetürücavi müme müpaü memütehüsierietüca, sepa que memütecuxata.

²⁰ Cacaüyari ti'aitametücacu, pücaheuyevese vaüca müticuxatanicü. Mücü ti'aitametücacu, türücariya puxuave püta.

²¹ Que tixenaque. Xehesüa netita'ani nexetavayatü. Nepeta'ani nusu nexenaqui'erietü neca'ane'eriyatü 'acu.

5

Que mütiuta'inüasie xevitü mürucuyanecai

¹ Cari müpaü catiniciuniuvani, quename xeniu, xevitü xeme 'icumaüva que mü'ane mücayü'üya. Que memücateyurie nuivarite, yacatiniyurieneni 'iya 'icumaüvatü. Yuteivari xeniu caniutivitüni.

² Cari xeme xepühüsierietüca. Caneuyeveca masi xemutisuananicü, yusata xemenuyenü'anicü müya mütiyuriene.

³ Nesü sepa nevaiyarisie teva nemuyeica, netininemaica xehesüa nemuyeicanipaü.

⁴ 'Ipaü xequeteneuyuri Ti'aitame Qesusi xehüavetü. Xequeneuyucuxeürie, neta xehamatü ne'uyeicacacu yacütütü. Tati'aitüvame Qesusi xetürüçayacacu,

⁵ xequeneyetua que mü'ane müya mü'ane, Caenyumarie mica'unacü vaiyarieya, 'iyarieya püta mütavicieisitüarienicü 'iya tucarisie quepaucua munuani Ti'aitame.

⁶ Ve'emete que xemüteyuxata, mücü 'aixüa püca'ane. Müpaü xecatemplate, 'esipemecü pa naitü caniutacuxaniriyarieni ticuxanariyamecü.

⁷ Xequeneyu'itieca ticuxanariyame müye'i mumavenicü, 'axa que xemüteyuriecai. Pa mühecua püta xequenacüni, xemü'itiatücanicü yaxeicüa mücü 'ixüararipa que memüte'i'itiva pa cuxaxanime, cacuxaxanime xeicüa memütecuanicü püta. Mücü 'ixüararipa muxasi türixi que memüte'ucuicüiva, teüteri meteha'erivacacu Cacaüyari que mütivaruhayevaxü vateüterima, hicüta yaxeicüa mavariyari 'ari caniumierieni Cürisitütütü.

⁸ 'Ayumieme tame temü'ixüaramete yacütütü, ye'imecü cuxaxanimécü tepüçayüaca, 'axa 'aneneme tehexeiyatü 'axa teteyurietü. Masi cacuxaxanitü que müticuaiva 'ixüararipa, tameta 'aixüa tequeteheçüasieca, yuri teque'utiuyaneni.

⁹ Müpaü netinixe'u'utüirieni xeime xapasie, xemüçavanücacü rucusixi ne'utaitü.

¹⁰ Nesü nepüçavaxatacai 'ena cuiepa memürucusixi, müme naime memütehiv'e'erie yuhesie mieme, memütenavaya, mümeta tetexi memüvarayexeiya. Müme yemecü xüca xecavanücaque, caneuyevecaqueyu masi cuiepa xemüçayuhayevacü, xemanuyecünecü püta.

¹¹ 'Ipaü necanaineni hicü, que nemütixe'u'utüiri 'ana, ta'iva yuxatatü xüca rucuyaneni, xüca naime tihiv'e'erieca yuhesie mieme, xüca tetexi varayexeiyani, xüca 'axa 'utaineni hipame vahepaüsita, xüca taveneni, xüca tinavayani, müpaü nepaine, müpaü 'aneme xepücanüca, ni hamatüana xepücatecuaca.

¹² Careuyevese 'acu xemüva'inüatanicü yuhesüa miemete. Queri reuyevecaqueyu nemüvata'inüatanicü tacua miemete,

¹³ Cacaüyari püta mü'isücamecü müvacu'ivaviyacü. Peru yusata xequenanuyenü'a xeme que mü'ane 'axa mütiyuriene.

6

Que mütivarutahüavixü, que memüteyuxanetacai 'isücate yuri memücate'erie vahüxie

¹ Xevitü xeme xüca 'ixanetamücünü yu'ivatüme, queri tiyumaica menuhanacü 'isücate yuri memücate'erie vahüxie, Cacaüyari teüterimama vahüxie püta cayuvaüriyatü.

² Müpaü xecatemplate, Cacaüyari teüterimama 'isücate tenacünicuni cuiepa memütama tevati'ivaviyaque. Xücasü xeme xehümetüni xemüva'inüatani cuiepa memütama, titayari xecateyüvave xemüte'inüatanicü 'esitipeme hepaüsita.

³ Müpaü xecatemplate, tame tepüvata'inüatani Cacaüyari tupirisiximama. Pini hepaüsita titayari xecateyüvave masi yemecü.

⁴ Me xücarı pini hepaüsita xeyuxanetani, titayari xetevarayasa 'isücate memücamariva memüyuyexexeüriva vasata memüva'enienicü.

⁵ Nexeteviyasitüanique 'ipaü netinixatani. Ni xevitü 'acatiuyeica xesata timaivetü, yüvetü müti'inüatanicü 'ivamama que memüteyuxaneta.

⁶ Masisü yu'ivamatü xepüyuxaneta, müya xeteyurietü müme yuri memücate'erie vahüxie.

⁷ Masiri mexi xeyuxaneta, yemecü xeniyutexieca xemaye'axüanicü. Titayari masi xecatevapitüaca hipame, 'axa memüxeyurienicü, titayari masi xecateyutauni xemünavaiyarienicü.

⁸ Peru xeme püta 'axa xecaniyuyurieni. Xecaniyunavatüveni yu'ivamatü.

⁹ Müpaü xecatemate, müme 'axa memüteyurie vahesie pücatinaqueni memaye'axüanicü Cacaüyari tiva'aitüvame mayanicü. Xepücateyu'irüviyaniri. Xüca 'icumaüvani que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, tetexi xüca varayexeiyani, xüca 'icumaüvani xeime 'üyaya cünaya, xüca 'uquitütü 'ucari vahepaü yüaneni, 'uquitütü xüca 'icumaüvani xeime 'uqui,

¹⁰ xüca tinavayani, xüca naime tihive'erieca yuhesie mieme, xüca taveneniri, xüca 'axa 'utaineneni hipame vahepaüsita, xüca ticumaüvani hipame tivapini, hesiena pücatinaqueni maye'anicü, Cacaüyari ti'aitüvame mayanicü.

¹¹ Müpaü xe'anenetü xecanihümetücaitüni hipatü. Perusü hicürixüa xecaniu'itiani masi. Xecaniupasieni Cacaüyarisie mieme. Heiserie xecaniupitüarieni, Ti'aitame Quesusi Cürisitusüa xemiemetetütü, tacacaüyari 'iyarieyasie xeteviyatü.

Yuvaizarisie xe'u'uvatü, visi ticuxaxasivame xequenayeitüa Cacaüyari

¹² Heiserie necanexeiyani nai nemütiyurienenicü, que pemaine. Xasunicü, peru nai netiyurienetü nepücapareviyani. Que pemaine, heiserie nepexeiya nai nemütiyurienenicü, peru nepücanevaüriya tixaütü heiserie mexeiyanicü nehepaüsita.

¹³ 'Icuai rayuriepa catini'ayumiemetüni, rayuriepa 'icuaisie catini'ayumiemetünita, que pemaine. Hü, peru Cacaüyari 'uxa'atüni varie canitaxütüamücü rayuriepa 'icuaime. Peru ravaiyari para micumaüvanicü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, mücücü püca'ayumieme. Ti'aitamesie mieme püta catini'ayumiemetüni, Ti'aitame tavaiyarisie mieme catini'ayumiemetünita.

¹⁴ Cacaüyari canenucuquetüani Ti'aitame. Catananucu'uitüamücü tameta yütürücariaçü.

¹⁵ Müpaü xecatemate, xevaiyari Cürisitu mamateya 'ücateya canihücütüni. Mericüte, tita Cürisitu vaiyarieyasie mütimieme, ne que netinavairieni Cürisitu, para 'uca tuminicü muyuvitünüa pinieya mürayanicü. Pücatixaü yemecü.

¹⁶ Müpaü xecatemate, que mü'ane 'uca tuminicü muyuvitünüasie mütiviya, yuhamatü xei vaiyari mecanacücani meyuxevitü. Que maine 'utüaricayari, Yuhutatü xei vaiyari mecanacücani meyuxevitü.

¹⁷ Masi que mü'ane Ti'aitamesie mütiviya, yuhamatü xei 'iyariyari mecanacücani meyuxevitü.

¹⁸ Xequeneyuta'una capa xe'imayüanicü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna. Naime 'axa que mütiyuriene tevi, pücayusevixima yuvaizarisie, peraine. Pücatixaü, masi que mü'ane micumaüva que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, mücü püyusevixima yuvaizarisie.

¹⁹ Müpaü xecatemate, xevaiyari tuqui canihücütüni 'Iyari Mütiyupatasie mieme, xehe-sie müyecacü. Cacaüyari canixepitüaca mücü 'Iyari. Xeme yücümana xepücauyucusiyarima.

²⁰ Xevitü püta 'uyutuacu xepunanaiya. 'Ayumieme yuvaizarisie visi ticuxaxasivame xequenayeitüa Cacaüyari, yu'iyarisie meta, Cacaüyari mücusiyarieyacü.

7

Müme memüneneüque memüviqi vahepaüsita

¹ Nepütixetaxatüaniqueyu yuxapasie que xemünete'uta'ivaviyaxü. 'Aixüa cani'aneni xüca 'uqui 'uca cacumaüvani.

² Peru rucusixi memüyümüirecü, 'uquisi yuxexuitü yü'üitama mequevarexeiyani, 'ucarita yuxexuitü yücünama mequevarexeiyani.

³ 'Uqui que'ipitüaca yü'üya que müreyeveve, yaxecüata 'uca quetipitüaca yücüna.

⁴ 'Uca heiserie pücahexeiya yuvaiyari hepaüsita, cünaya püta heiserie canexeiyani. Yaxecüata 'uqui heiserie pücahexeiya yuvaiyari hepaüsita, 'üyaya püta heiserie canexeiyani.

⁵ Xepücatehayeva xeyucumaüvatü, me xeyu'enietü 'esiva xecüa xüca yaxeteheutevini, neneviericü xemü'ayumiemetetünicü, tavarı xeyuxevitü xe'acüneque, capa Cauyumarie xe'uta'inüatacü, capa xecayüvavenicü xemüteyu'aitüacacü.

⁶ 'Ipaü nepaine xemütemaicacü que xemüte'upitüarie. Netixe'aitüatü nepücahaine.

⁷ Müpaü pünetinaqueniequeyu, xüca yunaitü teüteri nehepaü me'anenique. Masisü Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü yücü catinivapitüaca yuxexuime, xeime 'ipaü, xeimeta müpaü.

⁸ 'Ipaü netinivarutahüave müme memücaneneüque memücaviqui, viyurasixi meta. 'Aixüa caniyümücü xüca nehepaü me'anenetü meyuhayeva.

⁹ Me xüca müpaü mecayüvaveni, meque'utineneüque meque'utiviquieni. Mecuxi queneüqueni, mecuxi queviequieca, capa 'utatanicü.

¹⁰ Peru müme memüneneüque memüviqui, müpaü netiniva'aitüaca, masi ne pücatixaü, Ti'aitame püta müpaü tinivaruta'aitüani, 'uca yücüna pücacu'eirieni.

¹¹ Me xüca 'icu'eirieni, neuyeveca caviquietü müyuhayevacü, ya neuyeveca hutarieca munuanicü yücünasüa. 'Uquita yü'üya pücacu'eirieni.

¹² Hipameri müpaü netinivarutahüave, Ti'aitame 'asimüca'utayücü 'icü hepaüsita, xevitü ta'ivatütü yü'üya xüca 'avitücünü yuri cati'eriecame, xüca 'üyaya yuvaüriyani hamatüana mucanicü, mücü püca'icu'eirieni yü'üya.

¹³ 'Uca meta yücüna xüca hexeiyani yuri cati'eriecame, xüca cünaya yuvaüriyani hamatüana mucanicü, mücü püca'icu'eirieni yücüna.

¹⁴ 'Uqui yuri mücati'erie canipasieca yü'üyasie tiviyatü. 'Uca yuri mücati'erieta canipasieca ta'ivasie tiviyatü. Mesü xüca müpaü ca'anenique, xenivema mepüca'itiyatücanique, peru müpaü mü'anecü, mecanipasieca Cacaüyarisie miemecü.

¹⁵ Peru que mü'ane yuri mücati'erie xüca 'i'eirimücünü yuri ti'eriecame, mecuxi queheyani. Pücaheuyeveve ta'iva 'uquitütü 'ucatütü hesiena tiviyatü müyuhayevacü xüca müpaü 'aneni. Cacaüyari que mütatiuta'ini, cataniuta'inieni hesiena temüteviyanicü teca'uximatüarietü ta'iyarisie.

¹⁶ 'Uca queri petimate, xüca pe'itavicueisitüani 'acüna. 'Uquita que petimate xüca pe'itavicueisitüani 'a'üya.

¹⁷ Mücü xecüari, Ti'aitame que mütivarupitüa yuxexuime, que me'anenetü 'amemu'uvacai yuxexütü quepauca Cacaüyari müvaruta'ini, müpaü me'anenetü meque'u'uvani. 'Ipaü netiniva'aitüaca yunaitü memeyutixexeüriva naisarie.

¹⁸ Huriyusixi vaxitequiyacü 'inüasietü xüca 'uta'inierieni, pücaheyeitüani va'inüari. Ca'inüasietü vaxitequiyacü xüca 'uta'inierieni, pücayu'aitani mü'inüaritüarienicü.

¹⁹ Sepa mu'inüasie, sepa müca'u'inüasie, xüca yaticamieni que müti'aita Cacaüyari, mücü xecüa caneuyeveca.

²⁰ Yuxexütü que me'anenetü memuta'inierie, müpaü meteyurietü mequeyuhayeva.

²¹ Vaüriyarica peti'uximayacai quepauca pemuta'inierie. Sepasü pepüca'a'iyaritüaca mücü. Me xüca peyüveni pemüxünecü, 'aixüa caniyümücü masi.

²² Que mü'ane muta'inierie Ti'aitamesie mütiviyanicü, vaüriyarica ti'uximayatame hücütütü, xünarietame nayani Ti'aitamesie mieme. Müpaüta yaxecüa, que mü'ane muta'inierie xünitü, 'iya Cürisitusie mieme catini'uximayatametüni.

²³ Xevitü 'uyutuacu xepunanaiya. Te'uximayatametetütü xepüca'acüne teüteri vahesie mieme.

²⁴ Yuxexütü que me'anenetü memuta'inierie, müpaü meteyurietü mequeyuhayeva Cacaüyarisie meteviyatü. Müpaü nepaine ne'ivama.

²⁵ Müme memücaxuriquitüca vahepaüsita tixaü nepücarexeiya Ti'aitame yatiu'aitacu. Peru que nemüticu'eriva netinixetaxatüani müpaü netimaitü, Ti'aitame caneninenimay-aca neniüqui müseüyenicü.

²⁶ 'Ayumieme 'ipaü 'aixüa 'aneme neni'erieca hicü temü'uximatüariecü, 'aixüa cani'aneni xüca tevi yuhayeva que müti'ane.

²⁷ 'Uca petiuvitütüarie 'acu. Mericüte, pepücaticuvauneni pemü'axünacü. 'Uca petimave 'acu. Pepüca'icuvauni 'uca.

²⁸ Me xüca peneüqueni, 'aixüa cani'aneni, 'axa petiuyurieme pepüca'a'erieca. 'Üimari mücaxuriqui xüca 'utiviquieni, 'aixüa cani'aneni, 'axa tiuyurieme pücayu'erieca. Mücü xeicüa, müme memüvitütüarie mecani'uximatüariecuni mexi yuvaiyarisie me'u'uva. Ne masi nepünaqui'acaqueyu xüca xeca'uximatüariecaque.

²⁹ 'Ipaü nepaine ne'ivama, tucari canaye'aximeniri. Mexicuxi, müme memüvaravitücü yü'ütama, yaxecüa müme memücavaravitücü vahepaü meque'aneneni,

³⁰ mümeta memutisuana müme memüca'utisuana vahepaü meque'aneneni, mümeta memüyutemamavie müme memüca'yutemamavie vahepaü meque'aneneni, müme memütenanetüve, müme memüca'atüiyarievave vahepaü meque'aneneni,

³¹ müme memi'usarüva 'ena cuiepa timieme, yaxecüa müme memüca'i'usarüva vahepaü meque'aneneni. 'Icü cuie que mü'ane 'epücareutere.

³² Pünesinaque xemücayu'iyaritüacü vaüca xeteha'erivatü. Que mü'ane mücareca'üya, Ti'aitamesie timiemecü niyu'iyaritüaca, que mütinaqui'asitüani Ti'aitame.

³³ Que mü'ane müreca'üya cuiepa timiemecü niyu'iyaritüaca, que mütinaqui'asitüani yü'üya.

³⁴ Hutamecü müpaü tinimaica. 'Uca mücarecacüna mücaxuriqui meta niyu'iyaritüaca Ti'aitamesie timiemecü, hesiena mieme müpasienicü yuvaiyarisie yu'iyarisieta. Que mü'ane mürecacüna niyu'iyaritüaca cuiepa timiemecü, que mütinaqui'asitüani yücüna.

³⁵ 'Ipaü netinicuxatani xemüpareviyanicü. Nexeviniamütü nepüca'utaine. 'Aixüa 'anemecü xemümasiücünicü que müreuyevese neputaine, Ti'aitamesie mieme xemü'ayumiemetetünicü xecacuhapanietüvetü.

³⁶ Me xüca 'üimari hexeiyani mücaxuriqui, 'aixüa que mücati'ane 'iyurieme xüca yu'erieca, xüca 'e'uteviniri, xüca reuyeveca müpaü mü'anenicü, que mütinaque yaquetiuyurieni. 'Aixüa caniyümücü, meque'utineneüque, 'axa mete'uyurieme mepücayu'erieca.

³⁷ Que mü'ane müseire yu'iyarisie, tixaü careuyehüatü, yünü'avetü que mütiyumate, xüca yu'iyarisie müpaü tiyumaica mi'üviyanicü caxuriquime que mü'ane hesüana mümieme, 'aixüa catiniyuriemücü.

³⁸ 'Ayumieme que mü'ane mivitütüa 'üimari mücaxuriqui hesüana mümieme, mücü 'aixüa catiniyuriemücü, que mü'ane müca'ivitütüa masi 'aixüa catiniyuriemücü.

³⁹ Caneuyeveca 'uca yücünasie mütiviyanicü mexi 'ayeyuri'uqui. Xüca cünaya 'umüni, canixünariemücü. Caniyüvemücü mütiviquienicü que mütinaque, peru Ti'aitamesie tiviy-atü xeicüa canitivitümücü.

⁴⁰ Ne que nemüticu'eriva, caniyutemaviecamücü masi xüca müpaü 'anetü yuhayeva. Müpaüta netinicu'erivani, neta Cacaüyari 'Iyarieya nepexeiya.

8

Tita tetexi memütemaviyari hepaüsita

¹ Tita cacaüyarixi memütemaviyari hepaüsita netinixetaxatüaniqueyu. 'Ipaü tetenimaica, quename tanaitü tetemate que temütecu'eriva. Peru yatetemaitü que temütecu'eriva, mücücü tecanihüsieriecuni xeicüa. Tetetacanaqui'erietü püta tecaniseiriyariecuni masi.

² Tixaütü timaiveme xüca yu'erieca, 'acuxi 'asipücatimaive que müreuyevese yamütimaicäü.

³ Masi xüca 'inaqui'erieca Cacaüyari, Cacaüyari canimaicamücü müya mü'ane.

⁴ Mericüte, 'icuai hepaüsita cacaüyarixi que memütemaviyari, müpaü tepütemate, tete pücaxuave cuiepa yuri mücacaüyari, xevitü pücaxuave cacaüyaritütü. 'Iya yuxevitü 'acaniuveni xeicüa cacaüyaritütü.

⁵ Peru sepa 'amemu'uva müme cacaüyarixi memüte'umamativa taheima cuiepa, cacaüyarixi que memüteyumüire, te'aitamete que memüteyumüire,

⁶ masi tame que temütemate, Cacaüyari caniyuxevini ta'uquiyaritütü. Naitü hesiena canayeneicani, tame hesiena mieme tecani'ayumiemetetüni. Ti'aitameta caniyuxevini Quesusi Cürisitu hücütütü. Naitü tiniunetüarieni 'iya 'inetüacu, tameta teniunexüani 'iya tasi'UNETÜACU.

⁷ Peru yunaitü 'ipaü mepücatemate. Hipatü 'acuxi mecacanivaratümaiyavaveni, meva-maive'erietü memanucuneniere. Müme quepaucua memicua'a tete mavarieya, mücü cacaüyari mecana'erivani. Müpaü metecu'erivatü mecaniyuseviximaca yu'iyarisie, memücaseseüye que memüteyumatecü.

⁸ Mericüte, ta'icuai pücatasi'aye'atüani Cacaüyarisüa. Sepa temüca'icua'a, yaxeicüa tixaü tepücateheuyehüva. Mesü, sepa temicua'a, mücü tepücapareviya.

⁹ Xequeneyucuerivayurieca, capa xeverutiquetamüracü müme memücaseseüye, xetecuatü heiserie que xemütehexeiya.

¹⁰ 'Ecü müpaü xeniu pemütimate, xüca caseüyetü masixeiyani mana peticuacame xeime cacaüyari tuquieyasie, que mütiyumate catiuvau'riyarieni miticuanicü tita mütimaviyari mücü cacaüyari.

¹¹ 'Iya mücaseseüye canitatümaiyariemücü masi, 'ecü müpaü pemütimatecü, sepa mü'a'iva, sepa Cürisitu hesiena mieme mumü.

¹² Müpaü 'axa xevayurietü yu'ivama, xevatavayatü müme que memüteyumate, 'axa xecaniyurieca Cürisitu.

¹³ 'Ayumieme xüca 'icuaicü 'utiquetamüre ne'iva, mecuxi nemüca'iticuani vai neheye-mecü, capa ne'itiquetamüracü ne'iva.

9

Nü'arütütü heiserie que mürexeiyacai

¹ Camüsü necatinenü'ave ne. Necatinü'ariecame 'acu. Quesusi necatiuxei Tati'aitüvame. Xeme xecatehüme tita mütiutixuaverixü neticumaüvacacu ne, Ti'aitamesie netiviyatü.

² Sepa hipatü nü'ariecame memücanesi'eriecaque, xeme xecanenimaica nü'ari que nemütihücü. Ne'inüari xecanihümetüni, xecümana catinimasiücünü nü'ari que nemütihücü Ti'aitamesie netiviyatü.

³ 'Ipaü nepaine ne'utaniutü nehesie mieme, neva'eiyatü müme memünesixaneta.

⁴ Camüsü, heiserie tecatehexeiya temütemiquenicü para temütecuanicü temüte'ienicü.

⁵ Heiserie tecatehexeiya ta'ütama temüvaravitücünicü ta'utüma, 'ivamarixi mehümetüme, que memüteyurie hipatü nü'arisixi, Ti'aitame 'ivamama que memütevaravitücü, Sepaxita que mütiyuriene.

⁶ Ne xeicüa Verunave xeicüa xüari müpaü tepücatepitüarie, temütehayevacü tete'ivatü.

⁷ Tamüsü, quepaicü cuya payani yuxaüta tiyupitüatü. Quepaicü haraveri muca'iteüta pücaticuani 'icuaxiyari. Quepaicü va'üviyatü muxasi, varesiyari ca'anu'ieni.

⁸ Tevipaü xeicüa que neticuxata, 'ipaü ne'utaitü. 'Inüari niuquiyari yaxeicüa caraine 'acu.

⁹ Müpaü catine'uca Muisexi 'inüarieyasie, Pepüca'isurihüani puixi quepaucua mitiquesina türicu mütihenarienicü. Puixisixi vahütü xeicüa que ticuxata Cacaüyari.

¹⁰ Masi tahesie mieme caticuxata. Tahesie mieme yemecü müpaü püraca'utüarie, meuyevesecü cuiesaname mücuiesananenicü yuri ti'erietü mexi ta'icueva, 'uvameta müti'unicü yuri ti'erietü quename 'icuaxiyari hexeyatü 'ayani.

¹¹ Tame 'iyarisie timieme tecaniuca'eni xehesüa. 'Aixüa catiyüni vaisie timieme xüca te'uca'isanani yaxetatemicuacacu.

¹² Hipame xecanivapitüaca heiserie memexeiyanicü xehepaüsita. Tame masi yemecü heiserie tecatehexeiya temütemiquienicü.

Peru sepa heiserie temexeiya mücücü, müpaü tepüca'yüa. Naime tepütenevie masi, temüca'inenacacü niuqui 'aixüa manuyüne Cürisitu hepaüsita.

¹³ Müpaü xecatemate, müme tuquita memüte'uximaya, müme tuquita mieme mepütecua'a. Müme müratimavatüre memü'ayumiemete, mavaripa mieme meteniuhapanani.

¹⁴ Ti'aitame yaxecüa tinivaruta'aitüani müme niuqui 'aixüa manuyüne memücuxata, müme memüte'ivanicü yametecuxatatü.

¹⁵ Ne xecüa nepücanevaüriya müpaü nemütiyurienenicü. Que nemütiu'utüa meta, müpaü nepüca'utaine yanemütimiquienicü. Mecuxi nemümüniqueyu masi. Xevitü yacü ne'utaineme pücanesi'ayeitüani, 'aixüa que nemüticuxata nehepaüsita.

¹⁶ Sepa niuqui 'aixüa manuyüne nemücuxata, masi mücücü nepüca'yüve 'aixüa nemüticuxatanicü nehepaüsita. Vaüriyarica masi netinicuxatani. Xüa 'ui, que nemütinemaicaqueyu, xüca niuqui 'aixüa manuyüne necacuxatanique.

¹⁷ Xüca nenevaüriyanique müpaü nemütiyurienenicü, nepüti'ivaniqueyu. Masi nepuvi-yarie hüritüaricacü, sepa nemücanevaüriyanique.

¹⁸ Querite neti'ivani 'acu. Niuqui 'aixüa manuyüne xüca necuxatani necatinecue-tatütü, mücü canine'ivaricatüni. Netinicuxatamücünü yanecatiyurienetü heiserie que nemürexeyia, niuqui 'aixüa manuyüne necuxatatü.

¹⁹ Sepa nemünenü'ave, yunaime vahesie mieme vaüriyarica neti'uximayatatu nepaneyeitüva, yumüireme masi nemüvarahapanacü.

²⁰ Huriyusixi nevacuxaxatüvatü, nepühuriyuta, nemüvarahapanacü Huriyusixi. Müme 'inüari niuquiyarisie mepüteviya, 'ayumieme vahepaü ne'aretü nepaneyeitüva nemüvarahapanacü müme 'inüari niuquiyarisie memüteviya, sepa va'inüarisie nemücativiya ne.

²¹ Nuivarite meta mücü 'inüari niuquiyari memümamave nevacuxaxatüvatü, vahepaü ne'aretü nepaneyeitüva, nemüvarahapanacü müme 'inüari niuquiyari memümamave, sepa Cacaüyari hüxie 'inüari nemücamave ne, Cürisitu 'inüarieya nehexeyatü.

²² Müme memücaseseüye nevacuxaxatüvatü, necaseüyetü nepaneyeitüva, nemüvarahapanacü müme memücaseseüye. Yunaime nevacuxaxatüvatü, naime nenaneyeitüvani xüca 'acu naimecü nevatavicueisitüani hipame.

²³ Ipaü naime yanecatiniyurieneni niuqui 'aixüa manuyünesie mieme, neta nehiesie mieme mütinaquenicü que maine niuquiyari.

²⁴ Müpaü xecatemate, müme parecu memüte'unanausa, yunaitü metanausame, xevitü xecüa heixeyatü nayeimücü 'ivaricasie mieme. Yaxeicüata xeme, xequeteneunanau-sani para xeheixeyatü xemacü necü.

²⁵ Yunaitü parecu memüte'unanausa mecateniyu'aitüaca naimecü. Müpaü meteniyurieca müme muma mütixainive memühuritüarienicü. Tame masi muma mücatixainive tecanihuritüariecuni.

²⁶ Nesietü que nemütiunanausa, 'aixüa necatinimaica que nemütimie. Que nemütinemiene, 'eca nepücacuvaxüaxime.

²⁷ Masi nevaiyari nepücuvaya. Nepünemaxiuta capa ne'utixani'erivacü ne, netivacux-axatüvame hipame.

10

Que mütivacu'imaiyacai capa tetexi mevarayexeianicü

¹ Yaxeicüa ne'ivama, neuyeveca müpaü xemütemaicaacü, tatevarima yunaitü mücü haivitüritüa quepaucua memü'uvacai, yunaitü mana haramarasie quepaucua me-manucü,

² yunaitü müme yacütütü Muisexisie meteviyatü meniuca'üyarieni haivitürisie hara-marasie.

³ Yunaitü 'axeicüa 'iyarisie mieme metenicuacaitüni,

⁴ yunaitü 'axeicüa 'iyarisie mieme meteniharecaitüni. 'Iyarisie mieme tete müvaruveiyacai, mücü nivaharitäacaitüni. Mücü tete Cürisitu canihücütücaitüni.

⁵ Sepanetü, Cacaüyari pücanaqui'acai yumüireme vahepaüsita. Macumavesie mecaniutixüriyaniri vacaxarite.

⁶ Mericüsü, mücü 'inüari caniuüyüni tahesie mieme, capa te'ihive'eriecacü tita 'axa müti'anene, müme memüteyucahive'eriecaipaü.

⁷ Yaxeicüa tetexi xevarayexeyatü xepüca'acüne, hipame müme vahepaü. Müpaü catine'uca, Teüteri meniucayaxixüani memütecuanicü memüte'ienicü, 'arique menanucu'uni memüteneitüvenicü.

⁸ Yaxeicüata, que mü'ane mücata'üya mücatacuna tepücavacumaüvani, hipatü müme que memüte'uyuri. Mevarucumayüaca, meniucuini xei tucarisie, xei teviyari heimana haica miriyari meyupaümetü müme.

⁹ Mücü meta, tepücate'i'uxitüaca Ti'aitame te'i'isipatüvetü, hipatü müme que memüte'uyuri. Me'i'isipaca, cuterixi vacü meniutatümaiarieni müme.

¹⁰ Mücü meta, xepücaniuxieca, yaxeicüa hipatü müme que memüte'uyuri. Me'uniuxiecu, ti'uname nivaruca'una müme.

¹¹ Mericüte, que memü'itüarie müme, 'inüari caniuüyüni. Yacatinaca'utüarieni que mütiüyü, temü'imaiyarienicü tame, tucari manucatüa maye'acü, taparetü 'ate'u'uvacacu tame.

¹² Ayumieme que mü'ane 'a'uveme müyu'erie, mücü queyü'üviyani capa 'acavenicü.

¹³ Teüteri que memüte'isiparie xecüa xecateni'isiparieca xeme. Cacaüyari masi yacatinicamienü que maine. Mücü pücaxepitüani xemü'isiparienicü que xemücateyüvave. Xe'isipariecacu masi canixepitüamücü que xemütevicuecacü, xepitüatü xemüyüvavenicü xete'uca'enivatü.

¹⁴ Ayumieme nenaqui'erima, xequeneyuta'una capa tetexi xevarayexeianicü.

¹⁵ Temaivavemete nemütivacuxaxatüvapaü, müpaü necatinixecuxaxatüvani xeme. Yücümana xequeneu'inüata tita nemüraine.

¹⁶ Tecüxi hepaüsita quepaucua 'aixüa temutiyuane Cacaüyari hepaüsita, mücü tecüxicü tecatetaxevi Cürisitumatü, yuxuriya que mütiutayeuri. Pa quepaucua temititara, mücü pacü tecatetaxevi Cürisitumatü, yuvaiyarisie que mütiumierie.

¹⁷ Mücü pa que mütiyuxevi, tameta tamüiretü xei vaiyari tecanihümetüni. Tanaitü 'axeicüa tenitihapanani xei payarisie mieme.

¹⁸ Mücü meta, müme 'Ixaheri nuivarieyasie memütinunuiva xequenivara'erivani. Müme mavari memütecua'a, mecateyuxevi müratimavatüre miemematü.

¹⁹ Mericüte, quesü nehainericü. Tita tete mütimaviyari tixaütü mütihücücü neraine. Tete cacaüyariyari tixaütü mütihücücü neraine.

²⁰ Masisüari 'ipaü nenaineni, tita memütemava nuivarite, cacaüyarixi 'axa memü'anene vahesie mieme mecatenimavani, que mü'ane yuri cacaüyari mücahücüsie mieme. Pücanesinaque xemüyutaxevirecü cacaüyarixi 'axa memü'anene vahamatü.

²¹ Xepüca'yüvave Ti'aitame tecüxieyasie mieme xemanu'ieni, mexi xe'enuye'e cacaüyarixi 'axa memü'anene vatecüsie mieme. Xepüca'yüvave Ti'aitame 'icuaiya xemütecuanü, mexi xetecua'a cacaüyarixi 'axa memü'anene va'icuai.

²² Me, tete'ihaxüatüani Ti'aitame. Que tetetürücavi tame, Ti'aitame tahepaü catitürücaüyecacu.

Nai xequeteneyurieca Cacaüyari visi müticuxaxasivanicü

²³ Que pemaine, heiserie tecanexeiyani nai temüteyurienicü, peru nai teteyurietü tepücapareviyani. Heiserie tecanexeiyani nai temüteyurienicü 'acu, peru nai teteyurietü tepücaseiriyarieni.

²⁴ Mecuxi yuxexuitü mepücatecuvauni yuxaüta 'aixüa memü'itüarienicü. Mequetecuvauni hipatü püta 'aixüa memü'itüarienicü.

²⁵ Naitü mütituiya quiecarí hixüapa, mücü xequetenecua, tixaü xecayu'iyaritüatü que xemüteyumate.

²⁶ Cuie Ti'aitame pinieya catinihücütüni, naitü cuiepa mütixuave catinipinieyatüni.

²⁷ Peru xevitü yuri cati'erietü xüca xe'uta'inieni xemütecuanicü quiena, xüca xeyuvaüriyani xemuhucü, nai que xemütemiquieni xequeteneuticua'i, tixaü xecayu'iyaritüatü que xemüteyumate.

²⁸ Peru xevitü xüca müpaü tixe'utahüaveque, 'Icü tete mavarieya canihücütüni, 'utaitü, mecuxi xepüca'iticuaniqueyu, xehe'erivatü que mü'ane yamütixe'utahecüatüa, xehe'erivatü que mütiyumate, capa yu'iyaritüanicü.

²⁹ Que xemüteyumate xeme, 'asinepücahaine. 'Iya püta que mütiyumate nepaine. Mericüte, peru 'aixüa que tiyüni, xüca nenenu'avetü nexani'erivani, xevitü müyu'iyaritüacü que mütiyumate.

³⁰ Xüca ne'iticuani pamüpariyusi ne'ipitüatü Cacaüyari, titayariri 'axa neticühüavarüva ne'icuatü, hepaüsitana pamüpariyusi nemipitüacü Cacaüyari.

³¹ Mericüsü, sepa xemütecua'a, sepa xemüte'ie, sepa tita xemüteyurie, nai xequeteneyurieca Cacaüyari visi müticuxaxasivanicü.

³² Xepücavati'ücamüraxüani Huriyusixi, müme memücahuriyusixi meta, müme meta memeyutixexeüriva Cacaüyarisüa miemete.

³³ Naimecü necatiniyurieneni memüpareviyanicü yunaitü. 'Aixüa nemü'itüarienicü ne, mücücü nepücaüyane. Yümüretü 'aixüa memü'itüarienicü püta necaniyüaneni, memütavicueisitüarienicü müme.

11

¹ Xenesi'üquetü xequenacüni, neta que nemüti'üque Cürisitu.

'Ucari que memüte'umucuresi

² 'Aixüa nepaine xehepaüsita xemünesiha'erivacü naimecü, yaxemütecahucü yeiyarisie que nemütixeyetüiri.

³ Peru neuyeveca müpaü xemütemaicaacü, Cürisitu yunaime 'uquisi canivamu'utüni, 'uquita 'uca canimu'uyatüni, Cacaüyari Cürisitu canimu'uyatüni.

⁴ 'Uqui xüca yutanenevieni, xüca ticuxatani, yucumu'ututü, caniyuteviyasitüaca yumu'ucü.

⁵ 'Uca püta xüca yutanenevieni, xüca ticuxatani, cayucumu'ututü, caniyuteviyasitüaca yumu'ucü. Yaxeicüa catiniyüuniqueyu xüca yumu'usie yucaxicanique.

⁶ Xüca cayucumu'utuca 'uca, mecuxi queheyucaxicani. Me 'uca xüca yuteviyani yucaxime, mu'umesetü, queyucumu'utuca masi.

⁷ Pücaheuyevese müyucumu'utucacü 'uqui, Cacaüyari 'üquisicaya mühücücü, hesiena mümasiücücü que mü'ane Cacaüyari. 'Ucasie masi canimasiücünü que mü'ane 'uqui.

⁸ Sutüapai 'uqui 'ucasie püca'ayene, 'uca 'uquisie payene püta.

⁹ Mücü meta, 'uqui püca'UNETÜARIE 'ucasie mieme, 'uca 'uquisie mieme caninetüarieni püta.

¹⁰ 'Ayumieme caneuyeveca 'uca 'inüari manuyecacü yumu'usie, cümana mümasiücünü heiserie que mürexeiya, Cacaüyari tupirisiximama vara'erivatü.

¹¹ Peru Ti'aitamesie meteviyatü que memüte'u'uva, 'uca 'apüca'uyeica 'uqui caheuyehüatü, 'uquita 'apüca'uyeica 'uca caheuyehüatü.

¹² 'Uca 'uquisie payene 'ana, peru 'uqui 'ucasie püyenuiva. Naitü masi Cacaüyarisie catinayenexüani.

¹³ Yücümana xequeneu'inüata que xemüteyumate. 'Aixüa ti'ane xüca 'uca nenevieri 'ipitüani Cacaüyari cayucumu'ututü.

¹⁴ Camü yututuyaricü müpaü xecate'üquitüarie, que mütitevive 'uqui xüca cüpateya 'etütüni,

¹⁵ 'uca püta visi que müti'ane xüca cüpateya 'etütüni. Yücüpa caniumiquieni manuyunacacü.

¹⁶ Me xüca xevitü niuquixiemücüni, müpaü quetimaica, tame tepücaheixeiya yeyari müpaü 'aneme, Cacaüyarisüa miemete memeyutixexeüriva, mümeta mücü yeyari mepücahexeiya.

Que memüte'iseviximacai Ti'aitame 'Icuaiya 'inüariyari

¹⁷ 'Ipaü que nemütixe'aitüa, nepüca'yüve 'aixüa nemutainenicü xehepaüsita, que xemüteyuyexexeüriva. 'Aixüa xepüca'itüariva yaxeteyuyexexeürivatü, 'axa xecani'itüarieca püta.

¹⁸ Mücü meri, que müraniuva, 'axeicüa quepaucua xemüyuyexexeüriva, yuhixüata xecaniyusanani. Hixüata 'arücamecü müpaü yuri nepüti'erie que müraniuva.

¹⁹ Süricü neyevaca yuxexuime vahesie xemüteviyanicü, xesata mümasiücünicü müme memühecüasie.

²⁰ 'Axeicüa quepaucua xemüyuyexexeüriva que xemütecua'a, Ti'aitame 'Icuaiya pücahücü.

²¹ Yuxexuitü xecaniyumexütüaca, yu'icuai xe'ahapatü, quepaucua xemütecua'a. Xevitü neuhacamücüni, xevitüta nitaveca.

²² Cari quite xepücatehexeiya xemütecuanicü xemüte'ienicü. Masicutaxi xetevateviyasitüa müme tixaü memücatehexeiya, xevaxani'erietü müme memüyuyexexeüriva Cacaüyarisüa miemete. Queri netixetahüave. 'Aixüa netiutaineneni xehepaüsita 'acu. 'Ipaü que xemüteyurie, 'aixüa nepüca'utaineneni xehepaüsita.

Ti'aitame 'Icuaiya que mütiu'aisie 'inüariyari

(Mateu 26:26-29; Maricuxi 14:22-25; Rucaxi 22:14-20)

²³ Que nemütixeyeturi, neta necaniyeturiyarieni Ti'aitamesüa mieme. Müpaü tiniuyüni. Mücü tücarisie quepaucua müyetuiyaniquecai, Ti'aitame Qesusi pa nanucu'üni.

²⁴ Pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, canititara pa, müpaü 'utaitü, 'Icü nevaiyari canihücütüni. Xehesie canimiemetüni. 'Ipaü xequeteneyurieca xemünesiha'erivanicü ne.

²⁵ Yaxeicüata tiniuyurieni tecüxi 'anucuhanatü mete'ucuacu, müpaü 'utaitü, 'Icü tecüxita mieme türatu mühecua canihücütüni. Nexuriyacü caniseiriyariemücü. Quepauca xemi'ieca, 'ipaü xequeteneyurieca xemünesiha'erivanicü.

²⁶ Quepaucua 'icü pa xemuticua'ani, 'icü tecüxi quepaucua xemanuye'eni, xecatenihecüatacacuni que mütiumü Ti'aitame, mexi canuave.

Que mütiyüni xüca 'iticuani Ti'aitame 'Icuaiya, 'iyarieya yaca'anecacu

²⁷ 'Ayumieme que mü'ane 'icü pa müticuani 'icü tecüxi manu'ieni, hesiena catinaquecacu 'iyarieya que müti'ane, hesiena pürahüiyani miseviximacü Ti'aitame vaiyarieya xuriyaya.

²⁸ Tevi queyu'inüatani. Müpaü tiyurienetü, 'icü pa quehecuaca, 'icü tecüxita mieme que'anuye'eni.

²⁹ Mesü, ticua'atü 'ienetü xüca heiseriemecü catimaica tita vaiyarieya müti'hücü, yuhesie rahüpatü catinicuacamücü cani'iecamücü.

³⁰ Müpaü xemüteyuriecü, 'ayumieme xeneuveraranini yumüiretü xeme, xetenicu-cuyeni, yuvaücavatü meneucusu.

³¹ Xüca tacümana teta'inüataque, tatacuri tepücapitüarieniqueyu.

³² Peru Ti'aitame quepaucua mütasita'inüata, teteni'üquitüarieca 'uximatüaricacü, capa te'anutaxüriyanicü cuiepa memütama vahamatü.

³³ 'Ayumieme ne'ivama, quepaucua xemüyuxeürie xetecuanique, xequeneyucue-vieca.

³⁴ Xüca heuhacamücünü, yuquita quetiucuanı, capa xe'u'inüasienicü xeyucuxeürieme. Hipatü müreyevese 'aixüa netiniyuriemücü quepaucua nemunuani.

12

'Iyarisie timieme que temüte'umiquiva

¹ Ne'ivama, neuyeveca 'ipaü xemütemaicacü tita 'Iyarisie mütimieme hepaüsita.

² Xeme müpaü xecatenimaica que müti'anecai quepaucua xemünuivaritetücai xEICÜA. Xecanicuhapanietüvecaitüni tetexi memücaniuvave vahesüa, que xemütecühüavarüvacai.

³ 'Ayumieme 'ipaü netinixetahecüatüaniquyeu, tevi xüca müpaü 'utayüni, Qesusi 'axa queticuxaxasivani, 'utaitü, mücü Cacaüyari 'Iyarieyasie tiviyatü püca'utaine. Mücü meta, tevi xüca müpaü 'utayüni, Qesusi catini'aitametüni, 'utaitü, 'Iyari Mütiyupatasie tiviyatü xEICÜA caniyüveni müpaü mütayüni.

⁴ Yücü tepüte'umiquiva, 'Iyari yuxevicacu.

⁵ Yücü tepüte'uhüritüariva, Ti'aitame yuxevicacu.

⁶ Yücü tepütecuyuitüariva, Cacaüyari yuxevicacu. Mücü canihücütüni que mü'ane yunaime müvacuyuitüva naimecü.

⁷ Taxexuime tahesie, 'Iyari masiücütü canayeitüarivani, 'aixüa temü'itüarienicü tanaitü.

⁸ Xevitü canipitüarieca mütaniunicü timaivemepaü, 'Iyari yatipitüacacu. Xevitüta canip-itüarieca mayeniuvenicü vaüca timaitü, mücütütü 'Iyari yuxevitü que mütipitüa.

⁹ Xevitüta canipitüarieca yuri müti'eriecacü, mücü 'Iyarisie tiviyatü. Xevitüta canip-itüarieca müvaranayexürüvanicü tecuicucate, mücü 'Iyari müyuxevisie tiviyatü.

¹⁰ Xevitüta canipitüarieca türücaüyemecü yamütiyurienenicü, xevitüta müticuxatanicü, xevitüta müva'inüatanicü 'iyarite, xüca 'aixüa me'aneneni me xüca 'axa me'aneneni. Xevitüta 'aiteüya vevietü mütaniunicü canipitüarieca, xevitüta mütihecüatanicü que müticuxaxasiva 'aiteüya veviecacu.

¹¹ Mücü 'Iyari yuxevitü canihücütüni que mü'ane müvacuyuitüva yunaime. Yücü catinivapitüaca yuxexuime, que mütiyuvaüriya.

Xei vaiyari tecanacüne tanaitü

¹² Yaxeicüa tavaiyari caniyuxevini, tamamate ta'ücate tatenite naitü timüirecacu. Naitü tavaiyarisie timieme timüirecacu müyuxevipaü vaiyari, müpaüta cani'aneni Cürisitu.

¹³ 'Iyari müyuxevi que mütatiutaxeviriyaxü, xei vaiyari tecanacüne quepaucua temuca'üyarie, sepa Huriyusixi Cüriyecusixi temühüme, sepa vaüriyarica temüte'uximaya, sepa temütanü'a. Tanaitü tecaniuhatuıyarieni, 'Iyari müyuxevi tahesie mieme mütayeuriyacü.

¹⁴ Mücü meta, ravaiyari xei mamayari xei 'ücyari pücahücü. Pümüire püta.

¹⁵ Ra'üca xüca müpaü hainenique, Ne ramama nemücahücücü, 'ayumieme ravaiyarisie nepücamieme, ravaiyarisie camiemetütü püca'ayaniquyeu, müpaü 'utayüca xEICÜA.

¹⁶ Ranaca xüca müpaü hainenique, Ne rahüxie nemücahücücü, 'ayumieme ravaiyarisie nepücamieme, ravaiyarisie camiemetütü püca'ayaniquyeu, müpaü 'utayüca xEICÜA.

¹⁷ Ravaiyari naitü xüca hüxitüanique, queti'enaniquyeu. Naitü xüca nacatüanique, queri reu'ücueniquyeu.

¹⁸ Peru hicü Cacaüyari ravaiyarisie canicayasa xexuime que mütinaque.

¹⁹ Me naitü xüca xei paüriyaritünique, queri tihücütüniyeu ravaiyari.

²⁰ Masi pümüire, peru ravaiyari caniyuxevini.

²¹ Rahüxie pücaýüve müpaü mütitahüave ramama, Nepücamasiheuyehüva, 'utaitü. Yaxe-icüata ramu'u pücaýüve müpaü mütitahüave ra'ücate, Nepücaxeheuyehüva, 'utaitü.

²² Masi tita catitürücavime temüte'erie, mücü yemecü tepeuyehüva.

²³ Tavaiyarisie timieme, tita 'aixüa cati'eneneme temüxata, mücü tecaniquemaritüaca masi. Tavaiyarisie tita visi mücatixeyarie, visi 'anenetü masi canayeitüarivani,

²⁴ tita visi mütixeyarie müpaü mücareuyevsecü. Masi Cacaüyari nitaxeviriyani tavaiyari, 'aixüa 'iyurienetü masi tita tixaü müreuyehüva,

²⁵ tavaiyari capa hixüata saninicü, masi tita tavaiyarisie mütimieme 'axeicüa mütiyü'üviyanicü naitü.

²⁶ Xei paüriyari xüca ticuyeni, naitü hamatüana tinicuyecamücü. Xei paüriyari xüca visi 'u'itüarieni, naitü hamatüana niyutemaviecamücü.

²⁷ Xemerü Cürisitu vaiyarieya xecanihümetüni. Yuxexuitü vaiyarieyasie timieme xei paüriyari xecanihümetüni, que xemüte'upitüarie.

²⁸ Müme memeyutixexeüriva, hipame canivarucayasa Cacaüyari nü'arisixi meri, 'arique texaxatamete, 'arique te'üquitamete, 'anarique müme türücaüyemecü memüteyurie, 'arique müme memütemiquiva memüvaranayexürüvanicü tecuicucate, teparevivamete meta, te'aitamete, mümeta 'aiteüya memüvevie.

²⁹ Yunaitü nü'arisixi que metehüme. Yunaitü texaxatamete que metehüme. Yunaitü te'üquitamete que metehüme. Yunaitü türücaüyemecü que meteyurie.

³⁰ Yunaitü que metemiquiva memüvaranayexürüvanicü tecuicucate. Yunaitü 'aiteüya que metevevie. Yunaitü que mete'ihecüata tita müticuxaxasiva 'aiteüya veviecacu.

³¹ Xequeneyuvaüriyani 'aixüa 'eneneme masi xemütemiquienicü. 'Acuxi huye yemecü 'aixüa mü'ane necanixetahecüatüamücü.

13

Cuini mieme que müreuyevese mütiyucanaqui'eriecacü

¹ Xüca 'aiteüya nevenienique que memüteniuvave teüteri Cacaüyari tupirisiximama yunaitü, peru xüca necatinecanaqui'eriecaque, tepüa mucuyuanepaü necanayaniqueyu, tirinari mutatiriurücapaü.

² Xüca netiumiquienique nemüticuxatanicü, xüca netimaicaque naime que müti'avie, naime meta que mütimasiücü, naimecü yuri neti'erietü xüca neyüvenique yemurite nemüvatayuitüanicü, peru xüca necatinecanaqui'eriecaque, tixaütü nepücatihücütüniyeu.

³ Xüca nepini naime netivaminique hipame, xüca neneyetuanique nevaiyari mütataiyarienicü, peru xüca necatinecanaqui'eriecaque, tixaütü nepücara'ivaqueyu.

⁴ Tiyucanaqui'erietü 'ecatineutevini caha'atü. 'Aixüa catiniuca'iyarini tiyucanaqui'erietü, pücayumexütüa hipame vahepaüsita vara'ivamütü. Tiyucanaqui'erietü pücatiyucatave'erie, püca'utahüsierie.

⁵ Yapücatiyuriene que mütiyuteviyasitüa. Pücaticuvaune tita yuhesie mütimieme xEICÜA, pücayhaxüatüa, 'axa müti'anene pücara'eriva.

⁶ Pücayutemavie yametyuriecacu hipatü que mücatiheiserie, masi tita yuri müraine hepaüsita caniyutemavieca.

⁷ Nai tininevieca, naimecü yuri catini'erieca, naimecü canita'icuevani yuri ti'erietü, naimecü catiniuca'enivani.

⁸ Que mütiyucanaqui'erie, hasuacua pücatapare. Que temütecuxata, mücü canita-parimücü. 'Aiteüya que temütevevie, mücü pücaheuyevaca. Que temütemaivave, mücüta canitaparimücü.

⁹ Xei taparie xEICÜA tecanimaica, xei taparie xEICÜA tetenicuxatani.

¹⁰ Quepaucua munuani que mü'ane tixaütü mücareuyehüva, tita xei tapariesie mütimieme catinitaparimücü.

¹¹ Quepaucua nemünunusitücai, nununsipaü netinicuxatacaitüni, nununsipaü netininemaicaitüni, nunusipaü netinicu'erivacaitüni. Quepaucua 'uqui nematüa, netiniuhayeva nunusipaü neyüanetü.

¹² Cahecüacamecü tecanineniereni hicü, que mü'ane xicüri mayeyüvisie mücanierepaü. 'Anari tahüxie teniutineniericuni püta. Xei tapariecü netinimaica hicü, 'anari püta netinitimaimücü, yaxeicüa 'iya münesimatepaü.

¹³ Mericüsü, yuri que temüte'erie, que temüteta'icueva, que temütetacanaqui'erie, mücü haicatü 'ecatineuterimücü. Que temütetacanaqui'erie, mücü masi caneuyeveca.

14

'Aiteüya que memüteveviecai

¹ Xequeneyumexüitüaca xemüteyucanaqui'eriecacü. Mücü meta, xequeneyuvaüriyani 'Iyarisie timieme xemütehexeiyanicü, peru masi yemecü xequeneyuvaüriyani xemütecuxatanicü.

² Que mü'ane 'aiteüya müvevie, mücü pücvatahüave teüteri. Nitahüave Cacaüyari püta. Tevi püca'i'enie, catinixatani tita müti'avie 'Iyari 'icuyuitüvacacu.

³ Que mü'ane mütixaxatame, mücü masi canivarutahüaveni teüteri, vaseiriyatü vatuicatü vanütüatü.

⁴ Que mü'ane 'aiteüya müvevie, mücü niyuseiriyani yuxaüta, peru que mü'ane müticuxata, mücü nivaseiriyani müme memüyuyexexeüriva.

⁵ Caneninaqueni yunaitü 'aiteüya xemüveviecü, peru pünesinaqueniequeyu masisü xüca xetecuxatanique. Que mü'ane müticuxata 'aixüa caniyüaneni, que mü'ane 'aiteüya müvevie 'aixüa cayüanecacu hepaüna, me xüca xevitü tihecüatani que mutaine xEICÜA, 'aixüa caniyüaneni, müme memüyuyexexeüriva memüseiriyarienicü.

⁶ Hicüri ne'ivama, xüca xehesüa nenuanique 'aiteüya nevevietü, tita netixepitüaniqueyu, me xüca nexetahüavenique netihécüatatü tita müti'aviesiecai, xüca ne'ayeniuvanique, xüca neticuxatanique, xüca neti'üquitanique xEICÜA mücücü tixaü nepütixepitüaniqueyu.

⁷ Tamüsü, tita mücarayeyuri caniniuveni cürautatütü canaritütü. Xüca 'aixüa catipünarieca, que timasiücüni tita müticürautasieni tita müticanarisieni.

⁸ Cuxineta xüca hüsierieca cahecüaca, quepai püyucuha'aritüani cuya.

⁹ Xemerita yaxeicüa, yunenicü xüca niuqui 'aixüa mühecüa xeca'utiniucani, que timasiücüni que xemutiyuane. 'Ecapa xEICÜA xeputiniucani.

¹⁰ Xüari teüteri vaniucü canimüireni 'ena cuiepa. Yuxexuitü yuniuquicü me'utiniütü mecani'enierieca.

¹¹ Masi xüca 'asinecatimaica que mutaine niucame, yacü xEICÜA tiriurücame necani'eriecamücü niucame, mücüta yaxeicüa canetini'eriecamücü ne.

¹² Xemeta xeyuvaüriyatü xemütehexeiyanicü tita 'Iyarisie mütimieme, xequetenecuvava cuini mieme xemüvaseiriyanicü müme memüyuyexexeüriva.

¹³ 'Ayumieme que mü'ane 'aiteüya müvevie, queyutanenevieni müyuhecüatanicü que mutaine.

¹⁴ Xüca nenetanenevieni 'aiteüya nevevietü, ne'iyaricü nepünenenevie, peru tixaü pücatiutixuxuavere que nemütinemate.

¹⁵ Qesü yüni. Ne'iyaricü nepünenenevieca, peru yanetinemaitü que nemutaine, müpaüta netinineneneviecamücü. Ne'iyaricü nenitacuicamücü, peru yanetinemaitü que nemutaine, müpaüta nenitacuicamücü.

¹⁶ Camüsü xüca 'a'iyaricü xEICÜA 'aixüa pehaineni Cacaüyari hepaüsita, 'iya vana muca 'enamate memateisie, quepaüricü müpaü paineni, Caniyuritüni niuqui, 'utaitü, quepaucua 'ecü pamüpariyusi pemütayüni. 'Asipücatimate que pemutaine.

¹⁷ 'Ecü 'aixüa 'anemecü pamüpariyusi pe'ipitüacacu Cacaüyari, 'iya püta pücaseiriyarie mücücü.

¹⁸ Ne pamüpariyusi necanipitüaca Cacaüyari, cuini mieme nemüyüvecü 'aiteüya nemüvevie, nexeha'ivatü xeme yunaime.

¹⁹ Peru xeüripa necaninevaüriyani masi 'auxüme niuquiyari nemütaniunicü yanetine-maitü que nemutaine, nemütiva'üquitüanicü hipame, sepa tamamata miriyari niuquiyari nemücataniunicü 'aiteüya nevevietü.

²⁰ Ne'ivama, türi vahepaü xepücateyumaica. 'Aixüa cani'aneni xüca türi vahepaü 'asixecatemaica tita 'axa müti'ane hepaüsita, peru xequenaye'axüa püta que xemüteyumate.

²¹ 'Inüari niuquiyarisie müpaü catine'uca, Nenivatahüavimücü 'icü teüteri, hipatü yücü memütiniuca yametevacuxaxatüvacacu. Müme vaniuiqui yücü mü'anene, vatenicü neni-tayümücü. Sepa müpaü nemütiyurieni mepücayuvaüriyani memünesi'enienicü, canaineni Ti'aitame.

²² 'Ayumieme 'aiteüya 'inüari pücahücü müme yuri memüte'erie vahesie mieme. Müme yuri memücate'erie püta vahesie mieme cani'inüaritüni. Tixaxatame niuquieya 'inüari pücahücü müme yuri memücate'erie vahesie mieme. Müme yuri memüte'erie püta vahesie mieme cani'ayumiemetüni.

²³ Hicü 'axeicüa xüca meyucuxeürieni yunaitü memüyuyexexeüriva, yunaitü 'aiteüya mevevietü, xüca mana meheutahaxüani hipatü 'enamate ya yuri memücate'erie, cari müpaü mecanitiyuacuni, quename xecayumate xeme.

²⁴ Me xüca yunaitü metecuxatani püta, xüca mana heutahani 'enametütü ya yuri cati'erietü, yunaitü menitahecüatacuni que mütiuyuri, yunaitü meni'inüatacuni.

²⁵ Tita müti'aviesiecai 'iyarieyasie masiücütü nayeimücü. Müpaü tiu'ename, 'utihüximaqueme, nenevieri canipitüamücü Cacaüyari, müpaü 'utaitü, Yuricü Cacaüyari xehesie catiniviyani.

Naitü heiseriemecü quetiuyüni

²⁶ Queteri 'aneni ne'ivama. Quepaucua xemüyucuxexeüriva, yuxexuitü masi cuicari xecanexeiyani, ya 'üquitüarica, ya xecaniha'arisieca xemütehecüatanicü tita xemüte'uxeisitüarie, ya 'aiteüya xemüvevienicü, ya xemütehecüatanicü tita müticuxaxasiva 'aiteüya veviecacu.

²⁷ Naitü masi quetiuyüni xemüseiriyarienicü. Xüca 'aiteüya vevimücünü, yuhutatü xecicüa yuhaicatü nusu, xevitü meri, xevitüta 'arique, müpaü mequeteyurieni. Xevitüta que'ihēcüatani vaniuiqui.

²⁸ Me xüca 'uca'ayecani que mü'ane mütihecüatani 'aiteüya veviecacu, niucame cayuvatü que'umaca xeüripa. Mecuxi queyutaxatüani yücümana, quetitaxatüani Cacaüyari.

²⁹ Texaxatamete yuhutatü ya yuhaicatü mequetecuxatani, hipatü meque'i'inüatani tita memüte'utiyua.

³⁰ Xüca xevitü mana 'acaitü tixaütü tiupitüarieni mütihecüatanicü, que mü'ane müticuxata quetiuhayeva.

³¹ Xecaniyüvaveni xemütecuxatanicü yuxexuitü, xevitü meri, xevitüta 'arique, memüteyü'üquitüanicü yunaitü, memütuicarienicü yunaitü.

³² Texaxatamete yu'iyari mecani'aitüaca,

³³ Cacaüyari tiyuxamuriecama mücahücücü, cayuvatü tiyupitüvame mühücücü püta.

Que memüteyurie naisarie haque Cacaüyari teüterimama memeyutixexeüriva,

³⁴ cayuvatü meque'umaca 'ucari xeüripa. Mepücapitüariva memütiniunicü. Me-quete'aitüarieca masi, yaxecüa 'inüari niuquiyarita mainepaü.

³⁵ Xüca tixaütü meteyü'üquitüacuni, yücünama mequevacu'ivaviyani yuquita. 'Aixüa püca'ane xüca 'uca 'utaniuni xeüripa.

³⁶ Mesü, xehesüa xecicüa que rayene Cacaüyari niuquieya. Xehesüa xecicüa quetinua.

³⁷ Xüca tixaxatame yu'erieca, 'Iyari hexeyame xüca yu'erieca, müpaü quetimaica, tita nemütixe'utüirie, mücü Ti'aitame 'aitüaricaya canihücütüni.

³⁸ Me tevi xüca müpaü catimaica, mücüta pücamarivani.

³⁹ 'Ayumieme ne'ivama, xequeneyumexüitüaca xemütecuxatanicü, peru xecavanenatü 'aiteüya memüvevienicü.

⁴⁰ Naitü heiseriemecü quetiuyüni, xevitü meri, xevitüta 'arique.

15

Cürisitu que müranucuquetüarie 'umierieca

¹ Ne'ivama, necanixetahecüasitüiyamücü niuqui 'aixüa manuyüne, que nemütixecuxaxatüvacai. Xecanitanaqui'erieni mücü niuqui, hesiena xeteviyatü xecaniuti'uni.

² Xüca cui xe'eyexeiyani tita nemütixecuxaxatüvacai, mücü niuquicü xecanitavicueisitüarieximeni, me yacü xeicüa xüca yuri xete'uta'erieni.

³ Ne necanixeyetuirieni tita masi müreuyevese, que nemütiyetuiriyarie neta, quename Cürisitu 'umü tame 'axa temüte'uyuricü, 'utüaricate mainepaü,

⁴ quename 'ucateuque, quename 'anucuquetüarie hairieca tucari 'aye'acu, 'utüaricate mainepaü,

⁵ quename Sepaxi 'ixei, 'arique Tamamata Heimana Yuhutatü me'ixei.

⁶ 'Arique 'auxüme sientuyari heimana yameyupaümetü mecanixeiya 'axeicüa 'ivamarixi. Yümüretü müme 'ameniu'uvani hicüque, hipatüri meneucusuri.

⁷ 'Arique Cacuvu nixeiya, 'ariqueta nü'arisixi yunaitü menixeiya.

⁸ 'Imatüriea neta necanixeiya, que mü'ane 'axa 'anetü mutinuivaxüpaü ne'anetü.

⁹ Nü'arisixi vasata necani'imatüremetüni ne, 'aixüa nepücatiucayari nehesie mütinaquenicü nü'ariecame nemütaterüvarienicü, nemüvareutaveiyaxüacaicü müme memeyutixexeüriva Cacaüyarisüa miemete.

¹⁰ Peru Cacaüyari 'aixüa mütiuca'iyaricü, 'ayumieme müpaü necani'aneni que nemü'ane. Yacü xeicüa püca'uyü, 'aixüa que mütiuca'iyaricai nehesie mieme. Ne masi cuini mieme necatini'uximayaca, müme yunaitü que memücate'uximayatavave. Peru ne nepücahücü que mü'ane müpaü mütiyuriene. Cacaüyari püta 'aixüa tiuca'iyaritä nehamatü yacatini'uximayaca.

¹¹ Mericüte, sepa ne, sepa müme, müpaü tetenihecüatani, xemeta müpaü yuri xeteniuta'erieni.

Müquite que memüte'anucu'uni

¹² Cürisitu xüca cuxaxasivani müquite vasata manucuquetüarie, que me'utiyuane xeme hipatü, quename vaniu, müquite meca'anucu'uni.

¹³ Müquite xüca meca'anucu'uni, Cürisituta püca'anucuquetüarie.

¹⁴ Mericüte, xüca Cürisitu ca'anucuquetüarieni, xüanacüa canayani tita temütehecüata, xüanacüa yuri xecateniuta'erieni.

¹⁵ Xüca müquite meca'anucu'uni, canimasiücünü que temüte'itava tameta, 'axa temütehecüatacü Cacaüyari hepaüsita, quename henucuquetüa Cürisitu te'utiyuatü, 'iya cahenucuquetüacu, xüca müpaü 'aneni.

¹⁶ Mericüsü, müquite xüca meca'anucu'uni, Cürisitu püca'anucuquetüarieveta.

¹⁷ Xüca Cürisitu ca'anucuquetüarieni, xüanacüa yuri xeteniuta'erieni, tita 'axa xemüteyuriecasisie xeteniviyani cuxi.

¹⁸ Mücü meta, müme memeucusixüa Cürisitusie meteviyatü, müme meniu-tatümaiarieniri.

¹⁹ 'Uva mexi te'ayeyuyuri, xüca yuri tete'eriecaqueyu Cürisitusie teta'icuevatü xeicüa, yunaima teüteri vasata tame masi neuyevecaqueyu temünenimayasienicü.

²⁰ Peru müpaü püca'ane. Cürisitu cananucuquetüarieniri müquite vasata, müme memeu-cusixüa vamatüari hücütütü.

²¹ Tevi que mütiuyuri, tame tenitacucuveni. Yaxeicüata xevitü tevi que mütiuyuri, mecananucu'uicuni müquite.

²² 'Aranisie meteviyatü yunaitü que memütetacucuve, müpaürta Cürisitusie meteviyatü yunaitü mecananutanieritüariecuni,

²³ yuxexuitü que mütivarunaquixü. Cürisitu vamatüaritütü cananucuqueniri. 'Ariqueta müme Cürisitusüa memümiemete mecananucu'uicuni quepaucua munuani.

²⁴ 'Arique naitü catinitaparimücü, quepaucua Cürisitu müyuyetuani que müti'aita, 'uquiyarieya müti'aitanicü Cacaüyaritütü. Yacatinietuiriemücü vaca'uname yunaitü memüte'aita, yunaitü heiserie memexeiya türücariya memexeiya.

²⁵ Caneuyeveca mücü müti'aitanicü mexi vara'iva yunaime memi'uxie.

²⁶ 'Imatürieca que mürayu'ivani, catanitaxünamücü temücatacucuvencüri.

²⁷ Naime caniucayasa 'iya mi'aitüacacü, que maine 'utüarica. Quepaucua müpaü maine, naitü caniucayasarieni 'utaitü, canahecüaca müca'ixatacü que mü'ane micayasaxü naime, Cürisitu mi'aitüacacü.

²⁸ Quepaucua mücü mi'aitüaca naime, 'anari mücüta yücümana niyuyetuamücü, 'uquiyarieya püta mi'aitüacacü, 'uquiyarieya naime mucayasaxücü nu'aya mi'aitüacacü. 'Ana Cacaüyari naitü catinayeimücü yunaime vahesie mieme.

²⁹ Mesü xüca müpaü ca'aneni, que meteyurieni müme memuca'üyarie müquite vahesie mieme. Xüca yemecü müquite meca'anucu'uitüarieni, titayari vahesie mieme mete'uca'üyarie.

³⁰ Tameta titayari tetecueriva'a tucaricü.

³¹ Tucaricü 'esivatücacu necanicumemierivani tüma. 'Ipaü nepaine 'aixüa nemu-tainecü xehepaüsita ne'ivama, que nemütinetemavie nexeha'erivatü Cürisitu Quesusi mütati'aitüvamesie nemütiviyacü.

³² Teüteri que memüteniniuqui, 'Epesusie xüca ne yeutari vahamatü tetacuitüvecaitüni, titasü nera'iva. Müquite xüca meca'anucu'uitüarieni, cümü mecuxi temütecuanie temüte'ieni, 'uxa'a temücuini.

³³ Xepücate'irüviyarieni. Vanütü 'axa 'anenemete, caniseviximamücü yeiia 'aixüa mü'ane.

³⁴ Xequenanutahütüvani heiseriemecü que müreuyevese. 'Axa xepücateyurieca. Hipatü 'asimepücatemate Cacaüyari hepaüsita. 'Ipaü nepaine nexeteviyasitüanique.

Quepaü me'anenetü mepanucu'uni

³⁵ Perusü xüari müpaü paineni xevitü, Quepaü mete'anucu'uitüarieni müquite. Que 'anecacu vavaiyari mepaye'axüani.

³⁶ Cari 'asipepücatimate müpaü pehaitü. Tita pemütiuca'e, mücü xüca ca'umüni, püca'anutanieritüarieni.

³⁷ Mücü meta, tita pemütiuca'e, tita mütitineicapaü 'aneme pepüca'uca'e. 'Imüari mümave xeicüa peniuca'eni, türicu 'imüariyari ya xeime 'imüariyari.

³⁸ Cacaüyari caniquemaritüaca que mütinaque, yücü tiquemaritüatü xexuime 'imüari que mü'anene.

³⁹ Naitü vai yaxeicüa püca'anene. Teüteri vavaiyari püxevitü, vatevama vavaiyari yücü pü'anene, quesüte vavaiyari yücü pü'anene, viquixi vavaiyari yücü pü'anene.

⁴⁰ Taheima miemete, cuiepa miemete, yunaitü yücü mecani'aneneni. Taheima mieme visi pü'anene, cuiepa mieme visi 'anenetü yücü pü'anene.

⁴¹ Tau visi cani'aneni, mesata visi pü'ane yücü 'anetü, xuravesixita visi mepü'anene yücü me'anenetü. Xuravesixi yuxexuitü visi me'anenetü yücü mecani'aneneni.

⁴² Müpaürta catiniyümücü quepaucua müquite memanucu'uitüarieni. Tita tipünirümetü mütiuca'esi, mücü catipünivetü catinanucuquetüariemücü.

⁴³ Tita 'axa ticühüavarüvatü mütiuca'esi, mücü visi 'anetü cananucuquetüariemücü. Tita catürücaüyetü mütiuca'esi, mücü türücaüyetü cananucuquetüariemücü.

⁴⁴ Vaitütü tita mütiuca'esi, mücü 'iyarisie miemetütü cananucuquetüariemücü. Xüca ravaiyari xuaveni vai xeicüa hücütütü, ravaiyari canixuavenita 'iyarisie miemetütü.

⁴⁵ Müpaü catine'uca, Mexüacame tevi, 'Arani mütitevacai, tiyumaitü 'ayeyuritü canayani. Mücü 'imatüreme 'Arani püta, 'iyari tucari tiyupitüvame canayani.

⁴⁶ Peru tevi 'iyarisie mieme pücahexeiya meri. Vai xeicüa canexeiya meri, 'arique 'iyarisie mieme canexeiya camücü.

⁴⁷ Mexüacame tevi cuiepa canimiemetücaitüni, cuiecü mutaveviya. 'Imatüreme tevi taheima püta canimiemetüni.

⁴⁸ Que mü'ane mücü cuiecü mutaveviya, müpaüta mecani'aneneni cuiepa miemete. Que mü'ane mücü taheima mümieme, müpaüta mecani'aneneni taheima miemete.

⁴⁹ Que temüte'u'uvacai mücü cuiecü mutaveviyapaü tequemaritüarietü, yaxeicüa 'atecani'u'uvacuni 'iya taheima mümiemepaü tequemaritüarietü.

⁵⁰ 'Ipaü nepaine ne'ivama, tita mütivai mütixuriya, mücü pücaüveni heixeiyatü mayanicü tita Cacaüyari müra'aita. Tita mütipünive pücaüveni heixeiyatü mayanicü tita mücatipünive.

⁵¹ Camü netinixetahecüasitüiyamücü tita müti'aviesiecai. Tanaitü tepücaheucusu, peru tanaitü tecanipasieconi

⁵² yapaucua, xei cüpiyaricü, 'imatürieca cuxineta tahüsierieyu. Canitahüsieriemücü, müquite mecananucu'uitüarietüni mecatipünivavetü, tameta tecanipasieconi.

⁵³ Caneuyeveca 'icü mütipünive menacatüni tita mücatipünive, 'icü mumüxime menacatüni tita mücatimüve peuyevese.

⁵⁴ 'Anari, quepaucua 'icü mütipünive menacatüni tita mücatipünive, quepaucua 'icü mumüxime menacatüni tita mücatimüve, 'ana canaye'amücü mücü niuqui müpaü müre'uxa, Tacucuyame caniutaxütüarieni 'a'ivarieca.

⁵⁵ Haqueva pepüra'iva, 'ecü pemütasicuicai 'acu.

Haqueva pepütasiheseni, 'ecü pemütasicuicai 'acu.

⁵⁶ 'Axa temüteyuricü tenicuseivani tecuitü. 'Inüari niuquiyari canitürücariyani tita 'axa temüteyurie.

⁵⁷ Pamüpariyusi tecanipitüaca Cacaüyari, mücü mütasipitüacü temüte'ata'ivanicü, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu tasipareviecacu.

⁵⁸ 'Ayumieme ne'ivama nemüxenaqui'erie, xeseiriyarietü xequenacüne, xepücauyuitüarinüaca. Cuini mieme xequetene'uximayaca Ti'aitamesie mieme yuheyemecü, müpaü xetemaitü, Ti'aitamesie xeteviyatü sepa xemüteyu'uxitüa, xüanacüa püca'ayani.

16

Tumini que memüte'ucuxeürie Cacaüyari teüterimama vahesie mieme

¹ Tumini hepaüsita netinixetaxatüaniquyeu, que xemüte'icuxeüriexime Cacaüyari teüterimama vahesie mieme. Que nemütivaruta'aitüa Carasiya cuieyarisie memeyutixexeüriva, xemeta yaxeicüa xequeteneyurica.

² Mexüacame tucarisie xexuime semanasie, yuxexuitü xeme xequet'iti'uta yuhesüa, xe'ixeürietü 'aixüa que xemu'itüarie, 'ana xemüca'icuxexeürivanicü quepaucua nemünuani.

³ Mana quepaucua nemeta'ani, müme memü'inüasie xemüvaranuyexeyacü, müme xapa nevahuritüame nenivaranunü'amücü, xe'imiquieri memanu'ünicü Querusaremepai.

⁴ Xüca 'aixüa 'aneni nemüyemiecü neta, müme mepünesiteütani.

Papuru que mütiuyeicaniquecai

⁵ Xehesüa necaneta'amücü Maseruniasie neheyeyame. Maseruniasie nepeuyeyanisü.

⁶ Xehesüa capüca nenehayeva yapaümexa, ya macuhaütüsie naime. 'Arique xeme xecanenananunü'acuni que nemüreyune.

⁷ Ne'ivatane'tü xeicüa nepücaheuyeimücü xehesüa. 'Enepüreuteviniqueyu masi xehesüa, xüca Ti'aitame müpaü netipitüaca.

⁸ 'Epesusie nepünehayeva 'auracacuque 'ixüarari 'atahutarieca semanasie mieme 'aye'ayuque.

⁹ Quitenie catiniuyepiyani 'amuyeyevasie nemüti'uximayacacü, yumüiretü me'uxiva'acacu.

¹⁰ Timuteu xüca henuani, xequeneyumexütüaca mücü 'aixüa 'iyaricü xehesüa muye-icanicü. Cacaüyarisie mieme catini'uximayaca nehapaü.

¹¹ 'Ayumieme xevitü püca'itave'erieca. 'Aixüa xeteyuxexeyatü xequenanunü'a nehesüa müyemiecü. Ne necanicuevieca 'ivamarixi vahamatü.

¹² Ta'iva 'Apuruxi hepaüsita nepütixetaxatüaniqueyu. Vaüriyarica necanipitüacaitüni xehesüa müyemiecü 'ivamarixi vahamatü. Hicü pücayuvaüriyacai yemecü, peru quepaucua tucari mühüca püyemie niu.

Vaürisica que müttivarunü'airiexüa

¹³ Xequenayeneniereni. 'Aixüa xequeneuti'uti yuri xete'erietü. Se'imecü xequeneyüaca. Xequenetürücavini xetürücariyarietü.

¹⁴ Nai que xemüteyurie, xeteyucanaqui'erietü yaxequetenecahuni.

¹⁵ Ne'ivama, 'ipaü netinixevavirieca. Xeme xecanivamaica 'Esitepanaxi quie quiecatari. 'Acaiya cuieyarisie nivesicayari mecanihümetüni. 'Ayumiemete mecanayuyeitüani memüvaparevienicü Cacaüyari teüterimama.

¹⁶ Xequeniva'enieca müya memü'anene, yunaime meta müya memüteparevie memüte'uximaya.

¹⁷ Necaninetemavieca 'Esitepanaxi Purutunatumatü 'Acahicumatü memü'axüacü yunaitü. Xehesie mieme mepünesitemavieritüa, sepa xemüca'yüvavecai yunaitü xemahunicü.

¹⁸ Mecaneniu'uxipitüani ne'iyarisie, xe'iyarisie mecanixe'u'uxipitüanita. 'Ayumieme xequenivamateni müme müya memü'anene.

¹⁹ 'Asiyatari memeyutixexeüriva mecanixevaüritüaca. 'Aqaira Pürisiramatü, müme vaquita memüyuyexexeüriva vahamatü, yunaitü menixevaüritüaca vaücava, Ti'aitamesie meteviyatü.

²⁰ 'Ivamarixi yunaitü menixevaüritüaca. Xequeneyuvaüritüaca xemeta xeyuviyatü que xemütepasie.

²¹ Nemamacü neti'utüatü nenixevaüritüaca ne Papuru.

²² Xüca xevitü ca'inaqui'erieca Ti'aitame, 'axa que'u'itüarieni. Hepürayusixi que memüteniniuqui, Marana Ta, me'utiyuatü, taniuquicü nepaine, Quenaye'a Ti'aitame.

²³ Ti'aitame Qesusi xüca 'aixüa tiuca'iyarini xehesie mieme.

²⁴ Yunaime necanixenaqui'erieca, Cürisitu Qesusisie netiviyatü.

CURINITUTARI

Hutarieca Mieme Xapayari Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaürisica

¹ Ne Papuru necanixevaüritüaca. Cürisitu Quesusi nü'ari pünesi'ayeitüa, caneneyenü'ani müpaü mütinaquecū Cacaüyari. Ta'iva Timuteumatü tenixevaüritüaca Curinitusie xemütama xemüyutixexeüriva, Cacaüyari teüterimama xemühüme. Yunaitü xemupasie hesiena mieme naisarie 'erisitaruyarisie xemütama 'Acaiyasie tenixevaüritüaca.

² Cacaüyari müta'uquiyari Ti'aitame Quesusi Cürisitumatü, xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca xemüca'uximatüariecacü yu'iyarisie.

Papuru que müti'uximatüariecai

³ Que mü'ane Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu mücacaüyarieya mü'uquiyarieya, mücū hepaüsita 'aixüa queticuxaxasivani. Mücū ta'uquiyaritütü catiniyucananimayaca, Cacaüyaritütü naimecū catiniyuparevieca.

⁴ Mücū taheyemecū cataniparevieca te'uximatüariecacu, tameta temüyüvavenicū naimecū temüvapareviecacü hipame sepa que memüte'uximatüarie, Cacaüyari mütatipareviepaü tame.

⁵ Tame yemecū que temütecuine Cürisitu mütiucuini xüpaü, müpaüta yemecū tecatenipareviyaca mücū yatatipitüacacu Cürisitu.

⁶ Sepa temü'uximatüarie, mücūcū xecanipareviyacuni xeme, xenitavicueisitüariecuni que temüyüa. Me sepa temüpareviya, mücūcū xecanipareviyacuni xemeta quepaucua xemüte'uca'eniva xete'ucacucui netü que temüte'ucacucui tame.

⁷ Yuri que temüte'erie xehapaüsita, tepütürücariyari. Müpaü tepütamate, xeme tahamatü que temütetaxevi yaxecüa tete'ucacucui netü, müpaüta xeme tame tecanitaxevicacuni tanaitü tepareviyatü.

⁸ Ta'ivama peuyevese müpaü xemütemaicaacü, cui tepe'uximatüariecai 'Asiya cuieyarisie te'u'uvatü. Cuini mieme püthetecai yemecū, tepüca'iquemacai. 'Asitepücatemaicai xüca tetavicueniquecaitüni ya temütecuiniquecai.

⁹ 'Asita ta'iyarisie müpaü tepütetacühüavecai, tepücuiniquecai. Peru müpaü tiniuyüni tahesie yuri temücate'eriecacü, Cacaüyarisie püta, que mü'ane müquite müvaranucu'uitüvasie, mücüsie yuri temüte'eriecacü puyü.

¹⁰ Mücū cataniutavicueisitüani capa müpaü tete'ucuinicü. 'Uxa'atüni varie pütasitavicueisitüanita, que mü'anesie yuri temüte'erie. Tavarita catanitavicueisitüamücü,

¹¹ xeme xetasipareviecacu xe'ivavirietü Cacaüyari tahesie mieme. Müpaü xeteyurieyu, yumüiretü pamüpariyusi mecanipitüacacuni tahepaüsita, yametemaitü que temütemique yumüiretü memüyunenevicü.

Titayari Curinitusie pücahetüa Papuru

¹² 'Aixüa temutiuyanenicü müpaü tepaitüca tahepaüsita, ta'iyarisie 'aixüa tepütetamate que temüyüa 'ena cuiepa. Müpaü tepütamate, Cacaüyarisie mieme tepasietü tepüyüa, 'aixüa tetehecüasietü tepüyüa Cacaüyari que mütatipitüa. Teüteri vahepaü que memütemaivave tepüca'yüa, masi Cacaüyari yatatipitüacacu 'aixüa que mütiuca'iyari, müpaü püta tecaniyüca cuiepa memütama vahesüa, xehesüa yemecū müpaü tepüyüa.

¹³ Taxapa que müti'eniüriücü xecüa, que xemütatamate, müpaü xecüa te'utiyaütü tepütexexetüirie. Siqueresü xepütasihetima peru 'esiva xecüa,

¹⁴ 'aixüa püyüni queyu xüca naimecū püta xetasihetimanique, müpaü xetemaitü, mücū tucarisie quepaucua munuani Tati'aitüvame Quesusi, 'ana xepüyüvaveni 'aixüa xemutiuyanenicü xetasiha'erivatü, yaxecüa 'aixüa temutiuyanenipaü tame texeha'erivatü.

¹⁵ Müpaü yuri nemüti'eriecaicü xehepaüsita, 'ayumieme müpaü nepütinemaicai, hutacüa xehesüa nepunuaniquecai xaüsie necaheta'aveme meri, tixaütü nemütixeminicü.

¹⁶ Xehesüa neheta'ame Maseruniya cuieyarisie nepüyemiecai, tavori Maseruniya neheyeyame xehesüa nepunuaniquecai xemünesi'anunü'anicü Cureya cuieyarisiepai.

¹⁷ Que xetecu'eriva, müpaü netinemaitü yacü xeicüa netinepatacai. Teüteri vahepaü neyüanetü netinematetü, Hü ne'utaitü, que netinepata Tixaü ne'utaitü.

¹⁸ Yapüticamie Cacaüyari que maine. Yaxeicüa tame que temütexetahüave, taniuqui pücahuta, püyuxevi. Xüca müpaü reuyeveca Hü temutiyuanenicü, Tixaü tepüca'utiyuane, ya Tixaü xüca reuyeveca temutiyuanenicü, Hü tepüca'utiyuane.

¹⁹ Cacaüyari nu'aya Cürisitu Qesusitütü xehesüa canicuxaxasivacaitüni tetecuxatacacu ne Sirivanu Timuteu. Niuqui mücü hepaüsita manuyüne pücahuta, püyuxevi müpaü 'anetü mühücücü Cürisitu.

²⁰ Nai que mutayü Cacaüyari quename tiyurieni, mücüta niuqui pücahuta, püyuxevi Cürisitu meye'atüacü. 'Ayumieme quepaucua 'aixüa temutiyuane Cacaüyari hepaüsita, tepüyüvave müpaü temutiyuanenicü, Müpaü cani'aneni, te'utiyuatü, Cürisitu müpaü mütiyuricü.

²¹ Mücü Cacaüyaritütü canihücütüni que mü'ane mütasiseiriya xeme tame Cürisitusie temüteviyanicü. Mücü heiserie pütasi'upitüa,

²² yuhesie mieme pütasi'u'inüaritüa, ta'iyarisie yu'iyari pütasi'upitüa 'inüaritüme mümasiücünicü tita tahesie mütinacue.

²³ Ne nepitahüave Cacaüyari netucari münesinavairienicü xüca neti'itavani que ne-maine. Nepacunua 'axa nemücaxeretahüavecü. 'Ayumieme Curinitu nepücahetüa tavori.

²⁴ Müpaü tepücahaitüca tetexe'aitüacutü yuri que xemüte'erie. 'Aixüa xecaneuti'uni yuri xete'erietü. Masi müpaü tepaitüca xehamatü tete'uximayatü xemüyutemamaviecacü.

2

¹ Müpaü nepütinemaicai 'ana, 'aixüa pücayüuniqueyu xüca tavori nenuanique xehesüa nexehieveritüatü, netinecühüavetü.

² Xüca nexehieveritüacacue xeme, quepaicü pünesitemavieritüaniqueyu ne. Nexehieveritüacacu que xenetetemavieritüaniqueyu.

³ 'Ayumieme xapa müpaü nepütü'utüa, capa nenuayu menesi'uheieveritüanicü müme meuyevese masi memünesitatemavieritüanicü püta. 'Ipaü yuri nepütü'erie yunaime xehepaüsita, xüca nenetemavieca ne xemeta xepüyutemamavieca yunaitü.

⁴ Cui ne'uximatüarietü 'ana, nesaipünarietü ne'iyarisie müpaü netinixe'u'utüirieni vaüca ne'utasuatü. Peru xemüheieveritüariecacü yanepücatü'utüa, masi müpaü xemütemaiaicü vaüca que nemütixenaqui'erie yanepütü'utüa.

Papuru que müreiyehüviri tevi 'axa mütiyurienecai

⁵ Xevitü que mütiyurienecai pücanesi'uheieveritüa ne, masi neca'anuhaitüamütü nepaine siquere 'esiva püxehieveritüa xeme yunaime.

⁶ Mücüsie catiniunaque que xemüte'itatacuritüacai xe'uyu'enieca.

⁷ 'Ayumieme xepüyüvave masi xemüteheiyehüvirienicü hicü, xepüyüvave xemünütüanicü mücü tevi, capa 'utaxütüarienicü yuheieverietü 'anayuhayevamecü.

⁸ 'Ayumieme vaüriyarica necanixepitüaca xemihēcüasitüiyanicü que xemüte'inaqui'erie.

⁹ 'Ayumieme müpaü nepütixe'u'utüirie, yanemütimaiaicü nexeh'inüatame xüca naime hepaüsita yaxetecahuni.

¹⁰ Que mü'ane xemüteheuyehüviri, neta yaxeicüa nepüreiyehüviri. Que nemüreiyehüviri, sepa hesiena nemücatihüpacai ne, nexeha'erivatü yanepüreiyehüviri Cürisitu nesixeiyacacu,

¹¹ capa Cauyumarie tasicuamanacü. 'Aixüa tepütemate que mütiyuruva 'iya.

Que mütiyu'iyaritüacai Papuru, Türuhasisie 'uyeicatü

¹² Mericüsü, Türuhasi necaninuani niuqui 'aixüa manuyüne Cürisitu hepaüsita para nemüticuxatanicü, peru quitenie sepa müreyepiyacai nehesie mieme Ti'aitamesie que nemütiviya nemüticuxatanicü,

¹³ nepüca'uxipiecai ne'iyarisie, nemücaheitaxeiyavecaicü ne'iva Titu. Nevarutateutüaca masi necaneyeyani Maseruniya cuieyarisiepai.

Que mütatihecüatüa Cürisitusie teteviyacacu

¹⁴ Masi Cacaüyari pamüpariyusi quepitüarieca. Mücü yuheyemecü pütasihecüatüa Cürisitusie que temüteviya, teüteri vahüxie tasicuvitünetü yu'utüma. Tacümana naisarie müpaü catinihecüatani visi que mü'itüarie Cürisitu xüca maica.

¹⁵ Tame 'inüari tecanihümetüni 'üca visi mu'üapaü Cacaüyari que mütatixeiya, temi'eritüacü Cürisitu que müti'ane. Mümeta memütavicueisitüariexime que memütatexeiya, memücuixime meta que memütatexeiya tecani'inüaritüni.

¹⁶ Memücuixime vacü tepumüqui'üa temüva'eritüacü que memütecuini, peru müme memütavicueisitüariexime vacü tepütucari'üa temüva'eritüacü que memüte'ayeyuyurini. Mericüte, quepaicü piquema 'icü naime.

¹⁷ Tame yumüireme vahepaü tepüca'anene. Harerusixi vahepaü tepücatetacuamana Cacaüyari niuquieya tecuxatatü. Masi 'aixüa tetehecüasietü, Cacaüyari que mütareyenü'a, Cacaüyari tasixeyiacacu teyüatü, Cürisitusie teteviyatü müpaü tetenicuxatani.

3

Que temüte'uhürütüarie türatu mühecua hepaüsita

¹ Müpaü te'utiyuatü tavarı tete'isutüa para temühecüacacü xemütasimaicacü 'acu. Hipame vahepaü que teteheiyehüva xapa mütasihecüatüacacü temümarivanicü, yax-emüte'u'utüyarienicü yaxemüteti'utüanicü nusu.

² Xeme taxapa xecanihümetüni ta'iyarisie müre'uxa. Yunaitü teüteri mepüyüvave memititerüvanicü müpaü memütetimanicü mexexeiyatü.

³ Xecanimasiücünü xeme Cürisitu xapaya xehümetütü yatetehürütüariecacu tame. Mücü xapa tauxicü püca'utüarie, Cacaüyari mayeyuri 'iyarieyacü püta pü'utüarie. Tetiesie pücare'uxa, vaisie püta teüteri va'iyarisie püre'uxa.

⁴ Cürisitu yatatipitüacacu, müpaü tetetamaitü, yuri teteni'erieca Cacaüyarisie.

⁵ Müpaü te'utiyuatü 'asitepücahaitüca quename tacümana tixaütü teyüvave, tacümana tixaütü temüte'usutüa tepücatecu'eriva. Masi que temüteyüvave, Cacaüyari yatatipitüacacu tepüyüvave.

⁶ Mücüri que mütatiupitüa, pütasi'uhürütüa türatu hecuame hepaüsita. Peru 'utüarica hepaüsita xEICÜA pücatasi'uhürütüa, masi 'iyarisie mieme hepaüsita püta pütasi'uhürütüa. 'Utüarica hexeiyatü xEICÜA canimümücü, peru yu'iyarisie heixeiyatü tucari canip-itüariecamücü.

⁷ Mücü türatu cümana mümünü visi 'anetü ninuani tetesie müre'uxacai Muisexi que mütiuhürütüarie. 'Ixaherisixi teüteriyari mepüca'yüvavecai memi'ixüarienicü Muisexi hÜXIEYA, visi mayexavatücaicü sepa mayeyeiximecai.

⁸ Mericüte, masi vaücava visi cati'aneni türatu 'iyarisie mümieme xüca hepaüsitana hürütüarieca.

⁹ Xüca visi 'uyüni yatihürütüariecacu türatu hepaüsita cümana teüteri memütixani'eriva, masi vaücavamecü 'anayuhayevamecü visi pütüyüni yatihürütüariecacu türatu hepaüsita cümana heiserie memüpütüarieca.

¹⁰ Mücü meta, tita visi müti'anecai visi pücatiyuxexeiya hicü, 'iya püta cuini mieme visi 'anetü me'ivacü.

¹¹ Tita mayeiximecai visi pü'anecai, peru masi vaücava visi cani'aneni tita mücatixüve.

¹² Müpaü yuri temüte'eriecü, 'ayumieme cui tetayetuatü tepütecuxata.

¹³ Muisexipaü tepücaüa, 'ixuriquicü que müreyucunacai 'Ixaherisixi teüteriyari yuheyemecü memüca'ixeyacü, que mürayeyeximecai.

¹⁴ Mücü teüteri me'u'itutupetü menacüne que memüteyu'iyaritüacai. Hicüque yaxecüa mücücü 'ixuriquicü heuyucunatü caniyuhayeva quepaucua mütiterüvarüva Türatu Meripai Mieme xapayari. Pücaheucuyepiva, Cürisitusie tıviyacacu xecüa püca'unarüva.

¹⁵ Masi hicüque Muisexi xapaya titerüvarüvacacu, mücü 'ixuriqui heuyucunatü canacavüre va'iyarisie.

¹⁶ Peru que maine, Quepaucua ta'aurie mave 'itahüaveque Ti'aitame, 'ana heucunatü caninavaiyariemücü, 'anuyütü, müpaü pü'ane.

¹⁷ Mericüsü Ti'aitame haitü 'iyari canixatani. Haque Ti'aitame 'iyarieya meyeica, tevi caniyünü'aca mana.

¹⁸ Tame tanaitü tahüxie caheucunacacu tepihecüata Ti'aitame visi que müti'ane, sepa yüxaüyemecü, xicürisie que mütihecüata tevi. 'Ayumieme tepücupasiva, visi te'ananetü tepacünirüme, hepaüna te'ananetü tetetaxexeyatü tete'acünirüme. Ti'aitame 'iyaritütü müpaü catiniyurieneni.

4

¹ 'Ayumieme müpaü tetehüritüarietü tepücavaüripie, masi que temütenenimayasio tepüyüa.

² Peuyevese hipatü memüyuteteviyanicü 'avie que memüteyurie, peru tame tecateniutixani'erieni mücü naimie. 'Atepüca'u'uva teteta'irüviyatü, ha tepüca'inüitüa Cacaüyari niuqueiya, que mütivaüyacü püta tetecuxatatü. Masiücüme tepeyeitüa tita yuri müraïne, Cacaüyari tasixeyyacacu tepütahecüata, yunaitü teüteri yu'iyarisie müpaü memütemaıacacü quename yuri.

³ Taniuqui 'aixüa manuyüne sepa meucuname, memütümaiariexime que memüte'i'enie xecüa caneucunaca.

⁴ Hicü miemete vacacaüyari canıvacüpirıyaxüani müme yuri memücate'erie que memüteyumate yu'iyarisie, capa hecüariya me'uxeıyacü, niuqui 'aixüa manuyüne Cürisitu que mütimarive manuyüne que mütiavecüarivıyaqueyu. Mücü Cürisitu Cacaüyari canı'inüarıeyatüni, hepaüna pütıyuxexeyıa.

⁵ Mücü meta, tame tepücatecuxata tahepaüsita, masi müpaü püta tepütecuxata, quename Cürisitu Qesusi ti'aitame hücü te'utıyuatü, quename tame xeparevivamete tehüme Cürisitusüa temümiemetecü te'utıyuatü.

⁶ Que mü'ane Cacaüyaritütü müpaü mutayü, Hecüariya yüvipa que'uneni, 'utaitü, mücütütü catanihecüariyani ta'iyarisie. 'Ayumieme yatete'imaitü Cacaüyari que mütimarive, Cürisitusie que mütimasiücü, tecanihecüarivıyariıca.

Que temüte'ayeyuyuri yuri tete'erietü

⁷ 'İcü naitü cui püraye'axe, peru haxuta tecaneıxeyıani xecüa 'icü türücariya, mümasiücünicü Cacaüyarisüa mümiemecü, tahesüa mücamiemecü.

⁸ Sepa naimecü temü'uximatüarie, tepücaha'ıvarie. Sepa 'asitemücatemate que temüteyurieni, tepücavaüripie.

⁹ Sepa temeutaveıyariıxüa, tepücacu'eirıva. Sepa tematıxüriya, tepüca'utümaiariı.

¹⁰ Taheyemecü tepücuıxime tavaiyarisie, Qesusi que mütiümü. 'Ayumieme tucari canımasiücünı tavaiyarisie, Qesusi que mürayeyuri canımasiücünı.

¹¹ Tame temayeyuyuri taheyemecü tenıyetuiyani temücuınicü Qesusisüa temümiemetecü, mümasiücünicü tavaiyarisie que mürayeyuri Qesusi, sepa temücuıxime.

¹² 'Ayumieme tecuıximetü tecanıyüaca, xemesü xe'ayeyuyuritü xepüyüa.

¹³ Que müre'uxa, Yuri nepütiuta'erie, 'ayumieme neputaniu 'anuyütü, tameta yaxecüa tepüte'u'iyari. Yuri tepüte'erie, 'ayumieme tepütiniuca

¹⁴ müpaü tetemaitü, que mü'ane menucuquetüa Ti'aitame Quesusi, mücü catananucu'uitüamücü tameta Qesusipaü, xehamame meta catanaye'atüamücü yuhesüa.

¹⁵ Müpaü naitü catiniyümücü xehesie mieme. 'Ayumieme mücü yeme 'aixüa tiuca'iyaritü yumüireme vahesie mieme, pamüpariyusi canipitüariecamücü. Mücü Cacaüyari visi que müti'ane canicuxaxasivamücü.

¹⁶ 'Ayumieme tepücavaüripie. Sepa herie temütipünirüme, tateüta tecanihecuariyarieca tucaricü.

¹⁷ Pücahahete, que temüte'uximatüarie hicü, 'epücareutere. Peru yatete'uximatüarieme, taheyemecü cui visi 'anemecü tepü'icatüarieca mücaxüvecü.

¹⁸ Peru tepüca'icuvautüve tita temütexeiya, tita temücatexeiavave püta tecanicu-vautüveni. Tita temütexeiya 'apücatiterive, tita temücatexeiavave püta yuheyemecü 'apütiterive.

5

¹ Müpaü tecatenimaica, xüca ca'unarieni 'icü xamaru haque temayetei 'ena cuiepa, qui tecanexeiyani Cacaüyari mütasipitüa mamacü mücaveviya yuheyemecü 'amuve muyuavisie.

² Mücü meta, müpaü te'enenetü teniu'aivani te'itücutü haque temayetenü taheima mieme.

³ Müpaü tete'itüme yemecü tepücamamaveni.

⁴ 'Icü xamarutüa te'ayetetü teniu'aivani tesaipünetü. Tasüari tecaheutaquemaripicutü, masi tepeitücuni, tita mürayeyuri yuhesie mixeviriyanicü tita mütimüxime.

⁵ Mericüte, Cacaüyari canihücütüni que mü'ane müta'utivevie müpaü mütiyünicü. Mücüta yu'iyari cataniupitüani 'inüaritüme mümasiücünicü tita tahesie müтинаque.

⁶ 'Ayumieme ta'iyari tepucayesa taheyemecü. Müpaü tepütemate, mexi tavaiyarisie te'u'ua, Ti'aitamesüa tepüca'u'ua.

⁷ Yuri tete'erietü tecaniu'uvani, te'ixeiyaü tepüca'u'ua.

⁸ 'Ayumieme ta'iyari tepucayesa, tepütavaüriya masi temicu'eirienicü tavaiyari, Ti'aitamesüa püta teme'uvanicü.

⁹ 'Ayumiemeta tecanitamexütüaca teminaqui'aritüanicü sepa 'u'ua temu'u'ua sepa hesüana temu'u'ua.

¹⁰ Caneuyevecani tanaitü temasiücütü temayeitüarienicü Cürisitu 'uvenieya hüxie haque mütatücu'ivaviya, taxexütü temüte'apiniyarienicü 'aixüa que temüte'uyuri'axa que temüte'uyuri, tavaiyarisie te'u'uvatü que temüte'uyuri.

Que temütehüritüarie, temütecuxatanicü, teüteri Cacaüyarimatü 'aixüa memüteyuxeianicü

¹¹ 'Ayumieme müpaü tetemaitü, müpaü que müreuyevese müreiyehüvirienicü Ti'aitame, yuri teteniva'eritüaca teüteri. Tecanimasiücünü Cacaüyari que mütatixeiya. Yuri tepüte'erie quename temasiücü xemeta que xemütatexeiya, que xemüteyumate yu'iyarisie.

¹² Müpaü te'utiyuatü tavari tepüca'isutüa tetahecüatatü xemütasimaicacü. Masi müpaü te'utiyuatü tecanixepitüaca 'aixüa xemutiyuanenicü xetasiha'erivatü, niuqui xemex-eiyanicü cümana xemüvata'eiyacü müme herie mieme xEICÜA meha'erivatü 'aixüa memutiyuane yuhepaüsita, 'iyarisie mieme memücaha'eriva 'aixüa me'utiyuatü yuhepaüsita.

¹³ Sepa 'asitemücatemate, Cacaüyarisie mieme teniyüaca. Me sepa temütemaivave, xehesie mieme tepüyüa.

¹⁴ Cürisitu mütasinaqui'eriecü, 'ayumieme tinaquemecü tepüyüa, tepüca'yüvave yücü temüteyuriecacü. Müpaü masi tepütehetima, xevitü yunaime vahesie mieme caniumüni, 'ayumieme yunaitü mepucui.

¹⁵ Mücü meta, yunaime vahesie mieme pumü, müme memayeyuyuri yuhesie mieme memüca'ayeyuyurinicüri, que mü'ane vahesie mieme mumü manucuquetüarie, mücüsie memiemetetütü püta memüyüacacü.

¹⁶ 'Ayumieme hicü xeime tepücamate teüteri que memüte'imate. Sepa temimaicai Cürisitu teüteri que memütehe'eriva, hicü müpaü tetehe'erivatü tepüca'imate.

¹⁷ 'Ayumieme xüca Cürisitusie tiviyani, yücü 'anetü tiniunetüarieni. Tita meripai mütimieme cananucayune. Camü, naitü yücü 'anetü nayani.

¹⁸ 'Icü naime Cacaüyari catiniusutüani. Mücü pütasi'upitüa 'aixüa temütetaxeiyanicü hamatüana, Cürisitu müpaü mütiuyuricü. Cataniuhüritüani temütecuxatanicü, hipatüta hamatüana 'aixüa memüteyuxeiyanicü,

¹⁹ müpaü te'utiyuatü, Cacaüyari Cürisitusie tiviyatü müpaü pütivapitüa cuiepa memütama hamatüana 'aixüa memüteyuxeiyanicü, vahesie pücatihüpa 'axa memüte'uyuricü, masi pütasi'uyetui mücü niuqui 'aixüa que temütetaxeiya hamatüana manuyüne, te'utiyuatü.

²⁰ 'Ayumieme Cürisitu nü'arimama tecanihümetüni, hesiena mieme tecaniutiniucani, müpaü tetemaitü, Cacaüyari canixetuicani müpaü te'utiyuanecacu, Cürisitusie mieme te'utiniutü vaüriyarica tecanixepitüaca, Cacaüyariatü 'aixüa xemüteyuxeiyanicü.

²¹ Que mü'ane 'axa mücatiyurievecai Cacaüyari müpaü piyuri 'axa tiyuruvamepaü mü'itüarienicü tahesie mieme, tame hesiena teteviyatü heiserie temexeiyanicü Cacaüyari heiserie que mütiyupitüva.

6

¹ Mücü meta, hamatüana müpaü tete'uximayatü, vaüriyarica tecanixepitüaca xeme, xe'itanaqui'erieme tita Cacaüyari mütixemicua 'aixüa tiuca'iyaritü, xüanacüa xemüca'itanaqui'erienicü.

² Müpaü paine,

Tucari 'aixüa mü'anesie

Nemaniu'enieni,

Tucari 'aye'acu

Xemütavicueisitüarienicü

Nemaniuparevieni.

Camü hicü tucari 'aixüa mü'ane canihücütüni, camü hicü tucari canaye'ani xemütavicueisitüarienicü.

³ Ni xeime tepüca'ucununuitüva tixaütü hepaüsita, 'icü hüritüarica capa 'useviximariecacü que temütehüritüarie.

⁴ Masi Cacaüyari teparevivamete tehümetütü naimecü tepütahecüata. Vaüca tepüte'uca'eniva te'uximatüarietü, teteheuyehüatü, tetatexietüvetü,

⁵ tecuveivatü, te'anutaxürivatü, teüteri meyuxamurietüvecacu, tete'uximayatü, tucari tecahütü cusicü 'icuaicü.

⁶ Tepü'itiya, tepütemate tita müreuyevese, müixa tepüvanevie hipame, 'aixüa tepüte'u'iyari, 'Iyari Mütiyupata tepexeiya, yacü tepücatetacanaqui'erie,

⁷ yuri tepütecuxata, Cacaüyari türücariyaya tepexeiya, heiserie temupitüarietü cuya tepüaya tepupitüarie naisata mieme cümana temütacuitüveni.

⁸ Visi tetexeyarietü 'axa tetexeyarietü yaxeicüa tepüyüa, 'axa tetecuxaxasivatü 'aixüa tetecuxaxasivatü yaxeicüa tepüyüa. 'Irümaritü tepüxasiva peru yuri tepütecuxata,

⁹ quename tecamariva meputiyuane peru yunaitü mepütasimate, quename tecuixime meputiyuane peru camü tepayeyuyuri, quename tetatacuritüariexime meputiyuane peru tepücacui'iva,

¹⁰ tepütaheiveri peru taheyemecü tepütatemamavi, tepüpuvüresixi peru xicusixi tepüvarayeitüva yumüireme, tixaütü tepücatehexeiya peru naitü pütitapini.

11 'Aixüa 'iyaricü tepütexecuxaxatüva Curinitutari, yeme ta'iyari 'apüneüna que temütexenaqui'erie.

12 Que temütexexeiya, ta'iyari pücasaipüne, xeme püta xepüyusaipüna yu'iyarisie.

13 Mericüte, netüriyama que nemütivacühüaveniqueyu, müpaü nepütixetahüave, yaxeicüa xequeteneuyuri que temüxeyurie, xe'iyari 'amütanerecü.

Cacaüyari mayeyuri tuquieya que temütehüme

14 Yuri memücate'erie vahamatü xepücauyuxeviriyani. Titari rexeiya tita mütiheiserie tita 'aisica mütitisanamatü. Que tiyuxevini hecüariyamatü yüriya.

15 Que meteyu'enie Cürisitu xeime cacaüyari 'axa mü'anematü. Tita tinaque tevi yuri müti'eriesie 'axeicüa yuri mücati'eriesie.

16 Cacaüyari tuquitana que metenaque tetexi cacaüyarixi. Pücaüyvesietü. Tame Cacaüyari mayeyuri tuquieya tecanihümetüni, que mutayü Cacaüyari,

Vahesüa neniucaimücü

Vasata neniuyeicamücü

Vacacaüyari nepühücütüni,

Müme neteüterima mepühümetüni.

17 'Ayumieme müpaü paine,

Vasata xequenayecüneca,

Xequeneyupata

Canaineni Ti'aitame,

Xepüca'imayüani

Tita mücati'itiya.

Xüca müpaü xeteyurieca

Neri nenixetanaqui'erimücü

18 Xe'uquiyari necanayeimücü,

Xeme nenivema

'Uquisi 'ucari

Xecanacünicuni

Canaineni Ti'aitame

Nai mütürücaüye.

7

1 Mericüte nenaqui'erima, müpaü temüte'utahüavariecü quename müpaü tiyurieni, tepüta'itieca naime mütiyusevixima tavaiyarisie ta'iyarisie. Tepaye'axüaximeni tepasietü Cacaüyarisie mieme, teteheiyehüvirietü.

Papuru que mütiyutemaviecai, Curinitutari mete'uhayevacu que memüteyuriecai

2 Yu'iyari 'axequeneutaneriyaxemütasinaqui'eriecacü. Ni xeime 'axa tepüca'uyuri, tixaü tepücate'inavairi xeime, tepüca'icuanaxü ni xeime.

3 Müpaü que nemaine, xehesie nemütiuhüpanicü 'asinepücahaine. Meripai müpaü nepütixecühüavecai quename ta'iyarisie texeha'eriva, quename 'axeicüa tetaxevi sepa temücuini sepa temayeyuyurini.

4 Müiremecü nepücan'eiyaritüa xehepaüsita, cui 'aixüa nepüticuxata xehepaüsita. Sepa naimecü temü'uximatüarie, nepaye'a nenütüarietü, panayuhayeva netemavierica.

5 Mericüsü Maseruniya cuieyarisie te'u'axüaca tepüca'uxipivavecai tavaiyarisie, naimecü masi tecani'uximatüariecaitüni. Ta'aurie pütüyucinecai, tateüta tepümamacai.

6 Perusü que mü'ane Cacaüyaritütü müvanütüva müme memüyuheiverie, mücü catani-unütüani tameta, Titu munuacü.

7 Munuacü xeicüa pücatixaü, masi mücü munütüariecü xehepaüsitata tepunütüarie tame, taticuxaxatüvacacu Titu que xemütatexeiyaqueyu, que xemüteyuheiverie, que xemüteyumexütüa nehesie mieme. 'Ayumieme ne masi yemecü nepünemaviecai.

⁸ Ne xapacü sepa nemüxe'uheiveritüa, yücü nepücatinecühüave. Sepa yücü nemütinecühüavecai 'ana, müpaü netimaitü mücü xapa müxe'uheiveritüacü siqueresü yapäumexa,

⁹ peru hicü masi nepünetemavie. Xemuheiveritüarietü, mücücü nepücanetemavie. Masi yaxete'uheiveritüarieca xemüte'uhayevaxücü que xemüteyuriecäi, 'ayumieme nepünetemavie. Cacaüyari tixepitüacacu xecaniuheiveritüarieni, 'ayumieme tixaü xepücate'utümaiyaxü müpaü temüte'uyuricü.

¹⁰ Xüca yuheiverieca Cacaüyari tipitüacacu, pütihayeva que mütiyurienecai, pütavieueisitüarienita. Tihayevame que mütiyurienecai, tavaräi 'axa pücatiyücühüaveni yamütihayevaxücü. Me xüca yuheiverieca cuiepa memütama vahepaü xeicüa, püpütüarieni mumünicü.

¹¹ Neuxei que mütiuyü quepaucua Cacaüyari müxe'upitüa xemüyuheiveriecacü. Mücücü xepuyuvaüri, mücü meta, xepüyutahecüataxü yuniuqui, xepüyuyehexacü, xepütimama. 'Ana xepünesixeyacucai, xepüyumexütüacai, 'aixüa xepiyuri naime. Naimecü xeniyuhecütani xemü'itüyacü mücü que mütiuyücü.

¹² Mericüte, müpaü nepütixe'u'utüiri, peru que mü'ane yu'iva 'axa muyuri neha'erivatü xeicüa nepücatü'utüa, que mü'ane 'axa mü'itüarie neha'erivatü xeicüa nepücatü'utüa. Xeme yücümana müpaü xemütemaicaacü que xemüteyuvaüriya tahesie mieme Cacaüyari xexeyiacacu, 'ayumieme yanepütü'utüa.

¹³ Müpaü mütiuyücü, 'ayumieme tepunütüarie tame.

Mücü meta, tame müpaü tete'unütüarieca, masi vaüca tenitatemamaviecaitüni Titu müyutemaviecaicü, yunaitü cayuvatü xemipitüacü 'iyarieyasie.

¹⁴ 'Aixüa que nemütitaxatüa xehepaüsita, nepüca'uteviyasitüarie neniuiqui hepaüsita. Masi yaxecüa yuri que temütexecuxaxatüvacai naimecü, müpaüta caniyuritücaitüni 'aixüa que temüte'itaxatüa Titu.

¹⁵ Mücütä cuini mieme masi canixenaqui'erieca xeha'erivatü yaxemütecahucü yunaitü, xeha'erivatü que xemüte'itanaqui'eri xe'umamatü xe'uyüyüacatü.

¹⁶ Neta nepünetemavi nemüyüvecü ne'iyari nemeucayesacü xehepaüsita naimecü.

8

Tumini que memüte'ucuxeüri Cacaüyari teüterimama vahesie mieme

¹ Tepütetaxatüaniqueyu ta'ivama, Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü que mütiyarupitüa müme memeyutixexeüriva Maseruniya cuieyarisie memütevamicuanicü hipame.

² Vaücava mepü'inüasietüve me'uximatüarietü, peru cananayuhayevani vatemavierica. Sepa yemecü memüpüvüresixi, mepimüriyaxü 'aixüa 'iyaricü que memütevamicuacai.

³ Que nemütüunierixü yanepütihacüata. Que memüteyüvavecai xeicüa nepücahaine, masi yemecü mepüca'uyuticueri que memütevamicuacai hipame. Yücümana

⁴ vaüriyarica metasipitüatü mecataniutavavirieni müpaü temütevatauniecü, mevaparevietü memüyuxevinicü Cacaüyari teüterimama vahamatü.

⁵ Que temütecü'erivacai müpaü memüteyuriéniquecaicü yamepücate'uyuri. Masi meniuyetüani meri Ti'aitame müti'aitüanicü, tameta temüteva'aitüanicü müpaü müti'aquecü Cacaüyari.

⁶ 'Ayumieme Titu vaüriyarica tecaniupitüani 'icü 'imiquieri müraye'atüanicü xeme xehesüata mücü meripai misütüacü 'ixeürietü.

⁷ Vaücava naitü tinimüriyarümeni xehesie mieme que xemüteyurie, yuri xete'erietü, xetecuxatatü, xetematetü tita müreyevese, naimecü xeyuvaüriyatü texenaqui'eriecacu. Mericüte, yaxecüa 'icü 'imiquierita xequeneutimüriya.

⁸ Netixe'aitüatü 'asinepüca'utaine hicü. Masi hipatü müpaü memüteyuvaüriyacü, nexenüatü nepaine, xüca hecüsieca quename xemeta xeteyucanaqui'erie.

⁹ Xeme müpaü xepütehetima 'aixüa que mütiuca'iyari Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu. Mücü sepa müxicutücai, xehesie mieme puvüre nayuyeitüani, xeme xicusixi xemacüñecü, 'iya puvüre matüacü.

¹⁰ 'Icü hepaüsita que nemüticu'eriva müpaü netinixe'utaxatüani. 'Aicü xepuyuvaüri xemisutüanicü müpaü xeteyurietü, 'anata xepisutüa. Mericüte, hicü 'aixüa caniyümücü xehesie mieme xüca müpaü xeteyurieni,

¹¹ xüca müpaü xete'aye'atüani que xemüteyurie. Xe'iyari que mü'anenecai müpaü xemüteyuvaüriyanicü, müpaüta xequetenaye'atüaca, que xemüteyüvave.

¹² Xüca ra'iyari yati'aneni, tita mürexeyia pünaqui'erivani, sepa tixaütü mücarexeiya.

¹³ Peru müpaü nepücahaine hipatü memü'icapiyanicü xeme xemücuanimasitüarienicü,

¹⁴ masi müyeyesitüarienicü hicü nepaine. Tita müranuyuhayeva xehesie mieme hicü, mücücü xequenivaparevieca müme memüteheuyehüva, mümeta 'uxa'atüni varie vahe-sie mieme 'anayuhayevame mücücü memüxepareviecacü xeme que xemüteheuyehüaca meyeyesitüarienicü,

¹⁵ yaxeicüa que müre'uxa, Que mü'ane vaüca mütiucuxeüri, püca'anayuhayevaxü. Que mü'ane 'esiva mütiucuxeüri, tixaütü pücareuyehüacai.

Titu

¹⁶ Pamüpariyusi necanipitüaca que mü'ane Cacaüyaritütü müpaü mipitüa Titu yu'iyarisie müpaü mütiyuvaüriyanicü xehesie mieme tahepaü.

¹⁷ Cataniu'enieni vaüriyarica que temüte'ipitüa, peru yemecü masi müyuvaüriyacaicü, yücümana xehesüa püyemie.

¹⁸ Hamatüana tenenunü'acuni ta'iva mümariva niuqui 'aixüa manuyüne que müticuxata, yunaitü memüyutixexeüriva memeitima naisarie.

¹⁹ Mücü meta, memüyutixexeüriva mecanenayexeyia tahamatü muyeicanicü 'icü 'imiquieri manu'üiyanicü que temütehüritüarie, Ti'aitame hepaüsita 'aixüa müticuxaxasivanicü, temümasiücünicü tameta que temütetavaüriya.

²⁰ Müpaü tepütetacuerivayurie, xevitü capa niuquixiecacü 'icü 'imiquieri hepaüsita que mütiuaücava cümana temühüritüarie.

²¹ Tita 'aixüa müti'ane, mücücü tepütamexütüa Ti'aitame que mütatixeyia, teüteri meta que memütatexeyia.

²² Vahamame tenenunü'acuni xeime ta'iva. Müixa te'ita'inüataca müiremecü, tepeitima que mütiyuvaüriya. Hicüsüta masi püyuvauüriya, müiremecü yuri müti'eriecü xehesie.

²³ Titu hepaüsita, müpaü nepütixecühüaveni nehamatü müyuxevicü, nehamatü müti'uximayacü xehesüa. Ta'ivama vahepaüsita, müpaü nepütixecühüaveni memüyutixexeüriva vanü'arima memühümecü, vacümana Cürisitu ve'eme mücuxasivacü.

²⁴ 'Ime xequenivahecüasitüiyani quename yuri que xemüteyucanaqui'erie, quename yuri 'aixüa que temütevacühüave xehepaüsita, xaüsie memeyutixexeüriva mexexeyia-cacu.

9

Tuminicü que memütevaparevieniquecai 'ivamarixi

¹ Mericüsü, müpaü que xemüte'icuxeürie Cacaüyari teüterimama vahesie mieme, tavari niuqui pücaheuyevese mücü hepaüsita para nemütixeti'utüiriecacü.

² Ne müpaü nepütimate que xemüteyuvaüriya, 'ayumieme 'aixüa nepütivacuxaxatüva Maseruniyatari xehepaüsita. Müpaü nepütivacühüave, 'Acaiyatari 'aicü mepüha'arisiecai müpaü memüteyuriecacü. Müpaü xemüteyumexütüacü xeme mümeta mepüyumexütüa yumüiretü.

³ Nenivaranunü'amücü ta'ivama capa xüanacüa 'ayanicü tita 'aixüa nemütivacuxaxatüva xehepaüsita, tita xemüte'ucuxeürie, mücü nexatatü. Peuyevese masi xemücuha'arisienicü yaxeicüa que nemütivacühüavecai xehepaüsita.

⁴ Maseruniyatari ne'utüma xüca me'u'axüani, müme xüca mexe'utaxeiyaque xec-aha'arisiecame, tepütateteviyaniqueyu tame müpaü yuri tete'erieme xehepaüsita. Que xemüteyuteteviyaniqueyu xeme 'asitepüca'utiyuane.

⁵ 'Ayumieme müpaü nepüticu'eriva meuyevesecü vaüriyarica nemüvapitüanicü ta'ivama memünesi'anuhaisitüiyacü xehesüapai, memüxecuha'arisitüanicü müpaü 'aixüa que xemüteyuriecucui meripaitü xemüvamicuanicü hipame. Peuyevese mücuha'arisienicü xe'iyari ya'anecacu, yuhesie mieme xe'icueriecacu pücatixaü.

⁶ 'Icü xeicüa, que mü'ane 'esipaüme muca'esa 'icuerietü yu'imüari, 'esipaüme xe-icüa canica'isanamücü. Que mü'ane naime tatuatü mica'esa, mücü 'anayuhayevame püca'isana.

⁷ Yuxexuitü matüaripai yücümana que memüteheitima yu'iyarisie, müpaü mequeteheyurieca, mecayuheiverietü meviyariecame mecayuerietü, müpaü püta mequete-vamicuani. Cacaüyari caninaqui'erieca que mü'ane yutemavietü mütivamicua.

⁸ Cacaüyari caniyüveni mimüiriyani tita mütixepitüa 'aixüa tiuca'iyaritü, man-ayuhayevanicü. Xüca müpaü 'aneni, yuheyemecü naitü müreuyevese xepütehexeiyani, xepüyüvaveni 'aixüa xemüteyuriecacü naimesie,

⁹ que müre'uxa,

Canenuxürietüyani naisarie,
Tinivarumini memüteheuyehüacai,
Heiseriemecü yaticamietü
Tita mütüuyuri
Yuheyemecü 'epütiterive.

¹⁰ Que mü'ane 'imüari mimicua 'esame, 'icuai mütasimicua müticuaiyanicü, mücü püxemicuanita xeme, pütimüiriyani tita xemüte'uca'esa pixuaveritüani tita mütüitixuxuavere heiseriemecü yaxemütecahucü.

¹¹ Naime hepaüsita xicusixi xepayeitüarieni yeme 'aixüa 'iyaricü xemütevamicuanicü hipame. Que temüteyurie, müpaü xetevamicuayu, pamüpariyusi canipitüariecamücü Cacaüyari.

¹² Müpaü xetevaparevietü yu'uximayasicacü xepüvaraye'atüani que memüteheuyehüva Cacaüyari teüterimama hicü. Mücü heima 'aixüa püyüni, yumüiretü pamüpariyusi memipitüacü Cacaüyari.

¹³ Xeme xepümasiücü que xemüte'u'inüasie müpaü xemütevapareviecü. 'Ayumieme 'aixüa meniutiyuaneni Cacaüyari hepaüsita yaxemütecahucü, yaxeicüa que xemüteyuhecüata quename niuquisie xeteviya Cürisitu hepaüsita 'aixüa manuyünesie, 'aixüa 'iyaricü xemüvarumicü müme hipameta yunaime.

¹⁴ Mümerita xehesie mieme quepaucua memüyutineneviva mecanixehive'eriecacuni, Cacaüyari cui 'aixüa mütüuca'iyaricü xehesie mieme.

¹⁵ Pamüpariyusi quepitüarieca Cacaüyari, müpaü mütatiumicü que temücateyüvave yatemütehecüatanicü.

10

Papuru yuhesie mieme que mütütani, que müreye'atüa yühüritüarica 'utaitü

¹ Neri Papuru nehücütütü vaüriyarica necanixepitüaqueyu. Cürisitu mümaxiucü müca'ayu'eriyacü, müpaü nepaine. Tahüxie te'utinierecacu tixaütü nepücatihücü xeniu xehesüa ne'uyeicatü, teva ne'uyeicatü nepane'eriya püta que nemütixecühüave xeniu. Yane'aretü xeniu nepaine.

² Mericüte, nepüxevaviri mücaheuyevanicü nemüxetahüavecü ne'ane'eriyatü xehesüa nenuame, sepa müpaü nemütime, xüca 'aixüa 'aneme ne'erieca nemüyüvecü ne-maneriyanicü hipame vahepaüsita, vaisie teteviyatü te'u'uvame memütasi'erie, müme vahepaüsita.

³ Sepa 'atemu'uva tavaiyarisie, vaisie teteviyatü tepücatacuitüve.

⁴ Vaisie pücamieme cuya tepüaya cümana temütacuitüve. Pütürüçavi püta Cacaüyarisie mieme, temica'unaxüanicü cuyaxi vaqui.

⁵ 'Iyaritüarica tenica'unarümeni que memüteyücühüave teüteri, sepa que mütitita Cacaüyari müraye'unie memüca'imaicacü, mücü tecanica'unarümeni. Naime 'iyaritüarica tepanutahüva yamüticamienicü Cürisitu que maine.

⁶ Taheyemecü tepüha'arisie temüvatatacuritüanicü yunaime memücayuvaüriya yamemütecahunicü, xe'aye'atüarieyu xeme yaxetecahutü.

⁷ Xequeneuxeiya tita xehüxie müraniere. Xevitü xüca yu'iyarisie Cürisitusüa mieme yu'erieca, müpaüta masi yu'iyarisie quetiycühüaveni, mücü Cürisitusüa que mütimieme, tameta hesüana tepümiemete.

⁸ 'Icü heiserie temexeiya tame, Ti'aitame müpaü pünetiupitüa nemüxetürücarianicü, nemüxeca'unaxüanicü müpaü pücanetiupitüa. Mericüte, xüca 'esiva ne'anuyehaitürüveni ve'eme nenexatatü 'icü heiserie temexeiyacü, nepücaneteviyani müpaü ne'utaitü.

⁹ 'Aixüa pücaüni xüca nexemariutame ne'erivani xapacü.

¹⁰ Müpaü püraniuva, xapacü que maine pahete pütürüçavi, peru yuvaiyarisie 'uva 'uyeicatü 'asipücaüve, yuniuquisie püxani'eriva.

¹¹ Müpaü quetiycühüaveni que mü'ane müya maine, que temü'anene taniuquisie xapa tevevietü teva te'u'uvatü, müpaü yaxecüa tepüteyurieni 'ate'u'uvatü.

¹² Mücü meta, tame tepücatavaüriya temütacayasanicü müme va'aurie, temüta'inüatanicü vahepaü te'enenetü, müme yuhesie mieme memüyuhecüata memümarivanicü. Müme masi memüyuti'inüatacü yu'inüaricü, yücümana memüyuxeiyacü meyu'inüatatüvetü, 'asimepücatemaivave.

¹³ Tame püta ve'emetete que temütetaxata, que müreyü haque temücahe'aitüarie 'asitepücahaitüca. Masi Cacaüyari que mütare'inüasiri, mana que müreyü tepütecuxata tetaxatatü. 'Asita xehesüapaitü tepu'inüasiyarie.

¹⁴ Xüca xehesüa tecahüritüariecaque, tepanuyehaitürüveniqueyu müpaü te'utiyuatü, peru tame meri tepu'axüa xehesüa niuqui Cürisitu hepaüsita 'aixüa manuyüne tecuxatatü.

¹⁵ 'Ayumieme tahepaüsita que temütecuxata, que müreyü haque temücahe'aitüarie 'asitepücatecuxata. Hipatü que memüte'uximaya hepaüsita, 'asitepücahaitüca que-name tame püta müpaü tete'uyuri tehaitü. Mücü meta, müpaü yuri tecateni'erieca xehepaüsita, quepaucua xemutixuxuavereni yuri xete'erietü, 'ana tepücasaipüneni xehesüa xecüa temüte'uximayacacü. Naisarie püta haque teme'inüasiyarie, mana tepüte'uximayaca.

¹⁶ 'Asita xevaritapaitü niuqui 'aixüa manuyüne tepücxatani. Peru haque xevitü meye'atüa yühüritüarica que müre'inüasiyarie, 'asitepücahaitücani quename tame püta müpaü tete'uyuri.

¹⁷ Masisü niuqui que maine, Que mü'ane ve'eme müxatamücü, Ti'aitame quexatani ve'emetüme.

¹⁸ Que mü'ane yücümana müyuhecüata, mücü pücamasiücü que mütiu'inüasie, masi que mü'ane mütiuhecüata Ti'aitame, mücü püta pümasiücü que mütiu'inüasie.

11

Müme yacü xecüa memütexaxatametetücai

¹ Xüca xenesitanenienique tüma yareutevitü mexi tevi 'asimücatimatepaü neticuxata 'esiva. Tasüari xepünesitanenieni.

² Cacaüyari que mütiyumexütüa xehesie mieme, neta müpaü nepütinemexütüa xehesie mieme, 'ayumieme müpaü nepaine. Nepüxeyetua xeimesüa, Cürisitumatü

xemüyuxevinicü, yaxaicüa 'üimari mücaxuriqui que mütiviquitüariva 'uqui yuxevitü xEICÜA mitivitünicü.

³ Ne nepüma capa xe'useviximarienicü que xemüteyücühüave yu'iyarisie, yaxaicüa mücü cu que müti'irüviyaxü 'Eva. Me xüca müpaü tiuyünique, xe'iyari pücayuxeviniqueyu, Cürisitusie xEICÜA xepücateviyaniqueyu, xepüca'itiyacaqueyu.

⁴ Cari 'aixüa 'anemecü xecanitanevieni xüca xevitü nuani xeime Qesusi yücü mü'ane cuxatatü tame temüca'ixatacai, me xüca xecuxaxatüvani xeime 'iyari yücü mü'ane xehexeyatü xemacünecü xemüca'itanaqui'erivave, me xüca niuqui 'aixüa manuyüne yücü mü'ane xecuxaxatüvani xemüca'itanaqui'erivavecai. Xüari xepinevie müya müticuxata.

⁵ Ne müpaü nepüticu'eriva, müme cuini mieme vaniu memünü'arisixi, müme tixaütü mepücatehexeiyä neta que nemücareixeiyä.

⁶ Sepa que mü'ane mücaniuepaü nemüticuxata, tevi 'asimücatimatepaü nepüca'ane que nemütimaive. Masi naimecü, que temü'anene yatepütexehécüasitüiya, yunaitü que memütatexeiyä.

⁷ Me queri 'axa netiuyuri quepaucua tixaütü necatihücütütü nemaneyeitüa xeme püta tixaütü xehümetütü xemayeitüarienicü. Queri 'axa netiuyuri necaxecuetatüatü nemüxecuxaxatüvanicü Cacaüyari niuquieya 'aixüa manuyüne.

⁸ Xaüsie memeyutixexeüriva nenivanavanecaitüni yacütütü, vatumini nenaqui'erietü, xehesie mieme nemüti'uximayacacü.

⁹ Xehesüa ne'uyeicatü quepaucua nemüreuyehüacai, nepücaxe'uximatüacai ni xeime. Que nemüreuyehüacai mepünete'umicuacai ta'ivama Maseruniyasie memeyecü. Müpaü netiyurienetü naimecü nepücanetauniecai nemüxe'uximatüanicü, müpaüta yaxaicüa nepütiyurieneni.

¹⁰ Yuri que maine Cürisitu, neta yuri nepaine. 'Ayumieme müpaü nepaine, yemecü nepücanenarieca müpaü netinexatatü naisarie 'Acaiya 'erisitaruyarisie.

¹¹ Titayari müpaü netinemate. Nemüxenaqui'eriecü 'ayumieme müpaü nepütinemate. Cacaüyari müpaü pütimate que nemütixenaqui'erie.

¹² Que nemütiyuriene, yaxaicüa müpaü nepütiyurieneni. Müme memisutüaniqueyu tahepaü metexeiyarietü, ve'emeté que memüteyuxataniqueyu, müpaü netiyurienetü necanivanenasitüiyamücü müme.

¹³ Müya memü'anene mepüte'itava, yacü xEICÜA mecaninü'arisixitüni. Mepü'irümarisixi masi que memüte'uximaya, sepa memuyupata Cürisitu nü'arimama vahepaü memüteyuxexeiyanicü.

¹⁴ Mücücü tepücahüxiya. 'Asita Cauyumarieta puyupata hecüaripa mieme niuqui tuayamepaü mütiyuxexeiyanicü.

¹⁵ 'Ayumieme mariveme tepüca'erie xüca müme hesiena mieme memüte'uximaya me'uyupata, müme tita mütiheiseriesie mieme memüte'uximaya vahepaü memüteyuxexeiyanicü. Müpaü mepüte'aye'axüani, que memüte'uximaya müpaü mepüpütüarieni.

Papuru que mütiucuinxü nü'ari mühücütücaicü

¹⁶ Tavarü müpaü nepütayüni, capa xevitü 'asinecatimaicame nesi'eriecacü. Mesü xüca müpaü neti'erivani, sepa 'asinemücatimate, siqueresü xequeneneutanaqui'erie, ve'eme nemünexatanicü 'esiva yacütütü.

¹⁷ Que nemüticuxata hicü, Ti'aitame que müticuxata 'asinepücahaine, masi que mü'ane 'asimücatimatepaü, que mü'ane ve'eme müyuxatapaü müpaü yuri ti'erietü yuhepaüsita, müpaü püta nepaine.

¹⁸ Yümüiretü ve'emeté mepüyuxata tita yuvaiyarisie mütimieme meteha'erivatü xEICÜA. Mericüte neta xüari vahepaü yacütütü ve'eme nepünexatani.

¹⁹ Cari xeme xepütemaivave, 'ayumieme xeyutemamavietü xepüvanevie müme 'asimemücatemate.

²⁰ Xepinevie sepa xevitü müxeviya xemüte'uximayacäü vaüriyarica, sepa xepini mütixe'utixütüiri, sepa müxe'anaviviya, sepa müxetave'erie, sepa müxetavaya xehüxie.

²¹ Tame xeicüa müpaü temücaxeyuriecaicü xüari xeniu tepüveraranicai, 'ayumieme xüari xeniu peuyevese neneteviyatü nemütaniuni.

Mericüte, tevi 'asimücatimatepaü neticuxatatü cuxi müpaü nepaine, xevitü que mütiyuvaüriya sepa cueriva'anemecü, neta müpaü nepüyüve sepa cueriva'anemecü.

²² Hepürayusixi teüteriyari metehüme. Neta nepühücü. 'Ixaherisixi teüteriyari metehüme. Neta. 'Apurahamisie meteyecü. Neta.

²³ Cürisitusie mieme mete'uximaya. 'Asimücatimatepaü nepaine, ne masi vaücava yanepüti'uximaya. Ne nepüvara'iva müixa neti'uximayatü masi, masi müixa ne'anutahüivatü, masi vaücava necuveivatü, masi müixa necueriva'aretü nemümünicü.

²⁴ Huriyusixi püresusixi que memütevarutiva xei veiyari meuyevecanicü huta teviyari veiyari müca'ayanicü, ne 'auxümexa müpaü nepu'itüarie.

²⁵ Haicacüa cüyecü nepeucuveiyaxü. Heiva neputuaxi tetexicü. Haicacüa hara-marasie ne'uyeicacacu naviya pucayunixü. Xei tucari xei tücari nepuhaximecai 'amatiyevasio.

²⁶ Müixa ne'uyeicatü nehuyeta nepücueriva'ane, nemarima hatuxamesie, nemarima tenavayamete vacü, nemarima neteüterima vacü, nemarima teüteri memücahuriyusixi vacü, nemarima quiecarisie, nemarima macumavesie, nemarima haramarasie, nemarima müme 'ivamarixi memüyuterüva mete'itavatü, müme vacü.

²⁷ Neti'uximayatü ne'uxetü, tucari necahütü cusicü, neheuhacamütü neheuharimütü, tucari necahütü 'icuaicü, neheuxerimütü nemavetü nepüyüane.

²⁸ Mücü pücanaitü, peru heimanata tucari'icü nepüsaipüne, peuyevese nemüne'iyaritüanicü yunaitü memeyutixexeüriva vahesie mieme.

²⁹ Xevitü xüca veranini, neta neveranitü nepütinemaica. Xüca xevitü 'ucunuitüarieni, mucunuitüariecü nepüha'a neta.

³⁰ Mericüte xüca xeniu heuyeveca ve'eme müyuxatanicü, ne xüari ve'eme nepünexatani, que nemütiverani neticuxatatü.

³¹ Que mü'ane Ti'aitame Quesusi mücacaüyarieya mü'uquiyarieya, que mü'ane hepaüsita 'aixüa müticuxaxasiva, mücü müpaü pütimate nemücatü'itavacü que nemaine.

³² Ramasicu quiecarisie 'Aretaxi quepaucua müti'aitametücai, hesüana mieme 'isücame cuyaximame mepütehücai Ramasicutari vaquiecarie quitenie memünesiviyacü.

³³ Ne neputavicuei memücanesiviyacü, tesariya tenieyasie neheucatuiyaca quirivasie neyecaitü tesariya varita.

12

Que mütiupitüarie yuvaiyarisie mücuseivanicü

¹ Mericüte, xüari peuyevese ve'eme nemünexatanicü. 'Aixüa capüyüni siepüre, peru heinüsipaü que nemütianierixü, tita Ti'aitame masiücüme mürayeitüa, mücü hepaüsita nepüticuxatani.

² Ne nepimate tevi Cürisitusie müti'viya. Tamamata heimana nauca viyari 'anuyeyacu, nanutihanieni mücü muyuavisie Cacaüyarisüa yemecü. 'Asinepücatimate xüca 'iyarieya xeicüa 'utihanieni, me xüca vaiyarieya naitü 'utihanieni, Cacaüyari müpaü pütimate.

³ Mericüsü, müya 'aneme tevi nepümate, xüca 'iyarieya xeicüa 'utihanieni, me xüca vaiyarieya naitü 'utihanieni 'asinepücatimate, Cacaüyari müpaü pütimate,

⁴ peru panutihanie visi müracu'anesiepai. Niuqui ne'enieni müpasie tevi müpaü mücatayünicü, tevi heiserie mücahexeiyacü müpaü mainenicü.

⁵ Mericüte müya 'aneme hepaüsita neticuxatatü ve'eme nepüxatani, peru necümana ve'eme nepücanexatani, me xüca nenexatani que nemütiverani nehaitü xeicüa.

⁶ Süricüte xüca nenevaüriyanique ve'eme nemünexatanicü, tevi 'asimücatimatepaü nepücatayüniueyu, yuri nepaineniqueyu püta. Perusü nepücanevaüriya ve'eme nemünexatanicü, capa xevitü müpaü ticu'erivanicü quename yücü ne'ane, que münetixeiya que müneti'enie, müpaü neca'aneme capa 'eriecacü.

⁷ Capa ne'anuyehaitürüvenicü temavierica nera'erivatü ne'iyarisie, nera'erivatü marivemecü masiücütü que mürayeitüarie nehesie mieme, 'ayumieme nepupitüarie nevaiyarisie nemücuseivanicü. Cauyumarie tupirieya nepanayenü'aiyari munesicuvayanicü, capa ne'anuyehaitürüvenicü temavierica nera'erivatü.

⁸ Haicacüa vaüriyarica nenipitüani Ti'aitame 'icü hepaüsita, nehesie mayeyanicü.

⁹ Peru mücü müpaü pünetiutahüavixü, 'Aixüa netiuca'iyaritü que nemasiyuriene, tavori tixaü pepücareuyehüaca. Peveranicacu netürücariya paye'atüariva. 'Ayumieme nenetemavietü masi nepünexatani que nemütiverani, Cürisitu türücariyaya nehesie müyuhayevanicü.

¹⁰ 'Ayumieme nepeunaqui'a neveranitü 'axa neticühüavarüvatü nereuyehüatü ne-taveiyarietü nenetexienetü Cürisitusüa nemümiemecü. Müpaü nepütimate, quepaucua nemüverani, 'anari necanitürücaüyeni.

Papuru que mütiyu'iyaritüacai Curinitutari memüyuyexexeürivacai vahepaüsita

¹¹ Mericüsü tevi 'asimücatimatepaü neticuxatatü nenayani. Xeme xecümana peuyevecai müpaü nemütiyurienicü. Peuyevecai masi xemünesihécüatanicü xeme püta que nemütimariva. Haquevari müme cuini mieme vaniu memünü'arisixi tixaütü mepücatehexeiya, neta que nemücareixeiya, sepa tixaütü nemücatihücü.

¹² Siqueresü 'inüari cümana Cacaüyari nü'arieya mümasiücü puyü xehesüa, naimecü netiuca'enivacacu, naimesie 'inüari neveviacacu mamarivavemecü türücaüyemecü.

¹³ Ne necümana nepücaxe'uximatüacai tumini hepaüsita. Xüari müpaü netiyurienetü necaxe'uximatüatü, 'axa nepüxe'uyuri xeniu, yanetivavavirietü hipame xaüsie memeyu-tixexeüriva, 'axa nepücavaruyuri xeniu. Xequeneteneuyehüviri müpaü xeniu 'ana nemüxe'uyuricü.

¹⁴ Camüsü hicü hairieca nepüha'arisie xehesüa nemüyemiecü. Tavori nepücaxe'uximatüani. Nepücatihive'erie xepini, tucari xemexeiyanicü püta nepütihive'erie. Vaüriyarica pücaheuyevese türi meme'ücacü yu'uquiyarima vahesie mieme, va'uquiyarima püta yutüriyama vahesie mieme meme'ücacü peuyevese.

¹⁵ Nesü nenetemavietü nepixütüani naime nemürexieiya, sepa yemecü nemutaxütüarieni ne, xeme xe'iyari 'aixüa mü'itüarienicü. Perusü xüca cuini mieme nexenaqui'erieca, queri 'esiva xecüa netinaqui'eriva mücücü.

¹⁶ Mericüte xeniu cuini mieme nepücaxeivyacai. Perusü xüari xeniu 'irümarini nemühücücü nenixetaviviyani nexe'irüviyatü.

¹⁷ Mericü müme nemüvareutanü'axüa xehesüa, queri nexera'ivaxü vacümana. Pücatixaüsietü.

¹⁸ Ne vaüriyarica nenipitüani Titu, hamatüana neneinü'ani mücü ta'iva xeime. Mericüte, que tixeha'ivaxü Titu. Havaicü. Camü yaxeicüa tecate'u'iyari que temüte'u'uva, taqueta catiyuxevitütü. Puyuxevi.

¹⁹ Xüari müpaü xepütecueriva quename 'icü niuquicü naimecü tahesie mieme te'utiniuca xemütasi'enienicü xeme. Pücatixaüri. Masi Cacaüyari tasixeyyacacu, Cürisitusie teteviyatü, müpaü püta tepütecuxata. Tanaqui'erima naime que temüteyurie, xemütürücariyarienicü pü'ayumieme.

²⁰ Nepüma xecüa capa nenuame nexe'ucaxeiyacü que mücanetinaque xe'aneneme, xemerita capa xenesi'ucaxeiyacü que mücatixenaque ne'aneme. Nepüma capa xeyu-cuitüvenicü, capa xeyü'ütesatüvenicü, capa xe'uyuhecatüvenicü, capa xetecuvautüvenicü hipame xemüvara'ivanicü, capa xeveruniuquimanicü hipame, capa yunacata xeyuni-uquimanicü, capa xeteyucatave'eriecacü, capa xeyuxamuruyanicü.

²¹ Nepüma nenuayu tavori capa necacaüyari tixaütü necatihücütüme nesi'ayeitüanicü xehesüa ne'uyeicacacu, capa neneheiverieacü nevara'erivatü yumüireme 'ana meripai 'axa memüteyuriecai yamemücatehayevaxü 'axa que memüteyuriecai meca'itiatücaitü, mevacumaüvatü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, meyutatuatü memürucuyatüvenicü que memüteyucahive'erie.

13

Teutüarica

¹ Hairiecarí neniýemieximeni xehesüa hicü. Yuhutatü ya yuhaicatü memunenierixü vaniucicü naitü niseiriyariemücü.

² Meripai müpaü nepütivarutahüavixü müme 'ana 'axa memüteyuriecai xehesüa ne'uyeicacacu hutarieca nemunua, hicüta xehesüa neca'uyeicatü yaxecüa müpaü nepütivacühüave hipameta yunaime, tavori xüca nenuani nepücavahayeva.

³ 'Inüari xepüvava quename Cürisitu 'u'inüasie maniuca neticuxatacacu ne, 'ayumieme nepücavahayeva. Mücüri pücaverani que müxeyuriene, masi canitürücaüyeni xehesie tiviatü.

⁴ Sepa curuxisie mumierie müveranicaicü, Cacaüyari mütürücaüyecü canayeyuriniri masi. Tameta sepa hesiena temüteviya tepüverarani, masi Cacaüyari mütürücaüyecü hesiena teteviyatü tepayeyuyurini texeparevienique.

⁵ Xequeneuyu'inüata xüca 'acu 'axe'u'uvani yurí xete'erietü me xüca catixaütüni. Xequeneyu'iyaritüaca xüca 'acu müpaü xete'u'inüasieni. Yuxexuitü yu'iyarisie tietü xecayu-maica que xemü'anene, Quesusi Cürisitu xehesie mütiviyacü. Müpaü xüari xepütemate yuhepaüsita, me xüca xexani'erivani xecüa.

⁶ Neri nepüta'icueva yuri neti'erietü quename müpaü xetehetimani, quename tame tecaxani'eriva.

⁷ Nenevieri tepipitüa Cacaüyari, xeme 'axa xemücateyuriecacü haquevasü. Müpaü tepücate'ivaviri teüteri memü'inüasie vahepaü temütetaxexeiyanicü xecüa, masi xeme 'aixüa xemüteyuriecacü püta müpaü tepüte'ivaviri, sepa tame xani'erivamete temü'eriva.

⁸ Tame türücariya tepücahexeiya temeye'uniecacü tita yuri müraine, tita yuri mürainesie mieme temüte'uximayacacü xecüa türücariya tepexeiya.

⁹ 'Ayumieme tepütatemamavie quepaucua temüverarani tame, xeme püta xetürücavicacu. Müpaüta tepütetaneneviva, xemaye'atüarienicü xeme.

¹⁰ 'Ayumieme müpaü nepütiuti'utüa xehesüa neca'uyeicatü, xehesüa nenuame türücaüyemecü nemücatiyurienenicü, sepa heiserie nemexeiya müpaü nemütiyurienenicü. Ti'aitame mücü heiserie pünesi'upitüa nemüxetürücarianicü, nemüxeca'unaxüanicü müpaü pücanetiupitüa.

¹¹ Mericüte ne'ivama, xequeneyutemamavieca. Xequenaye'axüaca xemümanesiquitüarieni. Xequenene'enieca que nemütixetuica. Xequeneyuxevini que xemüteyücühüave yu'iyarisie. 'Aixüa xequeteneyuxeiyani. Müpaü xüca xeteyurieca, que mü'ane Cacaüyaritütü mütasipitüa temütetacanaqui'eriecacü temüca'uximatüariecacü ta'iyarisie, mücü xehamatü caniuyeicamücü.

¹² Xequeneyuvaüritüaca xeyuviyatü Cacaüyari teüterimama xemühümecü.

¹³ Cacaüyari teüterimama yunaitü menixevaüritüaca.

¹⁴ Ti'aitame Quesusi Cürisitu 'aixüa quetiuca'iyarini yunaime xehesie mieme, Cacaüyari quexenaqui'erieca, 'Iyari Mütiyupata quexetaxeviriya yunaime.

CARASIYATARI Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaürisica

¹ Ne Papuru nenü'ariecametütü necanixevaüritüaca. Que nemütiuhüritüarie, teüteri mepücanesiheyenü'a, tevi pücanesi'ucaye. Qesusi Cürisitu püta caneniucayeni nü'ariecame nemayanicü. Que mü'ane 'umieriecu menutanieritüa, Cacaüyaritütü müta'uquiyari, mücü müpaü canetiniuhüritüani.

² Ta'ivama nehamatü memü'uva tanaitü tecanixevaüritüaca xeme xemeyutixexeüriva Carasiya cuieyarisie miemete müpaü te'utiyuatü.

³ Que mü'ane müta'uquiyari Cacaüyaritütü, que mü'ane müti'aitame Qesusi Cürisitutütü, xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca xemüca'uximatüariecacü yu'iyarisie.

⁴ Mücü Qesusi canihücütüni que mü'ane müyuyetua, tame 'axa temüteyurie temüxünarienicü. 'Ayumieme pütasitaviceisitüani, hicü miemetexi 'axa memüteyurie vasata te'u'uvacacu. Müpaü catininaqueni tacacaüyari ta'uquiyari.

⁵ Visi queticuxaxasivani 'iya hepaüsita yuheyemecü. Müpaü xeicüa cani'aneni.

Xevitü niqui pumave 'aixüa manuyüne

⁶ Nepü'iyarixi yanetimaitü yapaucua xemüyupatarümecü. Xenicu'eirieni que mü'ane müxe'uta'ini, Cürisitu 'aixüa tiuca'iyaricacu. Xeteniuviya niuqui yücü manuyünesie püta.

⁷ 'Iya niuqui pücahücü 'aixüa manuyüne. Masi hipatü 'amepu'uva mexexamurietü me'ipatacutü niuqui 'aixüa manuyüne Cürisitu hepaüsita.

⁸ Sepanetü tame, sepa taheima mieme tupiri, xüca xecuxaxatüvanique niuqui 'aixüa niu manuyüne, xüca niuqui temüxecuxaxatüvacaipaü ca'anuyünenique, püxani'erivaniqueyu 'iya.

⁹ Que temutiyuanecai meripai, tavari hicü que nemaine, xüca xevitü xecuxaxatüvani, xüca niuquieya xemitanaqui'eripaü ca'anuyüneni, quexani'erivani.

¹⁰ Mericüte, 'ipaü neticuxatatü, queri neticuvaune teüteri que memünetenacui'eriecacü. Cacaüyari püta que münétinaqui'eriecacü nepüticuvaune. Que netivanaqui'asitüamücü teüteri. Xüca nevarunaqui'asitüaniqui teüteri hicü, Cürisitusie mieme ti'uximayatame nepücahü cütüniqeyu.

Papuru que müti'uximayacai

¹¹ Ne'ivama, müpaü nepütixehcüatüaniquiyeu 'icü niuqui 'aixüa manuyüne nemücuxata hepaüsita. Mücü niuqui tevi pücaveviyaya.

¹² Neri quepaucua nemitanaqui'eri, tevi pücanesiyetui. Nepeitima tevi caneti'üquitüacacu. Qesusi Cürisitu masiücütü 'ayacu püta nenitanaqui'erieni.

¹³ Camüsü, xemeri xepu'enana que nemüticuyeicacai meripai, Huriyusixi vayeiyarisie netiviyatü. Ne cuini mieme nepüvataveveyacai Cacaüyari teüterimama memüyutixexeürivacai. Nepüvaruca'unacai.

¹⁴ Huriyusixi vayeiyarisie netiviyatü nepanuyehaitürüvecai yumüireme ne'ivama vahüxie nehepaü päumeme viyari memühücai nenuivarisie miemete, masi yemecü nenevaüriyatü netusima vayeiyaricü.

¹⁵ Masi que mü'ane münesi'upataxü necatinuivavecacu cuxi, que mü'ane 'aixüa tiuca'iyaritü münesi'uta'ini, mücü Cacaüyari, 'ana ninaquecaitüni

¹⁶ yunive masiücüme mayeitüanicü yanetimaicacu, hepaüsitana nemüticuxatanicü nuivarite memücahuriyusixi vasata. 'Ana teüteri memüvaite memüxuriyate xeicüa 'asinepücativarahüavecai.

¹⁷ Müme nü'arisixi memühümetücai yanecatihüritüarievecacu cuxi, müme vahesüa nepücahetüa Querusaremesie. Masi 'Araviya cuieyarisie necaneyani cuitü. 'Arique tavarı Ramasicu necaninuani.

¹⁸ 'Arique haica viyari 'utixücu, Querusareme neneyani, nemeitimanicü Sepaxi. Tamamata heimana 'auxüme tucari nepuyuri hesüana.

¹⁹ Hipame nü'arisixi nepücavarexei, Cacuvu xeicüa Ti'aitame 'ivaya nepexei.

²⁰ Camü, Cacaüyari huxie, nepücati'itava que nemütixe'u'utüiri.

²¹ 'Arique nepetüa Siriya cuieyarisie Sirisiya cuieyarisie.

²² Müme Cürisitusie meteviyatü memüyutixexeürivacai Cureya cuieyarisie, müme mepücanesihetimaivavecai cuxi.

²³ Müpaü mepüte'enanacai xeicüa, quename vaniu, que mü'ane mütasitaveveyacai meripai, mücü ticuxata hicü niuqui 'aixüa manuyüne tita yuri temüte'erie hepaüsita, quename vaniu ticuxata tita 'anapai mütica'unamücücai hepaüsita.

²⁴ 'Aixüa meniutiyanecaitüni Cacaüyari hepaüsita necümana.

2

Hipatü nü'arisixi que memüteheitima Papuru

¹ 'Arique tamamata heimana nauca viyari 'utixücu, tavarı neneyani Querusareme Verunavematü, Titu ne'avitütü.

² Mana nepetüa Cacaüyari masiücüme mayeitüacü mana nemümiécü. Tahücüate te'ayetecacu mamarivavemete vahamatü, netinivarutaxatüani niuqui 'aixüa manuyüne, que nemüticuxata nuivarite memücahuriyusixi vasata, capa xüanacüa 'ayanicü ne'uximayasica que nemütimie que nemütimiecaita.

³ Peru Titu, sepa nehamatü muyeicacai, sepa Cüriyecu mühücü, pücaheuyevecacai mücü mü'inüaritüarienicü Huriyusixi vaxitequiyacü,

⁴ sepa memi'inüaritüacucacai hipatü yacü 'ivamarixi tahepaü memüteyuniniütüva. Müme menatahaxüani tasata que memütatehupienicü tame que temütetanü'a Cürisitu Quesusisie teteviyatü. Mepütasiviyacucacai vayeiyarisie mieme temüte'uximayacacü.

⁵ Müme heiva xüca tevaru'enienique que memütate'aitüacucacai, xeme xepücayuhaiveaqueyu xeheixeyatü niuqui 'aixüa manuyüne, yuri que müraine.

⁶ Peru mamarivavemete, Cacaüyari yücü mücativaxeiyacü teüteri, 'ayumieme neta 'asinepücatine'iyaritüa que memü'anenecacai meripai. Müme mamarivavemete tixaütü mepücate'utihüpacacai neniüqui hesie.

⁷ Masisü müpaü metenimaicaitüni nemuhüritüariecü niuqui 'aixüa manuyüne nemütivataxatüanicü müme xitequiyacü memüca'inüasie, yaxeicüa Pecuru que mütiuhüritüarie mütivataxatüanicü Huriyusixi xitequiya 'inüariyari memexeiya.

⁸ Müpaü metenimaicaitüni, que mü'ane micuyitüva Pecuru mütanü'arienicü müme memüxitequie vahesüa, mücüta canenicuyitüvani ne, nuivarite memücahuriyusixi vahesie mieme.

⁹ Müpaü metemaitü que nemütiumiquiva Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaricacu, Cacuvu Sepaxi Vani, 'iquisaraüte que memütemarivacacai, müme mepütasi'umayüa ne Verunave, temütaxeve me'utiyuatü, xeme nuivarite memücahuriyusixi vahesüa xemüyehucü, tameri Huriyusixi memüxitequie vahesüa temüyehucüta me'utiyuatü,

¹⁰ xemüvara'erivanicü xeicüa puvüresixi me'utiyuatü. Nesietü 'aixüa 'iyaricü müpaü nemütiyurienicü nepünevaüriya.

Papuru que müreitati Pecuru 'Anutiyaquiyasie

¹¹ Masi quepauca Sepaxi munua 'Anutiyaquiyasie, tahüxie te'utinenieretü nep-eye'uniecai, meuyevecaicü hesiena mütiuhüivanicü.

¹² Hipatü Cacuvusüa miemete meca'axüavavecacu cuxi, nuivarite memücahuriyusixi vahamatü pütiuticua'acai. Masi me'u'axüacu müme, niyuti'imatüyani. Püyupatanecai vaniuguixiya macatü müme xitequiya 'inüariyarisie memüteviyacaicü.

¹³ Hipatü Huriyusixi yacü mepüte'uyuri hepaüna. Yaxeicüa Verunave püti'irüviyarie yacü meteyuriecacu.

¹⁴ Perusü quepaucua ne müpaü nemütivaruxei, ta'aurie me'axüriecu, heiseriemecü meca'u'uvacacu niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita, yuri que müraïne, müpaü nepütitahüavixü Sepaxi yunaime vahüxie, 'Ecü Huriyu pehücütütü, xüca pe'uyeicani nuivarite memücahuriyusixi vahepaü peyüanetü, Huriyupaü pecayüanetü 'ecü, titayaricuta vaüriyarica petivapitüa nuivarite memücahuriyusixi, Huriyusixi vahepaü memüyüacacü.

Yunaime vahepaü, Huriyusixi teüteriyari yuri mete'erietü xeicüa mepütaviceisitüarieni

¹⁵ Tame que temüte'ununuivaxü, Huriyusixi tecanihümetüni, nuivarite memücahuriyusixi, yamemücateyurie 'inüari niuquiyari que müti'aita, tame tepücahüme.

¹⁶ Peru tame müpaü tepütehetima, tevi xüca tiyurieneni 'inüari niuquiyari que müti'aita, mücücü heiserie pücapitüarieni. Masi xeicüa xüca yuri ti'erieca Cürisitu Qesusisie, mücücü püta heiserie canipitüariemücü. 'Ayumieme tameta vahepaü yuri tepüte'uta'eri Cürisitu Qesusisie, heiserie temüpütüarienicü yuri tete'erietü Cürisitusie. Xüca yatete'uyurienique 'inüari niuquiyari que müti'aita, mücücü masi heiserie tepücapitüarieniqueyu. 'Utüaricayari müpaü paine, Haquevasü heiserie pücapitüarieni yatiyurienetü 'inüari niuquiyari que müti'aita.

¹⁷ Tameri müpaü tepütetavaüriya, heiserie temüpütüarienicü. 'Ayumieme Cürisitusie teteniviyani. Mericüte, xüca müpaü tetetavaüriyani, quesü yüni xüca vahepaü temasiücünü yatemücateyuriecü, 'inüari niuquiyari que müti'aita. Cürisitu 'axa teyuruvamete tarayeitüa. Pücatixaüsietü.

¹⁸ Xüca tavari ne'enuquitüanique tita nemütiuca'unaxü, 'axa tiyuruvamepaü nepünehecüataniqueyu masi, tita nemüranuquitüamücü yaxeicüa müpaü mainecü.

¹⁹ Neri yanetiuyurieca que müti'aita 'inüari niuquiyari, ne'icu'eirieca, necaniumüni. 'Ayumieme 'inüari niuquiyari tavari pücaneti'aitüani Cacaüyarisie mieme püta ne-mayeyurinicü.

²⁰ Cürisimatü neniumierieni curuxisie. Hicüri que nemürayeyuri, ne necümana nepücahücü que mü'ane mayeyuri. Cürisitu masi canihücütünü mayeyuri nehesie tiviyatü. Que nemürayeyuri hicü nevaiyarisie, nepayeyuri yuri neti'erietü Cacaüyari nu'ayasie, que mü'ane munesinaqui'erie, que mü'ane nehesie mieme müyuyetua, mücücü hesie.

²¹ Nepüca'ixani'eri Cacaüyari 'aixüa que mütiuca'iyari. Xüca heiserie 'upitüarienique yatiyurienetü que maine 'inüari niuquiyari, Cürisitu xüanacüa xeicüa canimüniqueyu.

3

Cacaüyari 'Iyarieya caniutanaqui'eriva yuri ti'eriecacu

¹ Cari 'asixepücatemate Carasiyatari. Quepai püxe'utiquevayaxü, xecunuitüatü para yaxemücatecahunicü tita yuri müraïnesie. Xeme yaxetemaicacu, Qesusi Cürisitu puta-hecüasie, curuxisie que mütiumierie.

² Mericüte, 'ipaü xeicüa nepütixeta'ivaviyaqueyu. 'Iyari xete'utanaqui'eri yaxemüte'uyuricü 'inüari niuquiyari que müti'aita. Xepitanaqui'eri nusu yuri xemüte'uta'ericü que xemüte'u'enana.

³ Panasi 'asixecatemate. 'Iyarisie xeteviyatü, xepisutüa yuri xete'erietü. Hicü vaisie püta xeteviyatü, que xete'aye'axüani.

⁴ Cuini mieme xete'u'itüarie, yacü xeicüa. Xüari yacü xepüca'u'itüarie.

⁵ Hicümüsüari, 'iya que mü'ane 'Iyari müxemicua, que mü'ane türücaüyemecü müxecuyuitüva, müpaü tiyuriene yaxemüte'uyuricü 'inüari niuquiyari que müti'aita. Müpaü pütüyuriene nusu yuri xemüte'eriecü que xemüte'u'enana.

⁶ Yaxeicüata 'Apurahami yuri tinita'eririeni Cacaüyari. 'Ayumieme heiserie hexeiame cani'erivacaitüni.

⁷ 'Ayumieme müpaü xecatenimaica, müme 'amemu'uva yuri mete'erietü, müme 'Apurahami mecanixiüyarimamatüni.

⁸ 'Utüaricayarisie meripai müpaü tinimasiücücaitüni, nuivarite memücahuriyusixi yuri metenita'erieniquecaitüni, mücücü Cacaüyari heiserie nivapitüaniquecaitüni. 'Ayumieme niuqui 'aixüa manuyüne 'Apurahami meripaitü müpaü tiniutahüavarieni, 'Acümana yunaitü nuivarite mepütemavieritüarieni.

⁹ 'Ayumieme müme 'amemu'uva yuri mete'erietü, müme mepütemavieritüarie, que mü'ane 'ana yuri müti'eriecaimatü 'Apurahamimatü.

¹⁰ Müme püta 'amemu'uva yameteyurietü que müti'aita 'inüari niuquiyari, mücüsie meteviyatü, müme mecanixani'erivani. Müpaü catine'uca, Mecanixani'erivani yunaitü yamemücatecahu, nai que müre'uxa 'inüari xapayarisie.

¹¹ Müpaü catinihecüaca, Cacaüyari huxie ni xevitü heiserie pücapitüarie 'inüari niuquiyarisie tiviyatü. Müpaü püta panuyüne, Que mü'ane heiserie mupitüarie yuri ti'erietü canayeyuricamücü.

¹² Peru que mü'ane 'inüari niuquiyari mexeiya, mücü 'apüca'uyeica yuri ti'erietü. Müpaü panuyüne masi, Que mü'ane yamütiyuriene que maine, mücü canayeyuricamücü xüca yatiyurieneni.

¹³ Cürisituri cataniunaneni, cataniuxüna temücaxani'erivanicü 'inüari niuquiyari mainepaü. Mücü püta canitixani'eriva tahesie mieme, que müre'uxa, Yunaitü cüyesie memacavüre menixani'erivani.

¹⁴ Müpaüri tiniuyurieni, nuivarite memücahuriyusixi memüta'axiyarienicü hepaüna, 'Apurahami que mütiutahüavarie, mümeta meyutemamavietü memacünecü, Qesusi Cürisitusie meteviyatü. Müpaüta tiniuyurieni temitanaqui'erienicü 'Iyari yuri tete'erietü, que temüte'utahüavarie temeixeiyaniquecaicü.

Cacaüyari que mutayü que mütatipitüaniquecai, 'inüari niuquiyari caxuavecacu cuxi

¹⁵ Ne'ivama nepütixetaxatüaniqueyu, que memüteyurie teüteri neticuxatatü. Tevi xüca tiyuta'utüirieni, tita türiyamama vahesie mütinakeni 'utaitü, xüca 'aixüa 'aneni que maine, xevitü masi xüanacüa pücaheyetüani türatuya, hesiena pücatihüpani.

¹⁶ Mericüte, 'Apurahamiri, que mü'ane hesiena müyeyaniquecaita, que maine 'utüaricayari, müme müpaü mepüte'utahüavarie tita vahesie mütinakeniquecai. Pücafaxatacai müme hesiena memüyecünequecai, yumüireme vaxatatü. Yuxevime püta nixatacaitüni hesiena müyeyaniquecai, Cürisitu xatatü.

¹⁷ Mericüsü que nemaine, Cacaüyari türatu niutavevieni Cürisitu hepaüsita. 'Inüari 'ariquemücaque caninuani, nauca sienituyari heimana xei teviyari heimana tamamata viyari 'anuyeyacu. 'Ayumieme pücayüve xüanacüa meyeitüanicü niuqui, Cacaüyari que mütitahüavixü hesiena mütinakeniquecaicü.

¹⁸ Xüca hesiena tinaquenique 'inüari niuquiyarisie tiviyacacu, yacü xEICÜA pütitahüavequeyu quename 'iminiquecai. Perusü Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü tiniunaquisitüani 'Apurahamisie, müpaü titahüaveca hesiena mütinakeniquecaicü.

¹⁹ Mericüsü, titayari tixuave 'inüari niuquiyari. Mücü tiniuhüiyani niuquisie, mümasiücünicü teüteri que yamemücatecahu. Niuquisie tiniuhüiyani mexi canuavecai que 'ane 'Apurahamisie müyeyaniquecai, que mü'ane müpaü mütiutahüavarie que mütimiquieniquecai. Cacaüyari tupirisiximama mepuhüritüarie memiyetuanicü 'inüari. Niucameta caniyetuiriyarieni teüteri vahesie mieme, müme meheixeyatü memacünecü.

²⁰ Hicü tevi xüca yücümana yüaneni, pücaheiyehüva niucame. Peru Cacaüyari yuxevitü caniyüaneni.

Titayari 'inüari niuquiyari tixuave

²¹ Mericüte 'inüari niuquiyari catiyucuitüve mücümatü, Cacaüyari que mütitahüavixü que mütiminiquecaicü. Pücatixaüsietü. Xüca 'inüari niuquiyari te'upitüarienique, müyüve tucari mütasipitüanicü, xasunimecü heiserie tepexeianiqueyu 'inüari niuquiyarisie teteviyatü.

²² 'Utüaricayari masi nivaranutaxürüvani yunaime, vahecüatüatü que memütexani'eriva 'axa memüte'uyuricü. Müpaü mütivaranutaxürüvacü, 'ayumieme neuyeveca yuri memüteta'erienicü Quesusi Cürisitusie, para müme yuri memüte'erie müpaü memütepitüarienicü, Cacaüyari que mutayü que mütivaminiquecaicü.

²³ Titasie yuri temüte'erie 'acuxi canuavecacu, tenanutaxüriyacaitüni, 'inüari niuquiyari tasi'üviyacacu. Tepanutanamicai yuri temüteta'erienicü 'arique, masiücütü mürayaniquecaicü titasie yuri temüteta'erieniquecai.

²⁴ 'Ayumieme 'inüari niuquiyari ti'uximayatamepaü cani'anecaitüni, tahepaüsita mühüritüariecai mexi tetüritücai, Cürisitusie teteviyatü temacünecü, heiserie temüpitüarienicü yuri tete'erietü.

²⁵ Hicürixüa caninuani titasie yuri temüte'erie. 'Ayumieme ti'uximayatame 'ari pücahüritüarie tahepaüsita.

²⁶ Yuri xecateni'erieca, 'ayumieme Cacaüyari nivemama xecanihümetüni, Cürisitu Qesusisie xeteniviyani.

²⁷ Queyupaümetü xemuca'üyarie Cürisitusie xeteviyatü, xeme xecaniyupata, Cürisitupaü xe'ananetü xemacünecü.

²⁸ Hicürixüa sepa mühuriyu sepa mücüriyecu, sepa müti'uximayatame sepa mütiyunü'avame, sepa mü'uqui mü'uca, yunaitü xecaniyuxevini Cürisitu Qesusisie xeteviyatü.

²⁹ Mericüsü, Cürisitusüa xecanimiemetetüni. 'Ayumieme que mü'ane 'Apurahamisie müyeyaniquecai, xeme xecanihümetüni. Xehesie pütünaquixü que mütiutahüavarie 'iya.

4

¹ 'Ipaü nepaine, quiecame nu'aya mexi nunusitüni, ti'uximayatamepaü cani'aneni, sepa naitü mütipinieya, sepa hesiena mütiunaquixü.

² Hipatü masi meni'aitüaca mexicuxi, heiserie menexeiyani piniteya hepaüsita. 'Arique tucarieya naye'amücü, 'uquiyarieya que mutayü.

³ Tameta yaxeicüa, quepaucua temütüritücai, vaüriyarica tetenyuriecaitüni que mütatiu'aitüvacai 'üquitüarica cuiepa mieme, hecuamete que memüte'üquitüarie.

⁴ Peru quepaucua tucari 'aixüa mü'ane maye'a, 'ana Cacaüyari yunive caneyenü'ani, 'ucasie müyenuivaxü, müti'aitüariecai 'inüari niuquiyari que müti'aita.

⁵ Caneiyenü'ani müvananenicü müme memüte'aitüarie 'inüari niuquiyari que müti'aita, vaxünaque. Caneiyenü'anita, tame nivemama temacünecü.

⁶ Mücü meta, Cacaüyari yunive 'iyarieya neyenü'ani, ta'iyarisie müyecanicü müpaü tiuhivatü, Nequemasi, ne'uquiyari. Mücücü canimasiücünü xemünivemamacü.

⁷ Mericüsü hicürixüa ti'uximayatame pepücahücü. Pecaninu'ayatüni püta. Xüca penu'ayatüni, tita Cacaüyarisüa mütimieme catiniunaque 'ahesie, müpaü pe'aneme mümasi'ayeitüacü Cürisitu.

Ta'aurie xepüca'axürieni tavari xemüteta'aitüarienicü

⁸ 'Anapai xemüca'imaicaicü que mü'ane mücacaüyari, vaüriyarica xecateniyuriecaitüni que memütexe'aitüacai müme memücayuricacaüyarixi.

⁹ Hicürixüa xecaneitimani que mü'ane müyuricacaüyari, masisü püta, Cacaüyari canix-ehetimani xeme. Mericüte, titayari ta'aurie xete'axüri, tavarı mücü 'üquitüaricasie xete-viyacutü, hecuamete que memüte'üquitüarie, muverani, tixaütü mücarexeiya. Titayari xeteyuvaüriya, tavarı vaüriyarica xemüteyuriecacü que mütixe'aitüa mücü 'üquitüarica.

¹⁰ Cari tucari xepüvevie, semanasie, meserisie, 'ixüarari matineicasie, visie.

¹¹ Necanimaca, müpaü neticu'erivatü, xüari xüanacüa nayani que nemütiune'uxitüa xehesüa.

¹² Ne'ivama, 'ipaü nepütixetavirieniqueyu. Nehepaü xeteyurietü xequenayuyeitüa, ne xehapaü netiyurienetü nemaneyeitüacü. Xeme 'axa xepücanesi'uyuri.

¹³ Masi müpaü xepütemate, quepaucua matüaripai nemütixe'utaxatüa niuqui 'aixüa manuyüne, müpaü nepütiuyuri nemüticuyecaicü nevaiyarisie.

¹⁴ Sepa nemüxecuanivesitüa müpaü ne'aretü nevaiyarisie, xeme xepücanesi'utitave'eri xepücanesi'utixani'eri. Xepünesi'utanaqui'eri püta, Cacaüyari tupirieyapaü, Cürisitu Qesuspäü.

¹⁵ Xeyutemamaviecame xecaniyu'eriecaitüni 'ana. Queri 'uyü. Ne nepütihecüata que xemüteyumaicai que xemüteyuvaüriyacai. 'Asita xüca xeyüvavenique, yühüxi xepüvatituniqueyu 'ana, xepünesiminiqueyu.

¹⁶ Xeneüquixivi neratüa, tita yuri müraine nemütixe'utahecüatüacü.

¹⁷ Müme meniyumexütüaca mexehive'erietü, peru müpaü que memüteyuriecü, 'aixüa xepüca'itüarieni. Masi mepüxecunaniqueyu xemüpasienicü xevahive'erietü müme xeicüa.

¹⁸ Mericüsü 'aixüa cani'aneni yuheyemecü xüca hive'erievani para 'aixüa mü'itüarienicü, sepa xehesüa nemücaheyeicanique ne.

¹⁹ Xeme xepünenivema, peru xehesie mieme tavarı necatinicuineni 'uca mütiniverümepäü, mexi Cürisitupaü xe'enenetü xetiverirüme.

²⁰ Xüca tüma xehesüa ne'uyeicanique hicü. Xüari yücü nepüti'eniüriücüniqueyu que nemaine. 'Asinepücatimate que nemütiyurieni xehepäüsita.

Sara Hacarimatü 'üquisica que memüte'acü

²¹ Mericüte, xeme xemüyuvaüriya xemüte'aitüariecacü 'inüari niuquiyari que müti'aita, 'ipaü xeicüa xequeneteneutahüavi. Xecateheitimaivave 'inüari niuquiyari que maine.

²² Müpaü catine'uca, 'Apurahami yuhutame nivarexeiyacaitüni yunivema. Xevitü ti'uximayatameyasie caniyenuiva, xevitüta müyünü'asie tiyenuivaxü.

²³ Que mü'ane ti'uximayatamesie müyenuivaxü, mücü caniutinuiva teüteri que memüte'ununuiva, vaisie xeicüa. Que mü'ane müyünü'asie müyenuivaxü, mücü masi caniutinuiya Cacaüyari müpaü mütitahüavixücü 'Apurahami, que mütinuivaquecaicü.

²⁴ Mericüsü, mücü naitü que mütiuyü, 'üquisica canayani. 'Ucari que mütivaxata, türatute canixatani hutame. Xevitü türatu yemurisie catiniutaxatüarieni, Sinahi mütitevasie. Müme mücü türatusie memüyenunuiva, vaüriyarica te'uximayatamete mecanacünicuni. 'Uca Hacari mütitevacai canixatani.

²⁵ Mücü Hacari, yemuri canihücütüni 'Araviya cuieyarisie, Sinahi mütiteva. Yaxeicüata Querusareme canihücütüni, mücü quiecarı hicü 'emuve. Vaüriyarica catini'uximayaca, nivemamata vaüriyarica meteni'uximayaca.

²⁶ Xevitü püta Querusareme taheima mieme, mücü müyünü'a canihücütüni, tame canitavarusitüni.

²⁷ Müpaü catine'uca,
 Quene'atemavieca 'uca pemücaniveve,
 Türi pemücvarexeiya.
 Queneutacuica,
 Queneutahiva 'uca pemücatiucuinixü.
 Que mü'ane türi mücvarexeiya,
 Mücü masi yumüireme püvarexeiyani yunivema,

Que mü'ane mürecacüna
Hipame xeicüa püvarexeiyani.

²⁸ Xeme ta'ivama, Cacaüyari müpaü mutayücü 'ayumieme xeniutinunuiva, yaxeicüa que mütiutinuiwaxü 'Isahaqui, Cacaüyari yamutayücü.

²⁹ Mericüsü, 'anapai que mü'ane mutinuivaxü que memüte'ununuiva teüteri xeicüa, mücü niveiyacaitüni que mü'ane mutinuivaxü que mutayü 'Iyari. Hicüta yaxeicüa cani'aneni.

³⁰ Peru que haine 'utüaricayari. Müpaü paine, Quenivarayenü'a ti'uximayatame nu'ayamame. Ti'uximayatame nu'ayasie tixaütü pücatinaque. Müyünü'a nu'ayasie püta catininaquimücü naitü.

³¹ 'Ayumieme ne'ivama, ti'uximayatame tepücanivemama. Müyünü'a püta tecaninivemamatüni.

5

Xequeneuti'uti 'aixüa, xemuxünariecü

¹ Cürisitu cataniuxüna temütanü'acacü 'iyapaü. 'Ayumieme xequeneuti'uti 'aixüa. Tavarü cüye xepüca'anuyetequiyarieni, vaüriyarica xemüte'uximayacacü.

² Camüsü ne Papuru müpaü nepütixehcüatüa, xüca xeyu'inüaritüani Huriyusixi vaxitequiyacü, Cürisitu pücaxeparevieni.

³ Tavarü nepüvahcüatüa yunaime teüteri memüyu'aita müpaü memüte'inüaritüarienicü, caneuyeveca yamemütecahunicü nai que müti'aita 'inüari niuquiyari.

⁴ Xeme müxenaque heiserie xemüpitüarienicü 'inüari niuquiyarisie xeteviyatü, xecani-upasieni, Cürisitusie xepücateviya. Xecanitatümaiya Cacaüyari 'aixüa que mütiuca'iyari.

⁵ Tame püta teta'icuevatü müpaü yuri teteni'erieca, tepaye'axüani heiserie temüpitüarienicü xüca yuri tete'erieca, 'Iyari tasipareviecacu.

⁶ Cürisitu Qesusisie xüca tiviyani, sepa mü'inüaritüarie sepa müca'inüaritüarie, 'aixüa caniyümücü xüca yuri ti'erieca xeicüa. Peru yuri que müti'erie, tiyucanaqui'erietü caniyüanemücü.

⁷ 'Aixüa xepüte'unanausacai. Que mü'ane püxe'utiquetamüraxü, que mü'ane püxe'ucunuitüa yaxemücatecahunicü tita yuri mürainesie.

⁸ Müpaü yuri que xemüte'uta'eritüarie, mücü que mü'ane müxe'iniesie pücamieme.

⁹ Ticuxanariyame 'esipemecü niutacuxanariyarieni pa naitü.

¹⁰ Ne müpaü yuri netini'erieca Ti'aitamesie xehepaüsita, quename xecayupata, yaxeicüa xemüteyumaicacü meripaipaü. Masi que mü'ane müxemuina, tataricü que mütipitüarie, müpaü catiniuca'enivamücü sepa que müpaicü.

¹¹ Neri ne'ivama, xüca müpaü cuxi neticuxatanique, quename heuyevese mü'inüaritüarienicü xitequiyacü ne'utaitü, titayari netitaveiyarieniqueyu cuxi. Niuqui Cürisitu que mütiümierie curuxisie que manuyüne, mücü 'ari pücavarucununuitüvaniqueyu teüteri, xüca müpaü neticuxatanique.

¹² Mecuxi memanuyuxiteni müme müpaü memütexexamurie.

¹³ Xeme ne'ivama, xeniuta'inierieni teyunü'avamete xemacü necü. Perüsü xeicüa, que xemüteyunü'a, xepüca'ipitüani yuvaiyari misütüanicü xecuyuitüvatü. Masi xeteyucanaqui'erietü xequetene'uximayaca yuxexuitü, yunaime vahesie mieme.

¹⁴ Caneye'atüamücü 'inüari niuquiyari naime, xüca xei niuquiyarisie yaticamieni. Mücü niuqui müpaü panuyüne, Pepinaqui'erieca 'ahepaü tevi, yaxeicüa que pemüti'anaqui'erie'ecü.

¹⁵ Masi xüca xeyucümeni, xüca xeyuticuaiximeni, yumarima 'aixüa xeyutixütüani.

Que mütiyurieneni yuvaiyarisie tiviyatü, que mütiuxuxavereni 'Iyari 'icuyuitüvacacu

¹⁶ Ipaü nepaine, xequeneu'uvani 'Iyari xecuyuitüvacacu. Müpaü xüca xeteyurieca, xepücaheye'atüani tita xevaiyari mütihive'erie.

¹⁷ Tavaiyari catiniyucahive'erieca mücü 'Iyari que mücatiycuahive'erie. 'Iyarita tiniyucahive'erieca tavaiyari que mücatiycuahive'erie. Mecanayuye'unieca, yaxemücateyuriecacü que xemüteyuvaüriya.

¹⁸ Perusü xüca 'Iyari xecuvitüneni, xepücate'aitüarieca 'inüari niuquiyari que müti'aita.

¹⁹ Catinimasiücünü que mütiyurieneni yuvaiyarisie tiviyatü. 'Ipaü catiniyurienemücü tevi. Que mü'ane mücayü'üya mücayücuna nivacumaüvamücü, yacatiniyurienemücü que mücati'itiya, que mütiyucahive'erie canirucuyanemücü.

²⁰ Tetexi canivarayexeyacamücü, tiniyuquevayamücü. Tinayuye'uniecamücü, niyumienemücü, niyumexütüacamücü hipame vahepaüsita, niyuhaxüatüacamücü, yuhesie mieme xEICÜA caniyüanemücü, niyuxamuriecamücü, yuxexuime vahesie catiniviya-camücü,

²¹ tinayu'ivacamücü, tiniyumemivamücü, canitavenemücü, nicu'ixüaranemücü, müpaü 'aneneme catiniyurienemücü. Mücü hepaüsita, que nemütixecu'imaiyacai, yaxEICÜA netinixecu'imaiyani, müme müpaü memüteyurie, vahesie pücatinaqueni Cacaüyari tiva'aitüvame mühücütünicü.

²² Peru que mütiXuaveriya 'Iyari, 'ipaü püta tiniyurienemücü tevi. Tiniyu-canaqui'eriecamücü, niyutemaviecamücü, yu'iyarisie püca'uximatüarieca, tiniuca'enivamücü, 'aixüa tiniuca'iyaricamücü, 'aixüa nivayurienemücü hipame, yacatinicamiemücü que maine,

²³ yu'iyarisie tixaü pücareuyehüaca, caniseüyecamücü tiyu'aitüatü. 'Inüari pücaXuave mixani'erie, xüca müpaü tiyurieneni.

²⁴ Müme Cürisitu Qesusisüa memümiemete, müme curuxisie mecanimieni yuvaiyari, mete'uhayevaca que memüteyumaicai que memüteyucahive'eriecai quepaucua yuvai-yarisie memüteviyacai.

²⁵ Mericüsü, 'Iyari tasicuyuitüvacacu tecanayeyuyurini.

²⁶ Yacü xEICÜA tetetamaitü tepücahacüne, tetahaxüatüatü tetehata'ivacutü tepücahacüne.

6

Xequeneyuparevieca

¹ Peru ne'ivama, xüca tevi 'utaxeiyarieni ta'aurie 'avetü, xeme 'axemu'uva 'Iyarisie xeteviyatü, xequeneheiserietüaca que mü'ane müpaü mütiuyuri, ve'emete xecayuxatatü yu'iyarisie. Quene'a'üviya masi, capa pe'uta'inierienicü 'axa pemütiyurienicü 'ecüta.

² Yuxexuitü xequenivaparevieca hipame yunaime va'icacü. Müpaü xeteyurietü xecaneye'atüacuni Cürisitu 'inüarieya.

³ Tixaü tihücütüme xüca yu'erieca, peru xüca tixaütü catihücütünü masi, yücümana niyucuamanacamücü.

⁴ Yuxexuitü mequeyu'inüatani que memüteyurie. Mücü queyuxevini que mü'ane müti'üquitüamatü, naime 'aixüa müti'anecü 'iparevietü.

⁵ Yuxexuitü yu'ica meque'atücünü.

⁶ Que mü'ane müti'üquitüarie niuqui hepaüsita, mücü queyuxevini que mü'ane müti'üquitüamatü, naime 'aixüa müti'anecü 'iparevietü.

⁷ Xepücateyu'irüviyani, Cacaüyari pücayunanaimarinüa. Que mütiuca'e tevi, müpaü pütü'isana.

⁸ Que mü'ane yuvaiyarisie xEICÜA mütiuca'e, vaiyarieya pitixuavitüirieni püniya, 'ica'isanayu. Que mü'ane 'Iyarisie mütiuca'e, 'Iyari pitixuavitüirieni tucari mücaxüve, 'ica'isanayu.

⁹ Cümü tepüca'u'uxeni 'aixüa teteyurietü. Tucari 'aye'ayu tepü'isanani xüca teca'amüni mexi cuxi ca'aye'ave.

¹⁰ Hicümüsüari que temüteyüvave, 'aixüa tequeyayurieca yunaime, masi yemecü müme Cacaüyarisüa memüquiecatari yuri memüte'erie.

Papuru que mütiyutemaviecai he'erivatü que mütiümierie Cürisitu curuxisie

¹¹ Neuxei, 'utüaricate que mütipapa, nemamacü que nemütixe'utüirie.

¹² Müme 'aixüa memütexeyarieniqueyu herie, müme mecanihümetüni vaüriyarica memüxepitüa xemü'inüaritüarienicü xitequiyacü. Peru müpaü meteniyurieca xEICÜA, memücaheutaveiyariexüanicü Cürisitu Qesusi curuxieya hepaüsita.

¹³ Müme memüyu'aita memü'inüaritüarienicü xitequiyacü, ni müme yamepücatecahu 'inüari niuquiyari que müti'aita. Canivanaqueni xEICÜA xeme xemü'inüaritüarienicü, müme mücücü memüyutemamaviecacü, meteha'erivatü herie que xemüte'u'inüaritüarie.

¹⁴ Perusü ne pücatixaü, yemecü nepücanetemavieca hipame vaücavame nera'erivatü. Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu que mütiümierie curuxisie nehe'erivatü, mücücü xEICÜA nepünetemavieca. Mücü que mütiümierie curuxisie, tita cuiepa mütimieme pütiumierie que nemütixeiya. Neta nepumierie 'anemüca'uyeicanicü tita cuiepa mütimiemesie netiviyatü.

¹⁵ Sepa mu'inüaritüarie, sepa müca'u'inüaritüarie, xüca xEICÜA hecuamecü 'unetüarieni yücü 'anemecü, mücü xEICÜA neuyeveca.

¹⁶ Queyupaümetü 'amemu'uva 'icü 'inüaricü püta, xüca meca'uximatüarieca yu'iyarisie, xüca menenimayasieca, müme Cacaüyari 'Ixaherisixi mütiyaruterüva.

¹⁷ 'Uxa'atüni varie xevitü pücanesi'uximatüaca. Nevaiyarisie 'inüari nepexeiya Qesusi 'uxaya.

¹⁸ Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu xüca 'iteütani xe'iyari, ne'ivama. Müpaü xEICÜA.

'EPESUTARI Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaürisica

¹ Ne Papuru necanixevaüritüaca. Nü'ariecame necanihücütüni Cürisitu Quesusisüa mieme müpaü mütinaquecü Cacaüyari. Cacaüyari teüterimama nenixevaüritüaca 'Epesusie xemütama yuri xemüte'erie Cürisitu Quesusisie xemüteviya.

² Cacaüyari müta'uquiyari, Qesusi Cürisitu müti'aitameta 'aixüa xüca mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

'Aixüa 'aneneme que temüte'upitüarie Cürisitusie teteviyatü, 'iyarisie mieme

³ 'Aixüa queticuxaxasivani Cacaüyari, que mü'ane Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu mü'uquiyarieya. Cürisitusie teteviyacacu mücü 'aixüa cataniuyurieni tasi'upitüaca naime 'aixüa mü'ane 'iyarisie mieme, muyuavisie mieme tasipitüatü.

⁴ Cuie canetüarievecacu cuxi, Cürisitu ha'erivatü 'aixüa cataniuyurieni tasi'anayexeyaca hesiena mieme temüpasiecacü, tahesie mücarahüivanicü tasixeyiacacu.

⁵ Tasinaqui'erietü, meripai yatiyücühüaveca, pütasi'ucayasaxü nivemama temacünecü, Qesusi Cürisitu yatarayeitüacacu. Caninaqui'aca müpaü tiyurienetü.

⁶ Cataniucayasa 'aixüa temutiyuanenicü hepaüsitana, visi que mütatimicua. Müpaü pütatiumi, que mü'ane münaqui'erivasie temüteviyacü.

⁷ Mücü xuriyaya mutayeuriyacü, hesiena teteviyatü tecaniuxünarieni. Tecateneuyehüviyarieca 'axa temüte'uyuri. Müpaü catatineuyehüvirieni cuini mieme 'aixüa tiuca'iyaritü.

⁸ Tinimüiriyacaitüni tita mütiyurienecai tahesie mieme 'aixüa tiuca'iyaritü. Naimecü temaivavemete catanayeitüaca catanipitüaca 'aixüa temütecu'erivanicü naime hepaüsita,

⁹ catatinihecüasitüaca tita mütinaque. Meripai pücatimasiücücai tita mütinaque, peru Cürisitu ha'erivatü yapütiyuvaüriya mütatihecüasitüanicü.

¹⁰ Müpaü catinaye'atüaniqueacaitüni quepaucua tucari 'aixüa mü'ane maye'aniquecai, nitaxeviriyaqueacaitüni naime Cürisitusie tiviyacame, naime taheima mieme cuiepa mieme.

¹¹ Mücü meta, mücüsie teteviyatü tecananayexeyarieni. Müpaü tepüte'ucayasarie teüterimama temacünecü, müpaü catiniyuriemücüacaitüni meripai, müpaü tiniyücühüavecaitüni que mü'ane nai müticuyuitüva yatiyücühüavetü que mütinaque.

¹² Tame meri yuri temüte'uta'eri Cürisitusie, tame tecananayexeyarieni 'aixüa temu-tiyuanenicü 'iya hepaüsita visi que mü'ane.

¹³ Xemeta xecani'enieni niuqui yuri maine, mücü niuqui que xemütetavicueisitüarieni maine. Hesiena yuri xeteniuta'erieni. 'Ana xepu'inüaritüarie, 'Iyari Mütiyupatacü xepuseyumarie. Cacaüyari müpaü putayü xemeixeyaniquecaicü mücü 'Iyari,

¹⁴ mücüta canihücütüni tita temütepitüarie hicü mieme, mümasiücünicü tita tahesie mütinaque quepaucua mütasitaxüna yuteüterima. 'Ana 'aixüa teniutiyuanecuni 'iya hepaüsita visi que mü'ane.

Que temüte'upitüarie ta'iyarisie temütemaivavenicü

¹⁵ 'Ayumieme ne neretimaica yuri que xemüte'erie Ti'aitame Qesusisie, ne'u'enaca que xemütevanaqui'erie yunaime Cacaüyari teüterimama,

¹⁶ nepücatihayeva pamüpariyusi ne'ipitüatü Cacaüyari xehesie mieme. Nenenenevietü nepehüave xehesie mieme,

¹⁷ müpaü netinenenevietü, Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu Cacaüyarieya, ta'uquiyari visi mü'ane, xüca müpaü tixepitüaca yu'iyarisie xemütemaivavenicü, naitü mütimasiücünicü xehešie mieme xe'imaicacu.

¹⁸ Müpaüta nepütinenenevie, yu'iyarisie xehecüariviyarieme xüca xe'imaica tita temütecuevi mücü tasi'uta'iniecu, xemütemaicacü tita mütatipitüani, vaüca que mütipaüme visi que müti'ane tita tahesie mütinaque Cacaüyari teüterimama vahamatü,

¹⁹ xemütemaicacü meta marivemecü que mütitürücaüye tasiparevienique tame yuri temüte'erie. Yütürücariyacü müpaü caniyüveni, yemecü türücaüyetü,

²⁰ yaxaicüa que mütiuyuri Cürisitusie mieme 'enucuquetüatü müquite vasata, yuserieta 'icayetü muyuavisie.

²¹ Mana yunaime vaheima nacaveni teva, müme memüte'aita heiserie memexeiya memütürücavi memüva'uquiyarima, sepa que memüteteteve, yunaime vaheima nacaveni, hicü miemete vaheima, tucari 'umamiesie miemete vaheima.

²² Müpaüta pütuyuri naime ra'ivatü mütita'aitacü. Müpaü tinipitüani nai müticuyuitüanicü memüyutixexeüriva vahesie mieme, tevi mu'uya micuyuitüvapaü yuvaiyari.

²³ Memüyutixexeüriva vaiyarieya mecanihümetüni. Müme mecaniutihüniyarieni, vahüniyacacu que mü'ane nai mütihüniya naisarie.

2

Que temüte'utavicueisitüarie Cacaüyari 'aixüa mütiuca'iyaricü

¹ Xemeta hepaüna canixe'anutanieritüani sepa xemümüquitetücai xeheuyexürietü 'axa xeteyurietü.

² 'Anapai xeniu'uvacaitüni müpaü xeteyurietü que memüteyurie hicü miemete cuiepa memütama, que mütiyuriene que mü'ane mütiva'aitüa müme heiserie memexeiya 'ecapa memanucuneniere. Que mütiyuriene mücü cacaüyari hicü müvacuyuitüva müme memücayuvaüriya yamemütecahunicü, müpaü xecateniyuriecaitüni xeme.

³ Müme tevanütü 'anapai tecaniu'uvacaitüni tanaitü que temüteta'ucahive'eriecai vaisie teteviyatü. Que mütinaquecai tavaiyari, que temütetacühüavecai, yatecateniyuriecaitüni. Que temü'anenecai tacümana, tahesie catininaquequecaitüni temühecarienicü, yaxaicüa hipame vahepaü.

⁴ Masi Cacaüyari vaüca cataninaqui'eriecaitüni, niyutatuacaitüni tasinenimayatü.

⁵ 'Ayumieme sepa temümüquitetücai teheuyexürietü, mücü Cürisitumame catananutanieritüani. 'Aixüa mütiuca'iyaricü xeputavicueisitüarie.

⁶ Hamatüana catananucu'uitüani, cataniucayasa muyuavisie Cürisitu Qesusisie teteviyacacu.

⁷ Tucari 'umamiesie mütihecüatanicü que mütiyutatua 'aixüa tiuca'iyaritü, 'ayumieme müpaü tiniuyurieni. Yatinihecüatamücücaitüni 'aixüa tasiyurienetü Cürisitu Qesusisie temüteviyacü.

⁸ Müpaü 'aixüa mütiuca'iyaricü, 'ayumieme xeputavicueisitüarie yuri xete'erietü. Peru que xemüte'utavicueisitüarie, yücümana xepüca'utavicueisitüarie. Cacaüyari püta yacatinixe'upitüani.

⁹ Tixaütü xemüte'uyuricü xepüca'utavicueisitüarie. 'Ipaü nepaine capa xevitü naqui'acacü yücümana.

¹⁰ Mücü 'ivevarimama tecanihümetüni. Cürisitu Qesusisie teteviyatü tecaninetüarieni 'aixüa temüteyuriecacü, Cacaüyari meripai que müticaye müpaü teteyurietü temu'uvanicü.

Curuxisie 'umierieca, 'aixüa que mütiuyuri, 'aixüa temütexeyariecacü

¹¹ 'Ayumieme xequetena'erivani xeme 'anapai que xemü'anenecai. Xepücahuriyusixitücai herie que xemü'anenecai. Müme 'inüasiecate memüte'uyuterüva,

müme mecanixetave'eriecaitüni müpaü me'utiyuatü quename xeme vahepaü xeca'inüasievave, müme yuvaiyarisie memeixeiyacaicü Huriyusixi va'inüari, mamacü que mütiuxiteque.

¹² 'Anapai xepücaheixeiyacai Cürisitu. Xepüyupatacai 'Ixaherisixi teüteriyari vahepaü heiserie xecahexeyatü. Quiecame heiserie que mürexeiya, xeme xaüsie miemete vahepaü xepü'anenecai. 'Asixepücatemaicai türatute hepaüsita, Cacaüyari que mainecai que mütivapitüaniquecai. Tixaü xepücatecueviecai, Cacaüyari xepücahexeiyacai 'ena cuiepa.

¹³ Hicürixüa Cürisitu Qesusisie xeteviyatü 'aura xenacüne xeme teva xemu'uvacai 'ana, Cürisitu xuriyaya mutayeuricü.

¹⁴ Mücü canihücütüni que mü'ane mütasipitüa 'aixüa temütetaxeiyanicü. Huriyusixi, mümeta memücahuriyusixi, nivarutaxeviriya yunaima. Quepaucua temataca'uniecai, tesariya varita temuti'ucapaü tecani'anenecaitüni, peru Cürisitu nenuta'una tesariya.

¹⁵ Que temüte'ataca'uniecai, cataniunütüani quepaucua mumierie. 'Inüari niuquiyari nanuyetitüani que temüte'aisiecai xexuime 'aisicacü. Müpaü tiniuyurieni nuivari yücü mü'ane münetüanicü, tasitaxeviriyaca tame xeme hesiena teteviyacacu, que mütatipitüa 'aixüa temütetaxeiyanicü.

¹⁶ Müpaü tiniuyurieni meta Cacaüyarimatü 'aixüa temütetaxeiyanicü xei vaiyari tehümetütü. Müpaü catinaye'atüani curuxisie 'umierieca, tasinütüatü temataca'uniecaicü.

¹⁷ 'Ana nuaca niuqui 'aixüa manuyüne nixecuxaxatüvacaitüni, xeme tevapai xemu'uvacai 'aixüa que xemütexeyarie tameta 'aura temu'uvacai catanicuxaxatüvacaitüni 'aixüa que temütexeyarie.

¹⁸ Müpaü mütiuyuricü, tanaitü heiserie tecanexeyani temaye'axüanicü ta'uquiyarisüa xei 'iyariyarisie teteviyatü.

¹⁹ Hicürixüa 'ayumieme xaüsie xepücaquiecatari, cücamete xepücahüme. Masi Cacaüyari teüterimama vahamatü heiserie xepexeiya, Cacaüyari quie xepüquiecatari.

²⁰ Nü'arisixi texaxatamete que memütexaxatacai, tesariya quitüa miemepaü 'aneme mecaniutavevieni. Vahesie xeteviyatü xecanacüne, qui que mütiveviva tesariya heima. Cürisitu Qesusitütü canihücütüni sicurita mieme tete 'amünena.

²¹ Mücüsie tiviyatü canixeviriyarieca naitü müveviya, Ti'aitamesie que mütiviya tuqui payeica Cacaüyarisie mieme müpasie.

²² Xemeta hesiena xeteviyatü xecaniti'uitüarieximeni xei quiyari xemacünecü 'axeicüa, Cacaüyari xetaüta mayecanicü yu'iyaricü.

3

Papuru que mütiühiritüariecai teüteri memücahuriyusixitücai vahesie mieme

¹ 'Ayumieme nenevieri necanipitüani Cacaüyari. Ne Papuru necanihücütüni que mü'ane Cürisitu Qesusisie mieme nemanutahüiya xeme xemücahuriyusixi xehesie mieme.

² Xüari xepu'enana que nemütiuhiritüarie, Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaricacu. Müpaü nepütüpitüarie xehesie mieme.

³ Xepu'enana que mütiuyü quepaucua nemütü'üquitüarie tita müti'aviesiecai hepaüsita. Cacaüyari yücümana masiücüme canayetitüani. Müpaü ne'utaitü nepütixe'uta'utüiri 'esiva.

⁴ Que nemainecai, xe'iterüvatü xecaniyüvaveni xemütemaicaicü que nemütimaive 'icü niuqui mü'aviesiecai Cürisitu müxata hepaüsita.

⁵ Meripai teüteri memanuticü vavarita, 'ana müpaü mepücate'üquitüariecai teüteri, hicü masi nü'arisixi memupasie Cacaüyarisie mieme, texaxatametemama meta, müme müpaü mepüte'üquitüarie 'Iyari yativahecüatüacacu.

⁶ Müpaü mepütehetima, teüteri memücahuriyusixi Huriyusixi vahamatü yaxecüa vahesie pütinaque, xei vaiyari mepacü Huriyusixi vahamatü, 'axeicüa mepeixeiya tita

Huriyusixi memüte'utahüavarie quename meheixeianiquecai müme. Cürisitu Quesusie meteviyatü müpaü mepu'itüarie niuqui 'aixüa manuyüncü.

⁷ Neri mücü niuqui hepaüsita nepuhüritüarie Cacaüyari que münetiumi 'aixüa tiuca'iyaritü, yütürüariyacü que münetiuyuitüa.

⁸ Mericü sepa yunaime Cacaüyari teüterimama vahepaü nemücave'eme, 'aixüa tiuca'iyaricacu müpaü nepütiumiquie, niuqui 'aixüa manuyüne nemüvacuxaxatüvanicü hipame nuivarite müpaü ne'utaitü, vaüca que mürexeiya Cürisitu, yatemücatemaivavepaü.

⁹ Müpaüta nepütiumiquie, nemütivahecüasitüiyanicü yunaime tita Cacaüyari mütiyurieniquecai. Müpaü pücatimasiücücai, catini'aviesiecaitüni masi matüaripai. Cacaüyari nai muneüta, mücü xeicüa müpaü catinimaicaütüni que mütiyurieniquecai. Yacatini'avietacaitüni

¹⁰ masiücütü mayanicü hicü, memüyutixexeüriva yametehecüatacacu, müme muyuavisie memüte'aita heiserie memexeiya yamemütehetimanicü, müiremecü que mütimaive Cacaüyari, tahesie yatimasiücücacu.

¹¹ Müpaü pütüyurieniquecai, yapütüyücühüavecai meripai, müpaüta tinaye'atüani Tati'aitüvame Cürisitu Qesusi yatüyurienecacu.

¹² Mücüsie teteviyatü heiserie tecanexeiyani temitahüavecü tetatatuatü, 'aixüa 'iyaricü temaye'axüanicü hüxiena, yuri temüte'eriecü hesiena.

¹³ 'Ayumieme nepüxetavaviri xemücavaürpiecacü ne'uximatüariyecacu xehesie mieme. Müpaü nemü'itüariécü, 'ayumieme xepaye'axüani visi xe'anenetü xemacüncü.

Que temütetatexie tetemaitü vaüca que mütatinaqui'erie

¹⁴ 'Ayumieme nenititunumaqueni nenevieri ne'ipitüanique Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu 'uquiyarieya.

¹⁵ Mücü meha'erivatü yunaitü nuivarite yamecatenitetevaca cuiepa memütama muyuavisie memütama.

¹⁶ Nepineneviya, mücü vaüca que mürexeiya visi 'aneneme, müxepitüanicü yemecü xemütürüariyarienicü yuhasie 'Iyarieya yatixetürüariyacacu,

¹⁷ mücü meta, quexepitüaca Cürisitu xe'iyarisie müyecanicü yuri xete'eriecacu. Xeteyucanaqui'erietü xequeseiriyarieca, cüye que mütise'i hananatü, qui que mütise'i tesariyasie vetü.

¹⁸ Müpaü xeteyucanaqui'erietü 'axeicüa xequeyüvaveni xemütehetimanicü, yunaime Cacaüyari teüterimama vahamatü, que macuyeva que meutateva que meutateva que meutateva Cürisitu que mütiyucanaqui'erie,

¹⁹ xemimaicacü Cürisitu naqu'eriya, sepa tevi müyutexie yatimaitü. Xequetüthünüyarieni, hepaüna xemü'anenenicü, Cacaüyari que mü'ane.

²⁰ Que mü'ane müyüve masi cuini mieme mütiyurienenicü sepa que mütitita, tame masi que temücate'ivavirievave que temücateta'iyaritüavave, türüariyaya que mütaticuyuitüva,

²¹ mücü hepaüsita 'aixüa meque'utiyaneni metasih'a'erivatü tame temütatixexeüriva Cürisitu Qesusi meha'erivatü, yunaitü teüteri mexi me'anuticüca yuheyemecü. Canise'ini 'icü niuqui.

4

'Iyari que mütatixeviriya

¹ 'Ayumieme neri ne'anutahüiyacame nemühücücü Ti'aitamesie netiviyatü, vaüriyarica necanixepitüaca, 'aixüa 'anemecü xemu'uvanicü, que müreyevese yamüticamienicü que mü'ane muta'inierie que xemüte'uta'inierie xeme.

² Tixaütü xecatehümetütü xequenayuyeitüaca naimecü, xepüca'ayu'eririyani, 'axe-queteneutevini xecaha'atü, xequeneyunevieca masi xeyunaqui'erietü.

³ 'Iyari que mütatixeviriya, xequeneyumexütüaca xemüyuhayevacü xeyuxevitü 'aixüa xeteyuxeiyatü.

⁴ Xei vaiyari tecanühümetüni, 'Iyarita caniyuxevini. Yaxeicüa xeme quepaucua xemuta'inierie, tita xetecuevietü xemüte'acü, мүсүта caniyuxevini.

⁵ Ti'aitame caniyuxevini, xeimesie yuri tecateni'erieca xeimesie teteviyatü tecanüca'üyarieni.

⁶ Cacaüyari yunaime müva'uquiyari мүсүта caniyuxevini. Мүсү yunaime catiniva'aitüaca, yunaime canivacuyuitüvani, yunaime vahesie catiniviyani.

⁷ Masisü taxexuitü yatepütemiquie que temüte'inüasiyari, Cürisitu que мүтатимичуа.

⁸ 'Ayumieme müpaü paine 'utüarica,

Vapai 'anutiyaca

Me'anutaxüriyacame nivarehapani yumüireme,

'Imiquiericü tinivarumini teüteri.

⁹ Mericüte tita tixata, Vapai 'anutiyaca haitü. Müpaü xüari paine, peucayune meri 'emeucatevasie cuiepapaitü.

¹⁰ Que mü'ane meucayunixü, мүсү canihücütünita que mü'ane muyuavi heima manu-titüa teva, nai мүһүнияничү.

¹¹ Мүсү müpaü pütivarumi, hipatü nü'arisixi memacünecü, hipatüta texaxatamete, hipatü tehecüatamete, hipatü meta te'üviyamete te'üquitamete.

¹² Yacatinivarumini varaye'atüanique yuteüterima yamemüte'uximayacacü que memüte'uhüritüarie. Vacümana Cürisitu vaiyarieya caniveriyariecämücü.

¹³ Müpaü tecatenipitüarieca mexi te'aye'axüaxime tanaitü temütaxevinicü yuri que temüte'erie Cacaüyari nu'ayasie, que temüte'imate. Müpaü tecatenipitüarieca tevi maye'ave temacünecü, temüseseyenicü Cürisitu que müraye'avepaü, мүсү Cürisitu ta'inüaritücacu.

¹⁴ 'Ana tepütehayevani türi vahepaü teyüatü. Tepücacuyuitüarivani naime 'üquisicacü, hamevari que mütiyuane 'ecacü, teüteri que memüteyucumana, que memüteyu'iyaritüa mete'irümatü memeuyexürienicü.

¹⁵ Masi yuri te'utiyuatü tetetacanaqui'erietü, tecanivericuni 'iyapaü te'anenetü temacünecü naimecü. 'Iya canitamu'utüni Cürisitutütü.

¹⁶ Tanaitü hesiena teteviyatü tecanitaverirümeni, tevi vaiyarieya yumu'usie tiviyatü que mütiverie naitü. Vaiyarieya navütüarieni niutaxeviriyarieni, turuyari naitü 'ixeviriyacacu, xexuitü vaiyariteya yatiyurienecacu que müreyevese. Yaxeicüa tevi vaiyarieya que mütiyuveriya yücümana, tameta tetetacanaqui'erietü tecanitürücarieyieca vaiyarieya tehümetütü.

Yücü 'anemecü que mürayeyuri Cürisitusie tiviyatü

¹⁷ 'Ayumieme 'ipaü nepaine, Ti'aitamesie netiviyatü 'ipaü nepütihecüata. Xepüca'a'uvani hipatü que memüyüa memücatateüterima. Yacü xEICÜa metenicu'erivani müme,

¹⁸ mecaniuyüriyarieni que memüteyumate yu'iyarisie, heiserie mepücahexeiya Cacaüyari tucari müvapitüanicü, müme 'asimemücatematecü va'iyari müsese'icü.

¹⁹ Que memü'anene, müme yu'iyarisie mecaniximümünani, mepüyuyetua memürucuyatüvenicü que memüteyucahive'erie, yamemüteyuriecacü naime tita мүсүтатити́а yuhesie mieme metehive'erietü.

²⁰ Peru xeme müpaü xepücate'u'üquitüarie Cürisitu hepaüsita.

²¹ Xüari hepaüsitana xepütemarie, hesiena xeteviyatü xepüte'u'üquitüarie tita yuri müraine, Qesusisie que mütimasiücü.

²² 'Ayumieme que xemüte'u'üquitüarie, xequenanutihüna tita mütiye'i, xequeteneuhayeva que xemüyüacai meripai. Que mü'ane müpaü müyüane, мүсү canitapünirümeni 'irümari que mütihive'eritüa.

²³ Yücü xe'anenetü püta xequenacüni, yu'iyarisie que xemüteyücühüave.

²⁴ Xehēcuarīyarietü que xemüyüa hicü, xequenanacatüqui tita yücü müti'ane, tita mütiunetüarie Cacaüyari paü 'anetü. Müme tita yuri mürainesie memümiemete vahepaü heiseriemecü yaxequetenecahuni, Cacaüyari xe'ayexeyatü xequeneyüaca.

²⁵ 'Ayumieme xequeteneuhayeva xete'itavatü. Yuxexuitü yuri xequeteneyutahüavi, tanaitü 'axeicüa temütaxevicü xei vaiyarisie temiemetetütü.

²⁶ Xüca xeha'aca, 'aixüa püca'yüni xüca 'axa xeteyurieca. 'Aixüa püca'ane tau macayune xecayunütüavavecacu.

²⁷ Mücü meta, xepüca'ipitüaca Cauyumarie 'asimütiyurienenicü.

²⁸ Que mü'ane mütinavayame quetihayeva tinavanetü. Queticumaüvani masi yumamacü 'aixüa tiyurienetü, tixaütü mürexeyanicü mütivamicuanicü müme memüteheuyehüva.

²⁹ Niuqui mütipünirüme xüca vayeyani xeteta, 'aixüa püca'yüni, masi xüca 'aixüa 'aneni xeniuqui 'iseiriyatü que mü'ane meiyehüva, müpaü xequeneutiyuaneni püta, 'aixüa xemüvayurienicü 'enamete.

³⁰ Xepüca'ihiveritüaca Cacaüyari 'Iyarieya Mütiyupata. Mücü canixeseyutüni cümana xemu'inüasie mexi tucari ca'aye'ave quepaucua temüxünarieni.

³¹ Xequeteneuhayeva xehayusiüriyatü xeteyuca'uxive'erietü xeyuhaxüaviyatü xe'utihivatü 'axa xe'utiyuatü. Mücü naitü quetixani'erivani xehesüa, naitü 'axa müti'aneta.

³² 'Aixüa xete'u'iyaritü xequenacüni que xemüyuyurie, xequeneyunenimayaca, xequeteneuyuyehüvirieca, Cacaüyari que mütixehueyehüviri xeme Cürisitusie tiviyatü.

5

Hecüaripa miemete vahepaü xequeneyüaca

¹ Mericüsü Cacaüyari xe'üquetü xequenacüni. Que mü'ane müxenaqui'erie nivemama vahepaü xequeneyüaca.

² Xeteyucanaqui'erietü xequeneu'uvani, yaxaicüa Cürisitu que mütatinaqui'erie, que mütiyuyetua tahesie mieme mümierienicü. Mavaritütü caniyuyetuanı 'ixatüatü Cacaüyari, 'inaqui'asitüatü.

³ Hipatü menivacumaüvani que mü'ane mücava'üya mücavacüna, mepüca'itiyatüca, yuhesie mieme metenihive'erieca naime. Masi que memüteyurie, mücü xepücacuxatani xeme, meuyevesecü müme Cacaüyarisie mieme memupasie müpaü memücateyuriecacü.

⁴ Hipatü müpaü mecateniyurieca, que temüteteviyasitüarieniqueyu xüca vahepaü teteyuriecaque. Yacü xaicüa mecaniutiyuaneni, mecaniyunanaimaca 'axa mü'anecü. 'Aixüa püca'ane müpaü xemüteyuriecacü, masi peuyevese pamüpariyusi xemipitüacacü Cacaüyari.

⁵ Teüteri mepüvacumaüva que mü'ane mücava'üya mücavacüna, mepüca'itiyatüca, nai mepütehive'erie yuhesie mieme. Tita mütihive'erie, mücü payexeiya yucacaüyari. 'İpaü xequetenemaica, yunaitü müya memüteyurie, müme vahesie pücatinaque memaye'axüanicü Cürisitu tiva'aitüvame mayanicü, Cacaüyari meta.

⁶ Xevitü caxe'ucumana 'eca niuqui vevietü. Müya memüteyuriecü, 'ayumieme Cacaüyari püvaheca müme memücayuvaüriya yamemütecahunicü.

⁷ Mericüte, xepüca'yuxeviriyani vahamatü que memüteyurie.

⁸ Meripai yüvipa xepümiemetetücai, hicürixüa masi hecüaripa xemiemetetütü xenacüne Ti'aitamesie xeteviyatü. Hecüaripa miemete vahepaü xequeneyüaca.

⁹ Hecüariya que mütixuaveriya, 'ipaü catiniyurienemücü tevi. Naimecü 'aixüa catiniyurienemücü, heiseriemecü yacatinicamiemücü, yuri caniutainemücü.

¹⁰ Xequeneyü'üviya yaxemütehetimanicü tita mütinaque Ti'aitame.

¹¹ Xepüca'yuxeviriyani müme yüvipa mieme memüteyurie vahamatü. Tixaü pücatitixuavere que memüteyurie. Masi xequenivahecüatani que memüteyurie.

12 'Avie que memüteyurie müme, püyuteviyasitüaniqueyu xüca 'icuxatanique.

13 Peru mücü naitü hecüasietü, masiücütü canayeitüarivani hecüaripa. Hecüariya canihücütüni tita masiücüme mürayeitüa naima.

14 'Ayumieme müpaü paine,

'Ecü pemücusu

Quenanutanieri,

Müquite vasata

Quenanucuquexi,

Cürisitu

Camanihecüariyamücü.

15 'Ayumieme xequeneyucuerivayurieca 'aixüa que xemüte'u'uva. 'Asimemücatemate vahepaü xepücayüaca, memütemaivave vahepaü xequeneyüaca püta.

16 Quepaucua xemüyüvave 'aixüa xemüteyurienicü, yemecü müpaü xequeteneuyuri, teüteri hicü miemete 'axa memüteyuriecü.

17 'Ayumieme 'asixecateyumatepaü xepücayüaca, masi 'aixüa xequetenemaica tita mütinaque Ti'aitame.

18 Xepücatarüvetüveni vinücü. Müpaü tiyurienetü pürucuyaneni xeicüa. Masi 'Iyaricü xequenehüpüneni püta.

19 Quepaucua xemüteyutahüave, Cacaüyari cuicarieya xequeneuticuica, nüavari Cacaüyari hepaüsita manuyüne, cuicari 'Iyarisie timieme hepaüsita manuyüne xequeneuticuica, xe'inüavatü Ti'aitame yu'iyarisie.

20 Yuheyemecü naimecü pamüpariyusi xequenepitüaca Cacaüyari müta'uquiyari, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitusüa xemümiemetecü.

Xeyuxevitü yaxequetenecahuni

21 Xeyuxevitü yaxequetenecahuni xemüteheiyehüviricü Cürisitu.

22 'Ucari yaxequetenecahuni xecünama que memaitüca, yaxeicüa que xemütecahu Ti'aitame ti'aitacacu.

23 'Uqui 'uca mu'uya canihücütüni, yaxeicüa Cürisitu memüyutixexeüriva vamu'u canihücütüni. Mücüta canihücütüni que mü'ane yuvaiyari mutavicueisitüa.

24 Memüyutixexeüriva yamecatenecahuni que müti'aita Cürisitu. Müpaürita yaxeicüa 'ucari yamequetecahuni que memaitüca vacünama sepa que mütitita.

25 Xeme 'uquisi xequenivanaqui'erieca yü'ütama, Cürisitu mütivanaqui'eripaü memüyutixexeüriva, müyuyetupaü mümierienicü vahesie mieme.

26 Yuhesie mieme müvapatacü müpaü tiniuyurieni, va'itietü hacü niuquicü.

27 Müpau pütüuyuri yücümana, yühüxie müvati'uitüanicü memüyutixexeüriva visi me'aneneme, mecaheucuyüyüvime, mecaheuviviravime, sepa tita müpaü müti'ane, masi memüpasiecacü püta vahesie mücarahüivanicü.

28 Yaxeicüa neuyeveca 'uquisi memüvanaqui'eriecacü yü'ütama, yuvaiyari memütenaqui'eripaü. Que mü'ane minaqu'erie yü'üya, mücü caniyunaqui'erieca.

29 Tevi hasuacu püca'i'uxie yuvaiyari, masi piveriya piquemaritüa. Cürisitu yaxeicüa püvayurie memüyutixexeüriva,

30 vaiyarieya memühümecü. Vaiyarieya 'umeyarieya tepühüme tame.

31 Que maine, 'Ayumieme tevi püyupata, yuquemasi yuvarusi vahesüa püyeyani, yü'üyasie pütiviya. Memüyuhutacai xei vaiyari mepacüne meyuxevitü.

32 'Icü niuqui masi canitürücaüyeni, sepa mü'aviesiecai. Cürisitu hepaüsita memüyutixexeüriva vahepaüsita nepaine.

33 Mericüte xemeta yuxexuitü yunaitü yü'ütama xequenivanaqui'erieca xemüteyunaqui'eripaü. 'Ucari meta, mequetevareuyehüvirieca yücünama.

6

¹ Türi xequeniva'enieca yu'uquiyarima Ti'aitamesie xeteviyatü. Müpaü xüca xeteyurieca püheiserie.

² Quetinivareuyehüvirieca 'aquemasi 'avarusi que maine, mücü 'aisica canive'emetüni. Müpaü paineta quename tixaütü tipitüarieni, müpaü haitü,

³ Müpaü petiyurienetü 'aixüa pepü'itüarieni 'eepüreutevini cuiepa, haitü.

⁴ Xemeta xemüva'uquiyarima xepücavahaxüatüaca yütüriyama. Masi xequenivaveriyani xeteva'üquitüatü xevera'imaibatü que müreyevese yamütiyurienicü Ti'aitamesie tiviyatü.

⁵ Te'uximayatamete xequeniva'enieca müme memüxecusiyarima cuiepa, xeheumatü xe'utiyüyatü. 'Aixüa 'iyaricü xete'uximayatü, Cürisitusie mieme masi xecateni'uximayacacuni.

⁶ Vahüxie xEICÜa xepücate'uximayaca teüteri xevanaqui'aritäanique. Masi Cürisitusüa miemete te'uximayatamete xemühümecü, yu'iyaricü yaxequeteneyurieca tita mütinaque Cacaüyari.

⁷ Xeyuvaüriyatü xequetene'uximayaca, que mü'ane Ti'aitamesie mieme müti'uximayapaü xeyüatü, teüteri vahesie mieme pücatixaü.

⁸ Müpaü xequetenemaica, yuxexitü 'aixüa que memüteyurie, müpaü mecatenipitüariecuni Ti'aitame yativapitüacacu, sepa te'uximayatamete memühüme, sepa memüyünü'a.

⁹ Xemerita xemüvacusiyarima, yaxeicüa xequenivayurieca. Xequeteneuhayeva xevamarivecatüatü, müpaü xetemaitü, que mü'ane müvacusiyari müxecusiyari 'axeicüa, mücü taheima pacave Ti'aitametütü, yücü pücativaxeiya teüteri.

Cacaüyari que mütiva'ixiparatüa yucuyaxima

¹⁰ 'Imatürieca ne'ivama, Ti'aitamesie xeteviyatü xequenetürücariyarieca, que mü'ane mütürücaüye xetürücariyacacu.

¹¹ Cacaüyari que mütiva'ixiparatüa yucuyaxima, mücücü xequeneyucuha'aritäaca cuyacü, xemüyüvavenicü xemüti'ucacü xecacuyuitüarietü Cauyumarie 'irümarieyasata.

¹² Tameri teüteri tevaraye'unietü tepücatacuitüve. Masi te'aitamete, heiserie hexeyamete, müme memüte'aita 'ena yüvipa naisarie cuiepa, 'iyarite memüyucuitüve tita 'axa müti'anesie mieme muyuavisie memuxuave, müme tevaraye'unietü püta tepütacuitüve.

¹³ 'Ayumieme xequenanu'üi Cacaüyari cuyaximama vatepüa naime. Mücücü xecaniyüvaveni xemeye'uniecacü sepa tucari 'axa mü'ane, xecaniyüvavecuni xemüti'unicü xecacuyuitüarivatü, naime xe'aye'atüame.

¹⁴ 'Ayumieme 'axequeteti'uca 'aixüa. Cuya que mürayuhüa, xemeta tita yuri müraine xequenecuxatani. Cuya tepüa que müranacatücü yutavie capa 'u'axienicü, xemeta heiseriemecü yaxequetenecahunü.

¹⁵ Yucacaisie que müreuquexüa, xemeta xequeneyucuha'aritäaca niuqui 'aixüa manuyünesie xeteviyatü, 'aixüa que temütexeyarie manuyünesie.

¹⁶ Mücü meta, 'eyeume que müracaxu'u cümana müyucunarüma, xemeta yuri xequetene'erieca. Müpaü xepüyüvaveni xemitünicü naime 'axa mütiuca'iyari 'ürüteya mütaiave.

¹⁷ Cuya yumu'usie tepüa que müranaquesa, xemeta müpaü xequetenemaica, xemutavicueisitüariecü. 'Ixipara que müracue'e, Cacaüyari niuquieya xehexeyiatü xequeneyucuitüveni, 'Iyari que mütiyumiene mücücü.

¹⁸ Naimecü xequeneyunenevieca xequenevavirieca. Yuheyemecü nenevieri xequenepitüaca 'Iyarisie xeteviyatü. Müpaü xemüteyuriecacü, xequeneyühütüaca, yemecü xepücatehayevani xe'ivavirietü Cacaüyari yunaime teüterimama vahesie mieme.

¹⁹ Nehesie miemeta xequeneyunenevieca, niuqui nemüpitüariēcacü quepaucua nemütaniuni, nenetatuatü nemihecüatanicü tita müti'aviesiecai niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita.

²⁰ Mücüsie mieme necaniniucametüni sepa tepüacü nemanutahüiya. Xequeneyunenevieca nemünetatuanicü niuquisie mieme, que müreuyevese nemütaniunicü.

Vaürisica que mütivareutanü'airiexüa

²¹ Yaxemütemaīcacü xemeta que nemüranayemie que nemütiyuriene, naime yacatinix-etaxatüamücü Tiquicu. Mücü canita'ivatüni teminaqui'erie. Tiparevivame yamüticamie canihücütüni Ti'aitamesie mütiyiya.

²² 'Ayumieme xehesüa nepenunü'ani yaxemütemaīcacü que temüte'anayecü, xe'iyari mütuīcarīēcacü.

²³ Cacaüyari müta'uquiyari, Ti'aitame Qesusi Cürisituta xüca mevapitüaca 'ivamarixi memüca'uximatüariēcacü yu'iyarisie, xüca mevapitüaca memüyunaqui'eriecacü yuri mete'erietü.

²⁴ 'Aixüa mequete'u'iyarini müme yuheyemecü meminaqui'erie Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu vahesie mieme yunaime vahesie mieme.

PIRIPUTARI Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaürisica

¹ Papuru Timuteumatü tecanixevaüritüaca, te'uximayatamete tehümetütü Cürisitu Qesusisie mieme. Yunaitü Cacaüyarisie mieme xemupasie Cürisitu Qesusisie xeteviyatü Piripusie xemütama te'üviyamete teparevivamete, yunaime tecanixevaüritüaca.

² Cacaüyari mütä'uquiyari, Ti'aitame Qesusi Cürisitumatü xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Papuru que mütiyuneneviecai yuri memüte'erie vahesie mieme

³ Pamüpariyusi necanipitüaca necacaüyari quepaucua nemüxeha'erivani.

⁴ Quepaucua nemivavirie yunaime xehesie mieme, nenetemavietü necaninenenevieca neheyemecü.

⁵ Pamüpariyusi necanipitüaca xeme tame temütaxe vicü hicü tanaitü niuqui 'aixüa manuyüne tecuxatatü yaxecüa matüaripaü.

⁶ 'Ipaü yuri netini'erieca, que mü'ane misutüa xecuyuitüvatü 'aixüa xemüteyuriecacü, mücütütü catinaye'atüamücü tita mütiyuriene tucari 'aye'ayu quepaucua Cürisitu Qesusi munuani.

⁷ Caniheiserietüni 'ipaü nemütinemaicacü yunaime xehepaüsita, nemüxenaqui'eriecü 'aixüa 'iyaricü. Xeme neta tanaitü tepütaxe vi tetemaitü 'aixüa que mütiuca'iyari Cacaüyari, ne'anutahüiyacacu niuqui 'aixüa manuyünesie mieme ne'utaniucacacu ne'ihecüatüatü niuqui que mütiheiserie.

⁸ Cacaüyari catinihecüatani que nemütixexeyamücü yunaime, Cürisitu Qesusipaü netinemaitü.

⁹ 'Ipaü necatininenenevieca, xeme masi yemecü xeteyucanaqui'erietü xemacünecü heiseriemecü xetemaivavetü, nai xetemaitü que müreyeve se yaxemüteyuriecacü,

¹⁰ xemüyüvavenicü xemipatacü tita 'aixüa müti'ane tita 'axa müti'ane que xemüte'imate. Müpaü xeteyurieyu, tucari 'aye'ayu quepaucua Cürisitu munuani canimasiücücämücü que xemücateseviximarieca, xehesie que mücarahüivani.

¹¹ 'Ana heiserie xecanipitüariecacuni, que mütiyupitüva Qesusi Cürisitu. 'Ana mücücü visi 'anetü canayeitüariemücü Cacaüyari, 'aixüa catinixaxasivamücü hepaüsitana.

Xüca ne'ayeyurini Cürisitu 'aixüa canicuxaxasivamücü, que mutayü

¹² Ne'ivama nepütixetaxatüaniqueyu que nemüranayetüa hepaüsita, müpaü xemütemaicacü, 'aixüa puyü masi vaüca mü'enierienicü niuqui 'aixüa manuyüne.

¹³ Yunaitü cuviyexunu quita miemete hipatüta yunaitü müpaü mepütehetima que name Cürisitusüa nemiemetütü ne'anutahüiya.

¹⁴ 'Ivamarixi 'esivatücacu yunaitü menesiha'erivatü que nemüranutahüiya, Ti'aitamesie meteviyatü mecaniyuvaüriyani masi vaüca Cacaüyari niuquieya memücuxatanicü mecaheumamatü meyutatuatü.

¹⁵ Hipatü siepüre 'asita me'ütesatü meyucuicutü mepütecuxata Cürisitu hepaüsita, hipatü püta 'aixüa mete'u'iyaritü mepütecuxata.

¹⁶ Müme menesinaqui'erietü mepütecuxata müpaü metemaitü, ne niuqui 'aixüa manuyünesie mieme nemutaniucacü, 'ayumieme nepüyüane.

¹⁷ Hipatü püta mepütehecuta Cürisitu hepaüsita mevara'ivacutü hipame, va'iyari cayuxevicacu. Que memüteyurie, müpaü mepütecueriva, masi vaüca nepü'uximatüarieca ne'anutahüiyatü.

¹⁸ Sepanetü que memüteyurie, Cürisitu canicuxaxasivani. Ne 'ayumieme nepünetemavie, sepa memütecuxata yacü xeicüa meyüatü, sepa yuricü meyuvaüriyatü memüyüa.

Mücü meta, nepücatihayevani nenetemavietü.

¹⁹ Müpaü nepütimate, 'icü naitü 'aixüa püyüni nemütavicueisitüarienicü xeyuneneviecacu xeme, Qesusi Cürisitu 'iyarieya nesituicacacu.

²⁰ 'Ipaü yemecü yuri nepüti'erie neta'icuevatü, 'uxa'atüni varie nepücateviyasitüarieni. Masi Cürisitu que müti'e'eme canimasiücücamücü yaxeicüa meripaipaü. Menesixeyatü nevaiyarisie que nemütiuyeica nenetatuatü, teüteri müpaü mecatenimaicacuni sepa nemayeyurini sepa nemumü.

²¹ Sepa nemayeyuri, Cürisitu 'aixüa canicuxaxasivamücü. Sepa nemumü, masi 'aixüa caniyümücü.

²² Nevaiyarisie ne'uyeicacacu xüca tixaütü tiutixuavere neti'uximayacacu, quesü yüni. 'Asinepücatimate que mü'ane masi 'aixüa müyüni'queyu.

²³ 'Esimacuyeva nepüyüane. Nepünevaüriya nemüyemiecü Cürisitumatü mana nemeye-icanicü. Müpaü masi 'aixüa pü'aneniqueyu.

²⁴ Perusü xehesie mieme caneuyeveca masi nemünehayevacü 'ena nevaiyarisie netiviyatü.

²⁵ Hicürixüa nepüretima que nemütiyurieni, müpaü necatinimaica nemünehayevanicü. Yunaime xehesüa necaninehayevamücü nexeparevietü masi vaüca xemüyüvavenicü, xemüyutemamaviecacü yuri xete'erietü.

²⁶ Müpaü xüca netiyurieneni, Cürisitu Qesusisie xeteviyatü yemecü xepüyüvaveni 'aixüa 'ane xemütemaiecacü xenesiha'erivatü, quepaucua xehesüa nemunuani tavarü.

²⁷ 'Ipaü xeicüa xequeteneyurieca, que müreuyevese yamütiyurienenicü heixeyatü niuqui Cürisitu hepaüsita 'aixüa manuyüne, müpaü xequeteneu'uvani cuiepa. Xüca müpaü xeteyurieca, sepa xehesüa nemeyeicani nexexeyatü, sepa tevapai nemeyeica xehepaüsita ne'enatü xeicüa, müpaü necatinimaicamücü xemüseseyenicü 'iyari xehexeyatü müyuxevi, yaxeicüa xetecu'erivatü yunaitü xemüyucuitüvecü capa xe'unavaiyarienicü titasie yuri xemüte'erie niuqui 'aixüa manuyüne que maine,

²⁸ xepüca'utiyüyüacani quepaucua müme memüxe'aye'unie memüxemariutani. Müpaü xeteyurietü 'inüari xenacünicuni vahepaüsita, que memüteheuyexüriyani. Xemeta yuhe-sie mieme 'inüari xepacüne que xemütetavicueisitüarieni Cacaüyari xetavicueisitüayu.

²⁹ Cürisitusüa xemümiemetecü xepupitüarie yuri xemüte'eriecacü hesiena, masisü cuxi xepupitüarie xemütectuinitüarieni hesiena mieme.

³⁰ Yaxeicüa nehepaü xequeteneyucuitüveni hicü, que xemünetexeyacai yanetine-mieneme, hicüta que xemüte'enana quename yanetinemiene.

2

Cürisitu tixaütü catihücütütü que müratüa, 'arique ve'eme que müratüa

¹ Caniyuritüni, Cürisitusie teteviyatü tecanituicarieca tecaninütüarieca que temütetacanaqui'erie, 'Iyarimatü tecanitaxevini tanaitü, tetenitacanenimayaca que temüte'u'iyari.

² 'Ayumieme nepaine, xüca müpaü 'aneni, xequenenaye'atüa xenesitemavieri-yatü. Yaxeicüa xequeteneyumaica, yaxeicüa xequeteneyucanaqui'erieca, yuhepaü xe-quetenecu'erivani, xequeneyuvaüriyani yu'iyarisie xemüyuxevinicü.

³ Hipame xevara'ivacutü xepüca'yüaca, teüteri xehepaüsita 'aixüa memutiyanenanicü xeicüa xepüca'yüaca. Vavemete masi xequeniva'erieca hipame, xeme püta tixaütü xecatehümetüme xequeneyu'erieca yücümana.

⁴ Yuxexuitü xeme xepücatecuvautüveni tita xehesie mütimieme xeicüa. Tita hipame vahesie mütimieme püta xequetenecuvautüveni.

⁵ 'Ipaü xequeteneyumaica yu'ivama xevara'erivatü que mütiyumate Cürisitu Quesu-
sisie tiviyatü.

⁶ Cacaüyari que mü'ane,
Mücü yaxeicüa pü'anecai.
Peru müpaü pücaticu'erivacai
Quename 'aixüa yüniqueyu
Xüca Cacaüyari paü ve'eme
'Ayuyetitüanique,
Sepa müyüvecai.

⁷ Catiniuhayeva
Heiserie hexeyatü
Que mü'ane vaüriyarica
Müti'uximayapaü 'anetü
Nayuyetitüani.
Teüteri vahepaü 'anetü
Nayani.

⁸ Mericüsü
Xeiyarietü
Tevipaü 'anetü
Tixaütü catihücütütü
Canayuyetitüani.
Yacatinicamiecaitüni
Sepa mumü,
Curuxisie caniumierieni.

⁹ 'Ayumieme Cacaüyari
Ve'eme caneyetitüani.
Canipitüani
Visi mütimarivanicü
Que mü'ane mühücü
Hipatü que memücatemarivapaü.

¹⁰ 'Uxa'atüni varie
Quepaucua Qesusi
Mütahüavarieni
Que mü'ane mühücü,
Müpaü que mütimariva
'Ana yunaitü
Mecanicatunuma'uicuni
Nenevieri mecanipitüacuni
Taheima memütama
Cuiepa memütama
Cuietüa memütama,

¹¹ Yunaitü
Mecaniyutahecüatacuni,
Que memüteheitima
Qesusi Cürisitu
Quename Ti'aitame hücü,
Me'utiyuatü.
'Ana 'aixüa canicuxaxasivamücü
Cacaüyari müta'uquiyari.

Cuiepa memütama que temütevahecüatüa

¹² Xemeta nenaqui'erima, müpaü nepütixetahüave, yuheyemecü yaxetenicahucaitüni xehesüa neheyeicacacu. Hicü tevapai neheyeicacacu masi vaüca peuyevese yaxemütecahunicü Cürisitupaü. Yaxequeteneyurica que müreuyevese yaxemüteyuriecacü mexi xetavicueisitüariexime, peru xeheumamatü xe'utiyüüacatü.

¹³ Cacaüyari canihücütüni que mü'ane yamütiyuriene xesata, xecuyuitüvatü xemüyuvaüriyanicü, 'arique meta yaxemüteyuriecacü. Que mütixecuyitüva yacatinüyümücü que mütinaque.

¹⁴ Müpaü nai yaxequetenecahuni, xecaniuquixietü niuqui xecaxüatüatü.

¹⁵ Müpaü xeteyuriecacu, xehesie pücarahüivani, xepüca'inüca tita 'axa müti'ane. Masi Cacaüyari nivemama xecanacünicuni, xepücaseviximarioca teüteri vasata xe'u'uvatü va'iyari mütutuni memeuyexüri. Vasata xe'u'uvatü xecanivahecüariviyani, xuravesixi que memütehecüarivie cuiepa.

¹⁶ Niuqui xecanexeiyani varanutanieritüvame. 'Ayumieme 'aixüa 'ane netini-maicamücü nexeha'erivatü quepaucua tucari maye'ani, quepaucua Cürisitu munuani. Xehesie catinimasiücücamücü 'ana, xüanacüa que nemücatiunanausa xüanacüa que nemücati'uximaya.

¹⁷ Xeme yuri que xemüte'erie, Cacaüyari xecanayexeiya yaxecüa que mü'ane mavari müvevi meixeiypaü yucacayari. Hesiena mieme xeten'uximayaca. Xüca ne'umierieni müpaü yuri xemüte'eriecacü, nexuriyacü xüca xemavari 'uxurimarieni, mücücü necaninaqui'acamücü. Xeme yunaitü que xemüteyutemamavie, ne xehepaü necaninetemavieca.

¹⁸ Mericüte xemerita yaxecüa xequeneyutemamavieca, 'axeicüa temütatemamaviecacü.

Timuteu 'Epapüruritu que memüteyurieniquecai

¹⁹ Ti'aitame Qesusisie netiviyatü 'ipaü nepüticu'eriva, yareutevitü xehesüa nepe-nunü'ani Timuteu, ne'iyarisie nemütürücariyarienicü neretimaime xehepaüsita.

²⁰ Xeime nepücahexeiya hepaüna tiuca'iyarime, mücü xeicüa 'aixüa 'iyaricü caniyu'iyaritüacamücü xehesie mieme.

²¹ Hipatü yunaitü tita vahesie mütimieme xeicüa metenicuvautüveni, tita Cürisitu Qesusisie mütimieme mepücatecuvautüve.

²² Xeme xepimate 'iya, que müti'inüasie que mütimasiücü, xepütemate nehamatü que müti'uximaya niuqui 'aixüa manuyüne tetcuxatacacu, ranive yuquemasimatü müti'uximayapaü.

²³ 'Ayumieme 'ipaü nepüticu'eriva, nepenunü'ani cuitü neretimaime que mütiyüni nehepaüsita.

²⁴ Ti'aitamesie netiviyatü yuri nepüti'erie cuitüva nemüyemiecü neta.

²⁵ Müpaüta netinicu'erivani, peuyevese ta'iva nemanunü'anicü xehesüa 'Epapüruritu. Mücü nehamatü catini'uximayaca, tahamatü tecanicuyaxitüni. Xeme xecaneiyenü'ani nehesüa munesipareviecacü que müreuyevecai.

²⁶ Yunaime nixexeiyaamücüni, niyuhiveriecaitüni xemu'enanacü que müticuyecai.

²⁷ Tasüari catinicyecaitüni, 'esivatücacu caniumüni. Masi Cacaüyari nitinenimayata, 'axeicüa nesinenimayatü neta, capa nenetihiverieme tavari nenetihiveriecacü.

²⁸ 'Ayumieme necaninevaüriyani nemenunü'anicü xemüyutemamaviecacü xeme tavari xe'ixeiyaatü, neta necanehivierietü nemayanicü.

²⁹ Hicüri xequeneutanaqui'erie Ti'aitamesie xemüteviyacü, vaüca xequeneyutemamavieca xehe'erivatü. Müya memü'anene vavemete xequeniva'erieca.

³⁰ Cürisitusie mieme ti'uximayatü caniumüni tüma. Yücümana caniyu-cuerivayuriecaitüni meye'atüanicü que müreuyevecai xemünesiparevieniquecaicü.

3

Heiserie nepexeiya que mütiyaiyacü

¹ Mücü meta ne'ivama, xequeneyutemamavieca Ti'aitamesie xeteviyatü. Tavari 'ipaü netixe'utüirietü, nepünevaüriya, niuquicü nepüca'uxive. 'Aixüa caniyümücü masi xehesie mieme xecueriva'anenecacu.

² Xequeneyucuerivayurieca müme nemüvaxatacai 'axa memüteyurie vahepaüsita, müme süicüri vahepaü memüca'itiatüca, müme vahepaüsita. Xequeneyucuerivayurieca que memütexe'inüaritüacu vitequiyacü.

³ Tame püta Cacaüyari 'inüarieya tepexeiya, tame püta tepühüme Cacaüyari temayexeiya 'Iyari que maine. Tame taheyemecü tecaninaqui'aca Cürisitu Quesusisie temüteviyacü. Mücü meta, yuri tepücate'erie herie miemesie.

⁴ Müme que memü'anene herie miemesie yuri memüte'erie, neta müpaü necani'aneni. Xüca xevitü müpaü ticu'erivani quename yüve herie miemesie yuri müti'eriecacü, ne masi necaniyüveniqueyu.

⁵ Ne'utinüivaca 'atahairieca tucarisie necaniu'inüasieni Huriyusixi vaxitequiyacü. 'Ixaheri teüteriyari vahesie Venicamini nuivariyarisie necaniyeyani. Hepürayu teviyari necanihücütüni Hepürayusixi vahesie nemüyetüa. 'Inüari niuquiyarisie que nemütiviyacai, Pareseu necanihücütücaitüni.

⁶ Que nemütinevaüriyacai yaneticamietü, necanivataveveyacaitüni memüyutixexeürivacai. Heiserie que nemürexeyacai 'inüari niuquiyarisie yaneticamietü, nehesie pücarahüivacai yemecü.

⁷ Perusü Cürisitusie nemütiviyacü müpaü nepütinemate, mücü nai netiniutatümaiya, naime cümana 'aixüa nemü'itüarieniquecai.

⁸ Mücü meta, sepa que mütitita, naitü tiniutatümaiarieni que nemütixeiya, müpaü nemütinematecü, masi yemecü 'aixüa necani'itüariemücü ne'imaitü neti'aitüvame Cürisitu Quesusi. Mücüsie nemümiemecü 'ari naime netiniutatümaiya. Sepanetü, mücü naitü xasi xeicüa canihücütüni que nemütixeiya. Necaninevaüriyani masi Cürisitu nehexeyatü nemayanicü,

⁹ hesiena netiviyatü yanepütixeyariecaqueyu xeicüa. Necümana heiserie nepücahexeiya, 'inüari niuquiyarisie yaneticamietü heiserie nepücanepitüa necümana. Masi heiserie que nemürexeyia, Cürisitusie yuri nemüti'eriecü püta heiserie necanexeyiani, Cacaüyari heiserie que müneti pitüa yuri nemüti'eriecü.

¹⁰ 'Ipaü xeicüa nepütinevaüriya, nemimaicacü Cürisitu, nehesie nemimaicacü türücariyaya cümana müranucuquetüarie, ne hamatüana temütaxevinicü que mütiucuini xü netimaitü, hepaüna ne'aretü nemayanicü mücü que 'aretü matüa 'umierieca.

¹¹ Necanaye'aniqueyu xeicüa nemanucuquetüarienicü müquite vasata.

Que mütiunanausacai, he'ivanique

¹² 'Acuxi müpaü nepüca'ane, 'acuxi nepüca'aye'ave. Cürisitu Quesusi pünesi'u'axixü, neta nemi'axenicü tita münetimini. 'Ayumieme nepünemexütüa, yanemüraye'anicü.

¹³ Ne'ivama, ne'aye'ame nepücan'e'erie cuxi. Peru siqueresü 'ipaü netiniyuriene, nenetümaiya nesutüa mieme, necaninetatuani masi hicü nemi'axenicü neyeta mieme.

¹⁴ Yanetiunanausatü nepünemexütüa neme'ivacü, Cacaüyari que münetiuta'ini taheima miemecü nemü'ayumiemetünicü Cürisitu Quesusisie netiviyatü.

¹⁵ Quetapaümetü temüseseüye 'ipaü tequetecu'erivani. Xüca yücü xetecu'erivani, Cacaüyari yacatinixehecüatüamücü.

¹⁶ Que temüte'aye'axüavave, müpaü yatequetecahuni.

¹⁷ Ne'ivama 'axeicüa xequenene'üqueni ne que nemütiyuriene. Tame 'inüari tecanihümetüni. Müme tahepaü memüte'u'uva, müme xequenivaxeiyani.

¹⁸ Yumüiretû que memûte'u'uva, mecaneye'unieca Cûrisitu que mütiumierie curuxisie. Vahepaüsita müixa netinixecuxaxatûvacaitûni, hicûta yaxeicûa nepaine ne'utasuatû.

¹⁹ Müme que memûte'aye'axûani, menica'unariecuni xeicûa. Yuhuca mecanayexeiyani yucacâyariipâu. Visi me'aneneme mecaniyuxatani quepaucua müpaû memüyûa que temüteteviyasitûarie. Cuiepa timiemecû xeicûa mecatena'erivani.

²⁰ Tame pûta muyuavisie tecaniquiecataritûni. 'Ayumieme tecanicuevieca tasivicueisitûvame Ti'aitame Qesusi Cûrisitu 'umamiecû.

²¹ 'Iya yücû 'aneneme caneyetûamücû tavaiyari. Hicû tixaû tecatehümetûtû 'icû tavaiyarisie tecaniu'uvani. Peru 'ana yuvaiyaripâu 'aneneme caneyetûamücû, visi 'anetû que mütîuyeica mücû. Müpaû tiniyuriemücû yûtürücariyacû. Müpaû titürûcaüyetû caniyûveni naime yaticamieme mayeitûanicû, mücû que mütî'aita.

4

Yuheyemecû xequeneyutemamavieca Ti'aitamesie xeteviyatû, que mutayû

¹ 'Ayumieme nepaine, Ti'aitamesie xeteviyatû xecacuyitûarivatû xequeneuti'uti, ne-naqui'erima. Müpaû nepütixecûhûave nexexeiyamûtû ne'ivama nemûxenaqui'erie. Xeme xecanihümetûni xemûnesitemavieritûa, xehesie catinimasiücûni que nemûreuyehüviyarie. Yaxeicûa ve'eme muma que mütîuhanitûariva, neta necanixehexeiyani xeme ne'inûaritûme.

² Neuxei 'Euhuriya, neuxei Sinitique, vaûriyarica necanixepitûaniqueyu yaxeicûa xemûteyumaicacû xeca'ütesatû Ti'aitamesie xeteviyatû.

³ 'Ecû meta nehamatû yuricû pemicuhanane hararu, nepûmasitavavirieniqueyu 'ecû pemûvapareviecacû mücû 'ucari. Nehamatû 'axeicûa tepûtacuitûvecai niuqui 'aixûa manuyûne tecuxatatû, Cûremenitimatû hipameta vahamatû nehepaû te'uximayatamete. Müme mepacayasarie quename tucari mehexeiya.

⁴ Mericûte, yuheyemecû xequeneyutemamavieca Ti'aitamesie xeteviyatû. Tavari nepaine, xequeneyutemamavieca.

⁵ Yunaitû teûteri mequexexeiyani xeca'ayu'eririyacacu. Ti'aitame hura caniuyeicani.

⁶ Xepûcayû'iyaritûaca tixaûtû hepaüsita. Masi naimecû xeyunenevietû xe'ivavirietû pamûpariyusi xe'ipitûatû, yaxequeteneutahûavi Cacaüyari tita xemûte'ivavirie.

⁷ 'Ana Cacaüyaritûtû nixepitûacamücû yu'iyarisie xemûca'uximatûariecacû. Müpaû tixepitûatû cani'üviyacamücû xe'iyari, sepa xeme 'asixemûcatemate que mütîyûveni mi'üviyanicû. Que xemûteyücûhûavesie canixe'üviyacamücû Cûrisitu Qesusisie xeteviyacacu.

Tcû hepaüsita xequeteneyücûhûaveni, que mutayû

⁸ Mücû meta, ne'ivama, naitû yuri mûraine, naitû müreuyehüviyarie, naitû mütîheiserie, naitû mütî'itiya, naitû visi mü'ane, naitû 'aixûa maine, sepa que mütîtita xûca 'aixûa 'aneni xûca 'aixûa ticuxaxasivani, mücû hepaüsita yaxequeteneyücûhûaveni xeme.

⁹ Que xemûte'u'ûquitûarie, que xemûteyetuiriyarie, que xemûnete'u'eni, que xemûnete'uxei yanetiurieneccacu, müpaû yaxequeteneyurieca. 'Ana que mü'ane mûxepitûa yu'iyarisie xemûca'uximatûariecacû, mücû Cacaüyaritûtû xehamatû caniuyeicamücû.

Piriputari que memûte'imicuacai

¹⁰ Ti'aitamesie netiviyatû yemecû nepûnetemavie tavari xemisutûacû xene-siha'erivatû. Süricû xepûnesiha'erivacai, masi pumavecai xevitû xeme müyûvecai tixaûtû mütîyurienicû.

¹¹ Ne nereuyehûatû nepûcahaine. Nepû'iyamate ne'iyari 'aixûa müyûnicû necûmana, sepanetû que nemûranayemie.

¹² Nepü'iyamate tixaü necatihücütütü, vaüca nerexeyatüta nepü'iyamate. Naimecü yanepüretima nemütahuxanicü nemühacamünicü vaüca nemürexeyanicü tixaütü nemücarexeyanicü nepü'iyamate.

¹³ Naime necaniquemaca Cürisitusie netiviyatü, 'iya nesitürücariyacacu.

¹⁴ Siepüre 'aixüa xepüte'uyuri nehamatü xeyuxeviriyatü que nemüti'uximatüariecai.

¹⁵ Xeme Piriputari müpaü xepütemate que mütiuyü quepaucua niuqui 'aixüa manuyüne musutüarie cuxaxasivatü, Maseruniya quepaucua nemeyetüa. 'Ana memüyutixexeürivacai mepücanesipareviecai. Mepücanetemicuacai neheixeyatü nemayanicü, xeme xEICÜa xepünetemicuacai.

¹⁶ Tesarunicapai neheycacacu tita nemüreyehüacai xepünete'utanü'airi heiva hutarieca.

¹⁷ Neticuvaunetü tavari yaxemüneteminicü nepücahaine. Nepüticuvaune tita mütixemaquieri püta mayanicü.

¹⁸ Necanitanaqui'erieniri xe'imiquieri naime, cananuyuhayevani. Catinaye'ani tita nemüreyehüacai, 'Epapüruritu nesi'ü'ütüacu tita xemüteheyenü'a. Que xemüte'uyuri, mücü visi mu'üapaü caninaqui'erivani, mavari münaqui'eriva canihücütüni, caninaqueni Cacaüyari.

¹⁹ Mücü meta, necacaüyaritütü catinaye'atüamücü tita xemüteheuyehüaca hepaüsita naime, vaüca mürexeyacü visi 'aneneme, müpaü que mütimasiücü Cürisitu Qesusisie.

²⁰ Cacaüyari müta'uquiyari 'aixüa queticuxaxasivani yuheyemecü. Canise'ini 'icü niuqui.

Vaiürisica que mütivarunü'airixüa

²¹ Xequenivavaüritüaca Cacaüyari teüterimama yunaime, Cürisitu Qesusisie temüteviyacü. Nehamatü memü'uva ta'ivama menixevaüritüaca.

²² 'Ena yunaitü Cacaüyari teüterimama mepüxevaüritüa, müme meta Sesaxisüa miemete cuviyexunusixi.

²³ Ti'aitame Qesusi Cürisitu xüca 'aixüa tiuca'iyarini xe'iyarisie mieme. Müpaü xEICÜa cani'aneni.

CURUSETARI

Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaiürisica

¹ Ne Papuru, ta'iva Timuteumatü, tecanixevaüritüaca. Nü'ariecame necanihücütüni Cürisitu Qesusisie mieme, müpaü mütinaquecü Cacaüyari.

² Tecanixevaüritüaca ta'ivama yuri xemüte'erie Curusetari, Cacaüyari teüterimama xemühüme Cürisitusie xeteviyatü. 'Ipaü teputiyuane, Cacaüyari mütä'uquiyari Tati'aitüvame Qesusi Cürisitumatü xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Que mütitavaviri Cacaüyari, müvapitüanicü memütemaicacü 'Iyarisie timieme

³ Tetanenevietü, taheyemecü xehepaüsita pamüpariyusi tecanipitüaca Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu 'uquiyarieya, Cacaüyari hücütüme.

⁴ Teniu'ena yuri que xemüte'erie Cürisitu Qesusisie, que xemütevanaqui'erie Cacaüyari teüterimama yunaime.

⁵ Müpaü xeteniyurieca 'amuvecü tita xehesie mieme müti'üviyarie taheima, yax-ete'icuevietü. Xeme meripai xeniu'enanani que müti'üviyarie, cuxaxasivacacu niuqui 'aixüa manuyüne que mütivaiaçü.

⁶ Mücü niuqui canixe'uta'axiyani. Naisarie cuiepa catinitixuaverirümeni, canitaverirümeni yaxecüa que mütiuyü xehesüa. Niuqui caniusutüarieni 'iya tucarisie quepaucua xemu'enana, quepaucua xemütehetima yuricü 'aixüa que mütiuca'iyari Cacaüyari,

⁷ 'Epapüraxi que mütixe'uta'üquitüa. Mücü tahepaü catini'uximayatametüni, tecaninaqui'erieca, yacatinicamieni Cürisitu parevivameya hücütütü xehesie mieme.

⁸ 'Iya cataniutahecüasitüiya que xemüteyucanaqui'erie 'Iyarisie xeteviyatü.

⁹ Yatetemaitü 'anapai hicüque, tame 'ayumieme tepücatehayeva tetanenevietü xehesie mieme, müpaü tete'ivavirietü Cacaüyari, xemühüpüenicü yaxetemaitü tita mütinaque Cacaüyari, naimecü xetemaivavetü, 'Iyarisie timieme xetemaitü naimecü,

¹⁰ 'axemu'uvanicü meta que müreuyevese Ti'aitamesüa miemete memu'uvanicü, xe'inaqui'asitüatü naimecü. Tepivavirie mütiutixuxuaverenicü 'aixüa xeteyuriecacu naimecü, xemütivaverirümenicü que xemüte'imate Cacaüyari.

¹¹ Tepivavirie xemütürücariyarienicü, naimecü xetürücavitü, 'iya que mütitürücaüye marivetü, para xemüyüvavenicü xemüte'uca'enivanicü, 'exemüteheutevinicü xecaha'atü,

¹² xeyutemamavietü pamüpariyusi xemipitüacacü ta'uquiyari. 'Iya yüvemetecatanayeitüani, tahesie mütinaquenicü tita mütinaqueni Cacaüyari teüterimama vahesie, hecüaripa me'u'uvacacu.

¹³ Cataniutavicueisitüani Cacaüyari, yüriya heiserie mücahexeiyanicü tahepaüsita. Cataniupata, que mü'ane münaqui'erie tati'aitüvame mayanicü, nu'ayatütü.

¹⁴ Mücüsie teteviyatü tecaniuxünarieni, que mütareuyehüviri 'axa temüte'uyuricü.

Cürisitu mumücü, que temüte'upitüarie 'aixüa temütexeyarienicü

¹⁵ Tepücaüvave temixeyiacü Cacaüyari, peru 'iya cani'üquisicayatüni. Canive'emetüni heiserie hexeyiatü tita mütiunetüarie hepaüsita.

¹⁶ Hesiena tiviyatü, naitü tiniunetüarieni, tita taheima mütimieme, tita cuiepa mütimieme, tita temütexeyia, tita temücatexeyia meta, vavemetec, müme memüva'uquiyarima, te'aitamete, müme heiserie memexeyia, naitüri tiniunetüarieni 'iya 'inetüacu. Hesiena mieme tiniunetüarienita.

¹⁷ 'Iya 'acaniuyeicacaitüni tixaütü catinetüarievecacu cuxi. Naitü catiniyuxevini 'iyasie tiviyatü.

¹⁸ Mücü meta, tame temütatixexeüriva tevi vaiyarieyapaü te'anenecacu, 'iya canitamu'utüni, tisutüvame hücütütü. 'Iya müquite memanucu'uni vamexüacame canihücütüni, naimecü ve'eme mayanicü.

¹⁹ Cacaüyari que mütiyuvaüriya, naitü que 'anetü mühücü Cacaüyari, mücü Cürisitusie 'acaniuveni.

²⁰ Müpaüta tiniuyuvaüriya, mipatacü naime Cürisitu yatiyurienecacu, para naitü 'aixüa mütixeyarienticü 'iya que mütixeyia. Curuxisie yuxuriya que mütiutayeuri, pipitüa tita cuiepa mütimieme tita taheima mütimieme hamatüana 'aixüa memüteyuxeyanicü.

²¹ Xemeta 'anapai xepüyupatacai xaüsie miemete xe'ayuyeitüatü. Que xemüteyücühüavecai, xecani'uxive'eriecaitüni mexi 'axa xeteyuriecäi. Hicürixüa 'aixüa xetexeyarietü xecanayeitüarieni,

²² 'iya tevitütü yuvaiyarisie mumücü. Müpaü tiniuyurieni müxe'aye'atüanicü Cacaüyari huxie, hesiena mieme xepasiecacu, xecaseviximarietacu, xehesie carahüivacacu.

²³ Müpaü catiniyümücü xücate xeyuhayeva yuri xete'erietü, xetesariya türücaüyecacu xehetüa, xeseiriyarietü xecacuyaximetü, masi xe'icuevietü tita mütixata niuqui 'aixüa manuyüne. Xecani'enieni 'iya niuqui, canihēcüasieca naisarie que müranetüarie muyuavitüa. Ne Papuru neniuhüritüarieni hepaüsitana.

Papuru que mütiuhüritüarie nuivarite vahesie mieme

²⁴ Hicüsüari ne necaninetemavieca sepa nemü'uximatüarie xehesie mieme. Necaneye'atüani tita müreuyevese nemü'uximatüariecacü, Cürisitu que müti'uximatüarie. Nevaiyarisie müpaü netiniyurieneni 'iya vaiyarieyasie mieme, memüyutixexeüriva mehümetücacu.

²⁵ Ne vaparevivame necanayani, Cacaüyari que münetiuhüritüa xehesie mieme, 'aye'arücamecü nemüticuxatanicü Cacaüyari niuquieya.

²⁶ 'Iya niuqui cani'aviesiecaitüni. Tucari manucatüasie pücamasiücücai, teüteri quepau-cua memanuticü müpaü mepücatemaicai. Masi hicü masiücütü canayani, Cacaüyari teüterimama müpaü memütemaicacü.

²⁷ Cacaüyari niuyuvaüriya müpaü müti'üquitüanicü müme, vaücavamecü visi que müti'ane 'icü niuqui mü'aviesiecai, que mütimarive nuivarite vasata. Cürisitu xehesie catiniviyani, 'ayumieme xecanicuevieca visi müti'ane. Mücü canihücütüni niuqui mü'aviesiecai.

²⁸ Tame tecanihecüatani Cürisitu, que temütevacu'imaiya yunaime teüteri, que temüteva'üquitüa yunaime teüteri tetemaivavetü naimecü, temüvaraye'atüanicü yunaime teüteri me'aye'arücame Cürisitusie meteviyame.

²⁹ 'Ayumieme netinine'uxitüaca, yemecü neti'uximayatü, 'iya türücaüyemecü que münetiuyitüa.

2

¹ Neuyevaca xemütemaicacü vaüca que nemütine'uxitüa xehesie mieme, Rautiseyatari vahesie mieme meta, hipameta queyupaümetü memücanesixeyavave vahesie mieme,

² va'iyari mütuicarienicü, memüyutaxevirecü meyunaqui'erietü, memeuca'unicü yemecü yametemaitü que mütiheiserie, memeitimanicü tita Cacaüyari müti'avietacai. Mücü Cürisitu canihücütüniri,

³ hesiena mü'aviesiecü nai que müreucave Cacaüyari, que mütimate que mütimaive.

⁴ 'Ipaü nepaine, xevitü pücatixe'irüviyani visi tiuniutü xEICÜA.

⁵ Sepa nevaiyarisie xehesüa nemüca'uyeica, ne'iyarisie püta xehesüa neniuyeicani nenetemavietü, nexexeyatü 'aixüa xete'aitüariecame, xesese'ime yuri xete'erietü Cürisitusie.

⁶ Quesusi que xemüteyetuririarie Ti'aitametüme Cürisitutüme, yaxecüa hesiena xeteviyatü 'axequeneu'uvani.

⁷ Hesiena xequeteneviyani cüye que mütiviya yunanayarisie, qui que mütiviya tesariyasie. Heiseriemecü xequeneseiriyarieni yuri xete'erietü, xemüte'u'üquitüariepaü. Pamüpariyusi xequenepitüaca Cacaüyari, vaücava yuri xete'erietü.

Tucari que mürexeiya yemecü, Cürisitusie tiviyatü

⁸ Xequeneyucuerivayurieca capa xevitü xenavanicü, timaivemepaü ticuxatatü, yacü xecüa tixe'irüviyatü teüteri que memüteyuyetui yuyeyari, hehecua mete cuiepa memütama que memüte'üquitüarie, peru Cürisitu que maine caticuxatatü.

⁹ 'Iya vaiyarieyasie 'acaniuveni naitü que 'anetü mühücü Cacaüyari.

¹⁰ Xemeta hesiena xeteviyatü xecanaye'axüani. Yunaitü memüte'aita heiserie memexeiya canivamu'utüni.

¹¹ Hesiena xeteviyatü xecaniu'inüaritüarieni yacütütü, peru ramamacü que mütixitequie pücatixaü. Cürisitu püta que mütixe'u'inüaritüa, canixe'upitüani xemütehayevacü yaxeteyurietü teüteri vavaiyari que mütivacuyuitüva.

¹² Quepaucua xemuca'üyarie, hamatüana xepucateuqui. Mücü meta, quepaucua xemuca'üyarie, xecananucu'uitüarieni, yuri xete'erietü quename müpaü tixecuyuitüaniquecai Cacaüyari, yaxecüa que mürenucuquetüa Cürisitu müquite vasata.

¹³ Sepa xemümüquitetücai xeheuyexürüvetü xeca'inüaritüarievavetü que xemüteteüteri, 'iya canixe'anutanieritüani Cürisitumame. Catatineuyehüvirieni naime que temüteheuyexürüvecai.

¹⁴ Que temüte'ataca'utüa yacütütü 'aitüaricasie yatemütecahunicü, mücü 'utüarica hixüapa 'uvetü que mütatica'unaquecai, Cürisitu neyeitüani heihurieca yacütütü, yucuruxisie 'icürapuximaca.

¹⁵ 'Ixuriqui müye'ipaü nivarevivieni müme memüte'aita heiserie memexeiya, vahecüatüatü yunaime vahüxie. Curuxisie 'uyevietü, nivarehapani yu'utüma, vara'ivaca.

Taheima timiemecü xequeneyuvaüriyani

¹⁶ Xevitü 'ayumieme pücaxexanetani que xemütecua'a, que xemüte'uye'e, que xemüte'ivevie 'ixüarari ya mesa 'ixüarariyari ya 'uxipiya tucari, que xemücate'ivevie nusu.

¹⁷ Mücü tita 'umüramie 'etüriyaya canihücütüni, peru que mü'ane 'umamie, Cürisitu canihücütüni.

¹⁸ Xevitü pücaxetave'erieca, sepa 'iya müyuvaüriya müyu'usiviecacü, sepa müyuvaüriya müvarayexeianicü Cacaüyari tupirisiximama, sepa vaüca müyu'iyaritüa yuheinüsi hepaüsita. Que mü'ane müya mü'ane canihüsierieca, tita vaiyarieyasie mütimieme xecüa cana'erivani,

¹⁹ tamu'usie cativiyatü. Peru mücü tamu'utütü canihücütüni que mü'ane mütimicua yuvaiyari. Turuyaricü tatayaricü canitaxeviriyani yuvaiyari mütaverecü, Cacaüyari que mütiveriya.

²⁰ Mericüte, Cürisitumatü xüca xe'ucuini, para tavari xemücacuyuitüarienicü hehecua mete cuiepa memütama que memüte'üquitüarie, titayari 'aumü 'axete'u'uva cuiepa memütama que memütexe'aitüa,

²¹ Tixaü pepüca'icumaüvani 'icü, pepüca'icuaca 'iya, pepüca'imayüani 'icü, que memutiyuane.

²² Mücü naitü canitixümücü mayüiyatücaitü. Xepücateyu'aitüarinüa teüteri que memüte'aita que memüte'üquita.

²³ Que memüteyurie, timaiveme niuquieyapaü catini'eniüriücüni, que memüteyumaive'erie, que memüteyu'usiviva, carima que memiyurie yuvaiyari. Peru que memüteyurie, 'asimepücaüvave para memücateha'erivanicü tita vavaiyarisie mütimieme xecüa.

3

¹ Xüca Cürisitumatü xe'anucu'uitüarieni, taheima timiemecü xequeneyuvaüriyani, haque meca Cürisitu, Cacaüyari serieta 'acaitü, mana timiemecü.

² Taheima timiemecü xequeneyumaica, cuiepa timiemecü pücatixaü.

³ Xeme xecaniucuiniri. Que xemüte'ayeyuyuri, xecani'aviesieca Cürisitumatü, Cacaüyariesie xemüteviyacü.

⁴ Cürisitu canitatucaritüni. Quepaucua masiücütü mayani, 'anata xeme hamatüana xemasiücütü xecanacünicuni visi müracu'anesie.

Que temüte'u'uvacai meripai, que temüte'uhecuariyarie

⁵ 'Ayumieme müquite xequenayuyetitüaca que xemütecumaüvacai yuvaiyarisie cuiepa timiemecü. Xepüca'icumaüvani que mü'ane mücaxe'üya mücaxecüna. Xepücateyucahive'erieca. Xepücate'ihive'erieca tita 'aixüa mücati'anene, tita mücatixepini. Que mü'ane mütihive'erie tita mücatipinieya, tete 'ayexeiyamepaü caniyüanemücü.

⁶ Müpaü memüteyuriecü, 'ayumieme Cacaüyari haxüa canivapitüamücü müme yamemücatecahu.

⁷ Xemeri quepaucua müpaü xeteyurietü 'axemu'uvacai 'anapai, yaxecüa yaxecateniyuriecaitüni que memüte'u'uva.

⁸ Hicü masi xequeteneuhayeva que xemüteyuriecäi naime, que xemüteyuca'uxive'eriecai, que xemüteyuhaxüatüacai, 'axa que xemüteyuriecucäi, 'axa que xemutiyanecäi hipame vahepaüsita, niuqui 'axa manuyüne que xemütexüatüacai yutetacü.

⁹ Xepücateyu'itaiyani. Xequenehüva mücü tevi müye'i, xecahe'erivatü que xemüteyuriecäi meripai.

¹⁰ Mühecua püta xequenanacatüqui, xehectuariyarieiximetü yemecü que xemüteyurie hicü, xemimaicacü Cacaüyari, xeveviamepaü xe'ananetü xemacü necü.

¹¹ 'Iyasie tiviyatü sepanetü mücüriyecu mühuriyu, sepa mu'inüasie Huriyusixi vaxitequiyacü, sepa müca'u'inüasie, sepa tahepaü mücaniüve, sepa müsitiyatanaca, sepa vaüriyarica müti'uximaya, sepa müyunü'a, Cürisitu naitü canihücütüni, yunaime vahesie catiniviyani.

¹² 'Ayumieme nepaine, Cacaüyari müxe'anuyexeicü, teüterimama xemühümecü, xemünaqui'erivacü, xeteyucanenimayatü xequenacüni yu'iyariesie, mühecua xe'anacatütü. 'Aixüa xequeneuyuyuriecä, xequenayuyetitüa, xepücateyucatave'erieca, 'axequeteneutevini xecaha'atü.

¹³ Xequeneyunevieca, xequeteneuyuyehüvirieca masi, xüca xevitü 'iniuquimamücünü xeime. Ti'aitame que mütixehueyehüviri, xemeta hepaüna xequeneyüaca.

¹⁴ Xe'ixeviriyatü naime, xequeteneyucanaqui'erieca, xemaye'axüanicü.

¹⁵ Cürisitu que mütixepitüa yu'iyariesie xemüca'uximatüarietacü, quetixe'aitüaca xe'iyariesie. Xecaniuta'inierieni yu'iyariesie xemüca'uximatüarietacü, xei vaiyari xemühümecü. Mücü meta, pamüpariyusi teyupitüvamete xequenacüni.

¹⁶ Cürisitu niuquieya xehesie queheyecani yemecü, naimecü xetemaivavecacu. Mücü xequetene'yü'üquitüaca xequeneyutuicani, Cacaüyari cuicarieyacü, nüavari Cacaüyari hepaüsita manuyünecü, cuicari 'Iyarisie timieme hepaüsita manuyünecü xeteyücühüvetü. Xequeneuticuicani, yu'iyariesie xe'inüavatü Cacaüyari, pamüpariyusi xe'ipitüatü.

¹⁷ Naime sepa tita xemüteyurie, sepa xemutiniuca sepa xemütecumaüva, naime xequeteneyuriecä Ti'aitame Qesusisüa xemiemetetütü. 'Iya xepareviacacu, pamüpariyusi xequenepitüaca Cacaüyari müta'uquiyari.

Que müreyevese yamüvayurienenicü hipame, xüca hecuamecü 'ayeyurini

¹⁸ 'Ucari xequeniva'enieca yücünama, que müreyevese Ti'aitamesie xeteviyacacu.

¹⁹ 'Uquisi meta, xequenivanaqui'erieca yü'ütama, 'axa xepücatevacühüaveni.

²⁰ Türi meta, yaxequetenecahuni naime que memütexecühüave xe'uquiyarima. Ti'aitamesie xeteviyacacu, müpaü püreuyevese. Müpaü xeteyuriecacu, caninaqui'aca.

²¹ Xeme meta xemüva'uquiyarima, xepücavahaxüatüaca yunivema, capa me'utivaüripienicü.

²² Xeme vaüriyarica xemüte'uximaya, yaxequetenecahuni naime que memütexe'aitüa xecusiyarima cuiepa memütama. Vahüxie xeicüa xepücateyurieca vanaqui'eriyacü, xe-vanaqui'asitüanique teüteri. 'Aixüa 'iyaricü püta xequetene'uximayaca Ti'aitame xete-heuyehüvirietü.

²³ Sepa tita xemüteyurie, yu'iyaricü yaxequeteneyurieca Ti'aitamesie mieme, teüteri vahesie mieme pücatixaü,

²⁴ müpaü xetemaitü, 'apuve yuri cusiyari. Que mütiunaquixü xehesie xemayüitaricü, xehesie catininaquisitüamücü 'iya. Yucusiyarisie mieme xequetene'uximayaca Cürisitusie mieme.

²⁵ Que mü'ane heiseriemecü yamücatiyuriene, mücü catinapiniyariemücü que mütiuyuri. Cacaüyuri yücü pücativaxeiya teüteri.

4

¹ Xemeta xemüvacusiyarima, que mütiheiserie xequetenivapitüaca te'uximayatamete, yaxaicüa xevayurietü, müpaü xetemaitü, xemeta taheima xemeixeyacü yucusiyari.

² Xepücatehayevani xeyunenevietü. Neneviericü xequenayeneniereni, pamüpariyusi xe'ipitüatü.

³ Quepaucua xemüyunenevie, tahesie miemeta xequeneyunenevieca, Cacaüyari quite-nie müreuyepienicü tahesie mieme, niuqui temütecuxatanicü, tita müti'aviesiecai Cürisitu hepaüsita temütecuxatanicü. Müpaü nemütiyurieneccü nepanutahüiya hicü.

⁴ Xequeneyunenevieca nemihecüatanicü tita müti'aviesiecai, que müreuyevese yanemüticuxatanicü.

⁵ Xetemaivavetü xequeneyüaca tacua miemete xevacühüavetü. Quepaucua xemüyüvave 'aixüa xemüteyurienicü, yemecü müpaü xequeteneuyuri.

⁶ Que xemütecuxata, 'aixüa xete'u'iyaritü xequetenecuxatani 'unacü yacütütü, xeniuiqui cahamuricacu. Xequeteneyü'üquitüaca quepaü 'aixüa müyüni xemüvata'eiyacü yuxexuime.

Vaürisica que mütiyarunü'airiexüa

⁷ Naime que nemütiuyuri catinixetaxatüamücü Tiquicu. 'Iya canita'ivatüni teminaqui'erie, tiparevivame yamüticamie canihücütüni, tahepaü catini'uximayaca Ti'aitamesie mieme.

⁸ Xemütemaiccü tahepaüsita, xe'iyari mütuicarienicü, 'ayumieme necanenunü'amücü xehesüa,

⁹ 'Unesimumame. Mücüta canita'ivatüni teminaqui'erie, yacatinicamieni, xehesüa miemetütü. 'Uva que mütiyüane naime mecatenixetaxatüacuni.

¹⁰ Canixevaüritüaca 'Arisitaricu nehepaü muviyarie. Maricuxita Verunave masuya püxevaüritüa. Xepüte'aitüarie hepaüsitana. Xüca xehesüa nuani, xequeneutanaqui'eri.

¹¹ Qesusi meta Cusitu müti-teva nixevaüritüaca. Huriyusixi vasata, 'ime xeicüa nehamatü meteni'uximayaca Cacaüyari 'ena ti'aitatü mayanicü. Mecanenivaüriyani müme.

¹² 'Epaüraxi xehesüa mümieme canixevaüritüaca, Cürisitu Qesusisie mieme ti'uximayatü. Yuheyemecü xehesie mieme tiniyu'uxitüaca yunenevietü, müpaü 'utaitü, xemücacuyuitüarienicü xe'aye'atü, yemecü xeyuvaüriyatü naimecü que müti-naque Cacaüyari.

¹³ Necanihecüataniqueyu, ca'uxetü que müti'uximaya xehesie mieme, Rautiseyatari vahesie mieme, Hierapuritari vahesie mieme.

¹⁴ Rucaxi canixevaüritüaca tiyu'uhayemavametütü neminaqui'erie, Remaxi meta püxevaüritüa.

¹⁵ Xequenivavaüritüaca 'ivamarixi Rautiseyatarı, Nimüpamame, müme memüyuyexexeürıva quitana vahamame.

¹⁶ Quepaucua 'icü xapa mütiterüvarienu xehüxie, xequenivaruhüritüa Rautiseyatarı memüyuyexexeürıva memiterüvanicü mümeta. Rautiseya mieme xapa xequeneterüvani xemeta.

¹⁷ 'Ipaü xequeteneutahüavi 'Aruquipu, Quene'acuerıvayurıeca pemeye'atüanicü 'ahüritüarica, que pemütiuhüritüarie Ti'aitamesie petıviyatü.

¹⁸ Ne Papuru nemamacü neti'utüatü necanixevaüritüaca. Xequenena'erıvani ne'anutahüiyacame. 'Aixüa quetiuca'iyarini xehesie mieme.

TESARUNICATARI

Mexüacame Xapayari Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaiürisica

¹ Papuru Sirivanumatü Timuteumatü tecanixevaüritüaca Tesarunicatari xemüyuyexexeüriva Cacaüyari mütä'uquiyarisie xeteviyatü, Ti'aitame Qesusi Cürisitusieta xeteviyatü. 'Aixüa xüca mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Tesarunicatari 'üquisica que memüte'acü

² Taheyemecü pamüpariyusi tecanipitüaca Cacaüyari yunaime xehesie mieme, texexatatü quepaucua temütatineneviva.

³ Tecatehayevatü yatetena'erivani que xemüteyurie yuri xete'erietü, que xemüte'uximaya xeteyucanaqui'erietü, que xemüte'uca'eniva xe'icuevietü Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu, tacacaüyari ta'uquiyari hüxie.

⁴ Neuxei ne'ivama Cacaüyari müxenaqui'erie, tepütemate xemanayexeyariecü.

⁵ Müpaü tepütemate taniuqui 'aixüa manuyüne xehesüa mücanuacü niuquicü xEICÜA. TÜRÜCARIYACÜ pÜTA punua, 'Iyari MÜTIYUPATACÜ punua, yuricü tetetamaicacu punua. Xeme xepütemate xesata que temü'anenecai xehesie mieme.

⁶ Xeme xetasi'üquetü xenacüne, Ti'aitameta xe'üquetü xepacü. Xepitanaqui'erie niuqui vaüca xe'uximatüarietüvetü, xeyutemamavietü siepüre 'Iyari MÜTIYUPATA que mütixetemavieriya.

⁷ Müpaü xeyüatü 'üquisica xenacüne yunaime yuri memüte'erie vahesie mieme, Maseruniyatari 'Acaiyyatarita.

⁸ Xehesüa putiraurüca Ti'aitame niuquieya. Cacaüyarisie yuri que xemüte'erie xeme, Maseruniyasie 'Acaiyyasie xEICÜA pÜCATICUXASIVA, masisü naisarie tinicuxasivani. 'Ayu-mieme tixaüri pÜcareuyevese tame temütiniunicü.

⁹ Mümetütü tahepaüsita metenicuxatani quetütü reyü quepaucua tame xehesüa temeta'axüa, que reyü quepaucua ta'aurie xemaxürie, quepaucua Cacaüyarisie xemüte'uviyaxü tetexi xavarucu'eirica, xemüte'uximayacacü Cacaüyari mayeyuri yuricü 'amuyeicasie mieme,

¹⁰ xemicueviecacü Nu'aya taheima macaneni. Cacaüyari yunive nanucuquetüani müquite vasata. Qesusi canihücütüni que mü'ane mütasi'utavicueisitüa haxüa maye'axime mücatasi'axixüanicü.

2

Papuru que mütivapareviecai Tesarunicatari

¹ Neuxei ta'ivama, xemetütü müpaü xepütemate, xüanacüa püca'uyü quepaucua xehesüa temu'axüa.

² Sepa temüte'ucuinxü xehesüa tecata'axüavavetü cuxi, sepa 'axa temütecühüavarüvacai Piripusie, xeme que xemütemate, tacacaüyarisie teteviyatü tepücamamacai, 'ayumieme tetenixe'utaxatüani Cacaüyari niuquieya 'aixüa manuyüne cui tete'uxitüarietü.

³ Que temütexetuica, temeuyexürüvecü temüca'itiatücacü tepücatecuxata tete'irüvietü,

⁴ masi Cacaüyari que mütatiuta'inüataxü temühürütüariecacü niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita, müpaü püta tetenicuxatani. Teüteri tevatemavieritüacutü tepücatecuxata, que mü'ane ta'iyari mütä'inüatane tetemavieritüacutü tetenicuxatani püta Cacaüyaritüme.

⁵ Tame hasuacu visi tete'uniutü 'irümaricü tepücayüacai, que xemütemate xeme. Tixaü tepücatehive'eriecai 'avie. Cacaüyari munierixü yacatinihecütani.

⁶ Tepücatecuvautüvecai teüteri tahepaüsita 'aixüa memutiyuanenicü, ni xeme ni hipatü, sepa temüyüvavecai vaüriyarica temüxepitüanicü Cürisitu nü'arimama temühümecü.

⁷ Masisüari xesata tepüyüacai carima tecateyurietü. Sisivame yunivema müvaveriyapaü teniyüacaitüni.

⁸ Tame yaxeicüa texehive'erietü tenitavaüriyacaitüni temüxeyetuirienicü Cacaüyari ni-uquieya 'aixüa manuyüne, masisü cuxi tenitavaüriyacaitüni temüxeyetuirienicü ta'iyarita, tanaqui'erima xemacücü.

⁹ Camüsü ta'ivama, müpaü xetena'erivani que temüte'uximayacai que temüteta'uxitüacai. Tucaricü tücaricü tete'uximayatü capa tetexe'uxitüanicü ni xeime, tetenixecuxaxatüvacaitüni Cacaüyari niuquieya 'aixüa manuyüne.

¹⁰ Xeme xemunenierixü Cacaüyarimatü xetenihecüatani que temüyüacai xeme yuri xemüte'erie xehesie mieme, Cacaüyarisie mieme yatetecahutü, heiseriemecü teteyurietü, tahesie carahüivacacu.

¹¹ Müpaüta yaxeicüa xecatenimaica que temütexetuicacai, va'uquiyari yunivema müvatuicapaü, texetuicatü texe'imaiyatü yuxexuime,

¹² texehüritüatü 'axemu'uvanicü que müreyeve 'amuyeicanicü Cacaüyarisie mieme. Mücü canixe'inieca 'axemu'uvanicü 'iya tixe'aitüacacu, müxe'inie visi xe'ananetü xemayetitüarienticü hepaüna.

¹³ 'Ayumieme tameta tecatehayevatü pamüpariyusi tecanipitüaca Cacaüyari 'icücü, quepaucua xemitanaqui'eri Cacaüyari niuquieya xetasi'u'enieca, teüteri vaniüqui xe'erietü xemüca'itanaqui'ericü, yuricü Cacaüyari niuquieya que mütihücü püta xemitanaqui'ericü. Mücü canixecuyuitüvani xeme yuri xemüte'erie.

¹⁴ Xeme ta'ivama, te'üquemete xenacüne xeva'üquetü müme Cacaüyarisie mieme memüyutixexeüriva Cureya cuieyarisie Qesusi Cürisitusie memüteviya. Xeteniucüne xeteüterima mexe'uximatüacacu vahepaü, yaxeicüa Huriyusixi memüva'uximatüacaipaü müme.

¹⁵ Huriyusixi Ti'aitame meniumieni Qesusi, menivarucuini Cacaüyari texaxatame-temamata. Mepütasi'anuyexüri tame. Mepüca'inaqui'aritä Cacaüyari mepüvaraye'unie yunaime teüteri.

¹⁶ Mepücatasitaunie temütevacühüavenicü müme memücahuriyusixi memütavicueisitüarienticü. Müpaü mecateniyurieni yuheyemecü memeye'atüanicü tita 'axa memüteyurie. 'Imatüriea haxüa nivaru'axixüani müme.

Papuru que mücativateütacai memüyuyexexeürivacai

¹⁷ Masi ta'ivama, tame sepa yapaümexa xemütasinutuita tahüxi teca'utinenierecacu peru ta'iyarisie xecatasinutuitatü, masi cuini mieme tenitamexütüacaitüni temixeiyacü xenierica, cui texehive'erietü.

¹⁸ 'Ayumieme xehesüa tepeucünicuai. Ne Papuru heivari tavarita nepeuyeimücücai, peru Cauyumarie pütasinencai.

¹⁹ Tita tetecuevie, titacü tetetatemamavie, titacü 'aixüa tetetacühüaveni tahepaüsita, muma manamana 'aixüa mütiyücühüavepaü, Tati'aitüvame Qesusi hüxie 'aixüa tetetacühüavetü quepaucua munuani. Xemerixecatehüme.

²⁰ Xeme xecümana visi tetenixeiyarieca, xeme xecatanitemavieritüaca.

3

¹ 'Ayumieme tecate'uca'enivatüri, 'aixüa tetenitamaicaitüni 'Atenasie temücu'eirivacü taxaüta.

² Timuteu tenenü'ani. Mücü canita'ivatüni, Cacaüyari caniparevivameyatüni, tahamatü catini'uximayaca niuqui Cürisitu hepaüsita 'aixüa manuyüne ticuxatatü. Teneinü'ani müxeseiriyanicü müxevaüriyanicü yuri xemüte'eriecacü 'aixüa,

³ ni xevitü mücacunuitüarenicü xe'uximatüariecacu hicü. Xemetütü müpaü xepütemate, tepucayasari 'uximatüaricacü.

⁴ Xehesüa te'u'uvatü, yacatiyüvecacu cuxi, müpaü tetenixe'utahüave quename te'uximatüariecaquecai. Müpaü tiniuyüni, müpaü xetenimaica xeme.

⁵ Nesü 'ayumieme necatiuca'enivatüri nepüretanü'a yanemüretimanicü yuri que xemüte'erie, cauca tiyu'isipavame xeta'isipave neticu'erivatü, cauca xüanacüa 'ayani tete'uta'uxitüacu neticu'erivatü.

⁶ Hicürixüa Timuteu xehesüa heyeyaca tahesüa caninuani. 'Aixüa catatiniuta-hecüatüani yuri que xemüte'erie, que xemüteyucanaqui'erie, 'aixüa que xemütatecu'eriva, yuheyemecü xetasixeyacutü tame temüxexeyacupaü.

⁷ 'Ayumieme teniutuicarieni xehepaüsita yuri xemüte'eriecü ta'ivama, sepa temüteuyehüva temü'uximatüarie naimecü.

⁸ Hicüsüari tenayeyuyurini xüca 'axe'uti'uca xeme, Ti'aitamesie xeteviyatü.

⁹ Queri teteyüvave temütehepinirieni Cacaüyari pamüpariyusi te'ipitüatü xehepaüsita, temavierica xemütasi'upitüacü vaücavame tacacaüyari hüxie.

¹⁰ Tucaricü tücaricü panuyuhayeva ta'ivaurica, te'ivaviriecacu temixeyiacü xenierica, temüxe'aye'atüirienicü tita müreyeveve yuri xete'eriecacu.

¹¹ Mücütütü Cacaüyari müta'uquiyari, Qesusi mütati'aitüvame, xüca 'aixüa 'iyurieni tahuye xehesüa temeta'axüanicü.

¹² Xemeta xüca Ti'aitame xeve'eriyani xeteyucanaqui'eriecacu, xenaqui'eriya manuyuhayevanicü xeyunaqui'eriecacu yunaitü, xevanaqui'eriecacu yunaime, yaxeicüa que temütexenaqui'erie.

¹³ Müpaü xeyüacacu, xe'iyari caniseiriyariemücü, xehesie carahüivacacu, xemeta Cacaüyarisie mieme xepasieyu Cacaüyari müta'uquiyari hüxie, quepaucua munuani Tati'aitüvame Qesusi yunaime Cacaüyarisüa miemete vahamatü.

4

Que mütiuyeicani Cacaüyari münaqui'acacü

¹ 'Imatürieca ta'ivama tepüxetavaviri, Tati'aitüvame Qesusisüa temiemetetütü tepüxetuica 'axemu'uvanicü que xemütehetima tame tetexecuxaxatüvacacu que müreyeveve 'axemu'uvanicü xeminaqui'aritüanicü Cacaüyari, müpaütütü cuini mieme 'axemüte'u'uvanicü, 'axemüte'u'uvapaü.

² Xeme xepütemate que temütexe'uta'aitüa Ti'aitame Qesusi tasipareviecacu.

³ 'Ipaü pütinaque Cacaüyari, hesiena mieme xemüpasienicü. 'Ayumieme xepücavacumaüvani que mü'ane mücayü'üya mücayücüna.

⁴ Xeme yuxexuitü xequetenemaica xemüvaravitücünicü yü'üya, Cacaüyarisie mieme xepasietü, ve'eme xe'erietü,

⁵ xecateyucahive'erietü que mütixenaque xeicüa, nuivarite Cacaüyari memücamate vahepaü.

⁶ Xepüca'anuyehaitürüveni, xepüca'icua mana yu'iva que xemüteyurie. Ti'aitame 'apürapica mücü naimecü, meripai que temütexe'utahüavixü, que temütexecuhecüasitüiya.

⁷ Cacaüyari pücatasi'uta'inie teca'itiatücaitü temacünecü. Hesiena mieme temüpasienicü püta pütasi'uta'inie.

⁸ 'Ayumieme que mü'ane mixani'erie 'icü, tevi pücaxani'erie, masi Cacaüyari püta püxani'erie, que mü'ane mütatimicua Yu'iyari Mütiyupata.

⁹ Xeme tixaü xepücateheuyehüva nemütixeta'utüirienicü tevi que mütivanaqui'erie yu'ivama ne'utaitü. Cacaüyari tinixe'üquitüaca xeme xemüyunaqui'eriecacü.

¹⁰ Müpaü xecatenivanaqui'erieca yunaime yu'ivama naisarie Maseruniyasie memütama. Camü ta'ivama, tenixevavirieca masi müpaü xemüteyuriecacü,

¹¹ vaücava xemütecuaunicü cayuvatü xemexeiyanicü, yuxexuitü yu'uximayasicacü xemüyüacacü, yumamacü xemüte'uximayacacü que temütexe'uta'aitüa.

¹² Müpaü xeteyurietü 'aixüa xeniu'uvacuni que müreuyevese müme vana memücu'u vahepaüsita, tixaü xepücateheuyehüaca.

Ti'aitame que mütinuani

¹³ Ta'ivama, müpaü pücatatinaquequeyu xüca 'asixecatemaicaque müme memücusu vahepaüsita. Pücatasinaquequeyu xüca xeyuheiveriecaque hipatü yuri memücate'erie meta'icuevatü vahepaü.

¹⁴ Tame yuri teteni'erieca Qesusi mumü peru manucuque. 'Ayumieme Cacaüyari yaxeicüa niva'atüamücü Qesusisimame müme memeucusixüa Qesusisie meteviyatü.

¹⁵ 'Ipaü tetenixecühüaveni Ti'aitame niuquieya mühücücü, tame temütahayeva te'ayeyuyuritü cuxi Ti'aitame munuanique, tame tepücavaranuyehaitüiyaxüani müme memeucusixüa.

¹⁶ Mücü Ti'aitame taheima pacaneni 'utaniutü ti'aitatü, niuqui tuayamete tiva'aitüvame 'utaniucacacu, Cacaüyari cuxinetaya hüsiriecacu. Müme memeucusixüa Cürisitusie meteviyatü menanucu'uicuni meri.

¹⁷ Tameta temücu'eirivani te'ayeyuyuritü cuxi, 'ana cuitü tecananutivitüquiecuni vahamatü 'axeicüa haisata, Ti'aitame temanunaquecü taheima. Müpaü tiyüyu, taheymecü 'ateniu'uvacuni Ti'aitamematü.

¹⁸ 'Ayumieme xequeneyünütüaca yuxexuitü 'icü niuquicü.

5

¹ Ta'ivama, vitarite tucarite hepaüsita tixaü xepücateheuyehüa xemüteta'utüiyarienticü.

² Xeme heiseriemecü müpaü xepütemate, Ti'aitame tucarieya müpaü catinaye'amücü tinavayame tucacüta mü'axepaü.

³ Quepaucua müpaü memutiyuaneni, Cayuvatü tepexeiya, tepücacueriva'a me'utiyuatü, 'ana menica'unariecuni. Yapaucua püva'axe 'uca mütiniverüme cuiniyaya mi'axepaü. Mepücatavicueni.

⁴ Xeme püta ta'ivama, yüvipa xepüca'u'uva, 'iya tucari pücake'axeni tinavayamepaü.

⁵ Xeme yunaitü hecüaripa xecanimiemetetüni, tucarisie xepümiemete que xemüte'ununuiva. Tücacüta tepücamiemete, yüvipa tepücamiemete.

⁶ Mericüte, 'ayumieme tepüca'u'itutupeni hipame vahepaü. Tepayeneniereni püta, tepütamaica.

⁷ Cucusumete tucacüta mechanicusuni. Tarüvecarixi tucacüta mecanitarüveca.

⁸ Tame tucarisie püta temümiemete tenitamaicacuni. Yuri que temüte'erie, que temütetacanaqui'erie, müpaü tetenenacatücücuni cuya camixayapaü temütacuerienticü tatavisie. Tamu'usie cuya xupureruyapaü tepenacaqueni que temüteta'icuevacü temütavicieisitüarienticü.

⁹ Cacaüyari 'ena pücatasi'ucaye temühecarienicü. Pütasi'ucaye temaye'axüanicü püta que temütetavicieisitüarieni, Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu yatatipitüacacu.

¹⁰ Mücü tahesie mieme pümü, tame 'axeicüa temayeyuyurinicü hamatüana, sepa temayeneniere sepa temücucusu.

¹¹ 'Ayumieme xequeneyuvaüriyani, xequeneyuseiriyani xemüyutaxevirecü, yaxeicüa que xemüteyurie.

Papuru que mütivatuicacai 'ivamarixi

¹² Ta'ivama, 'ipaü tetenixevavirieca, xemüvamatenicü müme memüte'uximaya xesata, müme memüxe'uquiyarima Ti'aitamesie meteviyatü, müme memüxe'imaiya.

¹³ Cui ve'emetete xequeniva'erieca xevanaqui'erietü müpaü memüte'uximayacü. 'Aixüa xequeteneyuxeiyani yunaitü.

¹⁴ Ta'ivama, 'ipaüta tetenixetavavirieniqueyu, xequenivaruta'imaiya müme memi'üraxie 'aisica. Xequenivavaüriyani müme memücatürücavi yu'iyarisie. Xequenivatuicani müme memüverarani. Müixa xequeteneucanenevieca yunaime vahesie mieme.

¹⁵ Xequeneyucuerivayurieca capa xevitü 'axa tipinirienicü xeime, 'iya 'axa miyuricü. Masi yuheyemecü xequetenecuvava 'aixüa xemüyuyuriecacü yuxexuitü, 'aixüa xemüvayuriecacü yunaime.

¹⁶ Xequeneyutemamavieca yuheyeme.

¹⁷ Xecatehayevatü xequeneyunenevieca.

¹⁸ Pamüpariyusi xequenepitüaca Cacaüyari naime hepaüsita. Müpaü catininaqueni Cacaüyari yaxemüteyuriecacü Cürisitu Quesusisie xeteviyatü.

¹⁹ 'Iyari xepücacutüsani.

²⁰ Xepüca'itave'erieca texaxatamete vaniuqui,

²¹ masi xequeteneuta'inüata naime. Tita 'aixüa müti'anesie xequeteneviyani.

²² Nai 'axa müti'anene sepa que mü'ane xequeteneuhayeva.

²³ Mücütütü Cacaüyari mütasipitüa ta'iyarisie temüca'uximatüariecacü, mücü xüca xe'aye'atüani xepatatü yuhesie mieme. Xüca xe'üviyarieni xe'aye'axüavavetü que xemüte'u'iyari que xemüteyumate que xemütevaiyarite, xehesie carahüivacacu quepaucua Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu munuani.

²⁴ Que mü'ane müxe'uta'inie yacatinicamieni, müpaü catiniyuriemücü.

Que mütivavaüritüa, que müreyenü 'aixüa 'utaitü vahepaüsita

²⁵ Ta'ivama, tahesie miemeta xequeneyunenevieca.

²⁶ Xequenivavaüritüaca ta'ivamarixi yunaime, pasiecate que memüteyuvaüritüa.

²⁷ Ne nepüxehuritüa Ti'aitame nesi'eniecacu, yunaitü 'ivamarixi memüterüviyarienicü 'icü xapa.

²⁸ Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu xüca 'aixüa tiuca'iyarini xehesie mieme. Müpaü xeicüa cani'aneni.

TESARUNICATARI

Hutarieca Mieme Xapayari Que Mütivarunü'airi Papuru

Vaiürisica

¹ Papuru Sirivanumatü Timuteumatü tecanixevaüritüaca Tesarunicatari xemüyuyexexeüriva Cacaüyari mütä'uquiyarisie xeteviyatü, Ti'aitame Qesusi Cürisitusie xeteviyatü.

² Cacaüyari mütä'uquiyari, Qesusi Cürisitu müti'aitame, 'aixüa xüca mete'u'iyarini xehe-sie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Cacaüyari que mütiva'inüatani müme 'axa memüteyurie quepaucua Cürisitu munuani

³ Neuxei ta'ivama, neuyeveca tame taheyemecü pamüpariyusi temipitüacacü Cacaüyari xehepaüsita, que müreuyevese yatemüteyuriecacü xeme xemütetave'eriyarümecü yuri xete'erietü, yuxexuitü yunaitü xemütetamüriyarümecü xeteyucanaqui'erietü.

⁴ 'Ayumieme tameri 'aixüa te'utiyuatü xehepaüsita yatecatenivacuxaxatüvani müme memüyutixexeüriva Cacaüyarisie meteviyatü. Müpaü tetenivacühüaveni, que xemüte'uca'eniva, yuri que xemüte'erie mexi xetaveveyarüva, mexi xe'uximatüarie, nai que xemü'itüarietüve.

⁵ Yaxe'itüarietü canimasiücünü Cacaüyari heiseriemecü que müti'inüata 'isücametütü. Müpaü xeteta'inüasieme xemeta xecanimarivacacuni, xehesie que mütinaqueni 'ax-emu'uvanicü Cacaüyari tixe'aitüvemetücacu. Müpaü mütiyünicü xetenicuineni xemeta.

⁶ Camüsü, Cacaüyari heiseriemecü catiniyuriemücü que mütivapinirieni va'uximatüatü müme memüxe'uximatüa,

⁷ que mütixepinirieni xemeta xe'uxipitüatü xeme xemü'uximatüarie, yatati'uxipitüatü tameta, quepaucua masiücütü mayani Ti'aitame Qesusi taheima 'acamietü, yuniuqui tuayamete memütürücavi vahamatü 'acamietü,

⁸ taipäü merücaüyetü. Heiseriemecü canivaranutaxüriemücü müme memüca'imate Cacaüyari, müme yamemücatecahu Tati'aitüvame Qesusi niuquieya 'aixüa manuyünesie.

⁹ Müme müpaü memü'anene que memüte'anutaxüriyani, vahesie tininaquimücü memüca'unarienicü yuheyemecü, Ti'aitame huxieya mecaxeyatü, türücaüyetü que mütimarive meca'ixeyatü

¹⁰ quepaucua munuani. Caninuamücüsü visi mütixeyarienicü yuteüterima vahesie tiviyatü, yunaitü yuri memüte'uta'erie memühüxiyanicü me'i'ixüarietü 'iya tucarisie. Müpaü catiniyümücü yuri xemüte'ita'eriricü tita temütehecüatacai xehesüa.

¹¹ Müpaü mütiyünicü, xehesie mieme tenitanenevieca taheyemecü, tacacaüyari müpaü mütixemaicacü xeme xe'u'uvame que müreuyevese 'amuyeicanicü Cacaüyari 'ita'inieyu. Tepütanenevieta tacacaüyari yütürücariyacü meye'atüanicü naime que xemüteyuväüriya 'aixüa xeteyuriecütü, naime que xemüteyurie yuri xete'erietü.

¹² Müpaü tiyüyu, que mü'ane Tati'aitüvame Qesusi mühücü visi catinixeyariemücü xehesie tiviyatü. Xemeta visi xecatenixeyarietüni hesiena xeteviyatü, tacacaüyari Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu 'aixüa mütiuca'iyaricü.

2

Masiücütü que mürayani 'iya tevi yamütiyurieneni que mücatiheiserie

¹ Hicü ta'ivamarixi, 'ipaü tetenixetavavirieniqueyu yaxemüteyuriecacü xeteha'erivatü que mütinuani Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu, xeteha'erivatü hesüana que temütecuxeüriyani. Tepüxetavavirie

² yapaucua xemüca'ucuyitüarienicü que xemüteyumate, xemücamuinariēcacü sepa müxemuina xevitü 'iyari ya niuqui ya xapa tahesüa vaniu mümieme, müpaü 'utaitü quename Ti'aitame tucariēya 'aye'ari.

³ Xüca tüma haquevasü xevitü caxe'ucuamanaque. 'Asipücaüni mexi cuya cayusutüave meri, 'arique mexi masiücütü ca'ayeive mücü tevi yamütiyurieneni que mücatiheiserie, que mü'ane müca'unarieni.

⁴ 'Iya neye'uniecamücü nitave'eriecamücü naime cacaüyari mütiteva, naitü mürayexeyari. Yücümana canayerümücü Cacaüyari tuquieyata, cacaüyari yuxatatü.

⁵ Müpaü xecateha'eriva müpaü nemütixetaxatüacaicü quepaucua xehesüa nemeyeica-cai cuxi.

⁶ Hicürita xecatenimaica tita mütinena, masiücütü müca'ayanicü mexi tucariyari ca'aye'ave.

⁷ Tita mücatiheiserie 'ari 'avie caniyüaneni. Masi hicü xEICÜa caniyüaneni mexi que mü'ane hixüatapai 'uvetü minena ca'anuyevitüquieve cuxi.

⁸ Yemieyu, masiücütü nayeimücü 'iya yamütiyurieneni que mücatiheiserie. Ti'aitame Qesusi canimemücü 'iya yu'iyacü yuteta miemecü, canica'unamücü masiücütü 'ayuyeitüame quepaucua munuani.

⁹ 'Iya püta caninuamücü Cauyumarie 'icuyitüvacacu. Nai türücaüyetü punuani 'inüarite müti'itava tiyurienetü mamarivaveme.

¹⁰ Yamütiyurienecü que mücatiheiserie, naimecü nivacuamanamücü müme memüca'unariexime, memücayuvaüriyacaicü meminaqui'eriecacü tita yuri müraïne memütavicueisitüarienicü.

¹¹ 'Ayumieme Cacaüyari püvaranü'airiva 'irümarie müvacuyitüva, yuri memüteta'erienicü 'itaricasie,

¹² memanutaxüriyanicü yunaitü yuri memücate'ita'eriri tita yuri müraïne, masi memünaqui'a yametyurietü que mücatiheiserie.

Que memüte'anayexeyarie memütavicueisitüarienicü

¹³ Masi neuyeveca tame taheyemecü pamüpariyusi temipitüacacü Cacaüyari xehapaüsita, ta'ivama Ti'aitame müxenaqui'erie. Sutüapai Cacaüyari nixe'anuyexeyia xemütavicueisitüarienicü hesiena mieme xepasietü 'Iyari que mütixepata, yuri xete'erietü yuri que maine.

¹⁴ 'Ayumieme canixe'uta'inieni tame niuqui 'aixüa manuyüne tetexecuxatüvacacu, Tati'aitüvame Qesusi Cürisitupaü visi xe'enenetü xemacü necü.

¹⁵ Hicümüsüari ta'ivama, xequeneuti'uti 'aixüa. Xequeneuviya tita xemüteyetuiriyari que xemüte'uta'üquitüarie ya niuquicü ya taxapacü.

¹⁶ Tati'aitüvame Qesusi Cürisitütütüri, Cacaüyari müta'uquiyari, que mü'ane mütasinaqui'erie, mütasituica yuheyeme, mütasipitüa 'aixüa temüta'icuevanicü yuri tete'erietü,

¹⁷ 'iya xüca xetuicani xe'iyarisie, xüca xeseiriyani nai que xemüteyurie que xemaitüca 'aixüa ti'aneme.

3

Cacaüyari niuquieya 'aixüa quecuxasivani

¹ Mericüsü 'ivamarixi, xequeneyunenevieca tahesie mieme, Ti'aitame niuquieya cuitüva mü'enierienicü naisarie, 'aixüa mücuxasivanicü que müyüane xehesüa,

² tameta temütavicueisitüarienicü müme teüteri yamemüteyurie que mücareuyevese, 'axa memüte'u'iyari 'asimemücatasiyurienicü. Yunaitüsietü yuri mepücate'erie.

³ Masi Ti'aitame que maine yacatinicamieni. Mücü canixeseiriyamücü, canixe'üviyacamücü que mü'ane 'axa mütiuca'iyari 'asimücacxyurienicü.

⁴ Ti'aitamesie teteviyatü 'ipaü yuri teteni'erieca xehepaüsita, müpaü xeteniuyurieni que temüte'aita, müpaü xeteniuriecacunita.

⁵ Ti'aitame xüca 'aixüa 'iyurieni xe'iyari Cacaüyariपाü xemüteyucanaqui'eriecacü, Cürisitupaü xemüte'uca'enivanicü.

Que müreuvevese müti'uximayacacü

⁶ Ta'ivama, Tati'aitüvame Qesusi Cürisitusüa temümiemetecü 'ipaü tetenixe'aitüaca, xemüvahayevacü yunaime ta'ivama 'amemu'uva meyu'üraxietü yamecatecahutü que temütexe'uyetuiiri.

⁷ Xeme yücümana xecatenimaica que müreuvevese xemütasi'üquenici tame. Xehesüa te'u'uvatü tepücata'üraxiecai.

⁸ Ni xeimesüa pa tepücatecuacai tecatetatuatü. Masi tete'uximayatü teteta'uxitüatü tucariçü tucariçü tecateni'uximayacaitüni xeme temücatexe'uxitüanicü ni xeime.

⁹ Heiserie tecahexeyatü tepücayüacai. Heiserie tecanexeyanitütü temütexe'uxitüanicü, peru müpaü tecateni'uximayacaitüni masi 'üquisica tem-atayeitüanicü, xemütasi'üquenici.

¹⁰ Mücü meta, quepaucua xehesüa teme'uvacai müpaü tetenixe'aitüacaitüni, xüca xevitü cayuvaüriyani müti'uximayacacü, mecuxi mücü tixaü mücaticuani.

¹¹ Tepü'enana quename hipatü 'ame'u'uva xesata meyu'üraxietü, mecate'uximayatü, yacü xeiçüa menüquixietü püta.

¹² Müpaü tepüteva'aitüa müme müpaü memü'anene, Ti'aitame Qesusi Cürisitusüa temümiemetecü müpaü tepütevatuica, cayuvatü metitetü mete'uximayatü yu'icuai memütecuanici.

¹³ Xemeta ta'ivama, xepüca'u'uxeni 'aixüa xeteyurietü.

¹⁴ Xevitü xüca ca'i'enieni tita temüte'utiyuane 'icü xapasie tete'utüatü, xequetimati 'iya, hamatüana xepücayünüca, 'iya müteviyasitüarienicü.

¹⁵ Xepücatecu'erivani hepaüsitana xemütecü'erivapaü que mü'ane müxe'aye'unie hepaüsita, masi xequene'imaiyani xemi'imaiyapaü yu'iva püta.

'Imatüriea que mütivaxata 'aixüa memü'itüarienicü

¹⁶ Masi que mü'ane yu'iyarisie müca'uximatüarie Ti'aitametütü, yuheyemecü xüca xepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü sepa naimecü. Ti'aitame yunaime xehamatü xüca 'a'uyeicani.

¹⁷ Ne Papuru nenixevaüritüaca nemamacü neti'utüatü. 'Icü canine'inüaritüni naime xapasie, 'ipaü nepütü'utüa.

¹⁸ Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu 'aixüa xüca tiuca'iyarini yunaime xehesie mieme. Müpaü xeiçüa cani'aneni.

TIMUTEU

Mexüacame Xapayari Papuru Que Mütinü'airi

Vaürisica

¹ Ne Papuru Cürisitu Qesusi nü'arieya necanihücütüni müpaü mütiu'aitaxücü tasivicueisitüvame Cacaüyari, que mü'anesie yuri temüte'erie mexi teta'icueva meta Cürisitu Qesusi müpaü mütiu'aitaxücü.

² Nemanivaüritüaca Timuteu. Yuricü pecaninenivetüni yuri temüte'eriecü. Cacaüyari müta'uquiyari, Cürisitu Qesusita mütati'aitüvame, xüca 'aixüa mete'u'iyarini 'ahesie mieme, xüca memasinenimayaca, xüca memasipitüaca 'a'iyarisie pemüca'uximatüariecacü.

'Uquisica 'axa mü'ane hepaüsita que müti'imaiyaxü

³ Maseruniya cuieyarisie quepaucua nemüyemieximecai, müpaü nepümatituicacai 'Epesusie pemü'ahayevacü, pemütiva'aitüanicü hipame capa yücü mete'üquitanicü

⁴ capa meva'enienicü yacü xEICÜa que memüte'üxasita niuqui mücaparivecü xeime ramare hepaüsita. Que mü'ane müpaü müti'üquita niuqui xüatüarica püvevie xEICÜa, pücaheye'atüa tita Cacaüyari mütihüritüa para yuri ti'erietü yamütiyurienenicü.

⁵ 'Icü 'ayumieme pucuyüane xasica, mütiyucanaqui'eriecacü 'iyarieya 'itiyacacu, ca'itate'acacu, yuri ti'erietü peru huta 'iyariyari cahexeiyatü.

⁶ Hipatü xaüsie me'ucuyuneca mücü hepaüsita, ta'aurie menaxürieni. 'Ayumieme yacü xEICÜa mecatenicuxatani.

⁷ Püvanaque 'inüari niuquiyari hepaüsita memüte'üquitanicü, peru 'asimepücatemate tita memütehaitüca. Mepücaheitimaivave tita memütexata, sepa türücaüyemecü müpaü memütecuxata.

⁸ Süricüte müpaü tepütemate, 'inüari niuquiyari 'aixüa cani'aneni tevi xüca yaticamieni he'erivatü 'inüari mühücücü,

⁹ müpaü timaitü, 'inüari pücaheuyevese xüca tevi heiseriemecü yaticamieni hesiena. Müme 'inüari memütisana vahepaüsita püta pücuxasiva, müme memüca'enana vahepaüsita, müme Cacaüyari memüca'ayexeiya 'axa memüteyurie vahepaüsita, müme 'axa memü'anene Cacaüyari memüxani'erie vahepaüsita, müme memüvacuya yu'uquiyarima yuvarusima memüteyumemiva vahepaüsita,

¹⁰ memüvacumaüva que mü'ane mücava'üya mücavacüna vahepaüsita, 'uquisi hipame 'uquisi memüvacumaüva vahepaüsita, müme memüvanava teüteri vahepaüsita, müme memüteyu'itaiya vahepaüsita, müme memüyühüritüa mete'itavatü müme vahepaüsita. Hipatü yunaitü memeye'unie 'üquisica müseüye, müme vahepaüsita pücuxasiva 'inüari,

¹¹ que maine mücü niuqui müpaü manuyüne visi que mütimarive Cacaüyari yutemavietü, que nemütiuhüritüarie yanemüticuxatanicü ne.

Papuru que mütiuhüritüarie

¹² Pamüpariyusi necanipitüaca que mü'ane münesitürücariya Qesusi Cürisitu mütati'aitüvame, mücü yaneticamieme münesi'eriecü, münesi'ucayecü müpaü nemüti'uximayacacü,

¹³ sepa ne meripai nemiseviximacai 'axa ne'utaitü hepaüsitana, sepa nemitaveiyarümecai, sepa nemitave'eriecai. Nepunenimayasie masi müpaü nemütiyurieneacacü 'asinecatimaitü quepaucua yuri nemücati'eriecai.

¹⁴ Tati'aitüvame cuini mieme 'aixüa pütüuca'iyaricai nehesie mieme, pünesi'upitüa yuri nemüti'eriecacü nemütinecanaqui'eriecacü Cürisitu Qesusisie netiviyatü.

¹⁵ 'Icū niuqui yuricū paine, neuyeveca mūnaqui'erivanicū yemecū, quename Cūrisitu Qesusi cuiēpa nua 'axa teyuruvamete vatavicueisitūanique. Ne 'axa teyuruvamete vasata nepūve'eme.

¹⁶ Peru 'ayumieme nepunenimayasie, Qesusi Cūrisitu masi vaūcavamecū masiūcūme mayeritūanicū nehesie, naimecū que mūreuterive tiuca'enivatū, 'inūari nemayanicū mexūacame nehūcūtūtū, memūnesiha'erivanicū mūme 'arique hesiena yuri memūteta'erieni yuheyemecū memayeyuyurinicū.

¹⁷ Que mū'ane cuiē naime mūti'aitame yuheyemecū, que mū'ane capūnivetū caxeiyarievetū yuxevitū timaivetū mūcacaūyari, mūcū ve'eme quexasivani, visi quetixei-yarieca yuheyemecū. 'Icū niuqui canise'ini.

¹⁸ Neuxei nenive Timuteu, 'ipaū nepūmati'aitūa, nepūmasihūritūa yaxeicūa niuqui 'ahepaūsita que mūtixasivacai meripai quename mūpaū petiyurieniquecai. Que pemūtihecūasiecai, cuyapaū queneyūaneni, 'aixūa 'anemecū quene'amieneni yuri peti'erietū 'a'iyari camasi'utate'acacu.

¹⁹ Hipatū memitixani'ericiū yu'iyari varutate'acacu, vacanuva pucayunixū yuri que memūte'eriecai.

²⁰ Mūpaū mecani'aneneni Himeneu Herecanituru. Nepūvayetua Cauyumarie mūvaviyacū. Mūcūcū mūpaū mepūte'ūquitūarieca 'axa memūca'utiyuanenicū.

2

Nenevieri hepaūsita que mūti'ūquitūa

¹ 'Ayumieme mūpaū nepūmatituica mūpaū yemecū mūreuyevasecū, xequenevavirieca Cacaūyari, nenevieri xequenepitūaca, vaūriyarica xequenepitūaca, pamūpariyusi xequenepitūaca yunaime teūteri vahesie mieme,

² cuiēpa te'aitamete vahesie mieme, yunaime vavemete vahesie mieme, tame cayuvatū te'umatū teca'uximatūarietū 'atemu'uvaniciū, naimecū Cacaūyari te'ayexeiyatū 'aixūa tetecahutū.

³ Xūca mūpaū 'aneni, 'aixūa caniyūmūcū, catininaquimūcū tasivicueisitūvame Cacaūyari que mūtixeiya.

⁴ Mūpaū pūtinacū yunaitū teūteri memūtavicueisitūarienicū, tita yuri mūraine metemaitū memacūnecū.

⁵ Cacaūyari caniyuxevini. Niucame meta que mū'ane Cacaūyari teūteri mūvatahūave, mūcūta pūyuxevi tevitūtū Cūrisitu Qesusitūtū.

⁶ Mūcū pūyuyetua yunaime vahesie mieme vaxūnaque. Mūpaū pūtiuhēcūasie tucari 'aixūa mū'ane 'aye'acu.

⁷ Neta 'ayumieme nepuqueri tixaxatame nū'ari. Yuri nepaine, nepūcati'itava. Nepuqueri memūcahuriyusixi nemūtivata'ūquitūanicū tita yuri temūte'erie hepaūsita tita yuri mūraine hepaūsita.

⁸ 'Ayumieme mūpaū pūnetinacū, haqueva memeyutixexeūriva 'uquisi mequeyunenevieca yumamatecū meheutimetū mepasietū tixaū mecaha'atū niuqui mecaxūatūatū yu'iyarisie.

⁹ 'Ucari yaxeicūa, va'ixuriqui 'aixūa requemaricacu mequeyuquemaritūaca mecateyucatave'erietū que memūteyuxexeiya, meyumaivavetū pūta. Sarica huru perūra 'ixuriqui cui mūraye'axe mūcū naitū pūcavaquemari.

¹⁰ 'Aixūa meteyurietū visi mequeteyuquemaritūaca pūta. 'Aixūa caniyūmūcū mūpaū memūteyuriecacū 'ucari xūca mūpaū me'utiyuaneni quename Cacaūyari me'ayexeiya.

¹¹ 'Uca cayuvatū 'umatū quetiyū'ūquitūaca, naimecū ti'aitūarietū.

¹² Nepūca'itauni 'uca mūti'ūquitūanicū mūti'aitūacacū 'uqui, masi peuyevese cayuvatū mumacacū pūta.

¹³ 'Arani meri putaveviya, 'arique 'Eva.

¹⁴ 'Arani meta pücatu'irüviyarie, peru 'uca tiu'irüviyarieca 'aisica saname patüa.

¹⁵ Nitavicueisitüariemücü quepaucua mütiniveni, yuri mete'erietü meteyucanaqui'erietü mepasietü xüca meyhayevani meyumaivavetü.

3

Que müreuyevese te'üviyamate müpaü memü'anenenicü

¹ 'Icü niuqui yuricü paine. Que mü'ane ti'üviyame mayeimücü, mücü 'uximayasica 'aixüa mü'ane pühive'erie.

² 'Ayumieme caneuyevaca ti'üviyamesie tixaütü mücarahüivanicü, sepa mutaxanesie. Xeime hücua pavitücünü 'uca, püyumaica, pütimaiveni, 'aixüa pütiquemaca, püvanaqui'erieca tevanarixi, püti'üquitaveni,

³ tavecame pücahücütünü, pücativayani, masi püca'ayu'eriyani, pücayumieneni, tumini pücahive'erieca,

⁴ 'aixüa 'anemecü pütiva'aitüaca yuquie quiecatari, yütüriyama püvarexeiyani tiva'aitüatü naimecü 'aixüa ticamietü.

⁵ Que mü'ane 'asimücatimate yuquie quiecatari mütiva'aitüacacü, queri tiva'üviyani memüyuyexexeüriva Cacaüyarisüa miemete.

⁶ Xique yuri mütiuta'eri pücahücütünü, capa 'uhüsierieme 'acavenicü Cauyumariepaü tatacuri pitüarietü.

⁷ Caneuyevaca tacua miemete 'aixüa memüte'ihecüatanicü capa tatierivatü 'uviyarienicü Cauyumarie viniyarieyasie.

Que müreuyevese teparevivamete müpaü memü'anenenicü

⁸ Teparevivamete yaxeicüa peuyevese müpaü memü'anenenicü. 'Aixüa mepütecahuni, hutacüa mehaitücaitü yücü mepücahaitücani, yamepüca'ayumiemetetünü vaücava vinücü, tumini mepücahive'erieca meteyucumanacutü,

⁹ va'iyari 'itiatücaicacu cavatate'acacu mepi'üviyani niuqui masiücütü mayeitüarie titasie yuri temüte'erie hepaüsita.

¹⁰ Mümeta yaxeicüa vahepaü meque'uta'inüasieni meri xüca meyvaveni, 'arique teparevivamete meque'acüne xüca vahesie carahüivani.

¹¹ Va'ütama yaxeicüa 'aixüa mepütecahuni, niuquiperaxi mepüca'yüaca, mepüyumaica, yamepütecahuni naimecü que memaitüca.

¹² Teparevivamete 'ameque'u'uvani yuxexuime mevaravitütü yü'ütama, 'aixüa 'anemecü meteva'aitüatü yütüriyama yuquie quiecatari.

¹³ Müme teparevivamete 'aixüa memeye'atüa yühüritüarica, müme mepüte'iva 'aixüa memümarivanicü, cui meyuyetuatü yuri memüte'eriecacü Cürisitu Qesusisüa miemete vahepaü.

Niuqui masiücütü matüa, que temüteheyexeiya Cacaüyari manuyüne

¹⁴ Müpaü nepütita'icueva, cuitüva 'ahesüa nemeta'anicü.

¹⁵ Me xüca 'enereutevini, müpaü nepümati'utürie pemütimaicacü que müreuyevese yamütiuyeicanicü Cacaüyari quie quiecatari vasata. Müme mecanihümetünü memüyutixexeüriva Cacaüyari mayeyurisie memiemetetütü, 'iquisaraü tenari mecanihümetünü mitituica tita yuri müraine.

¹⁶ Müpaü catinihecüaca, pümarive mücü niuqui masiücütü matüa, que temüteheyexeiya Cacaüyari manuyüne.

'Iya masiücütü nayani

Yuvaiyarisie 'uyeicatü.

Heiserie pupitüarie

Yu'iyari hexeyatü.

Niuqui tuayamete mepixei.

Pücuxaxasivacai
Nuiyarite vasata.
Yuri mepüte'uta'eri hesiena cuiepa.
Visi 'anetü panutivitüquie.

4

Que mutayü, 'arique que memütehaye vani yuri mete'erietü

¹ Yacatiniehecüaca 'Iyari que maine. 'Imatürieca 'aye'aximecacu, hipatü meteni-hayevacuni yuri que temüte'erie. Mepüva'enieni 'iyarite memüte'irüma, cacaüyari 'axa memü'anene que memüte'üquita,

² mete'itavatü yacü xecüa metecuxatatü. Cauyumarie 'inüarieyacü mepütitepüatüarieni yu'iyarisie, 'ayumieme pücavarutate'ani va'iyari.

³ Müpaü mepüte'aitani memücaneneüquenü memücaviquiecacü, memütehaye vanicü hipame 'icuai metecuatü, sepa Cacaüyari minetüa 'icuai memenu'ünicü pamüpariyusi me'ipitüatü müme yuri memüte'erie, müme tita yuri müraine memütehetime.

⁴ 'Aixüa cani'aneni naitü Cacaüyari mütiunetüa. Tixaütü pücatixani'eriva xüca 'utanaqui'eriva pamüpariyusi 'ipitüacacu Cacaüyari.

⁵ Cacaüyari niuquieyacü nitipasivani neneviericü.

Cürisitu Qesusi parevivameya 'aixüa mü'ane

⁶ Müpaü xüca petiva'aitüaca 'ivamarixi, Cürisitu Qesusi parevivameya 'aixüa mü'ane pecaniyüanemücü, peveretü niuqui yuri que temüte'erie pe'enietü, 'üquisica müseüye pe'enietü que pemütiveiya 'inüaritüme.

⁷ Que memüte'u'üxasita Cacaüyari meca'ayexeiyatü 'ucaravesixi va'üxasicü, mücü quenexani'erieca. Quetine'a'üquitüaca masi pemü'iyamacacü Cacaüyari pemayexeiyancü türücaüyemecü.

⁸ Xüca tiyü'üquitüaca vaiyari mü'iyamacacü, 'esiva püyüne, peru xüca Cacaüyari 'ayex-eiyani, 'aixüa püyüne naimecü, tucari mexeiyacü que temüte'utahüavarie temeixeiyancü. Payeyurini hicü, tucari 'umamiesieta payeyurini.

⁹ Mücü niuqui yuricü paine, neuyeveca münaqui'erivanicü yemecü.

¹⁰ Müpaü mü'anecü, 'ayumieme tepüteta'uxitüa, 'axa tepütécühüavarüva, yuri temüte'uta'ericü Cacaüyari mayeyurisie teta'icuevatü. Mücü yunaime teüteri canivavicueisitüvametüni, masi yemecü

¹¹ Müpaü quetine'aitatü quetine'üquitani.

¹² Xevitü pücamasitave'erieca pemühecuacü. Masi müme yuri memüme yuri memüte'erie püvavicueisitüvame. müte'erie müpaü memü'anenenicü, 'inüari quena'ayeitüvani que pemütiutaniuca, que pemütiuyeica, que pemüti'acanaqui'erie, que yapemüticamie 'ani-uquicü, que pemüti'itiya.

¹³ Nemunuanique quene'ayumiemetüni petiterüvatü niuqui memü'enienicü, pevatu-icatü, peti'üquitatü.

¹⁴ Quetineuhayeva pe'itümayatü tita pemütiupitüarie 'iyarisie timieme. Müpaü pepütiupitüarie tixaxatame ticuxatacacu, quepaucua 'uquiravesixi 'axeicüa 'ahesie memutimeixüa.

¹⁵ Mücücü quene'ayumiemetüni, mücüsie queneuyeicani yunaitü memümasixeiyacü que pemüraye'axime.

¹⁶ Quene'a'üviya quene'üviyani 'üquisica. Müpaü petiyurienetü quene'ahayeva. Mücücü pepü'atavavicueisitüani pepüvatavavicueisitüani müme memümasi'enieta.

5

Que müreuyevese müpaü müvayurienicü hipame

¹ 'Uquirasi pepücatatieni, masi pepinütüani 'a'uquiyaripaü. 'Uquisi 'a'ivama vahepaü quetinivacühüaveni.

² 'Ucaravesixi 'ateteima vahepaü quetinivacühüaveni, 'ucari 'a'ivama vahepaü quetinivacühüaveni naimecü pe'itiatü.

³ Quetinivareuyehüvirieca 'ucari vacünama memucui xüca yemecü meyuxevini.

⁴ Que mü'ane cünaya 'umücu yütüriyama yumama'üma müvarexeiya, masi yemecü neuyeveca müme yamemüteyü'üquitüanicü memütevareuyehüvirienicü yuquie quiecatari, 'amemüte'apicacü mevaparevietü yu'uquiyarima. Müpaü memüteyuriecacü pinaque Cacaüyari.

⁵ Que mü'ane cünaya mumü yuxaüta 'amuca yemecü, mücü yuri püti'erie Cacaüyarisie, 'ivavirietü nenevieri 'ipitüatü pü'ayumieme tucaricü tucaricü.

⁶ Peru 'ucatütü que mü'ane que mütiyücühüave xEICÜA 'amuyeica hive'ericacü, mücü müquitü 'apuyeica sepa mayeniere.

⁷ Müpaü quetiniva'aitüaca tixaü vahesie mücarahüivanicü.

⁸ Mesü, que mü'ane mücativamicua yumarema, yuquie quiecatari masi, mücü püyucu'imava, yuri temüte'eriesie camiemetütü püyuecüata, tevi yuri mücati'erie hepaüna 'axa pücaüyane.

⁹ 'Uca cünaya mumü que'acayerieni xüca haica teviyari viyari hüca xEICÜA, xüca yücünasie xeimesie tiviyacaitüni,

¹⁰ xüca 'aixüa timarivani 'aixüa mütiyurienecü, xüca türi vaveriyaveni, xüca tevanarixi vanaqui'erieca, xüca Cacaüyari teüterimama va'ücate hauxinaveni, xüca vapareviveni müme memü'uximatüariecai, xüca yaticamiecaitüni naimecü 'aixüa tiyurienetü.

¹¹⁻¹² Memühehecua vacünama memucui, pepücavaracayasa. 'Uxa'atüni varie mepüviquiecuni, yunaqui'eriyacü mepücuhapanieni. Mücücü yuhesie mepüte'ahüpani yamemücatecahucü que memüte'uyuhüritüa Cürisitu hesie mieme.

¹³ Mücü meta, müpaü mepüteyü'üquitüaca memüyü'üraraxiecacü quieta me'u'uvatü xEICÜA. Meyü'üraraxietü, masicutari niuquiperaixi mepüyüaca, tita 'aixüa mücati'ane yamütayünicü, müpaü mepütecuxatani.

¹⁴ 'Ayumieme müpaü nepüticu'eriva, peuyevese müme memühehecua vacünama memucui memütivitüquienicü, memütinivexüanicü, yuquita memüte'aitanicü. Xüca müpaü meteyurieca, tixaütü mepücate'ipitüaca que mü'ane mütasí'aye'unie misütüanicü 'axa taticühüavetü.

¹⁵ Hipatüsietü 'ari ta'aurie mepaxürie Cauyumarie me'anuveiyaque.

¹⁶ Que mü'ane yuri müti'erie 'uquitütü 'ucatütü xüca yumarema varexeiyani 'ucari vacünama memucui, quevaparevieca müme. Pücava'uximatüaca memüyuyexexeüriva. Müme püta mepüvaparevieca 'ucari yemecü yuxaüta memü'uva.

¹⁷ Ta'uquiyarima 'aixüa 'anemecü memüte'aita 'aixüa mequete'uxeiyarieni masi vaüca. Müme memüte'uximaya metecuxatatü mete'üquitatü masi yemecü mequete-heuyehüviyarieni.

¹⁸ 'Utüarica xapayari müpaü paine, Pepüca'isurihüaca puixi quepaucua türicu müquesinani mütihenarienicü. Müpaürita paine, Ti'ivamesie catininaquen 'ivarica.

¹⁹ Heiserie haineme pepüca'erieca xüca 'itaxaneta mühüritüarie, me xüca yuhutatü yuhaicatü memunenierixü metehecüatani xEICÜA pepüva'enieca.

²⁰ Müme 'axa memüteyurie quenivarutatü 'a yunaitü memasi'eniecacu hipatüta marica memexeiyanicü.

²¹ Nemanihüritüaca Cacaüyari masixeiyacacu Cürisitu Qesusi masixeiyacacu ni-uqui tuayamete memanayexeyarie memasixeiyacacu, müpaü yaquetinecamieni, cuitü pepüca'itahüave tevi petimarietü xEICÜA peru peca'i'enievetü. 'Asipepücatiuriyarieni xeimesie petiviyatü xeime püta petave'erietü.

²² Cuitüva tevisie pepüca'utimemeni 'umarivacacunque. Mücü meta, 'axa que memüteyurie hipatü, 'ahesieta rahüivanicü. Pe'itiatü quene'a'üviyani.

²³ Peru quetineuhayeva ha xEICÜA peharetü, masi 'esiva vinu quenanuye'eni 'ayuriepa pemüticuyecü müixa.

²⁴ 'Axa que memüteyurie hipatü mepanuhaitürüve, cuitü mepümasiücü sepa 'isücame mücavatahüavive. Hipatü 'axa que memüteyurie mepu'imatü mepücaviyarievave cuitüva.

²⁵ Yaxeicüa müme 'aixüa memüteyurie cuitüva mepümasiücü, me sepa memücamasiücü, mepüca'yüvave memü'aviesiecacü yuheyemecü.

6

¹ Vaüriyarica te'uximayatamete cüye memanuyetequiyarie, yemecü vavemete mequeva'erieca yucusiyarima. Xüca müpaü meteyurieca, 'axa pücaticuxasivani que mü'ane Cacaüyari mühücü, 'üquisicata 'axa pücaticuxasivani.

² Me vacusiyarima xüca yuri mete'erieca, mepücavatave'erieca yu'ivama mevaxeiyatü, masi 'aixüa 'iyaricü mequete'uximayaca vahesie mieme yuri memüte'eriecü memünaqui'erivacü müme 'aixüa memü'itüarie mete'uximayacacu. Müpaü quetine'üquitani müpaü quetinivatuicani.

Cacaüyari que mürayexeiya, que mütinacü'a

³ Xüca yücü ti'üquitani xevitü, xüca yaca'aneni, niuqui müseüye ca'eniemütü Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu müniuquieya ca'i'eniemütü 'icü 'üquisica cümana Cacaüyari temayexeiya,

⁴ mücü pühüsierie, 'asipücatimate. Catinicuyeni niuqui xüatüarica cuvaunetü xEICÜA, niuqui hepaüsita tiyumiemütü. Mücüsie payeneica que memüteyü'ütesa, que memüteyuhaca, que memütevasevixima hipame 'axa me'utiyuatü vahepaüsita, 'axa que memüteyücühüave,

⁵ que memücatehayeva meniuquixietü. Müpaü mepüteyurie teüteri memütipünirüme que memüteyumate memeivivi tita yuri müraine. Müpaü metenicu'erivani, que mü'ane mürayexeiya 'ivarica pexeiya.

⁶ Siepüre xüca Cacaüyari 'ayexeiyani tixaütü careuyehüatü, yemecü püti'iva.

⁷ Tixaütü tepücate'atücücai cuiepa temu'axüa, 'ayumieme tepüca'yüvave tixaütü temüte'anütüni temüyehu.

⁸ Icuai quemari tehexeiyatü, mücücü tequenaqui'aca.

⁹ Müme memeuca'unicü xEICÜA memüyüa, müme mepecaxürieni me'inüasietü, vini-yaricü mepüviyarieni, vaüca mepüteyucahive'erieca 'asimecatemaitü, meteyucuinütatü. Mücü hive'erieca teüteri püvacatuica memüca'unarienicü memütatümaiyarienicü.

¹⁰ Teüteri que memüte'ihive'erie tumini, mücü nanarisie caniutineicani naitü 'axa müti'anene. Hipatü müpaü meteyuvaüriyatü mepeuyexüri, yuri mecate'erietü mepacü. Yu'iyarisie mepüyucoseve vaücava hivericacü.

Yuri ti'erietü quemütiunanausani yutatuatü

¹¹ 'Ecüsü Cacaüyari teviyarie pecanihücütüni. Quene'ata'una mücücü. Müpaü püta quetine'amexütüaca, heiseriemecü yapemüticamienicü, Cacaüyari pemayexeiyanicü, yuri pemüti'eriecacü, pemüti'acanaqui'eriecacü, pemütiuca'enivanicü, pemücaha'a'eriyanicü.

¹² 'Aixüa 'anemecü pe'atatuatü queneutananausani yuri peti'erietü, queneuviya tucari mücaxüve. Mücü 'ayumieme peputa'inierie, yumüiretü tehecüatamete memasixei-yacacu 'aixüa 'anemecü pepü'ahecüatacai yape'aretü.

¹³ Cacaüyari nai mürayenieritüa masixeiycacu, Cürisitu Quesusi 'aixüa 'anemecü muyuhecüata ya'aretü Punisiyu Piratu hüxie, mücüta masixeiycacu müpaü nepümatü'aitüa

¹⁴ yaquetinecamieni que pemütü'aitüarie, peca'iseviximatü 'aisica, hesiena pecarahüpatü, Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu masiücütü mayanique.

¹⁵ Tucari 'aixüa mü'ane 'aye'ayu, masiücüme canayeitüamücü
Que mü'ane yutemavietü yuxevitü Ti'aitame mühücü,
Que mü'ane te'aitamete mütiva'aitüvame
Cusiyarima müvacusiyari,

¹⁶ Que mü'ane yuxevitü mücamüve,
Hecüaripa meca haque mücayüve 'aura mayanicü xevitü,
Que mü'ane tevi müca'ixeiyave
Mücayüve mixeiyacü,
Mücü ve'eme quexasivani
Quehetürücaüyeni yuheyemecü.
Müpaü xeicüa cani'aneni.

¹⁷ Müpaü quetiniva'aitüaca müme memeuca'u hicü cuiepa, mepücateyucatave'erieca, yuri mepücate'erieca yupinisie, 'asimücatimasiücücü xüca xuavecamücü, masi yuri mequete'erieca Cacaüyariesie püta. Mücü nai pütatipitüa yemecü masi temütatemamaviecacü.

¹⁸ Müpaü quetiniva'aitüaca meta 'aixüa memüte'uximayacacü, memeuca'unicü 'aixüa meteyurietü, 'aixüa memüte'u'iyarinicü, hipame vahamatü memüyuxevinicü.

¹⁹ Müpaü meteyurietü mepüyutatenaritüani 'aixüa 'aneme 'uxa'a varie maye'anisie mieme, tita yuricü mütitucari metehexeiyatü mepacüne.

Papuru Timuteu que mütiuhüritüa

²⁰ Neuxei Timuteu quene'üviyani 'ahüritüarica. Ta'aurie quenavesie pemücava'enienicü yacü xeicüa que memutiyuane mecate'ayexeiyatü. Vaniuquisie pepücativiyani metasi'aye'unietü que memutiyuane müme temaivavemete memüyuxata mete'itavatü.

²¹ Hipatü mücüsie mete'uviyaca xaüsie meneucuyunüani yuri que memüte'eriecai. 'Aixüa que tiuca'iyarini xehesie mieme.

TIMUTEU

Hutarieca Mieme Xapayari Papuru Que Mütinü'airi

Vaiürisica

¹ Ne Papuru Cürisitu Qesusi nü'arieya necanihücütüni müpaü mütinaquecü Cacaüyari, müpaü mutayücü meripai quename tucari xuaveni Cürisitu Qesusisie tiviyacacu.

² Nemanivaüritüaca Timuteu pemünenive nemümasinaqui'erie. Cacaüyari müta'uquiyari, Cürisitu Qesusi mütati'aitüvame, xüca 'aixüa mete'u'iyarini 'ahesie mieme, xüca memasi-nenimayaca, xüca memasipitüaca 'a'iyarisie pemüca'uximatüariecacü.

Que mütihecüatani Cürisitu hepaüsita

³ Mücü Cacaüyari nepayexeiya ne'iyari 'itiyacacu, ne'uquiyarimata que memüteheyexeiya. Mücü pamüpariyusi necanipitüaca nemasiha'erivatü necatihayevatü tucari'cü tucari'cü quepaucua nemünenenevie.

⁴ Yuheyemecü nepümasiheuxeiya mücü nemasiha'erivatü que pemütiutasuacacai pe'ahiverietü. Xüca nemasixeiyaque, nepünetemaviecaqueyu yemecü.

⁵ 'Ahepaüsita niuqui nepü'atüiyarie yuri que pemüti'erie yacü pecaticuxatatü. Müpaü yuri tiuta'erieca meri 'apucatei 'acusi Ruhira, 'avarusita 'Eunisi. Yuri nepüti'erie 'ecüta vahepaü yuri pemüti'eriecü.

⁶ 'Ayumieme nepümati'eritüaniqueyu pemücaratütümaiyanicü, pe'atatuatü yaquetineyurieneni Cacaüyari que matiupitüa 'ahesie ne'utimecu.

⁷ Cacaüyari que mütatiumi, pücatasi'upitüa ta'iyarisie temümamacacü, masi 'iyari pütasi'umi mütürücaüye püta, tasipitüatü temütetacanaqui'eriecacü temüseseüyenicü.

⁸ 'Ayumieme 'uxa'atüni varie pepüca'ateviyani petihecüatatü Tati'aitüvame hepaüsita, pepücanesiteviyani ne, sepa nemanutahüiya hesüana nemümiemecü. Niuqui 'aixüa manuyünesie mieme masi quetineucuine 'ecüta, Cacaüyari masitürücariyacacu.

⁹ Mücü canihücütüni que mü'ane mütasi'utavicueisitüa, mütasi'uta'ini temüpasiecacü hesiena miemecü. Tita temüteyuriecäi tame, mücücü 'asipücatiuyuri, masi müpaü mütiyuvaüriyacaicü yücümana, 'aixüa mütiuca'iyaricü, 'ayumieme püta'utavicueisitüa. Müpaü tiniuca'iyaricaitüni tahesie mieme tucari caxuavecacu cuxi, tasiha'erivatü Cürisitu Qesusisie que temüteviyaniquecaicü.

¹⁰ Hicürixüa masiücütü nayani 'aixüa que mütiuca'iyari, munuacü tasivicueisitüvame Cürisitu Qesusi. Mücü que mütiuyuri, taheyemecü temücacui'inicü yatiniuyurieni. Tiniutahecüatani que temüte'ayeyuyurini que temücatetipüne. Müpaü catinimasiücünü niuqui 'aixüa manuyüne cuxasivacacu.

¹¹ Ne nepucayeri mücü niuqui hepaüsita nemüticuxatanicü, nü'ari nuivarite tiva'üquitüvame nemayanicü.

¹² Müpaü nemü'anecü, 'ayumieme 'ipaü nepü'itüariexime hicüpaü, peru nepücaneteviya nemimatecü que mü'anesie yuri nemütiuta'erie. Yuri necatini'erieca mücü müyüvecü mi'üviyanicü tita münetyetui'ia tucari mexi ca'aye'ave.

¹³ Para pemimaicacü niuqui müseüye que mütivaiaicü, tita pemüti'eni yaneticuxat-acacu quenexeiya 'a'inüaritüme, yuri peti'erietü peti'acanaqui'erietü Cürisitu Qesu-sisie tiviyatü que mütiyüveni.

¹⁴ Quene'üviyani tita 'aixüa müti'ane temüteyettuiyarie, 'Iyari Mütiyupata tahesie müyeca masipareviecacu.

¹⁵ Müpaü que pemütime, yunaitü 'Asiya cuieyarisie miemete mepünesi'ucu'eirie, Piqueru Herumuquenexi hipatüta.

¹⁶ Ti'aitame xüca vanenimayaca 'Unesipuru quie quiecatari. Mücü müixa pünesi'uxipitüa, pücanesiteviyaca sepa nemanutahüiyacai,

¹⁷ masi Xumasie 'uyeicatü püyumexütüacai nesicuvaunetü, pünesi'utaxei.

¹⁸ Ti'aitame xüca 'ipitüaca münenimayasiecacü 'iya tucari 'aye'ayu Ti'aitame que mütixeyani. Naime que mütivapareviecai 'Epesusie heyeicatü, 'ecü 'aixüa 'anemecü yapepütimate.

2

Cuya 'aixüa mütiuca'iyaripaü yüanetü Qesusi Cürisitusie mieme que mütiyumieneni

¹ Mericüte nenive quenetürücaüyeni Cürisitu Qesusi yamatipitüacacu 'aixüa mütiuca'iyaricü.

² Tita pemütü'enie neticuxatacacu tehecüatamete yumüireme vahüxie, mücü quenivayetuirieni teüteri yamemütecahu, mümata memüyüvavenicü müpaü memütevati'üquitüanicü hipameta.

³ Quetineucüne 'ecüta pe'amienetü Cürisitu Qesusisie mieme, cuya 'aixüa mütiuca'iyaripaü peyüanetü.

⁴ Que mü'ane mücuya pücauyüyanüa yu'uximayasica cuvevienetü yücümana, masi ninaqui'aritüamücünü que mü'ane mitahüavixü cuya mayanicü.

⁵ Que mü'ane parecu münausame, sepa mürayu'ivaxü nausaricü, neuyeveca 'inüari manuyünepaü mütananausanicü muma manutiquesiyarienicü mürayu'ivaxücü.

⁶ Mücü meta, que mü'ane mü'esame müti'uximaya, caneuyeveca mücü meri mütipitüarienicü tita mütitixuavere.

⁷ Yaquetini'acühüaveni que nemaine mücü hepaüsita. Ti'aitame pümasipitüaca pemütimaivenicü naime hepaüsita.

⁸ Quena'erivani Qesusi Cürisitu. Mücü müquite vasata nanucuquetüarieni, Ravirisie niyeyani. Müpaü paine niuqui 'aixüa manuyüne que nemüticuxata ne.

⁹ Müpaü nemüticuxatacä 'axa nepü'itüariexime, 'asita nepanutahüiya 'axa tiyuru-vamepaü. Peru Cacaüyari niuquieya tixaü püca'anutahüiva.

¹⁰ 'Ayumieme ne naime nepütiunevi memanayexeyarie vahesie miemecü, mümata memaye'axüanicü memütavicueisitüarienicü Cürisitu Qesusisie meteviyatü, müpaü memütepütüarienicü meta yuheyemecü visi me'ananetü memacünecü.

¹¹ Mücü niuqui yuricü paine,
Xüca hamatüana te'ucuini
Hamatüanata tepayeyuyurini.

¹² Xüca tete'uca'enivani
Hamatüanata tepüte'aitametetüni.
Xüca tetacu'imavani
Quename teca'imate te'utiyuatü,
Mücürta püyucu'imavani
Quename catasimate 'utaitü.

¹³ Xüca tetehayevani yatetecahutü
Mücü yaticamietü 'apuvcayupatatü.
Pücaüyve yamütiyurienenicü que mücatiuca'iyari.

Ti'uximayatame mümasiücü que müti'inüasie

¹⁴ Mücü hepaüsita quetiniva'eritüaca, quenivahüritüaca Cacaüyari hüxie memücauyucitüvenicü niuqui hepaüsita. Müpaü tiyurienetü 'asipücaüyüni 'aixüa mü'anecü, püvaca'unaxüani memü'enana xEICÜA.

¹⁵ Quene'amexütüaca Cacaüyari hüxie pemümasiücünicü que pemüti'inüasie, ti'uximayatamepaü peyüanetü mücaheuyevese müyuteviyanicü 'aixüa müti'uximayacü, heiseriemecü peti'üquitatü niuqui yuri maine hepaüsita.

¹⁶ Yacü xEICÜa que memütecuxata mecate'ayexeiyatü, mücü hepaüsita quene'acuerivayurieca. Müpaü metecuxatatü masi yemecü Cacaüyari metümayiatü mepayuyeitüaximeni xEICÜa.

¹⁷ Vaniuqui püyemie püniyapaü. Müpaü mepü'anene Himeneu Piretu.

¹⁸ Müme müpaü memüyüa xaüsie meneucuyunüani tita yuri müraine hepaüsita, müpaü memütiyuanecü quename 'ari te'anucu'ui. Hipame mepüvamuina 'aixüa mü'anecü yuri memücate'eriecacü.

¹⁹ Sepasü müpaü memüteyurie, Cacaüyari yutesariya canitutavevieni qui tutuicame. 'Apuve se'itü 'uxaya masiücücacu müpaü manuyüne, Ti'aitame püvamate yuteüterima, 'ipaü meta manuyüne, Yunaitü memehüave Ti'aitame mequeyucuerivayurieca tita mücatiheiserie hepaüsita.

²⁰ Qui 'amüevata huru pürata xacürüteyari puxuave, peru cüye haxu xacürüteyari puxuaveta. Hipatü visi mü'anecü pü'ayumieme, hipatüta 'axa mü'anecü pü'ayumieme.

²¹ Mericüsü xüca 'uyu'itieni müpaü memü'anene vahesie mücativiyanicü, xacü visi mü'anecü mü'ayumieme payani pasietü, 'aixüa tinaqui'erivatü cusiari quepaucua meiyehüva, ha'arisietü 'aixüa mütiyurienenicü naimecü sepa que mütitita.

²² Quene'ata'una pemücati'acahive'eriecacü memühehecua vahepaü. Müpaü püta que-tine'amexütüaca, heiseriemecü yapemüticamienicü, que pemaine yapemütiyurienenicü, pemüti'acanaqui'eriecacü. Müme memehüave Ti'aitame va'iyari 'itiyatücaicacu, müme vahamatü 'axeicüa yaxequeteneyurieca 'aixüa xemüteyuxeiyanicü.

²³ Memücatemaivave niuqui que memütexüatüa 'asimecatemaitü, mücü quenex-ani'erieca müpaü petimaitü, niuqui metixüatüame mepüyutacuini xEICÜa.

²⁴ Caneuyeveca que mü'ane Ti'aitamesie mieme müti'uximayatame mücayumienenicü, masi que müvayuriene yunaima carima 'asimücatiyurienenicü, müti'üquitavenicü, minevienicü tita 'axa müti'ane,

²⁵ 'iyarieya 'aixüa 'anecacu müvatitheiseriyanicü müme memeye'unie. Tietüsü Cacaüyari vapitüaca memütehayevanicü que memüteyuriecai, tita yuri müraine memütehetimanicü,

²⁶ memanutahütüarienicü memütavicienicü Cauyumarie viniyarieyasie cümana memuviyarie yamemütecahunicü que mütinaque 'iya.

3

Teüteri que memüte'u'iyarini taparirümecacu

¹ 'Ipaü quetinemaica, tucari taparirümecacu 'ana cuanivemecü mepüyüaca.

² Teüteri yuhesie mieme mepütenaqui'erieca xEICÜa, tumini mepühive'erieca, mepüyuxeümacani, mepüyuxani'erieca, mepüvaseviximani hipame 'axa me'utiyuatü vahepaüsita, mepücava'enieni yu'uquiyarima, pamüpariyusi mepüca'ipitüani xeime, 'axa mepü'aneneni,

³ mepücayunaqui'erieca, mepücayuhaxüapitüaca, mepüyuniuquimani, mepücateyu'aitüaca, mepayu'eririyani, mepihecani tita 'aixüa müti'ane,

⁴ mepüvayetuanani hipame, mepüyuxünani, mepühüsierietücani, mepinaqui'erieca tita mütivanaque peru mepüca'inaqui'erieca Cacaüyari.

⁵ Cacaüyari mayexeiyapaü mepüteyuecäaca, peru mepüyuecätani catürücaüyeme memü'eriecü tita memüte'ayexeia.

Ta'aurie quenavesi müya memü'anene vahesüa pemüca'uyeicanicü.

⁶ Hipatü müme teüteri vaquita meneutahaqueni 'avie meteva'irüviyaque 'ucaravesixi 'asimemücatemate, müme mevaru'iniecu va'ica mahetecü 'axa que memüteyuriecai, memeuhapanietücacü naime metehive'erietü.

⁷ 'Ucaravesixi müpaü memü'anene yuheyemecü mepüteyü'üquitüatüve peru hasuacu mepücayüvave memeitimanicü tita yuri müraine.

⁸ Yaxeicüa Canesi Camüppresi que memüteheye'uniecai Muisexi, 'imeta meneye'unieca tita yuri müraine. 'Icü teüteri mecanitipünirümeni que memüteyumate. Mepüxani'eriva yuri que memüte'erie, masi yuri memücate'eriecü.

⁹ Perusü masi vaücavamecü 'asimepücateyüvaveni. 'Asimemücatematecü memasiücütü mecanacünicuni yunaime vahüxie, meripai miemetexi memütemasiücücaipaü 'ana.

Papuru Timuteu que mütiuhüritüa

¹⁰ 'Ecü püta peniveiyani ne'inüari tita nemüti'üquitasie petiviyatü, que nemüticuyeica yapetiurienetü, que nemütiyuriemücü, que yanemüticamie, que nemüreuterive netiuca'enivatü, que nemütinecanaqui'erie, que nemütiuca'eniva,

¹¹ que nemütiuveiyarie, que nemütiucuinixü nai que nemu'itüarie 'Anutiyuquiyasie 'Icuniyusie Risitürasie. Sepa que nemütiucuinixü ne'uveyarietü, Ti'aitame caneniu-tavicueisitüani naimecü.

¹² Siere menitaveiyariexüacuni yunaitü memüyuvaüriya Cacaüyari me'ayexeiyatü memü'uvanicü Cürisitu Qesusisie meteviyatü.

¹³ Teüteri 'axa memüteyuricu memüteyucamana masi vaüca 'axa me'ananetü mepacünirümeni mete'irümatü mete'irüviyarietü meta.

¹⁴ Peru 'ecü titasie pemüti'a'üquitüa tita pemüretima mütiyuricü, mücüsie petiviyatü quene'ahayevani. Pepüvamate quehate müpaü memate'üquitüacacu müpaü pemüretima,

¹⁵ müpaü pepütimate nunusiyaripai pemütimaicaicü que maine 'utüarica xapayari müpasie. Mücü püyüve petimaiveme mümasi'ayeitüanicü pemütavicueisitüarienicü yuri peti'erietü, müpaü que mütiyüve Cürisitu Qesusisie tiviyatü.

¹⁶ Naitü 'utüarica xapayarisie müre'uxa Cacaüyari 'inetüacu, mücü peuyevese müti'üquitanicü mütatierivanicü mütaheseriyarienicü ti'üquitüarietü mayanicü quepaü heiseriemecü yamüticamieni.

¹⁷ Mücü 'utüaricacü Cacaüyari teviyari paye'ani püha'arisieca 'aixüa mütiyurienenicü naimecü sepa que mütitita.

4

Niuqui quenecuxatani

¹ Cacaüyari hüxie, Cürisitu Qesusi hüxie que mü'ane 'isücametütü müvatahüaveni memayeyuyuri müquite yunaime, mücü munuaximecü ti'aitametütü, müpaü nema-tinihüritüaca.

² Niuqui quenecuxatani. Mücücü quene'ayumiemetüni penaqui'erivatü pecanaqui'erivatü. Quenivarutati'a quenivacu'imaiyani quenivatuicani. Naimecü 'equetineutevini petiuca'enivatü, naimecü quetine'üquitani.

³ Tucari naye'amücü quepaucua memüca'inevieca 'üquisica müseüye, masi que mütivanaque mepüvaxexeürivani te'üquitamete, vanacate varusicuaquivacacu.

⁴ Ta'aurie mepaxürieni meca'i'eniecutü tita yuri müraine. Xaüsie mepeucuyunixüani yü'üxasisie memüteviyanicü.

⁵ 'Ecüsü naimecü quene'amaica. Quetineucanevieca sepa 'axa pemü'itüariene. Quetine'uximayaca peticuxatatü niuqui 'aixüa manuyü necü. 'Ahüritüarica quenaye'atüa yemecü.

⁶ Neri mavari nepayeitüariexime. Tucari canahuraniri nemüyemiecü.

⁷ 'Aixüa 'anemecü nenetatuatü nepünemienecai. Que nemütinausanecai nepeta'a. Nepücatiuhayevaxü yaneticamietü.

⁸ Hicü nepe'usiyarie muma nemümarivacü heiseriemecü yanemüticatüacü. Ti'aitame 'isücame canihücütüni heiseriemecü yamüticamie. Mücü müpaü püneti pitüani 'iya tucari 'aye'ayu. Ne xecüame müpaü pücaneti pitüani, masi yunaitü memünaqui'a münuaximecü müpaü pütivapitüani müme.

Que müti'aitüa

⁹ Quene'amexüitüaca cuitü nehesüa pemünüanicü.

¹⁰ Remaxi pünesi'ucu'eirie cuiepa timieme tinaqui'erietü. Tesarunicapaitü neyani. Cüreseniti Carasiya cuieyarisie petüa, Titu Tarümasiyasiepaitü retüa.

¹¹ Rucaxi yuxaüta nehamatü puyeica. Quenavitüqui Maricuxi, 'a'utüma quene'atüa. Mücü 'aixüa pü'ane munesipareviecacü.

¹² Tiquicu nepenü'a 'Epesupaitü.

¹³ Mücü 'ücarü Türuhasisie nemeicu'eirie Carüpusüa quenahuri pemamiecü. Xapate quenahuri navi müraye'utüca masi.

¹⁴ Herecanituru tepüa vevivame 'axa pünesi'uyuri vaücava. Ti'aitame 'epürepinirieni müpaü 'axa munesi'uyuricü.

¹⁵ 'Ecüta quene'acuerivayurieca hepaüsitana. Yemecü peye'uniecai taniuqui.

¹⁶ Nehesie mieme ne'utaniucacacu meri miemecü, ni xevitü neheima püca'utanua. Yunaitü mepünesi'ucu'eirie. Mericüte xüca vahesie catiuhüiyani mücücü.

¹⁷ Ti'aitame masi ne'aurie puvecai nesitürücariyatü 'icü xasicaya yemecü mücuxaxasivanicü yaneticuxatacacu, yunaitü nuivarite memi'enienicü. Nep-utavicueisitüarie maye pücanesi'utacuai.

¹⁸ Ti'aitame pünesitavicueisitüani sepa que memüteyurie 'axa menesiyuriecutü. 'Asineca'itüarievecacu pünesi'aye'atüani haque müre'aita muyuavisie, mana nemaye'anicü. Hepaüsitana 'aixüa queticuxaxasivani yuheyemecü. 'Icü niuqui canise'ini.

Que müti'aruvaitüa, 'aixüa que mutayü 'aixüa memü'itüarienicü

¹⁹ Quenivavaüritüaca Pürisira 'Aquiramame, 'Unesipuru quie quiecatari meta.

²⁰ 'Erasitu mana peyuhayevaxü Curinitusie. Türupimu nepecu'eirie Miretusie ticuyecacu.

²¹ Quene'amexüitüaca pemünüanicü ca'uhaütücacu cuxi. 'Eupuruxi Purenisi Rinu Cürauriya yunaitü ta'ivama mepümasivaüritüa.

²² Ti'aitame 'a'iyari xüca masiteütani. 'Aixüa xüca tiuca'iyarini xehesie mieme.

TITU Papuru Que Mütinü'airi

Vaiürisica

¹ Ne Papuru ti'uximayatame necanihücütüni Cacaüyarisie mieme. Qesusi Cürisitu nü'arieya necanihücütüni, yuri neti'erietü yaxeicüa yuri que memüte'erie müme Cacaüyari müvaranayexei, müpaüta netimaitü tita yuri müraine, que müreyeveşe yamütimaicacü Cacaüyari xüca 'ayexeiyani.

² Müpaü netiniyurieneni nemitacueviecü tucari mücaxüve nemexeiyanicü. Cacaüyari pücati'itava. Meripai tucari caxuavecacu cuxi müpaü putayü tucari mütasipitüaniquecaicü.

³ Hicürixüa tucari 'aixüa mü'ane 'aye'acu, masiücüme canayeitüani yuniuqui, teüteri yametecuxatacacu. Necanihüritüarieni müpaü nemüticuxatanicü ne, müpaü mütiuta'aicü tativicueisitüvame Cacaüyaritütü.

⁴ Ne necamanivaüritüaca Titu. Yuricü pecaninenivetüni, yuri que temüte'erie tanaitü. Cacaüyari müta'uquiyari, Cürisitu Qesusi mütativicueisitüvame, 'aixüa xüca mete'u'iyarini 'ahesie mieme, 'a'iyarisie xüca memasipitüaca pemüca'uximatüariecacü.

'Uquiravesixi te'üviyamate que müreyeveşe müpaü memü'anenenicü

⁵ Mücücü nemanecu'eirieni Cüretasie, pemeiheiserietüanicü tita müreyeveşe, pemüvacuyasaxüanicü va'uquiyarima xexuime quiecarisie, yaxeicüa que nemümatiutahüavixü,

⁶ que mü'ane mücaniuiquimarie, que mü'ane xeücüame mü'üya, que mü'ane yütüriyama müvarexeiya yuri mete'eriecame vahesie carahüivacacu, quename merucuyatüve quename meca'i'enie müpaü caraniuvacacu.

⁷ Cacaüyarisie mieme mühüritüariecü, neuyeveca que mü'ane ti'üviyame mühücü mücaniuiquimariecacü, yuxaüta xEICÜA mücayüanenicü mayu'eriya mücahücütünicü, tavecame mücahücütünicü, mücavativayanicü, tumini mücahive'eriecacü tiyucuanamamütü.

⁸ Masi peuyeveşe müvatanaqui'erienicü teva quiecatari, minaquieriecacü tita 'aixüa müti'ane, mütimaivenicü, heiseriemecü yamüticamienicü, Cacaüyari mayexeiyanicü cuini mieme, müseüyenicü yu'iyarisie que mütiyu'aitüa.

⁹ Peuyeveşe mütiyiyanicü niuqui yuri mainesie, 'üquisica manuyünepaü müyüvenicü müvatuicani ti'üquitatü que mütiyaiyacü yemecü, müyüvenicü meta müvahecüatanicü memüniuquixie.

¹⁰ Yümüretü 'ameniu'uvani mecaheu'enanatü, yacü xEICÜA metecuxatatü, meteyucuanamatü. Müme xitequiya 'inüariyarisie memüteviya masi yemecü müya mepü'anene.

¹¹ Peuyeveşe memanunatücanicü que memütecuxata. Que memü'anene, mepüvamuina 'asita xeime qui quiecatari 'axeicüa yunaime, mepüteti'üquita tita 'aixüa mücati'ane, mete'ivacutü 'axa ti'anemecü.

¹² Vahesüa mieme tixaxatame xevitü müpaü niutayüni, Cüretatari yuheyemecü mecateni'itavani, yeutari memayu'eririya mecanihümetüni, mecaniyu'üRARXIECA yuhuriepa meteviyatü xEICÜA.

¹³ Mücü yemecü yuricü catiniutahecüata. 'Ayumieme quenivarutati'a türücaüyemecü, müme memüseseyenicü, yuri mete'erietü que mütiyaiyacü,

¹⁴ mecava'enietü Huriyusixi yacü xEICÜA que memüte'üxasita, mecahe'erivatü tita memüte'aita teüteri memixani'erie tita yuricü müraine.

¹⁵ Que memüte'ixeiya müme memü'itiatüca, naitü catini'itiyaca. Müme memüseviviximarie yuri memücate'erie püta que memüte'ixeiya, tixaü pücatixuave müti'itiya, masi mecaniseviviximarieca que memüteyumate, yu'iyari que memüte'enie vatate'acacu.

¹⁶ Mecaniyuecütani yutetacü quename vaniu me'imate Cacaüyari me'utiyuatü, peru que memüteyurie, mepüyuecütata masi quename meca'imate. Cuini mieme 'axa mecani'aneneni, yamepücatecahu, mecanixani'erivani sepa que memüteyurie 'aixüa memücateyuriecü.

2

'Üquisica müseüye

¹ 'Ecüsü püta müpaü quetinecuxatani que müreuevese, seüyemecü pemüti'üquitanicü.

² 'Uquiravesixi mequeyumateni, 'aixüa mequetehecahuni, mequetehemaivaveni que müreuevese yamütiyurienenicü, mequeseseüyeni yuri que memüte'erie que memüteyucanaqui'erie, que memüte'uca'eniva.

³ Yaxeicüa 'ucaravesixi que memüte'u'uva, müpaü mequeteyurieca que müreuevese yamütiyurienenicü Cacaüyarisüa miemetütü, niuquiperaxi mepücayüaca, vinucü mepüca'u'uvani xEICÜA, tita 'aixüa müti'anecü xEICÜA mequete'üquitani

⁴ müpaü meteva'üquituatü 'ucari, müme memüvanaqui'eriecacü yücünama yütüriyama,

⁵ memütemaivavenicü que müreuevese yamütiyurienenicü, yücünama vahesie memüteviyanicü me'itiyatücaitü, yuquie memüte'uximayacacü, 'aixüa memüte'u'iyarinicü, memüteyu'aitüarinüacacü vacünama que memaitüca. Xüca müpaü me'aneneni, Cacaüyari niuquieya pücaseviximarieca, 'axa pücatixaxasivani hepaüsitana.

⁶ Müpaü yaxeicüa quetinivatuicani 'uquisi memütemaivavenicü que müreuevese yamütiyurienenicü.

⁷ Naime hepaüsita 'inüari quena'ayeitüvani 'aixüa petiyurienetü. Que pemüti'üquita, 'a'iyarisie 'aixüa peti'acühüavetü quetine'üquita 'aixüa peticamietü.

⁸ Müpaü quetinecuxatani 'aniuqui seüyemecü, xevitü mücayüvenicü mitave'eriecacü, que mü'ane müxe'aye'unie müteviyasitüarienicü masi, cayüvetü mayanicü 'axa mainenicü xehepaüsita.

⁹ Müme vaüriyarica memüte'uximaya mequeteyu'aitüarinüaca vacusiyarima que memaitüca naimecü. Mequevanaqui'aritüaca masi, mepücaniuxixieca.

¹⁰ Mepücavanavatüveni, masi mequevahecüasitüiyani 'aixüa 'iyari yamemütecahucü, tativicueisitüvame Cacaüyari 'üquisicaya visi mütixeyariecacü que memüteyurie naimecü.

¹¹ 'Ari masiücütü canayani 'aixüa que mütiuca'iyari Cacaüyari. Müpaü mü'anecü, yunaitü teüteri mecaniyüvaveni memütavicueisitüarienicü.

¹² 'Ayumieme müpaü teteni'üquitüarieni temütahecütanicü quename müme Cacaüyari memüca'ayexeiya vahesüa tecamiemete, quename tame teca'ihive'eri tita cuiepa memütama memütehive'eri. Masi yeme 'ipaü püta tepüte'üquitüarie que temüte'u'uvanicü, tetemaivavetü que müreuevese yatemüteyuriecacü, heiseriemecü yatetecahutü, Cacaüyari te'ayexeiyatü hicü temu'uvanicü 'ena cuiepa,

¹³ meta temicueviecacü que mü'ane yemecü mütasitemavieritüani. Hicü tepicuevie, masiücütü mayanicü visi 'anetü que mü'ane Cacaüyaritütü mümarive tativicueisitüvame Cürisitu Qesusi hücutütü.

¹⁴ 'Iya niyuyetuani tahesie mieme, mütasitaxünacü, yemecü temüca'itisanacü 'inüari, mücü mütasi'itienicü masi yuhesie mieme, teüterimama temacünecü tetavaüriyatü 'aixüa temüteyuriecacü.

¹⁵ Müpaü quetinecuxatani, vaüriyarica quenivapitüaca, quenivahecütüaca heiserie petiva'aitüatü, xevitü mücamasitave'eriecacü.

3

Heiserie tepupitüarie 'iya 'aixüa mütiuca'iyaricü

¹ Quenivarata'eritüvani yamemütecahunicü te'aitamete heiserie memexeiya que memaitüca, memüteyu'aitüarinüacacü, memüyuvaüriyanicü 'aixüa memüteyuriecacü sepa que mütitita 'aixüa müti'ane,

² memücavaseviximacacü hipame 'axa me'utiyuatü vahepaüsita, memücayucuitüvenicü, memüca'ayu'eririyanicü, mümasiücünicü quename tixaütü mecatehüme que memütevaxeiya yunaime teüteri.

³ Tameri tanaitü meripai 'asitecatemaitü teniu'uvacaitüni, yatepücatecahucai, tepeuyexüriecai, vaüriyarica tepüte'uximayacai tita temütehiv'e'eriecaisie mieme xEICÜA, müiremecü temünaqui'acacü xEICÜA tepüyüacai, 'atepu'uvacai 'axa teteyuriecütü te'ütesatü. Tepü'uxive'erivacai, tepüta'uxive'eriecai tanaitü.

⁴ Anatütüri masiücütü canayani 'aixüa que mütiuca'iyari tativicueisitüvame Cacaüyari, que mütatinaqui'erie teüteri.

⁵ Tame heiseriemecü yatetecahutü temüyüacaicü 'asipücatiuyuri, masi mücü mütasinenimayacaicü püta pütasi'utavicueisitüa. Pütasi'u'iti hutarieca tasitinuivitüaca, 'Iyari Mütiyupata tasihecuariyacacu.

⁶ Mücü 'Iyari niutatuani vaücavamecü temeixeiyanicü, tativicueisitüvame Qesusi Cürisitu yatatiumicu.

⁷ Heiserie tepupitüarie 'iya 'aixüa mütiuca'iyaricü, 'ayumieme tahesie catininaqueni tucari mücaxüve temexeiyanicü. Müpaü yuri tete'erietü tepüta'icueva.

⁸ Mücü niuqui yuricü paine. Müpaü nepüticu'eriva, peuyevese türücaüyemecü müpaü pemütivatahüavecü. Peuyevese müme yuri memüteta'erivave Cacaüyarisie memüyu'iyaritüacacü quepaü 'aixüa memüteyurieca. 'Aixüa cani'anemücü nivapareviecamücü teüteri, müpaü memüteyuriecacü.

⁹ Peru niuqui que memütexüatüa 'asimecatemaitü, que memütecuvaütüve xeime ramare hepaüsita, que memüteyuheca, 'inüari niuquiyari hepaüsita que memüteyucuitüve, mücü hepaüsita quene'acuerivayurieca. 'Axa 'anetü payeica que memüteyurie, xüanacüa payeica.

¹⁰ Que mü'ane yuhesie mütivaviyasitüa 'ivamarixi, mücü quenanuyehüva hutacüa pe'ita'imaiyame,

¹¹ müpaü petimaitü, que mü'ane müpaü mütiyuriene neutunini, 'axa tiniuyurieneni, yücümana yuhesie tiniuhüpani.

Que mütivaruta'aitüa

¹² 'Ahesüa quepaucua menuani 'Arütema nehenunü'ayu, Tiquicu nusu, quene'amexütüa nehesüa pemümiecü Nicupuripai. Müpaü nepüticu'eriva, mana nepecani muhaütüsie.

¹³ Senaxi 'inüaricü müti'üquitame, 'Apuruxi yunaime quenivaparevieca vahuyeta, 'aixüa 'iyaricü pe'atuatü, tixaütü memücateheuyehüacacü.

¹⁴ Tateüterima müpaü mequeteyü'üquitüaca 'aixüa memüteyuriecacü memeixeiyanicü tita müreuyevese, capa meca'utixuxuaveretü me'acünecü.

Que mütivaruvaüritüa, 'aixüa que mutayü 'aixüa memü'itüarienicü

¹⁵ Yunaitü nehesüa memü'uva mecamanivaüritüaca. 'Ecüta quenivavaüritüaca müme memütasinaqui'erie yuri mete'erietü. 'Aixüa quetiuca'iyarini yunaime xehesie mieme tacacaüyari. Müpaü xEICÜA.

QUIRIMUNI

Papuru Que Mütinü'airi

Vaürisica

¹ Ne Papuru, ne'anutahüiyatü Cürisitu Qesusisie mieme, ta'iva Timuteumatü, tecanix-evaüritüaca, Quirimuni temümasinaqui'erie tahamatü pemüti'uximaya,

² tamita meta 'Apiya titevacame temünaqui'erie, 'Aruquipu meta tahepaü cuya, müme meta memüyuyexexeüriva 'aquita.

³ Cacaüyari müta'uquiyari, Tati'aitüvame Qesusi Cürisitumatü, xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Quirimuni que mütiyucanaqui'eriecai, yuri que müti'eriecai

⁴ Pamüpariyusi necanipitüaca necacaüyari neheyemecü, quepaucua nemümasicuxata nenenenevietü,

⁵ nemü'enacü que pemütivanaqui'erie Cacaüyari teüterimama yunaime, Ti'aitame Qesusisie yuri que pemüti'erie.

⁶ 'Ipaü netininenenevieca, 'axeicüa temüpitüarienicü masi yemecü Cürisitusie teteviyatü temacünecü, 'ahamatü temütaxe vicü yuri tete'erietü. Xüca 'aixüa tetemaica tita temütehexeiyä 'aixüa müti'ane naime, müpaü teni'itüariecacuni.

⁷ Vaücava nepünetemavie nepütuicarie 'ecü pemüti'acanaqui'eriecü. Cacaüyari teüterimama mecani'uxipitüarieca yu'iyarisie, 'ecü que pemütiyuriene ne'iva.

Papuru que mütitavavirie 'Unesimu hepaüsita

⁸ 'Ayumieme, Cürisitusie netiviyatü sepasü heiserie nemexeiya necamatü nemümati'aitüacacü tita müreyevese,

⁹ masi temütetacanaqui'eriecü, 'ayumieme vaüriyarica nemanipitüacaqueyu püta. Ne Papuru que nemü'ane, ne'uquirasitütü, ne'anutahüiyacame nehücütütü hicü Cürisitu Qesusisie mieme,

¹⁰ vaüriyarica necamanipitüaca nenive hepaüsita, que mü'ane ne'anutahüiyatü nemitinüvitüa. 'Unesimu necanixatani.

¹¹ Mücü 'asipücatiyurienecai 'aixüa mü'ane 'ahesie mieme, perusü hicü 'ecü ne tecaneiyehüaca tanaitü.

¹² 'Ahesüa nenenunü'amücü ne'iyaritüme.

¹³ Nehesüa nepicayeniquecai, 'ahesie mieme munesiparevienicü ne'anutahüiyacacu niuqui 'aixüa manuyünesie mieme.

¹⁴ Masiri 'ecü 'asipecatimaicacu, nepücanevaüriyacai. Xüca ne'icayenique, 'aixüa pepütiyurieneniqueyu 'ecü, peru vaüriyarica yapepütiyurieneniqueyu. Mecuxi pemü'avaüriyaniqueyu püta.

¹⁵ Pepitatümaiya yareutevicacu, peru xüari müpaü tiniuyüni 'aheyemecü peheixeyatü pemayanicü.

¹⁶ Ti'uximayatame xEICÜA pÜCAHÜCÜ, masi vaücava peuyevese hicü. Ta'iva canayani münaqui'eriva. Ne yemecü nepinaqui'erie, 'ecüta masi vaüca peninaqui'eriecamücü tevitüme, Ti'aitamesie tiviyacameta.

¹⁷ 'Ayumieme xüca tetaxevime pe'erieca, queneutanaqui'eri que pemüneretanaqui'erieniqueyu ne.

¹⁸ Xüca 'axa masi'uyurieni, xüca tixaütü reuyeveca mütiyutuanicü, yaquenetineucuetatüa ne.

¹⁹ Ne Papuru nemamacü müpaü nepütü'utüa, ne nepürapica. Siqueresü 'asinepücamarahüaveni que müreyevese masi pemünerapininiecacü 'ecü tucari pemexeiyacü.

²⁰ 'Eri ne'iva, Ti'aitamesie temüteviyacü nepaine, 'aixüa nepü'itüarieniqueyu 'acümana. Queneneu'uxipitüa ne'iyarisie, Cürisitusie que temüteviya.

²¹ Nepümatü'utüiri yuri neti'erietü quename yapeticamieni, müpaü netimaitü, que nemutaine ne, 'ecü pecananuyehaitürüvemücü.

²² Mücü meta, queneneucuha'arütüiri haque nemayecani. Nepüta'icueva müpaü yuri neti'erietü, xeyuneneviegacu nepüpütüarieni xehesüa nemüyemiecü.

Vaürisica que müttivarunü'airiexüa

²³ Mecamanivaüritüaca, 'Epapüraxiri nehepaü muviyarie Cürisitu Quesusisie mieme,

²⁴ Maricuxiri, 'Arisitaricuri, Remaxiri, Rucaxiri. Müme nehamatü meteni'uximayaca.

²⁵ Ti'aitame Qesusi Cürisitu xüca 'aixüa tiuca'iyarini xe'iyarisie mieme.

HEPÛRAYUSIXI Que Memûte'u'utûiyari

Cacaüyari pütatiutaxatûa nu'aya yaticuxatacacu

¹ Cacaüyari meripai tinivacuxaxatûvacaitûni ta'uquiyarima, texaxatametemama yametecuxatacacu, yuxexuitû que memûte'upitûarie niuqui yücû mü'ane hepaüsita.

² Hicû tucari taparirûmecacu pütatiutaxatûa tame, yaticuxatacacu que mü'ane nu'aya mühücû pûta. Mücû yunive caniuçayasa hesiena mütinaquenicû naitû. Mücû 'inetûacu meta Cacaüyari caninetûani tita 'amüticuma.

³ Mücûsie que mütixavatû canimasiücûni que mütimarive Cacaüyari, Cacaüyari cani'inûarieyatûni que mütivaiaçû. Naime meta pûratûcû yuniuqui mütürûcaüyecû. Mücû yücûmana 'aixûa 'iyurieca tita 'axa temûte'uyuri hepaüsita mütasi'itienicû, 'ana que mü'ane mümarive serieta nayerûni muyuavisie.

Nu'aya pûve'eme, niuqui tuayamete taheima miemete hepaüna mecave'emetûcacu

⁴ Mücû niupitûarieni yemecû mümarivanicû que mü'ane mühücû, peru taheima miemete niuqui tuayamete hepaüna mepûcate'upitûarie. Yaxeicûata ve'emetûtû nayani, müme hepaüna mecave'emetûcacu.

⁵ Queri Cacaüyari müpaü titahüavive niuqui tuayamete xeime heiva, müpaü ticûhüavetû,
'Ecû pepûnenive,
Hicû 'a'uquiyari nepaneyeitûa,
'utaitû. Nusu queri 'utayû,
Ne 'uquiyarieya nepayani,
Mücû nenive payani,
'utaitû.

⁶ Masi tucari hepaüsita ticuxatatatû quepaucua cuiepa mi'atûani yumatûari müpaü pûta canainenî,
Yunaitû Cacaüyarisûa miemete
Niuqui tuayamete
Meque'ineneviyani,
'utaitû.

⁷ Quepaucua niuqui tuayamete müvaxata müpaü paine,
Yuniuqui tuayamete
'Eca nivarayeitûvani,
Yutupirisixima meta
Tai nerûcuari nivarayeitûvani.

⁸ Yunive pûta xatatû müpaü paine,
'Ecû Cacaüyari 'a'uveni haque pemûra'aita
Yuheyemecû 'apuve,
Canixeuraüyeni
'A'isû pemacue'e pemûti'aitamecû
'Inûari canihücütûni
Heiseriemecû que pemüticamie 'ecû.

⁹ Pepinaqui'erie tita mütiheiserie,
Pepi'uxive'erie tita 'aisica mütitisana.
Cacaüyari 'acu
Que mü'ane mü'acacaüyari
Pûmasi'anayexei,

Temavierica masipitüatü

'Inüaritüme

'Ahamicuma cavaratahüavetü.

¹⁰ Müpaü paineta,

'Ecü Ti'aitame sutüapai pepicaque cuie,

Muyuavi peputavevie 'amamacü.

¹¹ Mücü pütüyünare

'Ecü püta 'apeniuvemücü.

'Ixuriquipaü mücü naitü nitaye'irimücü.

¹² Muyuavi pepütatuna 'ücaripaü

Camixapaü püpasieni.

Masi 'ecü yaxeicüa pe'agnetü pepü'ahayeva,

'Atucari pücatixüni.

¹³ Queri hasuacu titahüavive niuqui tuayamete xeime müpaü ticühüavetü,

Neserieta mexicuxi quenacani

Memümasi'aca'unie nemüva'atüani 'ahetüa.

¹⁴ Camüsü niuqui tuayamete yunaitü 'iyarite mecanihümetüni, Cacaüyari memütupirisiximama. Mepütanü'ariva memüvaparevienicü müme vahesie mütinaquirüme memütavicieisitüarienicü.

2

'Tcü vicueisitüarica vaüca pütürücaüye

¹ Müpaü mü'aneü, 'ayumieme caneuyeveca masi vaüca teme'erivanicü tita temüte'u'eni capa yacü xeicüa teyüatü teva te'u'uvanicü.

² Camü mücü niuqui mutaxasie niuqui tuayamete taheima miemete yametecuxatacacu, mücü niseüyecaitüni. Yunaitü memitisanaxüa yunaitü memüca'i'eniecai metenap-iniyariecaitüni mecanimari'itüariecaitüni, vahesie que mütinaquecai, que müreuyevecai.

³ Mericüte, xüca müpaü 'aneni, quesü tetetavicueni tame xüca te'itave'erieca 'icü vicueisitüarica müya mütitürücaüye. Mücü caniusutüarieni Ti'aitame yaticuxatacacu que temütetavicieisitüarieni haitü. Niuquieya mepuseiriyaxü mümeta memi'eniecai müpaü temütemaicaü tame.

⁴ Cacaüyarita 'axeicüa vahamatü müpaü tinihecüatacaitüni 'inüari vevietü mamari-vaveme, türücaüyemecü tiyurienetü müiremecü, 'Iyari Mütiyupata vatapitüacacu yux-exuime, que mütinaquecai Cacaüyari.

Que mü'ane misutüa temütavicieisitüarienicü

⁵ Que mütiu'aitaxü mücü cuie 'umamie hepaüsita, niuqui tuayamete memüte'aitanicü muva 'asipüca'utayü. Mücü cuie canihücütüni tita hepaüsita temütecuxata.

⁶ Hecüasica canixuaveni xapasie müpaü manuyüne, Teüteri que metetitamexi pemüvara'erivanicü.

Teüteri vanivema quesü metetitamexi

Pemü'avaüricü vahesie mieme.

⁷ Penivaranucayasa niuqui tuayamete vahepaü memücatürücavinicü yapaümexa.

Penivaranutimumatüani visi me'anenetü memacü necü

Ve'emecü memüxeiyarienicü.

⁸ Pepicayasaxü naime pehe'ivaca vahesie mieme

Müme memüte'aitanicü hepaüsitana.

Mericüsü, que müticayasaxü naime he'ivaca para teüteri memüte'aitanicü hepaüsitana, tixaü pücaranuyhayeva hepaüsitana memücate'aitanicü. Peru hicü cuxi que temütevaxeiya teüteri, naitü 'acuxi pücaha'ivarieve müme memüte'aitanicü hepaüsitana.

⁹ Qesusi xeicûa que temûte'ixeiya, mûcû yapaûmexa niucayerieni niuqui tuayamete vahepaû mûcatûrûcaûyenicû. Mûcû mûtiucuiniñûcû quepaucua mumû, cananutumumatûarieni visi 'anetû mayanicû ve'emecû mûxeiyarienicû. Cacaûyari 'aixûa mûtiuca'iyaricû mûpaû tiniuyûni, mumûnicû tanaime tahesie mieme.

¹⁰ Mûcû nisutûani naime, 'inetûacu caniuneni naitû. 'Aixûa caniuyûni Cacaûyari, varavitûtû yumûireme yunivema visi me'enenetû memacûnecû, meye'atûacû que mû'ane misutûa memûtavicueisitûarienicû, yatipitûatû mûticuinecû para maye'anicû.

¹¹ Que mû'ane mûvapata, mûmeta memupasie, xeimesie mecaniyecûne yunaitû. 'Ayu-mieme pûcayuteviya yu'ivama vaterûvatû

¹² mûpaû 'utaitû,
Nepûmasihecutani que mû'ane pemûhûcû
Ne'ivama menesi'eniecacu
Memûyutixexeûriva vahixûapa ne'uvetû
Nemasinûavani.

¹³ Mûpaû paine meta,
Ne yuri nepûti'erieca hesiena.

Mûpaû meta paine,
Camû ne necaniyûaneni,
Nenivemata Cacaûyari que mûnetiuhûritûa mecaniyûaca.

¹⁴ Mericûsû, ranivema 'axeicûa mecaniyuxevini xei xuriyayari xei vaiyari. 'Ayu-mieme mûcûta yaxeicûa tahamatû yuxevitû nayani, tahepaû yemecû. Mûpaû mûtiuyuricû mumûcû meta pûyûvecai mica'unanicû que mû'ane tûrûcariya mexeiya yemecû mûtasicuinicû Cauyumarietûtû.

¹⁵ Pûyûvecai meta mûvaxûnacû mûme mexi me'ayeyuyuricai meuyevecai vaûriyarica memûte'uximayacacû meteha'erivatû que memûtecûinequecai.

¹⁶ Canimasiûcûni niuqui tuayamete memûcahûmecû mûvaparevie, masi 'Aurahami xiûyarimama pûta pûvaparevie.

¹⁷ 'Ayu-mieme peuyevecai yu'ivama vahepaû 'anetû mayeitûarienicû naime hepaûsita. Mûpaû 'anetû caniyûvecaitûni mara'acame mayanicû tiyucanenimayatû yaticamietû, Cacaûyarisie mieme hûritûarietû, 'aixûa miyurienicû tita teûteri 'axa memûte'uyuri hepaûsita.

¹⁸ Mûcû mûtiucuiniñûcû mu'inûasiecû, caniyûveni mûvaparevienicû hipame mexi me'inûasie.

3

Qesusi pûve'eme, Muisexi hepaûna cave'emetûcacu

¹ Mericûte ne'ivama xemupasie Cacaûyarisie mieme, 'axeicûa xemuta'inierie que mû'ane taheima macave xehahûavecacu, mûpaû mû'anecû 'ayumieme mûpaû nepaine, xequena'erivani Qesusi. Mûcû nû'ari nayani, mara'acameta nayani cuini mieme mûtiuhûritûarie. Mûcû canihûcûtûni hesiena teteviyatû temûtahecûata.

² Mûcû yatinicamieni que maine que mû'ane mihûritûa, yaxeicûa que mûticamiecai Muisexi, Cacaûyari quie quiecatari vahepaûsita hûritûarietû.

³ Peru 'icûsie pûtiunaquixû masi yemecû ve'emecû mûxeiyarienicû, Muisexi hepaûna catixeyarievecacu, yaxeicûa qui vevivame cui ve'emecû que mûticuxaxasiva, veviyaya hepaûna caticuxaxasivacacu qui.

⁴ Tevi pitivevie naime qui, peru que mû'ane nai mûtiutivevie, mûcû Cacaûyari canihûcûtûni.

⁵ Mericûsû, Muisexi yapûticamiecai Cacaûyari quie quiecatari yunaime vahepaûsita que mûtiuhûritûarie, peru tiparevivame canihûcûtûcaitûni xeicûa mucayeri mûtihecûatanicû tita 'arique mûticuxaxasivaniquecai hepaûsita.

⁶ Cûrisitu pûta yapûticamie quiecame nu'aya hücütütü, Cacaüyari quie quiecatari vahepaüsita que mûtihiuritüarie. Mericüsü tame quiena quiecatari tepühüme xûca teta-hayeva tecamamatü 'aixüa te'utiyuatü tita temûtecuevie hepaüsita tecacuyuitüarivatü quepaucua mûtapareque.

Cacaüyari teüterimama que memûte'uxipitüarieca

⁷ 'Ayumieme que maine 'Iyari Mûtiyupata,
Hicü xûca xe'i'enieni 'utaniucacacu,

⁸ Xe'u'itutupetü xepûca'acüne yu'iyarisie

Que memûte'acü mûme 'ana

Quepaucua memüyucuitüvecai nehamatü

Que memûte'uyuri mûcû tucarisie

Quepaucua memünesi'uta'inüataxü

Macumavesie me'u'uvatü,

⁹ Haque xe'uquiyarima memünesihe'isipatüvecai,

Sepa ne'uximayasica memüxeiyacai huta teviyari viyari.

¹⁰ 'Ayumieme nepuyeha'a 'ana miemetexi vahepaüsita.

Müpaü neputayü,

Yuheyemecü yu'iyarisie meneuyexürüveni, nehaitü.

Que nemütiuyeica, 'asimepûcateheitimaivave.

¹¹ 'Ayumieme müpaü nepütinehüritüa neha'atü,

Müpaü ne'utaitü,

Yemecü mepûca'aye'axüani haque nemûvareca'uxipitüani.

¹² Xequeneyucuerivayurieca xeme ne'ivama capa xevitü xeme 'iyarieya 'axa 'anenicü, capa yuri cati'eriecacü 'ihayevamütü Cacaüyari mayeyuri.

¹³ Masisü xexuime tucarisie xequeneyutuicani mexicuxi hicü xasiva, capa 'u'ituperecü xevitü xeme, tita 'axa mûti'ane xecumanacacu.

¹⁴ 'Axeicüa tepütaxevi Cûrisitumatü xûca yuri tete'erietü tetahayeva, matüaripai yuri que temûte'uta'erie, 'asitecacuyuitüarivatü quepaucua mûtapareque,

¹⁵ müpaü que manuyüne,

Hicü xûca xe'i'enieni 'utaniucacacu,

Xe'u'itutupetü xepûca'acüne yu'iyarisie

Que memûte'acü mûme 'ana

Quepaucua memüyucuitüvecai nehamatü.

¹⁶ Que hate mepüyucuitüvecai hamatüana sepa memi'eniecai. Mûme mecanihümetücaitüni yunaitü 'Equipitu cuieyarisie memeyecü Muisexi varavitüçüacu.

¹⁷ Mericüte, que hate vahepaüsita pûha'acai huta teviyari viyari. Müpaü catinimasiücüni, mûme mecanihümetücaitüni 'axa memûte'uyuri 'ana. Mûme vacaxari 'apucuhetei me'atixüriecu macumavesie.

¹⁸ Mericüte, que hate tivarahüavetü tiyühüritüa, müpaü 'utaitü quename meca'aye'axüaniquecai yemecü haque müvareca'uxipietüaniquecai. Mûme mecanihümetücaitüni yuri memücate'eriecai.

¹⁹ Mericüte 'ayumieme müpaü tepütemate, mepüyutatexi me'aye'axüanique yuri memücate'eriecaicü mûme.

4

¹ Mericüsü niuquieya puxuave cuxi que mutayü quename tevi yüve maye'anicü haque meica'uxipitüani. 'Ayumieme teque'umamaca capa xevitü xeme ca'aye'avemepaü tixeiyariecacü.

² Tamesietü niuqui 'aixüa manuyü necü tepüte'utaxatüarie yaxecüa vahepaü. Peru mûcû niuqui memü'eni 'asipûcavaruyuri mûme, mücayutaxeviriyaxücü mûme memi'eniecai vahamatü yuri mecateta'erivavecacu.

³ Tame pûta yuri temûte'uta'eri tepaye'axüaxime haque mütasiheca'uxipitüani, müpaü que mutayü,

Yanepütinehüritüa neha'atü,

Müpaü ne'utaitü,

Yemecü mepüca'aye'axüani müme

Haque nemüvareca'uxipitüani.

Müpaü putayü sepa 'uximayasicaya münürîe cuie munetüariepai.

⁴ Xapasie niuqui puxuave mücü 'atahutarieca mieme tucari müxata müpaü 'anuyütü, Cacaüyari 'atahutarieca tucarisie niuca'uxipieni 'inüca yu'uximayasica naime.

⁵ Müpaü paine meta,

Yemecü mepüca'aye'axüani müme

Haque nemüvareca'uxipitüani.

⁶ Mericüsü 'uxipiya 'acuxi puxuave hipatü yamemûte'aye'axüanicü, peru müme matüari niuqui 'aixüa manuyünecü müpaü memûtecühüavarüvacai mepüca'aye'axüa yuri memûcate'ericaicü.

⁷ Tavari tucari niupata xeime, Hicü müterüvarie. Raviri xapayasie müpaü putayü müixa viyari 'anuyeyacu, yaxeicüa meripai que mutayü müpaü 'utaitü,

Hicü xüca xe'i'enieni 'utaniucacacu,

Xe'u'itutupetü xepüca'acüne yu'iyarisie.

⁸ Hicümüsü, xüca mücü Cusue vareca'uxipitüanique 'ana, Cacaüyari 'asipücahaineniqueyu xeime tucari hepaüsita 'arique maye'aniquecaicü.

⁹ 'Ayumieme 'uxipiya tucari puxuave cuxi Cacaüyari teüterimama vahesie mieme.

¹⁰ Que mü'ane maye'ave haque meica'uxipitüa, mücü pütihayevaxü yu'uximayasica 'unüca, yaxeicüa Cacaüyari que mütiuhayevaxü 'inüca yu'uximayasica.

¹¹ 'Ayumieme tequetamexütüaca temaye'axüanicü haque mütasiheca'uxipitüani, xevitü capa 'ativenicü capa masiücünicü hesiena yuri que mücati'erie yaxeicüa müme vahepaü.

¹² Cacaüyari niuquieya payeyuri pütürücaüye. 'Aixüa püreutiquequema, hepaüna careutiquequemacacu 'ixipara sepa naisata meutixicacauni. Pitixiteque 'ipatatü raturari ra'iyari, raturuyari ratutanayari naime. Pi'inüata tevi que mütiyumate que mütiyu'iyaritüa yu'iyarisie.

¹³ Sepa que mütitita munetüarie püca'yüve mü'aviesiecacü mücü que mütxeiya. Naitüri masi pümasiücü panutiyeipiya que mü'ane mütasitahüave 'ixeiyacacu.

Qesusi mara'acame canihücütüni cui mühürütüarie mümarive

¹⁴ Mericüsü tepeixeiya mara'acame cuini mieme mühürütüarie mümarive muyuavi heima manutitüa Qesusitütü Cacaüyari münu'aya. 'Ayumieme tequetahayevani yatete-tahecüatatü hesiena que temûteviya.

¹⁵ Mara'acame que temûte'ayexeiya, tepücaheixeiya que mü'ane mücayüve tahepaü mütiyumaicacü que temûtevararani tame. Tepeixeiya pûta que mü'ane naime hepaüsita mü'inüasie yaxeicüa tahepaü, peru 'axa catiyurievêü.

¹⁶ 'Ayumieme tecamamatü 'aura teque'acüne que mü'ane 'aixüa mütiuca'iyari 'uvenieya manuve 'aurie, temünenimayasiecacü, temüpareviyanicü quepaucua müpaü temûteheuyehüva, mücü 'aixüa tiuca'iyaricacu.

5

¹ Mara'acate cuini mieme memühürütüarie teüteri vasata mecananuyexeiarietia yu-naitü, mecaniucayasarieni Cacaüyarisie mieme memühürütüariecacü, teüteri vahesie mieme memixatüanicü 'imiquieri mavari, 'aixüa me'iyurienique tita 'axa memûteyurie hepaüsita.

² Xüca müpaü 'aneni mara'acame, caniyüveni müvatahüave müme 'asimecatemaitü memeuyexürüve carima cavayurienetü, vahepaü veranitü 'amuyeicacü.

³ Müpaü müveranicü quepaucua mixatüa Cacaüyari teüteri tita 'axa memüteyurie hepaüsita, müpaüta püreuyevese mavari müvevienicü yücümana tita 'axa mütiuyuri hepaüsita 'aixüa miyurienicü.

⁴ Mücü meta, tevi yücümana püca'uyucaye 'ipaü mütiühritüariecacü, masi Cacaüyari yatitahüavecacu xeicüa pucayeri 'Arunipaü.

⁵ Yaxeicüa Cürisitu visi 'aneme püca'ayuyetitüa yücümana mara'acame mayanicü cui mühürütüarie, masisü müpaü pütipitüa que mü'ane müpaü mütitahüavixü, 'Ecü pepünenive, Hicü 'a'uquiyari nepaneyetitüa.

⁶ Müpaü puyü que maine xeime xapasie, 'Ecü 'aheyemecü pecanimara'acametüni, Merüquiserequipaü que mütiuhütüarie Yapepütüühütüarie 'ecü.

⁷ Mücü mexi tevitütü 'a'uyeicacai carima niyutanenevieni 'ahivatü 'utasuatü, nitavavirieni que mü'ane müyüvecai mitavicueisitüanicü capa 'umünicü. Pu'enierie müreyehüviriecaicü Cacaüyari.

⁸ Sepa nu'aya mühücütücai, tiucuineca yapüretima yamüticamienicü.

⁹ Müpaü raye'atüarieca, yuheyemecü memütavicueisitüarienicü vapitüatü nayani, yunaitü yamemütecahu que maine,

¹⁰ Cacaüyari 'icayecu mara'acame cuini mieme mühürütüarie mayanicü Merüquiserequi que mütiuhütüarie.

Que mütivacu'imavacai memücatehayevanicü yuri mete'erietü

¹¹ Mücü Merüquiserequi hepaüsita vaücavame tepeixeiya niuqui mücuanive yatemütexehécüasitüianicü, xeme xemüyu'üraraxiecü que xemüte'u'enana.

¹² Tamüsü, müpaü püreuyevese masi te'üquitamete xemühümetünicü, müixa manuyetüacü yuri xemüte'uta'eri, peru xecaneiyehüaca que mü'ane hutarieca misutüani tixe'üquitüatü sutüapai mieme 'üquisica Cacaüyari que maine, hecuamete que memüte'üquitüarie. Resi xeheuyehüatü xecanacüne, 'icuai mütürücaüye xequematü xepüca'acünivave.

¹³ Yunaitü resi memüsise mecacani'iyamatücani niuqui müheiserie hepaüsita. Mepütüri cuxi.

¹⁴ 'Icuai mütürücaüye 'amemutütü vahesie canimiemetüni, müme memü'iyamatücacü yu'iyarisie memüteyü'üquitüavavecü para memipatanicü tita 'aixüa müti'ane tita 'axa müti'ane, müme vahesie pümieme.

6

¹ Mericüsü peuyevese temütehayevanicü hicü tetecuxatatü sutüa mieme niuqui hepaüsita Cürisitu hepaüsita manuyüne xeicüa. Tepucüne püta temaye'axüanicü. Tavari tenari tepücatavevieni quitüa mieme, müpaü tepücatecuxatani que müreyevese tevi mütihayevanicü que mütiyurienecai cümana mümüniquecai, que müreyevese yuri mütita'erienicü Cacaüyarisie.

² Müpaü tepücate'üquitani hicü 'üyarica hepaüsita, tevisie que memüte'utime hepaüsita, müquite que memüte'anucu'uni hepaüsita, yuheyemecü 'isücame que mütiwaranutaxürieni hepaüsita.

³ Mericüte, temaye'axüanicü tepucüne, xüca Cacaüyari müpaü tatitaunieca.

⁴ Müme heiva memuhecüariyari, yuhesie memeitima mücü 'imiquieri taheima mümieme, 'Iyari Mütiyupata mehexeyatü memacü 'axeicüa tahepaü,

⁵ yücümana müpaü memütehetima 'aixüa que müti'ane Cacaüyari niuquieya türücariya memetima tucari 'umamiesie mieme,

⁶ müme xûca ta'aurie me'axüriexüani, mepûcayüvave tavarî memûhecuariyarienicü para memûtehayevanicü que memûteyuriecâi. Müme masî curuxisie mepimî Cacaüyari nu'aya yücûmana, masîücûme mepeyeitüva mûnanaimarienicü.

⁷ Tamüsü, cuie xûca viyerî yatiyuinenî hesiena mucaviviye, xûca 'itinetüani tupiriya 'aixüa mü'anene 'esamete vahesie mieme, Cacaüyari 'aixüa pütîpitüa.

⁸ Me cuie xûca xuya visaxa 'utinetüani pûxani'eriva pûta, pûcueriva'ane hepaüsîtana mütîcuxaxasivanicü para 'axa mü'itüarienicü. Mütataiyarienicü pû'ayumieme xeicüa.

Tepûseiriyari yateteta'icuevatü

⁹ Perusü sepa müpaü temaitüca, masî 'aixüa 'anemecü quename xeteyurie yurî tepûte'erie xehepaüsîta tanaqui'erima, quename xetavîcûeisitüariexime.

¹⁰ Cacaüyari müpaü pûcayüane que mü'ane heiseriemecü yamûcaticamiepaü. Pûcaxetümaiya que xemûte'uximayacâi que xemûteyuhecüatacâi xeteyucanaqui'erietü xeme'erivacaicü. Que xemûteyucanaqui'eriecâi pûmasîücûcâi xemûvapareviecâicü teüterimama, hicüta que xemûtevaparevie.

¹¹ Müpaü pütâtinaque, yuxexütü xeme xemûyuhecüatanicü yaxecüa xeyumexütüatü yemecü yurî que xemûte'erie, xeta'icuevatü quepaucua mütapareque.

¹² Peuyevese xemûcayü'ûraraxiecâcü, masî peuyevese xemûva'ûquenîcü müme yurî mete'eriecacu 'emeteutevicacu mecavaûripîetü, müme vahesie mütînaquirûme tîta memûtehahüavarüvacâi quename meheixeyanîquecâi.

¹³ Cacaüyari quepaucua müpaü mütîtahüavixü 'Apurahamî tîta mürexeyanîquecâi hepaüsîta, xevitü masî vaüca mütürücaüyecâi 'apûca'uyeicacâi Cacaüyari mîxatanîcü yühürîtütü. 'Ayumieme yuxatatü yücûmana puyühürîtûa müpaü 'utaitü,

¹⁴ Yemecü 'aixüa nemanîyurîecamücü, yemecü nemanîmürîyacamücü.

¹⁵ Müpaü 'ereutereca cavaûripîetü 'Apurahamî, que mütiutahüavarîe, heixeyatü nayani.

¹⁶ Teüteri quepaucua memûyühürîtûa, mepîxata que mü'ane masî vaüca mütürücaüyê. Naimecü xûca yühürîtûani, mûcücü pûseiriyarie niuqui, pûnami niuqui xûatüarîca.

¹⁷ 'Ayumieme Cacaüyari yaxecüa pütîuyurî quepaucua muyuvaûrî masî heiseriemecü müvahecüasîtüyîanicü müme vahesie mütînaquenîquecâi tîta memûtehahüavarüvacâi, müpaü memûtemaicâcü que mûcatîpasîeve tîta mütîyurîemücü. 'Ayumieme pîtaxevîriyaxü yunîuqui yühürîtütü.

¹⁸ Tame 'ayumieme tîta mûcatîpasîeve tepexeyîa hutame. Mûcü hepaüsîta Cacaüyari pûcayüve mütatî'itaiyanîcü. Mûcücü 'ayumieme türücaüyemecü tecanîtuîcarîeca, tame temütata'unaxü te'îvîyatü tîta temûtecuevie.

¹⁹ Müpaü xûca teteta'icuevanî yurî tete'erietü, tepeixeyîa tiyuhaname tatucarîsie mieme mütasîseirîyanîcü. Pûcâhateque pûse'i. Cacaüyari manuvesîe pütîviya, tuquîeyasîe mieme 'îxurîqui reunacame varîe peutahave,

²⁰ haque tahesîe mieme meutaha Qesusi tasi'anuyehaitüiyatü, mara'acame 'ayaca yuheyemecü, Merûquiserequipaü mütiuhürîtûarie.

7

Merûquiserequi que mütiuhürîtûarie mara'acametütü

¹ Mûcü Merûquiserequi, Saremetarî pütîva'aitüvametücaî, Cacaüyari taheîma macave pûmara'acameyatücaî. Quepaucua 'Apurahamî mamîexîmecâi varâ'îvaca te'aitamete, mûcü penucunaquîxü, 'aixüa putayü hepaüsîtana para 'aixüa mü'itüarienicü.

² Mûcü 'Apurahamî tîta mütîvarunavairî naimesîe mieme yapâümeme tamamatâsie mieme xeîme pîmî. Merûquiserequi taniuquîcü Tî'aitame Heiseriemecü Yamütîcamîe catînîtevaca, Saremetarî Tîva'aitüvame catînîtevaca meta, Tî'aitame 'Aixüa Memûteyuxeîyanîcü Mütîvapîtûa maine.

³ Quemasieya varusieya maremama mepûcaxasiva. Pumave niuqui que mütisutüa 'ayenieretü, que mütiutixü tucarieya hepaüsita. Cacaüyari nu'ayapaü cani'aneni, mara'acametütü 'acaniuveni catihayevatü yuheyemecü.

⁴ Mericüte, xequena'erivani que mütimarivecai mücü. 'Asita que mü'ane mütatusitücai 'Apurahamitütü xei tapari pimi tita cuyaxi mütivarunavairisie mieme.

⁵ Mericüsü, hipatü Revi xiüyarimama mara'acariyacü memühuritüarie, müme 'aitüarica mecanexeiyani tamamatasie mieme xei tapari memüvavaviriecacü teüteri yu'ivama 'inüari niuquiyari que maine, sepa mümeta yu'ivama vahepaü 'Apurahamisie memüyecü yunaitü.

⁶ 'Icü masi 'asipûcativamaretücai, peru 'Apurahami xei tapari pimi, mücüta 'aixüa putayü hepaüsitana para 'aixüa mü'itüarienicü. Que mü'ane mütiutahüavarie tita mütipitüarieniequeai, mücü hepaüsita müpaü putayü.

⁷ Niuqui pûcayü'uxienüa, que mü'ane masi mütürücaüye canihücütüni 'aixüa maine que mü'ane hepaüna mücatürücaüye hepaüsita, mücü 'aixüa mü'itüarienicü.

⁸ Mücü meta, 'icü teüteri memücuixime mepitanahui'eri xeime tapari tamamatasie mieme. Mücü pûta müpaü xeicüa pûtihecüasie quename 'ayeyuri.

⁹ Püyüve müpaü mütayüni, que mü'ane xiüyarimama memitanaqui'eri hicü xei tapari, mücüta Revitütü xei tapari pimi, 'Apurahami müpaü timicu.

¹⁰ Yu'uquiyarisie pûcayeyeivecai cuxi quepauca Merüquiserequi menunaquixü.

¹¹ Mericüsü teüteri 'inüari niuquiyari mepupitüarie Revi xiüyarimama memümara'acatetücaicü. Mericüte, xüca tevi yüvenique maye'anicü memara'acatetücacu müme, titayari reuyevecaqueyu xevitü mara'acame yücü 'anetü manucuquenicü Merüquiserequipaü tihuritüarietü, 'Arunipaü catihuritüarietü mütahüavarienicü.

¹² Mara'acate va'inüari xüca 'upasieni, 'inüari niuquiyarita vaüriyarica pûcupasiva.

¹³ Que mü'ane hepaüsita müpaü müticuniuva, mücü xeime nuivarisie canimiemetücaitüni. Mücü nuivarisie mieme xevitü mavari pûcavevive hasuacu.

¹⁴ Canimasiücüni Tati'aitüvame Curasie müyetüacü, sepa mücü nuivari hepaüsita Mui-sexi 'asimücahainecai quename memara'acatetüniqueyu.

¹⁵ Mücü meta, masi cuxi müpaü catinimasiücüni xüca mara'acame 'anucuqueni yücü mü'ane Merüquiserequipaü 'anetü.

¹⁶ Mücü pûca'uqueri 'inüari müpaü mütiuta'aitaxücü quename ranivetütü heiserie hex-eiya, masi puqueri mütürücaüyecü tucarieya mücaxüvecü.

¹⁷ Müpaü pûtihecüasie,

'Ecü 'aheyemecü pecanimara'acametüni

Merüquiserequipaü que mütiuhuritüarie.

¹⁸ 'Aisica meripai mümieme payeitüarie müveranicaicü 'asimüca'uyücü.

¹⁹ 'Inüari niuquiyari hasuacu pûcaheye'atüave tevi. 'Utixani'eriecu tepupitüarie tita masi 'aixüa müti'ane müpaü pûta temüteta'icuevanicü. Müpaü teteta'icuevatü 'aura tepacüca Cacaüyarisüa.

²⁰ Mücü meta, 'asipûca'uyü xevitü cayühuritüacacu. 'Ana mara'acate mepucayasarüvacai mecayuhuritüatü,

²¹ peru mücü que mütiucayeri, que mü'ane mitahüavixü niyühuritüani müpaü 'utaitü, Ti'aitame puyuhuritüa,

Yücü pûcatiüücühüaveni,

'Ecü 'aheyemecü pecanimara'acametüni

Merüquiserequipaü que mütiuhuritüarie.

²² 'Ayumieme yaxecüa Qesusi nitaseiriya xeime türatu masi mütürücaüye.

²³ 'Ana miemete mara'acate mecaniyümüirecaitüni, peru mecuicui'itü mepûcapitüariecai memüyuhayevanicü.

24 Peru mücü yuheyemecü 'amuyeicacü canimara'acametüni, hûritüaricaya mücayupatacû.

25 'Ayumieme caniyüveni müvatavicueisitüanicü yuheyemecü müme 'aura memacüca Cacaüyarisüa mücü vapareviecacu, yuheyemecü 'ayeyuritü püyüve yamütivaviriecacü vahesie mieme.

26 'Aixüa caniyüunita temeixeiyacü mara'acame müpaü mü'ane. Canipasieca, 'axa pücatiyuriene, pücaseviximarie, 'axa teyuruvamete vahepaü püca'ane, muyuavi heima nanutiyeicani.

27 Müme memümara'acate vahepaü püca'ane, pücareuyevese tucaricü mavari mütivevienicü yuhesie mieme meri 'axa mütiuyuricü, 'arique teüteri 'axa memüte'uyuricü. Masi xei mieme 'aixüa piyuri quepaucua mavari mayuyeitüa yücümana.

28 'Inüari niuquiyaricü meniucayasarieni mara'acate cui memühüritüarie peru memüverarani. Mücü niuqui cümana muyuhüritüa, 'inüari niuquiyari sepa mutaxasie meri, mücücü püta niucayerieni nu'ayatütü maye'atüarieve yuheyeme 'amuve.

8

Türatu que mütiyetuiriyari que müti'atüa hecuame

1 Mericüsü masi 'acuxi caneuyeveca yamütayünicü. Müpaüta mü'ane tecanexeiyani mara'acame. Mücü mana paya muyuavisie, haque müre'aita que mü'ane mümarive, mücü serieta paya.

2 Haqueva miemecü mepasie, püti'uximaya mana. Que mü'ane yuricü tuqui mühücü, que mü'ane Ti'aitame mitavevi tuqui, tevi pücatixaü, mana püta püti'uximaya mücü.

3 Mericüsü yunaitü mara'acate meniuti'uitüarieni memütemavanicü. 'Ayumieme caneuyeveca mücütä tixaütü mürexeiyanicü mütixatüanicü.

4 Masi xüca cuiepa 'uyeicanique, pücamara'acametüniqueyu, 'amemu'uvacü hipatü püta memütemava que maine 'inüari niuquiyari.

5 Peru müme haque memütehetimava, mücü pi'üque xEICÜA tita taheima mütimieme, peru pücahücü. 'Etüriyayapaü xEICÜA pü'ane. Yaxeicüa pü'ane hicü, que mütiutahüavarie Muisexi quepaucua mitaquetüaniquecai 'ixuriqui tuquiyari, yaticühüavecacu, Quene'acuerivayurieca pemitivevienicü naimé yaxeicüa peti'üquetü 'inüari que pemütiuta'üquitüarie yemurisie pe'uvetü.

6 Hicü masi Cürisitu türatu 'aixüa mü'ane caniyetuiriyarieni cani'atüani, türatu meripai mieme 'aixüa müca'anecaicü hepaüna. 'Ayumieme mara'acame que mütihücü, visi pütihüritüarie, meripai miemete visi memücatehüritüariecaicü hepaüna. Türatuya meta niuqui müse'isie pütiviya, Cacaüyari türücaüyemecü müpaü mutayücü que mütiyurieni. Peru meripai mieme türatu hepaüna pücase'icai.

7 Mücü türatu meripai mieme xüca 'aixüa 'anenique, xüca careuyevecaque müniuquimariecacü, tavarî pücaheuyevecaqueyu xevitü.

8 Siepüre canivaniuquimaca teüteri müpaü mainecü,

Camü tucari canaye'amücü,

Müpaü canaineni Ti'aitame.

'Ana türatu mühecua nepüvapatüani

'Ixaheri xiüyarimama

Cura xiüyarimama.

9 Mücü türatu va'uquiyarima nemüvarutaveviriepaü püca'aneni

Meripai que nemütitavevi

Quepaucua nemüvaruvixüa vamamasie

Nevareyevitüanique 'Equipitu cuieyarisie.

Müme netüratusie yamepücatecahucai.

'Ayumieme neta nepüvaratümaiyaü,

Müpaü paine Ti'aitame.

¹⁰ Peru müpaü paineta Ti'aitame,

Türatu que nemütivatavevirieni

'Ixaheri xiüyarimama

Mücü tucari 'aye'ayu

Ne'inüari niuquiyari nepüvamini

Mücücü memüyu'iyaritüacacü.

Va'iyarisie nepütita'utüani ne'inüari niuquiyaricü.

Ne vacacaüyari nepüyüaneni,

Müme neteüterima mepühümetüni.

¹¹ Yuxexuitü mepücatevati'üquitüani 'auravatari,

Yuxexuitü mepücatevati'üquitüani yu'ivama

Müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame quenetimati.

Yunaitü masi mepünesimateni

Türi 'uquiravesixi yunaitü.

¹² Ne nepüvanenimayaca

Sepa heiseriemecü yamemücatecahucai,

Tavari nepücahe'erivani

Sepa 'axa memüte'uyuri.

¹³ Mericüte türatu yücü mü'ane xatatü, meripai mieme putayeitüa. Tita mütitaye'itüre mütiverani meripai mütimieme, mücü cuitü pütaxüni.

9

Tuqui cuiepa mieme tuqui taheima mieme

¹ Mücü türatu meripai miemesie meteviyatü, mepeixeyacai 'inüari heiseriemecü que mütimavarietü manuyünecai. Tuquita mepexeyacai müpasiecai 'ena cuiepa.

² Mücü tuquipa xevitü huxiena puvecal 'ixuriqui tuquiyari. Mana pütü'ucal hecüarivivame, mexa, pa mexasie xatüarietü. Mücü Müpasie catinitevacaitüni.

³ 'Ixuriqui reunacame varie, mana puvecal 'ixuriqui tuquiyari taüta mieme, Yemecü Müpasie mütitevacai.

⁴ Mana pütü'ucal 'ücua vivivame hurucü veviyatü, cacuni meta türatu mü'inüariyaritücai hurucü heuvesitüarietü herie. Cacunisietä mana püyecatei xari huru xariyari manana payari muyemanecai, 'Aruni mumuxieya mutaxutui cacunisie püyecateita, tete 'esimüsuye mana püyecatei türatucü müraye'uxacai.

⁵ Cacunisie naisata mepa'ucal Queruvinisixi memütetetevacai memamarivavetü. Müme meni'etüriviyacaitüni 'inüari cümana mühecüarecü Cacaüyari 'aixüa mütüyuricü 'aixüa temütexeyarienicü. Püca'yüve naimecü hicü temütecuxatanicü mücü hepaüsita.

⁶ Mücü naitü müpaü tiunüriecu, mara'acate tucarietü huxiena mieme tuquita meneutahaqueni yametecahutü yu'uximayasicasie.

⁷ Taütana mieme tuquita xei viyari 'anuyeyeicacacu xEICÜA neutahaqueni yuxaüta mara'acame cui mühürütüarie mücü tucarisie. Quepaucua mana neutahaque, xuriya 'aütü xEICÜA püyüve. Pütimava meri 'aixüa miyurienicü yuhesie mieme. 'Arique pütimava 'aixüa miyurienicü teüteri 'axa memüte'uyuricü 'asimecatemaitü. 'Anarique tiutimavaca mana peutahaque.

⁸ 'Iyari Mütüyupata müpaü catinihecüatani, huye cuxi pücamasiücü tevi maye'anicü que mü'ane müpasiesüa mexi 'a'uve mücü tuqui huxiena mieme.

⁹ Mücü tuqui 'inüari patüa. Tita hicü mütimieme, mücü pühecüata. Mücü tuqui que mü'ane, 'imiquieri mavari yapütüxatüariva, sepa müca'yüve meye'atüanicü que mü'ane mütütimava, 'iyarieya müca'itate'anicü.

¹⁰ Que memûte'ayexeiya, yamepûtecahu que mûtiu'aisie ravaiyari hepaûsita, mepe'eriva que mûtucuani que mûtiu'ieni que mûtiucamaima que mûtiuca'ûva xeicûa. 'Aisica mûpaû mûti'aita putaxasie mexi tucari ca'aye'vecai naitû mûtihecuarecû.

¹¹ Peru Cûrisitu caninuani. Mara'acame canihûcûtûcaitûni cui muhûritûarie. Cani'atûani tita 'umûramiecai 'aixûa mûti'ane. Tuquita peutaha, peru tuquieya 'aixûa pû'ane masi, paye'ave, mamacû pûcaveviya, 'ena cuiepa pûcamieme.

¹² Mûcû tuquita quepaucua meutaha, sipuri siquerusixi vaxuriya 'a'ûtû pûcayûanecai. Yuxuriya pûta 'a'ûtû xei mieme xeicûa mana neutahani Mûpasietâ. Mûpaû tiuyurieca pûtasitixûnaxû taheyemecû temûxûxûninicû.

¹³ Meripai sipuri turusixi vaxuriyacû, vaquiya mumierie mutataiyari naxiyari cuamariyâricû, mûcûcû mepûhapûsiriecai teûteri, que mû'ane museviximarie. Mûcûcû mepûpasiecai, yuvaiyârisie memû'itiyatûcanicû.

¹⁴ Mericûsû xûca mûpaû 'anecaitûni, masi vaûcavamecû catati'itieni Cûrisitu xuriyaya. Mûcû mavari 'aixûa mû'ane mûcaseviximarie nayuyeitûani mixatûanicû Cacaûyari, 'Iyari yuheyemecû 'amuyeica mûpaû tipitûacacu. Mûcû xuriyaya catani'itieca ta'iyari mûcatasitate'anicû que mûtatitate'acai quepaucua mûpaû temûteyuriecai cûmana temûtecûinequecai. Te'u'itiyaca, Cacaûyari mayeyurisie mieme tete'uximayatû tepacû.

¹⁵ 'Ayumieme mûcû canihûcûtûni que mû'ane mi'atûa tûratu hecuame, mûme memuta'inierie meheixeyatû memacûnecû tita yuheyemecû vahesie mûtinaque que memûte'utahûavarie. Mûpaû tiniuyurieni quepaucua mumû, pûvarunanai mûvataxûnacû teûteri memitisanaxûcû 'inûari mexi 'a'uvecâ meripai mieme tûratu.

¹⁶ Tevi xûca tûratu 'utavevieni yupini hepaûsita, queyupaûme mûtivamini quepaucua mumûni, caneuyeveca mûhecûarecû quename 'umû, 'ariqueque niseirimûcû mûcû tûratuya.

¹⁷ Tûratu mûpaû mû'ane 'aixûa mûyûnicû, peuyevese tevi mûmûnicû meri. Mûcû niuquieya 'asipûcayûve mexi cuxi 'ayeyuri que mû'ane mitavevi.

¹⁸ 'Asita mûcû tûratu meripai mieme quepaucua mutaveviya, xuriya putayeuriya.

¹⁹ Muisexi 'ana tinivarutaxatûani yunaime teûteri naime 'aisica que mûtiu'aisie 'inûari niuquiya'ricû. 'Arique siquerusixi sipuri vaxuriya ha caniunûitûani. 'Urecanu cûyeyari 'anahûaca vita mûtaûraûyecû, mûcûcû xuriyacû nivaruhapûsieni teûteri yunaime, niuqui xapayarita,

²⁰ mûpaû 'utaitû, 'Icû xuriya tûratu 'inûariyari canihûcûtûni, que mûtixe'utaveviri Cacaûyari.

²¹ Yaxeicûa xuriyacû nitahapûsieni 'ixuriqui tuquiyari, xacûrûteta naime, mûcûsie mûtiutimavarûva.

²² 'Inûari niuquiyari que maine, 'esivatûcacu naitû xuriyacû caniti'itivani. Xûca xuriya catiyeuriveni pûcareuyehûviyarûva.

Cûrisitu que mûtitayeitûa tita 'axa mûti'ane, mavari mayuyeitûacû

²³ Mericûsû, caneuyeveca mû'itiyanicû tita mûti'ûquisica, mi'ûquecû tita taheima mûtimieme. Peru tita taheima mûtimieme, mûcû mavari masi yemecû 'aixûa mû'anecû caniu'itiyani pûta.

²⁴ Cûrisitu quepaucua meutaha Tuqui Mûpasietâ, mana pûcaheutaha mamacû müveviyata. Haque yuricû mûtuqui, mûcû 'ûquisicayarita pûcaheutaha. Muyuavisie miemeta pûta neutahani. Hicû Cacaûyari hûxie caniuyeicani, tahesie mieme mûtaniunicû.

²⁵ Mûcû meta, quepaucua mana meutaha müixa mavari 'ayuyeitûvatû pûcayûanecai, mara'acame cui muhûritûarie que müreutahaque Tuqui Mûpasietâ xei viyari 'anuyeyeicacacû, xeime xuriyaya 'a'ûtû.

²⁶ Xüca 'acu müpaü 'anenique, müixa pümüniqueyu cuie munetüariepaitü hicürique. Hicü masi xei mieme xEICÜa masiüCÜtü canayani tucari taxüximecacu, mitayeitüanicü tita 'axa müti'ane, mavari mayuyeitüacü.

²⁷ Teüteri vahesie catininaquimücü xei mieme memücuinicü, 'ariqueta 'isücame ni-vatahüavimücü.

²⁸ Yaxeicüata Cürisitu mecanixeyiacuni müme memicuevi, canivatavicueisitüamücü. Que mü'ane xei mieme mavari mayeitüarie hesiena mütiuhüivanicü tita 'axa memüte'uyuri yuvaücavatü, mücü 'arique mecanixeyiacuni tita 'axa müti'ane caxuavecäcu.

10

¹ Mücü 'inüari niuquiyarisie canimasiüCÜni tita 'aixüa ti'aretü 'umüramie, peru 'etüriyari paü catinimasiüCÜni xEICÜa. Yemecü hepaüna püca'ane que mütiyaiyacü. Mücü mavari yuheyemecü mücuxatüariva xei viyari 'anuyeyeicacacu, mücü hasuacu pücaüve müvaraye'atüanicü müme 'aura memacüca.

² Me xüca varaye'atüanique, mecatehayevaquedyu memütemavatüvecäi. Va'iyari que tivatate'aniqueyu tita 'axa memüte'uyuri hepaüsita, xüca xei mieme me'u'itüanique müme müya memüte'ayexeia.

³ Masi xexuime viyarisie mepa'eritüarivani 'axa memüte'uyuricü.

⁴ Turusixi sipuri vaxuriya pücaüve tevi tita 'axa mütiuyuri menuyeitüirienicü.

⁵ 'Ayumieme quepaucua cuiepa munuaniquecai müpaü caniutayüni, Mavari pepücanaqui'erie que pemütixatüarie.

Masi pepünesi'ucuha'aritüiri nevaiyari.

⁶ Pepücanaqui'a sepa mavari mütaxüni taipa.

Mavari menuyeitüaniqueyu tita tevi 'axa mütiuyuri,

Mücü pücamasinaque.

⁷ 'Ana müpaü neputayü, Camüsü ne,

Que müre'uxa xapa mücuicuiyasie nehepaüsita,

Necaninuani yanemütiyurienenicü

Que mümatinaque 'ecü Cacaüyari.

⁸ Mericüsü mana müpaü paine, Pepüca'inaqui'erie mavari, que pemütixatüari, mavari mütaxüni taipa, mavari menuyeitüaniqueyu tita tevi 'axa mütiuyuri, mavari müxatüarie que maine 'inüari. Mücücü pepücanaqui'a.

⁹ 'Ana cuitüta müpaü canaineni, Camüsü ne necaninuani yanemütiyurienenicü que mümatinaque. Nitayeitüani meripai mieme, mitaseiriyacü 'arique mieme.

¹⁰ Müpaü mütiinaquecü, 'ayumieme tepupasie tame, mavari mayeitüariecü xei mieme Qesusi Cürisitu yuvaiyarisie 'uyeicatü.

¹¹ Yunaitü mara'acate tucariCÜ mana meniuti'uni mete'uximayatü, mavari yaxe-icüa 'aneme me'icuxaxatüvatü. Peru mücü mavari müpaü mü'ane hasuacu pücaüve mütasianuyeitüirienicü tita 'axa temüte'uyuri.

¹² 'Iya püta mavari puvevie xei mieme müta'anuyeitüirienicü tita 'axa temüte'uyuri. Mavarieya yuheyemecü 'aixüa miyuricü, 'ayumieme mücü Cacaüyari serieta canayerüni.

¹³ Hicü xEICÜari püta'icueva mexi me'a'ivariexime müme memeye'unie, mexi me'ahapava hüxiena.

¹⁴ Xei mieme mavari mayeitüariecü, yuheyemecü püvaraye'atüa müme memüpasietüve yuxexuitü.

¹⁵ 'Iyari Mütiyupata pütasihécüatüa yaxeicüa 'utaitü. Müpaü canaineni,

¹⁶ Türatu müpaü 'aneme necanivataveviriemücü

Mücü tucari 'aye'ayu.

'Arique müpaü paineta Ti'aitame.

Ne'inûari niuquiyari nepûvapitûani
Yu'iyarisie memeixeianicû.

Mana nepita'utûani

Mücûcû memûyu'iyaritûacacû.

¹⁷ 'Axa que memûte'uyuri,

'Inûari que memûte'utisanaxû,

Mûpaû nepûcara'erivaniri.

¹⁸ Mericûte mücû hepaûsita xûca reuyehûviyarieni, tavari mavari pûcaxatûarieni, menuyeitûanicû tita 'axa mütiuyuri.

'Aurava teque'acûcani

¹⁹ 'Ayumieme nepaine ne'ivama, Qesusi xuriyaya mutaxûriyacû, heiserie tepexeiya tecamamatû temeutahaquenîcû Tuqui Mûpasîeta.

²⁰ Huye hicûque mümieme mücûcû temayeyuyurinicû, mücû tecanexeiyani, mücû mûtahuyetaxûcû tahesie mieme. Que mu'itûarie yuvaiyarisie, tahuye patûa, temeuta-haquenicû tame haque müreunamecai mücû 'ixuriquicû.

²¹ Mücû meta, tecaneixeiyani mara'acame mûtürûcaûye Cacaûyari quiya mûhûritûarie.

²² Mericûsû mûpaû mü'anecû 'aurava teque'acûcani, ta'iyari yemecû yuxevîcacu, yemecû yuri tete'erietû, ta'iyari 'itiyacacu 'axa tecateyurietû capa ta'iyari tasi'utatienicû tita 'axa temûte'uyuri hepaûsita, tavaiyari meta hauxinarîecacu ha 'aixûa mü'anecû.

²³ Yatequetecahuni, mûpaû tetetahecûatatû que temûte'icuevie ta'aurie teca'axûrûvetû, mûpaû tetemaitû, que mü'ane mûpaû mûtatiutahûavixû tita mûtatimini, mücû yacatini-camîeni que maine.

²⁴ Tequehetata'eritûvani tanaitû, temûtavaûriyanicû temûtetacanaqui'erîecacû 'aixûa temûteyurîecacû.

²⁵ Tepûcatehayevani tepûtacuxexeûrivani, hipame vahepaû tepûcatehayevani. Tepûtatuicani masi. Que xemûte'imate mücû tucari maye'aximecû, masi vaûcava mûpaû xequeteneyurîeca.

²⁶ Ta'iyari ya'anecacu xûca tetavaûriyani 'axa temûteyurîecacû teheitimaime tita yuri mûraine, mavari pûcaxuave tavari menuyeitûanicû tita 'axa temûte'uyuri.

²⁷ Xûcari mûpaû 'aneni temamatû tepûta'icueva temûta'ivaviyarîenicû xeicûa, yuhaxûacû quepaucua müvataxûtûani müme memeye'unie, yumexûtûatû taipaû.

²⁸ Xûca 'itixani'erîeni 'inûari niuquiyari Muisexi mi'atûa, caniumûmücû caneni-mayasietû, yuhutatû ya yuhaicatû mûpaû metetahecûatayu.

²⁹ Que xetecu'erîva. Masi yemecû hesîena catinaque tâtacuri, que mü'ane minanaima Cacaûyari nu'aya, que mü'ane seviximarîecame mü'erîe mücû xuriyaya tûratu mutaseiri-yari cûmana, mupasîe cûmana, que mü'ane mitave'erîe 'Iyari 'aixûa mûtatîpitûa.

³⁰ Tame tepimate que mü'ane mûpaû mutayû, Necûmana nepûnemîeneni, 'anepûrapîca ne. Tavari mûpaû putayû, Ti'aitame tâtacuri nivapitûamücû yuteûterîma.

³¹ Pûmariveni quepaucua Cacaûyari mayeyuri mîviyani.

³² Xequena'erîvani masi merîpai que mütiuyû. 'Ana cuitû xe'uhecûariyarîeca, cuîni mieme xepûte'ucacucuînecai peru xepûtenevîecai.

³³ Sepa yunaima vahûxie xemûtevinûarîecai 'axa xetecûhûavarûvatû xe'uxîmatûarîetû, sepata hipame xemûvaparevîecai quepaucua mûpaû memû'itûarie, xeme xepûtenevîecai.

³⁴ Memanutaxûriyacai que memûte'ucûînitûarie, xemeta vahepaû xepûteyumaîcai. Xeyutemamavîetû xepûvanevîecai quepaucua memûxete'unavairî xepîni, mûpaû xetemaitû, yupîni masi 'aixûa müti'anene 'emûtîterîve xemûtehexeîyacû xeme muyuavisîe.

³⁵ 'Ayumieme nepaine, xepûcaheîvivîvani tita xemûtehexeîya. Heiserie xepexeiya xecamamatû xemûyûacacû. Mücûcû vaûcava xepûte'îva.

36 Caneuyeveca xemûte'ucaneviegacû, xeheixeyatû xemacûnecû que xemûte'utahûavarie quename mûpaû tixepitûani, yaxeteyurieu que mûtinaque Cacaûyari.

37 'Esiva yareutevicacu cuxi,
Que mû'ane 'umamie caninuamücû,
'Epûcareutere.

38 Mûcû heiserie mexeiy nehesûa miemetütü

Mûcû canayeyuricamücû yuri mûti'eriecû.

Xûca vaûripieca

Ne'iyarisie nepûcanaqui'aca que nemütixeyia.

39 Peru tame mûpaû tepûca'anene. Tepûcavaûripietûca, tepûcatatûmaiarieni. Masi yuri tepûte'erie tatucari temûcatatûmaiayacû.

11

Que mû'ane yuri mûti'erie

1 Que mû'ane yuri mûti'erie mûpaû pütimate, peixeyani tita müticuevi. Mûpaûta catiniyumaica, 'apuve tita mûcatixeyarieve.

2 Mûpaû yuri memûte'eriecaicû mecanimarivacaitûni ta'uquisiema meripai miemete 'aixûa memûteyuriecaicû.

3 Yuri temûte'eriecû mûpaû tepûtemate, cuie munetûariecû Cacaûyari mûpaû 'utayûcu. Tita mütixeyarieve que mütüveviya, tita mûcarahecûacû catiniutiveviyani.

4 Yuri mûti'eriecaicû Haveri mavari 'aixûa mû'ane pixatûa Cacaûyari, Caini mavariya 'aixûa ca'anecacu hepaûna. Mûpaû mütütimavaxûcû pûtahecûasie quename heiserie hexeyacai, Cacaûyari mûpaû tihecûatacacu 'imiquierieya hepaûsita. 'Ayumieme sepa mûmûqui, 'inûarieya püticuxata cuxi.

5 Yuri mûti'eriecaicû, 'Enuqui pevitûquie mûqui mûca'ayanicû. Pumavecai Cacaûyari heivitûcu. Cahevitûquievêtu cuxi, mûpaû pûtihecûasiecai mînaqui'aritûacaicû Cacaûyari.

6 Tevi yuri xûca cati'erieca, pûcayûve mînaqui'aritûanicû. Caneuyeveca mûpaû yuri mûti'eriecacû que mû'ane Cacaûyari 'aurie maye'amücû, quename 'a'uyeica, quename tiva'ivisitûa mûme memicuvautûve.

7 Yuri mûti'eriecaicû Nuhexi yucuerivayurietû nitavevieni naviya mûvatavicueisitûanicû yuquie quiecatari, mûpaû tiutahûavarieca tita teûteri 'acuxi memûcatexeyavavecai hepaûsita. Mûpaû mütüyuricû, cuiepa memûtama vahesie pütüihûiya, mûcûsie pûta pütünaquixû heiserie mexeyanicû yuri ti'erietû.

8 Yuri mûti'eriecaicû, 'Apurahami quepaucua muta'inierie, yaticamietû manapaitû caneyani haque hesiena mûrenaqueniquecai. Caneyani 'asicatimaitû haqueva menu-aniquecai.

9 Yuri ti'erietû mana caniyupata mûcû cuieyarisiepaîtû que mütütahûavarie hesiena mûtinaqueniquecaicû, peru xeime cuieyapaû pütimaicai. 'Ixuriqui quiyarita menayete-caitûni mûcû 'Isahaquimatû Cacuvumatû. Mûmeta vahesie pütinaqueniquecai que memûte'utahûavarie, yaxecûa 'Apurahamipaû.

10 Canicueviegaitûni mûcû quiecarî qui hetûa mieme tenari mexeiy yemecû, 'inûarieya metimacû Cacaûyari, mitavevicû.

11 Yuri mûti'eriecaicûta, Saramatû türûcariya mepupitûarie nunusi mehhexeyatû memacûnecû, sepa tucariya manutitûa sepa mû'ucarasitûcai. Mûpaû pütüyû yatî-camiecame mû'eriecaicû que mû'ane mûpaû mütütahûavixû quename mûpaû tip-îtûaniquecai.

12 'Ayumieme xeimesie meniyeçûne, sepa mûcû mûmûximecai. Taheima miemete xuravesixi vahepaû meyupaûmetû mecanacûne, xiecarî haramara tesita miemepaû meyupaûmetû menacûne mûcayul'inûasinûapaû.

¹³ Yuri mete'erietü meneutacuixüani müme yunaitü. Meheixeyatü mepüca'acü que memüte'utahüavarie. Masi tevapai mepixei yuri mete'erietü, mepivaüritüa. Müpaü mepüteyuecûatacai quename xaüsie miemete cûcamete mehümetücai xeicüa 'ena cuiepa me'u'uvatü.

¹⁴ Que mü'ane vahepaü maine, mücü püyuhecûata quename 'icuvaune yucuie.

¹⁵ Xüca me'icuxatanique mücü cuie haque memeyecü, tucari mepühücaqueyu memücunuaxüanicü mana.

¹⁶ Hicü masi mepihive'erie cuie masi 'aixüa mü'ane taheima mieme. Cacaüyari 'ayumieme pûcayuteviya müme vacacaüyari mümarivanicü. Quiecari pûvarunüsiri.

¹⁷ Yuri müti'eriecaicü quepaucua muta'isiparie 'Apurahami, mavari payeitüa tûma 'Isahaqui. Que mü'ane müpaü mütiutahüavarie que mürexeyaniquecai, mücü mavari payeitüaniquecai yunive muyuxevicei.

¹⁸ 'Apurahami müpaü pütiutahüavarie meripaitü, 'Isahaqui xiüyarimama mepüte'uterüvarüvani müme 'ahesie memüyecüne.

¹⁹ 'Apurahami müpaü tiniyücühüavecaitüni, Cacaüyari müyüvemetücaicü tavari menu-cuquetüanicü müquite vasata. 'Ayumieme hutarieca heixeyatü que müratüa, 'inüari canayani.

²⁰ Yuri müti'eriecaicü 'Isahaqui 'asita tita 'umüramiecaicü müpaü ra'erivatü, 'aixüa caniutayüni Cacuvu 'Esahu vahepaüsita, 'aixüa memü'itüarienicü.

²¹ Yuri müti'eriecaicü Cacuvu quepaucua mümüximecai 'aixüa caniutayüni yuxexuime Cuse nivemama vahepaüsita, müme 'aixüa memü'itüarienicü. Puyutanenevi yutuicatü yu'isücü.

²² Yuri müti'eriecaicü Cuse 'umüximetü müpaü pûra'erivacai mana memüyecünequecaicü mücü cuieyarisie 'Ixaheri xiüyarimama, puyuta'aitaxü caxarieya manutüquienicü.

²³ 'Utinuivacu Muisexi yuri memüte'eriecaicü 'uquiyarimama meniti'avieta haica mesayari visi memüte'ixeyacaicü nunusi, memücateheiyehüviriecaicü cuiepa ti'aitame que mütiuta'ai.

²⁴ Yuri müti'eriecaicü Muisexi 'e'utevitü, mücü cuiepa ti'aitame tevarieya pûcayuterüvanüacai, pûca'uyuvaüri Parahuni nu'aya 'uca niveya müxasivanicü.

²⁵ Puyuvaüri masi 'axa mü'itüarienicü Cacaüyari teüterimama vahamatü, cayuvaüriyatü münaqui'acacü 'axa tiyurienetü yapaümexa viyari.

²⁶ He'erivatü tita müra'ivaquecai xeicüa, müpaü püticu'erivacai, quename masi vaüca hexeyaniquecai 'axa ticühüavarüvatü Cürisitupaü, quenameta tixaütü carexeyaniquecai pini xüca rexeiyanique 'Equipitusie timieme vaücava.

²⁷ Yuri müti'eriecaicü 'Equipitu cuieyarisie neyeyani ca'imacatü cuiepa ti'aitame sepa müha'acai. Pütiucaneviecai, que mü'ane Cacaüyari müxeiyapaü püyüanecai, sepa mücü mücaxeiyarieve hasuacu.

²⁸ Yuri müti'eriecaicü Pasicua 'ixüarari pusutüa memüteha'erivanicü Cacaüyari que mütiaruhayevaxü vateüterima. 'Ana quitenie pü'üyaxü xuriyacü, que mü'ane müvaca'unarümecai vamatüarima mücavamayüanicü 'Ixaherisixi vamatüarima.

²⁹ Yuri memüte'eriecaicü Haramara Muxuresie mecananucüne macuvaquipaü 'anecacu. 'Equipitutari müpaü meteyuriecutü menehaxüani haramarasie.

³⁰ Yuri memüte'eriecaicü, Quericutari vatesariya nanaca'uni 'atahutamexa 'auriena me'acünecu.

³¹ Yuri müti'eriecaicü Xahavi pûca'utatümayari teüteri yuri memücate'eriecai vahamatü. Mücü 'uca tuminicü müyuvitünüacai canihücütücaitüni, peru 'ana yuquita cuyaxi nivarutanaqui'erieni mema'avienenierercai, 'aixüa pütivaxeiyacai.

³² Mericüte, tita cuxi netitaxata. Quereuni Varaqui Sanisuni Quepite Raviri Samueri texaxatamete yunaima xüca mücü ne'üxasitanique, tucari nepücahücaqueyu.

³³ Mûme yuri memûte'eriecaicû mepûvara'ivaxû cuiepa te'aitamete, heiseriemecû mepûte'aitacai, meheixeyatû mepacû que memûte'utahûavarie, menivarata'imaiya mayesi memûcavaticuanicû,

³⁴ menitûni tai sepa mûtûrûcaüyecai, meniutavicueni cusiracû memûcacui'ivacû, sepa memuveraranicai meputûrûcariyarie, cuyacû yûvavemete mecanacûne, menivaranucuveiya cuyaxi xaûsie miemete.

³⁵ 'Ucari tavarî menivarutanaqui'erienî yuhesûa miemete, me'ucuicu me'anucu'ucu. Hipatû menitiveivacaitûni mecayuvaûriyatû memûxûnarienicû. Mûpaû mepûteyuriecâi memûpitûarienicû masi 'aixûa 'anemecû memanucu'unicû.

³⁶ Hipatûta que memûte'upitûarie, mecaninanaïmariecâitûni mecanitiveivacaitûni, meta mepûtihûivacâi mepanutaxûriyacâi.

³⁷ Mepûtituaxivacâi tetexicû, sexusucû mepûtixitevacâi, mepû'inûasietûvecâi, mepûcui'ivacâi cusiracû. Menicu'uvacaitûni muxa naviyari sipu naviyari me'anacatûtûcâitû me'icuteûxûtûvetû, meteheuyehûatû me'uximatûarietû 'axa me'itûarietûvetû.

³⁸ Cuiepa memûtama 'aixûa mepûcate'u'iyaricâi vasata memûxuavenicû teûteri mûya memû'anenecâi. Macumavesie hûrisie mecanicu'uvacaitûni meheuyexûrietû, terûta meucatevasie meyetetûcâitû.

³⁹ Mûcû yunaitû sepa memûhecûasiecâi yuri memûte'eriecaicû, 'acuxi tita memûte'utaxatûarie metehexeyatû mepûca'acû.

⁴⁰ Cacaûyari meripâi tixaûtû pûtiutavevi masi 'aixûa mûti'ane tahesie mieme, mûme memaye'axûanicû 'ate'u'uvacacu tame xeicûa.

12

Qesusi xeicûa tepa'erivani

¹ 'Ayumiemericû hicû ta'aurie meyuxeûriecacu mûya me'anenetû tehecûatamete cui meyuvaûcavatû, tepeihûani naime mûrahete, naime 'axa mûti'ane mûtasicuhapana. Tecavaûripietûcâitû tepuhuni, tepûtanausaxûani temeta'axûanicû haque temecueviya,

² cuini mieme Qesusi teha'erivatû, que mû'ane misutûa meye'atûa titasie yuri temûte'erie. Mûcû mûpaû ra'erivatû que mûtiyutemaviecaquecâi 'ariqueque, pitanevie curuxi sepa mutevinûarie. Hicû mana paca Cacaûyari 'uvenieya serieta.

³ Capa xe'u'uxenicû xeme, yu'iyarisie capa xevaûripiecacû, xequena'erivani mûcû que mûtiucaneviecâi 'axa teyuruvamete cuini mieme meheye'uniecacu.

⁴ Xeme que xemûteyucuitûve tita 'axa mûti'anematû, 'acuxi xexuriya pûca'uhane.

⁵ Xûari xepûcahetûmai que mûtixetuica tevi yunive mûticuxaxatûvapaû, mûpaû 'utaitû, Neuxei nenive,
Pepûcatiucatave'erieca

Ti'aitame mati'ûquitûacacu cuini mieme 'uximatûaricacû.

Pepûcavaûripieca mûcû masi'utate'acacu.

⁶ Ti'aitame 'uximatûaricacû

Pûti'ûquitûa que mû'ane mûnaqui'erie,

Yunaime pûvacuvaya yunivema mûvarutanaqui'erie.

⁷ Quepaucua xemûte'uca'eniva, xete'ûquitûarietû xemacûnecû 'uximatûaricacû xepûyûa. Cacaûyari pûxeyuriene que mûvayurie yunivema. Quepai ranivetûcacu, mûcû 'uqui-yarieya pûti'ûquitûa 'uximatûaricacû.

⁸ Me xûca 'uximatûaricacû xecate'ûquitûarieni yunaitû 'axeicûa que memûtepitûarie, cari 'avienuari xepûnivemama, Cacaûyari xepûcanivemama.

⁹ Mûcû meta, tepûvarexeiyacâi ta'uquiyarima memûteûteritûcâi. Mûme metate'ûquitûacacu 'uximatûaricacû tepûvareu'eniecâi. Hicû yeme masi tepi'enieca 'iyarite va'uquiyari temayeyuyurinicû.

¹⁰ Mûme yapaümexa tucari mepütate'üquitüacai que mütivanaquecai 'uximatüaricacü. Mücü masi 'aixüa temü'itüariecacü pütati'üquitüa 'uximatüaricacü, hepaüna tepasietü temacü necü.

¹¹ 'Uximatüaricacü mexi tete'üquitüarie, tetatemamaviecame tepücata'erie, masi tetahiveriecame tepüta'erie. 'Ariqueque mûme müpaü memü'itüarie mecanipitüarica heiseriemecü yamemütecahunicü, yu'iyarisie meca'uximatüarietü.

Mûme memixani'erie Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaricacu

¹² 'Ayumieme yumama xequeneuseiriyaxüa müveraranicü, yutunuteta mücatürücavicü xequeneutiseiriya mütitürücaxüanicü.

¹³ Huye müxexeuravi xequeneutivevi yü'ücasie mieme, mücatatunirecü tita mütitunirive, mûranayehüiyanicü püta.

¹⁴ 'Aixüa xemütevaxeyanicü yunaime xequeneyumexütüaca, xemüpasiecacü Cacaüyarisie miemecü meta. Xüca müpaü catipasieca, hasuacu püca'ixeiya Ti'aitame.

¹⁵ Xequeneyü'üviyani xevitü ca'aye'avetü müca'ayanicü, Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü que mütiminiqueyu. Xequeneyü'üviyani xevitü capa xemuinanenicü, nana cuiepa mutineica hasivimecü mütixuxuaverepaü yüanetü. Müpaü xüca tiyurieneni, yumüretü meniseviximariyecacuni.

¹⁶ Xequeneyü'üviyani capa xevitü 'icumaüvanicü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, capa Cacaüyari ca'ayexeyiatü yüanenicü 'Esahupaü. Mücü xei 'icuaiyaricü nipata heiserie mexeyacaicü mümatüarietücaicü.

¹⁷ Müpaü xepütemate, 'arique quepaucua heixeyiatü mayeimücücai tita hesiena mütiutaxasie 'aixüa mü'itüarienicü, püxani'erivacai. Müpaü pücatiupitüarie müyupatanicü tavari, sepa 'utasuatü müpaü mütivaucai.

¹⁸ Haque xeme'axüa xeme, mana xepüca'u'axüa meripai miemetexi vahepaü haque tevi müyüve mimayüanicü yemuri, haque tai müta'a, haque meyüvi, teüca haque meyeica,

¹⁹ cuxineta haque mehüsierie, haque xevitü me'enierie 'utaniucacacu. Mûme quepau-cua memi'eni mepitavaviri xeime niuquicü memücatahüavarienicü tavari.

²⁰ Mepüca'iquemacai tita memüte'uta'aitüarie müpaü metecühüavarüvatü, Sepa yeu-tanaca mimayüa yemuri, tetexicü pümierieni tituaxivatü.

²¹ Yemecü marivetü mütiyuxexeyacaicü, 'asita Muisexi müpaü niutayüni, Ne nepuma nepuyüyüaca.

²² Xeme masi xepu'axüa Siyuni yemuriyari haque meve, Cacaüyari mayeyuri quiecariena, Querusareme taheima mieme haque maniere, yumüireme vahesüa xepu'axüa, taheima miemete niuqui tuayamete va'ixüararipa,

²³ mana matüarixi memutinunuiva muyuavisie memacayasari haque memeyuxexeüriva, mana xepu'axüa, que mü'ane 'isücametütü müvata'ivaviyani yunaime Cacaüyaritütü, mücüsüa xecaniu'axüani, mûme heiseriemecü yamemütecahucai memaye'axüavave yu'iyarisie memu'uva, mûme vahesüa xecaniu'axüani,

²⁴ que mü'ane türatu hecuame mu'atüa Qesusitütü, mücüsüa xecaniu'axüani, haque xuriyacü müre'üyarie cümana tevi mü'itiva xecaniu'axüani. Mücü xuriya masi 'aixüa 'anemecü catinihecüatani, Haveri xuriyaya hepaüna catihecüatacacu.

²⁵ Xequeneyucuerivayurieca capa xe'ixani'eriecacü que mü'ane maniuca. Mûme mepüca'utavicuei me'ixani'erieca que mü'ane 'ena cuiepa müpaü mütivarutahüavixü que memü'itüarieniquecai. Tame masi yemecü tepücatavicueni xüca ta'aurie te'axürieni temüca'i'enienicü que mü'ane taheima maniuca.

²⁶ Mücü 'utaniucacacu caniutayuani cuie 'ana. Hicüta que mütiyurieni müpaü paine ya'utaitü, Xei mieme cuxi cuie hücüa nepücatayuitüani, muyuavita nepütayuitüani naime masi.

²⁷ Xei mieme cuxi 'utaitü, müpaü pütihēcüata, tita mütayuitüarieni pütitayeitüarieni, tita mütiutivēiya xatatü. Peru pütiyuhayevani tita mücatitayuitüarieni.

²⁸ 'Ayumieme pamüpariyusi teque'ipitüaca mücü temupitüariēcü tati'aitüvame. Haque müre'aita mücü, mana pücatayuitüarieni. Müpaü tequete'uximayaca Cacaüyarisie mieme pamüpariyusi te'ipitüatü, 'aixüa 'anemecü que mütinaque, teheyexeyatü teteheiyehüvirietü.

²⁹ Tacacaüyari tai naime mütitixüsitüvapaü cani'aneni.

13

Que müreyevese yamütiyurienenicü Cürisitusie tiviyatü

¹ Xepücatehayevani xevanaqui'erietü 'ivamarixi.

² Xepücatehatütümaiyanı xemüvatanaqui'erienicü teva quiecatari. Müpaü meteyurietü hipatü mepüvarutanaqui'erie niuqui tuayamete 'asimecatemaitü.

³ Xequenivara'erivani que mü'ane memanutaxüriya, vahamatü xemanutaxüriyapaü xeteyumaitü. Xequenivara'erivani müme 'axa memü'itüariexime müpaü xetemaitü, xemeta yuvaiyaricü xemu'uvacü.

⁴ Teüteri xüca meneneüqueni, 'aixüa mequetexeyarieca naime hepaüsita, peru me'itiyatücaitü xeicüa mepüyucumaüvani. Mesü, Cacaüyari tatacuri canivapitüamücü müme memicumauva que mü'ane mücava'üya mücavacüna, memicumauva xeime 'üyaya, peru müme memü'itiya pücatixaü.

⁵ Müpaü xequeteneu'uvani tumini xecahive'erietü. Xequenenaqui'aca xeheixeyatü tita xemütehēxiya. Mücü canihücütüni que mü'ane müpaü mutayü, Ne yemecü nepücamasihayevani 'axaütame, nepücamasicu'erieni hasuacu.

⁶ 'Ayumieme tecamamatü müpaü teputiyuane, Ti'aitame canihücütüni que mü'ane munesiparevi. Nepücamaca, Qesü nesi'uyurieni tevi.

⁷ Xequenivara'erivatü müme memütexē'aitüacai. Que memü'anenecai, Cacaüyari niuquieyacü mepütexē'utaxatüa. Xevara'erivatü que memüte'utiparixü, müpaü que memüte'u'uvacai, xequeniva'üqueni yuri que memüte'eriecai.

⁸ Qesusi Cürisitu meripai hicüta yaxēicüa cani'aneni, yuheyemecüta.

⁹ Tēvapai xepücauyvitünüa, 'üquisica yücü 'aneneme xepüca'enietüveni hipame vāyeyarisie mieme. 'Aixüa caniyümücü yu'iyarisie müseiriyarīenicü 'iya 'aixüa tiuca'iyaricacu, peru 'icuaicü hasuacu pücaseiriyarīeni. Müme 'icuaisie meteviyatü memü'uva havai mepüca'upareviya.

¹⁰ Tame mürayutimavatüre tecanexeyani. Mana mieme memütecuaacü heiserie mepücahexēiya müme memütemava 'ixuriqui tuquiyarita miemecü.

¹¹ Mara'acame cuini mieme mühürītüarie Tuqui Müpasieta quepaucua mi'atüva vatēvama vaxuriya 'aixüa miyurīenicü tita 'axa memüte'uyuri, caxari mana pütaiyari quiecarī tesita.

¹² 'Ayumieme Qesusita quitenie 'aurie pütīucuinixü tacua, Cacaüyarisie mieme müvapatanicü teüteri, mücü mumieriecü.

¹³ Hicümü hesüana tepüyehu quiecarī tesitapai, niuquimarica tenevietü hepaüna.

¹⁴ 'Ena cuiepa tepücaheixēiya quiecarī 'emütiterive. Tepitacuevie quiecarī xevitü 'umamie.

¹⁵ 'Ayumieme mücü tasipareviecacu, tamavari teque'ivevirieca Cacaüyari taheymecü, 'aixüa te'utiyuatü hepaüsitana. Tateta mayeneicacü tequetahecüatani hesüana temiemetütü que mü'ane mühücü, mücü canihücütüni tamavari.

¹⁶ Mücü meta, xepücatehatütümaiyanı 'aixüa xemüteyurīecacü xemüteyumicuanicü. Mavari müpaü mü'ane pinaque Cacaüyari.

¹⁷ Yaxequetenecahuni que memutiyuane müme memütexe'aitüa, xeva'enietü. Müme mepi'üviya xe'iyari müpaü metemaitü, yühüritüarica hepaüsita memüta'ivaviyarienicü. Müpaü xequeteniva'enieca, müme müpaü memüte'uximayacacü meyutemamavietü, me'uti'aivatü memüca'yüacacü. Me xüca xevahiveritüaca, xeme masi xepücapareviyani.

¹⁸ Tahesie mieme xequeneyunenevieca. Tame müpaü tepütetamate, ta'iyari 'aixüa pü'ane 'asipücahaine, naimecü temütavaüriyacü 'aixüa 'anemecü teme'u'uanicü.

¹⁹ Nepüxetuica müpaü xemüteyuriecacü masi yemecü, cuitüva xemüpitüarienicü tahüxi temutinenierecü.

'Aixüa que mutayü 'aixüa memü'itüarienicü, que mütivaruvaüritüa

²⁰ Que mü'ane Cacaüyaritütü mütasipitüa ta'iyarisie temüca'uximatüariecacü, que mü'ane müquite vasata menayevitü muxasi vahüveme mümarive Tati'aitüvame Qesusi, mücü 'itaseiriyaca türatu yuheyeme 'amuve mücü xuriyayacü,

²¹ mücü xüca xe'aye'atüani que mütinaque yaxemüteyuriecacü naimecü 'aixüa xeteyuri-etü, mücü xüca xeyuitüani xeminaqui'aritüanicü que mütixexeiya, Qesusi Cürisitu xepareviecacu. Mücü hepaüsita 'aixüa queticuxaxasivani yuheyemecü. Müpaü xEICÜA cani'aneni.

²² Ne'ivama nepüxetuica, xequeneuyuvaüriya xemi'enienicü nenuqui que nemütixetuica. Yapaümemecü nepütixe'uta'utüiri.

²³ Müpaü xequetenemaica, ta'iva Timuteu muxünariecü. Cuitü xüca nuani tahamatü tepüxexeyayu tanaitü.

²⁴ Xequenivavaüritüaca yunaime memütexe'aitüa, yunaime Cacaüyari teüterimama. 'Itariya cuieyarisie miemete mepüxevaüritüa.

²⁵ 'Aixüa xüca tiuca'iyarini yunaime xehesie mieme. Müpaü xEICÜA.

SATIYACU Meitanü'axüa

Vaürisica

¹ Ne Satiyacu Cacaüyarisie mieme necatini'uximayatametüni Ti'aitame Qesusi Cürisitusie mieme. Naisarie xemeutayeixüa necanixevaüritüaca yunaime tamamata heimana yuhutame nuivarite.

Cacaüyari que mütatipitüa temütemaivavenicü

² Ne'ivama naimecü xeyutemamaviecame xequeneyu'erieca quepaucua xemüta'inüasieni 'inüari yücü mü'anenecü,

³ müpaü xetemaitü, müpaü xete'inüasieme yuri xüca xete'erieca yemecü, mücücü xete'uca'enivatü xepacüne.

⁴ Xequenaye'axüa xete'uca'enivatü müpaü xemütemasiücünicü müyuxevicü xe'iyari, tixaü mücareuyevesecü.

⁵ Me xüca xevitü xeme ca'aye'aveni mütimaivenicü, müpaü quetitavavirieni Cacaüyari. Müpaü catinapitüamücü. Cacaüyari 'aixüa 'iyaricü catinivamicuani yunaime cavatate'atü.

⁶ Müpaü quetitavavirieni yuri ti'erietü xEICÜA, tixaü huta 'iyariyari cahexeiyatü. Que mü'ane huta 'iyariyari mexeiya, mücü hamevaripaü caniyüneni haramarasie mieme mu'equapaü muyuanepaü.

⁷ Mücü müya mü'ane mecuxi pütihayeva müpaü ticu'erivatü quename tipitüarieni. Ti'aitame tixaü pücatipitüani

⁸ tevi huta 'iyariyari mexeiya mühücücü, müyuxamurie yuyeiyacü naimecü.

⁹ Ta'iva tixaü mücatihücü ve'eme queyuxatani müpaü ra'erivatü ve'eme que mürayeitüarie.

¹⁰ Xicutütü meta ve'eme queyuxatani müpaü ra'erivatü tixaü catihücütütü que mürayeitüarieni, müpaü timaitü, 'üxa xuturipaü peuyani.

¹¹ Tau paneica xücatü, 'üxa pütivasiüxa. Xuturiyari pücaxürüve, visi mütiyuxexeyacai putiyünaxü. Yaxeicüata tevi müxicu pütavaxime yuyeiyacü sepa que mütiyuriene.

Que mütiuca'eniva 'inüasietü

¹² 'Aixüa cani'itüarieca que mü'ane mütiuca'eniva 'inüasietü. Mücü 'inüasieme tucari canipitüariemücü 'inüaricü, yaxeicüa muma que müranutimaniyarie que mü'ane müvara'iva nausaricü, müpaüta catinitamarivamücü, Cacaüyari que mutayü quename vamini müme meminaqui'erie.

¹³ Tevi mexi 'inüasieixime müpaü pücahaineni, Cacaüyari püta caniyüaneni nesi'inüatatü haitü. Cacaüyari püca'yüve müta'inierienicü para 'axa mütiyurienenicü. Yaxeicüa mücü püca'ita'inieni tevi, para mücü 'axa mütiyurienenicü.

¹⁴ Yuxexuitü masi yücümana mepü'inierie 'axa memüteyurienicü. Meteyucahive'erietü mepüyuyianüa mepüyuhapaninüa yücümana.

¹⁵ Tiycuahive'erietü cuitü 'axa pütuyurieneni. 'Aye'ame 'axa tiuyurienetü, vaüriyarica pümüni, yaxeicüa 'uca 'ayehucatü vaüriyarica mütinivenipaü.

¹⁶ Xepücate'irüviyarieca ne'ivama nenaqui'erima.

¹⁷ Naitü 'imiquieri 'aixüa mü'ane, nai temüte'unique müraye'axe, mücü taheima canimiemetüni. Canacaneicani hecuarivivamete va'uquiyarisüa miemetütü. Mücü püca'yupata, ni 'etüriya que mütiyupata tau 'acayunirümecacu, müpaü pücatiyupata.

¹⁸ Yücümana müpaü tiuyühüaveca püta'utavevie, müpaü 'utayüca niuquicü yuri mainecü, para tame tita mütiunetüasie mieme visi temütexeyariecacü, tame nivesicapau temütexeyariecacü yacütüniquetü.

Que müreyevese yatemüteyuriecäü niuqui que maine

¹⁹ 'Ipaü xequetenemaica ne'ivama nenaqui'erima. Peru yunaitü teüteri mequeyumexütüaca memü'enananicü. 'Emequeteheutevini püta memütiniunicü memüyeha'anicü.

²⁰ Tevi ha'atü yapücaticamieni heiseriemecü, Cacaüyari que mütixeiya.

²¹ 'Ayumieme xequenevivi nai mütiyusevixima, nai 'axa müti'ane naisarie man-ayuhayeve. Xeca'ayu'eririyatü xequeneutanaqui'eri niuqui xe'iyarisie muca'iteüsie. Mücü caniyüveni xe'iyari mütaviceisitüani.

²² Niuqui que maine yaxetecahutü xequenacüni. Xe'i'enietü xEICÜA xepücaYÜaca capa xeyucuamananicü yücümana.

²³ Xüca niuqui 'enieni xEICÜA, xüca yacaticamieni, tevipaü caniyüaneni xicürisie müyu'ixüari yühüxie que mütiyuxexeiya.

²⁴ Yu'ixüarieme caniyemieni, yapaucua que mütiyuxexeiyacai püratümaiya.

²⁵ Que mü'ane masi mütaniere mücü 'inüarisie müraye'axesie mütasixünasie, que mü'ane mücüsie mü'ayumieme, xüca 'u'ename caratümaiya, masi xüca yaticamieni müpaü tiyurienetü, mücü 'aixüa cani'itüaricamücü yatiyurienetü.

²⁶ Tevi xüca rayexeiame yu'erieca, peru xüca ca'ipirenutüaca yuneni, mücü masi yücümana caniyucuamananeni, yacü xEICÜA catinayexeiyani.

²⁷ Me xüca rayexeiyani 'itiyatü caseviximarietü, Cacaüyari müta'uquiyari que mütixeiya, müpaü püta caniyüanemücü. Caniva'üviyacamücü memünutuixietüca viyurasixi meta mexi me'uximatüarie. Püyü'üviyanita, tita cuiepa mütimieme ca'iseviximanicü.

2

Que mütivaru'imaiyaxü yücü memücatevaxeiyacü teüteri

¹ Ne'ivama, Qesusi Cürisitu Tati'aitüvame visi mü'anesie yuri que xemüte'erie, xequeteneuhayeve yücü xetevaxeiyatü teüteri.

² Mana tevi xüca heutahani xemüyuyexexeurivasie huru hanirayari vatimanatücaitü visi mü'ane 'anacatütü, xücarita mana heutahani xevitü cui mavetü 'anacatünitü, quesü 'uyüni.

³ Xücaru cui xe'ixeiyani que mü'ane visi mü'ane manacatücü, xüca müpaü xete'icühüaveni, 'Ecü xüa 'ena quenacani 'aixüa mü'anesie, xüca müpaü püta xete'icühüaveni tevi mümave, 'Ecüsü 'umapaitü queneuveni, mesü 'ena nehetüa queneucani,

⁴ cari huta 'iyariyari xepexeiya, cari 'isücate xepayuyetitü, peru 'axa xeteyücühüavetü.

⁵ Xequenene'enieca ne'ivama nenaqui'erima. Tamüsü Cacaüyari püvaranuyeteüxixü müme cui memümamave cuiepa memütama que memütevaxeiya. Müme masi meheuca'ucame püvarayetitü yuri que memüte'erie, para vahesie mütinaquenicü müme memaye'axüanicü tiva'aitüvame mayanicü, que mutayü quename vapitüani müme meminaqui'erie.

⁶ Xeme püta ca'aye'aveme xepüxata mümave. Tamüsü xicusixi mecatehüme memütexe'uxitüa. Müme mecatehüme memüxehapa 'isücate vahesüa.

⁷ Tamüsü mümetütü mecatehüme memisevixima que mü'anesüa xemümiemete, 'axa me'utiyuatü hepaüsitana. Mücü que mü'ane mühücü, mücü 'aixüa pü'ane.

⁸ Me xüca 'acu xeheye'atüani Ti'aitame 'inüarieya, 'utüarica que maine, Pepinaqui'erieca 'ahapaü tevi yaxEICÜA que pemüti'anaqui'erie manuyüne, 'aixüa cani'aneni.

⁹ Me xüca yücü petivaxeiyani teüteri, 'axa xecaniyüaca. 'Inüari niuquiyari püxehecüata que xemüte'itisana.

¹⁰ Que mü'ane naimésie yamüticamie 'inüari niuquiyari que mainesie peru xüca xei niuquiyari hepaüsita 'utiquetamüre, masi hesiena pütühüivani miseviximacü 'inüari naimé.

¹¹ Que mü'ane müpaü mutayü, Pepüca'icumaüvani xeime 'üyaya haitü, mücürta müpaü niutayüni, Pepücare'amemivani. Mericüsü sepa xeime 'üyaya pemücacumaüva, perusü xüca peti'amemivani, pepitisanaxü 'inüari niuquiyari.

¹² Que xemutiyuane, que xemüteyurie, müpaü xequetenemaica, 'isücame canixeta'ivaviyamücü 'inüari mütasixüna que maine.

¹³ Que mü'ane mücatiyucananimaya, 'isücame ca'inenimayatü pitahüave. Perusü que mü'ane mütiyucananimaya, mücü püra'iva sepa 'isücame mitahüave.

Xüca yuri ti'erieca niu tixaü catiyurienetü, yuri que müti'erie canimüquini xeicüa

¹⁴ Qesü 'uyüni ne'ivama, tevi xüca yuri ti'eriecame yuxatani, peru tixaü 'asiciyurienetü. Müpaü niu yuri que müti'erie, queri tiyüveni para mütavicueisitüarienicü.

¹⁵ Ta'iva 'uquitütü 'ucatütü xüca 'anacavixurieca, xüca 'icuai heuyehüaca tucarisie mieme,

¹⁶ xevitü xeme xüca müpaü ticühüaveni, 'Aixüa pereu'erietü quenemie. 'E'ayesuime quenanacatüqui, queneutahuxai, 'utaitü, peru xüca xeca'imini tita müreuyehüva yuvaiyarisie mieme, quesü 'uyünicuta, 'aixüa pücaüni.

¹⁷ Yaxeicüa xüca niu yuri ti'erieca, peru xüca tixaü 'asiciyurieneni, yuri que müti'erie pümüqui xeicüa, yücümana 'asimücaüvecü.

¹⁸ Perusü xevitü xüari müpaü pütayüni, Mericüte 'ecü xeniu yuri pepüti'erie, ne masi tixaütü nepütiyuriene. Quene'ahecüata yuri que pemüti'erie tixaü 'asipecatiyurienetü, ne masi tixaütü 'asinetiyurienetü nepünehecüatani yuri que nemüti'erie.

¹⁹ Xüari yuri pepüti'erie xeniu quename Cacaüyari yuxevi. Mericüte 'aixüa pe-paine, peru 'asita cacaüyarixi 'axa memü'anene müpaü yuri mepüte'erieta. 'Ayumieme mepuyüyacatüca maricacü.

²⁰ Cari yacü xeicüa pepüticuxata. Tietüsü pe'avaüriyani müpaü pemüretimanicü, tevi 'asimücaüvecü xüca yuri niu ti'erieca tixaü 'asiciyurienetü.

²¹ Mericüsü ta'uquiyari 'Apurahami heiserie pupitüarie tixaütü mütiuyuricü quepau-cua yunive 'Isahaqui mavari mayeitüaniquecai müratimavarüvasie.

²² Müpaü xüari pepütimate, yuri ti'erietü 'iya, 'axeicüa tixaü 'asipütiyurienecai. Yuri que müti'eriecai, paye'atüarie müpaü tiyurienetü.

²³ Müpaü tiyurienecacu 'utüarica naye'ani müpaü manuyüne, 'Apurahami yuri tinita'eririeni Cacaüyari, 'ayumieme heiserie hexeiame cani'erivacaitüni. Cacaüyari hamicuya niutaterüvarieni.

²⁴ Müpaü xüari xepütemate, 'asitiyurienetü xeicüa heiserie püpütüarieni tevi, yuri ti'erietü xeicüa pücatixaü.

²⁵ Mücürta yaxeicüa pütuyuri 'asita Xahavi 'ucatütü tuminicü muyuvitünüacai. Tamüsü tixaütü mütiuyuricü heiserie canipütüarieni, quepauca cuyaxi müvarutanaqui'eri niuqui tuayamete, quepauca xaüsie müvarenü'a xeime huyeyari 'utüa.

²⁶ Ravaiyari canimüquini careca'iyaritü. Yaxeicüata yuri ti'erietü, peru tixaü 'asiciyurienetü, canimüquinita yuri que müti'erie.

3

Taneni que mütiyuruva

¹ Ne'ivama te'üquitamete xepüca'acüne yunaitü, hipatü xeicüa, müpaü xetemaitü, tame temüte'üquitamete tahesie masi vaüca pürahüivani.

² Vaücavamecü tepecaxürüve tanaitü. Xüca tevi niuquisie cahecavauseni, mücü canaye'aveni. Caniyüveni müyupirenütüanicü yuvaiyarisie naimé.

³ Xüca pirenu tevarutaqueisitüani cavayasixi memütasi'anuenienicü, mücücü vavaiyari naime ta'aurie tepahüpani.

⁴ Neuxeita naviyasixi 'ememünene. Sepa memuequetüca 'eca mütürücaüyecü, ta'aurie mepaxüriva titunisitüvame 'esimüyevacü, que mütüyuvaüriya ta'aurie mehüanicü 'inü'avame.

⁵ Yaxeicüa taneni püyuxevi xEICÜA 'esipetü, peru marivemecü caniyüveni ve'eme müyuxatanicü. Camü macucüyexiyasie xüca 'utinaini tai 'esipemecü, mücü caniyüveni 'e'acuyeume mütaxüsitüani.

⁶ Taneni meta taipaü caniyüveni. Cuiepa timieme tixatatü 'epüyeca tavaiyarisie, tita mücatiheiserie naime tixatatü. Tavaiyari püsevixima naime. Pütasixürimüsitüa tatucari naime. Xasi taiyariyarisie mieme panunetüarie mütacacü.

⁷ Yunaitüri que memü'anene yeutari, viquixi, cuterixi, haramarasie quiecatari, yunaitü mecanimaxiusievaveni, teüteri yücümana menivamaxiutavaveni.

⁸ Peru tevi pücaüyve mimaxiutani yuneni. 'Axa catiniyurieneni, püyuxamuriene xEICÜA. 'Uhaye mümüiyacü xEICÜA pühüne.

⁹ Tanenicü 'aixüa teputiyuane Ti'aitame mütä'uquiyari hepaüsita. Tanenicü meta teüteri tepüvaruxaxata 'axa memü'itüarienicü, sepa Cacaüyariपा me'ananetü memutive-viya.

¹⁰ Xei tetayarisie püvayeneica niuqui para 'aixüa mü'itüarienicü para 'axa mü'itüarienicüta 'axeicüa. Mücü 'aixüa püca'ane ne'ivama.

¹¹ Haixapa que tivatineica heuxEICÜA ha hacacatü hacucutü.

¹² Ne'ivama xapasie que tiyüve huriva tacariyari mütixuxuavere, 'icü meta, caxie nanayarisie que tiyüve mütixuxuavere xapa. Yaxeicüata haixa ma'usivi müvatineica 'aixüa ha'aneme mayuyetitüani pücaüyve.

Que mütimaive müpaü tiupitüarieca taheima miemecü

¹³ Xevitü xeme xüca timaiveni, xüca vaüca timaica, 'aixüa 'anemecü yüanetü queyuhecüatani, quename ca'ayu'eriyatü yatiyuriene, que müreyeveşe müpaü mütüyurienenicü timaivetü.

¹⁴ Me xüca hasivimecü xe'ütesaca xüca yuhasie mieme xEICÜA xeyüaca yu'iyarisie, mecuxi xepücateyucatave'erieca, mecuxi xepücate'itavani xeheye'unietü tita yuri müraine.

¹⁵ Müpaü que xemütemate xüca müpaü 'aneni, taheima miemecü xepüca'upitüarie. Cuiepa püta canimiemetüni, teüteri va'iyarisie pümieme, cacaüyarixi 'axa memü'anene vahesüa pümieme que xemütemaivave.

¹⁶ Haque memü'ütesa haque yuhasie mieme xEICÜA memüyüa, manarita mecaniyux-amuriecuni, naime 'axa müti'anecü mepüyüaca.

¹⁷ Masi que mütimaive taheima miemecü 'upitüarieca, pü'itiya meri, meta 'aixüa pütivaxeiyasitüa hipame, püca'ayu'eriya, pütüyu'aitüarinüa, yuheyemecü pütüyucananimaya, 'aixüa pütüyuriene, 'uximayasica que müreyeveşe, huta 'iyariyari pücahexeiyä, yacü xEICÜA pücati'itava.

¹⁸ Müme 'aixüa memütevaxeiyasitüa teüteri, yu'uximayasica que memüte'u'esa cayuvatü mehexeiyatü yu'iyarisie, que mütitixuavere, mücücü heiserie mecanipitüariecuni.

4

Tepüca'inaqui'erieca tita cuiepa mütimieme

¹ Titayari xeteyucuyatatüve, mücü haque pemieme. Titayari xeteyucuitüve. Tamüsü xemünaqui'acacü xEICÜA xepüyüa, 'ayumieme müpaü xepüteyurie, mücü naqui'eriya müyumieneccü xevaiyarisie.

² Tixaütü xepütehiv'e'erie, peru xepücahexeiyä, 'ayumieme xepüteyumemiva. Mücü meta, xepüyumexütüa hipame vahapaüsita xevara'ivacutü, peru xepüyutexie tixaütü

xetehexeyatü xemacüñecü, 'ayumieme xepüyucuitüve xepüyucuyatatüve. Masi xepücaheixeyia xemüca'ivavacü.

³ Sepa xemütevava, tixaü xepücateyetuiriyarüva, xe'iyari 'axa 'anecacu xemütevavacü, xemicasitaruñanicü xenaqui'acutü xEICÜA.

⁴ Cari xeme teüteri hipame va'ütama memüvacumaüva vahepaü xepüyüa. Xüari müpaü xepücatemate, xüca 'inaqui'erieca tita cuiepa mütimieme, pi'uxive'erie Cacaüyari. 'Ayumieme que mü'ane müyuvaüriya minaqü'eriecacü tita cuiepa mütimieme, mücü Cacaüyari 'aye'unietü payuyeitüva.

⁵ Mesü müpaü püta xetecu'eriva 'acu, quename xeniü 'utüarica yacü xEICÜA haine, Cacaüyari 'ütesatü pihive'erie mücü 'iyari mütasi'utuitüa tataüta, que maine.

⁶ Peru mücü vaücavamecü masi 'aixüa tiuca'iyaritü pütasiyurie. 'Ayumieme müpaü paine, Cacaüyari nivaraye'unieca müme memüte'ucatave'erie, 'aixüa tiuca'iyaritü püta püvayurie müme tixaü memücatehüme.

⁷ 'Ayumieme xequeneyuvaüriyani Cacaüyari mütixe'aitüacacü. Xequenaye'unieca Cauyumarie. Xüca müpaü xeteyurieca, mücü Cauyumarie püyuta'una xehesüa.

⁸ 'Aura xequenacüni Cacaüyarisüa, mücüta 'aura payani xehesüa. Xequeneuyu'itiexüa yumamasie xeme 'axa teyuruvamete. 'Aixüa 'ane xequenayeitüa yu'iyari xeme huta 'iyariyari xemexeiyacü.

⁹ Xequene'uximatüarieca yu'iyarisie masi, xequeneyuhiverieca xequeneutisuanani. Xenanai quepasieca hiverica mayanicü. Xetemavierica quehüiyani xexüxüñitü püta xequenacüñe.

¹⁰ Tixaü xecatehümetütü xequenayuyeitüani Ti'aitame hüxie. 'Ana mücü vavemete püxe'ayeitüani.

Ta'ivama vahesie tepücate'uhüpani

¹¹ Xepücayuniquimaca ne'ivama. Que mü'ane miniuquima yu'iva, que mü'ane yu'ivasie mütiuhüpa, müpaü tiyurienetü piniuquima 'inüari niuquiyari, pütiuhüpa 'inüari niuquiyarisie. Mericüsü xüca 'inüari niuquiyarisie petiuhüpani, que mü'ane 'inüari niuquiyarisie yamüticamiepaü pepücaüane, 'isücamepaü xEICÜA pepüyüane.

¹² Que mü'ane 'inüari niuquiyari mucaye, que mü'ane mü'isücame, mücü caniyuxevini. Mücü caniyüveni mütiyutavicueisitüanicü mütiyuca'unanicü. Quecuta 'ecü pe'ane 'ahepaü tevisie pemütiuhüpanicü.

'Asixepücatemate 'uxa'atüni que mütiyüni hepaüsita

¹³ Neuxei xeme müpaü xemutiyuane, Hicüri 'uxa'a nusu tepüyehu mücü quiecarisie ya mücüsie, mana xei viyari tepeyurieni, mana tepetaharerutatüveni tepüte'ivatüveni xeniü xemutiyanepaü.

¹⁴ Xeme 'asixepücatemate 'uxa'atüni que mütiyüñicü. Qesü titita xetucari. 'Aüxi xecanihümetüni xEICÜA. 'Aüxi 'epücareutere xeiarietü, cuitü caxeiyarietü payeica.

¹⁵ Masi peuyevese müpaü püta xemutiyanenicü, Xüca müpaü tinaquenü Ti'aitame, tepayeyuyurini, meta 'ipaü ya müpaü tepüteyurieca, müpaü xe'utiyaütü.

¹⁶ Peru hicü masi ve'emete xepüyuxata xeteha'erivatü que xemüteyucatave'erie xEICÜA. Naime müpaü que xemutiyuane yuhepaüsita, 'axa xepüteyurie.

¹⁷ Mericüsü que mü'ane müpaü mütime 'aixüa mütiyurienicü, peru müpaü mücatiuriene, mücü 'axa pütiyuriene püta xEICÜA.

5

Xicusixi memüteyuca'uximatüa

¹ Hicümüsü xeme xemeuca'u. Neuxei, xequeneutisuanani xequeneutihivani müpaü xeteha'erivatü 'uximatüarica müxe'axirümeçü.

² Titacü xemüteheuca'u, mücü pütitipüque. Xe'ixuriqui püticümiva cüpsi mepiyuine.

³ Xehuru tepüayari xepürata tepüayari püyucuitamatüca. Cuitayari pütihecüata xehepaüsita. Xepüyuhiveritüa, yaxecüa tai que mütiyucucuinecü xevaiyarisie. Sepa tucari mütaparirüme xepeyuca'uitüa xecüa.

⁴ Camü te'uximayatamete va'ivarica. Mepicuxeüri xevaxata mieme, peru xepüvacuamana xeme. Va'ivarica pümasiücü meuyevesecü. 'Isanamete metihivacacu, que mü'ane Yümüireme Tiva'aitüvame mühücü nivaru'enieni.

⁵ Xemeri hive'ericacü xecüa xeyüatü 'axepu'uvacai cuiepa, xerucuyatüvetü xecüa xepü'ayumiemetetücai. Xepüyuvaiyatüacai vacaisixi vahepaü xemücü'ivanicü xecüa.

⁶ Xepixanetacai que mü'ane heiseriemecü yamüticamiecai. Xepe'ivaxü, xepimi. Peru mücü pücaxe'aye'uniecai.

XepücavaüripiECA xete'uca'enivatü, xequeneyunenevieca

⁷ 'Ayumieme ne'ivama xete'uca'enivatü xepücavaüripietücani, Ti'aitame mexi canuave. Camü cuiepa 'esame picuevie 'icuaxi cuiepa mieme cui müraye'axe. Pücavaüripi sepa 'emüreutere 'auracacu mieme 'icürixa mieme ha tacuevietü.

⁸ Xemeta xepücavaüripietücani xete'uca'enivatü. Xequeneyutürücariani yu'iyarisie. Canaye'aximeni Ti'aitame munuanicü.

⁹ Neuxe'i ne'ivama, xeme niuqui xepücaxüatüaca yu'ivama vahepaüsita, capa 'isücame xetixani'erienicü. Camü mücü quitenie püta'axime.

¹⁰ Texaxatamete Ti'aitamesüa memiemetetütü memütecuxatacai, müme xequenivara'erivani ne'ivama 'üquisica memühümetücaicü, 'axa mü'ane menevietü que memüte'uca'enivacai temüva'üquenicü.

¹¹ Camü müme memüte'uca'eniva 'aixüa me'itüarietame tepü'erie. Xepu'enana que mütiuca'enivacai Cuvü. Müpaüta xepütehetime 'arique Ti'aitame que müraye'atüa, Ti'aitame cuini mieme que mütiyucanenimaya.

¹² Sepa naimecü ne'ivama, xepücayühüritüaca. Sepa taheima mieme xexatatü sepa cuie xexatatü sepa que tita mütiücü xexatatü, xepücayühüritüaca. Xüca xeyuvaüriyani, hü xequeneutiyuaneni xecüa. Me tixaü xüca xecayuvaüriyani, tixaü xequeneutiyuaneni xecüa, capa xehesie tiuhüivatü 'ayanicü.

¹³ 'Axa mü'ane xüca nevieximeni xevitü xeme, queyutanenevieni. Me xüca yutemavieca que'utacuicani.

¹⁴ Xüca ticuyeni xevitü xeme, yu'aurie quevaretacuevieni memüyuyexexeüriva va'uquiyarima. Müme meque'ineneviani me'icavirivatü haseiti, que mü'ane müti'aitame mücü mehahüavetü.

¹⁵ Que memüteyunenecie yuri mete'erietü, mücü pütaviceisitüarieni ticuicame, Ti'aitame penucuquetüani. Mücü meta, xüca 'axa tiuyurieni, mücü püreuyehüviyarieni.

¹⁶ 'Ayumieme hipatü mexe'eniecacu xequeneyuhecüatani xüca 'axa xete'uyurieni, xemüyuneneciacü yuxexuime yuhesie mieme yunaitü, müpaü xete'ivautü xem-anayexüriyanicü. Que mü'ane heiseriemecü yamüticamie, mücü nenevierieya vaüca caniyüvemücü Cacaüyari müpaü xüca ticuyuitüvani.

¹⁷ 'Eriyaxi canitevitücaitüni tahepaü tiuca'iyaritü. Mücü cuini mieme püyuneneciecai mücacaviyecü. Püca'ucaviyexü mana cuiepa haüca viyari heimana 'ataxime meseri.

¹⁸ Tavari puyutanenevi, 'ana muyuavisie pucaviyexü, cuie pitixuavitüa 'icuaxi.

¹⁹ Ne'ivama xüca xevitü xeme heuyevauseri tita yuri mürainesie cativiyatü, xüca xevitü ta'aurie hehüani,

²⁰ müpaü xequetenemaica, que mü'ane ta'aurie mehüa 'axa tiyuruvame haque meuyeve müca'uyeicanicü, mücü pitaviceisitüani tucarieya müca'umünicü. Sepa vaüca 'axa mütiyuri, mücü canayeitüariemücü.

PECURU Meitanü'axüa Mexüacame Xapayari

Vaiürisica

¹ Ne Pecuru necaninü'aritäni Qesusi Cürisitusüa nemiemetütü. Necanixevaüritüaca xeme xemanayexeiyarie xemeucuyaxixüa teüteri vasata, Punitutari Carasiyatari Caparusiyatari Asiyatari Vitiniyatari vasata xemetitei hicü.

² Xecananayexeiyarieni Cacaüyari que mütimaicai meripaitü ta'uquiyaritütü. 'Iyarieya xepatacacu Cacaüyarisie mieme xecaniyüaca. Qesusi Cürisitu mumieriecü, xemeta xecaniu'itiyani xuriyayacü, xemüyuvaüriyanicü yaxemütecahunicü que maine. Cuini mieme 'aixüa xüca tiuca'iyarini xehesie mieme, xüca xepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Tucari que temütepitüarie mexi teta'icueva yuri tete'erietü

³ Que mü'ane Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu mücacaüyarieya mü'uquiyarieya, mücü hepaüsita 'aixüa queticuxaxasivani. Mücü vaücavamecü tatinenimayatü, hutarieca cataniutinuivitüani tucari temexeiyanicü mexi teta'icueva yuri tete'erietü. Qesusi Cürisitu müquite vasata manucuquecü yunivema catanayeitüani.

⁴ 'Ayumieme tahesie catininaquimücü tita mücatipünive mücatiyüvi mücatiyeive, tita muyuavisie müre'üviyarie xehesie mieme.

⁵ Xemesü yuri xete'erietü xecani'üviyarieca Cacaüyari türücariyayacü. 'Ayumieme xecanitavicueisitüariecuni, Cacaüyari que mütiha'arisie hicü, que mütimasiücünü xevicueisitüatü tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare.

⁶ Müpaü xetemaitü xecaniyutemamavieca, sepanetü müreuyevese hicü yapaümexa xemüyeheiveriecacü xeta'inüasietüvetü müiremecü.

⁷ Xüca xemasiücünü yuri yemecü que xemüte'erie, Cacaüyari 'aixüa pütayüni xehapaüsita, visi pütixexeiya, ve'emecü 'aixüa pütixexeiya quepaucua masiücütü mayani Qesusi Cürisitu. Xüca müpaü xetemasiücünü xeta'inüasietü, cuini mieme 'aixüa püyüni. Ni huru tuminiyari mütipünive mücüpaü 'aixüa püca'ane, sepa taipa mü'inüasieve.

⁸ Sepa hasuacu xemüca'ixeiyavave Qesusi Cürisitu, xepinaqui'erie. Xeca'ixeiyatü cuxi, hesiena yuri xepüte'erie. 'Ayumieme xepüyutemamavie 'anuyuhayevacamecü visi 'aneme que xemütepitüarie.

⁹ Titayari yuri xete'erie. Xe'iyari mütavicueisitüarienicü, 'ayumieme yuri xeteni'erieca. Mericüte, müpaü xe'itüarietü xenacünirümeni.

¹⁰ Mücü vicueisitüarica hepaüsita mepüyu'iyaritüatüvecai mepütevautüvecai Cacaüyari niucametemama quepaucua memütecuxatacai que xemütemiquieniquecai hepaüsita.

¹¹ Mepütevautüvecai quepaucua müxatacai, que mü'ane tucari mühecüatacai Cürisitu 'Iyarieya vahesie mütiyiyacai. Yacatiyüvecacu cuxi 'Iyari pütihecüatacai Cürisitu que müticuinequecai, 'arique visi 'anetü que mürayaniquecai.

¹² Mümeri müpaü mepüte'u'üquitüarie, yuhesie mieme müpaü mepücaüyacai que memütehüritüariecai, tame püta tahesie mieme mepüyüacai mücü hepaüsita. Xemesü hicü vicueisitüarica hepaüsita xepüte'utahüavarie vahapaü, texaxatamete yametenixecuxaxatüvacaitüni, 'Iyari Mütiyupatasie meteviyatü taheima meyenü'ariesie. Cacaüyari niuqui tuayametemama müpaü mepütemaicaqueyu que xemüte'utahüavarie.

Que xemüte'upasie, müpaü xequeteneu'uvani

¹³ 'Ayumieme xequeneyuha'aritäaca yu'iyarisie 'aixüa 'anemecü xetecu'erivatü. Xequeneyumateni. Naimesie xequetenecuevieca tita xemütemiquieni quepaucua masiücütü mayani Qesusi Cürisitu.

¹⁴ Türi yamemütecachu vahepaü xeyüatü, müpaü xepüca yumaica meripaipaü, que xemüteyucahive'eriecai 'asixecatemitü 'ana.

¹⁵ Que mü'ane müxe'uta'ini canipasieca. 'Ayumieme xemeta mücüpaü püta xe'ananetü xequenacüni, hesiena mieme xequenepasieca naimesie que xemüte'u'uva,

¹⁶ müpaü müre'uxacü, Xeme xequenepasieca nehesie mieme, ne nemupasiecü.

¹⁷ Mücü yücü cativaxeyatü niva'inüatani que memüteyurie yuxexütü. Müya mü'ane xüca xe'utahüave yu'uquiyaritüme, xeteheiyehüvirietü xequeneyüaca mexi 'uva xe'utitei

¹⁸ müpaü xetemitü, tita mütipünivecü cumu püratacü huru tuminiyaricü, mücücü xepüca'unanaia quepaucua xemuxünarie 'uxa'atüni varie yacü xEICÜA xemüca'u'uvanicü, xetevanima que memütexe'üquitüacai yututuyari.

¹⁹ Xepuxünarie Cürisitu xuriyayacü püta cuini mieme masi müraye'axecü. Mücü mavaripaü muxa nunusipaü caniumierieni, hesiena carahüivacacu 'asicatiyüvitü, 'aixüa 'anetü mavari mayanicü.

²⁰ Cuie canetüarievacacu cuxi, Cacaüyari yacatinimaicaitüni que mütiyurieniquecai 'iya. Tucari 'aye'aximecacu, xeyarietü nayani xehesie mieme

²¹ yuri xemüte'erie Cacaüyarisie Cürisitu yatixepitüacacu, xeme xehesie mieme. Cacaüyari canenucuquetüani müquite vasata. Visi 'aneme nayeitüani yuri xemüteta'erienicü Cacaüyarisie, xemicueviecacü Cacaüyari.

²² Xecaniyu'itirieni yu'iyari, tita yuri mürainesie yaxetecahutü 'Iyarieya xepareviecacu, 'ayumieme xecanivanaqui'erieca yu'ivama yacü xEICÜA xecateva'itaiyatü. Mericüte, 'aixüa 'iyaricü xequeneyunaqui'erieca müiremecü.

²³ Hutarieca xeniutinunuiva. 'Imüari müpünivesie xecaputinexüa. Mücapünivesie püta xeputinexüa, Cacaüyari niuquieya yatixepitüacacu mayeyuri yuheyemecü 'emütiterive.

²⁴ Tamüsü,

Yunaitü teüteri

'Üxapaü mecani'aneneni.

Nai visi que memü'anene,

'Üxapa mieme tuturipaü

Mecani'aneneni.

'Üxa pütayüna,

Tuturiyari pücaxürieni.

²⁵ Perusü Ti'aitame niuquieya püta

Yuheyemecü 'apütiterive.

Mücü niuqui müxata, niuqui 'aixüa manuyüne canihücütüni xemuxatüarie.

2

¹ Xequetenehayeva 'axa xeteyurietü naime, xepücate'irümaca, yacü xEICÜA xepücatecuxatani, xepüca'ütesaca, xepücavaniuquimaca hipame.

² Türi xique memutinunuivaxü vahepaü püta xequenehive'erieca resi 'iyarisie mieme mücahatuiyarie. Mücücü xecanitivericuni, xetavicueisitüarietü xecanacünicuni.

³ Xüari xecane'inüatavaveni, müpaü xepütehetima 'aixüa que mütiuca'iyari Ti'aitame.

Tetepaü que mü'ane mayeyuri

⁴ Mücüsie xequeteneviyani. Tetepaü cani'aneni mayeyuri. Teüteri menixani'erieca, Cacaüyari püta nenayexeia, ve'emecü 'aixüa tinixeiyani.

⁵ Xeme meta, tetexi que mütiu'uitüariva qui mayanicü, yaxEICÜA xeme xe'ayeyuyuritü xequeneti'uitüarie qui xemacüncü 'iyarisie mieme. Mara'acate xequenacüni Cacaüyarisie mieme xemupasiecü, xemixatüanicü mavari 'iyarisie mieme que mütinaque Cacaüyari, Qesusi Cürisitu xepareviecacu.

⁶ Tamüsü 'ayumieme müpaü püre'uxa, Neuxei, Siyunisie nenitaqueni

Tete manayexeyarie
Sicurita mieme,
Cui ve'eme.
Que mü'ane yuri müti'erie hesiena
Tixaü pücauteviyani.

⁷ Cuini mieme ve'emecü 'aixüa que mütixeyarie, xemeta yuri xemüte'erie yaxecüa xepütexeyarie hepaüna. Yuri memücate'erie vahepaüsita püta que maine, Mücü tete qui vevivamete memixani'eri, Mücütütü sicurita mieme tutuicame nayani.

⁸ Mücü metatü,
Mücü tetesie mepüti'ücamüre
Tete mürecaxüritüre canihücütüni.
Müme meniuti'ücamüre niuquisie yamemücatecahucü. Müpaü memüteyurienicü meniucayasarieni.

Cacaüyari teüterimama

⁹ Xeme püta xeime nuivari xecanihümetüni xemanayexeyarie. Mara'acate xepühüme xemüte'aitamete meta, xeime nuivari Cacaüyarisie mieme mupasie xepühüme, Cacaüyari yuteüterima püxe'ayeitüa. Müpaü xepü'anene xemütehecüatanicü marivemecü que mütiyuriene que mü'ane müxe'uta'ini xemütehayevacü yüvipa xe'u'uvatü, mücü hecüariyasie püta xemu'uvanicü mümarivesie.

¹⁰ 'Anapai nuivari xepücahümetücai, hicüsü Cacaüyari teüterimama xecanihümetüni. Xepücanenimayasiecai, hicü xeputinenimayasie.

Cacaüyari te'uximayatametemama xequeneyüaca

¹¹ Nenaqui'erima cücamete xecanihümetüni cu'uvamete xecanihümetüni. 'Ayumieme müpaü necatinixetuicaniqueyu, xemütehayevacü yaxeteyurietü que mütiyucahive'erie vaisie tiviyatü. Mücü hive'erica ta'iyarimatü caniyucuitüveni.

¹² Hipame nuivarite vasata 'aixüa 'anemecü xequeneyüaca. Xüca müpaü xeteyurieca, sepa memüxeniuquima 'axa xemüteyurie me'utiyuatü, 'aixüa 'anemecü xemüteyuriecü, mexexeyatü 'aixüa me'utiyuatü mecanacünicuni masi Cacaüyari hepaüsita, mücü tucari 'aye'ayu quepaucua müvaxeiya.

¹³ Ti'aitamesüa xemümiemetecü, yaxequetenecahuni que memutiyuane yunaitü heis-erie memexeyia teüteri vasata. Yaxequetenecahuni cuiepa ti'aitame que maine mücü müve'emecü.

¹⁴ Yaxequetenecahuni 'isücate que memutiyuane, cuiepa ti'aitame müvareyenü'axüacü memüvatamari'itüanicü müme 'axa memüteyurie, 'aixüa memütevatahüavecü müme 'aixüa memüteyurie.

¹⁵ 'Ipaü cani'aneni tita mütinaque Cacaüyari, xeme 'aixüa xeteyurietü xemenucunacacü tita yacü xecüa memüte'utiyuane teüteri 'asimemücatemate.

¹⁶ Xecanixüxünini, peru xexüxünitü, heiserie xehexeyame 'axa xemüteyuriecacü xepücayu'erieca. Cacaüyari te'uximayatametemama xecanihümetüni püta.

¹⁷ Ve'emecü 'aixüa xequetenivaxeyani yuxexuime. Xequenivanaqui'erieca 'ivamarixi. Xequeteneuyehüvirieca Cacaüyari. Cuiepa ti'aitame ve'emecü 'aixüa xequetenexeyani.

Cürisitu ta'inüari patüa mütiucuinixücü

¹⁸ Te'uximayatamete yaxequetenecahuni que memutiyuane xecusiyarima naimecü xetevareuyehüvirietü. 'Aixüa memüte'u'iyari memüca'ayu'eririya nepücavaxata xecüa, masi memüses'eita que memutiyuane yaxequetenecahuni.

¹⁹ 'Aixüa püticühüavarüvani xüca hiveritüarieca Cacaüyari ha'erivatü, xüca tiucacucuineni heiseriemecü ca'itüarietü.

²⁰ Titacü 'aixüa xetecühüavarüvani xüca xete'uca'enivani 'axa xete'uyurieme xEICÜa, xe'utiveiyame. Masi 'aixüa püta xete'uyurieme xe'utiveiyame xüca xete'uca'enivani, Cacaüyari 'aixüa pütixetahüave.

²¹ Müpaü mütiyünicü xeputa'inierie, Cürisituta mütiucuiniXÜcÜ xehesie mieme, 'inüari xepitüatü, xemiveiyanicü 'iya que mütiyurienecai.

²² Mücü 'axa pücatiuyuri. 'Irümari pücaXuavecai tetana.

²³ 'Axa ticühüavarüvatü 'axa pücativarutahüavixü. Ticuinetü 'asipücahainecai quename 'axa vayurieniquecai. Masi caniyuyetuaní, que mü'ane heiseriemecü müva'inüata 'aixüa miyuririenicü.

²⁴ Mücü yuwaitarisie canititüni tita 'axa temüte'uyuri cüyesie 'ucavivatü, tame te'utixünarieme 'axa temücateyurienicü 'uxa'atüni varie, temayeyuyurinicü püta heiseriemecü yatetecahutü. Mücü meucuveyaxüacü, xepanayexüriya xeme.

²⁵ Masi muxasi memeuyexüripaü xepüyüacai. Hicürixüa ta'aurie xe'axürieca muxasi vahüvemesie xepüte'uvi, que mü'ane xe'iyari mü'üviyasie.

3

Que müreyevese yamemüteyuriecacü meyu'üitatü

¹ 'Ucari yaxEICÜa, yaxequetenecahuni que memutiyuane xecünama. Müpaü xeteyuriecacu, sepa hipatü yamemücatecahu niuqui que maine, va'üitama 'aixüa 'anemecü xe'u'uvacacu yuri mepüteta'eritüarieni 'asixeca'utiyuanecacu,

² mexexeiyatü que xemüte'u'uva Cacaüyari xeteheuyehüvirietü xe'itiyatücaitü.

³ Que xemüteyuquemaritüa, herie miemecü xEICÜa xepücamarivani, que xemüteyusa'a yücüpasie, hurucü que xemüte'aticuca, que xemüte'enacatüCÜ 'ixuriqui.

⁴ Masi xequenemarivani que xemü'anene yutaüta haque mücahemasüCÜ herie, yu'iyarisie püta. Xüca xe'iyari ca'ayu'eriyani xüca cayuvatü 'umaca, mücü masi visi pürequemarie mücapüniveCÜ. Que mü'ane müpaü mü'ane, Cacaüyari cuini mieme ve'emecü 'aixüa pütixeiya.

⁵ 'Ucari meripaitü 'amemu'uvacai memüpasiecai Cacaüyarisie miemecü, memüta'icuevacai yuri mete'erietü hesiena, müme müpaü mepütējuquemaritüacai yametecahutü que memutiyuanecai vacünama.

⁶ Sara meta yacatinicamiecaitüni 'Apurahami que mainecai, ti'aitame tinitamare. Xemeta nivemama xecanacüne hepaüna 'aixüa xeteyurietü, xecamamatü xüca xemar-iüsieca.

⁷ 'Uquisita yaxEICÜa, xetemaivavetü yu'üitama vahamatü xequeneutiteni, müpaü xetemaitü, xehepaü memücatürüCavicü yuwaitarisie. Ve'emecü 'aixüa xequetenivax-eiyani, müpaü xetemaitü, mexeteütacacu vahesieta pütinaque tucari memümüiquienicü xehamatü. Müpaü xüca xeteyurieca xenenevieri püca'anunamieni.

Yaxequeteneyurieca xe'iyari caxe'utatienicü

⁸ 'Imatürieca yunaitü xequeneyuxevini que xemüteyüCühüave, xequeneyuxevini 'ax-eicüa xeyutemamavietü xeyuhiverietü nusu, xequenivanaqui'erieca 'ivamarixi, xequeteneyucanenimayaca, xepüca'ayu'eririyani.

⁹ 'Axa xete'upitüarieme 'axa xepüCavayurieni. 'Axa xete'utahüavarieme 'axa xepücatevacühüaveni. Masisü xequeneutavaviri Cacaüyari 'aixüa memü'itüarienicü püta. 'Ayumieme xeputa'inierie, xehesie mütinaquenicü 'aixüa xemü'itüarienicü.

¹⁰ Que mü'ane minaquierimüCÜ tucari,
Que mü'ane mixeiyamüCÜ tucari 'aixüa mü'ane,
Quetihayevani 'axa 'utaitü yunenicü,
Quetihayevani yutetacü cuamanarica ticuxatatü.

¹¹ Que'icu'eirieni tita 'axa müti'ane,
'Aixüa quetiYurieneni püta.

Queticuvauni 'aixüa mütivaxeiyanicü teüteri.

Queyumexütüaca mücücü.

¹² Ti'aitame nivaxeiyani müme heiseriemecü yamemütecahu,

Nacaya vaneneviericü pü'ayumieme.

'Axa pütivaxeiya müme 'axa memüteyurie.

¹³ Mücü meta, quepaicüsü 'axa püxeyurieni xüca xeyuvaüriyani hicü xemüyumexütüacacü tita 'aixüa müti'ane hepaüsita.

¹⁴ Mesü xüca xete'ucacucuineni heiseriemecü yaxemütecahucü, xequeneyutemamavieca masi. Xepücavamacarüca, xepücayuxamurieca.

¹⁵ Masi yu'iyarisie xequeteneuyehüvirieca Ti'aitame Cürisitu que mütiupasie. Yuheymecü xequeneha'arisieca xemütiniunicü tita xemütecueviesie mieme, yaxete'icühüavetü que mü'ane müxeta'ivaviya. Müpaü xetecuxatatü xepüca'ayu'eririyani xeicüa, xequeteneuyehüviri masi que mü'ane müxeta'ivaviya,

¹⁶ xe'iyari 'aixüa 'anecacu caxetate'acacu. Müpaü que memütexeniuquima, mücü hepaüsita mepüyuteteviyani müme memüxeniuquima que xemüteyurie 'aixüa 'anemecü, Cürisitusie xeteviyatü que xemüyüa.

¹⁷ 'Aixüa caniyümücü xüca xete'ucacucuineni 'aixüa xemüteyuriecü, xücate müpaü tinaqueni Cacaüyari, peru 'axa xemüteyuriecü pücatixaü.

¹⁸ Cürisitütütü xei mieme xeicüa caniumüni tita teüteri 'axa memüteyurie hepaüsita. Que mü'ane heiseriemecü yamüticamiecai, mücü caniumüni tame heiseriemecü yatemücatecahu tahesie mieme, mütasi'aye'atüanicü Cacaüyarisüa. Que mütitevitücai, caniumierieni. Yu'iyari que mürexeyacai, panutanieritüarie.

¹⁹ Müpaü 'anetü 'asita caneyani, püvarutaxatüa 'iyarite memanutaxüriyacai.

²⁰ Müme meripai mepücayuvaüriyacai yamemütecahunicü quepaucua Cacaüyari müta'icuevacai tiuca'enivatü 'ana Nuhexi 'amuyeicacaisie, mexi naviya veviecai. Mücüsie meyetetü yayupaümetü 'atahaicatü meputavicuei memutihausie.

²¹ Mücü 'inüari canayani, 'üyarica can'i'nüaritüni. 'Üyaricacü xevaiyari xepücahaxina que müticuiema, mücücü masi xe'iyari caxetate'acacu xepüyuhüritüa Cacaüyari xe'eniecau. Müpaü xepüteyuvicueisitüa hicü, Qesusi Cürisitu manucuecü.

²² Mücü Cacaüyari serieta 'apuve muyuavisiepai heyaca. Niuqui tuayamete heiserie hexeyamete türücüariya hexeyamete yunaitü yamepütecahu que maine.

4

'Aixüa xequetenaye'atüa que xemüte'uhüritüarie Cacaüyari 'imiquierieya hepaüsita

¹ 'Ayumieme, Cürisitu yuvaiyarisie que mütiucuinixü tahesie mieme, xemeta xequeneyuha'arütüaca que xemüteyucuinicü, hepaüna xeteyumaitü. Tamüsü que mü'ane yuvaiyarisie mütiucuinixü catiniuhayeva 'axa tiyurienetü.

² 'Ayumieme mexi yuvaiyarisie 'uyeica cuxi, tiucahive'erietü pücaüyäneni, teüteri que memüte'ucahive'erie, Cacaüyari que mütinaque püta yatiniyurienemücü.

³ Senecatü tucari manuyetüasie tucari xepühücai yaxemüteyurienicü que mütivanaque nuivarite. 'Axecaniu'uvacaitüni xerucuyatüvetü, xete'ucahive'erietü xetarüvetü xe'ixüaratüvetü xecu'ietüvetü tetexi xexarayexeiyatü que mücatitauniva.

⁴ Müpaü xemücateyuriecü hicü mecanihüxiyaca, xeme vahamatü xemüca'utananausacü vahepaü xeyutatuatü xemütümaiarienicü. 'Axa metenicuxatani.

⁵ Caneuyevecamücü müme niuqui memütaniunicü yuhesie mieme quepaucua müvata'ivaviya que mü'ane 'amuve ha'arisietü müvata'ivaviyacü memayeyuyuri müquite yunaitü.

⁶ 'Ayumieme teüteri memucui mecaniutaxatüarieni hepaüsitana niuqui 'aixüa manuyüncü, memüta'ivaviyarienicü yuvaiyarisie teüteri que memü'itüariva, yu'iyarisie püta memayeyuyurinicü Cacaüyari que mürayeyuri.

⁷ Mücü meta, canaye'aniri naitü mütiparecü. 'Ayumieme xetemaivavetü xequeneyüaca. 'Aixüa xequeneyumateni xemüyuneneviecacü.

⁸ Sepa naimecü, xequeneyunaqui'erieca yuheyemecü. Tiyucanaqui'eriecacu canayeitüarivani vaüca 'axa mütiuyuri.

⁹ Yuquita xequeneyunaqui'erieca niuqui xecaxüatüatü.

¹⁰ Cacaüyari que mütiixepitüa yuxexuime, müpaü xequeteneyuparevieca. Que xemüte'uhüritüarie Cacaüyari 'imiquierieya hepaüsita mümüire hepaüsita, müpaü 'aixüa xequetene'uximayaca.

¹¹ Xüca niucametüni, Cacaüyarisie mieme 'utaniutü queticuxatani. Xüca tiparevivametüni, müpaü quetivaparevieca Cacaüyari que mütitürücarিয়া. Müpaü xeteyuriecacu, Quesusi Cürisitu yatixepitüacacu, Cacaüyari visi catinixaxasivamücü naimecü. Mücü visi queticühüavarüvani, türücarিয়া quepitüarieca yuheyemecü. 'Icü niuqui caniseüyeni.

Cürisitusie tiviyatü que mütiyurieni tiucacucuineti

¹² Nenaqui'erima, xepücahüxiyaca xeta'inüasietüvetü sepa taicü. Xe'iyarixitüarietame xepücayu'erieca müpaü xemü'itüarieximecü.

¹³ Masisü que xemüteyuxevi Cürisitumatü, xete'ucacucuineti 'iya mütiucuinixüpaü, mücücü xequeneyutemamavieca. Mücü meta, xüca müpaü 'aneni, cui xecaniyutemamaviecacuni quepaucua masiücütü mayani visi 'anetü.

¹⁴ Xüca 'axa xete'utahüavarieni Cürisitusüa xemümiemetecü, xequeneyutemamavieca, müpaü xetemaitü, 'Iyari visi mü'ane xehesie pütiviya, Cacaüyari 'Iyarieya hücütütü. Vahesüa 'axa püticuxaxasiva, xehesüa 'aixüa püticuxaxasiva püta.

¹⁵ 'Aixüa pücaüyüni xüca xevitü xeme tiucacucuineni mütiyumemivacü mütinavayacü 'axa mütiyurienecü maniuvecü.

¹⁶ Masi xüca tiucacucuineni Cürisitusie mütiyiyacü, pücaüteviyani. Cürisitusüa miemetütü müpaü que'itüarieni masi, Cacaüyari 'aixüa müticuxaxasivanicü.

¹⁷ Tucari naye'ani 'ivaurica müsütüarienicü, Cacaüyari quie quiecatari meri temüta'inüasienicü. Xüca tahesie sutüarieni meri 'ivaurica, quesü me'u'itüarieni mume memücayuvaüriya yamemütecahunicü niuqui que maine Cacaüyari hepaüsita 'aixüa manuyüne.

¹⁸ Mume heiseriemecü yamemütecahu

Xüca haveri mieme xeicüa me'utavicueisitüarieni,

Haquevari mume Cacaüyari memüca'ayexeiya,

Haquevari mume 'axa memüteyurie.

¹⁹ 'Ayumieme mume memüte'ucacucutine müpaü mütinacuecü Cacaüyari, mume caneuyeveca 'aixüa meteyurietü memüyuyetuanicü, que mü'ane müvarunetüa müva'üviyanicü va'iyari. Mücü yacatinicamieni que maine.

5

Cacaüyari muxasimama xequeniva'üviyani

¹ 'Ayumieme 'ipaü nepütivatucaniquayu xe'uquiyarima. Neta xehepaü necani'uquirasitüni, necaniuniere Cürisitu tiucuinecu, neta neheixeyatü necanayani tita 'umüramie visi 'anetü que temütexeisitüarieni, 'ayumieme nepaine.

² Cacaüyari muxasimama xehesie memüte'unaquixü xequeniva'üviyani. Vaüriyarica xecayüatü, xe'iyari ya'anecacu püta xequeniva'üviyani que mütinacue Cacaüyari. Tumini xehive'erietü xeicüa xepücaüyüaca xeteyucumanatü, yaxequeteneyuvaüriyani püta.

³ Xevamarivecatüatü mume xehesie memütenaque xepücaüyüaca, masi 'inüari xequenayuyetüaca muxasi vahesie mieme.

⁴ Quepaucua muxasi vahüvemete va'uquiyari xeiarietü mayani, muma xecananuti-maniyariyecuni mücayeive, visi xe'enenetü xepayeitüarieni.

⁵ Xeme xemühehecua yaxecüa, que memütiyuane 'uquiravesixi yaxequetenecahuni. Xeca'ayu'eririyatü xequeneyüaca yunaime vahepaüsita naimecü.

Cacaüyari nivaraye'unieca

Müme memüte'ucaxani'erie,

'Aixüa pütüca'iyari püta

Tixaütü memücatehüme vahesie mieme.

⁶ 'Ayumieme Cacaüyari yütürücarıyacı xetuicacacu, tixaütü xecatehümetütü xequenacüne, mücü yemecü tixaü xetehümetüme müxe'ayeitüanicü tucari 'aye'ayu.

⁷ Que xemüteyu'iyaritüa, xequeteneyetui ri naime, mücü xehepaüsita müyu'iyaritüacü.

⁸ Xequeneyumateni xequenayeneniereni. Xeneüquixivi pücuyeica maye mahivapaü 'icuvaunetü que mü'ane mütacuanı Cauyumarietütü.

⁹ Xequenaye'unieca, xequeneyuseiriyani yuri xete'erietü, müpaü xetemaitü, caneyeveca yaxecüa memüte'ucacucuinenicü yunaitü 'ivamarixi naisarie cuiepa.

¹⁰ Mücü meta, Cacaüyari naimecü 'aixüa catiniuca'iyarini. Mücü canixe'uta'inieni hepaüna visi xe'eneneme müxe'ayeitüanicü yuheyemecü Cürisitusie xeteviyacacu. Mücüri yapaümexa xetecuineyu canixemanesiquitüamücü, canixeseiriyamücü, canixetürücarıyamücü, xequitüa mieme tesariya canitaquemücü.

¹¹ Mücü türücarıya quepitüarieca yuheyemecü. 'Icü niuqui caniseüyeni.

Teutüarica

¹² Sirivanu ta'iva yamüticamie que nemüticu'eriva nesipareviecacu, yapaümemecü 'ipaü netinixe'uta'utüirieni nexetuicatü netixehecüatüatü quename yuricü 'ipaü 'aixüa tiuca'iyari Cacaüyari. Mücü 'aixüa tiuca'iyaricacu xehesie mieme xequeneti'uca.

¹³ Müme Vaviruniyatari memüyutixexeüriva xehepaü memanayexeiyarie mecanixe-vaüritüaca. Nenive Maricuxi meta canixevaüritüaca.

¹⁴ Xeteyucanaqui'erietü xequeneuyuvaüritüaca xeyunaquetü.

Yunaitü Cürisitusie xemüteviya xüca xepitüarieca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü. Müpaü xecüa canı'aneni.

PECURU

Meitanü'axüa Hutarieca Mieme Xapayari

Vaiürisica

¹ Ne Simuni Pecuru Quesusi Cürisitusie mieme necatini'uximayatametüni necaninü'arütüni. Necanixevaüritüaca xeme xemupitüarie yuri xemüte'eriecacü tahepaü, tacacaüyari tasivicueisitüvame Quesusi Cürisitu que mütixepitüa heiseriemecü yamüticamiecü.

² Cuini mieme xüca 'aixüa tiuca'iyarini xehesie mieme vaücavamecü, xüca xepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü, que xemüte'imate Cacaüyari, Quesusi meta Tati'aitüvame.

Hamatüana tepütataxevire que müti'ane Cacaüyaritütü

³ Mücü Cacaüyaritütü mütürücaüyecü, pütasi'upitüa naime que müreyeveve temayeyuyurinicü 'aixüa 'anemecü temüte'ayexeianicü. Müpaü tecateniupitüarieni temeitimanicü que mü'ane mütasita'ini visi 'anetü marivetü.

⁴ Müpaü mü'anecü 'iya pütasi'umi tita mütatiutahüavixü temeixeianicü cuinie raye'arücame mariveme. Müpaü pütatiumi, mücücü hamatüana xemüyutaxevirecü que müti'ane Cacaüyaritütü, quepaucua xemütavicueni capa xeseviximariecacü, cuiepa memütama que memüteyusevixima memüte'ucahive'eriecü.

⁵ Mücü 'ayumiemeyaricü yuri xete'erietü cuini mieme xequeneyumexütüaca 'aixüa xe'ananetü xemayuyeitüanicü. 'Aixüa xe'ananetü, tita müreyeveve xetematetü xequenacünita.

⁶ Yaxetemaitü, xeseseüyetü xequenacünita yu'iyarisie que xemüteyu'aitüa. Xeseseüyetü que xemüteyu'aitüa yu'iyarisie, yaxeicüa xecayupatatü xequenacünita sepa 'axa xemü'itüarie. Xecayupatatü, xete'ayexeiyatü xequenacünita.

⁷ Xete'ayexeiyatü, yu'ivama xevanaqui'erietü xequenacünita. Yu'ivama xevanaqui'erietü, yeme xeteyucanaqui'erietü xequenacünita.

⁸ Müpaü xüca xeteyurieca, cuini mieme xüca yaxeteyurieca, yacü xeicüa xete'uximayatü xepüca'ayeitüarieni, masi pütitixuavere püta que xemüte'imate Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu.

⁹ Que mü'ane müpaü müca'ane, mücü 'aura xeicüa caniniereni, masi canacüpeni. Catinatümaiya que mütiu'itiya, tita meripai 'axa mütiuyuri mütiunavaiyari.

¹⁰ 'Ayumieme ne'ivama masi vaüca xequeneyumexütüaca xemütürücariyacü mücü 'uximayasica para münürecü que xemüte'uta'inierie que xemüte'anayexeiyarie. Müpaü xüca xeteyurieca hasuacu xepücaheuyexürieni.

¹¹ Müpaü xeteyurietü, yemecü masi xecanipitüariecacuni xemaye'axüanicü haque yuheyemecü müre'aita Tati'aitüvame Tasivicueisitüvame Quesusi Cürisitu.

¹² 'Ayumieme ne sepa müpaü xemütemate, 'icü hepaüsita neheyemecü necanix-eha'eritüvamücü, sepa xemütürücariyari tita yuri müraine müxe'a'axixücü.

¹³ Müpaü nepüticu'eriva, mexi 'icü vaisie neyeca püheiserie para nemüxe'anutahütüanicü müpaü xemüteha'erivanicü

¹⁴ müpaü netimaitü, cuitü nepenutihüna 'icü nevaiyari, que münetiuhēcāsītüa Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu.

¹⁵ Nepünemexütüa yuheyemecü xemüyüvavenicü müpaü xemüteha'erivanicü neyemeyu.

Tepixei que mütimarive Cürisitu

¹⁶ Üxasi cuamanarica mütaveviyasie, mücüsie tepücateviyacai tame quepaucua temütexe'utaxatüa, müpaü te'utiuyatü que mütitürücaüye Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu,

que mütinuani meta. Masi tame temunenierixü tepühüme, temixeicü que mütimarive 'iya.

¹⁷ Quepaucua Cacaüyari mütä'uquiyari ve'eme mixatacai, visi 'aneme quepaucua mayeitüa, quepaucua xevitü mutaniu visi 'anemesie marivemesie 'ayevetü müpaü 'utaitü hesiena mieme, 'Icü nenive canihücütüni münäqui'eriva, hepaüsitana nemünäqui'a, 'utaitü,

¹⁸ 'ana tame teni'enieni 'utaniucacacu taheima, quepaucua hamatüana temu'uvacai yemurisie Cacaüyarisie mieme müpasiecaisie.

¹⁹ Mücü meta, tita masi vaüca mütise'i tecanexeiyanita texaxatamete vaniuquitüme. 'Aixüa xepüteyurie xüca xe'i'enieca. Macuyüvisie mühecüariviepaü cani'aneni. Xepi'enieca mexi cacatarive, tuxacüta mieme xurave mexi ca'atineve xe'iyarisie.

²⁰ Yemecü peuyevese müpaü xemütemaicaicü, texaxatamete vaniuqui naitü 'utüarica xapayarisie müre'uxa, tevi püca'yüve yücümana mihecüatanicü.

²¹ Mücü niuqui quepaucua munua, tevi müpaü mütinaquecaicü xeicüa hasuacu püca'atüarie. Masi pü'atüarie 'Iyari Mütiyupata vacuyütüvacacu teüteri memüpasiecai. Müme yametenicuxatacaitüni Cacaüyarisüa miemecü.

2

Müme texaxatamete te'üquitamete memüyuterüva peru memücahüme (Cura 4-13)

¹ Hipatü texaxatamete memüyuterüvacai peru memücahümetücai meripai mepanucu'ui teüteri vasata. Yaxeicüata hicü xeme xesata hipatü te'üquitamete mepüyuterüvani, peru mücü mepücahümetünita. Niuqui mecani'atüacuni 'avie cümana teüteri memütatümaiarienicü yücü manuyünecü. 'Asita mepüyucu'imavani, müpaü me'utiyuatü quename meca'imate yucusiyari que mü'ane müvaruxünaxü müvarunanai. Yapaucua meyutümayiatü menayuyeitüacuni.

² Yümüretü vahesie mecateniviyacuni vahepaü memüyutatuanicü merucuyatüvetü xeicüa. Müme vacümana, tita yuri müraine huyeyari püseviximarieca 'axa ticuxaxasivacacu hepaüsitana.

³ Pinite metehive'erietü, yacü xeicüa me'utiniutü xecümana mepüte'ivani. Sepa meripai 'amemu'uva, xüanacüa püca'yüane 'isücame 'arique müvatahüave, que mü'ane müvaca'una pücacusu.

⁴ Camüsü, Cacaüyari pücavaruhayevaxü 'asita niuqui tuayamete taheima miemete 'axa memüte'uyuri. Masi püvayetua tatacuri müvaxuavesie memüta'üviyarienicü meucatevasie müvatiyüvisie mexi cavatahüavive 'isücame.

⁵ Pücavaruhayevaxüta cuiepa memütama meripai miemete, masi pita'üviyaxü Nuhexi 'atahutame vahamame. Mücü pütixaxatametücai mütivacuxaxatüvacai heiseriemecü yamemütecahunicü. Pita'üviyaxü Cacaüyari, peru püvarutihäusitüa cuiepa memütama Cacaüyari memüca'ayexeiyacaicü.

⁶ Mücü meta, tatacuri nivarupitüani memüca'unarienicü Surumasie Cumuxasie quiecatari, naxi nayeitüani vaquiecarite. 'Inüari nivarayeitüani, müme 'arique 'amemu'uvaniquecai Cacaüyari meca'ayexeiyatü memüvara'erivanicü que memüte'anayecü.

⁷ Siepüre tevi heiseriemecü yamüticamiecai niutavicueisitüani Ruti titevacame. Mücü cuinie tiniuti'uxitüarivacaitüni, 'inüari sanamete que memüte'u'uvacai merucuyatüvetü.

⁸ Mücü heiseriemecü yacatinicamiecaitüni, peru que mütinierecai que müti'enacai mexi vasata 'ayecatei, tucari'cü yu'iyarisie pü'uximatüariecai vaxeiyatü que memüteyuriecai 'inüari memüsanacaicü.

⁹ Caniyüveni Ti'aitame müvatavicueisitüanicü müme Cacaüyari memayexeiya quepau-cua memüta'inüasie. Püyüveta müme heiseriemecü yamemücatecahu müvata'üviyacü va'uximatüatü, 'isücame 'arique müvata'ivaviyacü.

¹⁰ Müme masi püvaquema, müme 'amemu'uva yuvaiyarisie meteviyatü, mete'ucahive'erietü memüseviviximarienicü, me'ixani'erietü que mü'ane ti'aitame mühücü. Mümeri mepücayucuerivayurie, masi yuhesie mieme xEICÜA mepüyutatua. Mepücamama sepa memüvasevivixima mamarivavemete 'axa me'utiyuatü.

¹¹ Taheima miemete niuqui tuayamete sepa masi cuini mieme memümamarivave meyüvavetü metürücatü, peru müme mepücavasevivixima quepaucua yamemutiyua, mevaxanetatü müya memü'anene Ti'aitame hüxie.

¹² Müme tatevama memücate'u'iyari vahepaü me'anenetü, yücümana xEICÜA mepüte'u'iyari, mepütinunuiwa memütiviyarienicü memücüi'ivacü xEICÜA, müme 'axa me'utiyuatü mepisevivixima tita 'asimemücatemate hepaüsita. Mericüte, tatevama vahepaü mepütatümaiarieni müme.

¹³ 'Axa me'itüarietü yamepütepiniyarieni 'axa memüvaruyuricü hipame. Naqui'eriya mepü'erie hecüta merucuyatüvetü müme. Mepüyusevivixima mepüyuyüriya sepa xehamatü memütecua'a xEICÜA, memünaqui'acü mete'irümatüvetü.

¹⁴ Yühüxicü 'ucaravesixi memüvacuvautüvenicü püvanaque xEICÜA memüvacumaüvanicü sepa hipame va'ütama. Mepücatehayeva metecuvautüvetü 'axa que memüteyurienicü. Mepüteva'irüviya mepüvaviya müme va'iyari mücasese'i. Müme masi yu'iyarisie mepü'iyamate hipame vapinite memütehive'eriecacü. Vahesie pütinaque 'axa memütetahüavarienicü para 'axa memü'itüarienicü.

¹⁵ Huye me'ucu'eirieca müxauraüye, meneuyexürieni. Varami Vehuri nu'aya huyetana meniuyune masi. Mücü pihive'eriecai tita müti'ivaniquecai sepa mücaheiseriecai,

¹⁶ peru niutatierieni 'inüari mütisanacaicü. Puxuri sepa memücaniuvave tevi niuquiey-acü tiuniutü puxu caninena tixaxatame que mütiyurienecai cayumaitü.

¹⁷ Mümetütü haixapaü mecani'aneneni peru memayevavaqui. 'Aüxipaü mecani'aneneni teücacü mü'equetücapaü. Yüriya cui müyüvi vahesie mieme cani'üviyariacamücü.

¹⁸ Marivemecü que memütecuxata peru yacü xEICÜA me'utiyuatü, mepüteva'irüviya mepüvaviya müme haveri mieme memutavicuei, teüteri memeuyexürie vahepaü 'amemu'uvacai. Mepüteva'irüviya mevahive'ericasitüatü, teüteri yuvaiyarisie meteviy-atü que memüte'ucahive'erie, para memürucuyatüvenicü xEICÜA.

¹⁹ Müpaü mepütevacuxaxatüva quename vaniu meyüvaveni memüyunü'acacü yücümana me'utiyuatü, peru mümetütü müya memutiyua masi yemecü vaüriyarica mepüte'uximaya tita mütipüpünisie miemecü. Tita müre'iva tevi, mücüsie mieme vaüriyarica catini'uximayacamücü.

²⁰ Müme memutavicuei mepüte'uhayevaxü que memüteyusevivixima cuiepa memütama, memeitimacü Ti'aitame Tiyuvicueisitüvame Qesusi Cürisitu, peru müme xüca me'a'ivarieni tavari me'uviniyarietü meripaipaü, 'imatüriea masi yemecü 'axa me'itüarietüvetü menacünicuni, memüca'itüarietüvecaipaü matüaripai.

²¹ Masi 'aixüa püyüniqueyu xüca mecaheitimanique huye que mü'anesie 'uyeicatü heiseriemecü yamüticamienicü, peru 'aixüa püca'yüniqueyu xüca me'ucunuaxüanique meheitimaime, me'icu'eirieme 'aisica memüyetuiriari müpasie Cacaüyarisie mieme.

²² Müpaü meniuyüni, mücü xasica que maine, Sücü pucunua yuhayari müticuanicü. Mücü meta, 'Uca'üyarieca tuixu niucunuani hutarieca müyutahaxumanicü. Yuri paine xasica.

3

Tucari paye'ani quepaucua Ti'aitame munuani

¹ Hicüri nenaqui'erima 'icü pühücü hutarieca mieme xapa nemutavevie nemüxe'uta'utüirie. 'Icüsie mieme 'iyasie mieme yanepütixe'utaxatüa tita xemüteha'eriva, nex'e'anutahütüatü nex'e'iyaritüatü xe'iyari müyuxevicü

² xeme'erivanicü que memutiyuanecai texaxatamete Cacaüyarisie mieme memüpasiecai, yacatiyüvecacu cuxi, xeme'erivanicüta Ti'aitame tiyuvicueisitüvame que müti'aitacai müme memenü'arie xehesüa que memütexecuxaxatüvacai.

³ Yemecü peuyevese müpaü xemütemaicacü, tucari taparirümecacu teyuanaimavamete mecanitixuavericuni. 'Ameniu'uvacuni que memüte'ucahive'erie xeicüa

⁴ müpaü me'utiyuatü, Haquevasü püca'aye'ave cuxi mücü que mutayü quename nuanani. Ta'uquiyarima memecusixüapai hicüque, naitü yaxeicüa 'anetü 'acanitamaca que müti'anecai sutüapai quepaucua munetüarie, me'utiyuatü.

⁵ Müpaü me'utiyuatü, mepüyuvauüriya müpaü memütehatümaiycü, Cacaüyari ya'utayücu muyuavi matüaripai 'apuyemacai, cuie meta hapa pune, putaveviya hacü.

⁶ Mücücüta 'ana miemete cuiepa memütamacai mecaniutatümaiycarieni ha 'utahünecu.

⁷ Mücü müpaü mutayücüta, hicü mieme muyuavi cuie ni'üviyarieca mütataiyarienicü, tucari 'aye'ayu quepaucua teüteri memücaheyexeiya Cacaüyari memüta'ivaviyarieni memütatümaiycarieni.

⁸ Müpaü xeicüa xepücatehetütümaiycarieni xeme nenaqui'erima, Ti'aitame que mütixeiya, xei tucari xei miriyari viyaripau can'aneni, xei miriyari viyari meta xei tucaripau pü'ane.

⁹ Ti'aitame 'ereutevitü püca'yüane yuniuqui hepaüsita que mutayü quename müpaü tiyurieni, sepa hipatü caheye'atüaveme memü'erie. Masi pücavaüripie 'emüreuterecü xecuevietü xeme. Pücayuvauüriya teüteri memütatümaiycarienicü ni xevitü, masi püyuvauüriya yunaitü memaye'axüanicü para memütehayevanicü que memüteyuriecaci.

¹⁰ Peru tucari canaye'amücü quepaucua Ti'aitame munuani, tinavayame mü'axepau yüvicüta. 'Ana muyuavi canitayeimücü carima 'utayuanecacu, titacü mütiutiviviva naitü canicumaveriyariemücü taicü. Cuie, tita meta cuiepa memütama memüte'utivieve, naitü masiücütü catinayeimücü.

¹¹ Mericüte, naitü müpaü xüca tiucumaveriyarieni, quepaü reuyevese que xemü'anenenicü xeme, naimecü xepasietü Cacaüyarisie mieme que xemüte'u'uva, xeheyexeyatü,

¹² xe'icuevietü mücü tucari, xe'imexütüatü cuitüva maye'anicü para Cacaüyari munuanicü. 'Anasü muyuavi tana'iyarieme pütaxüsütüarieni, titacü mütiutiviviva naitü canitavesitüarimücü taicü.

¹³ Mücü meta, tame tecanicuevieca muyuavi mühecua cuie mühecua, mücü que mütatiutahüavixü. Mana quiecatari heiseriemecü yamecateniyuriecacuni.

¹⁴ 'Ayumieme nenaqui'erima, xemicueviecü müya 'aneme, xequeneyumexütüaca mücü xeta'ivaviyame müxexeyacü xecasexiximariyecame xecayüyüvime 'aixüa xeteyuxeyacame püta.

¹⁵ Tati'aitüvame que müreuterive tiuca'enivatü, tucari xehüme xequeneyu'erieca para xemütavicueisitüarienicü. Ta'iva Papuru teminaqui'eri yaxeicüa 'utaitü catinixe'uti'utüirieni, que mütipitüarie müpaü mütimaivenicü.

¹⁶ Naime xapasie yaxeicüa paine 'icü xatatü. Xapateyasie niuqui canixuaveni mücuanive. Müme 'asimemücateyü'üquitüavave memücaseseüye meneitatunani niuquieya, yaxeicüa que memüte'ituna 'utüarica hipame. Peru müpaü meteyurietü yücümana mepüyutatümaiya xeicüa.

¹⁷ Mericüsü nenaqui'erima, müpaü xepütemate yacatiyüvecacu cuxi. 'Ayumieme xequeneyucuerivayuriecaca capa xecaseseüyetü xe'acünecü, 'inüari sanamete metexe'irüviyacacu que memüteheuyexürie müme.

¹⁸ Masisü xequenevevereni vaücava masi 'aixüa xete'u'iyaritü xemacünirümenicü, xe'imatetü xemacünirümenicü Tati'aitüvame Tasivicueisitüvame Qesusi Cürisitu. Mücü ve'emecü quecuxaxasivani hicü, tucari mücaxüve mexi ca'aye'ave. Müpaü xeicüa cani'aneni.

VANI Meitanü'axüa Mexüacame Xapayari

Niuqui tucari tiyupitüvame hepaüsita

¹ Tita matüaripai mütimieme, tita temüte'u'enie, tita temüte'uxei tahüxicü, tita temütexeyacai, tita tamamacü temüte'umayüa, mücü tecanixecuxaxatüvani niuqui tucari tiyupitüvame hepaüsita.

² Tucari masiücütü nayani. Tame tecanixeyia, tecanihecüatani, tetenixe'utaxatüani mücü tucari mücaxüve hepaüsita. Mücü yu'uquiyari caniteütacaitüni, tepuxeisitüarie tame.

³ Tita temüte'uxei, tita temüte'u'enie, mücü tecanixecuxaxatüvani xemeta tanaitü temütaxevinicü. Que temütetaxevi tame, ta'uquiyarimatü tepütaxevi nu'ayamatüta Qesusi Cürisitumatü tepütaxevi.

⁴ Ipaü tecateniu'ütüani xemaye'axüanicü xeyutemamavietü.

Cacaüyari hecüariyapaü cani'aneni

⁵ Ipaü panuyüne niuqui hesüana mümieme temi'enie temüxecuxaxatüva. Cacaüyari hecüariyapaü cani'aneni, yüriya pumave hesiena haquevasü.

⁶ Xüca yate'utiyuani quename hamatüana tetaxevi, yüvipa xüca te'u'uvani, tepüte'itava, yuri yatepücatecahu.

⁷ Masisü hecüaripa xüca te'u'uvani 'iya hecüaripa macavepaü, tanaitü tecanitaxevicacuni. Mücü meta, Qesusi Cacaüyari münu'aya xuriyaya naime 'axa temüteyurie catani'itirieca.

⁸ Xüca yate'utiyuani quename tita 'axa müti'ane tecatehexeyia, tacümana tepeutayexürüva, tita yuri müraine tahesie pumave.

⁹ Me xüca te'itahecüata tita 'axa temüte'uyuri, 'iya que maine yapüticamie, que mütiheiserie yapütiyuriene, tita 'axa temüte'uyuri pütareuyehüvirieni, catani'itirieca naime mücatiheiserie.

¹⁰ Xüca yate'utiyuani quename 'axa tecateyurievave, mücü ti'itavame tenayeitüvani, niuquieya tahesie pumave.

2

Cürisitu tahesie mieme pütaniuni

¹ Nenivema 'icü nepüxe'utüirie 'axa xemücateyuriecacü. Me xüca 'axa tiuyurieni xevitü, tame tepeixeyia que mü'ane tahesie mieme mütaniuni yu'uquiyari hüxie, Qesusi Cürisitu hücütütü que mütiheiserie yamütiyuriene.

² Iya canihücütüni que mü'ane 'aixüa mütiuyuri 'aixüa temütexeyariyecacü tame 'axa temüteyurie. Tita tame temüteyuriecü xeicüa püca'uyü, masi yunaitü cuiepa memütama vahesie mieme puyü.

³ Xüca yatetecahuni que müti'aita, müpaü tecatenimaica temeitima.

⁴ Que mü'ane ne nemeitima maine, yacaticamietü que müti'aita, mücü tini'itavani, tita yuri müraine hesiena pumave.

⁵ Que mü'ane yamüticamie 'iya niuquieyasie, yuricü mücü naye'ani tiyucanaqui'erietü Cacaüyariapaü. Ipaü tecatenimaica hesiena temüteviya.

⁶ Que mü'ane hesiena tiviyatü 'emuyeica maine, caneuyeveca hepaüna müyüaneni 'iya müyüanecaipaü.

'Aisica hecuame

⁷ Nenaqui'erima, hecuamecū netixe'aitüatū nepūcatixe'utüiri. 'Aisica meripai canimiemetūni pūta matūaripai xemeixeiya. 'Icū 'aisica meripai mümieme, niuqui canihücütūni matūaripai xemei'enie.

⁸ Mesüte hecuamecū netixe'aitüatū netinixe'utüirica, tita yuri müraine 'iya hepaüsita xehepaüsitata, yūriya macuyeiximecū, tita yuricū mütihecüariya mühecüariyacūri.

⁹ Que mü'ane hecūaripa muyeica maine, yu'iva mu'uxie, mücū yūvipa cuxi caniuye-icani.

¹⁰ Que mü'ane yu'iva münaqui'erie hecūaripa caniuveni, pūcatiquetamüre yücūmana.

¹¹ Que mü'ane yu'iva mu'uxie yūvipa caniuveni, yūvipa tiuyeica, 'asipūcatimate que mütimie yūriya mecūpiriyacū.

¹² Nenivema nepütixe'utüirie tita 'axa xemüte'uyuri xemüteuyehüviyariyecū 'iyasūa xemümiemetecū.

¹³ Xeme xemüva'uquiyarima nepütixe'utüirie xemeitimacū 'iya matūaripai 'amuyeica. 'Uquisi nepütixe'utüirie xeme'ivaxücū 'iya 'axa mütiyuriene.

Türi nepütixe'uta'utüiri yu'uquiyari xemetimacū.

¹⁴ Xeme xemüva'uquiyarima nepütixe'uta'utüiri xemeitimacū 'iya matūaripai 'amuyeica. 'Uquisi nepütixe'uta'utüiri xemütürücavicū, Cacaüyari niuquieya xehesie mütiviyacū, 'iya 'axa mütiyuriene xema'ivaxücū.

¹⁵ Tita cuiepa mütimieme xepūcatenaqui'erieca. Quepaümetü cuiepa mütixuave xepūcatenaqui'erieca. Tita cuiepa mütimieme xūca tinaqui'erieca, haquevasū yu'uquiyari pūcanaqui'erie.

¹⁶ Tamüsū naitü cuiepa mütixuave, tevitütü tita mütihive'erie, tita yühüxicū mütihive'erie, yacū xeicūa que mütiyucatave'erie yupini hepaüsita, mücū ta'uquiyarisūa pūcatimieme, mücū cuiepa pütimieme pūta.

¹⁷ 'Icū cuie canacuyeiximeni. Tita cuiepa memütama memütehive'eri canacuyeiximenita. Masi que mü'ane yamüticamie que mütinaque Cacaüyari, mücū caniyuhayevani yuheyemecū.

Que mü'ane Cürisitu maye'unie

¹⁸ Neuxei türi, hicū tucari canaye'aniri quepaucua mütapare. Que xemüte'enanacai que-name xevitü 'uhamie Cürisitu 'aye'unietü, hicütütüri yumüiretü Cürisitu memaye'unie mecanixuaveni. 'Ayumieme tepütimate tucari maye'a quepaucua mütapare.

¹⁹ Tasata mepayecū, masiri tahesūa mepūcamiemetecū. Xūca tahesūa memieme-tetücaitūnique, tahamatü mepuyuhayevaquyu. Mecanayecūnesūari memūmasiücūnicū tahesūa memūcamiemetecū.

²⁰ Mücū müpasie heiserie canixe'upitūani, yunaitü xepütimate.

²¹ Nepūcatixe'uti'utüiri tita yuri müraine xemūcamatecū, tita yuri müraine xemūmatecū pūta nepütixe'uti'utüiri, naitü 'itarica yurisie müca'ayeneica xemūtematecū.

²² Quepai pütü'itava. Que mü'ane müyuhecüata müpaü 'utaitü quename Quesusi heiserie cahexeiya Cürisitutütü, mücüri catini'itavani. Que mü'ane müyuhecüata 'uquiyarieya cahexeyatü ni nu'ayata, mücū Cürisitu maye'unie canihücütüni.

²³ Yunaitü nu'aya mecahexeyatü memūyuhecüata, 'uquiyarieyata mepūcahexeiya. Que mü'ane 'iya nu'aya hexeyatü muyuhecüata, mücū 'uquiyarieyata canexeyani.

²⁴ Xeme tita xemüte'enie matūaripai, xehesie tiviyatü queyuhayevani. Xūca xehesie tiviyatü yuhayevani tita matūaripai xemüte'enie, xemerita nu'ayasie 'uquiyarieyasietā xeteviyatü xecaniyuhayevacuni.

²⁵ Tucari mücaxūve canihücütüni tita 'iya mütatiutahüavixü temeixeiyanicū.

²⁶ 'Icū 'ipaü nepütixe'u'utüiri memüxeheuyexürüva vahepaüsita.

²⁷ Xemeri heiserie que mütixe'upitüa 'iya, mücü heiserie xemexeiya xehesie tiviy-atü caniyuhayeva. Tixaü xeime xepücaheuyehüva mütixeti'üquitüanicü. Mücü heiserie xemupitüarie 'iyasüa mieme mütixe'üquitüapaü naime hepaüsita, yuri mainepaü, mücati'itavapaü, mütixe'uti'üquitüapaü, müpaü hesiena xeteviyatü xequeneyuhayeva.

²⁸ Hicüsüari nenivema hesiena xeteviyatü xequeneyuhayeva. Xüca müpaü xeteyurieca, quepaucua masiücütü mayani 'iya, 'aixüa tepütetamaica tecatateteviyatü huxiena quepaucua munuani.

²⁹ Xüca xetemaica 'iya yamütiyuriene que mütiheiserie, xequetenemaica yunaitü yamemüteyurie que mütiheiserie hesiena memüyecü.

3

Cacaüyari nivemama

¹ Neuxei ta'uquiyari que tatinaqui'erie. Mücücü Cacaüyari nivemama tepu-taterüvari, nivemama tepühüme. 'Ayumieme cuiepa memütama mepücatasimate memücaheitimaivavecaicü 'iya.

² Nenaqui'erima hicütütüri Cacaüyari tecaninivemamatüni. Tixaü cuxi pücamasiücü que temü'eneneni. Müpaü tepütemate, quepaucua masiücütü mayani Cürisitu, mücü que mü'ane, hepaüna tepü'eneneni, te'ixeyiatü mücü que mü'ane.

³ Yunaitü 'ipaü memüte'icuevi mepuyu'itie yücümana 'iya que müti'itipapaü.

⁴ Yunaitü 'axa memüteyurie 'aisica menitisanani. Tita 'axa müti'ane 'aisica saname canihücütüni.

⁵ Xeme müpaü xepütemate 'iya masiücütü matüacü mütasinavairienicü tita 'axa temüteyurie. Tita 'axa müti'ane pumave hesiena.

⁶ Yunaitü hesiena memüteviya 'axa mepücateyurie. Yunaitü 'axa memüteyurie mepüca'ixeyavave mepücaheitimaivave.

⁷ Nenivema xüca tüma xevitü caxeheuyexürienique. Que mü'ane yamütiyuriene que mütiheiserie, mücü heiserie canexeyani 'iya heiserie mexeyapaü.

⁸ Que mü'ane 'axa mütiyuriene Cauyumariesüa canimiemetüni, Cauyumarie 'axa mütiyuriencü matüaripai. Cacaüyari nu'aya 'ayumieme masiücütü nayani mita'unacü Cauyumarie tita mütiyuriene.

⁹ Yunaitü Cacaüyariesie memüyecü 'axa mepücateyurie 'iya 'imüarieya vahesie müyuhayevacü. 'Axa memüteyuriene mepüca'yüvave Cacaüyariesie memüyecü.

¹⁰ 'Ipaü mepütemasiücü Cacaüyari nivemama Cauyumarie nivemama. Yunaitü yamemücateyurie que mütiheiserie, que mü'ane yu'iva mücanaqui'erieta, mücü Cacaüyariesüa mepücamiemete.

Xequeneyunaqui'erieca yunaitü

¹¹ Müpaü canaineneni niuqui matüaripai xemi'enie. Tanaitü tepütanaqui'erieca paine.

¹² Cainipaü tepüca'yüaca. 'Iya 'axa mütiyurienesüa canimiemetücaitüni, yumuta caniumieni. Titayari timi. Tita mütiyurienecai 'axa müti'anecaicü, mutaya tita mütiyurienecai müheiseriecaicü.

¹³ Ne'ivama xepücahüxiyaca xüca cuiepa memütama mexe'uxieca.

¹⁴ Tame ta'ivamarixi temüvanaqui'eriecü 'ayumieme tepütemate temütapataxü tecamüquitetütüri te'ayeyuyuritü püta. Que mü'ane mücatiyucanaqui'erie müquitü 'apuyeica cuxi.

¹⁵ Yunaitü yu'ivama memüva'uxie teyumemivamete mecanihümetüni. Xeme xepütemate tiyumemivame yücümana tucari mücaxüve pücahexeiya.

¹⁶ 'Icücü tepeitama naqui'eriya, 'iya tahesie mieme yutucari müyetuacü. Caneuyeveta tameta ta'ivama vahesie mieme tatucari temüyetuani.

¹⁷ Que mü'ane yupini cuiepa timieme mürexeyia, mixeyia yu'iva reuyehüacame, xüca yu'iyari 'anunaca hepaüsitana, queri tinaqui'erieca Cacaüyari.

¹⁸ Neuxei nenivema tepücatanaqui'erieca niuquicü xeicüa yacü xeicüa. Que temüteyurie püta yuricü püta tepütanaqui'erieca.

'Aixüa tepütemaica Cacaüyari hüxie

¹⁹ Müpaü tetenimaicacuni tita yuri mürainesie temümiemetecü. Cacaüyari hüxie müpaü ta'iyari tepütenütüaca

²⁰ xüca ta'iyari tasi'utatieni. Tita ta'iyari mücatimate Cacaüyari püta catinimaica, naime pütimate.

²¹ Nenaqui'erima ta'iyari xüca catasi'utatieni 'aixüa tepütemaica Cacaüyari hüxie,

²² naime temitavaviricü tepütanaqui'eri yatemütecahucü que müti'aita, tita mütinaque yatemüteyuriecü.

²³ 'Ipaü catini'aitani, yuri temüteta'erienicü que mü'ane Cacaüyari nu'aya mühücüsie Qesusi Cürisitusie, temütanaqui'eriecacü tanaitü mücü que mütatiu'aitüa.

²⁴ Que mü'ane yamüticamie que müti'aita, Cacaüyarisie tiviyatü puyuhayeva, Cacaüyarita hesiena tiviyatü tiyuhayeva. 'Ipaü tecatenimaica tahesie tiviyatü muyuhayeva, yu'iyari mütasi'umicü.

4

'Iyari yuri maine, 'iyari meuyuyehüpa

¹ Nenaqui'erima yunaime 'iyarite yuri xepücateva'erierieca. Xequeteneuta'inüataxüa 'iyarite masi, siparasü xüca Cacaüyarisüa memiememetetüni. Yümüretü yacü xeicüa texaxatamete meneutayeixüani cuiepa.

² 'Ipaü xepüteheitimani Cacaüyari 'Iyarieya. Yunaitü 'iyarite memüyuhēcüata Qesusi Cürisitusie tevi matüasie meteviyatü, müme Cacaüyarisüa mecanimiememetetüni.

³ Yunaitü 'iyarite memücayuhecüata Qesusisie meteviyatü Cacaüyarisüa mepücamiemete. Mücü Cürisitu mu'uxiesüa mecanimiememetetüni. Xeme xepu'enana quename 'uhamie, hicüri cuiepa caniuyeicani.

⁴ Nenivema xeme Cacaüyarisüa xecanimiememetetüni, xepüvara'ivaxü. 'Iya xehesie mütiviya canitürücaüyen. Mücü cuiepa memütama vahesie mütiviya masi pücatürücaüye 'iyapaü.

⁵ Müme cuiepa mecanimiememetetüni. 'Ayumieme cuiepa mieme metenicuxatani, 'ayumieme cuiepa memütama mecaniva'enieca.

⁶ Tamesü Cacaüyarisüa tecanimiememetetüni. Que mü'ane Cacaüyari mümate catani'enieca. Que mü'ane Cacaüyarisüa mücamieme pücatasi'enie. 'Icücü tepüvamate 'iyari yuri maine 'iyari meuyuyehüpa.

Cacaüyari catiniyucanaqui'erieca

⁷ Camüsü nenaqui'erima tepütanaqui'erieca tanaitü. Naqui'eriya Cacaüyarisüa canimiememetüni. Yunaitü memüteyucanaqui'eri Cacaüyarisie mecaniyecüne, Cacaüyari mecanimaica.

⁸ Que mü'ane mücatiyucanaqui'eri Cacaüyari pücahetimaive Cacaüyari mütiyucanaqui'eriecü.

⁹ 'Icücü tahesie masiücütü nayani Cacaüyari que mütatinaqui'eri, Cacaüyari yunive muyuxevi meyenü'acü cuiepa, mücücü temayeyuyurinicü.

¹⁰ Müpaü cani'aneni naqui'eriya. Tameri tepüca'inaqui'eriecai Cacaüyari. Mücü püta pütasinaqui'eriecai, yunive reyenü'a 'aixüa miyurienicü 'aixüa temütexeyarienenicü tame 'axa temüteyurie.

¹¹ Nenaqui'erima Cacaüyari xüca müpaü tatinaqui'eriecaitüni, caneuyeveca tameta müpaü temütetanaqui'eriecacü tanaitü.

¹² Xevitü püca'ixeiyave Cacaüyari hasuacua. Xüca tetanaqui'erieca tanaitü, Cacaüyari tahesie tiviyatü caniyuhayeva. Mücü que mütiyucanaqui'eri, naqui'eriya naye'ani tahesie.

¹³ 'Ipaü tepütemate hesiena temüteviya mücürta tahesie mütiyiya, yu'iyari mütasi'umicü taxexuime.

¹⁴ Tame tepunenierixü tecatenihecüatani ta'uquiyari yunive meyenü'acü cuiepa memütama vavicueisitüvame.

¹⁵ Que mü'ane müyuhecüata müpaü 'utaitü quename Qesusi Cacaüyari nu'aya hücü, Cacaüyari hesiena tiviyatü caniyuhayeva, mücüta Cacaüyarisie tiviyatü tiyuhayeva.

¹⁶ Tame tecatenetimani que mütatinaqui'eri Cacaüyari, yuri teteniuta'erieni naqui'eriayasie que mütatinaqui'erie. Cacaüyari catiniyucanaqui'erieca. Que mü'ane tiyucanaqui'erietü muyuhayeva, mücü Cacaüyarisie tiviyatü caniyuhayevamücü, Cacaüyari hesiena tiviyatü tiyuhayeva.

¹⁷ Naqui'eriya müpaü tinaye'ani tahesie 'aixüa temütetamaicacü mücü tucarisie quepaucua 'isücame mütasita'inüata, hepaüna temü'anenecü tame 'ena cuiepa 'iya mü'anepaü.

¹⁸ Xüca tiyucanaqui'erieca marica pücaxüave. Naqui'eriya maye'axe marica payeveveiya. Que mü'ane müma cani'uximatüarieca. Que mü'ane müma püca'aye'ave tiyucanaqui'erietü.

¹⁹ Tame tepütetacanaqui'erie mücü meri mütasi'utanaqui'ericü.

²⁰ Xüca xevitü ya'utayüni, Ne Cacaüyari nepünaqui'erie haitü, xüca yu'iva 'uxieca, mücü catini'itavani. Que mü'ane yu'iva xeyatü müca'inaqui'erie, capüyüve minaqu'erieca Cacaüyari ca'ixeiyavetü.

²¹ 'Icü 'aisica tecanexeiyaani hesüana mümieme. Que mü'ane Cacaüyari münaqui'eri, yu'ivata quenaqui'erieca.

5

Yuri ti'erietü, tita cuiepa mütimieme püra'iva

¹ Yunaitü yuri memüte'erie quename Qesusi heiserie 'upitüarie Cürisitütütü Cacaüyarisie mecaniyecüne. Que mü'ane 'iya 'uquiyarieya münaqui'erie, 'iya hesiena müyetüata caninaqui'erieca.

² Tame 'ipaü tepütemate Cacaüyari nivemama temüvanaqui'erie, quepaucua Cacaüyari temünaqui'erie, quepaucua yatemütecahu que müti'aita.

³ 'Ipaü teteniyurieca xüca Cacaüyari tenaqui'erieca, yatepütecahuni que müti'aita. 'Aisicaya pücahahete.

⁴ Naitü Cacaüyarisie müyetüa cuiepa mieme cana'ivarümeni. Tita yuri temüte'erie, mücü canihücütüni tita 'ari müre'iva cuiepa timieme.

⁵ Quepaicü pühücü cuiepa mieme ma'ivarüme. 'Icürü pühücü, que mü'ane yuri müti'erie quename Qesusi Cacaüyari nu'aya hücü.

'Iyari catinihecüatani

⁶ 'Icü Qesusi Cürisitütütü canihücütüni que mü'ane ha xuriya 'inüariyarcü munua. Ha 'inüariyari hexeyatü xecüa pücanua, masi ha xuriya 'inüariyari hexeyatü punua. 'Iyari müpaü tinihecüatanita, 'Iyari yuri mainecü.

⁷ Mepüyuhaica memütehecüata taheima, ta'uquiyari, Nu'aya, Iyarieya Mütiyupata mepühüme. 'Icü yuhaicatü mecaniyuxevini.

⁸ Mepüyuhaica memütehecüata cuiepa. Cacaüyari 'Iyarieya, ha, xuriya mepühüme. Yuhaicatü 'axeicüa mepütehecüata.

⁹ Teüteri que memütehecüata tecaniva'enieca. Mericüte, Cacaüyari que mütihecüata masi caniheiserietüni. 'Ipaü catinihecüatani Cacaüyari, yunive hepaüsita tiniutahecüata.

¹⁰ Que mü'ane yuri müti'erie Cacaüyari Nu'ayasie mücü hecüasica pexeiya yuhesie. Que mü'ane Cacaüyari yuri mücati'eriri, mücü Cacaüyari ti'itavame canayeitüvani, yuri mücatiuta'ericü que mütiutahecüataxü Cacaüyari yunive hepaüsita.

¹¹ Müpaü paine tita mütihecüata. Cacaüyari cataniupitüani tucari mücaxüve. Nu'ayacü canixuaveni mücü tucari.

¹² Que mü'ane 'iya nu'aya mexeiya, tucari pexeiya. Que mü'ane Cacaüyari Nu'aya mücahexeiya, tucari pücahexeiya.

Xepütemate tucari mücaxüve xemexeiyacü

¹³ 'Icü nepütixe'uti'utüiri xeme yuri xemüte'erie que mü'ane Cacaüyari nu'aya mühücüsie xemütemaicaacü tucari xemexeiya mücaxüve.

¹⁴ 'Ipaü 'aixüa tepütetamate hüxiena. Xüca tixaütü tete'itavavirieni que mütinaque, pütasi'enie.

¹⁵ Mücü meta, xüca müpaü tetemaica mütsi'enie tita temüte'ivaviri, tepütemate temeix-eiya tita temüte'ivaviri.

¹⁶ Xüca xevitü 'ixeiya yu'iva 'axa tiyurieneme que mücatimüni, canitavaviriemücü yu'ivasie mieme. Tucari mecanipitüariecuni müme 'axa memüteyurie que mücatimüni. Tita 'axa müti'ane puxuave 'axa xüca tiuyurieni mümünicü. Mücüsie mieme xemitavavirieni 'asinepücahaine.

¹⁷ Naitü mücatiheiserie 'axa cani'aneneni. Tita 'axa müti'ane puxuave 'axa xüca tiuyurieni mücamünicü.

¹⁸ Tame tepütemate yunaitü Cacaüyarisie memüyecü 'axa mepücateyurie. 'Iya Cacaüyarisie müyetüa caniva'üviyani, 'iya 'axa mütiyuriene pücamayüa.

¹⁹ Tepütemate Cacaüyarisüa temümiemete, naitü cuiepa mütimieme 'iya 'axa mütiyurienesie tiviyatü 'amuve.

²⁰ Tepütemate Cacaüyari nu'aya munua, mütsi'ematüa temimaicaacü mücü muyuri. Tame 'iya muyurisie tepüteviya nu'ayasie Qesusi Cürisitusie. 'Icü yuricü canica-caüyaritüni, tucari mücaxüve canihücütüni.

²¹ Nenivema xequeneyucuerivayurieca cacaüyarixi vahepaüsita.

VANI Meitanü'axüa Hutarieca Mieme Xapayari

Vaiürisica

¹ Ne nemüxe'uquiyari necanixevaüritüaca 'uca pemanayexeyari 'anivemata. Yuricü nenixenaqui'erieca. Ne xEICÜa pücatixaü, masi tanaitü temeitima tita yuri müraïne tepüxenaqui'eri

² tita yuri müraïne tahesie tiviyatü muyuhayevacü, mütasiteütacü yuheyemecü.

³ Cacaüyari ta'uquiyari, Qesusi Cürisitu ta'uquiyari münu'aya, yuricü me'utiyuatü meteyucanaqui'erietü, xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexenenimay-aca, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

⁴ Vaüca nepünetemaviecai nemütimariecü 'anivema hipatü tita yuri müraïnesie meteviy-atü memü'uvacü, 'aisica ta'uquiyarisüa mieme que temüte'upitüari.

⁵ Hicüri 'uca hecuamecü nemati'aitüatü nepücamati'utüirie, mücü 'aisica matüari temeixeyacai nepümati'utüirie püta. 'Ipaü nepümativaviri, tanaitü temütanaqui'eriecacü.

⁶ 'Ipaü teteniyurieca xüca tetetacanaqui'erieca, tepu'uvani que müti'aita. 'Icü cani'aisicayatüni, xeteyucanaqui'erietü xemu'uvanicü, matüaripai que xemüte'u'enana.

Memeuyuyexürüva

⁷ Yümüretü memeuyuyexürüva mecaneutayeixüani cuiepa. Müme mepücayuhecüata quename Qesusi Cürisitusie tevi matüasie meteviya. Müya 'anetü canihücütüni reuyuyehüpame, müya 'anetü tihücü 'iya Cürisitu maye'unie.

⁸ Xequeneyucuerivayurieca capa xeheyexürienicü ta'uximayasica, masi yu'ivarica naime xemüpitüarienicü.

⁹ Yunaitü memanuyehaitürüve, tita Cürisitu müti'üquitasie meteviyatü memücayuhaveva, mücü Cacaüyari mepücahexeiya. Que mü'ane tita müti'üquitasie tiviyatü müyuhaveva, mücü yu'uquiyari pexeiya nu'ayata rexeiya.

¹⁰ Xevitü xüca xehesüa nuani 'icü 'üquisica cahexeyatü, xepüca'i'inieca yuquie, xepüca'ivaüritüaca.

¹¹ Que mü'ane mitvaüritüani, mücü 'uximayasicaya 'axa que mü'anene, müpaü 'anetü canayeimücü.

Xehesüa nepeuyeimücü

¹² Sepanetü müireme nemütixeti'utüirieniquecai, nepücanaevaüriya xapacü tauxicü. Masisü xehesüa nepeuyeimücü püta, tahüxi te'utinenieretü temütetaxatacü xemaye'axüani xeyutemamavietü.

¹³ 'A'iva 'uca manayexeyari nivemama mepümasivaüritüa. Müpaü xEICÜa cani'aneni.

VANI Meitanü'axüa Hairieca Mieme Xapayari

Vaiürisica

¹ Ne nemü'a'uquiyari nepümati'utüirie nemümasinaqui'erie Cayu. Yuricü nepümasinaqui'erie ne.

² Neuxei, 'ecü nemümasinaqui'erie, nepünenenevie naimecü 'aixüa pemüreumienicü, 'aixüa pemüreu'eriecacü 'a'iyari 'aixüa mütimiepaü.

³ Vaüca nepünetemaviecai me'u'axecacu ta'ivama metehécüatacacu 'ahepaüsita yuri que pemaine. Yaxeicüa 'ecü tita yuri mürainesie petiviyatü pepuyeica.

⁴ Que yanemücatinetemavi, vaüca masi nepünetemavi yanetimaitü quename nenivema hipatü me'u'uva tita yuri mürainesie meteviyatü.

⁵ Neuxei, 'ecü nemümasinaqui'erie, yamüticamiepaü peniyüaneni naime ta'ivama vahe-sie mieme pemütiyuriene sepa memücu'uvamete.

⁶ Müme mecateniutahecüata meyucuxeüriecu que pemüti'acanaqui'erie. 'Aixüa peni-vayuriemücü pevaparevietü vahuyeta, Cacaüyari paü petiüca'iyaritü.

⁷ Que mü'ane Qesusi Cürisitu mühücüsie mieme meteta'uximayataque menayecüne. Tixaü mepücatevarutanaqui'eriri hipame nuivarite.

⁸ 'Ayumiemicü caneuyeveca müya memü'anene temüvatanaqui'erieni tame, tanaitü tita yuri mürainesie mieme temüte'uximayacacü.

Riyutürepexi que müttivaraye'uniecai

⁹ Ne 'esiva nepütivaruta'utüiri memüyutixexeüriva, peru mücü Riyutürepexi va'uquiyari mayuyeitüamücü pücatasi'upitüa.

¹⁰ 'Ayumieme xüca nehenuani neneye'eritüamücü que mütiyuriene niuqui 'axa mü'anecü tasiniuquimatü. Mücücü xecüa pücanaqui'a, masi müireme pütiyurieniqueyu. Ta'ivama pücapitüa, pücapatauni müme memüvapitüacu, memüyutixexeüriva vasata püvaranuyenü'ava.

¹¹ Neuxei, 'ecü nemümasinaqui'erie, 'axa müti'ane pepüca'üqueni, 'aixüa müti'ane püta quene'üqueni. Que mü'ane 'aixüa mütiyuriene Cacaüyarisüa canimiemetüni. Que mü'ane 'axa mütiyuriene püca'ixeyave Cacaüyari.

Remetüriyu hepaüsita mepütehecüata

¹² Yunaitü mepütehecüata Remetüriya hepaüsita, tita yuri müraine tihecüatacacuta hepaüsitana, tameta tepütehecüata hepaüsitana. 'Ecü pepütime yuricü temütehecüata.

Teutüarica

¹³ Nesü vaüca nepümatiti'utüirieniecai peru tauxicü ti'utüvamecü nepücamati'utüriemücü.

¹⁴ Nepümasiheuxeiyamücü püta yareutevitü, tahüxie te'utinenieretü tepütetaxata.

¹⁵ 'A'iyarisie xüca peca'uximatüarieca. Müme temüvanaqui'erie mepümasivaüritüa. 'Ecüta quenivavaüritüaca müme temüvanaqui'erie yuxexuime que memüteteteva.

CURA Meitanü'axüa

Vaiürisica

¹ Ne Cura Quesusi Cürisitusie mieme necatini'uximayatametüni Cacuvu 'ivaya nehücütütü. Necanixevaüritüaca xeme xemünaqui'eriva Cacaüyari müta'uquiyarisie xeteviyatü, Quesusi Cürisitu müxe'üviya xemuta'inierie.

² Xüca xenenimayasieca, xüca xepitüarieca yu'iyari xemücamüiriyanicü, xüca xenaqui'erivani yemecü.

Mete'itavatü que memüte'üquitani

(2 Pecuru 2:1-17)

³ Nenaqui'erima, cuini mieme necaninemexütüacaitüni nemütixeti'utüirienicü tanaitü 'axeicüa que temütetavicueisitüariexime hepaüsita, peru neuyeveca yanemütixeti'utüirienicü hicü vaüriyarica nexepitüatü xemüyucuitüvenicü tita yuri temüte'erie hesie mieme, tita Cacaüyari teüterimama xei mieme temüteyeturiyarie hesie mieme.

⁴ Hipatü teüteri tasata menatahaxüani 'avie. Meripai meniucayasariexüani müpaü memütemari'itüarienicü. Cacaüyari mepüca'ayexeiya, mecanipata tita Cacaüyari mütivamicua 'aixüa tiuca'iyaritü, para memüyutatuanicü merucuyatüvetü xEICÜA. Mecaniyucu'imavani müpaü me'utiyuatü quename meca'imate que mü'ane hücüatü mütacusiari mütati'aitüvame Quesusi Cürisitu.

⁵ Sepa xei mieme müpaü xemütehetima naimecü, necanixe'eritüamücünü que mütiuyü hepaüsita quepaucua Ti'aitame müvarutavicueisitüa 'Ixaherisixi teüteriyari 'Equipitu cuieyarisie vareyevitüca. Varutavicueisitüaca 'arique nivaruca'una müme yuri memücate'eriecai.

⁶ Taheima miemete niuqui tuayamete meta hipatü mepüca'yü'üviyacai que memütehüritüariecai matüaripai, mepicu'eirie masi yuquie. Mücü Cacaüyari caniva'üviyani memütaxanesienicü tucari mümarive 'aye'ayu, nivaranutaxürüvani yüriyasie tepüa mücaxüvecü.

⁷ Vahepaüsü mecaniuyüni Surumatarari Cumuxatarari va'aurie miemete quiecaritiesie quiecatari. 'Ameniu'uvacaitüni müme mevacumaüvatü que mü'ane mücava'üyatücai mücavacünatücai, me'icumaüvatü titacü memüteyuseviximacai. Mümeta meniu-cayasariexüani 'inüari memacünecü memari'itüarietüvetü taipa yuheyemecü mütaivesie.

⁸ Peru hicü miemeteta yaxeicüa mecani'aneneni. Que memüteheinüsa meniseviximaca yuva'yari. Menixani'erieca que mü'ane ti'aitame mühücü, mecanivaseviximani mamarivavemete 'axa me'utiyuatü vahepaüsita.

⁹ Mücü Miyeri niuqui tuayamete tiva'aitüvame mühücü, quepaucua Cauyumariematü mücü niuqui memüxüatüacai Muisexi caxarieya hepaüsita, mücü pücayuvaüriyacai miseviximanicü Cauyumarie hesiena tiuhüpatü, masi müpaü niutayüni, Ti'aitame quemati-tieni.

¹⁰ 'Ime püta meniseviximaca tita 'asimemücatemate hepaüsita 'axa me'utiyuatü. Que memütemate, yücümana xEICÜA mepütemate tatevama memücate'u'iyari vahepaü. Müpaü metemaitü 'ayumieme mecanitümaiariieca.

¹¹ Xüa 'ui müme. Caini huyeta meneucayune hepaüna mete'u'uvatü. Tuminicü meniyutatuanani memeyexürienicü Varamipaü müti'ivamücücaipaü. Meniutatümaiarieni yaxeicüa que mütiuyü quepaucua Cure meye'uniecai Muisexi.

¹² 'Ime meniseviximaca xEICÜAI quepaucua xeyunaqui'erietü xemütecua'a, memücateheuyuyehüviriecü quepaucua xehamatü memütecua'a. Muxasi vahüvemete meyuterüvatü mepüteyumicua xEICÜA. Haivitüri mayevavaquipaü mecani'aneneni

'ecacü mecu'enetüvetü. Cüyexipaü mecani'aneneni memüca'utixuxuavere tucari maye'axesie. Hutacüa mepucui, mepüvatihunarietüca.

¹³ Memasiücütü mepayuyeitüva que memüteyurie meyuteviyasitüatü, yaxecüa hamevari mayu'eriya mücuaimuxa masiücüme que mürayuyeitüva haramarasie. Xuravesixi memeuyexürüve vahepaü mecani'aneneni. Yüriya cui müyüvi caniu'üviyarieni vahesie mieme yuheyemecü.

¹⁴ Müya memü'anene meripai catinivacuxaxatüvacaitüni 'Enuqui 'Arani müxiüyariyatücai 'atahutarieca mieme, müpaü 'utaitü, Nenixeiya Ti'aitame nuaximeme yuteüterima varavitütü müireme miriyari meyupaümeme,

¹⁵ yunaime vataxanetaque, yunaitü Cacaüyari memüca'ayexeiya vahesie tiuhüanique naime hepaüsita que memüte'uyuri Cacaüyari meca'ayexeyatü vatahüaveque, naime niuqui mü'aüxaüna hepaüsita, que memüte'iniuquima Cacaüyari hepaüsita 'axa teyuruvamete Cacaüyari memüca'ayexeiya.

¹⁶ 'Ime mecanihümetüni niuqui xüatüacate niuquixivivamete. Que memüte'ucahive'erie xeicüa 'ameniu'uvani. Yutetacü vaüca mepütecuxata meteyucatave'erietü. Niuquicü me'utiniutü menivatemavieritüaca teüteri memüvara'ivanicü.

Que mütiva'imaiyacai que mütivatuicacai

¹⁷ Xemesü nenaqui'erima, niuqui xequena'erivani meripai que memutiyua Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu nü'arimama yacatiyüvecacu cuxi.

¹⁸ Müpaü metenixecühüavecaitüni, Tucari taparirümecacu 'amenitamacacuni teyunanaimavamete. 'Ameniu'uvacuni que memüte'ucahive'erie xeicüa Cacaüyari meca'ayexeyatü.

¹⁹ 'Ime mecanihümetüni memüvapata teüteri 'iyarisie vaniu memüteviya 'iyarisie vaniu memücateviya sepa yu'iyari xeicüa memexeiya müme, yuri 'iyari memücahexeiya.

²⁰ Peru xeme nenaqui'erima, xequeneyuseiriyani yunaitü, yuri que xemüte'erie tita mütipasiesie. Xequeneyunenevieca 'Iyari Mütiyupatasie xeteviyatü.

²¹ Xequeneyü'üviyani Cacaüyari xenaqui'eriecacu. Xequeneuta'icuevani maye'anicü Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu quepaucua müxenenimayacacü xepitüatü yuheyemecü xemayeyuyurinicü.

²² Xequenivanenimayaca hipame memeu'erietüve,

²³ xequenivatavicueisitüani müme xevaranayehapanatü taipa. Hipame meta que xemütevanenimaya xequeneumamaca masi, xe'ixeümatü 'asita va'ixuriqui xüca seviximarieca que memüte'uyuri yuvaïyarisie meteviyatü.

'Aixüa que mutayü Cacaüyari hepaüsita

²⁴ Que mü'ane müyüve müxe'üviyani xemüca'atixürüvenicü, müyüve meta müxe'aye'atüanicü que mü'ane visi mü'ane hüxie xehesie catiuhüivacacu xeyutemamaviecacu,

²⁵ que mü'ane yuxevitü mücacaüyari mütimaive müta'si'utavicueisitüa, mücü visi quetix-eiyarieca que mariveni heiserie quehexeiyani quetürücaüyeni tucari casutüarievecacu, hicüta, tucari catixüvecacu yuheyemecü. Müpaü cani'aneni.

MASIÜCÜTÜ QUE MÜRATÜA, Vani Que Mütixei

Tita Qesusi Cürisitu masiücüme mürayeitüa

¹ Qesusi Cürisitu 'icü masiücüme canayeitüani. Cacaüyari müpaü catinipitüani müpaü mütivahecüatüacacü müme hesiena mieme memüte'uximaya, müpaü memütemaicacü yareutevitü que mütüyüni vaüriyarica. Masiücüme nayeitüani ne Vanitütü müpaü nemütimaicacü, nehesüa neiyenü'ani yuniuqui tuayame hesiena mieme nemüti'uximayacü.

² Cacaüyari niuquieya que maine, müpaü necatinihecüatani, Qesusi Cürisitu que mütihecüata. Que nemütixei yanecatinihecüatani.

³ 'Aixüa can'i'tüariemücü que mü'ane mititerüva, mümeta memi'enie 'icü niuquiyari 'aixüa mecani'itüariecuni xüca yametecahuni que müre'uxa 'icüsie. Tucari caneutihuraniri.

Que mütivaruvaüritüa memüyutixexeürivacai 'atahutariECA quiecarisie

⁴ Ne Vani necanixeüaritüaca 'atahutariECA quiecarisie xemüyutixexeüriva 'Asiya cuieyarisie. 'Aixüa xüca tiuca'iyarini xehesie mieme mücü, xüca xepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü. Müpaü pütüyurieneni que mü'ane 'amuyeicacai 'amuyeica 'umamie, mümeta 'atahuta 'iyari mücü 'uvenieya hüxie memüti'u,

⁵ Qesusi Cürisitu meta que mü'ane yaticamietü müyuhecüatacai, que mü'ane müquite memanucu'uni vamexüacame mühücü, que mü'ane mütiva'aitüa cuiepa te'aitamete. Mücü canihücütüni que mü'ane mütasinaqui'erie, que mü'ane yuxuriyacü müta'utixünaxü tahesie mücarahüivanicü 'axa temüte'uyuricü,

⁶ que mü'ane teüterimama müta'ayeitüa tati'aitüvametütü, mara'acate müta'ayeitüa 'uquiyarieyasie mieme temüte'uximayacacü Cacaüyarisie mieme. Mücü 'aixüa quecuxaxasivani quetürücaüyeni yuheyemecü. 'Icü niuqui canise'ini.

⁷ Camü, haisata pacaneni. Yunaitü yuhüxicü mecanixeiyacuni, mümeta memei-tiseixüa mepixeiya. Yunaitü nuivarite cuiepa memütama meni-yutiheiveriecuni me'ixeiyatü. Müpaü cani'aneni, niuqui canise'ini.

⁸ Ti'aitame mücacaüyari müpaü paine, Ne Mexüacame 'Imatüreme netitevatü necanihücütüni que mü'ane misütüa minüni. Que mü'ane 'amuyeicacai 'amuyeica 'umamie, que mü'ane nai mütürücaüye, ne necanihücütüni.

Que mütixei Yuri Tevi

⁹ Neri Vanitütü necanixe'ivatüni. Xehepaü nepü'itüariene te'uximatüariecacu tete'aitametetücacu tete'uca'enivacacu Qesusisie teteviyatü. Cuie Patümuxi müracutevasie haramara hixüapa mayemasie neneyeicacaitüni Cacaüyari niuquieyasie nemütiviyacü Qesusi hepaüsita nemütihecüatacü.

¹⁰ Ti'aitame tucarieyasie 'Iyari nesi'uviyacu, nevarita 'uvecacu neni'enieni que mü'ane carima mutaniucacai cuxinetapaü ti'eniürücütü.

¹¹ Müpaü niutayüni, Ne que mü'ane misütüa minüni necanihücütüni, Mexüacame 'Imatüreme nepühücü. Tita pemütixeiya quetinaca'utüa xapasie, queneutanü'axüa memüyutixexeüriva vahesüa 'atahutariECA quiecarisie memetitei, müme 'Epesusie 'Es-imirünasie Perücamusie Tiyatirasie Sarütixisie Piratepiyasie Rautiseyasie memetitei.

¹² Hicü ta'aurie nenaveni niucame nexeiyaque, que mü'ane müneretahüavixü netinecühüavetü. Ta'aurie ne'aveca, cüxeme 'utame neniuxeiya 'atahutame huru tepüayaricü muveviya.

¹³ Ti'utame hixüapa 'uvecacu nepixei que mü'ane Yuri Tevipaü mütiyuxexeiyacai. 'Ete-vime panacatücücai, yutavisie panayücühüacai huru hüiyameyaricü.

¹⁴ Mu'uya cüpayä pütuxacai muxa huxariyaripaü 'üvipaü. Huxiteya tai mütacapaü cani'anecaitüni.

¹⁵ Quetateya tepüa müxavatüpaü pütüyuxexeiyacai huxunuta hüsieriecamepaü. Ni-uquieya vaüca hapaü putatürarücacai.

¹⁶ Yuserieta xuravesixi nivaratücücaitüni 'atahutame. Tetana püvayeneicacai cusira naisata heutixicacaunitü. Tau que mütixavatü türücaüyemecü tatü, müpaü canaye'anecaitüni.

¹⁷ Quepaucua nemixei, hetüana neniucaveni müquipaü. Mücü yuseriecü nehesie caniutimeni müpaü 'utaitü, Pepücamaca. Ne mexüacame 'imatüreme necanihücütüni.

¹⁸ Que mü'ane mayeniere necanihücütüni sepa nemümüquicai. Neuxei, nepayeniere hicü neheyemecü. Nene'üca yaviyari heiserie nemexeiyacü müquite vahepaüsita, nere-unarümatü nereuyepivatü haque meme'uva.

¹⁹ Ayumieme nepaine, quetinaca'utüa tita pemütixeiya, hicüque mütiyüane, 'arique que mütiyüni.

²⁰ 'Ipaü catinimasiücüni niuqui mü'aviesiecai 'atahutame xuravesixi neserietta nevaratücüme pemüvaruxei vahepaüsita, 'atahutame cüxeme 'utame hurucü muveviya pemüvaruxei vahepaüsita. Mücü xuravesixi 'atahutatü, niuqui tuayamete mecanihümetüni müme 'atahutarieca quiecarisie memüyutixexeüriva vahesüa miemete. Cüxeme 'utamete, müme memüyutixexeüriva 'atahutarieca quiecarisie mecanihümetüni.

2

Que mütivarunü'airi memüyutixexeürivacai 'atahutarieca quiecarisie 'Epesusie memüyutixexeürivacai que mütivarunü'airi

¹ Müpaü quetineu'utüiri niuqui tuayame 'Epesusie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, Müpaü paine que mü'ane yuserieta müvaratücü xuravesixi 'atahutame, que mü'ane 'atahutame cüxeme 'utame hurucü muveviya vahixüapa muyeica.

² Neri müpaü nepütimate que pemütüyuriene peti'a'uxitüatü petiüca'enivatü. Müpaüta nepütimate, pemücavanevecü 'axa memü'anene. Pepüvaruta'inüataxü müme nü'arisixi memüyuxata peru memücahüme, pepüvaretima memüte'itavacü.

³ Pepütiüca'eniva, vaüca pepütiucanevie nehesüa pemümiemecü, pepüca'uxive.

⁴ Peru tixaütü püreuyevese nemasixeyacacu, pemütiuhayevaxücü peti'acanaqui'erietü matüaripai que pemüti'acanaqui'eriecai.

⁵ 'Ayumieme nepaine, quene'a'erivani que pemü'anecai haitüari, 'arique que pemüracave. Quetineuhayeva que pemütüyuriene hicü, matüaripaipaü püta quetineyurieneni. Me xüca pecatiuhayeva, nepunuanü 'ahesüa, 'acüxeme 'utame nepüvatixüna huyuritana.

⁶ Siere tixaütü pepürexeyi 'aixüa ti'aneme, pemi'uxive'eriecü tita memüteyurie müme Nicuraitasixi vahesie memüteviya. Neta nepi'uxive'erie.

⁷ Xaütü netü mu'enaxü, que'i'enieca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva. Que mü'ane mürayu'iva, ne nepütimini mürecuanicü mücü cüyesie mieme cümana mayeyurinicü, Cacaüyari haraveritana meve.

'Esimirünasie memüyutixexeürivacai que mütivarunü'airi

⁸ Hicü müpaü quetine'utüiri niuqui tuayame 'Esimirünasie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, Müpaü canainenü que mü'ane mexüacame 'imatüreme mühücü, que mü'ane müqui matüa manutanierixüta.

⁹ Neri müpaü nepütimate que pemütüyuriene, que pemüti'uximatüariexime, que pemütimave. Masisüari pepeucave. Müpaü nepütimate que memütexesevixima hipatü

Huriyusixi teüteriyari memüte'uyuterüva 'axa me'utiyuatü xehepaüsita. Huriyusixi masi mepücahüme, Cauyumarie tuquitana mepümüemetexi püta müme.

¹⁰ Pepücamaca sepa pemüticuineni. Camüsü Tücacame casariyanata püxe'anutaxürieni hipame xemüta'isiparienicü. Xepü'uximatüarieca tamamata tucari. Xüca yapeticamieni sepa pemümüni, ne tucari nemanipitüamücü pemümarivanicü, yaxeicüa muma que müranutiquesiyarie rayu'ivaca nausaricü mümarivanicü.

¹¹ Xaütü netü mu'enaxü, que'i'enieca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva. Que mü'ane mürayu'iva, mücü 'axa püca'itüarieni, hutarieca pücamüni.

Perücamusie memüyutixexeürivacai que mütivarunü'airi

¹² Hicü müpaü quetineu'utüiri niuqui tuayame Perücamusie memüyutixexeüriva vah-esüa mümieme, Müpaü canaineni que mü'ane meixeiya cusira naisata meutixicacauni cui müreutiquematüca.

¹³ Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene. Müpaüta nepütimate, haque pe-meca, mana Cauyumarie 'uvenieya peve haque müre'aita. Sepa mücü, que mü'ane nemühücüsie pepütiviya, pepüca'acu'imava, quename nehesie yuri pecati'erie pe'utaitü. Müpaü pepücati'acu'imavacai sepa 'iya tucarisie quepaucua xehesüa mumierie 'Anütipa. Mücü nehesüa miemetütü püyuhécüatacai yaticamietü que nemainecai, pumierie haque Cauyumarie manuca.

¹⁴ Perusü 'esiva püreuyevese tixaütü nemasixeyacacu. Muva pepüvarexeiya müme Varami 'üquisicayasie memüteviya. Mücü müpaü pütita'üquitüa Varaqui müvacunuitüanicü 'Ixaheri xiüyarimama, memicuacacü tita cacaüyarixi memütemaviyarie, memüvacumaüvanicü hipame memüca'yü'ütamatücai memüca'yücünamatücai.

¹⁵ Yaxeicüa 'ecü pepüvarexeiya hipame Nicuraitasixi va'üquisicasie memüteviya, que nemüti'uxive'erie.

¹⁶ 'Ayumieme nepaine, quetineuhayeva que pemütiyuriene. Me xüca pecatiuhayeva, cuitü nepunuani 'ahesüa, vahamatü nepütinemieneni necusira nehacuetü neteta mayeneicacü.

¹⁷ Xaütü netü mu'enaxü, que'i'enieca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva. Que mü'ane mürayu'iva, ne nepütimini manana payari muti'aviesiecai. Tete mütuxa nepipitüanita, mücü tetesie püra'utüarieni hecuamecü que mütitevaca. Xevitü müpaü pücatimaica, que mü'ane mitanaqui'erien, mücü xEICÜa müpaü pütimaica.

Tiyatirasie memüyutixexeürivacai que mütivarunü'airi

¹⁸ Hicü müpaü quetineu'utüiri niuqui tuayame Tiyatirasie memüyutixexeüriva vah-esüa mümieme, Müpaü canaineni Cacaüyari Nu'aya, que mü'ane yühüxie tai mütacapaü maye'ane, que mü'ane yü'ücatesie tepüa müxavatüpaü mü'ane.

¹⁹ Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene, que pemüti'acanaqui'erie, que yapemüticamie, que pemütivaparevie hipame, que pemütiuca'eniva. Müpaü nepütimateta, 'imatüriea masi vaüca pepütüyuriene hicü, matüaripai 'esiva xEICÜa pepütüyurienecai.

²⁰ Perusü tixaütü püreuyevese nemasixeyacacu, pemitauniecü mücü 'uca Que-saveri mütiteva yamütüyurienenicü que mütinaque. Niucame püyuxata Cacaüyarisüa mieme, peru que müti'üquita, pütiva'irüviya nehesüa miemete te'uximayatamete memüvacumaüvanicü müme memüca'yü'ütama memüca'yücünama, memicuacacü tita cacaüyarixi memütemaviyarie.

²¹ Ne tucari nepipitüa mütihayevanicü que mütiyuriene, peru püca'yuvaüriya mütihayevanicü vacumaüvatü müme memücacünamama.

²² Tamüsü nepüticuinitüani, nepeicahüani 'utayasie, müme memicumaüva cava'üyatücacu nepüvareucaxürieni vaüca memü'uximatüariecacü xüca mecatehayevani hepaüna meteyurietü.

²³ Nivemama nepüvacuini. Müpaü netiyurieu yunaitü naisarie memüyutixexeüriva müpaü mepütemaica, ne nemühücücü que mü'ane xe'iyari müta'inüata que xemüteyücühüave. Yuxexuime nepütixe'apinirieni que xemüte'uyuri.

²⁴ Peru hipatü xeme Tiyatirasie xemütama, queyupaümetü 'icü 'üquisicasie xemücateviya, queyupaümetü teva xemücaheutahaxüavave xeteyü'üquitüatü Cauyumarie 'üquisicayacü que memüteniniuqui, müpaü nepütixecühüave xeme, tavari cuanivemecü nepücaxe'icatüani.

²⁵ Mücü xeicüa, tita xemütehexeiyä, mücü xequeneuviya nenuayuque.

²⁶ Que mü'ane mürayu'iva, que mü'ane mücatihayevani nehepaü tiyurienetü tapareyuque, mücü heiserie necanipitüamücü nuivarite mütiva'aitüacacü.

²⁷ Tepüa 'isüyari 'acuetü pütiva'aitüaca, haxu xariyaripaü püvatitara, neta heiserie que münetiupitüa ne'uquiyari.

²⁸ Neta nepimini xurave tuxacüta maneica.

²⁹ Xaütü netü mu'enaxü, que'i'enieca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva.

3

Sarütixisie memüyutixexeürivacai que mütivarunü'airi

¹ Hicü müpaü quetineu'utüiri niuqui tuayame Sarütixisie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, Müpaü canaineni que mü'ane Cacaüyari 'iyariteya 'atahutame müvarexeiya, xuravesixi 'atahutame. Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene. Sepa pe'ayenieretü pemüxasiva, pepümüqui.

² Quenanutahütüa, queneutatürücariya tita mücatimüve mütiyuhayevaxü mücü mümüximecü. Necacaüyari que matixeiya, nemasixeyacacu ne, que pemütiyuriene peuyevese cuxi pemüraye'atüanicü.

³ 'Ayumieme nepaine, quetina'erivani que pemütiupitüarie que pemütü'enaxü. Müpaü yaquetinecamieni, quetineuhayeva que pemütiyuriene hicü. Me xüca peca'anutahütüani, tinavayamepaü nepunuanü. 'Asipepücatimaica quepaucuatücacu 'ahesüa nemunuani.

⁴ Siepüre hipame pepüvarexeiya teüteri Sarütixisie memütama yu'ixuriqui memücasevixima. Müme nehamatü meniu'uvacuni me'anacatuxatü, 'aixüa memüte'u'iyaricü vahesie müpaü mütinuquenicü.

⁵ Que mü'ane mürayu'iva, mücü vahepaü pütiquemaritüarieni 'ixuriqui mütuxacü. Que mütiteva nepücaheytüani haque macayasarie quename tucari hexeiyä. Nepünehecüatani quename ne'imate, müpaü ne'utaitü ne'uquiyari huxie hesüana miemete niuqui tuayamete vahüxie.

⁶ Xaütü netü mu'enaxü, que'i'enieca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva.

Piratepiyasie memüyutixexeürivacai que mütivarunü'airi

⁷ Hicü müpaü quetineu'utüiri niuqui tuayame Piratepiyasie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, Müpaü canaineni que mü'ane Cacaüyarisie mieme müpasie, que mü'ane yuri maine, que mü'ane Raviri yavieya macue'e. Mücü reuyepieyu xevitü pücareunani, reunayu xevitü pücareuyepieni.

⁸ Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene. Camüsü, quitenie müreuyepie nepümasi'uxeiyasitüa. Xevitü püca'yüve müreunanicü. 'Esiva xeicüa türücariya pepexeiyä peru neniuguisie yapepüticamie, pepüca'acu'imava quename pecanesimate pe'utaitü.

⁹ Tamüsü müpaü nepütivapitüaca müme Cauyumarie tuquitana memümiemete, müme Huriyusixi teüteriyari memüte'uyuterüva peru memücahüme, memüte'itava xeicüa. Tamüsü müme nepüvarahapani, me'a'ivarieme memütihüxima'unicü 'ahetüa. 'Ana müpaü nepütehetimani, nemümasinaqui'eriecü 'ecü.

¹⁰ Neniuquisie yapemüticatüacü petiuca'enivatü nehepaü, neta nepümasi'üviyani quepaucua tucari maye'ani cuiepa naisarie, quepaucua cuiepa memütama memü'inüasieni.

¹¹ Cuitü nepunuani. Queneuviya tita pemürexeyi, xevitü 'amuma camasi'unavairienicü 'a'inüari.

¹² Que mü'ane mürayu'iva, necacaüyari tuquitana nepicaqueni 'iquisaraütüme. Yuheyemecü pücavayeyani hasuacu. Hesiena nepüra'utüani necacaüyari que mütiteva, necacaüyari quiecarieya Querusareme mühecua taheima macaneni necacaüyarisüa miemetütü que mütiteva, neta hecuamecü que nemütiteva.

¹³ Xaütü netü mu'enaxü, que'i'enieca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva.

Rautiseyasie memüyutixexeürivacai que mütivarunü'airi

¹⁴ Hicü müpaü quetineu'utüri niuqui tuayame Rautiseyasie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, 'Ipaü canaineni que mü'ane Niuquieya Müse'i mütiteva, que mü'ane yaticamietü yuri haitü müyuhecüata, que mü'ane misutüa tita Cacaüyari mütinetüa.

¹⁵ Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene. Ni pepücase'i ha mühaütüpaü, ni pepücacyuane ha mücuanapaü. Xüca tüma yemecü pehaütünique, xüca tüma pecuananique nusu.

¹⁶ Hicü masi 'esiva xEICÜa xücamepaü pepü'ane pecacuanatü pecahaütütü. 'Ayumieme ne nemananatihayamücü neteta.

¹⁷ 'Ecü müpaü pecanaineni, Cari ne nepeucave, nepütita'iva, tixaü nepücareuyehüva pe'utaitü. 'Asipepücatimate que pemü'ane. 'Axa pepü'itüarie pepünenimayasiva, tuminicü pepümave, pepacüpe, 'ixuriquicü pepümave.

¹⁸ Nepümasita'imaiya, nehesüa queneunanai huru tuminiyari taipa mütapariyarieve. Mücücü pepeucaveni. 'Ixuriqui mütuxa queneunanaita pemenacatünicü. Mücücü pücamasücünü que pemüti'ateviya pemavetü. Hüxi cuiniya 'uhayeyari queneunanaita pema'avirixüanicü 'ahüxita. Mücücü pepeuniereni.

¹⁹ Queyupaümeme nemüvanaqu'erie, müme nepüvatate'a nepütiva'üquitüa neva'uximatüatü. 'Ayumieme 'aixüa 'anemecü quene'avaüriyani, quetineuhayeva que pemütiyuriene hicü.

²⁰ Neuxei 'itupari varita neputive neheihusunatü. Tevi xüca nesi'u'enieni ne'utaniucacacu, xüca reuyepieni, nepeutahani hesüana, hamatüana nepüticuani, 'iyata nehamatü püticuani.

²¹ Que mü'ane mürayu'iva, mücü necanipitüamücü nehamatü mayerünicü ne'uvenisie haque nemüti'aita, neta ne'uquiyarimatü que nemütiya 'uvenieyasie nerane'ivaca.

²² Xaütü netü mu'enaxü, que'i'enieca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva.

4

Muyuavisie nenevieri que memüte'ipitüa Cacaüyari

¹ Mericüsü mücü ne'uxeiyaca, tavarı neneutaniere, mana nenixeyi quitenie reuyepiyacame muyuavisie. Que mü'ane nemu'eni matüaripaitü cuxinetapaü ti'eniürücümehamatü ticuxatame, mücü müpaü canetiniutahüave, 'Uva quenatiye'a. Nepümasixeyasitüani que mütiyüni 'arique vaüriyarica.

² Yapaucua 'Iyari pünesi'uvi. Mericüsü ti'aitame 'uvenieya mana puvecai muyuavisie. Xevitü 'uvenisie nacateitüni.

³ Que mü'ane mana macatei que mütiyuxexeyacai, casüpe teteyaripaü curunarina teteyaripaü tiniyuxexeyacaitüni. Cuvivi 'uveni 'aurie punierecai 'esümerarüta teteyaripaü tiyuxexeyatü.

⁴ 'Uveni 'aurie niti'ucaitüni 'uvenite xei teviyari heimana naucatü. 'Uvenitesie 'uquiravesixi menatecaitüni xei teviyari heimana yunaucatü me'anacatuxatü, yumu'usie huru mumayari me'anamanatü.

5 Mücü 'uveni manuvecaisie mana nivayemerücacaitüni neyeyuanecaitüni neyetürarücacaitüni. Cüxeme mana canicutatavecaitüni 'uveni hüxie 'atahutatü. Cüxemete Cacaüyari 'iyariteya canihücütüni 'atahutatü.

6 'Uveni hüxie haramarapaü tiyuxexeiyatü pucumacai xicüripaü 'anetü tete manuyehcüapaü tiyuxexeiyatü.

'Uveni 'aurie naisarie mana meniu'uvacaitüni memayeneniere yunaucatü, mehahüxitücaitü yuhüxie yuvarita naisarie.

7 Mexüacame mayepaü pütüyuxexeiyacai, hutarieca 'utüana mieme puixipaü pütüyuxexeiyacai, hairieca mieme tevipaü paye'anecai, naurieca mieme verica mütaviximepaü pütüyuxexeiyacai.

8 Mücü yunaucatü memayeneniere yuxexuitü 'ataxeime 'anayari mecanex-eyacaitüni, naisarie yuxetüapaitü menahüxitücateitüni. Tucaricü tücaricü mepüca'uxipivavecai müpaü me'utiyuatü, Canipasieca, canipasieca, canipasieca Ti'aitame mücacaüyari nai mütürücaüye, Que mü'ane 'amuyeicacai, Que mü'ane 'amuyeica, Que mü'ane 'umamie.

9 Quepaucua müpaü memutiyuaneni müme memayeneniere, 'Aixüa quecuxaxasivani, ve'emetütü quemarivani, pamüpariyusi quepitüarieca que mü'ane 'uvenisie maca, que mü'ane mayeniere yuheyemecü, me'utiyuatü,

10 'uquiravesixita xei teviyari heimana yunaucatü mepütihüxima'uni que mü'ane 'uvenisie maca hüxie. Nenevieri menipitüaca que mü'ane mayeniere yuheyemecü, yumumate meneucamanani 'uvenieya hüxie müpaü me'utiyuatü,

11 Tati'aitüvame
Tacacaüyari 'acu,
'Aixüa pepütüca'iyari
'Ahesie mütinaquenicü
'Aixüa pemücuxaxasivanicü
Ve'eme pemümarivanicü
Petürücaüyetü pemümarivanicü.
'Ecü nai pepütünetüa.
Müpaü mütinatinaquecü
'Apütüve naitü,
'Ayumieme pütünetüarie.

5

Xapa mutacuicuiya, Muxa Nunusi

1 Mericüsü que mü'ane 'uvenisie macatei yuserieta hehuriecame neniuxeiya xapa mutacuicuiya naisata müraca'utüarie 'atahuta seyuyaricü meumanariexüa.

2 Hicü nenixeiya niuqui tuayame mütürücaüyecai müpaü mutayü carima, Quepaicü 'aixüa pütüca'iyari hesiena mütinaquenicü mitaveracü xapa, hexünaxüame seyuyari.

3 Muyuavisie cuiepa cuietüa ni xevitü püca'yüveci mitaveracü xapa, mixeiyacü.

4 Ne vaüca neputasuacacai xevitü mücataxeiyarievecaicü 'aixüa tiuca'iyaritü hesiena mütinaquenicü mitaveracü xapa, mixeiyacü.

5 Müme 'uquirasi xevitü müpaü netiniutahüave, Pepüca'utasuacani. Neuxei, mayepaü marivetü Cura nuivarieyasie miemetütü Raviri quie mutine nana, mücü pürayü'ivaxü, püyüve mitaveracü xapa, hexünaxüame seyuyari 'atahutame.

6 Hicü mana neneutaniere. 'Uveni 'aurie yunaucatü memayeneniere vahixüapa 'uquiravesixi vahixüapa nenixeiya Muxa Nunusi mana 'uveme. Mumieriepaü

pütiyuxexeyacai, 'atahuta 'avayari 'atahuta hüxiyari pexeyacai. Huxiteya Cacaüyari 'iyariteya canihücütüni 'atahutatü, naisarie cuiepa meutanü'ariexüa.

⁷ 'Iya 'aura nayani, que mü'ane 'uvenisie macatei yuserieta mehuriecai xapa nihuritüani.

⁸ Quepaucua xapa muhuritüarie, yunaucatü memayeneniere xei teviyari heimana yunaucatü 'uquiravesixi yunaitü meniutihüxima'uni Muxa hüxie. Yuxexuitü harupa meniu'ücaitüni huru xacüyari mepu'ücai 'ücuacü hüpüneme. 'Ücua Cacaüyari teüterimama vanenevieri canihücütüni.

⁹ Hicü cuicari hecuame meniutacuica müpaü me'utiyuatü,

'Aixüa pepütiuca'iyari
'Ahesie mütinaquenicü
Pemenuhurienicü xapa
Pemexünaxüanicü seyuyari,
'Ecü pemumieriecü.
'Axuriya mutayeuricü
Cacaüyariesie mieme
Pepüvarutinanai teüteri
Pevaxünaque,
Yunaime nuivarite
Vahesüa miemete hipatü
Naime niuquicü memutiniuca
Naisarie cuiepa quiecatari
Yunaime teüteriyari vahesüa miemete.

¹⁰ Tacacaüyari teüterimama

Pepüta'ayeitüa
Tati'aitüvametücacu 'iya.
Mara'acate pepüta'ayeitüa.
Cuiepa tepüte'aitani.

¹¹ Hicü neheutaniererca neni'enieni tita yumüireme niuqui tuayamete vaniuquipaü müti'eniüriücücai. 'Uveni 'aurie memayeneniere va'aurie 'uquiravesixi va'aurie meniti'ucaitüni müireme miyuniyari meyupaümetü.

¹² Müpaü carima meniutiyuanecaitüni,

Muxa mumierie
'Aixüa catiniuca'iyarini
Hesiena mütinaquenicü
Türücaüyetü heucavetü
Timaivetü yüvetü
Mümarivanicü
Ve'eme mücuxaxasivanicü
'Aixüa mücuxaxasivanicü
Visi müticühüavarüvanicü.

¹³ Hicü naitü mütiunetüarie muyuavisie cuiepa cuietüa haramarasie, naitü mana mütitama, nai neniun'eni enieni müpaü 'utaineme,

Que mü'ane 'uvenisie maca,
Muxa meta,
Visi mequetecühüavarüvani,
Ve'emete mequecuxaxasivani,
Visi mequecuxaxasivani,
Mequete'aitani yuheyemecü.

¹⁴ Memayeneniere yunaucatü müpaü meniutiyuanecaitüni, Mücü niuqui canise'ini, me'utiyuatü, 'uquiravesixi me'utihüxima'ucacu nenevieri me'ipitüacacu que mü'ane yuheyemecü mayeniere.

6

Xapa seyuyari

¹ Mericüsü neneutaniere quepaucua Muxa Nunusi mixünaxü xeime 'atahuta seyuyarisie mieme. Yunaucatü memayeneniere xeime neniuenieni müpaü haineme türanaripaü ti'eniüriücüme, Quenaye'a, queneuxeiya, 'utaineme.

² Hicü neneutaniere. Camüsü cavaya meutuxa mana panieresai. Que mü'ane hesiena macatei tupi pacuecai. Muma cananutimaniyarieni. Rayu'ivarümetü neyani, rayu'ivaque meta.

³ Hicü quepaucua mixünaxü seyu hutarieca mieme, mayeniere neniuenieni hutarieca mieme müpaü 'utaineme, Quenaye'a queneuxeiya.

⁴ Hicü xevitü cavaya nivayeyani heuxuretü. Que mü'ane hesiena macatei müpaü catiniupitüarieni müvamuinanicü cuiepa memütama 'aixüa memücateyuxeianicü, memüyucuinicü. 'Ixipara 'amütevi pucueitüarie.

⁵ Hicü quepaucua mixünaxü seyu hairieca mieme, mayeniere neniuenieni hairieca mieme müpaü 'utaineme, Quenaye'a queneuxeiya. Hicü neneutaniere. Camüsü cavaya meuyüvi mana panieresai. Que mü'ane hesiena macatei quiru ti'inünüatame nahapacaitüni yumamasie.

⁶ Hicü xeime neniuenieni yunaucatü memayeneniere memati'ucai hixüapa heyen-ucame que müti'eniüriücücai. Müpaü niutayüni, Türicu merie cacuniyari müpaü quet-naye'atüa xei tucari que müti'iva tevi, sevara meta xei cacuniyari yaxeicüa raye'arücame. 'Asipepüca'iyurieni viya caxie xEICÜA.

⁷ Hicü quepaucua mixünaxü seyu naurieca mieme, mayeniere neniuenieni naurieca mieme müpaü 'utaineme, Quenaye'a queneuxeiya.

⁸ Hicü neneutaniere. Camüsü cavaya meucutuxie mana panieresai. Que mü'ane hesiena macatei Tacucuyame catinitevacaitüni. Müquite vahüveme 'utüana niveiyacaitüni. Heiserie mecaniupitüarieni cuiepa memütama vahepaüsita, nauca taparisie mieme, xei tapari vahepaüsita que memüteyupaüme, memüvacuinicü 'ixiparacü hacacü cuiniyacü cuiepa miemete yeutari vacü.

⁹ Hicü quepaucua mixünaxü seyu 'auxüvirieca mieme, mürayutimavatüretüa me'ateme nenivaruxeiya 'iyarite, müme memucui'ivaxü Cacaüyari niuquieyasie memüteyiyacaicü, hesiena memiemetetütü memüyuhecüatacaicü, müme va'iyarite.

¹⁰ Carima meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, Cusiyari 'acu pemüpasie yuri pe-mainie, quepaucuaque petivatahüaveni, quepaucuaque tataruri petivapitüani cuiepa memütama taxuriya memutayeuricü.

¹¹ Hicü yuxexitü mecaniuhuritüarieni 'ixuriqui mütuxa memenacatünicü. Müpaü mepüte'utahüavarie memü'uxipiecacü yareutevicacu 'acuxi, te'uximayatamete memücayunaitütücaicü cuxi va'ivama memücui'ivaquecai vahepaü.

¹² Hicü neneutaniere quepaucua mixünaxü seyu 'ataxevirieca mieme. 'Ana cuie carima niutayuanecaitüni. Tau puyürixü 'ücarü müyüvipaü. Meseri naitü xuriyapaü 'anetü nayani.

¹³ Xuravesixi muyuavisie memeucatecai meniucaxürieni cuiepa, xapasie que müticaxürüve tacariyari carima 'ucu'ecacacu.

¹⁴ Muyuavi hixüapa pusanixü xapa mütacuicuiyanipaü. Naitü yemurite cuiepa hara-mara hixüapa mayemata xaüsie püta pupasi, haque mütinierecai pumavecai.

¹⁵ Hicü cuiepa te'aitamete vavemete cuyaxi va'uquiyarima memeuca'ucai memütürücaicai, yunaitü vaüriyarica memüte'uximayatametetücai memüyünü'acaita, yunaitü meniuyuti'avietaxüani terüta 'aitüa hürisie.

¹⁶ Müpaü metenitahüave hürite 'aite, Quetananucanama, quetaneuti'avieta catasixeiy-acü que mü'ane 'uvenisie maca Muxa Nunusi catasihecanicü.

¹⁷ Tucari mümarive canaye'aniri quepaucua memüyeha'ani. Quepai püyüve 'amuveni, meputiyuanecai.

7

Queyupaümetü memuseyumarie

¹ Mericüsü 'ana niuqui tuayamete nenivaruxeiya yunaucame. Taserieta ta'utata tahixüapa tasutüa meti'utü meninenacaitüni 'eca, naisarie müca'uyeicanicü cuiepa hara-marasie naime cüyesie.

² Hicü xeime neniuxeiya niuqui tuayame tau manatineica 'utimiecame, Cacaüyari mayeniere seyuya 'acuetü. Hicü carima nivarutahivieni niuqui tuayamete yunaucame, müme müpaü memütepitüariecai 'axa memiyurienicü cuie haramara.

³ Müpaü niutayüni, Mexicuxi 'axa xepüca'iyurieni cuie haramara naime cüye, teca-vati'inüaritäavavecacu tacacaüyari te'uximayatametemama vacanata.

⁴ Hicü 'inüarite nenetimani, que memüteyupaümecai memuti'inüaritäarie. Xei sienitu-yari miriyari heimana huta teviyari miriyari heimana nauca miriyari meyupaümetü mecaniu'inüaritäarieni 'Ixaheri xiüyarimama. Xexuitü nuivarite mepuxuavecai.

⁵ Cura nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari meca-niu'inüaritäarieni, Xuveni nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Cari nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari,

⁶ 'Aseri nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Nepütari nuiv-arieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Manasexi nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari,

⁷ Simiyuni nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Revi nuiv-arieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, 'Isacari nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari,

⁸ Savuruni nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Cuse nuiv-arieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Venicamini nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari mecaniu'inüaritäarieni.

Meyümüretü memanacatuxacai

⁹ Mericüsü 'ana neneutaniere. Camüsü teüteri mecaniyümüirecaitüni, tevi püca'yüvecai müvaruti'inüatacä. Yunaima teüteriyari vahesüa mecanimiemetetücaitüni, yunaima nuiv-arite vahesüa mepümiemetetücai, naisarie cuiepa mepüquiecataritücai, naime niuquicü meputiniucacai. Mana meniti'ucaitüni 'uveni hüxie Muxa hüxie me'anacatuxatü, tacü me'a'ütü yumamasie.

¹⁰ Carima müpaü meniutiyuanecaitüni, Catiniyuvicueisitüvametüni tacacaüyari 'uvenisie maca, Muxa meta.

¹¹ Yunaitü niuqui tuayamete mana meniti'ucaitüni 'uveni 'aurie, 'uquiravesixi va'aurie, yunaucatü memayeneniere va'aurie. Hicü meniutihüxima'uni 'uveni hüxie. Nenevieri mecanipitüani Cacaüyari

¹² müpaü me'utiyuatü, Niuqui canise'ini.

Visi queticühüavarüvani

'Aixüa quecuxaxasivani

Timaivetü quemarivani

Pamüpariyusi quepitüarieca

Ve'eme quexasivani

Türücaüyetü yüvetü quexasivani

Tacacaüyari yuheyemecü.

Müpaü xeicüa cani'aneni.

¹³ Mericüsü xevitü müme 'uquirasi müpaü canetiniutahüave, 'Ime memanacatuxa quehate. Haque mepeyecü.

¹⁴ Ne müpaü netinicühüaveni, Neuxei, masi 'ecü yapepütimate. 'Iya nerahüave, 'Ime mecanihümetüni memu'axüa vaücava me'uximatüarieca. Meniti'ecua yu'ixuriqui, menituriya Muxa Nunusi mumieriecü.

¹⁵ 'Ayumieme Cacaüyari 'uvenieya hüxie meniti'uni.

Tucaricü tücaricü
Hesiena mieme meteni'uximayaca tuquitana.

Que mü'ane 'uvenisie maca

Püvateütani va'üviyatü.

¹⁶ 'Uxa'atüni varie

Mepücaheuhacacuicuni,

Mepücaheuharicuni.

Tau pücavaxürimütüaca,

Xüri pücava'uximatüaca.

¹⁷ 'Uveni manuve 'aurie

Mücü Muxa mana 'uветü

Mücü püva'üviyani

Muxasi vahüvemepaü yüanetü.

Püvacuvitüneni

Naisarie haixa mücuneniere

Mana meharetü mepayeyuyurini.

Cacaüyari naime va'ucai

Cana'itiexüamücü vahüxita.

8

Seyu 'atahutarieca mieme

¹ Mericüsü quepaucua mixünaxü seyu 'atahutarieca mieme, muyuavisie cayuvatü putamarixü merie hurayari yacütütü.

² Hicü niuqui tuayamete Cacaüyari hüxie memüti'u necanivaruxeiya 'atahutame. Cuxineta meniuta'ütüarieni 'atahutame.

³ Hicü xevitü 'aura nayani niuqui tuayame. Mürayutimavatüre niutaqueni huru pusi-yari 'ahanatü. Vaüca 'üca visü mu'üa canituitüarieni, yunaime Cacaüyari teüterimama vanenevierisie mieme, mimavanicü mürayutimavatüresie hurucü muveviya 'uveni hüxie maniere.

⁴ Hicü 'üca cuauniyari niuti'enirümecaitüni Cacaüyari teüterimama vanenevierisie mieme, niuqui tuayame 'etucacu Cacaüyari hüxie.

⁵ Hicü niuqui tuayame 'enuhanaca pusi, 'itahüniyaca tai mürayutimavatüre mieme, neihüani cuiepa. Pecutürrücacai putayuanecai pucumerücacai cuie putayua.

Cuxinetate

⁶ Hicü niuqui tuayamete 'atahutatü, 'atahuta cuxinetayari mema'ücai meniuyu-cuha'arütüani memitihüsienicü.

⁷ Hicü mexüacame nitahüsieni yucuxineta. Te taimatü xuriya nütü neucaxüriyani cuiepa. Cuie 'esivatücacu xei terisi niutataiyarieni cüyexi 'esivatücacu xei terisi meta, 'üxa müsisiüravi naitü niutataiyarieni.

⁸ Hicü hutarieca mieme niuqui tuayame nitahüsieni yucuxineta. Yemuripaü tiyuxex-eyatü 'enetü tatü neucahüiyani haramarasie. Haramara 'esivatücacu xei terisi xuriya nayani.

⁹ Haramarasie memüye'uva 'esivatücacu xei terisi meniucuini. Naviyasixi meniutatümaiarieni 'esivatücacu xei terisi.

¹⁰ Hicü hairieca mieme niuqui tuayame nitahüsieni yucuxineta. Taheima 'acaneca cuiepa niucaveni xurave 'enetü cüxemepaü tatü. Hatuxame haixa mücunenieresie 'esivatücacu xei terisie niucaveni.

¹¹ Xurave Masivi catinitevacaitüni. Ha 'esivatücacu xei terisi hasivitü nayani. Yumüretü teüteri meniucui ni ha masiürixücü.

¹² Hicü naurieca mieme niuqui tuayame nitahüsieni yucuxineta. Tau puveiya 'esivatücacu xei terisi, meseri yaxeicüa, xuravesixi yaxeicüa. Niucuyüre, tucari mücahecüacacü 'esivatücacu xei terisi, tücarita yaxeicüa.

¹³ Hicü neneutaniere. Niuqui tuayame neni'enieni muyuavi hixüapa 'aviximeme, carima müpaü 'utaineme, Xüa 'ui, xüa 'ui, xüa 'ui que me'itüarieni cuiepa memütama quepaucua hipatü cuxineta mütihüsierieni haicatü, quepaucua niuqui tuayamete memi-tihüsieni.

9

¹ Hicü 'auxüvirieca mieme niuqui tuayame nitahüsieni yucuxineta. Xurave neniux-eiya taheima mieme cuiepa 'ucavecu. Müvatixavasie mieme yaviyari caniucueitüarieni cümana müreyepienicü meucatevasie.

² Hicü tineuyepieni müvatixavasie. Hicü meucatevasie cuauni nivatineicani teca 'amüpa cuauniyaripaü 'anetü. Tau cahecüacacu pucuyürixü, ca'anuyehecüatü patüa cuauni müvatineicacacü müvatixavasie.

³ Hicü cuaunisata mehatinexüaca, cuiepa menivacüne 'usicari. Türücariya mecani-upitüarieni yaxeicüa terücaxi cuiepa miemete que memütetürücavi.

⁴ Müpaü meteniutahüavarieni, 'asimemüca'iyurienicü cuiepa mieme 'üxa, naime müsisiüravi naime cüye, masi 'axa memüvayurienicü teüteri Cacaüyari seyuya memücahexeiyu yucanata.

⁵ Müpaü meteniupitüarieni, memücavacuinicü, masi memüva'uximatüacacü 'auxüme meseri. Que memüteva'uximatüacai, yaxeicüa mecaniyüacaitüni cumu quepaucua tevi terüca miqüei.

⁶ Mücü tucarisie teüteri mepeucuicuni peru mepüyutatexieni memücuinicü. Mepüyuvautüveni memücuinicü, peru müiya püyuta'una, vahesie pumaveni.

⁷ 'Usicari que memüteyuxexeyacai, cavayasixi memücuha'arisie cuyacü mecani'anenecaitüni. Yumu'usie huru mumayaripaü 'aneneme menanutimanacaitüni. Yühüxie teüteri que memüte'aye'anene müpaü mepaye'anenecai müme.

⁸ 'Ucari vahepaü mepüte'ucüpacai. Vatame mayesi vatamepaü pü'anenecai.

⁹ Tepüapaü 'aneneme mepanacatütücatei yutavisie. Yu'anacü meputixuvarücacai, cuyaxi vacaxetatepaü que mütiuyuatüca cavayasixi mehehapacacu cuyacü meheutanausaxüaximetü.

¹⁰ Vacuaxi terücaxi vacuaxipaü cani'anenecaitüni 'anuyemümüsütü. Yucuaxicü mecanitürücavacaitüni, 'auxüme meseri 'axa memüvayurienicü teüteri.

¹¹ Que mü'ane mütiva'aitüvacai niuqui tuayame canihücütüacaitüni mana müre'aitacai meucatevasie. Hepürayusixi vaniüquicü 'Avaruni catinitevacaitüni, Cüriyecusixi vani-uquicü Tiyuca'uname titevatü.

¹² Naye'aniri, xüa 'ui matüari que mutayü. 'Arique cuxi canaye'amücü hutacüa xüa 'ui que mutayü.

¹³ Hicü 'ataxevirieca mieme niuqui tuayame nitahüsieni yucuxineta. Haqueva meve mürayutimavatüre nauca 'avayari mexeiyu hurucü müveviyatüca Cacaüyari hüxie muve, 'ava hixüapa 'utaniucame xeime neni'enieni.

¹⁴ Müpaü tinitahüave 'ataxevirieca mieme niuqui tuayame cuxineta macuecai, Ni-uqui tuayamete quenivarutixüna yunaucame, müme hatuxame 'amüpasie 'Eupürate mütitevasie memanutaxüriya.

¹⁵ Hicü meniutixünarieni yunaucatü niuqui tuayamete memücuha'arisiecai mücü hurayari mücü tucari mücü meseri mücü viyari mecuevietü, memüvacuinicü teüteri 'esivatücacu xei terisi.

16 Vacuyaxima cavayasixi vahesie mematecai huta sienituyari miriyari miriyari mecaniyupaümecaitüni. 'Inüari nenetimani.

17 Hicü heinüsitapaü nepütüinierixü, 'ipaü me'aneneme nenivaruxeiya cavayasixi, müme vahesie mematecai meta. Yutavisie menenacatütücateitüni tepüa mayetaimaüyetücatei mayecuauniatücatei mayetataxavi 'asupürepäü. Cavayasixi vamu'u mayesi vamu'upaü cani'anenecaitüni. Vateta nivayeneicacaitüni tai cuauni 'asupüre.

18 Haica cuiniyayaricü meniucuini teüteri 'esivatücacu xei terisi, taicü cuaunicü 'asupürecü vateta müvayeneicacai.

19 Cavayasixi yütürücarüya mecanexeyacaitüni yuteta yucuaaxisie. Vacuaxi cuterixi vahepaü cani'anenecaitüni 'anutimu'utücaitü. Mücücü 'axa mepüvayuriecäi.

20 Hipatü teüteri mepüca'ucui'ivaxü mevacuicacu. Müme mepücatehayevacai mete'ayexeyatü tita yumamacü memütevevie. Mepücatehayevacai nenevieri mevapitüatü cacaüyarixi 'axa memü'anene, huru pürata vürunise tete cüye cacaüyarixiyari sepa memücaheuneniere memücaheu'enana memücaheucünivave.

21 Mepücatehayevacai que memüteyumemivacai que memüteyunquevayacai que memütevacumaüvacai müme memücava'ütamatücai memücavacünamatücai, que memütenavayacai.

10

Niuqui tuayame xapa mahuriecai

1 Hicü xeime niuqui tuayame neniuxeiya türücaüyeme taheima 'acamiecäme, haiv-itüri 'anacatücumä, cuvivi 'anamacäme yumu'usie. Taupaü nayexavatücaitüni yühüxie, 'ücateya tai 'iquisaraüyaripäü pütüyuxexeyacai.

2 Yumamasie xapa nahuriecaitüni 'esiyeume verime. Yuserieta niutaqueni haramarasie, yu'utata cuiepa.

3 Hicü carima niutaniuni maye que mütiuhiva. 'Utaniucu, 'atahuta türanariyari ni-uyuani.

4 Quepaucua muyua 'atahuta türanariyari ne nepütiti'utüaniquecai. Xeime neniuenieni taheima müpäü haineme, Seyücü queneunama tita pemütü'eni müretüranaxü 'atahuta türanariyari, yapepücaraca'utüani.

5 Hicü mücü niuqui tuayame nemuxei haramarasie cuiepa 'uveme, yuserieta neutimeni muyuavisiepäitü.

6 Niuyuhuritüani 'i'eniecacu que mü'ane yuheyemecü mayeniere, que mü'ane mitivevi muyuavi tita muyuavisie mütixuave cuie tita cuiepa mütixuave haramara tita haramarasie mütixuave naimä mütiutivevi. Müpäü niutayüni, 'Ari hicürixüa neutipareri,

7 masi quepaucua 'atahutarieca mieme niuqui tuayame mütaniuni, quepaucua mitahüsieni yucuxineta, 'ana tita Cacaüyari mütiuti'avietaxü canaye'amücü canünüre, que mütivacuxaxatüvacai texaxatamete hesiena mieme memüte'uximayacai.

8 Hicü que mü'ane nemu'eni taheima 'utaniucäme, mücü tavari pünesi'utahüavixü müpäü 'utaitü, 'Uma quenemie, quenahuri 'iya xapa 'esimüyeva muveri niuqui tuayame mehurie haramarasie cuiepa 'uvetü.

9 Hicü neneyani niuqui tuayamesüa müpäü neticühüavetü münasihuritüanicü xapa 'esimüyeva. 'Iya müpäü netinicühüaveni, Quenanuhurisü queneutacua'i. 'Ayuriepa pasiüre, peru 'ateta xietepäü pacacare.

10 Hicü xapa 'esimüyeva ne'anuhurieca niuqui tuayame mehuriecai, nenitacuani. Neteta xietepäü pacacarixü. Quepaucua nemitacuai, neyuriepa hasivitü nayani.

11 'Iya müpäü pünetiutahüavixü, Neuyeveca 'ecü tavari Cacaüyarisie mieme pemüticuxatanicü yumüireme nuivarite vahepäüsita naisarie cuiepa miemete

vahepaüsita müireme niuquicü memütiniuca vahepaüsita yumüireme te'aitamete vahepaüsita.

11

Tehecüatamete yuhutatü

¹ Mericüsü haca necaniucueitüarieni ti'inünüatamepaü 'aneme. Müpaü netiniutahüavarieni, Quenanucuquexi, Cacaüyari tuquieya queneuti'inüata mürayutimavatüre meta, mümeta memüyunenevietüve tuquipa quenivaruti'inüata.

² Tuqui tacua queneuhayeva xEICÜA. Pepüca'iti'inüata, mana memupitüariecü nuivarite hipatü. Müme meniquesicuni Cacaüyari quiecariena huta teviyari heimana huta meseri.

³ Neri yuhutame necanivarexeiyani tehecüatamete. Müme nepüvatiyasani que memüte'unenierixü müpaü memütecuxatanicü xei miriyari heimana huta sienituyari heimana haica teviyari tucari, maixa me'anacatütücaitü hiverica hepaüsita.

⁴ Huriva cüeyari hutatü, cüxeme hutatü cuie cusiyari hüxie müti'u, 'ime mecanihümetüni.

⁵ Xüca xevitü 'axa vayuriemücünü, tai püvayeneica vateta, püvatixüsitüani müme memüvaraye'unie. Müpaü catinimieriemücü que mü'ane 'axa müvayuriemücü.

⁶ Müme heiserie mecanexeiyani memeitinanicü muyuavi mücacaviyecü mexi metecuxata. Heiserie mecanexeiyani ha hepaüsita, xuriya memayeitüanicü, memüvativanicü cuiepa memütama naime cuiniyacü sepa quepaümexa mütivanaque.

⁷ Quepaucua meminüni müpaü metehecüatatü, yeutanaca meucatevasie matine vara'ivamütü püyumieneni. Vara'ivame nivacuimücü.

⁸ Vacaxarite quiecarixüpa püthieni quiecarixü 'amacuyevasie. 'Iyari que mütimate 'inüaricü, Suruma catinacutevaca, 'Equipitu meta racuteva mücü quiecarixü. Mana Tati'aitüvame curuxisie caniumierieni.

⁹ Hipatü naisarie cuiepa miemete, nuivarite vahesüa miemete müireme niuquitecü memütiniuca vahesüa miemete yumüireme teüteriyari vahesüa miemete yunaitü menixeyacuni vacaxari haica tucari heimana merie tuca. Mepücavataunieni memücateuquiyanicü vacaxari teuquiyapa.

¹⁰ Cuiepa memütama mepüyutemamavieca mevaxeyatü, temavierica mecanexeiyacacuni, 'imiquieri mepüyutanü'airiexüani, texaxatamete yuhutatü memüva'uximatüacaicü cuiepa memütama.

¹¹ Hicü haica tucari heimana merie tuca 'anucayacu 'iyari nieritüvame nivaruviya Cacaüyari heiyenü'acu. Yü'ücatecü menanucu'unü, müme memüvaruxei cuini mieme meniutimamani.

¹² Hicü xeime meniu'enieni taheima 'utaniucame müpaü mütiyarutahüavixü, 'Uva xequenanicüni. Muyuavisie menanuticüne haivitürisata, müme memüvaraye'uniecai mevaxeyacacu.

¹³ 'Anari cuie carima niutayuani. Quiecarixü tapa xEICÜA nacaxürieni tamamata taparisie mieme xei tapari. 'Atahuta miriyari meyupaümetü teüteri meniucui'iva cuie 'utayuacu. Hipatü meneumamacaitüni, 'aixüa metenicuxatacaitüni Cacaüyari taheima macave hepaüsita.

¹⁴ Naye'ani xüa 'ui hutarieca que mutayü. Cuitüva canaye'amücü hairieca xüa 'ui que mutayü.

Cuxineta 'atahutarieca mieme

¹⁵ Hicü 'atahutarieca mieme niuqui tuayame nitahüsieni yucuxineta. Hicü carima menetiniucacaitüni muyuavisie müpaü me'utiyuatü, Hicüsüari Tati'aitüvamematü hesüana mieme Cürisimatü, müme cuiepa mete'aitatü mecanacüne. Catini'aitacamücü yuheyemecü.

¹⁶ Hicü 'uquiravesixi xei teviyari heimana yunaucatü Cacaüyari hūxie mematecai 'uvenitiesie, müme meniutihūxima'uni. Nenevieri mecanipitüani Cacaüyari

¹⁷ müpaü me'utiyuatü,
 Pamüpariyusi tepümasipitüa
 'Ecü Ti'aitame Cacaüyari
 Naimecü pemütürücaüye 'acu,
 Que mü'ane 'amuyeicacai
 Que mü'ane 'amuyeica,
 Que mü'ane 'umamie
 'Ecü pecanihücütüni,
 Penisutüani
 'Acümana peyüanetü
 Cuini mieme que pemütitürücaüye.
 Penisutüani
 Peti'aitatü.

¹⁸ Nuivarite meniha'acaitüni,
 Peru 'ahaxüa canaye'ani,
 Tucari raye'a
 Pemüvatahüavecü müquite,
 Va'ivarica pemüvaminicü
 'Ahesüa miemete te'uximayatamete,
 Texaxatamete,
 Cacaüyari teüterimama,
 Müme memümateheuyehüviri
 Que mü'ane pemühücü,
 Türi 'uquiravesixi yunaitü.
 Naye'ani meta
 'Ecü pemüvaseviximanicü
 Müme cuie memüseviximacai.

¹⁹ Mericüsü Cacaüyari tuquieya caneuyepiere muyuavisie. Cacuni türatuya mü'inüariyari canimasiücücaitüni tuquita yecaitü. Nivayemerücacaitüni neyeyuanecaitüni neyetürarücacaitüni cuie niutayuanı te 'enenetü niucaxürieni.

12

'Uca cumatü

¹ Mericüsü 'inüari masiücütü nayani muyuavisie marivetü. 'Uca mana nanierecaitüni tau 'anacatütü meserisie 'avetü, yumu'usie muma 'anamatü tamamata heimana huta xuravesixi mumayari

² nunusi 'ayetütü. Niutahivacaitüni 'icucuinecacu cui tinivenique.

³ Xevitüta masiücütü nayani muyuavisie 'inüaritütü, cu 'epatü heuxuretü 'atahuta mu'uyari hexeiyatü, tamamata 'avayari hexeiyatü, yumu'utesie 'atahuta mumayari 'anamanatü.

⁴ Yucuaxicü nivaranacahapani xuravesixi muyuavisie 'esivatücacu xei teresi, ni-vareucaxürieni cuiepa. Cu 'amüpa 'uca mütiniverümecai hūxie niuhuni 'icuaımütü nu'aya quepaucua mütiniveniquecai.

⁵ Hicü 'uquitüme niutiniveni, que mü'ane yunaime nuivarite tiva'aitüvame mayani, que mü'ane tepüa 'isüyari müticueni. Nu'aya panutivitüquie Cacaüyarisüa 'uvenieya macavesiepaıtü.

⁶ Hicü 'uca niuyuta'una macumavesiepai, haque Cacaüyari meicuha'aritäiri mana me'üviyarıenicü xei miriyari heimana huta sienituyari heimana haica teviyari tucari.

⁷ 'Ana cuya niutaveni muyuavisie. Miyeri, niuqui tuayametemama yunaitü menisutüani cumatü meyucuitüvetü. Cu niyumienecaitüni, niuqui tuayametemama hepaüna,

⁸ peru mepüyutatexi, huyeri pumavecai memütenaquenicü muyuavisie.

⁹ Hicü mücü cu 'amüpa, mücü cu matüaripai mümieme Cauyumarie mütiteva Satanaxi mütiteva, que mü'ane mütiva'irüviya yunaime cuiepa memütama, mücü cananuyehüiyani mana. Cuiepapai neucahüiyani, niuqui tuayametemama 'utümana meneucaxüriyani mana.

¹⁰ Hicü xeime neniuenieni müpaü mutayü carima, Hicürixüa canaye'ani, cani-masiücünü tacacaüyari que mütüyucueisitüva que mütitürücaüye que müti'aita. Cani-masiücünü Cürisitu heiserie que mürexeiya hesüana miemetütü. Que mü'ane müvaxaneta ta'ivamarixi, mücü cananuyehüiyani, que mü'ane tacacaüyari huxie müvaxanetaai tucari-cü tücaricü.

¹¹ Mümeri mene'iva Muxa xuriyayacü, memütecuxatacaicü meyuhecüatatü, yutucari memücauyucueririecaicü sepa memucui'ivaxü.

¹² 'Ayumieme quene'atemavieca muyuavi 'acu, xeme muyuavisie xemetitei xequeneyutemamavieca. Xüa 'ui cuiepa xemütama haramarasie xemütama. Cauyumarie neucahüiyani xehesüa cui ha'atü müpaü timaitü, yapaümexa xEICÜa püyüveni.

¹³ Mericüsü quepaucua cu müpaü müretima cuiepapai macahüiya, niveiyacaitüni mücü 'uca 'uqui mutinivexü.

¹⁴ Hicü 'uca caniupitüarieni ma'anatücanicü verica 'amünenapaü, macumavesiepai manuvienicü yuhuyeri, haque müca'ixeyacü cu, haque müremiquieca xei viyari, 'ari-queta huta viyari, 'ariqueta merie viyari.

¹⁵ Hicü cu hatuxamepaü pame ha nanatihayani 'uca 'utüma 'enuhausitüanique.

¹⁶ Peru cuie nipareviecaitüni 'uca. Nivatixavare, muva neucayeurieni hatuxame cu menatihayaxü yuteta.

¹⁷ Hicü cu niuyeha'ani 'uca hepaüsita. Neyani müyumienenicü, hipame hesiena memüyenunuiva varaye'unietü, müme yamemütecahu Cacaüyari que müti'aita, memüyuhecüata Qesusisüa memiemetetütü, müme varaye'unietü.

13

Yeutari yuhutatü

¹ Mericüsü mana ne'utaqueca xiücaripa haramara tesita, yeutanaca neniuxeiya haramarasie 'anatiyeiximeme. Tamamata 'avayari nexeyacaitüni, 'atahuta mu'uyari meta, 'avateyasie tamamata mumayari nanamanacaitüni. Mu'uteyasie püra'utücatei que mütüyuseviximacai 'axa titevatü.

² Mücü yeutanaca nemuxei tüvepaü catiniyuxexeyacaitüni, husepaü re'ücatü, mayepaü retenitü. Hicü cu 'amüpa nipitüani yütürücariya, heiserie nipitüanita müti'aitanicü 'uvenisie 'acaitü haque cu müre'aitacai, heiserie vaüca nipitüanita.

³ Mu'uya xevitü mumieriepaü pütüyuxexeyacai, peru que mütiucuinixü nanayehüiyani sepa mümüximecai. Yunaitü cuiepa memütama meni'iyarixiecaitüni me'ixeyatü yeutanaca, hesiena mepüteviyacuai.

⁴ Nenevieri menipitüani cu, mücü heiserie mipitüacü yeutanaca. Yeutanacata nenevieri menipitüani müpaü me'utiyuatü, Quepaicü mücü yeutanacapaü pü'ane, quepaicü püyüve hamatüana müyumieneni.

⁵ Hicü niuqui niupitüarieni vaüca müticuxatanicü, miseviximanicü Cacaüyari 'axa 'utaitü hepaüsitana. Heiserie caniupitüarienita huta teviyari heimana huta meseri müpaü mütiyurienicü.

⁶ Hicü nisutüani 'axa 'utaitü Cacaüyari hepaüsita, 'iseviximatü que mü'ane mühücü, 'iseviximatü tuquieyata, mümeta muyuavisie memütitei vaseviximatü nisutüani.

⁷ Hicü müpaü tiniupitüarieni müyumienenicü Cacaüyari teüterimama müvaraye'uniecacü, müvara'ivanicü. Heiserie pupitüarie yunaime nuivarite vahepaüsita, naime cuiepa quiecatari vahepaüsita, naime niuquicü memutiniuca vahepaüsita, yunaime teüterixi vahepaüsita.

⁸ Yunaitü cuiepa memütama nenevieri menipitüacaitüni, müme xeicüa cuie munetüarielpai memacayasarie Muxa mumierie xapayasie quename tucari mehexeiya manuyünesie, müme xeicüa nenevieri mepüca'ipitüacai.

⁹ Xaütü netü mu'enaxü.

¹⁰ Que mü'ane teüteri teva müvarahapa

Vaviyatü,

Mücü nanuhaniemücü tevapai.

Que mü'ane 'ixiparacü mütiyumemiva,

Mücüta 'ixiparacü

Canimieriemücü vaüriyarica.

Müpaü metemaitü Cacaüyari teüterimama mepüte'uca'enivani yuri mete'erietü.

¹¹ Mericüsü 'ana xeime necaniuxeiya yeutanaca cuieta matine. Cana'avatücateitüni muxapaü. Cupaü tiniuxaxatacaitüni.

¹² Yeutanaca matüari müyüanecai heiserie que mürexeyacai, 'icü naimecü yaxecüa catiniyurieneni huxiena 'uветü. Nicuyuitüani cuie, müme cuiepa memütamata nivarucuyuitüani nenevieri memipitüanicü mücü yeutanaca matüari müyüanecai, que mü'ane manayehüiya müximetü quepaucua mütiucuinxü.

¹³ 'Inüari püvevie mamarivaveme, tai 'aitüatü taheima macanenicü cuiepa teüteri me'ixeyacacu.

¹⁴ Cuiepa memütama tiniva'irüviyani müireme 'inüari pitüarietü, yamütiyurienenicü yeutanaca huxie 'uветü. Müpaü tinivaruta'aitüani cuiepa memütama 'üquisica memütavevienicü yeutanacapaü tiyuxexeyame, que mü'ane manutanierixü sepa 'ixiparacü mütiucuinxü, mücüpaü 'aneme.

¹⁵ Hicü müpaü catiniupitüarieni 'iyari mipitüanicü yeutanaca 'üquisicayari, mücü müticuxatanicü yeutanacapaü tiyuxexeyatü, müpaü müti'aitanicü memücüi'ivacü queyupaümetü nenevieri memüca'ipitüa yeutanaca 'üquisicayari.

¹⁶ Hicü müpaü tinivaruta'aitüani türi 'uquiravesixi yunaime, memeuca'u memümamave, müme memüyünü'a müme vaüriyarica memüte'uximaya yunaime, yumamasie yuserieta memü'inüaritüarienicü yucanata.

¹⁷ Tevi püca'yüve tixaütü mütinanenicü mütituanicü me xüca ca'inüaritüarieveni, ra'utü que mütiteva yeutanaca, que müti'inüasie terüvaricaya 'inüariyari nusu.

¹⁸ 'Icücü yapüretimani, que mü'ane 'aixüa müremu'u que'iti'inüata yeutanaca 'inüasicaya. Tevi müpaü catini'inüasieca que mütiteva. 'Inüasicaya 'ataxeime sienituyari heimana haica teviyari heimana 'ataxevi canipaümeni.

14

Mümüiremete vanüavari

¹ Mericüsü 'ana neneutaniere. Camüsü mücü Muxa Nunusi mana navecaitüni yemurisie Siyuni mütitevasie. Hamatüana mana meniti'ucaitüni xei sienituyari miriyari heimana huta teviyari miriyari heimana nauca miriyari meyupaümetü, yucanata mete'a'utücaitü mücü que mütiteva, 'uquiyarieyata que mütiteva.

² Yuariya neni'enieni muyuavisie haineme, ha 'amüpapaü ti'eniüriücüme, türanari mütürücaüyepaü ti'eniüriücüme. Yuariya nemu'eni, canarivivamete vacuicari canihücütücaitüni.

³ Cuicari mühecua menicuicacaitüni mana meti'utü 'uveni huxie, yunaucatü memayeneniere vahüxie, 'uquiravesixi vahüxie. Xevitü püca'yüvecai meitimanicü mücü cuicari, müme xei sienituyari miriyari heimana huta teviyari miriyari heimana

nauca miriyari memüyupaümecai xeicüa mepimaicai, queyupaümetü memutixünarie me'utinanaiyaca cuiepa memütama vasata.

⁴ Müme mecanihümetüni memücayusevixima 'ucaravesixi mevaveiyatü, mepücaxuriquitüca. Müme mecanihümetüni memeveiya mücü Muxa que mütimie. Teüteri vasata meputinanaia memütixünarienicü, Cacaüyari nivesicaya Muxa nivesicaya memacünecü.

⁵ Vateta 'itarica pumave, vahesie pücarahüiva.

Niuqui tuayamete haica niuquiyari memü'atüa

⁶ Hicü xeime neniuxeiya niuqui tuayame muyuavi hixüapa haviecame. Niuqui 'aixüa manuyüne yuheymecü mücuxaxasiva nexeyacaitüni yamütivataxatüanicü cuiepa memütama, yunaime teüterixi yunaime nuivarite naime niuquicü memutiniuca naime cuiepa quiecatari.

⁷ Müpaü nainecaitüni carima, Xequeteneuyehüvirieca Cacaüyari, ve'eme xequene'erieca. Tucari canaye'ani müvatahüavecü 'isücametütü. Nenevieri xequenepitüaca que mü'ane mitivevi muyuavi cuie haramara haixate.

⁸ Hutariécata niuqui tuayame 'utümana niumiecaitüni müpaü 'utaitü, Quiecarí mümarive niuca'unarieniri Vaviruniya quiecariyari. Yaxeicüa 'ucapaü yuvinu que mütiva'itüa memü'axenicü memicumaüvanicü, mana quiecatari meniva'itüacaitüni yunaime nuivarite memühecarienicü. Hicürixüa vaquiecarí niuca'unarieni.

⁹ Hairiecata niuqui tuayame va'utüma niumiecaitüni ya'utaitü carima, Que mü'ane nenevieri mipitüa yeutanaca, que mü'ane nenevieri mipitüa 'üquisica hepaüna mütiyuxexeiya, que mü'ane mitanaqui'erie seyuya yucanata yumamasie,

¹⁰ mücü nenu'iemücü Cacaüyari vinuya mucatuariva tecüxitana canütüarievetü, yapüretimani que mütih'a Cacaüyari quepaucua mücü mihecani. Cani'uximatüariemücü taicü 'asupürecü Cacaüyari niuqui tuayametemama vahüxie Muxa hüxie.

¹¹ Yamete'uximatüariécacu cuauniyari yuheymecü petineicani. 'Uxipiya mepücahexeiyani tucarićü tucarićü queyupaümetü nenevieri memipitüa yeutanaca, müme nenevieri memipitüa 'üquisica hepaüna mütiyuxexeiya, memitanaqui'erie seyuya que mütiteva ra'ucacu vahesie.

¹² Müpaü metemaitü mepüte'uca'enivani Cacaüyari teüterimama, müme yamemütecachu Cacaüyari que müti'aita yurí memüte'erie Quesusisie.

¹³ Hicü xeime neniuenieni müpaü hetaineme taheima, Müpaü quetineu'utüa, 'Aixüa mecani'itüariécacuni müme Ti'aitamesie meteviyatü memücuini hicü 'uxa'atüni varie. Hü, naineni 'Iyari, meni'uxipiecacuni que memüte'u'uximayacai. Tita memüte'uyuri pümasiücüni sepa haque meme'uva.

Cuiepa que mütiucaxirie

¹⁴ Hicü neneutaniere. Camüsü haivitüri mütuxa 'acananierécaitüni. Haivitüri heima nacateitüni que mü'ane Yuri Tevipaü mütiyuxexeiyaicai, yumu'usie huru mumayari 'anamatü, yumamasie huxa mataxicaunicai 'acuetü.

¹⁵ Hicü xevitü niuqui tuayame tuquita 'ayeneca nitahivieni que mü'ane haivitüri heima macatei, müpaü 'utaitü carima, 'Ahuxacü queneucaxica. Tucari naye'ani xirica, türicu müsese'icü cuiepa.

¹⁶ Hicü haivitüri heima 'acaitü yuhuxacü cuiepa necuxini. Cuiepa nacuxirieni naitü.

¹⁷ Hicü xevitü niuqui tuayame nivayeneni tuquita muyuavisie. Mücüta huxa mataxicaunicai nacuecaitüni.

¹⁸ Xevitiüxa mürayutimavatüresie neyeyani niuqui tuayame heiserie mexeiyaicai tai hepaüsita. Carima nitahivieni que mü'ane huxa mataxicaunicai macuecai ya'utaitü, 'Ahuxa mataxicaunicü queneucuxeüri caxie tacariyari cuiepa. 'Ari caxie caniutic-uacuaxeniri.

¹⁹ Hicü mücü niuqui tuayame yuhuxacü nicuxeürieni caxie cuiepa. Caxie pünameta 'amüeyevata neicaxürieni, 'inüari mayanicü Cacaüyari que mütiha'a.

²⁰ Hicü caxie pünameta mieme niutiquesinarieni quiecari tesie. Xuriya nivayeneica-caitüni caxie pünameta, cavayasixi vapirenupaü suitü, haica sienituyari heimana xei teviyari quirumetüruyari 'acuyeucacu.

15

'Atahuta cuiniyayari 'atahutatü memi'atüa niuqui tuayamete

¹ Mericüsü xeime 'inüari neniuxeiya muyuavisie mariveme tiyühüxiyatüvame. Niuqui tuayamete nenivaruxeiya 'atahutame 'atahuta cuiniyayari memexeyacai 'imatürieca miemete.

² Hicü haramarapaü 'aneme nepuxei xicüripaü tiyuxexeyame tai nücame. Mümeta nepüvaruxei meme'ivaxü yeutanaca, meme'ivaxü üquisica hepaüna mütiyuxexeyacai, meme'ivaxü seyuya 'inüasicaya cümana mü'inüasie que mü'ane mühücü. Xicüri haramarayari tesita meniti'ucaitüni harupa me'u'ütü Cacaüyari menüavatü.

³ Muisexi Cacaüyarisie mieme ti'uximayatü que mütinüavacai, Muxa que mütinüava, müpaü meteniucuicacaitüni müpaü me'utiyuatü,

Que pemütiyuriene

Pepümarive

Pepüti'ahüxisiyatüvame

Ti'aitame Cacaüyari

Nai pemüti'aita.

Heiseriemecü yapeticamietü

Yuri pehaitü 'apepuyeica,

Nuivarite tiva'aitüvame.

⁴ Yunaitü mepümateheuyehüvirieca Ti'aitame,

Visi mepümatexatani

Que mü'ane pemühücü.

'Ecü 'axaütame pepüpasie,

Yunaitü nuivarite meni'axüacuni,

Meniyuneneviecacuni

'Ahüxie meti'utü

Mümasiücücü

Tita pemütiyuriene

Heiseriemecü yapeticamietü.

⁵ Mericüsü 'ana neneutaniere. Haque masi yemecü mepasie tuquita muyuavisie, haque Cacaüyari mehecüasie, mana tineuyepiyani.

⁶ Tuquita menayenexüani niuqui tuayamete 'atahutatü memi'atüa 'atahuta cuiniyayari. Rinu 'ixuriquiyari mü'itiyacai müxavatücai mepanacatütücatei, yutavisie huru hüiyameyari mepühüatücatei.

⁷ Hicü yunaucatü memayeneniere, xevitü mücü nivaruhanitüani niuqui tuayamete huru xacüyari 'atahutame haxüa hüpüneme, Cacaüyari yuheyemecü mayeyuri que mütiha'a 'inüariyari.

⁸ Hicü tuquita cüsi niutahüne, Cacaüyari que mütimarive que mütitürücaüye 'inüariyari puyü cüsiyari. Xevitü pücaýüvecai tuquita meutahanicü mexi catiparivecai 'atahuta cuiniyayari, 'atahutatü niuqui tuayamete memi'atüa.

16

Haxüa que memüte'upitüarie xacürüte müpaü tihüpüneme

¹ Mericüsü xeime neni'enieni carima 'utaniucame tuquita müpaü tivacühüaveme niuqui tuayamete 'atahutame, Mana xequenehu, cuiepa xequeneucatuaxüa 'atahuta xacüyari Cacaüyari haxüaya mühüpüne.

² Hicü mexüacame neyani. Neicatuani yuxacü cuiepa. Hicü teüteri memüte'a'utücatei yeutanaca seyuyacü nenevieri memipitüacai 'üquisica yeutanacapaü mütiyuxexeyacai, müme cuini mieme 'axa 'anemecü meniuti'esata.

³ Hicü 'utümana mieme neicatuani yuxacü haramarasie. Xuriya nayani müqui xuriyayapaü 'anetü. Yunaitü memayenenierecai meniucuini haramarasie memü'uvacai.

⁴ Hicü hairieca mieme neicatuani yuxacü hatuxametesie haixatesie. Mücüta xuriya nayani.

⁵ Hicü mücü niuqui tuayame hacü mühüritüariecai neni'enieni müpaü 'utaineme, 'Ecü 'apemuyeicacai 'apemuyeica pemüpasie, heiseriemecü pepütiuyurie müya pemütivamari'itüacü.

⁶ 'Ateüterima vaxuriya niucamete vaxuriya memutiyeurixücü, 'ecüta xuriya pepüvaru'itüa. Müpaü pütüunaquixü vahesie.

⁷ Xeimeta neni'enieni mürayutimavatüresie müpaü 'utaineme, Hü, Ti'aitame Cacaüyari nai pemüti'aita, yuri pehaitü heiseriemecü yapeticamietü pepüti'amari'itüva.

⁸ Hicü naurieca mieme neicatuani yuxacü tausie. Tau müpaü catiniupitüarieni müvativarücanicü teüteri taicü.

⁹ Teüteri menitivariquecaitüni cuini mieme, peru meniseviximacaitüni que mü'ane Cacaüyari mühücü, 'axa me'utiyuatü hepaüsitana heiserie mexeyacaicü müpaü mütivacuiniyatüanicü. Mepücatehayevacai que memüteyuriecai, mepücayuvaüriyacai ve'eme memü'eriecacü.

¹⁰ Hicü 'auxüvirieca mieme neicatuani yuxacü yeutanaca 'uvenieyasie haque müre'aita. Naisarie müra'aitacai nacuyüre. Teüterimama yuneni menicunquevecaitüni müvarucucinecaicü 'ana.

¹¹ Cacaüyari muyuavisie macave mecaniseviximacaitüni 'axa me'utiyuatü hepaüsitana, mücü müvarucuitücateicü memeu'esatücateicü. Peru mepücatehayevacai que memüteyuriecai.

¹² Hicü 'ataxevirieca mieme neicatuani yuxacü hatuxame 'amüpasie 'Eupürate mütitevasie. Ha mana niucavani macuha'arisienicü te'aitamete vahuye tau manatine-icasie miemete.

¹³ Hicü necanivaruxeiya cacaüyarixi yuhaicame memüca'itiyatücatei, temusi vahepaü me'ananeme, cu teta yeutanaca teta tixaxatame müti'itavacai teta me'ayenexüacu.

¹⁴ Müme cacaüyarixi 'axa memü'anene va'iyarite mecanihümetüni. Marivemecü metenyuriecaitüni, meneutayeixüani yunaime cuiepa memütama teva'aitüvamete vah-esüa, memüvacuxeürienicü cuyacü, mücü tucari mümarive 'aye'ayu que maine Cacaüyari nai ti'aitame.

¹⁵ Mücü müpaü paine, Neuxei, tinavayame mü'axepaü nepunuani. 'Aixüa pütüarieni que mü'ane müyühütüa, que mü'ane müha'arisie yu'ixuriqui mücavaune capa mavetü 'uyeicanicü 'uxa'a varie me'ixeyacacu que mütiyuteviya.

¹⁶ Mericüsü teüteri menivarucuxeürieni haque 'Arümaquetuni mütiuyeteva Hepürayusixi teüteriyari vaniüquicü.

¹⁷ Hicü 'atahutarieca mieme neicatuani yuxacü 'ecapa. Hicü muyuavisie niuqui nivayeyani tuquita 'uveni manuvesie carima 'utaitü, Canaye'aniri.

¹⁸ Caniucumerücacaitüni necuyuanecaitüni necutürrarücacaitüni. Cuie carima niu-tayuani, que mücatitayuavecai quepaucua tevi cuiepa 'ucaitü matüa hicüque, cuini mieme tiutayuatü nayani.

¹⁹ Hicü quiecari 'amacuyeva haicacüa niutitare. Hipame nuivarite vaquiecarite caniucaxürieni. 'Ana Cacaüyari Vaviruniya quiecari mümarive quiecatari pücavarutatümayaxü, masi yutecüxita mieme yuvinu nivaru'itüani yuhaxüa.

²⁰ Naitü cuie haramara hixüapa mayema niyupata, yemurite niutimamavere.

²¹ Teüteri vahesie niucaxürieni te nauca haxuvayari rahetetücaitü. Teüteri meniseviximacaitüni Cacaüyari 'axa me'utiyuatü hepaüsitana, te 'acaxüriecu memüte'ucuinixücü cuini mieme.

17

'Uca mümari'itüarieni

¹ Mericüsü 'atahutatü niuqui tuayamete 'atahuta xacüyari memexeyacai, xevitü mücü 'aura canayani. Müpaü canetiniutahüave, Quenaye'a. Nepümasixeisitüani que mütimarit'itüarieni mücü 'uca tuminicü müyuvitünüa marivetü, hatuxame 'amüpa tesita 'acaitü.

² Mücü menicumaüvacaitüni cuiepa te'aitamete cava'üyatücacu. Vinuyacü cuiepa memütama menitarüvecaitüni, mücü yuvitünüacacu.

³ Hicü 'Iyari nesi'uviyacu mücü canenevitüni macumavesiepai. 'Uca neniuxeiya yeutanaca meutaüraüyesie 'acaime. Yeutanaca naisarie hesiena püra'ucal 'axa que mütitevacai yuseviximatü. 'Atahuta mu'uyari tamamata 'avayari canexeyacaitüni.

⁴ 'Uca taüraüyeme xureme panacatücücai. Hurucü tetexi visi müraye'arücü perüracü püquemaritüariecai. Huru tecüxiyari pahanacai yumamasie hüneme. Pü'inüarieyatücai que mütiyuseviximacai que mücati'itiyacai müpaü tiyuvitünüatü.

⁵ Canatana que mütitevacai na'ucaitüni 'üquisica mü'aviecü, Vaviruniya quiecari 'amacuyeva, 'anuyütü, Cuiepa miemete tuminicü memüyuvitünüa, yunaitü memüyusevixima, 'icü pühücü vavarusi, 'anuyütü.

⁶ Hicü mücü 'uca neniuxeiya tavecame Cacaüyari teüterimama vaxuriya 'anu'ieca, müme memüyuhecüatacai Quesusisüa memiemetetütü vaxuriya 'anu'ieca. Hicü ne'ixeiyatü cuini mieme neni'iyarixiecaitüni.

⁷ Niuqui tuayame müpaü canetiniutahüave, Titayarisü peti'iyarixie. Nepümatihécüatüani 'avie niuqui 'uca hepaüsita yeutanaca metücü 'atahuta mu'uyari tamamata 'avayari mexeiya hepaüsita.

⁸ Mücü yeutanaca pemüxeiya, mücü 'aniuyeicacaitüni, hicü 'apüca'uyeica. Meucatevasie vatineme, püyemie müca'unarienicü. Cuiepa memütama queyupaümetü memüca'acayasarie cuie munetüariepai xapasie tucari memexeiya manuyünesie, müme meni'iyarixiecacuni quepaucua memixeiya mücü yeutanaca 'amuyeicacai, hicü 'amüca'uyeica, mayeneni.

⁹ 'Üquisica 'ipaü cani'aneni meitimanicü que mü'ane 'aixüa müremu'u mütimaive. 'Atahuta mu'uyari, mücü 'atahuta yemuriyari canihücütüni hesiena maca 'uca.

¹⁰ Te'aitamete 'atahutatü mecanihümetüni meta. Yu'auxüvitü menacaxürieniri, xevitü 'apuyeica, xevitüta pücueviya pücanuave cuxi. Quepaucua munuani, peuyevese 'esiva yamüreutercü xeicüa.

¹¹ Mücü yeutanaca 'amuyeicacai 'amüca'uyeica, mücü 'atahairieca mieme canihücütüni müme. 'Atahutatü vahesüa canimiemetüni. Caniyemieni müca'unarienicü.

¹² Tamamata 'avayari pemuxei, mücü tamamata te'aitamete mecanihümetüni. Mete'aitatü mepüca'isutüavave cuxi. Heiserie mecanitanaqui'ericuni xei hurayari memüte'aitanicü yeutanacamatü.

¹³ Müme va'iyari caniyuxevini. Yütürücarıya mecaniyetuiriecuni yeutanaca vatürücarıya mexeıyanicü, heiserie mexeıyanicü müme heiserie memexeyapaü.

14 Cuya meniveviecuni Muxa me'aye'unietü. Muxa nivara'ivamücü cusiয়ারite müvacusiyaricü te'aitamete mütiva'aitüvamecü. Müme hamatüana memü'uva mep-uta'inierie mepanayexeiyarie yamepütecachu.

15 Hicü müpaü netiutahüavixü, Ha pemuxei haque meca 'uca müyuvitünüa, mücü nuivarite mecanihümetüni mümüiremete teüterixi niuquitecü memutiniuca mepühüme.

16 Tamamata 'avayari pemuxei, yeutanacata, 'axeicüa mecaniti'uxive'eriecuni 'uca müyuvitünüa. 'Ucu'eirivame menayeitüacuni maveme. Menitacuaicuni vaiyarieya, menitaiyacuni taicü.

17 Cacaüyari müpaü pütiva'iyaritüani müpaü memüteyuriecacü mücü püta que mütiyuriemücü va'iyari yuxevicacu me'ipitüacacu yeutanaca mücü püta müti'aitametünicü vahesie mieme. Müpaü meteyurieyu catinaye'atüariemücü nai Cacaüyari que mutayü.

18 'Uca pemuxei, mücü quiecarari mümarive canihücütüni haque cuiepa te'aitamete meme'aitüarie.

18

Vaviruniya que mütiuca'unarie

1 Mericüsü 'ana nenixeiya xeime niuqui tuayame taheima 'acamiecame cuini mieme heiserie mexeiyacai. Cuiepa canacuhecüare 'iya marivecacu.

2 Hicü türücaüyemecü niutahiva müpaü 'utaitü, Quiecarari mümarivecai niuca'unarieniri Vaviruniya. Cacaüyarixi 'axa memü'anene vaqui nayani, yunaitü 'iyarite memüca'itiatüca, yunaitü viquixi memüca'itiatüca yunaitü memü'uxive'eriva vatesariya ratüa.

3 Yaxeicüa 'ucapaü yuvinu que mütiva'itüa memü'axenicü memicumauvanicü, mana quiecatari yunaime nuivarite meniva'itüacaitüni cümana memühecarienicü. Cuiepa te'aitamete menicumauvacaitüni cava'üyatücacu. Tetuayamete cuiepa miemete meheuca'utü menayuyeitüacaitüni visi 'ane müyupitüacaicü 'anayuhayevamecü.

4 Hicü neni'enieni xeime müpaü mainecai taheima, Quiecarisie xequenevayecüni neteüterima 'acu, xehesietä rahüiyanicü tita 'axa memüte'uyuri mana quiecatari, xemücate'ucacucuienicü 'iya que müticuine.

5 Tita 'axa mütiuyuri niucuxeüriyani muyuavisiepaitü. Cacaüyari püca'itatümai que mütiuyuri heiseriemecü yaticamietü.

6 'Axequetenapiniri que mürapicai. Hepaüna capaümeme masi tavarari cuxi 'axequete-napiniri müpaü mütiuyuricü. Tecüxitana haque meinütüacai yuvinu tavarari cuxi yaxe-queteneutanütüiri.

7 Marivetü que mürayuyeitüacai visi 'ane que mütiyupitüacai, yaxeicüa 'uximatüarica heiverica xequenepitüaca. Yu'iyarisie müpaü paine, 'Ena neti'aitametütü 'enepuca. Necarecacünatü nepüca'ayani, heiverica nepücahexeiyani.

8 'Ayumieme cuiniyaya xei tucarisie caninuamücü, müyacü cuiniyacü hacacü püpütüarieni. Taicü nitataiyariemücü. Canitürücaüyeni que mü'ane mitamari'itüani ti'aitametütü Cacaüyaritütü.

9 Hicü cuiepa te'aitamete queyupaümetü memicumauvacai cava'üyatücacu hamatüana visi 'ane memüyupitüacai, müme meniutisuanacuni meyuheiverietü mehe'erivatü quepaucua memixeiya cuauni 'atineicame tataiyarieximecacu.

10 Memamatü müpaü müti'uximatüarieximecü, teva meniti'uicuni müpaü me'utiyuatü, Xüa 'ui, xüa 'ui, yapaucua quetiumari'itüarie Vaviruniya quiecarari marivetü türücaüyetü.

11 Tetuayamete cuiepa miemete mecaniutisuanacuni meyuheiverietü mehe'erivatü, müpaü metemaitü, xevitü tavarari püca'inaneni va'icate.

12 Meneiye'icatacaitüni mana huru me'atüvatü pürata tete müraye'arü perüra rinu 'ixuriquiyari 'ixuriqui mütataüravi sera 'ixuriquiyari 'ixuriqui müxuxure, naime cüye visi

mu'üa, naitü mutiveviya herepanite tameyaricü, naitü mutiveviya cüye müraye'arücü, tepüa müxeta tepüa mümerücavi marümuri teteyari

¹³ canera visi mu'üatüca 'üca mixaxi rivanu vinu viya harina türicu vacaisixi muxasi cavayasixi caxetate teüteri, teüteri va'iyarite meta.

¹⁴ Müpaü meputiyuaneni 'ana, Tita pemüthive'eriecai 'a'iyarisie cuacuaxicacu, 'ah-esüa caniumaveni. Xavatütü marivetü naitü tiniutatümaiyarieni 'ahesüa. Yuheyeme pütiumaveni.

¹⁵ Müme memituacai müya 'aneneme, müme meheuca'utü memayuyeitüacai cümana, yunaitü tevapai meniti'uicuni memamatü müpaü müti'uximatüarieximecü, me'utisuatü meyuheiverietü

¹⁶ müpaü me'utiyuatü, Xüa 'ui, xüa 'ui, yapaucuaque pumaveriyari quiecar marivetü. Rinu 'ixuriquiyari 'ixuriqui mütataüravi müxuxure nanacatücaitüni, yuquemaritätü hurücü tetexi visi müraye'arücü perüracü.

¹⁷ Xei hurayarisie niutimavere cui que müreucavecai.

Naviya nü'avamete, yunaitü naisarie memü'axe naviyasie meyetetü, naviya ve-quemetete, queyupaümetü haramarasie memüte'ivacai, mümeta tevapai meniti'ucaitüni.

¹⁸ Me'ixeiyatü cuauni 'atineicame tataiyarieximecacu meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, Haquevasü xevitü quiecar mücü 'amacuyeucaipaü 'anetü.

¹⁹ Tumuanari meneutivivacaitüni yumu'usie me'utisuatü meyuheiverietü müpaü me'utiyuatü, Xüa 'ui, xüa 'ui, yapaucua que tumaveriyari quiecar marivetü. Mana meheuca'utü menacüne yunaitü naviyasixi memüvarexeiya haramarasie, mücü vaüca mürexeiyacacü.

²⁰ Muyuavisie xequeneyutemamavieca xehe'erivatü. Cacaüyari teüterimama, nü'arisixi texaxatamete yunaitü xequeneyutemamavieca. Cacaüyari 'imari'itüatü nixehecüatani heiserie xemexeyacü xeme.

²¹ Hicü niuqui tuayame mütürücaüye nenutuni tete matapaü necame. Haramarasie neicahüani müpaü 'utaitü, Yaxeicüa carima tinica'unariemücü Vaviruniya quiecar mümarive. Tavari 'uxa'a varie pacumaveni.

²² Canarivivamete xavererusixi cürautavivamete cuxineta hüsivamete mepüca'enierieni 'ahesie. Naimetevevivamete mepücaxuaveni 'ahesie. Tüxüme püca'enierieni 'ahesie.

²³ Cüxeme 'ahesie pücacüxeniri. Neneüqueme viquivame vaniüqui püca'enierieni 'ahesie. 'Ahesüa quiecatari memütetuacai cuiepa memütama va'isücate mecanihümetücaitüni. Peti'aquevayacacu meteni'irüviyariacaitüni yunaitü nuivarite.

²⁴ Mana mücü quiecarisie masiücütü nayani texaxatamete vaxuriya mutayeuricü Cacaüyari teüterimama vaxuriya mutayeuricü, yunaitü cuiepa memucui'ivaxü vaxuriya mutayeuricü mana.

19

¹ Mericüsü 'ana neni'enieni yuariya yumüireme teüteri vaniüquipaü ti'eniürücumete türücaüyeme. Müpaü meniutiyuanecaitüni muyuavisie, 'Aixüa xequeneutiyuaneni Cacaüyari hepaüsita. Pütüyuvicueisitüvame püve'eme pütürücaüye tacacaüyari.

² Yuri haitü heiseriemecü yaticamietü pütüyumari'itüva. Nitamari'itüani mücü 'uca mümarivecai tuminicü müyuvitünüacai, que mü'ane müvaseviximacai cuiepa memütama yuvitünüatü. Cacaüyari 'apürepiniri 'uca metayeuricü teüterimama vaxuriya.

³ Hicü hutarieca müpaü meniutiyuani, 'Aixüa xequeneutiyuaneni Cacaüyari hepaüsita. Camü, cüsi yuheyemecü nivatineicani mana.

⁴ Hicü 'uquiravesixi xei teviyari heimana yunaucame vahamatü yunaucatü memayeneniere meniutihüxima'uni yunaitü. Nenevieri mecanipitüani Cacaüyari 'uvenisie 'acaicu müpaü me'utiyuatü, Niuqui canise'ini. 'Aixüa xequeneutiyuaneni Cacaüyari hepaüsita.

⁵ Hicü niuqui nivayeneni 'uveni manuvecaisie müpaü 'utaitü,
 'Aixüa xequeneutiyuaneni
 Tacacaüyari hepaüsita
 Yunaitü 'iparevivametemama
 Yunaitü xemüteheiyehüviri
 Türi 'uquiravesixi yunaitü.

Neüquiya 'ixüarariyari Muxa mivevie

⁶ Hicü mümüiremete vaniüqui neniü'enieni. Ha 'amüpapaü püti'eniüriücücai, türanari
 mütürücaüyepaü. Müpaü mecaniutiyuanecaitüni,
 'Aixüa xequeneutiyuaneni
 Cacaüyari hepaüsita,
 Ti'aitatü matüacü
 Ti'aitame mütacacaüyari
 Nai müti'aita.

⁷ Tequetatemamavieca
 Temavierica tequehexeyani
 Visi tequete'ixatani
 Maye'acü Muxa mütineüquecü.
 'Üyaya puyucuha'aritüa.

⁸ Caniupitüarieni rinu 'ixuriquiyari
 Muxavatü mü'itiya manacatünicü.
 Rinu 'ixuriquiyari cani'inüaritüni, tita memüteyurie heiseriemecü yametecahutü Ca-
 caüyari teüterimama va'inüariyari.

⁹ Hicü müpaü pünetiutahüavixü niuqui tuayame, 'Aixüa mecani'itüarieca müme
 memuta'inierie 'ixüararipa, Muxa neüquecacu. Müpaüta nerahüave, 'Icü Cacaüyari ni-
 uquieya müyuri canihücütüni.

¹⁰ Hicü hetüana neniutihüximaqueni nenevieri ne'ipitüanique. Müpaü nerahüave,
 Quetineuhayeva. 'Ahepaü necatini'uximayatametüni ne, 'a'ivama memüyuhecüata
 Qesusisüa memiemeteütü vahepaü nepüti'uximaya. Nenevieri quenepitüaca Cacaüyari
 püta. Que mü'ane müyuhecüata Qesusisüa miemetütü, mücü 'iyari canipitüarieca
 Cacaüyari texaxatametemama vahepaü.

Que mü'ane cavaya neutuxasie macatei

¹¹ Mericüsü muyuavi neniuxeiya reutenime. Cavaya neutuxa mana niuvecaitüni.
 Que mü'ane hesiena macatei Yamüticamie catinitevacaitüni, Yuri Maine titevatü. Heis-
 eriemecü yaticamietü catiniyumari'itüvametücaitüni caniyumienecaitüni.

¹² Huxiteya tai mütacapaü pütiyuxexeyacai, yumu'usie müireme muma nana-
 manacaitüni. Que mütiteva naye'ucaitüni hesiena, peru xevitü 'asipücatimaicai que
 mütiteva, 'iya xEICÜa yapütimaicai.

¹³ 'Ixuriqui xuriyacü müxure nanacatücücaitüni. Cacaüyari Niuquieya catinitevaca.

¹⁴ Cuyaximama muyuavisie miemete meneveyacaitüni 'utümana cavayasixi memeu-
 tuxa vahesie me'utetü, rinu 'ixuriquiyari mütuxa mü'itiya me'anacatütücaitü.

¹⁵ Tetana niyeneicacaitüni 'ixipara neutixicacaunicai cümana müvativitenicü nuiv-
 arite. Pütiva'aitüa tepüa 'isüyari 'acuetü. Mücü canihücütüni que mü'ane mitiquesina
 caxie pünameta mieme, 'inüari vevienetü Cacaüyari nai müti'aita que mütiha'a que
 mütihaheca.

¹⁶ Camixayasie teurieyasie müpaü püre'uxacai que mütiteva, Te'aitamete Tiva'aitüvame
 titevacacu, Cusiyarima Vacusiyari titevacacu.

¹⁷ Mericüsü xeime neniuxeiya niuqui tuayame tausie 'uveme. Carima niutahiva
 müpaü tivacühüavetü yunaime viquixi muyuavi hixüapa me'avüximecacu, Xequenacüni,
 xequeneyucuxeürie, Cacaüyari 'icuai püvevieni vaücava.

¹⁸ Xequetenecuaca te'aitamete vavaiyari, cuyaxi va'uquiyarima vavaiyari, memütürüca vavaiyari, cavayasixi vavaiyari, müme vahesie memutecai vavaiyari, yunaitü memüyünü'a memüte'uximayatamete türi 'uquiravesixi yunaime vavaiyari.

¹⁹ Hicü yeutanaca neniuxeiya, cuiepa te'aitamete vacuyaxima me'üarime. Yunaitü meniyucuxeürieximecaitüni memüyutacuinicü me'eye'unietü que mü'ane cavayasie macatei cuyaximama mevaraye'unietü.

²⁰ Hicü yeutanaca niuviyarieni, hamatüanata tixaxatame müti'itavacai niuviyarieni, que mü'ane 'inüari mütiveviecai yeutanaca hüxie cümana mütiva'irüviyacai müme memitanahui'eri yeutanaca seyuya müme nenevieri memipitüacai 'üquisicaya hepaüna mütiyuxexeyacai. Mücü yuhutatü me'ayenenieretü meneucaxüriyani haracuna müta'asie 'asupürecü müta'asie.

²¹ Hipatü yunaitü meniucui'iva 'ixipara vayeneicacacu que mü'ane cavayasie macatei tetana. Yunaitü viquixi meniutihuxani vavaiyaricü.

20

Xei miriyari viyari

¹ Mericüsü niuqui tuayame neniuxeiya muyuavisie 'acamiecame yavi 'acuecame para mürevatiyepienicü meucatevasie, carena caunariyari 'amüpa 'ahurietü yumamasie.

² Hicü mücü cu niuviya meripai mümieme Cauyumarie mühücü Satanaxi mühücü. Canecuvieni xei miriyari viyari.

³ Meucatevasie heicahüaca nenunani, quiteniena niseyumani, mücative'irüviyanicü nuivarite mexi cataparivecai xei miriyari viyari. 'Anaque neuyeveca müxünarienicü yapäumexa.

⁴ Hicü te'aitamete va'uvenite neniuxeiya mana 'a'ucame. Hesiena menayaxe müme heiserie memupitüarie. Mecani'isücatetücaitüni que memüte'upitüarie. Hicü hipameta nenivaruxeiya, müme vamu'u manutivitequietüca memüyuhécüatacaicü Quesusisüa memiemetetütü, Cacaüyari niuquieya memücuxatacaicü yeutanaca nenevieri mecapiütatü hepaüna 'aneme meta 'üquisica, seyuya mecanaqui'erietü yucanata yumasie, müme va'iyarite neniuxeiya. Müme me'anutaneniereca, Cürisitumatü te'aitamete menacüne xei miriyari viyari.

⁵ Hipatü müquite mepüca'anutanenierixü cuxi 'ana, xei miriyari viyari 'utaparecuque menanutaneniere 'imatüremete. Que memüte'anucu'uitüarie haitürüvemete, matüari mieme catinitevaca.

⁶ 'Aixüa cani'itüariecamücü, canipasiecamücü que mü'anesie mütinacue matüari miemecü manucuquenicü. Vacucuyame heiserie pücahexeiya vahepaüsita hutarieca memücuinicü, müme masi mara'acate mepühümetüni Cacaüyarisie miemete Cürisitusie miemete. Hamatüana te'aitamete mehümetütü mepüte'aitani xei miriyari viyari.

⁷ Mericüsü quepaucua mütapare xei miriyari viyari, Cauyumarie nixünariemücü manutahüiyasie.

⁸ Püvatineni mütiva'irüviyanicü nuivarite taserieta ta'utata tahixüata tasutüapai memetitei cuiepa, Cuquitari Macuquitari yunaime. Nivacuxeüriemücü memüyutacuinicü haramara tesita miemepaü xiücaripaü meyupaümetü.

⁹ Hicü cuie 'amacuyevasie meneutiyunüani. Quiecarü münaqui'eriva 'aurie menicutecaitüni Cacaüyari teüterimama memütihipitecaisie, peru tai nacaneni muyuavisie niyarutixüsütüani müme.

¹⁰ Que mü'ane mütiva'irüviyacai Cauyumarietütü mana neucahüiyani haracuna 'asupürecü müta'asie, haque yeutanaca tixaxatame müti'itavamatü memüyetecai. Tucaricü tucaricü meni'uximatüariacacuni yuheymecü.

'Uveni mütxa hüxie memuhapanie 'isücame müvatahüavecü

¹¹ Hicü ti'aitame 'uvenieya neniuxeiya 'amüpa mütuxa. Que mü'ane hesiena macatei mexeyatü cuie muyuavi naitü niyupataxüani huxiena memücatitenicü. Vahuyeri pumavecai muva memücatitenicü.

¹² Hicü müquite nenivaruxeiya 'uquiravesixi türi yunaime, 'uveni manuvecai huxie meti'ucame. Xapate niutiverarieni. Xevitüta niutaverarieni xapa haque memacayasarie müme tucari memexeiya. Hicü müquite meniuta'ivaviyarieni que memüte'uyuri hepaüsita que müre'uxacai xapatesie, müpaü meteniupitüarieni.

¹³ Mana müquite menivayecüne haramarasie memüyetecai, Tacucuyamesüa, Müquite Vahüvemesüa menivayecüne müquite mana memüyetecai. Yuxexuitü me'uta'ivaviyarieca que memüte'uyuri hepaüsita, müpaü meteniupitüarieni.

¹⁴ Tacucuyame caneucahüiyani haracuna müta'asie Müquite Vahüveme 'üaritü. Müpaü que memüte'ucui'ivaxü müme, hutarieca müya catinitevaca.

¹⁵ Que mü'ane müca'acayerie xapasie tucari mexeiyaya manuyünesie, mücütä haracuna müta'asie caneucahüiyani.

21

Muyuavi mühecuä cuie mühecuä

¹ Hicü muyuavi mühecuä cuie mühecuä neniuxeiya. Meripai mieme muyuavi meripai mieme cuie neutayeixüani, haramara püca'anierecai.

² Cacaüyari quiecarieya Querusareme mühecuä neniuxeiya muyuavisie 'acamiyecame, Cacaüyari manucasie 'acamieme, ha'arisiecame viquivame que mürequemarie yücünasie mieme. Ne Vanitütü necanixeiya.

³ Hicü neni'enieni que mü'ane carima müpaü mutayü muyuavisie, Hicürixüa Cacaüyari teüteri vasata nitaquimücü, vasata 'ucaitü nayeimücü. Teüterimama mecanihümetücacuni, mücütütü nivateütacamücü vacacauyaritütü.

⁴ Naime va'ucai cana'itiexüamücü vahüxita. Tavari mepücacuini mepücayuheiverieca mepüca'utihivani mepücate'ucacucuieni. Tita meripai mütimiemetücai catinanacayaniri.

⁵ Hicü que mü'ane 'uvenisie macatei müpaü niutayüni, Camü, naime hecuame ne-payeitüaxime. Müpaüta netiniutahüave, 'Ipaü quetineu'utüa, müyüvecü 'icü niuquisie yuri müti'eriecacü, yuri mainecü.

⁶ Müpaüta pünetiutahüavixü, 'Ari tinaye'ani naitü. Ne Mexüacame 'Imatüreme netitevatü, ne necanihücütüni que mü'ane misutüa minüni. Que mü'ane meuharimücü, ne neca'icuetatüatü neniharitüamücü nehaixacü cümana tucari mexeiyanicü.

⁷ Que mü'ane mürayu'iva, hesiena catininaquimücü 'icü naitü. Neta Cacaüyariyea necanayeimücü, 'iyata nenive rayani.

⁸ Peru queyupaümetü memamatü memucunuaxüa, yamemücatecahu, memüyusevixima, memüteyumemiva, memüvacumaüva müme memücava'üitama memücavacünama, memüteyuquevaya, tetexi memüvarayexeiya, yunaitü memüte'itava, yunaime vahesie pütinaqueni haracuna 'asupürecü müta'asie memeucaxüriyanicü haque hutarieca memecuieni.

Querusareme quiecariyari mühecuä

⁹ Hicü 'atahutatü niuqui tuayamete 'atahuta xacüyari mema'ücai hüpüneme 'atahuta cuiniyayari 'imatüriea mieme, xevitü müme 'aura 'ayaca müpaü pünetiutahüavixü, Quenaye'a. Viquivame nepümasixeisitüani Muxa 'üyaya mayani.

¹⁰ Hicü 'iyari nesi'uviyacu, canenevitüni yemuri 'amünenasie 'emutevisie. Cacaüyari quiecarieya pünesi'uxeisitüa Querusareme. Muyuavisie nacaneni Cacaüyari manucasie 'acamietü

¹¹ Cacaüyari paü visi 'anetü. Que mütixavatücai, tete visi müraye'arüpaü catiniyuxexeiy-acaitüni casüpe teteyari paü tete manuyehecüapaü.

¹² Tesariyari 'enetü 'e'utevitü canitinierecatüni tamamata heimana huta quitenieyari hexeiyatü. Maquitenietücateisie niuqui tuayamete meniti'ucaitüni tamamata heimana yuhutatü. Que memüteteteve nuivarite mana tina'utücateitüni nuivarite 'Ixaheri nive-mama vahesie memüyecü tamamata heimana yuhutatü que memüteteteve.

¹³ Tau manatineicasie haicacüa natetenicaitüni, ta'utata haicacüa, taserieta haicacüa, tasutüapai haicacüa.

¹⁴ Quiecarari tesariyayari tamamata heimana hutame canexeiyacaitüni 'itutuicame. Hesiena que memüteteteve tamamata heimana yuhutatü teyü'üquitüvametemama Mux-asie miemete catine'ucaitüni.

¹⁵ Que mü'ane müneticühüavecai ti'inüatame nacuecaitüni huru hacayari 'i'inüataque quiecarari, quiteniete, tesariyayari naime.

¹⁶ Quiecarari 'uta'isiquinatü 'epuma yaxeicüa heutatetevatü yaxeicüa 'acuyeutü. Hicü niti'inüata quiecarari mücü hacacü xei meseri yeiyayari heutatevacacu. Yaxeicüa peutateteve 'apacuyeva 'apatitütü.

¹⁷ Tesariyayarita niuti'inüata, xei sienituyari heimana huta teviyari heimana nauca sicuriyari naye'ani tevi que müti'inüata, niuqui tuayame tevipaü yati'inüatacacu.

¹⁸ Tesariyari casüpe teteyaricü püveviya. Quiecarari naitü huru tepüayari mü'itiyacü caniveviyaca xicüri maye'itiyapaü tiyuxexeiyatü.

¹⁹ Tetexi quiecarari tesariyayari mütituica xexuitü tetexi visi müraye'arücü püquemaritüarie. Mexüacame tete 'ituicatü tesariya canicasüpetüni tuxatü, hutarieca mieme sapiru yuavitü, hairieca mieme 'acata teteyari yuavitü, naurieca mieme 'esimerarüta siüraüyetü,

²⁰ 'auxüvirieca mieme 'unise teteyari tuxatü, 'ataxevirieca mieme curunarina xuretü, 'atahutarieca mieme cürisuritu taxaüyetü, 'atahairieca mieme veriru siüraüyetü, 'atanaurieca mieme tupasiyu taxaüyetü, tamamata mieme cürisupürasu siüraüyetü, tamamata heimana xevirieca mieme casinitu yuavitü, tamamata heimana hutarieca mieme 'amatisüta taüraüyetü.

²¹ Quiteniete mieme tamamata heimana huta 'itupariyari tamamata heimana huta perürayari canihücütüni. 'Itupari xexuitü xei perürayaricü putiveviya. Quiecarisie cayete huru mü'itiya canihücütüni xicüri mayehécüapaü mütiyuxexeiya.

²² Mana tuqui nepüca'uxei quiecarisie. Ti'aitame mücacaüyari nai müti'aita yücümana canituquitüni, Muxa meta.

²³ Quiecarisie mepücaheiyehüva tau meseri mühecüarivienicü mana. Cacaüyari visi 'anetü püvahecüariviya püta. Muxa canihücütüni vahecüarivivame.

²⁴ Nuivarite metavicueisitüarieme 'ameniu'uvacuni müpaü metehecüariyarietü. Cuiepa te'aitamete tita memütehexeiya visi ti'aneneme meteni'atüacuni mana, ve'emetete que memütemarivani.

²⁵ Quitenie pücareunatücani tucaricü. Tücarari pücaxuaveni muva.

²⁶ Tita nuivarite memütehexeiya visi ti'aneneme raye'arücame mecateni'atüiriecuni.

²⁷ Hasuacu hesiena pücaheutahani tita mütiseviximarie, tita mütiyusevixima meta müti'itava. Müme xEICÜA memacayasarie Muxa xapayasie quename tucari mehexeiya manuyenesie, müme meneutahaqueni mana.

22

¹ Mericüsü 'ana hatuxame pünesi'uxeisitüa cümana tucari memexeiyanicü. Tete manuyehécüapaü nixavatücaitüni ha Cacaüyari 'uvenieya manucasie Muxa 'uvenieya manucasie 'ayeneicatü.

² Caye hixüapa, hatuxame tesita 'anataüye 'anutaüye cüye niti'ucaitüni cümana tucari mexeiya. Tamamata heimana hutamexa niutixuxuavereni, xexuime meserisie niutic-uacuaxeni. Cüye xavariyari nuivarite memanayexürüvenicü cani'ayumiemetüni.

³ Naitü mütixani'eriva pücaxuaveni hasuacu, muva catiniumavecamücü. Cacaüyari 'uvenieya Muxa 'uvenieya mana puveni, me'eyexeiyacacu müme hesiena mieme memüte'uximaya.

⁴ Yühüxie meniutineniericuni, que mütiteva püre'uxani vacanata.

⁵ Tücarı pücaxuaveni muva, mepücaheiyehüaca cüxeme müvahecüarivienicü ni tau. Ti'aitame Cacaüyari püvahecüariviyani püta. Yuheyemecü te'aitamete mepüyüaca.

Canehuraniri Cürisitu munuani

⁶ Hicü müpaü netiniutahüave, 'Icü niuquisie caniyüveni yuri müti'eriecacü, yuri paine. Ti'aitametütü, que mü'ane Cacaüyaritütü 'iyari müvatuitüa texaxatamete, mücü neiyenü'ani yuniuqui tuayame yamütiva'üquitüacacü yuhesüa miemete te'uximayatamete, müme müpaü memütemaicaacü que müreuyevese yamütiyünicü cuitüva.

⁷ Neuxei, cuitü nepunuani.

'Aixüa cani'itüariecamücü

Que mü'ane yamüticamie

'Icü xapasie xasica que maine.

⁸ Nesü Vani necanihücütüni que mü'ane mi'eni mixei 'icü. Quepaucua nemu'enaxü nemunierixü, neniutihüximaqueni nenevieri ne'ipitüanique niuqui tuayame müpaü müneti'üquitüa, hetüana ne'ucaveca.

⁹ Müpaü nerahüave masi, Neuxei, quetineuhayeva. 'Ahepaü necatini'uximayatametüni, 'a'ivama Cacaüyariesie miemecü memütecuxata vahepaü, müme yamemütecahu 'icü xapa que maine vahepaü nepüti'uximayatame. Nenevieri quenepitüaca Cacaüyari püta.

¹⁰ Hicü müpaü netiniutahüave, Pepüca'inenaca tita mütixata 'icü xapasie, pepüca'iseyumaca niuquiyari. Tucari nehuraniri maye'anicü.

¹¹ Que mü'ane heiseriemecü yamücaticamie, yaxeicüa püyüaneni heiseriemecü yacaticamietü. Que mü'ane müyusevixima yaxeicüa queti'yuseviximaca. Que mü'ane heiseriemecü yamüticamie meta heiseriemecü yaqueticamieni. Que mü'ane Cacaüyariesie mieme müpasie, yaxeicüa pasietü queyuhayevani.

¹² Camüsü, cuitü nepunuani. Nenuame nepürapica, yuxexuime netinivarap-iniriemücü que memüte'uyuri.

¹³ Neri Mexüacame 'Imatüreme necatinitevaca, que mü'ane misütüa minüni nemühücücü.

¹⁴ 'Aixüa mecani'itüariecacuni müme 'aixüa 'anemecü memü'uvani va'ixuriqui 'itiyatücaicacu que memüteheye'ecua. Heiserie mecanexeiyacacuni mücü cüyesie mieme memütecuaacü, cümana tucari memexeiyanicü heiserie mepexeiyanita quiecarisie memeutahaquenicü quiteniesie.

¹⁵ Quiecarı varie meniu'uvacuni müme süicüri vahepaü memüyüa teyuquevayamete müme memüvacumaüva que mü'ane mücava'üya mücavacüna memüteyumemiva tetexi memüvarayexeiya, yunaitü 'itarica memünaqui'erie memüte'itava.

¹⁶ Neri Qesusitütü neneinü'ani neniuqui tuayame müpaü mütixehcüasitüiyanicü haque xemeyutixexeüriva. Ne nana necanihücütüni Ravirisie nemüyetüa nemutine. Xurave müxavatü tuxacüta mieme necanihücütünita.

¹⁷ 'Iyari Quenaye'a canaineni, Viquivameta yaxeicüa paine. Que mü'ane mü'ena Quenaye'a que'utayüni. Que mü'ane meuharimücü, mücü que'ayani. Que mü'ane müyuvaüriya cacuetatüarietü que'anuhareni cümana tucari mexeiyanicü.

¹⁸ Ne 'ipaü nepütivahecüatüa yunaime memi'enie 'icü xapasie xasica que maine. Xüca xevitü 'icü niuqui 'utanütüvani, Cacaüyari mücü pünütüani cuiniya 'ipitüatü 'icü xapasie que müre'utüca.

¹⁹ Xevitü 'icü xapasie que maine xasica xüca niuqui 'unavani, Cacaüyari pinavairienita tita hesiena mütinaquequecai. Müpaü pücatipitüarieni macayerienicü xapasie tucari

memexeiya manuyünesie, ni Cacaüyari quiecariena maye'anicü que müre'uxa 'icü xapaspasie yapücatipitüarieni.

²⁰ Que mü'ane müpaü mütihecüata müpaü naineni, Hü, cuitü nepunuani. Mücü niuqui canise'ini. Quenaye'a Ti'aitame Qesusi.

²¹ Ti'aitame Qesusi 'aixüa quetiuca'iyarini yunaimexehesie mieme. Müpaü xEICÜa cani'aneni.